

מעשה חרש עירובין – חצרות

בירורי סוגיות
בפרק הדר
שבמסכת עירובין

ובסופו שער ההלכה
הכולל הלכות העולות מהסוגיות
וממה ששמעתי בשיעורי
הרה"ג מנחם מושקוביץ שליט"א

נכתב בסיעתא דשמיא
ע"י רפאל חיים בלאמו"ר משולם שכטר

וְעָשׂוּ אֶת הָאֶפֶד וְהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן תּוֹכֵלֶת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר
בַּמְעֵשָׂה וְזָשָׁב: שְׁתֵּי כְתָפֹת זֹבֶרֶת
יִהְיֶה-לָּו אֵל שָׁנִי קְצוֹתָיו וְזָכָר:
וְזָשָׁב אֶפֶדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּבַמְעֵשָׂהוּ
בַּמָּנֹה יִהְיֶה וְהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹכֵלֶת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר: וְלִקְוֹזֹת
אֶת שְׁתֵּי אֲבָנֵי שָׁהֵם וּפְתוֹזֹת
עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שְׁשֵׁה
מִשְׁמֹתֶם עַל הָאֶבֶן הָאֶזוֹת
וְאֵת שְׁמוֹת הַשְּׁשֵׁה הַנּוֹתָרִים
עַל הָאֶבֶן הַשְּׁנַיִת כְּתוּלְדָתָם:

בַּמְעֵשָׂה זָכָרֶשׁ

אֶבֶן פְּתוּזֵי זֹהָתָם תְּפַתּוּזוּ אֶת שְׁתֵּי
הָאֲבָנִים עַל שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִסִּבָּת מִשְׁבָּצוֹת וְהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
וְשְׁמוֹת אֶת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתָפֹת
הָאֶפֶד אֲבָנֵי זָכָרָן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנִשָּׂא אֹהֶרָן אֶת שְׁמוֹתֶם לְפָנָי
ה' עַל שְׁתֵּי כְתָפָיו לְזָכָרָן:
שְׁמוֹת פָּרֵק כּוֹז'

להארות, הערות

וכל עניני הספר:

רפאל חיים שכטר

מרומי שדה 7 מודיעין עילית

טלפקס 08-8000053

עַגְל וְנָשִׁישׁ בּוֹאֵת הַתּוֹרָה כִּי הִיא לָנוּ עֵז וְאֶזְרָה
ברכת שמים מעל

להאי גברא רבה מוקיר רבנן ורחים רבנן,
כביר המעש העומד בראש לכל דבר שבקדושה,
רודף צדקה וחסד,
המוזיל מהונו למען כבוד התורה ולומדיה,
דודי הנגיד הנכבד

ה"ה אברהם בן עמרם הי"ו

אשר נדבה אותו רוחו לתרום את הוצאת הספר

לרגל שמחתו בהכניסו ס"ת

להיכל ישיבתו הקדושה "שערי תלמוד – ברכת אברהם".

זכות התורה הקדושה תעמוד לו ולזרעו אחריו

להתברך בכל מילי דמיטב מתוך בריות גופא ונהורא מעליא,

ויקוים בו הכתוב

אֶזְרָךְ יָמִים בְּיָמֶיךָ בְּשִׂמְחָה עוֹשֵׂךְ וְכֹבֵד

ציון לנפש חייה

ספר זה מוקדש לעלוי נשמת דודתי
שמסרה את עצמה להטיב עם הזולת

מרת **מירנה מרים** ב"ר ברוך ע"ה

נלב"ע ביום ראשון דחווה"מ סוכות

טז' תשרי תש"פ

יהא רעוא שבגנזי מרומים
תמליץ טוב בעדנו
עד בא ינון ויקוצו שוכני עפר

נפשה בטוב תלין
וזרעה ירש ארץ

ת.נ.צ.ב.ה

”ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל”

בשיר וקול תודה, אודה לקב"ה על ששם חלקי מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות, שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים והם עמלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אנו רצים והם רצים, אנו רצים לחיי עוה"ב והם רצים לבאר שחת.

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה להוציא לאור ספר "מעשה תרש" חלק ט', בעניני חצרות שבפרק הדר, פרק ששי דמסכת עירובין.

חיבור זה הוא בירור סוגיות שונות בעניני חצרות, שנלמדו ונתלבנו במהלך חורף תשע"ט בדיבוק חברים, בהכוונת מו"ר ראשי הכולל שליט"א בישיבת "עטרת שלמה" מודיעין עילית, ובראשם מורנו הגר"י הלבפשט שליט"א אשר חלק ניכר מהחיבור נכתב עפ"י המ"מ והשיעורים שלו.

וגזוזמנות זו אכיר טובה לראש הישיבה הגרש"ב סורוצקין שליט"א אשר עומד בראש הכולל בתבונה ובעוז, ולראש החבורה הגר"ש פריינד שליט"א המוסר את נפשו למען כלל האברכים, וביחד עם זאת מגיש מ"מ שסייעו לי רבות בבירור הסוגיות. יה"ר שיזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, ולתמוך באהבה לומדיה ומבקשיה.

וגעוסף כאן המקום להודות לנו"נ הגר"פ רוזנבאום שליט"א ממנו זכיתי לשמוע ולקבל רבות בבירור וסידור הסוגיות, לחיבור של הגר"ר שמואלביץ שליט"א בעניני חצרות שיש לו חלק נכבד בבירור כמה סוגיות וענינים, לר' יוסף כהנא, ר' שלמה יחזקאל ור' יוסף קרביץ עמם זכיתי לפלפל וללבן חלק גדול מהענינים, ולבני החבורה לפניהם מסרתי חלק מהענינים הכתובים כאן ומהם שמעתי והחכמתי רבות, והם ר' שלמה זלמן חשין, ר' אלעזר כהן, ר' אורי פסטרנק ור' יוסף קנובל.

ואחרון אחרון חביב, הכרת הטוב מיוחדת לחברותא היקר הרה"ג חנניה ספיר שליט"א אשר כבר שנים רבות זוכה אני ללמוד ביחד עמו ומעמידני בסברה ישרה בבירור הסוגיות עד תום, וכמו"כ מעודד אותי בהוצאת כתביי לאור. אברכהו שיזכה להמשיך לשקוד בתורה בנחת ובשלוחה, וירוה נחת מכל יוצ"ח.

בסוף הספר הוספתי "שער ההלכה" הכולל סיכום קצר של הסוגיות בשילוב ההלכה שלמדתי בימי שב"ק עם החברותא הרה"ג אלקנה שפרינצלס שליט"א, אמנם רובו

ככולו נכתב עפ"י השיעורים ששמעתי מהגר"מ מושקוביץ שליט"א בעמח"ס "עירובי חצירות", וחלק מהענינים אף השלמתי מתוך ספרו הנ"ל. ולמותר לציין שכתבתי את הדברים לפי הבנתי, ולכן לא הזכרתי בפנים את הדברים בשמו.

ובהזדמנות זו אודה לר' אברהם קפר שליט"א הטורח לזכות את הרבים בשיעורי הלכה, והוא העומד מאחורי ארגון השיעורים האלו. יברכהו הקב"ה בכל מילי דמיטב.

וכמו"כ הכרת הטוב מיוחדת לכולל רצופות בראשות הרה"ג ישראל לב שליט"א, שם ניתנה לי ההזדמנות לנצל את יום עש"ק לחזור וללבן את הסוגיות, וחלק ניכר מהחיבור נכתב במסגרת הכולל. יזכהו הקב"ה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה.

ומחובת הכרת הטוב להודות לאבי מורי שליט"א ואמי מורתי שתחי', שגדלוני וחנכוני על ברכיהם במסירות נפש, ולמו"ח הרה"ג יונתן מרדכי ברונשטיין שליט"א וחמותי שתחי' אשר תבונתם וסיועם לנו לעזר רב. יתן ה' שיאריכו ימים ושנים בכריאות, אושר ושלוה עד ביאת משיח צדקנו בב"א.

וביותר תודה לרעיתי נוות ביתי אשר מסירה ממני את עול הבית בצורה יוצאת דופן למען אוכל לשבת וללמוד מתוך רוגע ושלוה, וכמו"כ דואגת לחינוך ילדינו לתורה ויראת שמים בחכמה ובנועם, וכל לימודי וכתובת ספר זה התאפשרו אך ורק בזכותה. יה"ר שישלם לה הקב"ה כפעלה הטוב, ונזכה ביחד לעשות רצון יוצרנו, ולראות את כל צאצאינו עוסקים בתורה ובמצוות מתוך קדושה וטהרה אכ"ר.

קראתני לספרי "מעשה תרש"^א, כמו שכתב בספר הרוקח שנכון לרמוז את שם המחבר בשם הספר, וכאן רמוז ר"ת של שמי רפאל חיים שכטר במילה "תרש", וגם רמוז שם אבי מורי במילה "מעשה" שהוא בגימטריא "משולם" עם הכולל^ב.

ואט"ם בתפילה לפני בורא עולם, שתזכני להמשיך לשקוד בתורתך הקדושה ולהוציא עוד הרבה ספרים, ושלא תצא תקלה מתחת ידי. ולא תמוש התורה מפי ומפי זרעי זרע זרעי עד עולם. אכ"ר.

חודש מרחשון תש"פ

מודיעין עילית

^א כלשון הפסוק בשמות פרק כ' במעשה האפור. ולמרות ששם נקוד "מעשה תרש", כבר כתב רש"י "חרש זה דבוק הוא לתיבה שלאחריו, ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו". וע"ע ירמיהו פ"י פ"ט שם הוא נקוד "מעשה תרש".

^ב כמובא בפירוש ברית עולם לספר חסידים שיש ענין לרמוז שמו ושם אביו בשם הספר, וז"ל "אפשר שקרא הספר הקדוש הזה ספר חסידים גימטריא זה יהודה בן שמואל עם הכולל, לרמוז שמו ושם אביו".

תוכן ענינים

א' – דירת נכרי

- סימן א' – ביסוד איסור דירת עכו"ם..... כה
- סימן ב' – אמרו רבנן אין עירוב וביטול מועיל במקום עכו"ם..... לג
- סימן ג' – בענין אם הגוי אוסר רק מתי שב' ישראלים אוסרים זה על זה..... מא
- סימן ד' – בענין נכרי שלא נמצא בביתו בשבת..... נג
- סימן ה' – גדרי שכירות רעועה בעכו"ם, והמסתעף בדין שכירות בישראל..... סה

ב' – שכירו ולקיטו

- סימן ו' – סוגיא דשכירו ולקיטו..... עח

ג' – שכירות מהמשכיר ודיורים שלא אוסרים

- סימן ז' – ענין שכירות מהמשכיר, והמסתעף בדין אורח, מצי לסלוקי ותפיסת יד..... קז

ד' – ביטול רשות

- סימן ח' – בגדר ההיתר של ביטול וחזרה מהביטול..... קכא
- סימן ט' – בדין ביטול יחיד לרבים ורבים ליחיד..... קלו
- סימן י' – בענין ביטול לשנים וביטול לכל אחד ואחד, והמסתעף בענין אם ביטול מהני לאסור..... קנב
- סימן יא' – בענין ביטול מבית לבית וחזרה מהביטול - חופת רש"י..... קסד
- סימן יב' – חמימי דרבא..... קפ

ה' - יורש

סימן יג' - בסוגיא ד'יורש'.....קפד

סימן יד' - בביאור בעיא דרבא אם יורש נחשב מצי לערב מבעו", והמסתעף בדין כל מקום שאין מערבין אין מבטלין.....ר

סימן טו' - דין הותרה בדירה בלא בעלים.....ריא

שער ההלכה

חלק א' - בענין איסור דירת גוי, והיתר שכירות רשות.....רכט

חלק ב' - דין מומר ותינוק שנשבה.....רמח

חלק ג' - דין שכירו ולקיטו.....רנז

חלק ד' - בענין דיורים שלא אוסרים.....רעט

חלק ה' - היתר דיורי בן מומר, והמסתעף בשכירות מהמשכיר.....רצט

תוכן ענינים מורחב

סימן א'

ביסוד איסור דירת עכו"ם

ענף א'- בגדר התקנה דגוי אוסר על הישראל כה

שיטת רש"י והרמב"ם דתיקנו דדירת עכו"ם שמה דירה כה

שיטת תוס' ועוד ראשונים דתיקנו שדירת הגוי אוסרת את הישראל למרות דלא הוה דירה כה

דין נכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה (עה:). כו

דין ישראל בפנימית וישראל גוי בחיצונה (סה:). כז

בביאור דין גוי שלא נמצא או שמת כז

דין גוי שלא נמצא בביתו (סב:). כז

דין גוי שמת באמצע שבת (ע:). כח

דין דירת הגוי עצמו מתי דליתא (סב:). כח

ביאור הא דדירת הגוי נאסרת כט

ענף ב'- בביאור המושג דירת עכו"ם "לאו שמה דירה" כט

מח' רש"י ותוס' כט

דין ישראל גוי בפנימית וישראל בחיצונה (סה:). ל

ענף ג'- אופן האיסור שאוסר הגוי על הישראל ל

א. פשטות אופן האיסור ל

ב. שיטת המר"ל ל

ג. שיטת הלח"מ והגר"א לא

סימן ב'

אמרו רבנן אין עירוב וביטול מועיל במקום עכו"ם

ענף א'- ביאור הא דאמרו רבנן דאין עירוב וביטול מועיל במקום גוי לג

א. דברי הגאון"י שהעמיד ב' צדדים בביאור דברי הגמ' לג

- ב. ביאור תוס' דחכמים תיקנו דלא מהני עירוב וביטול בגוי..... לג
- ג. ביאור תור"פ דדבר פשוט הוא דלא מהני עירוב וביטול בגוי..... לד
- ד. ביאור דברי רש"י..... לד
- ה. ביאור התורת חיים דלא מהני עירוב וביטול של הישראלים ליחשב כיחיד במקום עכו"ם..... לה
- ביאור הרמב"ם..... לה
- סוגיא דלחמן בר ריסק (סג):..... לו
- ו. ביאור הלח"מ והגר"א דהגוי אוסר את ה"עירוב"..... לז
- דין עירוב שקדם לשכירות..... לז

ענף ב' - בענין אם מהני עירוב במקום עכו"ם לטלטל דרך פתחים וחלונות לח

- שיטת תוס' סג :..... לח
- שיטת הרמב"ם..... לט
- ביאור הקר"א בתוס'..... לט
- שיטת הלח"מ והגר"א..... מ
- היתר לטלטל מדירת עכו"ם שלא נמצא בשבת..... מ

סימן ג'

בענין אם הגוי אוסר רק מתי שב' ישראלים אוסרים זה על זה

ענף א' - סוגיא דף סה : ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה מא

- שיטות הראשונים (סה): אם גוי אוסר דוקא במקום שב' ישראלים אוסרים זה על זה מא
- א. פשוטת הסוגיא לפי הגירסה שלפנינו, דבעי' דוקא ב' ישראלים אוסרים זה על זה מא
- ב. גירסת המאירי במסקנה דלא בעי ראב"י שיאסרו זה על זה, אלא רק שיהיו ב' ישראלים בחצר מב
- ג. שיטת הראב"ד דלא בעי' ב' אוסרים זה על זה, אלא שיהיה שכיה דדיירי..... מב
- ד. שיטת הריטב"א דהוא מח' הסוגיות, ולסוגיא סג : אפילו בישראל יחיד אסור אם שכיה דדייר..... מג
- ה. ישוב סוגיא סה : להלכה, לפי השיטות דבעי' דוקא ב' 'אוסרים' זע"ז..... מד
- שיטת הרשב"א דנקטינן כר' ור' חייא מכח גזירת הרואים..... מד
- שיטת הבעה"מ שהחמירו במקום עכו"ם לנקוט כר"ע..... מה

ענף ב' - סוגיא דף עד : מבוי שצידו אחד גוי וצידו אחד ישראל, ובתים פתוחים לו דרך חלונות

מה.....

- ביאור הא דהוצרכה הגמ' לאסור שלא יערבו ביחד, מטעם דאסור לדור יחיד במקום נכרי..... מה
- תירוץ תוס' ותורא"ש..... מה

מעשה

תוכן ענינים מורחב

חרש

ה

תירוץ הריטב"א והרשב"א..... מה

שיטת הרא"ש כשיש כמה בתים של ישראל בחצר..... מו

ביאור שיטת הרא"ש..... מז

ענף ג'- לענין הלכה, אם גוי אוסר דוקא במקום שב' ישראלים אוסרים זע"ז..... מח

א. שיטת הטור והשו"ע..... מח

ב. שיטת הרמב"ם..... מט

ביאור הגאון"י..... מט

ביאור הבי"מ..... מט

ג. דברי השבולי הלקט בענין שכירות במחנה..... נ

ד. דין אורח המתארח בעיר שיש בה ישראל יחידי..... נא

סימן ד'

בענין נכרי שלא נמצא בביתו בשבת

ביאור שאלת הגמ'..... נג

ענף א'- ביאור תירוץ הגמ' לפי גי' רש"י ולפי גי' הריטב"א..... נג

גירסת רש"י..... נג

ביאור שהוא גזירה לגזירה..... נד

ביאור דבליתא לא שייך טעם התקנה שמא ילמד ממעשיו..... נד

גירסת הריטב"א..... נד

ביאור מח' רש"י וריטב"א..... נה

בענין ישראל שלא נמצא בביתו, אם הוא אוסר את דירת הגוי..... נה

דברי רש"י..... נו

ענף ב'- איסור דירת הגוי שלא נמצא בשבת..... נז

א. שיטת רש"י והראשונים בסוגיא..... נז

נז ביאור א' דדירת הגוי אסורה מדינא

נח שי' ראב"י שלא אסר דירת הגוי בישראל יחידי

נח ביאור ב' דדירת הגוי אסורה מטעם גזירה

נט ב. ביאור לשיטת החולקים על רש"י

ס ביאור הגאון"י והמהר"ל

ענף ג'- שיטת המרדכי והחולקים עליו סא

סא דברי המרדכי

סא טענת התרוה"ד

סא טענת הב"י

סב ישוב האבה"ע במרדכי

סב ביאור טענת הב"י

ענף ד'- שיטת ראב"י בנכרי שלא נמצא בביתו בשבת סג

סג שיטת רש"י [עפ"י האבה"ע]

סג דיוק הגאון"י בדברי רש"י

סג ישוב הרש"ש

סג שיטת החולקים על רש"י

סג שיטה נוספת

סימן ה'

גדרי שכירות רעועה בעכו"ם, והמסתעף בדין שכירות בישראל

ענף א'- בענין אם צריך לשכור כל שבת מחדש סה

סה א. שכירות עבור ב' שבתות

סה שיטת האו"ז

סו שיטת החולקים על האו"ז

סו ישוב דברי רש"י

סו ב. שכירות לתקופה ארוכה

ענף ב'- בכיבור אם הוא שכירות גמורה בדיני חו"מ סז

סז ביאור הרש"ש והאב"מ דהוא שכירות בדיני חו"מ

קושיות על מהלך זה..... סח

ביאור דאינו שכירות גמורה..... סח

שיטת הרמב"ם והאגודה דשכירות כביטול רשות..... סח

ענף ג'- בביאור שכירות רעועה..... סט

א. שיטת רש"י..... סט

א. פירוש הב"ת..... סט

ב. פירוש החזו"א..... ע

ג. פירוש המאירי..... ע

ביאור תועלת שכירות רעועה..... ע

ב. שיטת הערוך..... עא

ענף ד'- שכירות בפחות משה פרוטה..... עב

פירוש רש"י..... עב

פירוש הרמב"ם והרשב"א..... עב

בענין אם סגי שיהיה שוה ממון אצל המקבל או בעי' שיהיה שוה גם אצל הנותן..... עב

שכירות מישראל בפחות מש"פ..... עג

שכירות פחות מש"פ מישראל מומר..... עג

ענף ה'- שכירות מישראל..... עד

מח' הרא"ש והמהר"ם..... עד

ביאור שיטת המהר"ם דלא מהני שכירות מישראל..... עד

א. ביאור דאפילו שכירות ש"פ לא מהני..... עד

ב. ביאור דדוקא שכירות פחות מש"פ לא מהני..... עה

ג. ביאור המ"א דדוקא בשבת לא שוכרים מישראל..... עה

ד. ביאור דשכירות חלק מהרשות לא מהני..... עה

ענף ו'- בענין אם שכירות חצירו מועיל להתיר גם את ביתו..... עו

ביאור לפי החזו"א..... עו

ביאור לפי החכ"צ..... עו

ישוב דברי החכ"צ מסוגיא דעכו"ם שאינו בביתו בשבת..... עו

סימן ו'

בסוגיא דשכירו ולקיטו

ענף א'- ביאור ההיתר של שכירו ולקיטו לפי שיטת רש"י..... עח

שיטת רש"י דישראל שהוא שכו"ל של גוי, נותן עירובו ודיו..... עח

א. ביאור א' דשויהו רבנן לשכו"ל כבעלים על כל הדירה, והרי הוא מסלק את בעלות הגוי (ריטב"א, רי"ד)

..... עח

אם שכו"ל שאינו מבני החצר צריך לערב..... עט

שכו"ל של ישראל..... פ

ב. ביאור ב' דמהני עירוב של שכו"ל מדין אחד מערב עבור כולם (ר"י מקינון)..... פ

ביאור הא דמערב בלי מקום פיתא ולינה..... פא

שכו"ל של ישראל..... פא

ג. ביאור ג' דשכו"ל הוה כשלוחו של בעה"ב (תורא"ש, תור"פ, טוש"ע)..... פב

ד. ביאור ד' דשכו"ל מהני מדין שכירות (ר' יהונתן, ב"י)..... פג

ביאור אם שכו"ל שאינו מבני החצר צריך לתת עירוב..... פד

ביאור א'..... פד

ביאור ב', והמסתעף בדין אחד שוכר בשביל כולם..... פד

אם מהני שהשכו"ל יבטל רשותו לבני החצר..... פה

ה. בירור שיטת תוס'..... פו

ו. שכו"ל שנתן עירובו לפני שנעשה שכיר..... פז

ענף ב'- ביאור ההיתר של שכירו ולקיטו לשיטת הראב"ד והרמב"ם..... פז

א. גדר ההיתר של שכו"ל לפי הראב"ד..... פז

שיטת הראב"ד והרמב"ם דישראל שהוא שכו"ל של גוי, שוכרים ממנו..... פז

ביאור א' דשכו"ל פועל כמו שליח של הבעלים..... פח

ביאור ב' דשכו"ל פועל מדין בעה"ב..... פח

שכו"ל של ישראל שאין לו מקום פיתא ולינה..... פט

ביאור חידושי הרשב"א..... פט

ביאור ג' דשכו"ל של ישראל מהני מדין אחד מערב עבור כולם, ושכו"ל של גוי מהני מדין בעה"ב..... צ

מעשה

תוכן ענינים מורחב

חרש

ט

- ב. ביאור הב"י ברמב"ם..... צא
- ביאור א' בשי' הרמב"ם..... צא
- ביאור ב' בשי' הרמב"ם..... צא
- הבנת המאמר מרדכי..... צא
- הבנת הלבוש..... צב

ענף ג' - פרטי דינים בהיתר של שכירו ולקיטו..... צב

- א. בשכירות משכו"ל, למי מגיע הכסף, ואם שוכרים בשבת ובפחות משו"פ..... צג
- למי מגיע כסף השכירות..... צג
- שכירות בשבת ובפחות משו"פ..... צד
- ב. ישראל וגוי השותפין בבית אחד..... צד
- מח' תוס' בתירוץ הראשון ור"י מקינון..... צה
- ביאור שי' תוס' לפי התירוץ השני..... צה
- ג. שכו"ל שייחד לו מקום..... צו
- שיטת הב"י..... צו
- מח' בשיטת תוס' בייחד חדר לשכו"ל ויכול הגוי להשתמש שם..... צו
- שיטת הריטב"א..... צז
- ד. ביטול רשות של שכו"ל..... צח
- שיטת הר"י מקינון..... צח
- שיטת תוס', תורא"ש ותור"פ..... צט
- שיטת המאירי..... צט
- ה. שכו"ל שעובד בשדה ואין לו רשות בבית..... צט
- שכירות מגזבר המלך..... ק
- ו. ביאור ספק הגמ' בה' שכירו ולקיטו..... קא
- ביאור רש"י..... קא
- ביאור ספק הגמ' לפי המאירי והרשב"א..... קא
- ביאור ספק הגמ' לפי תוס' ודעימי'..... קא
- מח' ראשונים אם ספק הגמ' איירי בכה"ג שיש להם מקום פיתא ולינה..... קב
- ז. שכו"ל שאינו מבני החצר, אם צריך לערב..... קג
- ח. דין עירוב ושכירות משכו"ל של ישראל, ובע"כ של הבעלים..... קד

- שיטת הראב"ד.....קד
- שיטת רש"י.....קד
- שיטת תוס'.....קד
- אם יכול שכו"ל לערב או להשכיר בע"כ של הבעלים.....קד
- שכירות מאשתו.....קה
- ביאור הא דלא מהני שכו"ל בע"כ מעיקר הדין.....קה

סימן ז'

בענין שכירות מהמשכיר, והמסתעף בדין אורח, מצי לסלוקי ותפיסת יד

- ענף א'- בענין אם אורחים אוסרים.....קז
- ב' ביאורי רש"י.....קז
- ביאור הרמ"א דמתי שיש בעה"ב קבוע אין אורח אוסר.....קח
- דין אורח כשיש בעה"ב גוי.....קח
- דין אורח גוי.....קט
- דין ישראל שהשכיר דירתו לגוי.....קט

- ענף ב'- בטעם הא דהגוי אוסר אע"פ דמצי לסלוקי.....קי
- מח' מ"ב וחזו"א.....קי
- אורחים דמצי לסלוקינהו.....קיא

- ענף ג'- בהיתר של תפיסת יד.....קיא
- חילוק בין תפיסת יד דסוגיין לתפיסת יד דלהלן פה:.....קיב
- שיטת הא"ר.....קיב
- נפ"מ בין ב' סוגי התפיסת יד.....קיב
- שיטת החזו"א.....קיג
- שיטת המ"א.....קיד

- ענף ד'- בגדר ההיתר לשכור מהמשכיר דיכול לסלוקי.....קטו
- ביאור רש"י ודעימי'.....קטו
- ביאור הריטב"א.....קטז
- ביאור הרשב"א בעבוה"ק.....קטז
- ביאור החזו"א.....קטז
- משכיר ישראל.....קיז

לשכור מהמשכיר בזמן שהשוכר לפנינו..... קיח
 לשכור מהשוכר בזמן שהמשכיר לפנינו ומצי לסלוקי..... קיח
 מצי לסלוקי בע"כ או בזווי..... קיט

סימן ח'

בגדר ההיתר של ביטול וחזרה מהביטול

ענף א'- בגדר ההיתר של ביטול רשות..... קכא

בגדר ההסתלקות שבביטול..... קכא
 מח' ב"ש וב"ה אם ביטול הוא הקנאה או סילוק..... קכא
 בענין אם ביטול לב"ה הוא כמו הפקר..... קכא

ביאור המתיר שבביטול..... קכב
 ביאור דעצם הסילוק הוא המתיר..... קכב
 ביאור דזכית בני החצר הוא המתיר..... קכב

ביאור אם בשביל לבטל צריך שיעשה אורח ברשותו..... קכד
 שיטת רש"י..... קכד
 שיטת הר"ן..... קכה
 בביאור איך מהני ביטול של רבים ליחיד..... קכה
 ביאור לחלק בין ביטול החצר לביטול הבית..... קכה
 ביאור לחלק שיש כמה סוגי אורחים..... קכו

ענף ב'- בגדר חזרה מהביטול..... קכו

בענין חזרה מהביטול למפרע וחזרה בדיבור..... קכו
 דברי רש"י סא:..... קכו
 קושית רעק"א..... קכז
 שיטת העצי אלמוגים..... קכז
 דברי הראשונים..... קכז
 שיטת הגר"א..... קכח
 ביאור יסוד המח' אם הוא חזרה למפרע..... קכח
 חזרה בדיבור..... קכח

בענין חזרה לפני חזקה ולאחר חזקה..... קכט

ביאור דחוקה מהני כמו קנין על הביטול..... קכט
 ביאור דחוקה מהני להגדיר את מעשיו כמעשה אורח..... קל
 בענין אם כל בני החצר צריכים להחזיק..... קל
 תועלת החוקה לפי העצ"א דהוה חזרה למפרע..... קל
 חזקה מבעוד יום..... קלא
 ביאור מח' רש"י והטור..... קלב

בביאור הא דשימוש בבית או בחצר לא מהוה חזרה מהביטול, והמסתעף בענין חזרה ע"י מעשה היתר קלב
 שיטת החזו"א דחזרה הוה דוקא כשמתשמש בתועלת הביטול..... קלג
 שיטת המ"ב..... קלג
 חזרה מבעו"י..... קלד
 דברי הרשב"א דחזרה הוה ע"י הוצאה באיסור..... קלה

סימן ט'

בדין ביטול יחיד לרבים ורבים ליחיד

ענף א'- יחיד שביטל רשות חצירו לרבים, לענין הוצאה מבתיהם לחצר..... קלו

בענין אם היחיד מותר להוציא מבתיהם לפני שהם החזיקו בחצר..... קלו
 ביאור המח'..... קלז
 ביאור נוסף בשיטת הריטב"א..... קלז

ענף ב'- רבים שביטלו רשות חצירם ליחיד..... קלח

ביאור האיסור של הרבים להוציא מביתו לחצר..... קלח

בענין אם האיסור להוציא מביתו הוא גם לאחר שהחזיק..... קלח

ביאור איסור הרבים להוציא משום "משקל רשותא"..... קמ

דברי רש"י דאסור משום משקל רשותא..... קמ

ביאור הבי"מ..... קמ

ביאור הגאו"י והעצ"א..... קמ

ביאור החזו"א..... קמא

ביאור נוסף בטעם איסור הרבים להוציא לאחר חזקה..... קמב

ביאור הרשב"א והריטב"א..... קמב

ביאור הפסקי רי"ד..... קמג

נפ"מ בין המהלכים..... קמג
 בענין אם מותר לרבים "להכניס" מהחצר לביתו..... קמג
 בענין אם מותר לרבים לטלטל בתוך החצר כלים ששבתו בבית..... קמד

ענף ג'- יחיד שביטל רשות ביתו וחצרו..... קמד

ביאור איסור היחיד להוציא מביתו לחצר..... קמד
 ביאור הראשונים בדעת רש"י דמותר לאחר חזקה..... קמד
 ביאור החזו"א דאסור לאחר חזקה..... קמה
 סתירה בדברי הר"ן..... קמה
 ביאור הראב"ד דאסור לאחר חזקה..... קמו
 ביאור ריו"נ דאסור לאחר חזקה..... קמו
 משמעות הרשב"א והרמב"ם דמותר אף לפני חזקה..... קמז

ענף ד'- יחיד שביטל רשות חצרו, בגדר האיסור להוציא מביתו לחצר..... קמח

פירוש רש"י..... קמח
 פירוש ריו"נ..... קמח
 פירוש תוס'..... קמט
 פירוש המ"א, לבוש ומ"ב..... קמט
 ביאור הגר"ז..... קנ

סימן י'

בענין ביטול לשנים וביטול לכל אחד ואחד, והמסתעף בענין אם ביטול מהני לאסור

ענף א'- בענין אם מהני ביטול לאסור..... קנב

דברי תוס' דהמבטל ביתו ומשייר החדרים, אסור להוציא מהחדר לבית..... קנב
 ביאור דאסור משום דמוציא מרשות לרשות..... קנב
 ביאור דאסור משום דחוזר ומחזיק..... קנב
 ביאור השיטות דאין ביטול להחמיר..... קנג

ענף ב'- בענין ביטול לכל אחד ואחד..... קנד

ביאור הדין שצריך לבטל לכל אחד ואחד..... קנד
 ביאור רש"י דמקבל הביטול הוא האוסר..... קנד
 ביאור דהמבטל הוא האוסר..... קנה

- ביאור תור"פ קנו
- בענין אם אותו אחד שביטלו לו מותר להוציא קנו
- בביאור טעמו של ר"א דסגי לבטל לאחד מבני החצר קנז
- פירוש רש"י שמתפרש שמבטל לכולם קנז
- פירוש הראב"ד שמתפרש שמבטל ביטול גמור קנח
- ביאור ספיקא דאביי קנט
- ביאור תוס' ותורא"ש קנט
- ביאור הריטב"א והר"ן קנט
- דברי רש"י קנט
- ביאור הקר"א קנט

ענף ג' - בענין ביטול לשנים שלא עירבו קס

- ביאור האוסר קס
- נפ"מ בין המהלכים קסא
- בטעם דאינו יכול לחזור ולבטל את החלק שקיבל בביטול קסא
- פירוש ריו"נ קסא
- פירוש הריטב"א והר"ן קסב
- פירוש פסקי רי"ד קסב
- בדין שמבטלין וחוזרין ומבטלין קסב

סימן יא'

בענין ביטול מבית לבית וחזרה מהביטול - חופת רש"י

- ביאור דברי תוס' סד. ד"ה א"כ ביטלת קסד
- הקדמה בענין אם יחיד נעשה אורח אצל יחיד קסד

ענף א' - ביאור לפי ההבנה דיחיד נעשה אורח אצל יחיד קסה

- ביאור א' בשיטת ר"י שמתיר להכניס מבית חברו לביתו קסה
- ביאור ב' בשיטת ר"י שאסור להכניס מבית חברו לביתו קסו
- ביאור השיטה החולקת דיש ביטול מבית לבית קסו
- ביאור החילוק בין הכנסה מבית חברו לביתו האסורה לבין הוצאה מביתם לחצר המותרת קסז

מעשה

תוכן ענינים מורחב

חרש

טו

ביאור הדרישה והעצ"א קסז
 ביאור האבה"ע קסז
 ביאור החזו"א קסח

ביאור דברי תוס' סח: דהכנסה מהחצר לביתו אוסרת קסח
 ביאור לפי האבה"ע קסח
 ביאור לפי הדרישה קסח

דין רבים שביטלו רשות חצרם קע

ענף ב'- ביאור לפי ההבנה דיחיד לא נעשה אורח אצל יחיד קע

ביאור הא דמותר להוציא מביתו לבית חברו למרות שלא נעשה אורח, והמסתעף בענין אם יחיד שהכניס
 מהחצר לביתו הוה חזרה קעא
 ביאור הב"י קעא
 שיטת המ"א קעא
 שיטת החולקים קעב
 תוס' סח: קעב

דין רבים שביטלו רשותם לענין להכניס מהחצר לביתו קעב

ביאור שיטת הרמ"א קעג
 ביאור הגר"א קעד
 ביאור החמד משה קעד
 ביאור הלבוש קעד

ענף ג'- בענין אם איסור לטלטל לפני חזקה סגי שלא יהיה ביטלת תורת עירוב קעה

שיטת הבי"מ, אבה"ע והחזו"א דבאיסור לזמן מועט יש חשש של ביטלת קעה
 שיטת הריטב"א קעו
 שיטת הבי"י, א"ר וביאורה"ל דבאיסור לזמן מועט אין חשש של ביטלת קעו

ענף ד'- ביאור שיטת רש"י ושיטת ר"ת קעז

שיטת רש"י קעז
 ביאור תוס' קעז
 ביאור הריטב"א קעז
 ביאור הסמ"ג קעח

קעח	ביאור עפ"י הגאון"י
קעח	ביאור עפ"י הבית מאיר
קעח	ביאור עפ"י המ"א
קעט	שיטת ר"ת

סימן יב'

חמימי דרבא

קפ	ביאור האיסור של רבא להוציא מביתו לחצר
קפ	פירוש רש"י
קפ	פירוש תוס' עט:
קפא	ביאור הטעם שפינה רבא את כליו מבי גברי לבי נשי
קפא	ביאור לפי רש"י
קפא	ביאור לפי תוס'
קפב	ביאור הטעם שלא ביטל רבא גם את ביתו

סימן יג'

בסוגיא דירוש

קפד	ענף א'- אופנים בהם לא שייך ספק הגמ'
קפד	מת המוריש מבעו"י
קפד	ירוש הדר בבית אביו
קפה	מוריש שעירב או שביטל רשותו ומת
קפה	דין החצר בכה"ג שהמוריש עירב ומת
קפו	דין החצר בכה"ג שהמוריש ביטל ומת, והמסתעף בדין הותרה בביטול
קפו	א. בענין הותרה באמצע שבת
קפו	ב. בענין הותרה בביטול
קפז	תירוץ א' דלעולם יש הותרה בביטול

תירוץ ב' דאין הביטול מתבטל במיתה..... קפז

ענף ב'- בביאור איסור החצר לאחר מיתת המוריש..... קפח

א. נכנס היורש לדור בבית מורישו..... קפח

ב. יורש הדר באותה חצר..... קפח

שיטת הרא"ש והר"ן..... קפח

שיטת תוס'..... קפט

שיטת הרשב"א..... קפט

ג. לא נכנס היורש לדור בבית מורישו ולא דר בחצר..... קצ

שיטת תוס' והרא"ש..... קצ

שיטת הרשב"א והריטב"א..... קצ

ענף ג'- ביאור וגדר דין "נאסרה"..... קצ

א. ביאור המח' אם אמרי' "נאסרה" לאחר מיתת המוריש..... קצ

ביאור הב"ח..... קצא

ביאור תור"פ..... קצא

ביאור הגאון"י..... קצא

ביאור החזו"א..... קצב

ב. בגדר "נאסרה", ובטעם דאין דין נאסרה בביטול רשות..... קצב

ג. דין מי שהלך לשבות אצל בתו באמצע שבת..... קצג

ענף ד'- בביאור שיטת הרשב"א והריטב"א לחלק בין יש לו יורשים או אין לו יורשים..... קצד

א. ביאור שיטת הרשב"א והריטב"א דלא אמרינו דמיתת המוריש מתרת כמו ביטול..... קצד

ביאור החילוק בין איכא יורש לליכא יורש..... קצד

ב. ביאור הגמ' דף ע. בב' שעירכו וא' שלא עירכו ומת אחד המערכים..... קצה

ג. יורש הדר בחצר, לענין טלטול מביתו לחצר..... קצו

ענף ה'- שיטת רש"י בסוגיא..... קצו

רש"י בביאור דברי הגמ' ע. דהוה ומית..... קצז

- א. ביאור דרש"י סובר כמו הרשב"א והריטב"א דאמרינן נאסרה..... קצז
- ב. ביאור הראב"ה דיוורש לא מסיח דעתו..... קצח
- ג. ביאור דרש"י סובר דבית התבן אוסר..... קצח

סימן יד'

בביאור בעיא דרבא אם יורש נחשב מצי לערב מבעו"י, והמסתעף בדין כל מקום שאין מערבין אין מבטלין

ענף א'- סוגיות דכל מקום שאין מערבין אין מבטלין..... ר

- גמ' סה : נכרי שבא בשבת..... ר
- גמ' סז. ב' בתים ברה"ר..... רב
- גמ' סז. גוי שמת בשבת..... רג

ענף ב'- דין יורש לפי ר' יוחנן..... רג

- א. שיטת הראב"ד..... רג
- יורש דומה למת גוי בשבת..... רג
- ב. שיטת תוס'..... רד

ענף ג'- ביאור הא דיוורש מצי לבטל לפי רב נחמן..... רה

- ביאור לפי תוס' והרא"ש..... רה
- ביאור לפי הרשב"א והריטב"א..... רו

ענף ד'- ביסוד דין דאין מבטל אלא מאן דמצי לערב מבעו"י..... רז

- ביאור מח' ריו"ח ושמואל לפי רש"י ותוס'..... רז
- ביאור הלשונות של תוס' והריטב"א..... רז

נפרץ כותל שביין ב' הצירות, אם חשיב מצי לערב מבעו"י..... רח

- ביאור העצי אלמוגים..... רט
- ישוב סוגיא עט : לפי שיטת החולקים..... רט

יסוד דין מצי לערובי תלוי בדין נאסרה..... רי

סימן טו'

דין הותרה בדירה בלא בעלים

ענף א'- דין מי שהלך לשבות אצל בתו ונמלך וחזר לביתו בשבת ריא

- מסנה פו. מי שהלך לשבות אצל בתו בשבת.....ריא
- נמלך בשבת וחזר לביתו.....ריא
- ביאור טעם האוסרים דלא אמרינן הותרה.....ריא
- ביאור המאירי.....ריא
- ביאור החזו"א.....ריא
- ביאור נוסף.....ריב

ענף ב'- ביאור הברייתא של בן שוק ובן חצר.....ריב

- א. בן חצר שמת מבעו"י והניח רשותו לבן שוק.....ריב
- א. ביאור רש"י ותוס'.....ריב
- ב. ביאור הראב"ד.....ריג
- ג. ביאור הריטב"א בשם ר"י.....ריג
- ד. ביאור תור"פ והר"ן.....ריג
- שיטת השו"ע.....ריד

ב. בן חצר שמת משחשיכה והניח רשותו לבן שוק.....ריד

- א. בן חצר שעירב ומת משחשיכה.....ריד
- ב. בן חצר שלא עירב ומת משחשיכה.....ריד
- דברי המ"א.....רטו
- ביאור החזו"א דפליגי אם אומרים הותרה באמצע שבת.....רטו
- ביאור עפ"י הב"ח.....רטו
- תירוץ המ"א.....רטז
- תירוץ הב"ח.....רטז
- ג. בן חצר גוסס שעירב ומת בשבת.....רטז
- שיטת המ"ב.....רין

ג. בן שוק שמת מבעו"י והניח רשותו לבן חצר.....רין

עירב עם בני החצר לפני שמת המוריש.....רין

ד. בן שוק שמת משחשיכה והניח רשותו לבן חצר.....רין

שיטת השו"ע.....ריט

ביאור המ"א..... ריט
שיטת הגר"א..... רכ

ענף ג' - דין גר שמת..... רכ

א. מת גר מבעו"י..... רכ
ביאור רש"י..... רכ
ביאור הרשב"א..... רכא

ב. מת גר משחשיכה..... רכא
שיטת רש"י והר"ן..... רכא
שיטת הרשב"א והריטב"א..... רכא

שער ההלכה

שער ההלכה חלק א'

בענין איסור דירת גוי, והיתר שכירות רשות

בגדר איסור דירת נכרי..... רכט

א. בדין דגוי אוסר דוקא במקום שיש ב' ישראלים ה"אוסרים זה על זה" (שפב' ס"א)..... רכט
ב' ישראלים האוכלים על שולחן אחד (שם)..... רל
ב' ישראלים בבית אחד ואוכלים בב' חדרים (שם)..... רל
אב ובניו המקבלים פרס (שם)..... רל
השאל בית לישראל ויש לו שם תפיסת יד (שם)..... רלא
ב' ישראלים הדרים בחצר אחת והגוי דר עמם במבוי או בעיר (שצא' ס"א)..... רלא
במקרה הנ"ל, והגיע אורח למבוי או לעיר (שצא' ס"ב)..... רלב
ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה (שפב' ס"ז)..... רלב

ב. אופן תיקון דירת הגוי..... רלג
לא מהני עירוב וביטול בגוי (שפב' ס"א)..... רלג
לא מהני עירוב וביטול של הישראלים ליחשב יחיד במקום עכו"ם (שפב' ס"ב וס"כ)..... רלג

מעשה

תוכן ענינים מורחב

חרש

כא

- ג. היתר של שכירות.....
שכירות רעועה (שפב' ס"ד).....
שכירות החצר לבד (שצא' ס"א).....
שכירות בשבת (שפב' ס"ה).....
שכירות מישראל (שפ' ס"ג).....
שכירות בפחות משה פרוטה (שפב' ס"ה).....
חזרה מהשכירות (שפב' ס"ו).....
מת הגוי לאחר מעשה השכירות (שפב' ס"ז).....
גוי שהשכיר או מכר את דירתו לאחר מעשה השכירות (שפב' ס"ח).....
שכירות לתקופה ארוכה (שפב' סקמ"ח).....
שכירות ועירוב לאחר שתמה השכירות הקודמת (שפב' ס"ז).....
עירוב שקדם לשכירות (ביאוה"ל שפב' ס"א).....
ד. שכירות ועירוב בעל כרחו של בעה"ב (שסז' ס"א, שפב' ס"א).....
רמב

שער ההלכה חלק ב' דין מומר ותינוק שנשבה

- א. דיני מומר.....
מומר באיסור דרבנן (שפה' ס"ג).....
מומר בצנעא (שם).....
בכמה פעמים נעשה מומר (שם).....
המיר בשבת לאחר שעירב או ביטל (שפא' ס"א, שפה' ס"ד).....
רמט
ב. תינוק שנשבה או מי שאבותיו פרשו מדרכי תורה (שפה' ס"א).....
חילוני בן זמננו.....
תינוק של חילוני.....
רנא
ג. דין מחלל שבת בצנעא לתיאבון, ואינו מודה בעירוב (שפה' ס"א וס"ג).....
רנב
ד. בענין אם יש למומר דין גוי לקולא שלא יאסור על ישראל יחיד, ושישכרו משכירו ולקוטו.....
מומר הדר עם ישראל יחיד.....
שכירות ממומר בפחות משה פרוטה.....
שכירות משכ"ל של מומר.....
רנג
רנה
רנה

שער ההלכה חלק ג' דין שכירו ולקיטו

- א. היתר רשות הגוי ע"י שכירו ולקיטו..... רנח
 שיטת הש"ע והמ"ב בישראל שהוא שכ"ל של גוי (שפב' סי"א וסי"ב)..... רנח
 למי מגיע כסף השכירות (שפב' סקמ"ז)..... רס
 שכירות בשבת ובפחות משו"פ..... רס
 שכ"ל שאין לו רשות להשתמש בבית הבעלים (שפב' סי"ד)..... רס
 שכ"ל שהסתלק מתפקידו או שמת (שפב' סי"ד)..... רסב
 שכירות לתקופה ארוכה (שפב' סקמ"ח)..... רסב
- ב. היתר של שאילת מקום (שפב' סי"ב)..... רסג
 קיבל רשות להניח חפץ, ולא הניח בפועל..... רסג
 קנין על השאילת מקום..... רסג
 אם שאילת מקום ע"י קנין נחשב כשוכר או כשכ"ל..... רסד
- ג. יחוד מקום (שפב' סי"ג)..... רסה
 יחוד מקום כשלא מנע אותו בפירוש מלהשתמש בכל הבית..... רסה
 יחוד מקום בתוך חדרו..... רסה
 יחוד מקום כשיש לגוי רשות להשתמש שם או שיכול לסלקו..... רסו
- ד. שכ"ל בשותפים (שפב' סט"ו)..... רסז
 ישראל וגוי הדרים בשותפות..... רסז
 ב' עכ"ם הדרים בשותפות..... רסח
- ה. דין שכ"ל בחצר..... רסח
 שכ"ל בחצר של גוי..... רסח
 שכ"ל בחצר המשותפת לישראלים וגוי..... רסט
- ו. היתר שכ"ל בישראל..... רע
- ז. שכירות משר העיר (שצא' ס"א)..... רעא
 שיטת הש"ע והמ"ב בשכירות משר העיר להתיר את הבתים (שם)..... רעג
 שיטת הרמ"א והמ"ב בשכירות משר העיר להתיר את המבואות (שם)..... רעג
 היתר המבואות כשיש חצר המעורבת של ישראלים וגויים..... רעד
 היתר המבואות כשיש חצר של גוי פרוצה יותר מ' אמות למבוי..... רעד

- ח. נתחלפו או נתוספו דיורין לאחר השכירות משכו"ל או משר העיר..... רעה
 דיירים גויים..... רעה
 דיירים ישראל..... רעו
 ט. שכירות מהצבא והמשטרה..... רעו
 י. שכירות מהעירייה או מחברת חשמל..... רעז

**שער ההלכה חלק ד'
 בענין דיורים שלא אוסרים**

- א. אורח (שע' ס"ח, שפד')..... רעט
 אורח גוי (שפד' ס"א וס"ב)..... רעט
 אורח ישראל (שע' ס"ח)..... רפא
 ב. ישראל שהשאל או השכיר את ביתו לעכו"ם (שפב' ס"א)..... רפה
 בביאור ההיתר דלא השכיר לו ביתו כדי שיאסור עליו..... רפה
 ביאור ההיתר דלא שכח שישכיר בית לעכו"ם בחצר שהוא שרוי בתוכה..... רפה
 איזה טעם הוא עיקר בדברי הרשב"א..... רפו
 אם שייך ההיתר גם כשהישראל לא דר בחצר..... רפו
 סתירה מדברי השו"ע שפד' ס"א..... רפו
 לענין הלכה..... רפו
 ג. תפיסת יד (שע' ס"ב)..... רפז
 בעה"ב שלא שייר לעצמו זכות להניח חפץ, והניח חפץ שלא ניטל בשבת..... רפז
 בעה"ב ששייר לעצמו זכות, והניח חפץ הניטל בשבת..... רפח
 תפס"י ע"י חפץ מוקצה..... רפט
 תפס"י ע"י חפץ המושכר לדייר..... רפט
 תפס"י ע"י חפץ כבד..... רצ
 היתר תפס"י כשיש עוד דיירים בחצר, והמסתעף בגדר היתר תפס"י..... רצ
 דיני הבעה"ב שיש לו תפס"י אצל השוכר..... רצא
 היתר תפס"י בדייר גוי..... רצב
 ישראל הדר עם הגוי בחדר אחד..... רצג
 ד. מצי לסלוקי (שע' ס"ג)..... רצד
 שיטת המ"ב..... רצה

- היתר שכולם משתמשים ביחד ושאין משאיל רשותו לאסור עליו.....רצה
- היתר דמצי לסלוקי.....רצה
- סילוק מבית לבית או מחצר לחצר.....רצו
- מצי לסלוקי כשאין בעה"ב דר באותו חצר.....רצו
- שיטת החזו"א.....רצו
- ביאור הג' טעמים.....רצו
- היתר דמצי לסלוקי לחוד.....רצה

שער ההלכה חלק ה'

היתר דיורי בן מומר, והמסתעף בשכירות מהמשכיר

- דיור בלי קנין.....רצט
- עירוב של האב.....רצט
- אופנים להתיר את רשותו.....רצט
- שכירות מהאבא [והמסתעף בשכירות מהמשכיר].....ש

סימן א'

ביסוד איסור דירת עכו"ם

כיון דנכרי חשוד אשפיכות דמים תרי דשכיחי דדיירי גזרו בהו חד לא שכיח לא גזרו ביה רבנן, ורבי מאיר סבר זמנין דמקרי ודייר, ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי עד שישכיר ונכרי לא מוגר."

ויל"ע בגדר התקנה שתיקנו שהגוי יאסור על הישראל.

משנה דף סא' ע"ב "הדר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב, הרי זה אוסר עליו. רבי אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה".

גמ' דף סב' ע"א "דכולי עלמא דירת נכרי לא שמה דירה, והכא בגזירה שמא ילמד ממעשיו קא מיפלגי, רבי אליעזר בן יעקב סבר

ענף א' – בגדר התקנה דגוי אוסר על הישראל

שיטת רש"י והרמב"ם דתיקנו דדירת עכו"ם שמה דירה

בהמה, א"כ אין הגוי נחשב כלל, ולא שייך לומר דע"י השכירות יהפוך הגוי להיות "אורח".

וכן לשון התור"ד (סב: מהדות"ל) "דמשום גזירה עשו דירת הגוי דירה".

ולשיטתם א"ש הא דמבואר בסוגיין דגם הדירה של הגוי עצמו נאסרת, מכיון שגדר התקנה הוא דשוויה לדירתו דירה, משום כך גם היא נאסרת, ואסור להוציא מהבית של הגוי לחצר.

רש"י (ד"ה ר' אליעזר) מפרש את התקנה "דשוויה רבנן לדירת נכרי דירה".

וכן הוא שיטת הרמב"ם (פיהמ"ש) שכתב "עשו דירתו דירה", וכן כתב (פ"ב ה"י) "ואין להן תקנה אלא שישכרו ממנו רשותו ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן", דמדויק בלשונו דגדר התקנה הוא שעשו דירתו דירה וחשיב גוי כבעה"ב, וע"י השכירות הופך להיות כאורח שלא אוסר. דאילו ס"ל דגם אחרי הגזירה נשארה דירת גוי כדיר של

שיטת תוס' ועוד ראשונים דתיקנו שדירת הגוי אוסרת את הישראל למרות דלא הוה דירה

עכו"ם וכו', הוא חלק מהתקנה. ולכן מקשה לפי ההו"א של הגמ' דדירת עכו"ם שמה דירה

תוס' (ד"ה ועכו"ם) למדו דהא דאיתא "ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום

ואוסרין זה על זה ויש לו דריסת רגל עליהן". וכה"ק **תורא"ש ותור"פ**, ובדבריהם מבואר דכוונתו לשאול דכיון שיש לגוי דריסת רגל על החיצונה, הרי יש חשש שילמדו ממעשיו, ועל זה גזרו חז"ל שהגוי אוסר את הישראלים כדי שלא ילמד ממעשיו, גם אם לא הוה כרבים.

ועיי"ש שתירצו שלא רצו להחמיר בגוי יותר מבישראל, והסיבה שהגוי אוסר הוא רק מטעם דהוה כרבים, שיסברו כמו שיש שנים בחיצונה כך יש שני ישראלים שגרים בפנימית עם הגוי ויילמדו מזה להתיר בגוי בלי שכירות, דיודעים שלא שכרו ממנו, שגוי השוכר "מיפעא פעיי" ויש לזה קול].

וברמב"ן (מלחמות סוף פרקין) כתב דבאמת מה שר"א אוסר מתי שנכרי בפנימית "מן הדין אסורין הן, דכיון דב' ישראלים אוסרין זה על זה ובעו לעירובי, אין עירוב מועיל במקום נכרי, שהרי יש לו דריסת הרגל בהן, ואע"פ שאילו היה ישראל לא היה צריך לערב עמהם". והא דנקטו "הרי הם כרבים", אין זה טעם, אלא דדין גוי כדין ב' ישראלים, וכמו שאילו היו שם ב' ישראלים היו אוסרים, ה"ה גוי יחיד אוסר.

והנה לפי רש"י לא שייך שהגוי יאסור מדינא, דגדר התקנה הוא דדירת גוי שמה דירה, ומעתה גם אם יש במקרה הנ"ל חשש שילמדו ממעשיו ונתקן דשמה דירה, אכתי אין הגוי אוסר את הישראלים, דאפילו דירת ישראל בפנימית לא אוסרת על החיצונה [משום דהוה רגל המותרת במקומה].

מדוע היה פשוט דלא מהני עירוב וביטול, ורק אחרי המסקנה דדירת עכו"ם לא שמה דירה צריך לפרש מדוע לא מהני עירוב וביטול.

ומת"ן דעד כמה דדירת עכו"ם שמה דירה, בדין הוא דלא מהני עירוב וביטול משום שאין העכו"ם מכיר בהן, "אבל השתא דאסיקנא שהוא כדיר של בהמה ומן הדין לא בעי מידי, צריך הוא לפרש מ"ט תקינו רבנן שכירות טפי מעירוב וביטול"^א.

משמעות דברי תוס' דגדר התקנה אינו דשויהו דירה [דא"כ היה פשוט דלא מהני עירוב וביטול, כמו לפי ההו"א של הגמ'], אלא היא תקנה שגזרו חכמים שהגוי יאסור על הישראל, למרות שאין דירתו דירה. וכ"כ הגאון"י בדעת תוס'.

ויש לזה עוד ראייה מתוס' עה: כדלהלן.

דין נכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה (עה):

מבואר בסוגיא דף עה: דאם יש ב' ישראלים בפנימית וישראל בחיצונה, החיצונה צריכה לערב עם הפנימית [דהפנימית הוי רגל האסורה במקומה], ואמר רבי אלעזר דאם יש נכרי אחד בפנימית וב' ישראלים בחיצונה "הרי הם כרבים", כמו ב' ישראלים בפנימית וישראל בחיצונה שאוסרים.

ושואלים תוס' (ד"ה נכרי) "למה ליה למימר הרי הוא כרבים, אפילו לא הוו כרבים אסר, דכיון דיש שני ישראלים בחיצונה

✽ הערות והוספות ✽

^א וכפשוטו זה מתפרש עפ"י הרמב"ם (פ"ב הי"ב) דלמסקנה דהוא תקנה שלא ילמד ממעשיו, השכירות הנצרכת בגוי "אינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד", ומעתה הו"ל להועיל גם עירוב וביטול להיכר בעלמא, ועל זה הגמ' היתה צריכה לפרש דחלק מהתקנה שלא יועיל עירוב וביטול במקום עכו"ם.

הגמ' הטעם דגם בזה גזרו, משום דשכיח שידורו כן, "דמירתת נכרי וסבר השתא אתי ישראל ואמר לי ישראל דהוה גבך היכא".

ושואל הריטב"א (בד"ה א"ל תן לחכם) מאחר ושכיח דיוריין עם הגוי בכה"ג, היה לו לרב לגזור שהגוי אוסר גם על הפנימי.¹

והנה לפי רש"י לק"מ, כיון דגדר התקנה היא דשויה דירה, הרי גם אם נגזור דדירתו דירה, אין היא אוסרת על הפנימי מכיון דאין לו דריסת רגל עליו.

וע"כ דהריטב"א למד כמו תוס' [ודעימי'] דהתקנה היא שחכמים גזרו שדירת הגוי תאסור על הישראל, אפילו אם לפי גדרי דירת ישראל אין דירה זו אוסרת.

וע"כ תוס' שכן שאלו, הוא לשיטתם דגדר התקנה אינו דשויה דירה, אלא דגזרו שדירת הגוי אוסרת למרות דלאו דירה, וה"ה שיש לגזור כאן שדירתו תאסור עליו למרות שהוא רגל המותרת במקומה.

ונמצא שגם דעת תורא"ש, תור"פ והרמב"ן דלא כרש"י, דאין התקנה דשויה דירה.² וכן מצאנו עוד בשיטת הריטב"א סה: כדלהלן.

דין ישראל בפנימית וישראל וגוי בחיצונה (סה:)

מבואר בגמ' סה: דאם גר ישראל בפנימית וישראל וגוי בחיצונה, דפנימית מותרת וחיצונה אסורה [כר"ע דרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה], ומפרשת

בביאור דין גוי שלא נמצא או שמת

גירסת רש"י ד"לעולם קסבר דירה בלא בעלים לא שמה דירה, ובישראל גזרו ליתא אטו איתא, אבל בגוי דגם איתא הוא גזירה לא הוסיפו לגזור גזירה לגזירה.

דין גוי שלא נמצא בביתו (סב:)

הגמ' סב: מפרשת הא דגוי לא אוסר מתי דליתא, ואילו ישראל כן אוסר. ויש בזה ב' גירסאות:

✽ הערות והוספות ✽

¹ וכן הוא מבואר בתורא"ש (סו. ד"ה מה מערב) ובתור"פ (שם ד"ה אף שוכר) דדוקא בעכו"ם מהני שכירות, "דשכירות דגוי אינו יכול להפקיע אלא דירת הגוי שהיא גרועה, דדירת הגוי לא שמה דירה". וכן בתוס' (עב. סוד"ה ומודין) "דדירת נכרי לא חשיב כל כך". אמנם בלשון הרמב"ן משמע דהתקנה היא שגוי "מבטל" עירוב, וע"ע להלן (ענף ג') בשיטת הלח"מ והגר"א.

² הקושיא לא מפורשת, אלא כך מבואר מתו"ד: הריטב"א (בד"ה בעא מיני') שואל באופן שגרים ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה, דהדין שהפנימית מותרת והחיצונה אסורה [דשכיח דדיירי הכי, משום דגוי מירתת שהישראל החיצון ישאלנו איפה הישראל הפנימי, ולא יוכל לומר שיצא מאחר והחיצון רואה שלא עבר בחצר החיצונה], מדוע לא גזרו שהגוי יאסור גם על הפנימית. ותירץ דאנה"נ היה ראוי לקנוס גם את הפנימי, אלא "דכל היכא דאפשר למקנס במקום שני ישראלים הכי עדיף טפי, שלא לחלוק בדברי רבי אליעזר בן יעקב". ואח"כ (בד"ה א"ל תן לחכם) במקרה שישראל בפנימי וישראל וגוי בחיצונה שוב כתב "והיינו מטעמא דאמרן דכל היכא דאפשר למקנס במקום שני ישראלים התם קנסינן". חזי' דגם בזה הוקשה לו דנימא שהגוי אוסר על הפנימי.

והותר להם, שאני התם דדירת גוי לא שמה דירה ומשום קנסא בעלמא הוא דעשאוה כדירה, וכיון שמת נסתלק לאותה שבת ולא גזרו בו כל שאין היורש דר שם, אבל בישראל אינו כן".

ולכאורה לפי רש"י עד כמה דשוויה לדירת הגוי דירה, ואסרה למקצת השבת, ה"ה שיש לה לאסור כל השבת כמו דירת ישראל.

אמנם ריטב"א לשיטתו א"ש, דקאמר דאפילו אם דירה בלא בעלים שמה דירה בישראל, מ"מ בגוי הקילו ולא גזרו. וה"ה כשמת באמצע שבת, דלמרות שבישראל הוי דירה ואסור, דירת גוי בכלל לא הוי דירה ולא קשורה לגדרי דירה, אלא רק אם גזרו שהגוי יאסור על הישראל, ובליתא לא גזרו, וה"ה במת באמצע שבת שלא גזרו מאחר וליתא.

דין דירת הגוי עצמו מתי דליתא (סב):

מבואר בגמ' ריש ע"ב [עפ"י רש"י ושאר ראשונים] בשיטת ר"מ דבליתא לגוי, הגוי לא אוסר אבל מ"מ הוא נאסר. ומאידך בדעת ראב"י מבואר דבישראל יחידי גם דירת הגוי מותרת. וצ"ע בטעם הדברים. ועו"י להלן (סי' ד' ענף ב') דכדי ליישב את הדברים לכאורה חייבים ללמוד בגדר התקנה דשוויה דירה, דבזה שייך לחלק בין ר"מ לראב"י.

אבל לפי המהלכים דלא זה גדר התקנה, אכתי יקשה. ועיי' להלן (שם) מש"כ ליישב בזה.

וכבר הקשה הגאון"י מדוע הגמ' לא תירצה דלעולם דירה בלא בעלים שמה דירה, ובגוי שכל איסורו מחמת גזירה, לא גזרו מתי דליתא. ומתוך "דאי שמה דירה, תו ליכא למיפלג בנכרי בין היכא דאיתי' להיכא דליתא', הואיל ובעלמא בלא בעלים שמה דירה".

ודבריו מתפרשים היטב ברש"י לשיטתו דגדר התקנה הוא דשוויה דירה כמו ישראל, וממילא אם דירה בלא בעלים שמה דירה, אין חילוק בין איתא לליתא.

אבל הריטב"א (שם) גורס "לעולם קסבר דירה בלא בעלים שמה דירה", ומפרש (פה). "דס"ל דדירה בלא בעלים שמה דירה, אלא דבגוי הקילו היכא דליתיה מפני שהוא כדיר של בהמה שלא יאסור". וא"ש לשיטתו דהגזירה לא היתה דשוויה לדירת הגוי דירה, אלא שגזרו שדירת הגוי אוסרת אפילו דאין לה גדרי דירה. וממילא שפיר מחלק דגזרו דוקא מתי דאיתיה לגוי, אבל מתי דליתיה לא גזרו שיאסור".

וכן מבואר עוד בתור"פ (פה): שכתב ג"כ כגירסת הריטב"א, וא"ש ג"כ לשיטתו דס"ל כמו תוס' ודעימי' בגדר התקנה, וכפי שהתבאר מדבריו דף עה' ע"ב.

דין גוי שמת באמצע שבת (ע).

ולפי"ז יתבאר היטב מש"כ הריטב"א (ע). דיש מקום לומר דישראל שמת באמצע שבת אוסר לכל השבת, "ואף על גב דגבי גוי שמת בשבת אמרינן (סז) דנסתלק

⊗ הערות והוספות ⊗

¹ הטעם שלא גזרו בליתא, משום דלא שייך טעם הגזירה שמא ילמד ממעשיו. ועי' להלן (סי' ד' ענף א') ביאור מדוע לא שייך הגזירה בכה"ג, ועע"ש מש"כ בענין זה.

ביאור הא דדירת הגוי נאסרת

את דירת הגוי, הרי אין זה קשור לטעם הגזירה.

ולכאורה מבואר דגם לפי תוס' ודעימי', אין זו תקנה שתיקנו חז"ל על ישראל שיהיה אסור להוציא מהבית שלו, אלא זו תקנה שתיקנו ש"דירת הגוי" תאסור על ישראל, [אבל לא כמו רש"י ששווה דירה, אלא גזרו דלמרות שאינה דירה הרי היא אוסרת על ישראל]. ולא רצו לעשות תקנה לחצאין, לכן אמרו דכמו שבישראל דירה האוסרת גם נאסרת, ה"ה בגוי שדירתו אוסרת על ישראל, הרי היא נאסרת, ומה"ט אסור להוציא מהבית של הגוי לחצר".

מבואר בסוגיין דגם הדירה של הגוי עצמו נאסרת, ויל"ע מ"ט אסרו גם את דירת הגוי, הרי עיקר התקנה היא לאסור את ישראל שלא ילמד ממעשיו של הגוי. וכבר הזכרנו דבשלמא לפי רש"י והרמב"ם כיון שגדר התקנה הוא דשוויה לדירתו דירה, משום כך גם היא נאסרת, ואסור לאורח ישראל להוציא מהבית של הגוי לחצר.

אבל לפי תוס' ודעימי' שכל התקנה היא גזירה על ישראל שלא ילמד ממעשיו של הגוי, מהיכ"ת לומר שאסרו בתקנתם גם

ענף ב' – בביאור המושג דירת עכו"ם "לאו שמה דירה"

וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחין לתוכו, דדירת עכו"ם שמה דירה'. למרות דבסוגיין מבואר דלאו שמה דירה, היינו דוקא לענין "רשות בחצר", אבל מצד עצמה ודאי דהוי דירה.

אבל תוס' (שם ד"ה הוה אמינא) מתקשים מסוגיין דלא שמה דירה [ועי"ש שתירצו לחלק ד"הכא דלהקל להתיר המבוי להחשיב כבתים וחצירות פתוחים לתוכו, אמר שמה דירה"].

מח' רש"י ותוס'

רש"י (ד"ה שמה דירה) מפרש הצד דדירת עכו"ם שמה דירה, "ויש לו רשות בחצר". ונראה מדויק בדבריו דהא דלא שמה דירה היינו שאין לו רשות בחצר, ולא דהוה כדיר של בהמה שאין לו שום חשיבות, [וכמש"כ רש"י להלן (ד"ה ר' אליעזר) דלאו שמה דירה "שאין חילוק רשות בנכרי"].

ולדבריו א"ש הא דמבואר להלן עה. בענין הא דאמר רב אין מבוי נותר בלחי

✽ הערות והוספות ✽

^ה וכן יש להוכיח מלשונות הראשונים (מובא בהערת לעיל) שהגדירו שזה קצת דירה: "דירת הגוי שהיא גרועה", "דדירת נכרי לא חשיב כל כך".

^י כן הוא למסקנת הסוגיא שם, דהגמ' אמרה דהסברה הפשוטה היא ששמה דירה לענין זה, ורק אם רב אמר להדיא דלא שמה דירה אז לא הוה דירה, ובמסקנה דרב לא דיבר בענין זה, שוב הדרינן לסברה הפשוטה דשמה דירה.

דירה [דמה"ט חיצונה אסורה], מן הדין שדירתו תאסור גם את הפנימית.

אלא צ"ל כפי שהתבאר לעיל דהא דלא שמה דירה היינו לענין רשות בחצר, והא דשויוה רבנן דירה היינו גם לענין זה שיש לה רשות בחצר, אבל לא דהוה דירה גמורה. ומעתה א"ש דכל מה שיש לה רשות בחצר היינו ביחס לחצר החיצונה ולא לחצר הפנימית.

אבל תוס' שפירשו דדירת עכו"ם לא שמה דירה היינו כמו דיר של בהמה, אילו היו לומדים דגדר התקנה הוא דשויוה דירה, זה היה מתפרש דהוה דירה גמורה כמו של ישראל, וא"כ תיקשי מ"ט לא אוסר גם את הפנימית. ולכן הוכרח לפרש דגדר התקנה אינו דשויוה דירה, אלא שחכמים גזרו שדירת הגוי תאסור את הישראל, ולא גזרו על הישראל הפנימי מאחר והוא יחיד.

ולכאורה מבואר בתוס' שלמדו דהא דדירת עכו"ם לאו שמה דירה, היינו דהוי כמו דיר של בהמות, דאינו כלום אפילו לענין בתים וחצירות פתוחים לתוכו.

ומעתה נראה דתוס' לשיטתם הוכרחו לפרש דהא דתיקנו דהגוי אוסר אין זה מטעם דשויוה דירה, דאילו שויוה דירה היה מתפרש דהוי דירה לגמרי [מקביל ללאו שמה דירה דאינה כלום], ויקשה מסוגיא דף סה' ע"ב, כדלהלן.

דין ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה (סה:)

הגמ' דף סה: מבארת מקרה של ישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה, דהדין דחיצונה אסורה ופנימית מותרת. ויש מקום לעיין לפי רש"י דגדר התקנה הוא שדירת הגוי שמה דירה, עד כמה שחלה כאן התקנה דהוי

ענף ג' – אופן האיסור שאוסר הגוי על הישראל

שדירתו אוסרת, וכל דירה האוסרת היא גם [אסרת].

אמנם מצאנו מהלכים נוספים בגדר האיסור, וכדלהלן.

ב. שיטת המרי"ל

המהרי"ל (שו"ת סי' קנו') כותב "שקורא כרמלית לחצר שישראל וגוים דרין בה כאחד וכו' וטעמא נראה לי כדלעיל דיהבו ליה רבנן דין כרמלית כשיש שני יודים אוסרין זה על זה, דאפילו לטלטל בתוכה כלים ששבתו

א. פשטות אופן האיסור

התבאר לעיל שיטת רש"י והרמב"ם דשויוה לדירת הגוי דירה, ולפי"ז פשטות אופן האיסור הוא שאוסר כמו דירת ישראל האוסרת על חברו.

ולפי תוס' ודעימי' שתיקנו שגוי אוסר על ישראל, כפשטו האיסור הוא ג"כ עד"ז שתיקנו שדירת הגוי תאסור על הישראל, כאילו היה כאן דירת ישראל, למרות דדירתו לאו דירה [ועפי"ז ביארנו לעיל הא דדירת הגוי עצמו נאסרת, משום דגדר התקנה

ודייק מל' המשנה אוסרין דוקא וכמ"ש רש"י שם ובאין לערב כו' דאין עירוב מועיל".

מבואר בדבריהם דגדר האיסור אינו שהגוי אוסר את החצר, אלא שהוא אוסר את העירוב של הישראלים, שלא יועיל עירוב של הישראלים עד שישכרו ממנו. וכמובן שזה דוקא בכה"ג שיש ב' ישראלים האוסרים זה על זה וזקוקים לעירוב, דבלי זה לא שייך הגזירה.

וכן משמע במאירי שביאר "אין העכו"ם אוסר על הישראל עד שיהו שני ישראלים שם, שיהיו דרים בשני בתים, עד שיאסרו זה על זה ויצטרכו לעירוב ולא יועיל עירובם עד שישכרו רשותו של עכו"ם". דמשמע דהוא גזירה על העירוב דלא מהני.

וכן מבואר בפ"י ריו"נ על המשנה "ראב"י אומר לעולם אינו אוסר העובד כוכבים על ישראל עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים, שהם אוסרין זה על זה והם צריכין לערב ביניהם, ואמרו חכמים שלא יועיל עכשיו עירוב להם ולא ביטול רשות זה לזה, אף על פי שמועיל להם במקום אחר, עד שישכרו מן הנכרי".

אמנם יקשה טובא לפי מהלך זה, מ"ט דירת הגוי אסורה, הרי כל התקנה היתה רק לפסול את העירוב של הישראלים, אבל מהיכ"ת לאסור לטלטל מהבית של הגוי.

וכמו"כ יוצא לפי מהלך זה שיש ב' גדרים באיסור הגוי, דלפי ר"מ א"א לפרש שהגוי אוסר את העירוב, מאחר ואוסר אפילו ביחיד. אלא ע"כ דלפי ר"מ גדר האיסור הוא דשוויה דירה או שתיקנו דדירת הגוי אוסרת. ולפי ראב"י גדר האיסור הוא דלא מהני עירוב במקום גוי.

בתוכה טפי מארבע אמות אסרו, כי היכי דליפוק ישראל ואל ילמוד ממעשיו".

וכן הביא המ"א (שסג' סקכ"ז) בשמו, ומסיים "אבל אנו אין לנו אלא דברי הש"ע שכ' דיש להם דין חצירות". ועי' בביאור"ל (שפב' ס"א ד"ה אז) שהאר"ך להוכיח דלא כהמהרי"ל, והסיק "ולדינא נראה פשוט שאין להחמיר בזה, כי המ"א בעצמו כתב שאנו אין לנו אלא דברי השו"ע שאין סובר כן ע"ש, וכן הגרע"א בחידושו כתב דבפשוטו אין העכו"ם חמור מישראל, וכן דעת הפמ"ג, לבד כל הראיות שהבאתי למעלה".

ויש לציין דהמהרי"ל ודאי לא ס"ל כמו רש"י ודעימי', דאם גדר התקנה הוא שדירת הגוי חשיב דירה, אין סיבה להחשיב את החצר כרמלית. אלא ע"כ ס"ל דלעולם דירת הגוי לא הוה דירה.

ג. שיטת הלח"מ והגר"א

ומהלך נוסף הוא המהלך של הלח"מ והגר"א בביאור דברי המ"מ (פ"ב ה"ט) שכתב ד"אם היו אוכלין על שלחן אחד, אין העכו"ם אוסר עליהן".

וביאר הלח"מ (שם) "דטעם האיסור שאין עירוב מועיל במקום עכו"ם וכו', משמע דדוקא כשצריך עירוב העכו"ם אוסר דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, אבל אי לא אינו אוסר".

וכן ביאר הגר"א (שפב' סק"א) על מש"כ השו"ע דאין גוי אוסר "עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה", וז"ל "ונתכוין למ"ש המ"מ דאותן שאין אוסרין כמו האחין שאוכלין כו' אינו אוסר,

אנשים הדורים בבית אחד שלא צריכים עירוב, גם לא שכיח דיירי הכי.

וכיון שראב"י רצה לגזור דוקא במקום ששכיח, ולא רצה שיהיה סתם חלוקה בין ישראל אחד לב' ישראלים [דממ"נ או שדירת גוי אוסרת או שלא אוסרת], לכן למד שהעמידו את הגזירה על העירוב, דבצורה הזאת ממילא תהיה הגזירה דוקא באופן ששכיח דיירי הכי.

ומעתה י"ל דלעולם מודו ר"מ וראב"י ביסוד התקנה שתיקנו שדירת הגוי אוסרת [דשויוה דירה או שתיקנו שאוסרת למרות דלאו דירה], ומה"ט א"ש שגם דירת הגוי אוסרת. ולפי ר"מ זה כל התקנה, אלא דלפי ראב"י שתיקנו כן דוקא במקום ששכיח, אמרו שצורת האיסור יהיה שהגוי מבטל את העירוב [דממילא האיסור יהיה דוקא במקום ד"שכיח", וכמו"כ לא יצטרכו לחלק בתקנה בין ישראל אחד לשנים].

וצ"ע דהרי בגמ' מבואר טעם דראב"י חולק משום דלא שכיח דייר חד עם עכו"ם, אבל תרי דשכיח דיירי הכי גזרו, ומהיכ"ת שיש גם חילוק בצורת האיסור שהגוי אוסר.

אמנם יש מקום לפרש עפ"י המבואר **ברשב"א** (עד: ד"ה מבוי) בטעם הא דאם דרים הרבה אנשים בבית אחד אין הגוי אוסר עליהם, משום ד"לא שכיח דדאיר קרי ליה, ולא אמרי' דאין מתיראין דאם ישאר האחד ישארו עוד אחרים עמו", ובמאירי (סא: ד"ה וישאל זה) "אם אין שם אלא ישראל אחד או כמה בבית אחד, אין צריכים הרחקה, שמאחר שהעכו"ם חשוד על שפיכות דמים ואינו רואה בחצר רבוי אכלוסין של ישראל, מתירא הוא הימנו ויוצא לו משם וכו' ואפי' היו הרבה בבית א' אין העכו"ם אוסר, שאין יראת העכו"ם מצויה אלא בחלוק בתים"¹.

נמצא ש"עירוב" הוא ביטוי למצב ששכיח דיירי הכי, כמו שמצאנו בהרבה

✽ הערות והוספות ✽

¹ יש לציין דה**שעה"צ** (שפב' סקט"ו) כותב "בבית אחד אפילו יש בו כמה ישראלים, דשייך בזה שמה ילמד ממעשיו". מבואר דלא ס"ל להאי טעמא דבבית אחד לא שכיח דיירי עם הגוי, אלא כן שכיח דיירי הכי וילמדו ממעשיו.

סימן ב'

אמרו רבנן אין עירוב וביטול מועיל במקום עכו"ם

קא מיפלגי וכו', ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי עד שישכיר".

הגמ' דף סב' ע"א מפרשת הא דגוי אוסר על הישראל "דכולי עלמא דירת נכרי לא שמה דירה והכא בגזירה שמא ילמד ממעשיו

ענף א' – ביאור הא דאמרו רבנן דאין עירוב וביטול מועיל במקום גוי

א. דברי הגאון"י שהעמיד ב' צדדים בביאור דברי הגמ'

ב. גדר התקנה אינו דשוויה דירה, אלא שגזרו דהגוי אוסר על הישראל. ומאחר ואין כאן איסור של דירה האוסרת באמת, שפיר הוה סגי בהיתר כל דהו של עירוב וביטול של גוי, ועל זה תיקנו דלא יהני עירוב וביטול אלא רק שכירות. ולפי"ז הא דאמרו רבנן דעירוב וביטול לא מהני במקום עכו"ם, זה חלק מהתקנה.

הגאון"י מעמיד ב' צדדים בביאור דברי הגמ':

א. דגדר התקנה דדירת עכו"ם שמה דירה, וצריך היתר גמור, וממילא פשיטא דלא מהני עירוב וביטול של הגוי להתיר את המקום, והא דאמרו רבנן דלא מועיל עירוב וביטול של גוי, אין זה חלק מהתקנה אלא דבר דממילא".

ב. ביאור תוס' דחכמים תיקנו דלא מהני עירוב וביטול בגוי

וכבר התבאר לעיל (סי' א' ענף א') דתוס' סוברים דגדר התקנה דגוי אוסר אינו משום דשוויה דירה, אלא הוא גזירה שגזרו שגוי אוסר למרות שאינו דירה. ועל זה כתבו דמאחר ואין כאן איסור אמיתי של דירה

תוס' (ד"ה ועכו"ם) מפרשים הא דאמרה הגמ' "ואמרו רבנן וכו'" הוא חלק מהתקנה, דמאחר "ומן הדין לא בעי מידי, צריך הוא לפרש מ"ט תיקנו רבנן שכירות טפי מעירוב וביטול".

❦ הערות והוספות ❦

" ובטעם דלא מהני עירוב וביטול, כתב הגאון"י דלא עדיף מישראל מומר דלא מהני עירוב וביטול. ודבריו צ"ב, דהא דלא מהני לישראל מומר הוא משום דדינו כגוי, והא גופא מדוע לא מהני בגוי. ובתוס' כתבו [לפי הצד דדירת עכו"ם שמה דירה] "דעירוב וביטול בדין הוא דלא מהני שאין העכו"ם מכיר בהן". ובתור"פ כתב דעירוב לא מהני "דלא בר עירוב הוא, ועוד דלאו בר מצוה הוא", וביטול לא מהני "כדמפרש בירושלמי לפי שהגוי רגיל להיות חוזר בו להשתמש בחצר ובמבוי", [וכן מדויק ברמב"ם (פ"ב ה"י) דהא דלא מהני עירוב הוא פשיטא, אבל הא דלא מהני ביטול אינו פשוט וצריך לזה תקנה מיוחדת, וכמש"כ להלן בהערות. משא"כ בתוס' דנראה דגם הא דלא מהני ביטול פשוט כמו עירוב].

והיינו כמש"כ הגאון"י בצד השני, דעד כמה דדירת עכו"ם לאו דירה, היה אמור להועיל עירוב וביטול, וזה חלק מהתקנה דלא מהני [וכ"כ להדיא בדעת תוס'].

האוסרת, היה מן הדין שיועיל היתר כל שהוא, ואפילו עירוב וביטול, ומ"מ תקינו רבנן שכירות דוקא, משום ד"נכרי לא מוגר", ועי"ז יקשה על הישראל ויצא משם.

ג. ביאור תור"פ דדבר פשוט הוא דלא מהני עירוב וביטול בגוי

הדין ולא מתקנה. ומבואר דאין הדברים תלויים זה בזה, דגם אם מן הדין אין דירת הגוי אוסרת, אחרי שתיקנו שהגוי אוסר על הישראל, הוא דבר פשוט שלא יועיל תיקון שבכלל לא שייך בגוי, ולכן לא מהני ביה עירוב וביטול^ט.

אמנם יש לציין דמצאנו גם הבנה אחרת מהגאון"י, בשיטת התור"פ דס"ל מחד כמו תוס' דלעולם דירת עכו"ם לאו דירה [כפי שהוכח לעיל (סי' א' ענף א')] מדבריו דף עה: ופה:], ומאידך ס"ל דהא דאמרו רבנן דלא מהני עירוב וביטול במקום עכו"ם הוא מן

ד. ביאור דברי רש"י

אמנם יש להקשות מדיוק לשון רש"י (ד"ה ר' אליעזר) שכתב "ור' מאיר סבר יחידי נמי זימנין דדייר ומשום הכי אמור רבנן אין עירוב מועיל כו", דמבואר בדבריו דהא דאמור רבנן הוא חלק מהתקנה [כך דייק הגאון"ל]. ומעתה צ"ב סתירת דברי רש"י, דמחד ס"ל דגדר התקנה הוא דשויה דירה,

לפי איך שהגאון"י הציג את ב' הצדדים, נמצא בדעת רש"י [דס"ל בגדר התקנה דשויה דירה] כמו הצד הראשון דהא דאמרו רבנן אינו חלק מהתקנה אלא דין דממילא, דמאחר ויש כאן איסור אמיתי של דירה האוסרת, א"כ צריך היתר גמור, ופשיטא דלא מהני עירוב וביטול של הגוי.

✽ הערות והוספות ✽

^ט תוס' (סא: ד"ה הדר) מפרשים הא דלא אסרו צדוקי עם ישראל יחיד, "דעיקר תקנה משום עכו"ם איתקן שמה ילמד ממעשיו ולא משום צדוקי וכותי, ואגב שאסרו בעכו"ם אסרו נמי בכותי". ונראה מדברי תוס' שעיקר תקנה נתקנה עבור גוי, ואח"כ הכלילו גם צדוקי בתקנת עכו"ם. וזה א"ש תוס' לשיטתם דתקנת עכו"ם לא היתה לאשוויי דירת גוי דירה, דא"כ לא שייך להכליל צדוקי בתקנה זו, דדירת צדוקי הוה דירה גם בלי תקנה, אלא התקנה היתה שגוי אוסר למרות דלא הוה דירה, ומן הדין היה אמור להועיל עירוב וביטול, ותיקנו דלא יהני ליה רק שכירות, ועל זה קאמרי תוס' דהכלילו צדוקי בתקנת עכו"ם דלא יהני ליה עירוב וביטול. אבל תור"פ שלמד דהא דלא מהני עירוב וביטול אינו מכלל התקנה, באמת כתב בלשון אחר "דגזרו" אטו גוי וכו' השוו אותם לדין נכרי", והיינו שרק נתנו לצדוקי דין נכרי, אבל לא יכלו להכליל אותם ב"תקנת" נכרי, דכל התקנה היא שגוי אוסר על ישראל, וצדוקי אוסר גם בלי תקנה מאחר ודירתו דירה, ואילו הא דלא מהני עירוב וביטול בגוי לא הוה תקנה בכלל. אלא ע"כ דרק נתנו לצדוקי דין של עכו"ם.

^י הגאון"י כותב מכה דיוק זה דרש"י ס"ל כמו תוס'. אמנם כבר הבאנו להוכיח מדברי רש"י בהמשך שכתב להדיא דגדר התקנה דשויה דירה. ויש לתמוה באמת מדוע רש"י סתם ולא פירש את יסוד האיסור של גוי עד סוף העמוד. ויש לפרש משום שבעצם אין הכרח שלא ללמוד כמו תוס' ודעימי', די"ל דלעולם לאו דירה ומ"מ גזרו שדירת הגוי תאסור על הישראל, ורק בסוף העמוד שמבואר בגוי דליתא דלא אוסר את הישראל, ולענין דירת הגוי עצמו לפי ר"מ כן אוסרה, ותמהים האחרונים (גאון"י, קר"א) דאם דירת הגוי אוסרה גם בלי גזירה, מ"ט לראב"י בישראל יחיד דירת הגוי מותרת. ולכן שם מוכרח לפרש דגדר התקנה הוא דשויה דירה, וזה החילוק בין ר"מ לראב"י, דלר"מ דשויה דירה נאסרת, ולראב"י דאכתי לא שויה דירה [בישראל יחיד] עדיין לא נאסרת,

כל דהו כמו עירוב וביטול [באותה מידה שמועיל שכירות רעועה^א], ולזה אצטרך התקנה דלא מהני עירוב וביטול במקום עכו"ם.

או בענין אחר יש לפרש דרש"י למד כמו המהלכים דלהלן בביאור הא דאמרו רבנן.

ה. ביאור התורת חיים דלא מהני עירוב וביטול של הישראלים ליחשב כיחיד במקום עכו"ם

וכ"פ בשו"ת הר"ן (סי' נ') "שהרי אין ספק שכל מקום שיש שם שני ישראלים שהם אוסרים זע"ז בלא עירוב, אין עירובן מועיל לעשותן כישראל יחידי, כדאייתא בהדיא בריש פרק הדר ואמור רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי ואין בטול רשות מועלת במקום גוי".

עוד מוסיף התו"ח דכן משמע מדברי הרמב"ם, וכדלהלן.

ביאור הרמב"ם

הרמב"ם (פ"ב ה"י) כותב "שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת ועירבו הישראלים לעצמן לא הועילו כלום, וכן אם בטלו לגוי או בטל להן או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד עם הגוי לא הועילו כלום, שאין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי".

מבואר בדבריו דהא דאמרו רבנן דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, אין הכוונה שלא מועיל עירוב לגוי, די"ל דזה דבר פשוט

ומ"מ כתב דהא דאמרו רבנן הוא חלק מהתקנה.

ונראה לפרש ברש"י דלא כהגאון^י, דלעולם גם אם גדר התקנה הוא דשויה דירה, אכתי היה מקום לומר דמאחר וכל הא דשויה דירה אינו מדינא אלא מכח תקנה, מהני תיקון

התורת חיים מפרש "דאתי לשנויי דלא תיקשי מאי הועילו חכמים בתקנתן, דלרבי אליעזר בן יעקב דישראל יחיד אין העובד כוכבים אוסר עליו איכא למיחש בשני ישראלים ויותר שמא יערבו זה עם זה או יבטלו רשותן זה לזה דאז אין אוסרין זה על זה והווי להו כישראל יחיד שאין העובד כוכבים אוסר עליו, ולרבי מאיר נמי איכא למיחש שמא יבטלו ישראלים רשותן לעובדי כוכבים ונמצא שכל החצר של עובדי כוכבים הוא וחצר שכולו של עובדי כוכבים מותר לישראל לטלטל בו אפילו לרבי מאיר".

"לכך נקט ש"ס ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם וכו' דלא מיבעיא דאין עירוב וביטול מועיל בעכו"ם עצמו, אלא אפילו בישראלים לא מהני עירוב וביטול כל שהן במקום עכו"ם, דהיינו כשהעכו"ם דר עמהן אין הישראלים יכולין לא לערב זה עם זה ולא לבטל זה לזה ולא לבטל רשותן לעכו"ם, דבמקום עכו"ם לא מהני לא עירוב ולא ביטול כלל".

✽ הערות והוספות ✽

(כפי שמבאר שם האבה"ע). וכ"כ בלשון הזהב (על רש"י ד"ה ואם יש שם ישראל), ויתבאר יותר להלן סי' ד'.

^א ע"ע להלן סי' ה' בגדרים שכירות רעועה.

ועי' בתו"ח (ג): שנתקשה בזה, וכתב "נראה דאביי לית ליה הא דאמרינן לעיל דאמרו רבנן דאין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם",²⁷ דהיינו שאין הישראל יכול לבטל רשותו לישראל חבירו במקום שעכו"ם דר עמהן, אלא ס"ל דלא אמרו רבנן אלא הא דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם משום דעירוב שכיח, אבל לבטל רשות לגבי חד כיון דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן".

ולכאורה היה מקום לפרש בענין אחר, דלעולם הא דאיתא כאן דאמרו רבנן אין עירוב וביטול מועיל במקום נכרי, היינו הא גופא מטעם שלא ישתכח תורת עירוב. וכ"כ המ"ב (שפב' סקי"ג).

אמנם יש לציין מש"כ תוס' (סו. ד"ה דאתא- הדיבור סה:) דהא "דמסיק רבא דלא מהני ביטול לעשותו יחיד במקום נכרי משום דא"כ בטלת תורת עירוב מאותו מבוי, ה"מ בנכרי שאינו רוצה להשכיר דלא אפשר להו לערב אבל הכא שהוא מתרצה להשכיר ובשבת אחרת יוכלו לערב להתיר לכולן אלא היום שבא הנכרי בשבת לא אפשר מועיל ביטול לעשות יחיד במקום נכרי, דאין שייך כאן לומר בטלת תורת עירוב".²⁸

ונכמש"כ הגאון"י לפי הצד דחכ' תיקנו שדירת הגוי שמה דירה, הוא דבר פשוט דלא מהני עירוב וביטול, וכבר הזכרנו לעיל (סי' א' ענף א') דהרמב"ם ס"ל כמו רש"י בגדר התקנה], אלא הכוונה שלא מועיל עירוב וביטול של הישראלים "במקום" עכו"ם, וכנ"ל בתו"ח".²⁹

וכן הוא ברמב"ם (הט"ו) "חצר שישראלים וגוי שרויין בה והיו חלונות פתוחות מבית ישראלי זה לבית ישראלי זה ועשו עירוב דרך חלונות, אף על פי שהן מותרין להוציא מבית לבית דרך חלונות הרי הן אסורין להוציא מבית לבית דרך פתחים מפני הגוי עד שישכיר, שאין רבים נעשים בעירוב כיחיד במקום הגוי".

סוגיא דלחמן בר ריסתק (ג):

אמנם יש להקשות על מהלך זה מסוגיא דגמ' סג: גבי לחמן בר ריסתק דאמר להו אביי "זילו בטילו רשותייכו לגבי חד, הוה ליה יחיד במקום נכרי ויחיד במקום נכרי לא אסר", ואפילו רבא שחלק היינו מטעם ד"אם כן ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי", אבל בעצם הדין מודה דמהני ביטול לאשווי' יחיד במקום עכו"ם.

✽ הערות והוספות ✽

²⁷ ויש לדייק דבעירוב הרמב"ם כתב רק דלא מהני עירוב של הישראלים ביניהם, ואילו בביטול כתב דלא מהני ביטול של הישראלים ביניהם [שזה ריבוחא לראב"ן] ולא של הישראלים לגוי [שזה ריבוחא אפי' לר"מ] וגם לא מהני ביטול הגוי לישראלים. חזי' דלמרות שהיה פשיטא ליה דלא מהני עירוב בגוי, מ"מ הא דלא מהני ביטול בגוי לא היה כ"כ פשוט, ולכן כתב הא דלא מהני ביטול בגוי בכלל התקנה. וכן דייקנו לעיל בדברי תור"פ דיותר קשה להבין בביטול מדוע לא מהני לנכרי.

²⁸ כוונתו לאפוקי המשמעות דגם הא דאמרו רבנן אין עירוב מועיל הוא מדברי אביי, ועל זה קאמר דאביי לית ליה הא. [וכ"כ בתו"ח הנ"ל "נקט ש"ס ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עובדי כוכבים", שהוא מדברי הש"ס ולא מדברי אביי].

²⁹ ראוי לציין דיש עוד פירוש בתוס' ד"כיון שאם לא היה מתרצה להשכיר לא היה מועיל ביטול משום דא"כ ביטלת תורת עירוב, אין לחלק בין מתרצה לשאינו מתרצה, דאטו אמירת הנכרי תגרום הביטול שיועיל כשיאמר אתרצה לכם להשכיר או לא יועיל כשיאמר לא אתרצה לכם", [וביאר בתור"פ דלא סומכים על דיבור הגוי שאמר שמתרצה, דכתי' אשר פיהם דבר שוא וימינן ימין שקר].

לבטל, אבל באופן חד פעמי שפיר מהני. ולפי"ז צ"ל כמש"כ התו"ח שהוא מח' הסוגיות^{טו}.

מבואר בדבריו דהאי טעמא דבטלת תורת עירוב הוא רק בכה"ג שיש סיבה קבועה באותו מבוי שלא יוכלו לערב אלא רק

ו. ביאור הלח"מ והגר"א דהגוי אוסר את ה"עירוב"

שלא יועיל עירוב הישראל להתיר טלטול בחצר.

וכ"כ ריו"נ על המשנה "ראבי" אומר לעולם אינו אוסר העובד כוכבים על ישראל עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים, שהם אוסרין זה על זה והם צריכין לערב ביניהם, ואמרו חכמים שלא יועיל עכשיו עירוב להם ולא ביטול רשות זה לזה, אף על פי שמועיל להם במקום אחר, עד שישכרו מן הנכרי".

וכן מבואר במאירי שביאר "אין העכו"ם אוסר על הישראל עד שיהו שני ישראלים שם, שיהיו דרים בשני בתים, עד שיאסרו זה על זה ויצטרכו לעירוב ולא יועיל עירובם עד שישכרו רשותו של עכו"ם". דמשמע דהוא גזירה על עירובו דלא מהני.

ועיין לעיל (סי' א' ענף ג' אות ג') מש"כ להרחיב בביאור המהלך הזה.

ומצאנו עוד מהלך בביאור דברי הגמ', דהנה כתב המ"מ (פ"ב ה"ט) "אם היו אוכלין על שלחן אחד, אין העכו"ם אוסר עליהן". וביאר הלח"מ (פ"ב ה"ט) דדייק דברי הרמב"ם "דטעם האיסור שאין עירוב מועיל במקום עכו"ם וכו', משמע דדוקא כשצריך עירוב העכו"ם אוסר דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, אבל אי לא אינו אוסר".

וכ"כ הגר"א (שפב' סק"א) על השו"ע שהצריך דוקא ב' ישראלים האוסרים זע"ז, "ונתכוין למ"ש המ"מ דאותן שאין אוסרין כמו האחין שאוכלין כו' אינו אוסר, ודייק מל' המשנה אוסרין דוקא וכמ"ש רש"י שם ובאין לערב כו' דאין עירוב מועיל".

ומבואר שלמדו הא דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, היינו שזה גופא התקנה שתיקנו חכמים שהגוי אוסר בצורה

דין עירוב שקדם לשכירות

עירוב מועיל במקום עכו"ם היינו כשלא שכרו ממנו כלל".

והיינו שהיה משמע לו להוכיח מסוגיין דלא מהני עירוב במקום עכו"ם, דלא יועיל

הביאורה"ל (שפב ס"א ד"ה צריך) מסתפק ד"השו"ע לא ביאר אם השכירות מהעכו"ם צריך להיות קודם הע"ח דוקא, או שפיר דמי אף אח"כ ומה שאמרו בגמרא אין

✽ הערות והוספות ✽

^{טו} אמנם אכתי יש לחלק, דדוקא תוס' לשיטתם שלמדו דאין גמ' מפורשת המדברת בדין זה, לכן למדו דביטלת תורת עירוב נאמר דוקא באופנים מסוימים. אבל לפי הרמב"ם והתו"ח שהגמ' סב. אומרת להדיא דלא מהני ביטול ליעשות יחיד, י"ל דלמדו בלחמן בר ריסתק דלא מהני כלל ביטול אפילו באופנים שלא שייך טעמא דביטלת תורת עירוב, כדי שלא יסתרו סוגיות אהדדי.

מבואר בדבריו דבאמת לא מהני עירוב שנעשה גוי לא חל בכלל. וזה לכאורה כמו הבנת הלח"מ והגר"א דגדר התקנה היא שהגוי מבטל את העירוב.

לעשות עירוב לפני ששוכר מהגוי, דעירוב במקום גוי לא חל בכלל. וזה לכאורה כמו הבנת הלח"מ והגר"א דגדר התקנה היא שהגוי מבטל את העירוב.

עוד יש להוסיף לדייק ממה שהראשונים הקשו מ"ש מישראל שבא באמצע שבת, דסגי שיבטל רשותו וממילא חוזר וניעור עירובם הראשון.

אלא שמצדד דאין זה עיכובא בשעת עשיית העירוב אלא בזמן חלות העירוב, ומאחר וביה"ש בזמן חלות העירוב כבר היתה שכירות מהני.

וביאר הק"נ (סי' ט' אות נ') דישראל "כיון דבר עירוב הוא אין מבטל העירוב אלא שחלקו פש ליה גביה, וכיון שביטל חלקו מותרים, משא"כ במקום נכרי אמרו שאין עירוב מועיל עד שישכור ממנו, א"כ מיד שבא נכרי בטל העירוב ממילא, ותו אינם יכולים לערב בשבת, משו"ה צריכין עירוב וביטול". מבואר בק"נ כמו הצד דהעירוב בטל.

ושמעתי להוכיח מדברי הראשונים (סה:): דס"ל דלא מהני בשבת שכירות לחוד, ושואלים מ"ט לא סגי שישכרו בשבת ונימא דעירובן חוזר וניעור. ומבואר בדבריהם שזה חיסרון דוקא בשכירות בשבת, אבל אילו שכרו מע"ש, שפיר אמרי' דעירובן חוזר וניעור, ולא צריך שתקדם שכירות לעירוב.

ולכאורה בדברי הראשונים שלא חילקו כן, נראה מבואר שלמדו כמו ההבנה דהתקנה לא אמרה שלא יחול העירוב בכלל, אלא רק דלא מהני עירוב להתיר את הרשות.

אמנם התורי"ד (שם) כתב דלא מהני שכירות בשבת "שכיון שלא הי' הגוי שם שישכרו ממנו ויסלקוהו אינו מועיל העירוב, שאין עירוב מועיל במקום גוי עד שיסתלק תחילה ואח"כ יערבו, הלכך הוו צריכי למעבד תרתי לשכור בשבת ולבטל".

ענף ב' – בענין אם מהני עירוב במקום עכו"ם לטלטל דרך פתחים וחלונות

או"ד העירוב חל אלא דלא מהני לעשותם כיחיד.

שיטת תוס' סג:

תוס' סג: (ד"ה בטילו) כותבים "וגם אם החצירות פתוחות זו לזו ועירבו יכול היחיד להוציא מכל הבתים והחצירות למבוי, שנעשין הכל אחד על ידי עירוב, ומכל מקום

מבואר בסוגיא דבמקום עכו"ם, לא מהני להתיר את הרשות ע"י עירוב, דלא מהני עירוב בגוי [מדינא או מתקנה]. אבל אכתי יל"ד אם מהני העירוב לישראלים עצמם.

והנה, התבאר דעירוב זה לא מהני להו לאשוויינהו יחיד במקום עכו"ם, אמנם אכתי יל"ד אם הכוונה דהעירוב לא חל בכלל,

מבואר להדיא דהתקנה "שאינ רבים נעשים בעירוב כיחיד במקום הגוי", אין זו תקנה שלא "חל" העירוב, דבמקרה הנ"ל העירוב חל להתיר אותם לטלטל מבית לבית דרך חלונות, ומ"מ לא מהני לאשוויי יחיד במקום עכו"ם.

וכן הוא מבואר עוד (פ"ה הי"ח) שכתב "מבוי שצדו אחד גוים וצדו אחד ישראלים והיו חלונות פתוחות מחצר לחצר של ישראל ועירבו כולן דרך חלונות, אף על פי שנעשו כאנשי בית אחד ומותרין להוציא ולהכניס דרך חלונות, הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך פתחים עד שישכרו מן הגוים, שאין רבים נעשים כיחיד במקום גוי". והיינו כנ"ל.

ביאור הקר"א בתוס'

הקר"א תמה בדברי תוס' מדוע לא כתבו כן גם בכה"ג שעירבו הישראלים בין הבתים דרך חלונות [כמש"כ הרמב"ם]. ומפרש "ודווקא הכא הוא דהוי ס"ד דמהני להם עירובן לעשותן כיחיד כיון דהעירוב מועיל להם לטלטל בחצירות מזו לזו, אבל בלא"ה ודאי אין עירוב מועיל במקום כותי".

מבואר דבאופן שדרים כולם בחצר אחת, ועירבו הישראלים מבית לבית, "ודאי אין עירוב מועיל במקום כותי" ואסור להם לטלטל אף דרך חלונות, דלא כהרמב"ם.

אמנם צ"ע מנ"ל לתוס' לחלק כן, מ"ש אם עירבו בין החצרות או בין הבתים, ובפרט שלפי תוס' לא היתה תקנה שלא יועיל העירוב במקום גוי, ומהיכ"ת שלא יחול העירוב.

יחיד במקום נכרי לא חשיב ע"י עירוב, שאם כן לא היה צריך לעולם לשכור".

מבואר דהעירוב כן חל, אלא דלא מהני לאשוויי יחיד במקום עכו"ם.

והנה התבאר לעיל (ענף א') דתוס' למדו דהתקנה דלא מהני עירוב במקום עכו"ם, הכוונה דלא מהני עירוב "עם" העכו"ם. ומ"מ היה ברירא להו שלא יועיל לאשוויי יחיד במקום עכו"ם, "שאם כן לא היה צריך לעולם לשכור", אבל אין זה בכלל התקנה דאין עירוב במקום עכו"ם. וא"ש דהעירוב כן חל.

אבל אכתי יש מקום להסתפק לפי התו"ח [וכן למד ברמב"ם] שהתקנה דאין עירוב במקום עכו"ם היינו לענין דלא מהני לאשוויי יחיד, אם התקנה היתה דבכלל לא חל, או דחל אלא דלא מהני לאשוויי יחיד במקום עכו"ם.

שיטת הרמב"ם

רהיטת דברי הרמב"ם כמו שדייק התו"ח בלשונו, דתיקנו חכמים דלא מהני עירוב לאשוויי יחיד. וגם בדבריו מבואר שלא היתה תקנה שלא יחול העירוב בכלל, אלא רק דלא מהני לאשוויי יחיד.

דהנה הרמב"ם (פ"ב הט"ו) כותב "חצר שישראלים וגוי שרויין בה והיו חלונות פתוחות מבית ישראלי זה לבית ישראלי זה ועשו עירוב דרך חלונות, אף על פי שהן מותרין להוציא מבית לבית דרך חלונות הרי הן אסורין להוציא מבית לבית דרך פתחים מפני הגוי עד שישכיר, שאין רבים נעשים בעירוב כיחיד במקום הגוי".

שיטת הלח"מ והגר"א

לפי הלח"מ והגר"א דגדר התקנה הוא דהגוי מבטל את העירוב של ישראל שלא יועיל, א"כ היה נראה פשוט לשיטתם דלא יועיל עירובם כלל, ואסור לטלטל בין החצירות דרך פתחים.

אמנם הרמב"ם פסק דכן מהני, וכ"פ השו"ע (שפב' ס"כ), ולא מצאנו שהחל"מ והגר"א יחלקו בזה. וע"כ צ"ל דהא דהגוי מבטל את העירוב, היינו שלא יועיל העירוב להתיר את המקום שהוא אוסר עליהם, אבל בבתים עצמם מותר.

היתר לטלטל מדירת עכו"ם שלא נמצא בשבת

בספר האיר יוסף כותב נפ"מ בענין גוי דליתא בשבת, דמבואר בשי"רש"י והראשונים (סב:, ויתבאר להלן סי' ד') דהגוי לא אוסר על הישראל, אבל דירת הגוי עצמה כן נאסרת

[ומבו' באבה"ע דאסורה מחמת הגזירה דשויהו לדירתו דירה].

והנה מתי שיש ב' ישראלים בחצר, הרי הם יערבו ביניהם ומותרים לטלטל [כיון שאין הגוי אוסר], ואחרי שהעירוב חל, יל"ד דהווי יחיד במקום גוי שלא גזרו בו, ויהיה מותר גם להוציא מדירת הגוי לחצר. [ובזה יישב דברי הב"י, להלן סי' ד' ענף ג'].

אמנם לפי הנ"ל דמבואר דאפילו אם העירוב חל, לא מהני ליעשות יחיד במקום גוי, אכתי יהיה אסור להוציא מדירת הגוי לחצר.

אך אכתי יש לחלק, דמש"כ דלא מהני לאשוויי יחיד במקום גוי, היינו דוקא שם שלא הועיל העירוב ב"חצר" עצמה אלא רק בין הבתים, ולכן ביחס לחצר דשם הגוי אוסר עליהם, לא חשיבי כיחיד. אבל כאן שהועיל העירוב לטלטל בחצר עצמה, יל"ד דכן מהני לאשוויי יחיד במקום גוי.

סימן ג'

בענין אם הגוי אוסר רק מתי שב' ישראלים אוסרים זה על זה

אוסר את העירוב של הישראלים, שלא יועיל עירוב של הישראלים עד שישכרו ממנו. ולפי"ז פשיטא דהגוי אוסר דוקא במקום שיש ב' ישראלים ה"אוסרים" זה על זה וזקוקים לעירוב, דכל זמן שלא זקוקים לעירוב, אין מקום לגוי לאסור.

אמנם אכתי יל"ד לפי שאר השיטות אם יש כזה תנאי שיהיו ב' "אוסרים" זה על זה, ויתבאר מתוך הסוגיות והראשונים, וכדלהלן.

משנה דף סא' ע"ב "הדר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב הרי זה אוסר עליו. רבי אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה". ויל"ע אם יש תנאי בדוקא שיהיו ב' ישראלים "אוסרים" זה על זה, כלשון המשנה.

ויש להקדים מה שהבאנו לעיל (סי' א') שי' הלח"מ (פ"ב ה"ט) והגר"א (שפב' סק"א) דגדר האיסור אינו שהגוי אוסר את החצר, אלא

ענף א' – סוגיא דף סה: ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה

שיטות הראשונים (סה:) אם גוי אוסר דוקא במקום שב' ישראלים אוסרים זה על זה

ובזה לולא הנכרי היו מותרים, והגוי אוסר עליהם.

ומצאנו בסוגיא זו כמה מהלכים:

א. פשטות הסוגיא לפי הגירסה שלפנינו, דבעי' דוקא ב' ישראלים אוסרים זה על זה

פרש"י "והני לאו אוסרים זה על זה נינהו, דהא אמרי רבנן וכו' רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה". וכן הוא בתור"פ "הכא נהי שאיכא שנים, מ"מ אוסרין זה על זה ליכא". מבוואר יסוד דאין גוי אוסר אלא במקום שיש ב' ישראלים אוסרים זה על זה.

הגמ' דף סה: מביאה דברי ר' ור' חייא במקרה שיש ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה, דהגוי אוסר. וביאר רב דהיינו דוקא חיצונה אסורה אבל פנימית מותרת [והיינו כראב"י דרק בב' ישראלים אסור ולא כר"מ].

והגמ' דנה דאלי' דרבנן דרגל המותרת במקומה לא אוסרת שלא במקומה, לא שייך לאסור אלי' דראב"י דאמר "עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה", אלא לעולם איירי אלי' דר"ע דרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה, וגם אם אין שם נכרי אוסרים זה על זה, אלא דאיירי בעירבו ב' הישראלים יחד,

שניהם כדירה אחת והרי הנכרי עם שנים ואוסר עליהם".

אמנם צ"ע לפירוש זה, דא"כ מדוע הפנימית מותרת, הרי ע"י העירוב נעשו כדירה אחת. וכתב על זה "ומ"מ דוקא בחיצונה, שאע"פ שנעשים אחד לענין היתר טלטול זה בשל זה, לא נעשו אחד להיות נחשבים כשנים אצל הנכרי שהדריסה מצויה לשם ביותר". והיינו דדוקא בחיצונה ששם דריסתם מצויה ביותר ונפגשים ב' הישראלים והנכרי, דוקא שם נעשו כדירה אחת ע"י העירוב.

ונמצא לפי"ז דאם לא עירבו ביניהם, מותר כל אחד בשלו, ובעירבו נאסרו שניהם בחיצונה מצד הנכרי.

העולה מדבריו דלעולם לא בעי' ב' אוסרים זה על זה דוקא, אלא שכל זמן שאין קשר בין השנים, נמצא כל אחד יחיד עם הגוי ואין הגוי אוסר עליהם, אבל אם עירבו ב' הישראלים יחד, בכה"ג הגוי אוסר עליהם בחיצונה, למרות שמעקירא לא אסרו זה על זה.

ג. שיטת הראב"ד דלא בעי' ב' אוסרים זה על זה, אלא שיהיה שכיח דדיירי

ושיטה נוספת מצאנו ברשב"א וריטב"א בשם הראב"ד שהקשה דאם כפשטות הסוגיא, נמצא דלהלכה דקיי"ל כרבנן דרגל המותרת במקומה לא אוסרת שלא במקומה, א"כ הגוי לא אוסר, ו"היאך אפשר לדחותם כיון דגברי רברבי כגון רבי ור' חייא עבדו בהו עובדא, ואדרבה אי שמעתא כר"ע אזלא נלמוד מהם שהלכה כר' עקיבא, כל שכן שיש לומר דלעולם אפילו כרבנן אמרוה דר' אליעזר דבעי שני ישראלים בחצר אוסרין זה על זה לא סוף

וכ"כ בדמשק אליעזר (שפב' סק"א) דזהו מקור הגר"א שכתב דגוי אוסר דוקא במקום שיש ב' ישראלים אוסרים זה על זה, אבל אב ובנו הסמוכים על שולחן אחד, אין הגוי אוסר עליהם. [אמנם יש לציין דהגר"א כתב מקור דבריו מדיוק המשנה ורש"י].

והגמ' הקשתה דאם נימא שאסרו אלי' דר"ע, א"כ גם בלי גוי הישראלים אוסרים זה על זה, ותירצה דאיירי שעירבו הישראלים ביחד, דבכה"ג הנכרי הוא שאוסר. וגם למסקנה זו לא משתנה הבנת הגמ' דראב"י אסר רק במקום שב' ישראל אוסרים זה על זה.

וכתב המאירי דמאחר וקיי"ל להלכה כרבנן דרגל המותרת במקומה לא אוסרת שלא במקומה, "על זה סמכו רוב גאונים להתיר ולדחות מעשים שהוזכרו על ר' ועל ר' חייא שאסרו, ובין עירבו בין לא עירבו שניהם מותרים, בין ישראל ועכו"ם בפנימית, בין ישראל ועכו"ם בחיצונה, בין ישראל ועכו"ם בשתייהן".

ב. גירסת המאירי במסקנה דלא בעי ראב"י שיאסרו זה על זה, אלא רק שיהיו ב' ישראלים בחצר

אמנם המאירי מביא גירסה אחרת במסקנת הסוגיא, וז"ל "נזדמן לי ספר מדוייק שגורסין בו אמ' רב הונא לעולם כראב"י ולא הוזכר בה כר' עקיבא כלל".

ומפרש דבאמת אין כזה תנאי אלי' דראב"י שיהיו ב' אוסרים" זה על זה, אלא שיהיו ב' ישראלים בחצר אחת, "והרי אלו כל אחד מהם בחצרו ואין להם זה אצל זה כלום". ו"תירצה רב הונא כר' אליעזר בשעירבו שנעשו

אוסרין ממש בעי, ועוד מאי רווחא דמילתא איכא במאי דאוקמתא כרבי עקיבא ובשעירבו ומאי חידוש השמיענו בזה דמשכחת ליה דאיצטריך גוי לאסור, אדרבה טפי הוי ריבואא ורווחא דשמעתא דלוקמה אפי' לרבנן ולאשמעינן דלר' אליעזר אוסרין זה על זה לאו דוקא".

ומאיך שואל לאידך גיסא "דהא לעיל בעובדא דהמן בר רסתק ס"ל לאביי ורבא בהדיא דלא בעינן אוסרין ממש, אלא כל היכא דשכיח ישראל דדייר בהדי גוי קנסיה ואפילו היכא דליכא שני ישראלים דאסרי, וכדפרכינן בהדיא מידי הוא טעמא אלא משום דלא שכיחי דדיירי הכא שכיחי דדיירי ושנינן דשאני התם דהויא מילתא דלא שכיחא ולא גזרו בה רבנן, ורב הונא בריה דרב יהושע גופיה אמרה לעיל קמיה דרבא ולא פריך להו רבא אלא משום דא"כ בטלת תורת עירוב"¹⁰.

ומכח זה מסיק דהוא מחלוקת הסוגיות, "דהכא משמע דר' אליעזר לא קניס כלל עד שיהו שני ישראלים אוסרין ואף על גב דשכיח דדיירי וכן היה דעתו של רב יוסף, ולפי דבריו הקשו ותירצו בכאן, אבל אמוראי דלעיל סבירא להו דכל היכא דשכיח ישראל דדייר קנסינן ואפילו לר' אליעזר ואפי' בישראל חד, ולפי דבריהם אתו הני עובדי כהלכתא ואפילו לרבנן, ואנן אמוראי בתראי סמכינן ורב הונא בריה דרב יהושע גופיה קבלה לעיל".

ולפי"ז א"ש דבסוגיין אסרו דוקא על הפנימית, לפי הבנתם דבעי' דוקא ב'

דבר שיהו אוסרין זה על זה ממש אלא אפילו אינם אוסרים זה על זה כל היכא דשכיח ישראל דדייר בהדי גוי אסר".

"והא דאוקמה רב הונא בריה דר' יהושע כר' עקיבא, בדין הוא דיכול לאוקומה אפי' אליבא דרבנן, אלא דלרווחא דמילתא הוא דתירצה הכין, משום דאתי' למימר דאי כר' עקיבא למה לי גוי בפנימית, להכי שני ליה דמהאי קושיא ליכא למדחיה מר' עקיבא דלעולם איצטריך גוי בפנימית ואפילו לר' עקיבא ובשעירבו".

העולה מכאן דשי' הראב"ד דאין כזה תנאי שיאסרו זה על זה, אלא כל דשכיחי דדיירי הגוי אוסר.

ולדבריו היה מן הראוי לאסור גם את הפנימית דשכיח דדיירי הכי, והא דאסרו רק על החיצונה כתב הריטב"א "דכיון דכי קנסינן על החיצונה שיש שם שני ישראלים ומסתלק בעל החיצונה ממילא מסתלק בעל הפנימית דלא לידור התם, בהכי סגי לן שלא לחלוק כ"כ בדברי ר' אליעזר בן יעקב".

ד. שיטת הריטב"א דהוא מח' הסוגיות, ולסוגיא סג: אפילו בישראל יחיד אסור אם שכיח דדייר

הריטב"א שואל על הראב"ד "ואין הדבר מתחוויר לי עדיין כל הצורך, דהא תלמודא להדיא פריך לעיל ואלא כר' אליעזר הא אמר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה, אלמא מפשט פשיטא ליה דרבי אליעזר

✽ הערות והוספות ✽

¹⁰ הגאון"י (ד"ה מדמוקמינן) שואל על הריטב"א מה הראיה מגמ' דף סג. הרי התם שפיר איכא ב' ישראלים אוסרים זה על זה, "דשנים אוסרין בלא עירוב וביטול קאמר", והתם הרי בלי ביטול שפיר איכא ב' אוסרים, ובכה"ג איכא לגזירה דגוי אוסר. וצ"ע.

אוסרין זה על זה, ולעולם אין הגוי אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה, ולראשון הדעת נוטה."

ולפז"ר היה נראה דעתו נוטה לשי' הראב"ד שלא צריך שיהיו שנים אוסרים זה על זה דוקא. אמנם צ"ע דהרשב"א (עבוה"ק ש"ד פ"ג אות צט' וק') פוסק "אימתי הגוי אוסר, במקום שיש שני ישראלים אוסרין זה על זה, אבל במקום שאין שם שני ישראלים אוסרין זה על זה אף הגוי אינו אוסר וכו'. במקום זה אין הפרש בין ישראל יחידי לישראלים רבים הסמוכין על שולחן אחד או מוחלקין לכמה שולחנות בבית אחד, שלא חלקו חכמים בדבר, אלא כל שיש ישראלים אוסרין זה על זה ואפילו הן מועטין הגוי אוסר, ואם היו מרובין ואין אוסרין זה על זה אין הגוי אוסר". מבואר דס"ל דגוי אוסר דוקא מתי שב' ישראלים אוסרים זע"ז.

אלא אין כוונת הרשב"א כהראב"ד, אלא כמש"כ טעם האיסור "לפי שרגלי שני ישראלים וגוי בחיצונה וכמו שביארנו למעלה", וכוונתו למש"כ לעיל מיני' (אות צד' וצח') "שלוש חצרות זו לפנים מזו וכל חצר וחצר של יחידים שאין צריכין לערב ביניהן וכו', אם היה גוי ביניהם ודר בפנימית אסור, לפי שיבואו הרואים שאינם בקיין בהלכה לכלל טעות ויאמרו שחצרות אינן אוסרות זו על זו ולא יתלו בעירוב ובשכירות, שאם השכיר גוי היה מכריז ומודיע לכל, לפיכך גוי הרי הוא כרבים ואסורין עד שישכרו ממנו, ואין עירוב הישראלים מועיל במקום גוי".

וזה כוונתו גם כאן דיש לאסור את החיצונה משום שיבאו הרואים לכלל טעות [וכ"כ בחידושו לדרך עה:], אבל לולא זה, באמת לא

"אוסרים" זה על זה, אבל להלכה דקיי"ל כמו סוגיא דף סג: באמת יש לאסור גם על הפנימית כיון דשכיח דדייר. ומ"מ כותב הריטב"א "אלא שבזו יש לי לומר דכיון דכי קנסינן על החיצונה שיש שם שני ישראלים ומסתלק בעל החיצונה ממילא מסתלק בעל הפנימית דלא לידור התם, בהכי סגי לן שלא לחלוק כ"כ בדברי ר' אליעזר בן יעקב, וכן עיקר".

ה. ישוב סוגיא סה: להלכה, לפי השיטות דבעי' דוקא ב' "אוסרים" זע"ז

העולה מדברי הראשונים ג' שיטות בביאור סוגיא סה: א. דבעינן ב' אוסרין זה על זה דוקא. ב. בעי' ב' בחצר אחת, אבל לא בעי' אוסרין זה על זה. ג. אפילו בישראל יחיד בחצר אוסר, והעיקר דיהיה שכיח דדיירי הכי.

ולפי השיטה הראשונה דבעינן ב' אוסרים זע"ז, נמצא דלהלכה דקיי"ל כרבנן דרגל המותרת במקומה לא אוסרת שלא במקומה, א"כ אין הגוי אוסר ומותר לטלטל בחיצונה.

אמנם מצאנו בראשונים שישבו דלמרות דבעי' ב' אוסרים זע"ז, מ"מ הגוי אוסר על החיצונה גם להלכה, וכדלהלן.

שיטת הרשב"א דנקטינן כר' ור' חייא מכח גזירת הרואים

הרשב"א (עבוה"ק ש"ד פ"ג אות קב') כותב בענייני דישאל גוי בפנימית וישאל בחיצונה, "הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכיר את מקומו, לפי שרגלי שני ישראלים וגוי בחיצונה וכמו שביארנו למעלה והפנימי מותר בפנימית. ויש מי שהורה בשני אלו להקל, לפי שאין ישראל החיצון והפנימי

והיינו דנוקט להלכה דישראל אוסר רק במקום שיש ב' ישראלים האוסרים זה על זה, כמבואר בסוגיין, אלא דמ"מ אין זה סותר את ההלכה כר' ור' חייא, משום דבמקום עכו"ם נקטי' כר"ע דרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה, ונמצא שהפנימי אוסר על החיצון, ולכן הגוי אוסר עליהם.

ויש לציין דהבי"מ (שפב' סי"ז, מובא בשעה"צ סקנ"ט) כותב לדברי הבעה"מ "וצריך עירוב", דהא דמחמירין דהוי רגל האוסרת, הוא לא רק לענין שנים אוסרים אלא גם להצריכם עירוב. ולפי"ז לא מצאנו שהגוי יאסור אפילו באופן שלא צריכים עירוב.

היה טעם לאסור, משום דאין הגוי אוסר עד שיאסרו ב' ישראלים זה על זה.

שיטת הבעה"מ שהחמירו במקום עכו"ם לנקוט כר"ע

הבעה"מ מיישב את הסוגיא בענין אחר, "הא דא"ר יהודה אמר רב ישראל ונכרי בפנימי' וישראל בחיצונה מעשה בא לפני ר' ואסר לפני ר' חייא ואסר, אוקימנא כר' אליעזר בן יעקב וכו' עקיבא וכו' ובכל מקום קי"ל מעשה רב. וי"ל משום דירת נכרי החמירו כר"ע גזיר' שמא ילמד ממעשיו, אבל בעלמא לא קי"ל כר"ע".

ענף ב' – סוגיא דף עד: מבוי שצידו אחד גוי וצידו אחד ישראל, ובתים פתוחים לו דרך חלונות

ביאור הא דהוצרכה הגמ' לאסור שלא יערבו ביחד, מטעם דאסור לדור יחיד במקום נכרי

חלונות, "אכתי היאך יכולין לטלטל במבוי, והלא הגוי אוסר עליהם".

תירוץ תוס' ותורא"ש

ועיי"ש שכתבו לתרץ "כיון דלא עיילי למבוי אלא דרך אותו בית חשיבי כולהו יחיד במקום נכרי".

תירוץ הריטב"א והרשב"א

והריטב"א כתב לתרץ בענין אחר, דלעולם י"ל דחשיבי כב' ישראלים הדרים בחצר, ו"הכא כר' אליעזר בן יעקב דבעי שני ישראלים אוסרין זה על זה, והכא אינם אוסרים

בדין מבוי שצידו אחד גוי וצידו אחד ישראל, מבואר בגמ' עד: [ע"פ רש"י] דאם יש בתי ישראל אצל ביתו של ישראל פתוחין לרשות הרבים ולא למבוי, וחלונות ביניהן, אין מערבין דרך חלונות זה עם זה להוציא כליהם למבוי דרך פתחו של זה שפתוח למבוי, משום דאסור לדור יחיד במקום נכרי שלא ילמוד ממעשיו, לפיכך לא יערבו אלו עמו ולא ישתמשו אלו עמו במבוי כדי שיהא יחיד ויירא מן הכנעני שלא יהרגנו ויצא.

תוס' (ד"ה מבוי) ותורא"ש מתקשים דמה היה מועיל אילו היו מערבים יחד דרך

השכונים במבוי אחר מאחוריו, ולפיכך אסור כדי שלא ידור שם יחידי".

מבואר בדבריהם דאם עירבו דרך חלונות, לא אסורים מדינא, למרות שנחשב שיש ב' ישראלים בחצר, מ"מ מכיון דלא אוסרים זה על זה אין הגוי אוסר עליהם מדינא.

וא"ש רשב"א לשיטתו (עבוה"ק הנ"ל) דגוי אוסר דוקא מתי שב' ישראלים אוסרים זע"ז, אמנם בריטב"א הוא לשיטתו בסוגיא דף סה: דראב"י מצריך דוקא ב' ישראלים אוסרים זה על זה, אבל להלכה נוקט כסוגיא סג: דהגוי אוסר אפילו אם אין ב' ישראלים אוסרים זה על זה.

זה על זה כיון שאין לאחד מהם דריסת רגל בחצר ולא במבוי".

וכן תירץ הרשב"א (עבוה"ק ש"ד פ"ג אות קטז) דאם עירבו דרך חלונות "אסורין להוציא כלים ששבתו בבתיהן למבוי דרך פתחים שבחצר עד שישכור מן הגוי, ואע"פ שאין במבוי שני ישראלים אוסרין זה על זה ואף על פי שאין הגוי אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה, כאן החמירו ואסרו לפי שאסור לעשות יחיד במקום גוי, ואם אתה מתיר לאלו לערב ולהוציא כליהם דרך פתחים שבחצר למבוי ישען זה על חברת חביריו השכונים מאחוריו להיות דר במבוי עם הגוי ואינו אלא יחידי ויסתכן, שאין הגוי מתירא מן

שיטת הרא"ש כשיש כמה בתים של ישראל בחצר

שאין אוסרים זה על זה במבוי אין הגוי אוסר עליהן, מידי דהוה אחצר שדר בו גוי ויש בו בית של ישראל שהרבה בעלי בתים דרים בו, דאין הגוי אוסר עליהן כיון דאינם אוסרין זה על זה"י.

מבואר שיטת הרא"ש דגוי אוסר דוקא במקום שיש ב' ישראלים האוסרים זע"ז. אבל לשיטת הראב"ד והריטב"א [להלכה] דגוי אוסר אפילו אם אין אוסרים זע"ז, אם יש ב'

בתוס' ותורא"ש הוסיפו "דאפי' היו הרבה בתים וכל אחד פתוח לחצר, לגבי מבוי הוי כל בני חצר אחת יחידיים במקום נכרי, כמו בחצר שיש בה נכרי ובית אחד של ישראל דאינה אוסרת לראב"י אפי' יש הרבה ישראלים באותו בית, כולהו חשיבי יחיד במקום נכרי" [וכ"כ הרא"ש סוף סי' א'].

וביותר ביאור כתב בתורא"ש "דלגבי מבוי הוו כל בני חצר אחת כיחידיים, דכיון

✽ הערות והוספות ✽

¹ עוד מבואר כן ברשב"א שם בב' חצירות הפתוחים לרה"ר ופתח ביניהם, וישראל גוי באחת וישראל בשניה, אין מערבין, ואע"ג דדירת הגוי לא אוסרת במקום שאין ב' ישראלים אוסרים זה על זה [וכאן לא אוסרים מאחר ואין דריסת הרגל], מ"מ אסרו משום דאסור לעשות יחיד במקום גוי. מבואר ג"כ דאפילו אם עירבו ועי"ז נחשבים ב' ישראלים בחצר אחת [כפי שביאר המאירי סה: , מובא לעיל], מ"מ אין הגוי אוסר מדינא מכיון דאין ב' ישראלים האוסרים זה על זה.

² אמנם בתוס' סתם, ויש מקום לפרש כמש"כ במאירי (סא: ד"ה וישראל זה) "אם אין שם אלא ישראל אחד או כמה בבית אחד, אין צריכים הרחקה, שמאחר שהעכו"ם חשוד על שפיקות דמים ואינו רואה בחצר רבוי אכלוסין של ישראל, מתירא הוא הימנו ויוצא לו משם וכר' ואפי' היו הרבה בבית א' אין העכו"ם אוסר, שאין יראת העכו"ם מצויה אלא בחלוק בתים". וכן מבואר ברשב"א (עד: ד"ה מבוי) בטעם הא דאם דרים הרבה אנשים בבית אחד אין הגוי אוסר עליהם, משום ד"לא שכיח דדאיר קרי ליה, ולא אמרי' דאין מתיראין דאם ישאר האחד ישארו עוד אחרים עמו", וכך יתכן לומר גם על מבוי.

ביאור שיטת הרא"ש

ויש לציין בגוף דברי תורא"ש דכיון שלא אוסרים זע"ז ביחס למבוי לכן הגוי לא אוסר עליהם, דהוא דבר חידוש, דהרי אסור להם לטלטל במבוי בלי עירוב, נמצא שהם כן אוסרים זע"ז גם ביחס למבוי.

ועי' במ"ב (שצא' סקי"ט) שמפרש את ההיתר של הרא"ש "אף שכמה ישראלים דרים בחצר, מ"מ מותרים היו להוציא מהחצר למבואות של עיר, דלענין שיתופי מבואות כל בני החצר כחדא חשיבי היכא שעירבו".

והיינו דבאמת כל מה שנחשב שלא אוסרים זע"ז ביחס למבוי היינו אחרי שעירבו, דכיון שעירבו והעירוב חל בחצר [דאין הגוי אוסר עליהם בחצר], שוב הוו כיחיד ולא אוסר עליהם במבוי. וכ"כ האבה"ע (עד. ובסי' שפב' ס"ג) בדברי הרא"ש.

אמנם סתימת לשון הרא"ש משמע דאפילו לא עירבו יחד, מותרים להוציא מהחצר למבוי. וצ"ב מ"ט לא נחשב שיש כאן ב' ישראלים אוסרים זה על זה.

ומבארים בזה דכל מה שנאמר שגוי אוסר במקום שב' אוסרים זה על זה, היינו ככה"ג שיש לאחד דירה והשני אוסר עליו, אבל מתי שב' ישראלים דרים באותו בית, אפילו שאוסרים זע"ז ביחס לבית המיוחד לאחד מהם [כמבואר ברשב"א (עבוה"ק ש"ג פ"ט אות רס')] "אפי' מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו וכו' אסור עד שיערבו", ודלא כהראב"ד שהביא בחידושו לדרך כו.], מ"מ לענין גוי אין זה נחשב אוסרים זע"ז.

בתים פתוחים בחצר של הישראל, י"ל דשכיח דדיירי הכי והגוי אוסר עליהם במבוי.

ויסוד זה מבואר עוד בשו"ת הרא"ש (כלל כא' סוף ס"ד) ששאל הטור את אביו מה הדין באב ובנו או רב ותלמידו שמקבלים פרס, האם בכה"ג מוגדרים שאין ב' ישראלים אוסרים זה על זה ולא צריכים לשכור מהגוי, "א"נ נוכל לחלוק דהא דחשבינן האב ובנו הרב ותלמידו כחד, היינו לענין שלא יאסרו זה על זה, אבל הכא, מידי הוא טעמא דר' אליעזר דשרי אלא משום דלא שכיח דדיירי, ואב ובנו ורב ותלמידו כל כך שכיח דדיירי כמו שנים אחרים, הילכך איכא למימר דאפי' רבי אליעזר מודה שצריך לשכור".

ועי' בשעה"צ (שפב' סק"ג) דדין זה דאב ובנו שמקבלים פרס לא צריכים לשכור מהגוי, הוא מדברי הב"י, ותמה בדמשק אליעזר דמצאנו ברמב"ם שהקיל בסמוכים על שולחן אחד, אבל מנ"ל להקל גם במקבלים פרס שאוכלים בב' בתים, הרי בכה"ג לא חשיבי כבית אחד, והראיה דאם מוליכים עירובם למקום אחר אוסרים זה על זה (כמבואר בשו"ע שע' ס"ה). ומסיים השעה"צ "אכן מדברי תשובת הרא"ש כלל כ"א סעיף ד' משמע קצת כדברי הבית יוסף".

וא"ש רא"ש לשיטתו, דמכיון שאין אוסרים זה על זה, הגוי לא אוסר עליהם. ואפילו שאם יוליכו עירובם למקום אחר יאסרו זה על זה, מ"מ במצב הנוכחי שלא אוסרים זה על זה, אין את הגזירה של גוי האוסר.

אמנם יש לציין דהבי"מ (שפב' סי"ז) כתב דהרא"ש לא הכריע בזה.

אפילו שבפועל אוסרים זע"ז לטלטל במבוי, ורק בכה"ג שיש ב' חצירות שכל אחת מיוחדת לדיירים אחרים, בזה נחשב ב' אוסרים זע"ז.

וה"ה לענין המבוי, דדין בית בחצר כדין חצר במבוי, ועד כמה שיש רק חצר אחת של ישראלים במבוי, אין זה נחשב ב' אוסרים זע"ז,

ענף ג' – לענין הלכה, אם גוי אוסר דוקא במקום שב' ישראלים אוסרים זע"ז

א. שיטת הטור והשו"ע

בתורא"ש (עד:) בטעם הדבר "דכיון שאין אוסרים זה על זה במבוי אין הגוי אוסר עליהן, מידי דהוה אחצר שדר בו גוי ויש בו בית של ישראל שהרבה בעלי בתים דרים בו, דאין הגוי אוסר עליהן כיון דאינם אוסרין זה על זה"².

ולפי"ז דפוסקים דגוי לא אוסר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרים זה על זה, היה צריך להיות הדין בישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה, דמותרים, מאחר וקיי"ל כרבנן דרגל המותרת במקומה לא אוסרת שלא במקומה.

אמנם הטושו"ע (שפב' סי"ז) פוסקים שהגוי אוסר על החיצונה, כשיטת הראב"ד. ובישוב הסתירה מצאנו ב' דרכים:

הגר"א (סקכ"ח) מפרש "אף על גב דאוקמוה שם כר"ע, למסקנא שם ע"ה ב' נכרי ה"ה כרבים כו' א"צ למוקמי כר"ע". והיינו כמו הרשב"א (עבוה"ק ש"ד פ"ג אות קב', וכפי שהתבאר לעיל) דהגוי אוסר מחמת הגזירה דגוי הרי הוא כרבים.

הטור והשו"ע (שפב' ס"א) פוסקים "הדר עם העכו"ם בחצר אינו אוסר עליו, עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה".

וביאר הבי"מ ש"כ "ואוסרים זה על זה, הוא לאפוקי האחים שמקבלים פרס מאביהם וישנים בבתיהם וכו' וכ"כ הרמב"ם (בפ"ה מהל' עירובין הט"ז)".

וכ"כ הגר"א (סק"א) "ונתכוין למ"ש המ"מ דאותן שאין אוסרין כמו האחין שאוכלין כו' אינו אוסר, ודייק מל' המשנה אוסרין דוקא וכמ"ש רש"י שם ובאין לערב כו' דאין עירוב מועיל"³.

ויש להוסיף דעוד מבואר כן בטושו"ע (שצא' ס"א) שפוסק את הרא"ש ד"אין אסור לטלטל במבוי או בעיר המוקפת חומה עד שיהיו שתי חצרות של בתי ישראל בעיר, אבל חצר אחת, לא, אפילו אם הרבה בתים של ישראל פתוחי' לתוכה". והתבאר לעיל

✪ הערות והוספות ✪

¹ והיינו שמביא לדייק כן מלשון המשנה שכתבה "לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרין זה על זה", ופרש"י ד"אוסרין זה על זה, ובאין לערב בניניהן, הנכרי אוסר עליהן".

² הזכרנו לעיל (בתוס') דשייך לפרש בענין אחר עפ"י המאירי והרשב"א דבכה"ג שדרים הרבה ישראלים בבית אחד אין העכו"ם מפחד, וממילא לא שכיח דדיירי הכי, ולפי"ז אין זה ראייה בשו"ע דבעי' ב' אוסרים זע"ז, די"ל גם במבוי דאין הגוי מפחד מ"חצר" אחת. אמנם יש לציין דהשעה"צ (שפב' סקט"ו) כותב "בבית אחד אפילו יש בו כמה ישראלים, דשייך בזה שמא ילמד ממעשיו", והיינו דלא מקבל את הסברה של המאירי והרשב"א, וס"ל דכן שכיח דיירי בכה"ג.

השעה"צ (סקנ"ט) "דפנימי הוי רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת על החיצונה וכו', דמחמרינן בעניננו לענין שכירות ואליבא דר' עקיבא".

והבי"מ (שם) כתב ליישב בענין אחר, וכמו שביאר הבעל המאור (סה:): דבמקום גוי פסוקים כמו ר' עקיבא דרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה. וכן כתב

ב. שיטת הרמב"ם

דהרי התבאר בסוגיא סה: שהוא כן דוקא לר"ע, אבל אנן קיי"ל כרבנן דרגל המותרת במקומה לא אוסרת שלא במקומה, וא"כ אין הגוי אוסר עליהם.

אלא מבואר ברמב"ם כשיטת הראב"ד שלמסקנה גוי אוסר אפילו אם אין ב' ישראלים אוסרים זה על זה, ולכן גם אם נקטי' להלכה כרבנן, גוי אוסר, מכיון דשכיח דיירי הכיכא.

אמנם כבר הזכרנו דהלח"מ (פ"ב ה"ט) למד ברמב"ם דטעם האיסור שאין עירוב מועיל במקום עכו"ם וכו', משמע דדוקא כשצריך עירוב העכו"ם אוסר דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, אבל אי לא אינו אוסר".

ובאמת צ"ע לפי הבי"מ דהרמב"ם לא מצריך אוסרים זע"ז, מה ביאור דברי הרמב"ם (ה"י) "שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת ועירבו הישראלים לעצמן לא הועילו כלום, וכן אם בטלו לגוי או בטלו להן או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד עם הגוי לא הועילו כלום, שאין עירוב מועיל במקום גוי וכו'". דגם אם לא נימא כהבנת הלח"מ דדוקא כשצריך עירוב הגוי אוסר, מ"מ

ביאור הגאון"י

הגאון"י (סה:): מביא את דברי הרמב"ם (פ"ה הט"ז) "ואם היה במבוי גוי וישראל אחד אינו צריך שיתוף, ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין על שלחן אחד דין אחד הוא". דמבואר דס"ל דגוי אוסר דוקא במקום שב' אוסרים זע"ז. ולדבריו נמצא שיטת הטושו"ע כשיטת הרמב"ם.

ביאור הבי"מ

אמנם הבי"מ (שפב' סי"ז) מדקדק בלשון הרמב"ם (פ"ב ה"ט) שכתב "ואם היו שני ישראלים או יתר וגוי שכן עמהן, הרי זה אוסר עליהם", ולא פירש דבעי' ב' ישראלים אוסרים זה על זה [וכבר עמד בהשגות הרמ"ך על דבריו מדוע השמיט מילים אלון]. ומזה למד דבאמת גוי אוסר אפילו במקום שאין ב' ישראלים אוסרים זה על זה, וכשיטת הראב"ד.

עוד מוסיף להוכיח כן מהא דהרמב"ם פסק (פ"ב הי"א) "שתי חצרות זו לפנים מזו וישראל אחד וגוי דרים בפנימית וישראל אחר בחיצונה וכו' הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכור ממנו, שהרי רגלי שני ישראלים וגוי מצויים שם, והפנימי מותר בפנימית". וצ"ע

✻ הערות והוספות ✻

^{כא} אמנם אין זה ראייה גמורה, כמש"כ לעיל בישוב שיטת הטושו"ע, וכן נצטרך לישב לפי הבנת הגאון"י ברמב"ם.

אחד ודין רבים שהן סומכין על שלחן אחד דין אחד הוא"כב.

אמנם להנ"ל י"ל דס"ל דבעי דוקא ב' ישראלים בשביל לאסור, וכל האוכלים על שולחן אחד נחשבים כישראל אחד.

ולפי"ז היה נראה לומר דדוקא באוכלים על שולחן אחד הקיל הרמב"ם שהגוי לא אוסר, אבל אב ובניו המקבלים פרס, וכל אחד אוכל בבית אחר, בזה לא חשיבי כישראל אחד וגוי יאסור עליהם.

וכבר הבאנו לעיל (בשיטת הרא"ש) את דברי השעה"צ (שפב' סק"ג) שרצה לחלק כן ברמב"ם, וסיים דבשו"ת הרא"ש התיר גם בנוטלים פרס. ולפי הנ"ל הוא רא"ש לשיטתו דגוי אוסר דוקא במקום שאוסרים זה על זה, אבל לרמב"ם דלא ס"ל כן, י"ל דבאמת בכה"ג צריכים לשכור מהגוי, דשכיחי דדיירי הכי [וכפי שהסתפק הטור בשאלה לאביו, דילמא כיון דשכיח מודה ראב"י בכה"ג שצריך לשכור].

יתבאר כמו התו"ח (הובא לעיל סי' ב') דאם היה מועיל עירוב או ביטול, לא היה הגוי אוסר משום דהוה "יחיד".

ודין זה דגוי לא אוסר במקום ישראל יחיד אפילו אם שכיח דדיירי הכי, הוא לכאורה מתאים עם הדיעה שצריך ב' ישראלים אוסרים זה על זה, דהריטב"א (סה:) שלא הצריך אוסרים זע"ז, כתב ד"כל היכא דשכיח ישראל דדייר בהדי גוי קנסיה, ואפילו היכא דליכא שני ישראלים דאסרי" [כפי שהוכיח מהא דלחמן בר ריסקתן].

ונראה לומר דאנה"נ הרמב"ם הוא כשיטת המאירי (סה:) דלא מצריך שיאסרו זע"ז, אבל מ"מ בעי שיהיו דוקא ב' ישראל בתצר, דבישראל אחד לא גזור בכלל, אפילו אם שכיח דדיירי הכי.

ובהכי יש ליישב גם משה"ק הגאו"י דמוכח ברמב"ם דס"ל דבעי ב' אוסרים זה על זה, ממש"כ (פ"ה הט"ז) "ואם היה במבוי גוי וישראל אחד אינו צריך שיתוף, ודין ישראל

ג. דברי השבולי הלקט בענין שכירות במחנה

מהן כדין חצר שאין יכולין לערב עד שישכיר וכו' או שמא מותר לטלטל ואינן צריכין להשכיר, דהיכא אמרינן ובא"י עד שישכיר היכא שהישראלים אוסרין זה על זה ואינן רשאי לטלטל עד שיערבו אבל היכא שאין

השבולי הלקט (סי' צז') מביא את דברי הגמ' (יז.) דבמחנה הקילו שלא טעונים עירובי חצירות, ומסתפק "צריך עיון עכשיו בזמן הזה מאחר שיש אהלי א"י במחיצתן, אם אוסרין עליהן וצריכין להשכיר

✽ הערות והוספות ✽

^{כב} כבר הזכרנו לעיל בענין בית אחד שדרים בו הרבה ישראלים דאין הגוי אוסר עליהם, מש"כ במאירי (סא: ד"ה וישראל זה) "שמאחר שהעכו"ם חשוד על שפיקות דמים ואינו רואה בחצר רבוי אכלוסין של ישראל, מתירא הוא הימנו ויוצא לו משם וכו' ואפי' היו הרבה בבית א' אין העכו"ם אוסר, שאין יראת העכו"ם מצויה אלא בחלוק בתיים". וכן ברשב"א (עד: ד"ה מבוי) ד"לא שכיח דדאיר קרי ליה, ולא אמרי' דאין מתיראין דאם ישאר האחד ישארו עוד אחרים עמו". והיה מקום ליישב שזה ג"כ טעם ההיתר כאן. אמנם יש לחלק דכאן הזכיר רק ש"אוכלים" על שולחן אחד, אבל אכתי י"ל שלכל אחד יש בית בנפרד, וא"כ יש כאן "רבוי אכלוסין" ו"חלוק בתיים" והגוי מתירא, ושוב הוי שכיח דדיירי הכי, ואכתי תיקשי מ"ט אוכלים על שולחן אחד לא אוסרים זע"ז.

שמועיל עירוב פטרו חכמים מלערב, דממילא הוא כמעורב".

ולפי"ז יש לפרש דלעולם מודה השבה"ל דגוי לא אוסר היכא שאין ב' ישראלים אוסרים זה על זה, אמנם כאן יש מקום לאסור, משום שכל הפטור מחנה מעירוב הוא משום שיש פתח ביניהם ו"ממילא הוא כמעורב", ומעתה כשיש שם עכו"ם [דהדין שאין עירוב מועיל במקום עכו"ם], הרי הוא אוסר עליהם דלא חשיבי מעורבים עד שישכרו מהגוי.

ובדעת הב"י שנקט בצורה פשוטה דהגוי לא אוסר, י"ל דס"ל בגדר הפטור של מחנה מעירוב, דלא חייבו עירוב כלל במחנה, וממילא לא שייך שגוי יאסור עליהם. וכ"כ האב"נ בדעת הרמב"ם בהיתר של מחנה סבירא ליה שתקנת שלמה שלא יטלטלו מרשות היחיד זה לרשות היחיד זה התירו לגמרי".

הישראלים צריכין לערב אין הא"י אוסר ואינן צריכין להשכיר".

וכתב הב"י (שסו', ב') "ולי נראה דאין זה צריך לפנים, דכיון שאין הישראלים צריכין לערב פשיטא דאין הגוי אוסר דהוה ליה יחיד במקום גוי".

וא"ש ב"י לשיטתו שגוי אוסר רק במקום שיש ב' ישראלים האוסרים זה על זה. וכפשוטו היה נראה דבזה גופא הסתפק השבה"ל, האם גוי אוסר דוקא במקום שאוסרים זה על זה או לא.

אמנם האב"נ (שז' סק"ו) הביא את דברי רש"י בגדר פטור מחנה מעירוב "פרש"י אם הקיפו אלו ואלו ופתח ביניהם אין צריך לערב, ונראה שאם לא הי' פתח אסורין לטלטל מזה לזה, וחכמים תקנו רק במקום

ד. דין אורח המתארח בעיר שיש בה ישראל יחיד

אמנם יש מקום לדחות לפי הנ"ל (בשי' הרמב"ם) דמ"מ בעי' שיהיו ב' ישראלים, ודין אורח שדירתו טפלה לדירת הקבועים²², נמצא שיש כאן רק ישראל אחד.

ולפי הריטב"א שנקט להחמיר גם בישראל יחיד אם הוא שכיח דדיירי הכי, י"ל ד' כאן אם נחשב דשכיח. ועי' בתרוה"ד (סי' עו') שכתב ד"איכא למיגור על הישראל האורח שיאסר עליו הנכרי, דלא ליתי לדור בתדירות עם הנכרי בחצר וילמוד ממעשיו, שהרי לא

השו"ע (שצא' ס"ב) פסק "ישראלים הדריים בחצר יחיד בעיר של עכו"ם שהיא מוקפת חומה, ועברו יהודים אחרים דרך שם בשבת ונתאכסנו בחצר אחרת, אינם אוסרים עליהם דאורח אינו אוסר, ומותרים לטלטל בכל העיר".

והיה מקום לדון שזה דוקא לשיטתו דבעי' ב' ישראלים אוסרים זה על זה, ואורח לא אוסר. אבל לפי השיטות שגוי אוסר גם אם אין ב' ישראלים האוסרים זע"ז, י"ל דגם בכה"ג אוסרים.

✽ הערות והוספות ✽

²² כפי שהבאנו להלן (סי' ז') מדברי הרמ"א (בשו"ת סי' קכ', בדרכ"מ שפב' סק"ב, וברמ"א שע' ס"ח, וע"ע בביה"ל שם ד"ה קבוע).

מעשה איסור הגוי במקום שב' ישראלים אוסרין זע"ז **חרש**

בוטח על האורח מפני שאינו קבוע לשם".
דמבואר דכלפי האורח נחשב שכיח, וא"כ
יתכן שיש מקום לגזור על האורח. וצ"ע.

חייש לשפיכות דמים, הואיל וישראל אחר ג"כ
שרוי בקבע בחצר. אבל ישראל הדר בקבע אין
לגזור עליו, דאיהו ודאי חייש לש"ד, שאינו

סימן ד'

בענין נכרי שלא נמצא בביתו בשבת

ביאור שאלת הגמ'

רש"י (ד"ה אמר מר) מפרש דהגמ' שאלה סתירה מהתוספתא דמבואר "דנכרי לא אסר מידי, וכי דייר ישראל גביה קאמר ר' מאיר דישראל אוסר על ביתו של נכרי, אבל נכרי אינו אוסר על ביתו של ישראל", וזה סותר את המבואר במשנה דנכרי אוסר על ביתו של ישראל.

וכבר תמה הגאון מהיכן דייק רש"י בלשון התוספתא ד"אוסר" היינו ישראל על הגוי ולא גוי על ישראל, ואילו "אוסר" דמתני' הוא גוי על ישראל.

וכתב המהרש"א דבתוספתא כתוב ואם יש שם ישראל אחד אוסר "מפני שהוא כחצירו", מבואר שהישראל אוסר על הגוי. ובמתני' כתוב "הרי זה אוסר עליו", ו"ליכא לאוקמא בכה"ג דישראל אוסר על ביתו של נכרי, דלישנא דמתני' ה"ז אוסר עליו משמע על הישראל גופיה, דעל הנכרי לא שייך אלא על ביתו".

גמ' דף סב ע"א "גופא חצירו של נכרי הרי הוא כדיר של בהמה ומותר להכניס ולהוציא מן חצר לבתים ומן בתים לחצר, ואם יש שם ישראל אחד אוסר דברי רבי מאיר, רבי אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה".

שם ע"ב "אמר מר חצירו של נכרי הרי הוא כדיר של בהמה, והא אנן תנן הדר עם הנכרי בחצר הרי זה אוסר עליו. לא קשיא הא דאיתיה הא דליתיה".

"ומאי קסבר אי קסבר דירה בלא בעלים שמה דירה אפילו נכרי נמי ניתסר, ואי קסבר דירה בלא בעלים לא שמה דירה אפילו ישראל נמי לא ניתסר. לעולם קסבר דירה בלא בעלים לא שמה דירה וישראל דכי איתיה אסר כי ליתיה גזרו ביה רבנן, נכרי דכי איתיה גזירה שמא ילמד ממעשיו כי איתיה אסר כי ליתיה לא אסר".

ענף א' – ביאור תירוץ הגמ' לפי גי' רש"י ולפי גי' הריטב"א

הישראל, אבל אם ליתי' לגוי, אינו אוסר על הישראל.

מחלקת בין איתיה לגוי בבית לליתיה, דבאיתיה לגוי הרי הוא אוסר על

גירסת רש"י

ומתוצאת [לפי גי' רש"י] דמעיקר הדין דירה בלא בעלים לא שמה דירה, אלא שבישראל

והגמ' מפרשת מ"ט חלוק דין גוי דליתיה מדין ישראל שאוסר גם מתי דליתיה.

הגוי כשנמצא או כשלא נמצא, דהרי תרוויהו לאו דירה וגזרו שאוסר בכל זאת.

ומכת זה כותב לבאר מהלך חדש דלעולם הגזירה שמא ילמד ממעשיו היא גזירה שיבא ללמוד ממעשיו ביום השבת, דביום זה לא טרודים ונפגשים בחצר ויבא ללמוד ממנו, משא"כ בשאר ימות החול שאין פנאי. ולכן גזרו שהגוי אוסר עליו, דע"ז הרי הוא מוגבל מלהשתמש בחצר וימעט לצאת לשם, וממילא לא יפגוש בנכרי, ובאמת לא היתה התקנה כדי שיעבור דירה, אלא רק כדי שלא יבא לשהות בחצר בשבת.

וממילא בליתא, לא שייך טעם התקנה, דהרי הגזירה היתה שמא ילמד ממעשיו ביום השבת, והרי ליתא בשבת.

ויתכן לפרש קצת בע"א, דגם אם לא נחדש כמו הגאון"י אלא לעולם הגזירה היא שמא ילמד ממעשיו בכל ימות השבוע, מ"מ הגזירה שגזרו על השבת היא רק בכה"ג שיש תועלת בתקנה גם לשבת עצמה, שיש חשש גם ביום השבת עצמו שמא ילמד ממעשיו. ולכן בכה"ג שלא נמצא פה בשבת ובאותו שבת אין חשש שמא ילמד ממעשיו, לא גזרו גזירה על השבת בשביל להציל אותו בימים האחרים.

גירסת הריטב"א

ויל"ע מאי טעמא בליתא לגוי בדירה הקילו, הרי עד כמה שיש את החשש שמא יבא ישראל ללמוד ממעשיו, יש לגזור גם בליתא, דלא מצאנו שום חילוק בישראל בין איתא לליתא [דדירה בלא בעלים שמה דירה].

גזרו לית' אטו אית', משא"כ בגוי שמעיקר הדין דירתו לאו דירה, לכן גם אחרי שתיקנו לאשוויי דירתו דירה, לא גזרו לאסור גם מתי שלא נמצא.

ביאור דהוא גזירה לגזירה

ובביאור הדברים נראה דלמרות שמצד טעם הגזירה "שלא ילמד ממעשיו" היה סיבה לגזור גם מתי דליתא, דהרי מה שגזרו שאוסר עליו בשבת הוא בשביל שיעבור דירה ולא ילמד ממנו בכל ימות השבוע. מ"מ לא רצו לגזור גזירה לגזירה, דעצם הגזירה לאשוויי דירת הגוי דירה הוי גזירה אחת, ולהוסיף ולגזור שגם דירה בלא בעלים אוסרת הוה גזירה לגזירה.

ביאור דבליתא לא שייך טעם התקנה שמא ילמד ממעשיו

אמנם הגאון"י למד דעד כמה שיש את טעם הגזירה, ודאי שהיו צריכים לגזור גם בלית' לגוי. ולכאורה הוא גאון"י לשיטתו [הובא לעיל סי' א'] שדייק ברש"י כמו תוס' דלא היה גדר הגזירה דשוויה לדירת עכו"ם דירה, אלא שגזרו דדירת הגוי אוסרת למרות דלאו דירה, ומעתה אין הבדל לגזור על דירת

הריטב"א גורס בתירוץ הגמ' "דכו"ע דירה בלא בעלים שמה דירה", ולכן ישראל אוסר גם בליתא מדינא. והא דגוי לא אוסר מתי דליתא, כתב להלן (פה). "דבגוי הקילו היכא דליתיה מפני שהוא כדיר של בהמה שלא יאסור". וכ"כ תור"פ (פה:).

בליתא, אלא דלא גזרו גזירה לגזירה, א"כ לא שייך לגרוס כמו הריטב"א, דלדבריו דדירה בלא בעלים שמה דירה שוב לא הוי גזירה לגזירה אלא חדא גזירה, ומהיכ"ת להקל בגוי מתי דליתא].

וע"כ צ"ל שלמדו שבליתא לגוי לא קיים סיבת התקנה שמא ילמד ממעשיו, ולכן למרות שדירה בלא בעלים הוה דירה, בליתא דאין סיבה לגזירה לא גזרו. [משא"כ לפי מה שכתבנו לפרש דלעולם טעם הגזירה שייך גם

ביאור מח' רש"י וריטב"א

שמה דירה, ה"נ אע"ג דליכא שמא ילמד, כי אסרינן בדאיתיה ממילא דליתיה נמי אסור".

ועיין מש"כ לעיל (סי' א') דדבריו מתפרשים היטב ברש"י לשיטתו דגדר התקנה הוא דשוויה דירה כמו ישראל, וממילא אם דירה בלא בעלים שמה דירה, אין חילוק בדירה בין איתא לליתא.

משא"כ הריטב"א ותור"פ לשיטתם דהגזירה לא היתה דשוויה לדירת הגוי דירה, אלא שגזרו שדירת הגוי אוסרת אפילו דאין לה גדר דירה. ממילא שפיר מחלק דגזרו דוקא מתי דאיתיה לגוי, אבל מתי דליתיה לא גזרו שיאסור.

וכבר הקשה הגאון"י לגי' רש"י, מדוע הגמ' לא תירצה דלעולם שמה דירה ובליתא לגוי הקילו, כמו שאכן גרס הריטב"א.

והנה לפי מה שכתבנו דגי' הריטב"א חייבת לסבור דבליתא לא שייך טעם התקנה דשמא ילמד ממעשיו, י"ל דרש"י לא יכל לגרוס כמו הריטב"א, משום דסבר דגם בליתא יש סיבת הגזירה ומהיכ"ת להקל על הגוי. אלא ע"כ דלאו שמה דירה והוי גזירה לגזירה.

אמנם הגאון"י מתרץ "דאי שמה דירה, תו ליכא למיפלג בנכרי בין היכא דאיתיה להיכא דליתיה", הואיל ובעלמא בלא בעלים

בענין ישראל שלא נמצא בביתו, אם הוא אוסר את דירת הגוי

אבל לפי גי' רש"י דדירה בלא בעלים לא שמה דירה, אלא דגזרו בישראל דליתיה אטו ליתיה. יל"ע אם אוסר גם את דירת הגוי.

דהנה לפי הביאור שיתבאר להלן בשיטת ר"מ דדירת הגוי עצמה אסורה מדינא, ללא קשר לגזירה דדירת עכו"ם [וכל הגזירה היא רק לאסור את דירת הישראל]. א"כ פשוט דלפי ר"מ דירת הגוי אסורה.

יל"ע מה הדין ישראל הגר עם גוי בחצר, והישראל לא נמצא בביתו בשבת. האם הוא אוסר על דירת הגוי מתי דליתא [כמו שאוסר על ישראל אחר] או לא.

וזה תלוי בנ"ל. דלפי גי' הריטב"א דמעיקר הדין דירה בלא בעלים שמה דירה, שפיטא שהוא אוסר את דירת הגוי.

דישראל דליתא אוסר על גוי⁷⁷. וזה לכאורה סותר למה שביארנו ברש"י טעם משום גזירה לגזירה.

ויש ליישב בפשיטות דגזירה לגזירה היינו דוקא כשהגזירה השניה עומדת על הגזירה הראשונה, דבלעדי הראשונה לא שייך הגזירה השניה, וזה המקרה שלא גזרו בגוי דליתא, דבשביל לגזור בגוי דדירה בלא בעלים שמה דירה, צריך קודם את הגזירה הראשונה שדירת עכו"ם בכלל נחשבת לדירה. משא"כ כאן שזה ב' גזירות על ב' נושאים נפרדים, יש גזירה אחת על בית הגוי דדירתו דירה, ויש עוד גזירה על בית הישראל דלמרות שנוסע לשבת דירתו דירה, וכל גזירה לעצמה היא גזירה אחת, שוב גם אם נפגשו ב' הגזירות למקרה אחד, אין זה מגרע מחומר הגזירה.

ועי' בחזו"א (שם) שכתב ליישב דברי רש"י "דבליתא לישראל ואיתא לעכו"מ לא שרינן להוציא מבית עכו"מ, דלא שדינן כל החצר לבית העכו"מ כיון דדירת עכו"מ ל"ש דירה".

והיינו שלמד דכל ההיתר של דירה בלא בעלים הוא דשדינן לחצר בתר הישראל שנמצא שם באותה שבת, וממילא בגוי דלא שדי' לחצר בתרי' ונשאר בגזירה דדירת עכו"ם שמה דירה, אסור להוציא מביתו לחצר.

אמנם לפי הביאור דדירת הגוי אסורה משום דשוויה לדירת גוי כדירת ישראל, א"כ זה יהיה תלוי בביאור הא דגוי לא אוסר בליתא, דלפי ההבנה שלא גזרו בגוי דליתא משום דלא שייך סיבת התקנה, א"כ בישראל דליתא שזו תקנה כללית שאוסר גם בליתא, הרי הוא אוסר על הגוי באותה מידה שאוסר על ישראל אחר.

אבל לפי ההבנה שגוי דליתא לא גזרו משום שהוא גזירה לגזירה, א"כ ה"ה כאן לא יאסור, דישראל דליתא הוא גזירה, ועצם המציאות דדירת גוי אסורה הוא ג"כ גזירה, ושוב הוי גזירה לגזירה.

ואכן כ"כ החזו"א (פב' סקי"ז) "דכיון דדירה בלא בעלים ל"ש דירה אין ישראל אוסר אביתו של עכו"מ מן הדין, רק משום גזירת ליתא אטו איתא, וכיון דבעכו"מ אף באיתא לישראל אין איסור הוצאה מבית עכו"מ רק משום גזירת חכמים שגזרו אדירת עכו"מ, א"כ אין לגזור בליתא לישראל אטו איתי' כמו בליתא לעכו"מ, והא דקאמר בגמ' דישראל אסר י"ל דהיינו ישראל בישראל".

דברי רש"י

וצ"ע דרש"י (ד"ה הא דליתיה) כותב "ואם יש שם ישראל אחר, אוסר על ביתו של נכרי, ואפילו ליתא לישראל". מפורש בדבריו

✽ הערות והוספות ✽

⁷⁷ מה שהכריח את רש"י לפרש כן, היינו משום שלמד בגמ' ששאלה "אפי' ישראל נמי לא ניתסר" דהיינו במקרה המדובר שיש גוי וישראל, דישראל אוסר על הגוי. אמנם החזו"א כבר כתב לדחות דאין הכרח מהגמ' לזה, ד"הא דקאמר בגמ' דישראל אסר י"ל דהיינו ישראל בישראל".

ענף ב' – איסור דירת הגוי שלא נמצא בשבת

א. שיטת רש"י והראשונים בסוגיא

ישראל הגר בחצר עם הגוי, "אוסר על כל ישראל להוציא מן הבתים לחצר, מפני שהיא כחצירו". והוא מלשון התוספתא.

ויל"ע בכוונת דבריו, אם "מפני שהוא כחצירו" הוא טעם להיתר של הדירת ישראל או טעם לאיסור של דירת הגוי.

ורחיטת לשון רש"י והתוספתא נראה שזה סיבה שדירת הגוי אסורה [כפי שדייק החזו"א (פב' סקי"ט) בלשון התוספתא שהוא טעם לאיסור]. וכ"כ החזו"ן יחזקאל (על התוספתא פ"ה הט"ו) דכוונתה "מפני שדירת עכו"ם לא שמה דירה, חשובה כל החצר אל דירת ישראל, ולכן אסור להוציא מבתי העכו"ם המיוחדים לחצר שהיא חשובה חצירו של ישראל"^{כ"ה}.

והיינו דלעולם כל מה שנצרכת הגזירה שמא ילמד ממעשיו כדי לאסור דירת עכו"ם, היינו ביחס לבית של ישראל, דאין דירתו דירה לאסור על החצר, אבל ביחס הדירה עצמה שפיר חשיב דירה מיוחדת מהחצר של ישראל, ואסורה מדינא.

ולפי"ז מבואר היטב מדוע גם בליתא שאין את הגזירה שמא ילמד ממעשיו, מ"מ

עכשיו נבא לדון על דברי רש"י שפירש דגוי מתי דליתא הוא לא אוסר על ישראל, אבל ישראל כן אוסר עליו, ואסור להוציא מדירת הגוי לחצר. וכן למדו הראשונים בסוגיא.

וכבר הקשה הגאון"י דעד כמה שהגמ' אמרה דבליתא לא גזרו את הגזירה של דירת עכו"ם, דמה"ט לא אוסר על ישראל, מהיכ"ת שהישראל יאסור על הגוי.

ויש להוסיף מש"כ (לעיל סי' א') דעיקר הגזירה בעכו"ם היא לאסור על ישראל, כדי שיקשה עליו ויצא משם, ולא היתה שום סיבה לגזור גם על דירת העכו"ם שתיאסר, אלא דלפי רש"י שגדר הגזירה היתה דשוויה לדירתו דירה, ממילא גם דירתו נאסרה. [וכ"כ גם לפי שאר הראשונים דהגדר הוא דדירת הגוי אוסרת למרות דלאו דירה, ולא רצו לגזור לחצאין, לכן גזרו שגם דירתו נאסרת, כמו שדירת ישראל האוסרת גם נאסרת]. ומעתה בליתא שלא גזרו את הגזירה, מהיכ"ת לאסור את דירת הגוי.

ביאור א' דדירת הגוי אסורה מדינא

והנה כבר כתב רש"י בע"א (ד"ה ואם יש שם ישראל אחד) דלפי ר"מ, מתי שיש

✽ הערות והוספות ✽

^{כ"ה} וכן הוא מבואר בריטב"א "מפני שהוא כחצירו של ישראל והרי יש כאן הוצאה והכנסה מרשות שהיא מיוחדת לאחד לרשות שהיא מיוחדת לאחר".

דירת הגוי אסורה, כי איסור דירת הגוי הוא מדינא ולא מכח הגזירה¹¹.

שי' ראב"י שלא אסר דירת הגוי בישראל יחידי

אמנם כבר הציע הגאון¹² מהלך כזה, ודחה דא"א לפרש כן, משום דמבואר לשי' ראב"י דמתי שגר ישראל יחידי עם גוי, אין דירת הגוי נאסרת, דאיתא בתוספתא לר"מ אם יש ישראל אחד, הרי הוא אוסר על דירת הגוי, ועל זה קאמר ראב"י דלעולם אינו אוסר עד שיהיו ב' ישראלים, והיינו שלעולם לא נאסרת דירת הגוי [אפילו אם איתא] עד שיהיו ב' ישראלים. וכ"כ רש"י (ד"ה ראב"י) ד"בישראל יחידי לא שוויה רבנן לדירת נכרי דירה, ולא הוה אוסר על ביתו של ישראל ולא ישראל אוסר על ביתו". ואילו נימא דדירת הגוי אסורה מדינא, מדוע בישראל יחידי לא אוסר על ביתו של הגוי, הרי סו"ס יש כאן דירה מיוחדת מהחצר של הישראל.

וכתב בלשון הזהב שהיה מקום לפרש דר"מ וראב"י פליגי בתרתי, דפליגי אם גזרו לאסור את הישראל דוקא בב' ישראלים או אפילו ביחידי. וכמו"כ נחלקו אם דירת הגוי אסורה מדינא. וסיים דהדברים מחודשים, דמהיכ"ת לחדש ב' מחלוקות בין ר"מ לראב"י.

אמנם יש מקום ליישב כדבריו דיש כאן ב' ענינים, יש את המשנה שמדברת על

איסור הישראל ושם פליגי אם גזרו לאסור דוקא בב' או אפילו ביחיד, וברייתא איירי על איסור דירת הגוי ושם פליגי אם דירת הגוי אסורה מדינא. ואנה"נ יש כאן ב' מחלוקות שונות לחלוטין.

ונפ"מ טובא, דלפי מהלך זה נמצא דלראב"י גם מתי שיש ב' ישראלים בחצר, אם ליתא לגוי גם דירתו מותרת, מאחר וכל מה שאסר ר"מ דירת הגוי הוא משום דס"ל דאסור מדינא, א"כ לראב"י דפליגי עליה דירתו מותרת.

ביאור ב' דדירת הגוי אסורה מטעם גזירה

אמנם הביאור הרווח בסוגיא, הוא המהלך של האבה"ע [בחי' על הש"ס ועל השו"ע שסו' ס"ג, וכפי שביאר את דבריו בבי"מ ש"ע ס"ח] והחזו"א (פב' סקט"ז) דגדר הגזירה שגזרו חכמים על דירת עכו"ם הוא לאשוויי לדירתו דירה, ודין גוי זה כדין ישראל. ולכן גם בליתא לגוי, מ"מ דינו כדין דירה בלא בעלים של ישראל, דמבואר שי' רש"י (עד. ופה. ובתוס' שם ד"ה שני) דלמרות ד"דירה בלא בעלים לא שמה דירה, מכל מקום בתוכה מיהא אסור לטלטל¹³, וה"ה דירת הגוי כאן אסורה.

והא דלפי ראב"י בישראל יחידי דירת הגוי לא נאסרת, היינו משום דס"ל דלא גזרו לאשוויי לגוי כישראל עד שיהיו ב' ישראלים

✿ הערות והוספות ✿

¹¹ וא"ש משה"ק רש"י (ע"ב בלישנא אחרינא) על הטעם שנקטה התוספתא "מפני שהוא כחצירו", הרי בסוגיין מבואר הטעם משום שמא ילמד ממצעו. אמנם להנ"ל א"ש דהגזירה שמא ילמד היא גזירה על בית הישראל, אבל בית הגוי אסור מדינא ללא קשר לגזירה.

¹² ובטעם החילוק, ביאר החזו"א "דעד כאן לא קאמר דירה בלא בעלים לאו שמה דירה אלא לענין שאינו חשוב לאסור על חברו, כיון דחברו משמש בחצר והוא אינו משמש חשיב כל החצר של חברו המשמש בו עתה, אבל ביתו שהוא שלו לגמרי ואין חברו משמש בו כלל ודאי חשיב חילוק רשות ואסור להוציא מביתו לחצר".

ולפי ביאור זה, יתפרשו דברי רש"י והתוספתא "מפני שהיא כחצירו", שזה בא לפרש טעם ההיתר של דירת ישראל, דמאחר וגזרו שדירת הגוי דינה כשל ישראל, היה מן הדין שהגוי יאסור על ישראל, והא דלא אוסר היינו "מפני שהיא כחצירו" של ישראל, דבליתא אין דירתו נחשבת כחצר^{כ"ב}.

וכ"כ הקר"א "כי ליתיה לכותי נשאר החצר כולו ברשות ישראל, כמו שאמרו ז"ל בתוספתא מפני שהוא כחצירו, אבל ביתו דמיוחדת לו לבד אפילו כי ליתיה עדיין ברשותו הוא, ואסור להוציא מביתו לחצר".

וכ"כ החזו"א (פב' סק"ט) דלשון התוספתא "מתפרש מפני שהוא כחצירו של ישראל דכל החצר מקרי חצרו של ישראל, והלכך אין העכו"מ אוסר עליו". אמנם שואל על זה "דלשון הברייתא משמע דהוא טעם שישראל אוסר אביתו של עכו"ם, וזהו משום דחשבינן ביתו של עכו"ם דירה כיון דאיכא ישראל ומשום שמא ילמד ממעשיו, וצ"ע".

בחצר, ומאחר ויש כאן רק ישראל אחד לא גזרו עליו, ונשארה דירתו כדיר בהמה שלא נאסרת. ודוקא לר"מ דנתנו לו דין ישראל גם בישראל יחידי, לכן דירתו נאסרת גם מתי שלא נמצא, כדין ישראל [וכן לראב"י מתי שיש ב' ישראלים הדרים בחצר עם הגוי].

ונהי דבישראל דליתא גזרו שיאסור על אחרים גם מתי שלא נמצא, מ"מ בגוי דהוא עצמו גזירה, לא נתנו לו דין של ישראל עם כל הגזירות, אלא רק דין ישראל מדינא.

ויסוד הדברים כבר כתוב בתור"פ (פה:): שמביא שי"ר"י דס"ל למ"ד דדירה בלא בעלים לאו שמה דירה, דלא הוה דירה כלל, ומותר לטלטל מדירת הגוי לחצר. ושואל עליו מסוגיין דמבואר לר"מ דמתי דליתא לגוי לא אוסר ומ"מ דירתו נאסרת.

ומבואר שלמד דהטעם דדירת הגוי נאסרת, אינו מדינא כמו החזו"י, אלא מדין דירה בלא בעלים של ישראל שלא אוסר ונאסר.

ב. ביאור לשיטת החולקים על רש"י

ותירץ דסוגיין היא שיטת ר"מ דדירה בלא בעלים שמה דירה [כגירסת הריטב"א], ורק הקילו על הגוי שלא יאסור, וקולא זו הקילו רק ביחס לחצר, אבל ביחס לדירתו נשאר עליו שם דירה.

והנה התבאר דכל תירוץ האבה"ע מיוסד על שיטת רש"י בדירה בלא בעלים של ישראל, דגם למ"ד שלא אוסר מ"מ דירת ישראל אסורה. והקשה תור"פ (פה:): מה יענו החולקים לראיה מסוגיין דדירת הגוי אסורה מתי דליתא למרות שלא אוסר.

✻ הערות והוספות ✻

^{כ"ב} ולפירוש זה ג"כ מיושב משה"ק רש"י (ע"ב בלישנא אחרת) על הטעם שנקטה התוספתא "מפני שהוא כחצירו", הרי בסוגיין מבואר הטעם משום שמא ילמד ממעשיו. דבאמת הטעם שמא ילמד ממעשיו הוא הטעם לאסור, ואילו כאן איירי בטעם להתיר את הישראל דהגוי לא יאסור עליו.

גזירת דירת עכו"ם, דלא גזרו לאשוויי לדירת עכו"ם דירה, אלא גזרו שדירת הגוי אוסרת למרות דלאו דירה. וכן הבאנו עוד כמה ראשונים שהולכים בדרך זה. ולדבריהם שוב יקשה מאחר ולא נתנו לגוי דין של ישראל, מדוע דירת הגוי אסורה בליתא, הרי בליתא ליכא לגזירה.

וע"כ צ"ל כמו המהלך הראשון דדירת הגוי אסורה מדינא ולא מכח גזירה. ומה שהקשינו משי' ראב"י שלא אוסר דירת הגוי בישראל יחידי, צ"ל כמו שהציע בלשון הזהב דר"מ וראב"י פליגי בתרתי, וכמו שפירשנו לעיל^{כט}.

ביאור הגאון"י והמהר"ל

הגאון"י מכח הקושיות הנ"ל, כותב לפרש מהלך חדש בסוגיא. ויש לציין דלכאורה הסיבה שלא קיבל את תירוצו של האבה"ע [שהוא תירוץ שהתקבל ברוב האחרונים], היינו לשיטתו שדייק ברש"י דס"ל בגדר הגזירה כמו תוס' דחכמים תיקנו שדירת הגוי אוסרת למרות דלאו דירה (הובא לעיל סי' א'), וכמו שכתבנו לעיל דתירוצו של האבה"ע יתכן רק ברש"י לשיטתו דשויה לדירתו דירה.

ומבאר דקושית הגמ' היתה מרישא של התוספתא דמבואר דדירת עכו"ם הרי היא כדיר של בהמה, והיינו שלא אוסר כלל ולא אוסרים עליו. ואילו במתני' כתוב שהגוי אוסר עליו. וה"ה שהגמ' יכלה לשאול סתירה

וגם בזה א"ש כנ"ל דאיסור זה שייך רק לפי ר"מ שגוזרים על הגוי גם בישראל יחידי, משא"כ לראב"י דעדיין לא גזרו על עכו"ם לאשוויי כישראל, לכן נשאר דינו כדיר של בהמה שלא נאסר כלל.

ובזה מיושב מה שהקשה הקר"א על ביאור האבה"ע דהתינח לפי גי' רש"י בסוגיא א"ש, דנתנו לגוי דין ישראל מדינא, דמדינא לא אוסר מתי דליתא אלא רק נאסר, אבל לפי גי' הריטב"א דישאל אוסר מדינא בליתא, אלא שהקילו בגוי ולא גזרו בליתא, שוב תיקשי מ"ט דירתו נאסרת. והתשובה כנ"ל דהקילו רק ביחס לחצר ולא ביחס לדירתו.

אמנם בגוף הדברים צ"ב מהיכ"ת לחלק ולהקל שלא יאסור הגוי על החצר, אבל ביחס לדירתו לא הקילו. הרי כבר הקדמנו שעיקר הגזירה היתה לאסור את דירת הישראל, ורק בדרך אגב נאסרה גם דירתו של הגוי. וא"כ מתי שהקילו ודאי שהיה צריך להקל שגם דירת הגוי לא נאסרת.

וכמו"כ צ"ע דלפי מהלך זה נמצא דלשון "מפני שהיא כחצירו" מתפרש טעם להיתר שהקילו ביחס לחצר הישראל שלא יאסור עליו. ואילו בריטב"א (כאן) פירש שהוא טעם לאיסור דירת הגוי, "מפני שהוא כחצירו של ישראל והרי יש כאן הוצאה והכנסה מרשות שהיא מיוחדת לאחד לרשות שהיא מיוחדת לאחר".

וביותר יש להקשות, דהוכחנו לעיל (סי' א') דהריטב"א חולק על רש"י בגדר

✽ הערות והוספות ✽

^{כט} אמנם אכתי יל"ע לפי החולקים על רש"י דדירה בלא בעלים לא שמה דירה כלל, ומותר לטלטל מהבית של מי שלא נמצא בשבת לחצר. מ"ש דירת נכרי שאומרים שהיא אסורה מדינא משום שהיא רשות חלוקה מהחצר, יותר מאשר דירה בלא בעלים.

ולהוציא מן חצר לבתים ומן בתים לחצר", ומוסיפה "ואם יש שם ישראל אחד אוסר", דהיינו באיתא לגוי, הרי הוא אוסר על הישראל וישראל אוסר עליו.

ולדבריו באמת לא מצאנו חילוק בין דירת הגוי לדירת הישראל, או דתרוויהו מותרים או דתרוויהו אסורים. ועד"ז כתב ג"כ במהר"ל.

מרישא של התוספתא לסיפא, שכתוב בסיפא "ואם יש שם ישראל אחד אוסר", אלא דמעדיפה לשאול ממתני'.

ועל זה הגמ' מתרצת דרישא איירי בליתא, דבכה"ג דינו כדיר בהמה ולא אוסר על הישראל, וגם הישראל לא אוסר עליו. אבל המשך התוספתא איירי באיתא, ואמרה דאם איתא לגוי ואין שם ישראל, "מותר להכניס

ענף ג' – שיטת המרדכי והחולקים עליו

טענת התרוה"ד

וכתב התרוה"ד (סי' עו') על דבריו "ואי לא דמסתפינא ה"א דפסק תמוה מאד הוא. דנראה דשפיר מוכח בתלמודא דאין בעה"ב אוסר על האורח כלל אפי' אם מתארח בבית אחר, דתנן בטל להן רשותו שלהן מותר לו ולהן, ומפרש בגמרא משום דהוי כאורח גבייהו, ואע"פ דהתם אינו מתארח בביתם וכו', כ"ש אורח ממש דלא הו"ל כח דירה מעולם כחצר שאין בעה"ב אוסר עליו".

וסיים לגבי נידון שהגיע ישראל אורח לעיר של נכרים שיש בה רק ישראל אחד, והתארח בבית של נכרי, ד"אמנם קשה לסתור פסק ערוך הנמצא בחבור מדקדוק גאונים, אך מ"מ גם האסור תמוה הוא מאד, ובענין נ"ד אין להורות להתיר בפשיטות, וגם אין למחות ביד הנוהגים היתר, באין ולא ורפיא בידיה".

טענת הב"י

הב"י (שפב' ס"כ) מביא את דברי התרוה"ד, "ותמיהני עליו היאך רפו ידיו ולא סתר

דברי המרדכי

המרדכי (כאן, אות תקז') כותב "חצירו של עכו"ם הרי הוא כדיר של בהמה, ופי' מותר לישראל המתאכסן שם להכניס ולהוציא. ואם יש שם ישראל אחר אוסר, פי' אוסר לאורח להוציא מבית העובד כוכבי' לחצר, אבל אותו ישראל מותר להוציא מביתו לחצר, דאין ישראל האורח אוסר עליו, כך פירש"י ז"ל".

והיינו שדייק דברי רש"י שכתב "ואם יש שם ישראל אחד דר עמהן, אוסר על כל ישראל להוציא מן הבתים לחצר", כל' שאוסר על האורח להוציא מבית הגוי. והבין שכוונת רש"י דהישראל אוסר את האורח [ולא את "דירת הגוי"], ועל זה נאמר דהוא אוסר עליו אבל האורח לא אוסר על הישראל הקבוע.

ונפ"מ דדוקא לאורח המתגורר שם אוסר להוציא מבית הגוי לחצר, דהישראל אוסר את ה"אורח", אבל לישראל הקבוע או לישראל אחר שלא גר בחצר, מותר לבא ולהוציא מבית הגוי לחצר.

ביאור טענת הב"י

ויל"ע מה הקשה הב"י, הרי לכאורה ודאי צדקו דבריהם דמדור"מ נשמע לראב"י.

ויש מקום לומר עפ"י מה שהתבאר לעיל [בדעת החולקים על רש"י] שיש מהלך דפליגי בתרתי, דלר"מ דירת גוי אסורה מדינא ולפי ראב"י לא חשיבא דירה כלל ליאסר, ולמהלך זה באמת לא שמעי' מדור"מ לראב"י, דאדרבה לר"מ דירת הגוי אסורה ואילו לראב"י דירת הגוי מותרת [גם מתי שיש ב' ישראלים]. וכך י"ל בב"י דס"ל שא"א להוכיח מדור"מ לראב"י, משום שי"ל שיש כאן ב' מחלוקות, דפליגי אם גזרו דדוקא בב' ישראלים או אפילו ביחיד, וכמו"כ פליגי אם אורח נאסר או לא.

ובענין אחר, כתב בהאיר **יוסף** ליישב דלפי ראב"י, מכיון שכל האיסור הוא מתי שיש ב' ישראלים הגרים בחצר ואוסרים זה על זה, א"כ מתי דליתא לגוי ולא אוסר עליהם, שפיר מערבים ביניהם להתיר הטלטול, ואחרי שעירבו הרי נעשו כמו יחיד, ולא גזרו על עכו"ם במקום ישראל יחיד, ושוב אין מקום לאסור את דירת הגוי או את האורח שבדירת הגוי. ושפיר קאמר הב"י דדברי רש"י נאמרו רק אלי' דר"מ, אבל לראב"י ע"כ דמותר.

[ועיין] מש"כ לעיל (סי' ב' ענף ב') דמבואר בתוס' וברמב"ם דגם אם חל העירוב להתיר אותם, מ"מ הדין הוא דאין עירוב במקום עכו"ם, כלו' שאין העירוב עושה אותם יחידים לענין זה. אמנם עע"ש מש"כ לחלק בזה].

פסק זה בזרוע נטויה", דפשוט שבעה"ב לא אוסר על אורח, כפי שהזכיר התרוה"ד בעצמו, ועוד דגם אם נרצה להחמיר את דברי המרדכי בשם רש"י, הרי רש"י כתב את דבריו אלי' דר"מ ולא לראב"י, ואנן קיי"ל כראב"י. והסיק דודאי "שום תלמיד טועה כתבו או אפשר שכתבו דרך פירוש ולא דרך פסק".

ישׁוב האבה"ע במרדכי

אמנם האבה"ע (כאן ועל השו"ע שסו' ס"ג) כתב ליישב דלעולם לא היתה כוונת המרדכי דדיורי ישראל אוסרים על ה"אורח", אלא כוונתו דדירת הגוי אסורה אפילו בליתא כמו שמצאנו ברש"י עד. והובא בתוס' פה. דדירה בלא בעלים לא אוסר על החצר אבל אסור להוציא מהבית לחצר [הובא לעיל ביאורו בהרחבה].

וכן מדויק ברש"י שכתב "אוסר על כל ישראל להוציא מן הבתים לחצר", דלכולם אסור להוציא מבית הגוי, ולא רק ל"אורח". והא דנקט המרדכי לשון "אורח" היינו משום "דישראל אחר מאי בעי שם בביתו של הגוי".

ומה שהקשה הב"י דרש"י אמר את דבריו אלי' דר"מ ואנן קיי"ל כראב"י, לא קשיא, דמדברי ר"מ נלמד לדידן מתי שב' ישראלים דרים בחצר, דלמרות שאין הגוי בביתו אסור לכל ישראל להוציא מבית הגוי לחצר. וכ"כ האו"ז (סי' קסח) "דמדור"מ נשמע לראב"י".

ענף ד' – שיטת ראב"י בנכרי שלא נמצא בביתו בשבת

מח' אם שייך לגזור שדירת הגוי אוסרת מתי דליתא.

ישוב הרש"ש

אמנם הרש"ש לומד כמו האבה"ע דלראב"י בב' ישראלים דינו כמו לר"מ בישראל יחיד, ומישב דברי רש"י דאיירי בכה"ג דאיתי', דקאי על דיוק דברי ר"מ שאמר דבלית' לגוי לא אוסר, ומשמע דאם איתי' לגוי הרי הוא אוסר על הישראל, ועל זה קאמר ראב"י "לעולם" אינו אוסר עד שיהיו ב' ישראלים וכו', ופי' רש"י דרק כשיהיו ב' ישראלים יכול גוי לאסור על הישראל, וכמובן דוקא בדאיתי', דאילו לית' לגוי אינו אוסר על הישראל, כמו לר"מ.

שיטת החולקים על רש"י

אמנם לפי החולקים על רש"י, התבאר לעיל שנחלקו בתרתי, דלראב"י אין דירת הגוי אסורה מדינא, ומעתה בליתא לגוי הדין שלא גזרו, וממילא בין דירות הישראל מותרות ובין דירת הגוי מותרת.

וזה הברדל מהותי בין רש"י לחולקים עליו, דלפי רש"י מדברי ר"מ ביחיד נשמע לראב"י בב' ישראלים, ואילו לפי החולקים על רש"י גם בב' ישראלים לראב"י אין דירת הגוי אסורה, ורק אלי' דר"מ שייך לאסור דירת הגוי אפילו במקום שלא גזרו שיאסור על הישראל.

שיטה נוספת

וגם לפי שי' רש"י והאבה"ע, עדיין יש לחלק דלפי ראב"י אין ביתו של הגוי נאסר כשלא נמצא בשבת, והוא עפ"י ההאיר יוסף

נסכם כאן מה הדין לפי ראב"י בב' ישראלים הגרים עם גוי בחצר, והגוי לא נמצא בביתו בשבת, האם הוא אוסר עליהם או לא, וכן האם דירת הגוי אסורה או לא.

שיטת רש"י [עפ"י האבה"ע]

והנה בשי' רש"י, לפי המהלך של האבה"ע דהחילוק בין ר"מ לראב"י הוא דלראב"י לא גוזרים על דירת עכו"ם לאשוויה כמו דירת ישראל עד שיהיו ב' ישראלים. נמצא שברגע שיש ב' ישראלים בחצר, חוזר להיות דינו כמו ישראל אחד לפי ר"מ דהדין שדירת הגוי אסורה ודירת הישראל מותרת.

וכ"כ להדיא בשי' רש"י [כפי שהבאנו לעיל את דבריו בישוב המרדכי]. וכ"ה לפי האו"ז שאמר "דמדור"מ נשמע לראב"י".

דיוק הגאון בדברי רש"י

אמנם הגאון מביא דברי רש"י (בע"א) בביאור שי' ראב"י בתוספתא שאמר לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה, ד"אוסר הנכרי על בתיהם והן אוסרין על בתי הנכרי מלהוציא לחצר, דשוויה רבנן לדירת נכרי דירה". ומשמע דאיירי בליתא, כמו שהגמ' מעמידה בע"ב דהתוספתא איירי בליתא. נמצא דלפי ראב"י גם בליתא לגוי כולם אסורים.

והקשה דזה נגד פשטות הגמ' בע"ב שאמרה שבגוי לא שייך לגזור בליתא. ועוד קשה מהיכ"ת לחדש ב' מחלוקות בין ר"מ לראב"י, מח' מתי נחשב שכיח דדיירי אהדדי כדי לגזור על דירת עכו"ם כשל ישראל, ועוד

בגמ' דדירת הגוי אסורה למרות שלא אוסר,
היינו אלי' דר"מ].

אמנם כבר הזכרנו דמבואר בתוס' וברמב"ם
(מובא לעיל סי' ב') דגם אם חל
העירוב להתיר אותם, מ"מ הדין הוא דאין
עירוב במקום עכו"ם, כלו' שאין העירוב
עושה אותם יחידים לעינין זה.

הנ"ל שכתב דאלי' דראב"י דאין הגוי אוסר עד
שיהיו ב' ישראלים אוסרים זע"ז, ואחרי
ששכרו ממנו חלקו בחצר, הרי הישראלים
מערבים ביניהם כדי להתיר הטלטול בחצר,
וע"י העירוב נעשו כיחידים, ושוב אין דירת
הגוי נאסרת מאחר ולא גזרו אלא במקום שיש
ב' ישראלים אוסרים זה על זה. [והמבואר

סימן ה'

גדרי שכירות רעועה בעכו"ם, והמסתעף בדין שכירות בישראל

משמיה דרבי יוחנן הוּו יודעין ששוכרין מן הנכרי אפילו בפחות משה פרוטה ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בן נח נהרג על פחות משה פרוטה ולא ניתן להשבון. אלא בריאה במוהרקי ואבורגני, רעועה בלא מוהרקי ואבורגני."

גמ' דף סב' ע"א "אתמר, רב חסדא אמר שכירות בריאה ורב ששת אמר שכירות רעועה. מאי רעועה מאי בריאה, אילימא בריאה בפרוטה רעועה פחות משה פרוטה, מי איכא למאן דאמר מנכרי בפחות משה פרוטה לא, והא שלח רבי יצחק ברבי יעקב בר גיורי

ענף א' – בענין אם צריך לשכור כל שבת מחדש

א. שכירות עבור ב' שבתות

להטריח על ישראל כדי שיצא משם ולא ילמד ממעשיו, וכ"כ רבי שמואל בר נטרונאי מבב"ן זצ"ל דצריכו למיגר מבעל הפונדק ולא מצו למיסמך אשכירו' דיהבו ליה משום לינה."

רש"י (ד"ה אלא דכ"ע) מפרש הא דגזרו בנכרי שישכור, "הטריחוהו והפסידוהו חכמים לישראל הדר עמו, כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת, ויצא משם".

שיטת האו"ז

ועי' בתזו"א (פב' סק"ה) שהביא את דברי האו"ז וכתב "ומשמע דאף אם שכר בשכירות נפרדות שבת של שבוע זה ואח"כ שבת של שבוע הבא לא מהני, דכל שלא עבר זמן שכירות שבת זו אי אפשר לי' למיגר".

ו**כתב האו"ז** (סי' קסח', והביאו בהג"א סי' א') "משמע מלשון רש"י שצריך לשכור מעכו"ם בכל שבת ושבת וכו', ולא מצי למיגר פעם אחת לשני שבתות וכ"ש ליותר".

ועע"ש שכתב "ונראה דדוקא בשכירות רעועה לא מהני, אבל אם שוכר כל רשות עכו"ם אע"ג דנשאר העכו"ם שכן אצלו כיון שיכול לסלקו מחצר בכל עת אינו אוסר, דכה"ג גם ישראל אין אוסר וכמש"כ תו' ע"ב א'. ומיהו אפשר דכיון דלא שכר ביתו אלא חצרו, ישראל כה"ג אוסר כיון דהוא משמש בחצר, וצ"ע בזה".

ומוסיף לפרש בזה ד"ה"נ מסתברא, דמידי הוא טעמא אלא כדי שיצא מן החצר ולא ילמד ממעשיו, ואי פעם אחת שוכר ודיו אמאי יצא, הלא שוכר אפי' בפחות מש"פ ואין כאן טורח גדול".

וכתב לפי"ז "ישראל הדר עם העכו"ם בעל ביתו בבית אחד, אף על פי שנותן לו שכר דירה צריך לשכור ממנו כדי לטלטל, כדי

שיטת החולקים על האו"ז

אמנם הרא"ש (סי' א') מביא בשם המהר"ם ד"אין צריך לשכור ממנו בכל ע"ש, דקי"ל (סו.) דשוכר כמערב דמי מה מערב אם עירב לכמה שנים כל זמן שהעירוב קיים עירובו עירוב וכ"ש שכירות דלא בעי לשכור בכל ערב שבת. וכ"כ המרדכי (סי' תקח').

ישוב דברי רש"י

לפי החולקים על האו"ז, תיקשי דיוק דברי רש"י שכתב "שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת".

וכתב הרא"ש "נראה לי לאו משום דבעי לשכור בכל ע"ש היכא דאין הנכרי חוזר בו מן השכירות, אלא כשהנכרי חוזר בו מן השכירות או צריך לחזור ולשכור הימנו כשיתרצה". ומפרש הקר"א בדבריו "דהא דקאמר הש"ס דכתי לא מוגר היינו דחוזר בו תמיד, ואיכא טירחא לשכור בכל שבת".^ל

והרש"ש כתב לפרש דברי רש"י, דהנה הגמ' אמרה טעם אחר ד"נכרי לא מוגר",

ומדוע רש"י פירש דמוגר אלא שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת. אלא הא גופא, רש"י למד דהא דנכרי לא מוגר, היינו אם שוכר ממנו לתקופה ארוכה, אבל לשבת אחת כן מסכים להשכיר את רשותו, ומעתה הוקשה לרש"י דאכתי יש לחשוש שימשיך לגור כאן וישכור ממנו כל שבת. ועל זה קאמר שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת.

והערוה"ש (שפב' ס"ג) מפרש עפ"י פירושו של ריו"נ "שהעובד כוכבים יחוש לכשפים ויאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר מתנה ועם כל זה אינו רוצה לטלטל בו עד שאשכיר לו בפחות משה פרוטה, בודאי לכשפים הוא מתכוין". וקשה דהא תינח כשישכור ממנו בפחות מש"פ, אבל מה נעשה אם ישכור ממנו בפרוטה וביותר מפרוטה, הלא מעתה לא יחוש לכשפים.

ומפרש "ולזה בא רש"י ז"ל לפרש וכו' דהכותי כשיראה שנותן מעות גמורים בעד זה, לא ישכיר לו על הרבה זמן אלא על שבת אחת, ובשבת הבא יבקש עוד מעות, וממילא שיהיה קשה על הישראל ויצא משם".

ב. שכירות לתקופה ארוכה

והנה מבואר בשו"ע (סי' שפב') שלא צריך לשכור לזמן מסוים, אלא שוכר ממנו סתם בלי לפרש זמן, ומהני עד שהעכו"ם יחזור בו.

וכתב השו"ע (שפב' ס"ו) "כל זמן שאין העכו"ם חוזר בו, מועיל השכירות ואפילו לזמן מרובה", כדעת החולקים על האו"ז.

✻ הערות והוספות ✻

^ל יל"ע בלשון רש"י שכתב "הפסידוהו" דאיזה הפסד יש כאן, הרי שי' רש"י (סא: ד"ה עד שלא יוציא) דא"א לחזור בו כל זמן דנקיט דמי, וא"כ בין כך מחזיר לו את הכסף ולא הפסיד כלום. ובשלמא אם שכר לזמן מסוים, י"ל עפ"י מש"כ הא"ר (סק"י) דמחזיר את הדמים רק לפי חשבון, יש מקום להבין שעדיין מפסיד שצריך לשלם מחדש כנראה סכום יותר גבוה, אבל אם שכר סתם, נראה בפשטות שצריך להחזיר את כל הדמים. אם לא דנימא גם בזה שמחזיר לו רק חלק מהדמים, וצ"ע איך זה מתחשבן.

ומה שכתב לשכור רק עד עשרים שנה, מפרש דהנה "דרך הגדולים והרבנים הקודמים היה לשכור הרשות על חמשים שנה, כמבואר בלשון ב"ח החדשות (סי' ד)", וצ"ב עד כמה ששכרו לזמן מסוים, דגם אם נסתלק שכירו אין השכירות בטילה, מדוע לא שכרו ליותר זמן מזה, "ובפרט לדברי הא"ר שפסק דבשכרו לזמן אף אם מת תוך הזמן לא נתבטל השכירות, וא"כ היו יכולין לשכור אף לאלף שנה". ומפרש "אלא על כרחך דלא רצו להתיר לשכור בפעם אחת לזמן רב מאד, דלא להוי מלתא דרבנן כחוכא".

ומעתה יל"ד בכל שכירות מגוי, אפילו כששוכר ממנו בעצמו [שאין את החשש שיש בשכירו ולקיטון], דלא ישכור ממנו לתקופה ארוכה מדי, דלא להוי מילתא דרבנן כחוכא ואיטלולא. ולפי הבית שלמה [והביאו המ"ב סקמ"ח] היינו תקופה של עד עשרים שנה.

אמנם יל"ד באופו ששוכר ממנו לתקופה מסוימת [שיש בזה כמה מעלות כמבואר בשו"ע שם], האם יש הגבלה לתקופה שהוא יכול לשכור ממנו בפעם אחת.

והנה הבית שלמה (שו"ת סי' נא') כותב "שישכרו הרשות על עשרים שנה".

ובטעם הדבר, מפרש דמה שאמר לקבוע זמן לשכירות, ולא לשכור בסתם, היינו משום שיש בזה כמה חששות, ובפרט כששוכרים מממונים של המלך, כמבואר בשו"ע (שפב' סי"ח) דאם שכר לזמן מסוים משכירו ולקיטו, אע"פ שסילקו הגוי מהיות שכירו ולקיטו בתוך הזמן, מותרים עד סוף התקופה. אבל אם שכרו סתם בלי לקבוע זמן, ברגע שסילקו בטלה השכירות. והוסיף הרמ"א דה"ה בשוכר מגזבר המלך ונסתלק מהמלך, דאם לא קבעו זמן, בטלה השכירות.

ענף ב' – בביאור אם הוא שכירות גמורה בדיני חו"מ

גמורה, ושפיר הוכיחו מזה דגם בעלמא לא בעי' שיהיה שוה פרוטה אצל הקונה.

וכן הוא מבואר בדברי החזו"א (פב' סק"א) שכתב בתו"ד "ואין העכו"מ מעכב עליו מן הדין למלאת כל החצר, ואי שמעכב עליו בגזילה זה לא הוי עיכוב וכו'", דמבואר בדבריו שלמד דהוא שכירות גמורה, ואם מעכב עליו הרי זה מעכב בגזילה לא.

ביאור הרש"ש והאב"מ דהוא שכירות בדיני חו"מ

הרש"ש והאב"מ (סי' לא' סקכ"ד) כתבו להוכיח מסוגיין דבקנין לא בעי' שיהיה שוה פרוטה גם אצל הקונה, דהרי שוכרין מנכרי בפחות מש"פ, למרות שאצל הישראל השוכר אינו שוה ממון. מבואר מדבריהם דהשכירות בסוגיין היא שכירות

✽ הערות והוספות ✽

^{לא} ועיין להלן שהבאנו דברי החזו"א (פד' סק"ז) שכתב דאינו שכירות גמורה. וצ"ע בסתירת דבריו. [וע"ע בשער ההלכה ח"א אות ג'].
[ג']

קושיות על מהלך זה

תוס' (סו. ד"ה יפה) כותבים בטעם דשוכרים בשבת "לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול". ואילו יש כאן שכירות גמורה בחו"מ, צ"ע מ"ט לא דמי למקח וממכר.²³

ועוד צ"ע מסוגיא דף יז. דד' דברים פטרו במחנה, ואחד מהם הוא עירובי חצירות. וכבר הזכרנו (סי' ג') את דברי השב"ל שדן מה הדין אם יש שם עכו"ם, אם צריך לשכור ממנו. וצ"ע מה שייך שם מושג של שכירות, הרי אין המקום שייך להם בכלל.

ביאור דאינו שכירות גמורה

ואכן החזו"א (פד' סק"ז) מוכיח מכח הקושיות הנ"ל ד"ענין השכירות אינו שכירות ממש, דאפילו בשבתו בבקעה של אחרים ושל הפקר העכו"ם אוסר ומהני שכירות, אף שאין כאן בעלים ולא משכיר, אלא הכא תקינו רבנן, והיינו נמי דמותר לשכור בשבת ולא הוי כמקח וממכר".

ויסוד הדברים הוא במש"כ החזו"א (מכתב לגרש"ש מודפס בסוף ה' עירובין) דתיקון חצירות שאחד אוסר על השני, אין זה

מחמת הבעלות והקנין הממוני בדירה, דהעיקר בדירה תליא, כל ששוכת בפיתא ולינא אוסר וכדתנן י"ז א' בד' דברים שפטרו במחנה אף שהמחנה חונים בהפקר ובשל חבריהם וכו".

והיינו שהאוסר הוא ה"דוירים" של השני²⁴, וא"ש דהתיקון לזה הוא שיעשה שכירות על המדורים, ושכירות כזו אינה שכירות של חו"מ על בעלות המקום, ומשו"ה שייך שכירות זו גם במחנה, דאחרי שכל אחד יחד לעצמו מקום פיתא ולינה, שייך לשכור ממנו את זכות הדוירים שלו. אמנם אכתי יל"ע מהו גדר השכירות.

שיטת הרמב"ם והאגודה דשכירות כביטול רשות

וכתב הרמב"ם (פ"ב הי"ב) ד"ה שכירות כביטול רשות היא", וכמש"כ בה"י "אין להן תקנה אלא שישכרו ממנו רשותו ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן". והיינו דע"י הביטול נעשה הגוי כאורח.

וכן מדויק לשון רש"י (סח: ד"ה הרי הוא כנכרי) "דאינו יכול לבטל בלא שכירות", דמבואר גם שכירות הוא דין ביטול רשות.

✽ הערות והוספות ✽

²³ **המשיב דבר** (שו"ת ח"א סי' כו' סק"ג) מתרץ "דבמכר האיסור על שניהם בין על המוכר בין על הקונה שהרי שניהם נותנין זה נותן מעות וזה מקחו, משא"כ מתנה אין איסור כי אם על הנותן ולא על המקבל שהרי דומה לזוכה מן ההפקר דשוי וכו' מש"ה וכו' שוכרין מן הנכרי משום דהוה כמתנה ורשאין לקבל מתנה מן הנכרי משום דהנותן הוא נכרי והמקבל הרי הוא זוכה מן ההפקר, ואף על גב שנותנין לו מחיר השכירות מ"מ באמת אין נותנין לו מעות וכדומה מה שאין דרך ליתן להנכרי בחנם אלא איזה דבר מאכל מה שדרך ליתן בחנם, והוא גם הוא נותן חצירו בתורת מתנה". אך לשיטת המקנה (ק"א סי' מה' ס"א בהגה יש אומרים) ד"אין האיסור על הנותן אלא על המקבל", אכתי צ"ע. וע"ע **בשעה צ** (שפ' סק"י) שכתב טעם דמותר לשכור מגוי בשבת, כיון ד"עובדי גלולים אין דירתן דירה אלא שאסור משום גזרה, לא מקרי קנין". מבואר בדבריו דלעולם הוי שכירות של חו"מ, וההיתר משום דאין דירתו דירה ואין כאו "קנין" [ולכן ס"ל למ"א שם דאסור לשכור מישראל בשבת, משום דהוי שכירות גמורה].

²⁴ אין הכוונה שהדוירם עצמם אוסרים, אלא דבמקום שיש דוירים הדירה "שמה דירה" והדירה אוסרת, והתקנה לזה לשכור ממנו את זכות הדוירים דע"ז הדירה לא תאסור.

אינם "תמורה" לביטול, אלא "היכר" לביטול. וכנ"ל שמעות אלו הן מחזיקות את הביטול שאפילו אם השתמש בחצר והוציא כלים מביתו, מ"מ נשאר בביטולו ולא יכול לחזור בו.

ומעתה יש ליישב דברי רש"י (סא: ד"ה עד שלא יוציא) שכתב דא"א לחזור בו משכירות כל זמן דנקיט דמי, ופירשו הב"י והרמ"א (שפב' ס"ו) דאם מחזיר את הדמים, יכול לחזור בו. והקשה הב"ח (סק"ג) כיון שהיה קנין שכירות איך יכול לחזור בו.

אמנם להנ"ל א"ש דבאמת אין כאן שכירות גמורה, אלא רק ביטול רשות, והא דאינו יכול לחזור בו כל זמן דנקיט דמי, היינו משום שהמעות הן מחזיקות את הביטול שלא יוכל לחזור בו, ולכן אם החזיר את הדמים, שוב אין מה שיחזיק את הביטול, ויכול לחזור בו.

אמנם יל"ע דעד כמה שזה כמו ביטול, איך יכול להוציא מביתו לחצר, הרי הדין בביטול הוא דאם המבטל מוציא מביתו לחצר, חוזר לאיסורו.

ולכאורה הביאור בזה הוא כמש"כ האגודה (סוף סי' סו', מובא בא"ר שפ' סק"ו) ד"מבטל רשותו עבור השכר". והיינו שיש חילוק בין ביטול זה לביטול דעלמא, דכאן הוא מבטל רשותו תמורת שכר, והשכר הוא ה"יד" שמחזיק את הביטול בכל רגע שלא יתבטל, ודוקא בביטול דעלמא שאין בו מעות, אין מה שיחזיק את הביטול ולכן ברגע שמוציא מביתו לחצר הרי זה חוזר בו מביטולו וחוזר לאיסורו.

ולפי"ז יש להוסיף לבאר את לשון הרמב"ם שכתב "השכירות כביטול רשות היא, שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד", דכוונתו דהמעות ששילם עבור הביטול רשות

ענף ג' – בביאור שכירות רעועה

ופירשה הגמ' "בריאה במוהרקי ואבורגני, רעועה בלא מוהרקי ואבורגני".

שיטת רב ששת דשכירות שתיקנו חכמים שישכור מהגוי, היינו שכירות רעועה.

א. שיטת רש"י

בעינן, אין צריך להתנות עם הגוי ולפרש שהרשות בידו לטלטל כליו במבוי אלא שכירות סתם מתיר".

והיינו דמש"כ רש"י דשכירות בריאה היא "שיתנה ישראל עמו למלאות כל המבוי כלים", הדגש הוא על הצורך "להתנות", וממילא בשכירות רעועה לא צריך להתנות כלום.

רש"י מפרש שכירות בריאה "חזקה, שיתנה ישראל עמו למלאות כל המבוי כלים אם ירצה", ובמוהרקי ואבורגני היינו "למלאות החצר בספסלין וקתידראות אם ירצה".

א. פירוש הב"ח

ודייק הב"ח (שפב' ס"א) בדברי רש"י "וא"כ לרב ששת דשכירות רעועה

מועט" [ובחידושי המאירי הוסיף "אפילו לשכרה אלא לדבר מועט ולתת שם כלי אחד בלבד סגיי"].

ואין כוונתו כמו החזו"א דסגי לשכור חלק מהרשות [בכמות], אלא שוכר את כל רשותו אבל מפרש ששוכר ע"מ להניח בו כלי אחד בלבד [והיינו ששוכר שכירות מועטת באיכות].

וגם אינו דומה לפירוש הב"ח [אפילו לפי ההבנה השניה דלא תופס בחו"מ], דלפי הב"ח צריך דוקא שישכור בסתם את כל רשותו, דהוי שכירות גמורה באו"ח [ודינה כביטול רשות], משא"כ כשמפרש ששוכר רק ע"מ להניח בו כלי אחד, אין זה מוגדר לשיטתו כשכירות אלא כשאל מיני' דוכתא [שיש בזה הגבלות מסוימות].

ביאור תועלת שכירות רעועה

ויל"ע לפי המאירי והחזו"א ששוכר רק חלק מהרשות [באיכות או בכמות], איך מהני שכירות רעועה. ובשלמא לפי הראשונים (מובא לעיל סי' א') שלמדו דגדר הגזירה בדירת עכו"ם היא לא דשוויה לדירתו דירה, אלא שגזרו דדירת גוי אוסרת למרות דלאו דירה, א"ש דמאחר ואין כאן באמת דירה סגי בשכירות כל שהיא להתיר את האיסור שגזרו חכמים.

אבל המאירי והחזו"א איירי בשי' רש"י ודעימי' דשוויה לדירתו דירה, וצ"ע איך מהני שכירות רעועה להתיר שדירתו לא תאסור.

ואכן כך שואל החזו"א (פב' סק"א) "אי חשבינן דירת עכו"מ דירה אינו בדין

ויל"ע מה הענין ב"תנאי" הזה. והיה מקום לפרש דגם כשלא מתנה עמו, ברור דשכירות כוללת את הזכות לטלטל ולמלאות את החצר כרצונו, אלא דמ"ד בריאה הצריך תוספת מעבר לשכירות רגילה, שיתנה בפירוש שימלא את כל החצר בכלים, כדי לתת לשכירות משנה תוקף. [וכמבואר כן לפי הערוך דמוהרקי היינו כתיבה וחותמת, ואבורגני היינו שלוחים, וכבר כתב החזו"א (פב' סק"ב) "דמן הדין כסף קונה מעכו"מ בלא שטר", וזה תוספת שהצריכו כאן. וכן מבואר בתור"פ "ששכרו בפני השרים החשובים של אותה העיר, וגם יש להם חותם מן השכירות", דזה ודאי לא נצרך לשכירות רגילה, אלא דלמ"ד בריאה הצריכו תוספת למשנה תוקף].

אמנם יש מקום לדון דכשלא פירש, אין השכירות תופס בחו"מ, דיכול המשכיר לדחות אותו ולטעון שזה לא היה כלול בשכירות, וממילא הוי רק שכירות באו"ח כמו ביטול רשות.

ב. פירוש החזו"א

מאידך, החזו"א (פב' סק"א) לומד בשי' רש"י "שא"צ לשכור כל החצר כלה אלא איזה חלק בחצר סגיי".

והיינו דדייק דברי רש"י שביאר שכירות בריאה "שיתנה ישראל עמו למלאות כל המבוי", דעיקר הדגש הוא על "כל" המבוי, ולא על "שיתנה עמו".

ג. פירוש המאירי

המאירי לומד בשי' רש"י "ולמדנו כאן שאין צריך לכך אלא אפי' השכירו לדבר

מדירתו שם דירה, ויחזור להיות דיר של בהמה שלא אוסר.

והגר"ש קלוגר (ובחרת בחיים) כתב לתרץ "כיון דדירת נכרי הוי כבהמה ואינו דירה, ולכך נהי דהחמירו חז"ל לשוי' דירה, מ"מ היינו רק בפ"ע, אבל אם הוא עם ישראל בטלה דירה שלו נגד הישראל". ודימה דין זה להא דב"מ בסוגיא דרכוב ומנהיג דכל אחד בפני עצמו הוא קנין, ומ"מ רכוב במקום מנהיג לאו כלום הוא.

שיהא מועיל שכירות כהאי, דהא סוף סוף חצר דשותפין הוא וכי מפיק מביתו לחצר קא מפיק מרשות לרשות".

ומתרץ ד"כיון דעשה כתיקון חכמים בענין השכירות אף בשכירות רעועה, שוב לא גזרו חכמים על דירת עכו"מ ושב דירת עכו"מ כדיר של בהמה ואינו אוסר".

והיינו דבאמת כל זמן דנחשב דירתו דירה לא מהני האי שכירות, אלא שחכמים תיקנו שישכור שכירות רעועה, ועי"ז יבטלו

ב. שיטת הערוך

כסף קונה מעכו"ם, היינו דבכך מבצע שינוי בעלות, אבל מכיון שסו"ס הגוי ממשיך להשתמש כרגיל ואין כאן שינוי מדורים, לכן לזה בעי' תוספת תוקף בשטר וחותמת, שע"ז יותר ניכר שכל שימושיו הם כאורח בעלמא, ושפיר הוי שינוי מדורים.

החזו"א מוסיף עוד פירוש "משום דהכא לא מסתלק עכו"מ מחצר ואינו מתנה עמו להסתלק, אלא שבשכירות הפקיעו חכמים גזירתם שגזרו על דירת עכו"מ וכמש"כ סק"א, הלכך ס"ל דבעינן כתיבה וחתימה".

ומבואר בדבריו חידוש, דכפשוטו היה נראה לפי הערוך דשכירות רעועה אינה ברמת הקנין אלא במעשה הקנין, דלא טעון כתיבה וחותמת, אבל כן צריך שיהיה שכירות גמורה. אמנם בדברי החזו"א חזי' שלמד בדעת תוס' דאפילו למ"ד דבעי' שכירות בריאה, מ"מ רמת השכירות היא לא שכירות גמורה, וכמש"כ (סק"א) לשיטת רש"י אלי' דרב ששת דסגי בשכירות רעועה.

תוס' (ד"ה מוהרקי ואבורגני) מביאים את פירוש הערוך "פירוש מוהרקי כתיבה וחותמות וכו' ואבורגני שלוחים", וכן הביא הרא"ש (סי' א'). ובתור"פ כותב "ששכרו בפני השרים החשובים של אותה העיר, וגם יש להם חותם מן השכירות".

וכתב החזו"א (פב' סק"ב) לפרש מ"ט דמ"ד שצריך כתיבה וחתימה, הרי מן הדין כסף קונה מעכו"ם ולא צריך שטר. אלא "טעמא דמ"ד דצריך כתיבה דסבר דצריך שכירות באופן שיהא ידו תקיפה על העכו"מ שלא יגזול ממנו, א"נ לגזילה בעלמא לא חיישינן, והכא משום דבדיניהם לא יזכה ישראל".

ובביאור הא דבעי' כאן תוספת על שכירות רגילה, ולא סגי כמו כל שכירות שקונה בכסף. שמעתי לבאר עפ"י הנ"ל דעיקר האוסר בחצרות הוא ה"מדורים" ולא ה"בעלות", ותיקון השכירות הוא לשנות את המדורים ולא את הבעלות. ולכן נהי דבעלמא

ענף ד' – שכירות בפחות משוה פרוטה

בענין אם סגי שיהיה שוה ממון אצל המקבל או בעי' שיהיה שוה גם אצל הנותן

יש להקדים דדין זה תלוי בספיקו של המל"מ (פ"ה אישות) אם המקדש אשה חולה באיסוה"נ (שמותר לה ליהנות מהם) מקודשת, ויסוד ספיקו הוא אם סגי במה ששוה כסף אצל הקונה, או כיון "דלמקדש אינו שוה כלום ונמצא שלא נתן לה פרוטה".

וכתב הרש"ש (כאן) דמוכח מסוגיין דלא בעי' שיהיה שוה פרוטה גם אצל הנותן, דשוכרין מנכרי בפחות מש"פ, למרות שאצל הישראל השוכר אינו שוה ממון. וכן הוכיח **האבני מילואים** (סי' לא' סקכ"ד) מסוגיין.

אמנם האמרי בינה (קונטרס הקנינים סי' ד') **והאו"ש** (ערובין פ"ב הי"ב) הוכיחו מדברי הרמב"ם להיפך, דדוקא בשכירות רעועה מהני פחות מש"פ, אבל כל קנין בעלמא לא מהני מהגוי בפחות מש"פ, משום דבעי' שיהיה ש"פ גם אצל הנותן ולא רק אצל המקבל.

ויל"ע לפי"ז מדוע הגמ' נקטה טעם דפחות מש"פ אצל גוי חשיב ממון, הרי בשכירות גמורה באמת לא מהני לשכור ישראל מגוי בפחות מש"פ, וכל הא דמהני כאן הוא רק משום היכר.

והיה נראה לפרש דלולא הא דשוה ממון אצל הגוי, גם היכר לא הוי. ולכן הגמ' הביאה הא דבן נח נהרג על פחות מש"פ, דהוא שוה

מבואר בגמ' דשוכרין מהעכו"ם בפחות מש"פ. וז"ל הגמ' "שלח רבי יצחק ברבי יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן הוו יודעין ששוכרין מן הנכרי אפילו בפחות משוה פרוטה. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להשבון".

פירוש רש"י

ומבואר בגמ' דמה ששוכרים מהעכו"ם בפחות מש"פ, אין זו תקנה מיוחדת, אלא דפמש"פ חשיב ממון אצת הגוי, דמה"ט נהרג עליו, וכמו שפירש רש"י "דנכרי לא מחיל אפילו אפחות משוה פרוטה והוי גזל לדידהו".

פירוש הרמב"ם והרשב"א

אמנם הרמב"ם (פ"ב הי"ב) כותב "השכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד, לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משוה פרוטה".

וכ"כ הרשב"א (עבוה"ק ש"ד ס"ג אות קז') "אין שכירות זה כשכירות גמורה אלא שכירות גרועה, שהרי שוכרין אף בפחות משוה פרוטה".

ויל"ע מ"ט נקטו טעם דשוכרים בפמשו"פ משום דהיא שכירות גרועה, הרי בגמ' מבואר טעם שפמש"פ חשוב ממון אצל גוי.

מגוי, ואצל גוי הוא שוה ממון [כמדויק מהא דנקטה הגמ' טעם דב"נ נהרג על פחות מש"פ], א"כ בישראל דלא שוה ממון אין כאן היכר.

אמנם בא"ר דכתב שיש פנים להתיר לישראל, י"ל שפירש דכיון דשוה ממון אצל גוי, ויש כזה שכירות בעולם, סגי בזה ליחשב היכר אפי' בישראל.

ויש לציין את דברי החזו"א (פב' סקט"ו) דמהני שכירות פחות מש"פ בישראל מדין ביטול, אמנם יש לזה את כל ההגבלות של ביטול, והיינו דצריך ביטול של כל רשותו, ולא סגי בחלק מהרשות כמו בשכירות, לשיטתו סק"א^{לה}, ולא מהני ביטול משכירו ולקיטו, ואם קדם המבטל והוציא כליו למבוי אוסר.

שכירות פחות מש"פ מישראל מומר

הגאון (סט.) כותב "קסבר רש"י שכירות במומר מהני, ומסתברא שוה פרוטה בעי', אימור דאמרי' בפחות מש"פ, בנכרי דנהרג על פמש"פ, אבל בישראל לא". והוא מתאים לשיטת הט"ו והתו"ש הנ"ל דבישראל לא שייך שכירות פמש"פ.

אמנם התו"ש למרות שנקט (שפב' ס"ה) דבישראל לא מהני שכירות פחות מש"פ, מ"מ לענין מומר (שפ' ס"ג) מסתפק

ממון אצל הגוי, ומה"ט ראו חכמים להקל בשכירות רעועה דהוי היכר בפחות מש"פ.

שכירות מישראל בפחות מש"פ

באופן דמהני שכירות מישראל [ויתבאר להלן], יל"ע אם מהני שכירות בפמש"פ.

והנה לפי פשטות הסוגיא דמהני שכירות פמש"פ מנכרי מדינא [דסגי במה דשוה ממון אצל המקבל], א"כ בישראל דלא שוה ממון אצל המקבל לא מהני.

וכ"כ הט"ז (שפ"ב סק"ו) "הטעם בגמ' דבן נח נהרג אפי' על פחות מש"פ, וא"כ בישראל לא מהני אם שוכר ממנו בפחות מש"פ דלאו ממון הוא כלל". וכ"כ התו"ש (שפב' ס"ה).

אמנם לפי המבואר ברמב"ם דמדינא לא מהני שכירות פחות מש"פ, אלא דכיון דשכירות זו היא רק היכר בעלמא סגי גם בפחות מש"פ, יש מקום להתיר גם בישראל.

וכ"כ הא"ר (שפ' סק"ו) לאחר שהזכיר את הרמב"ם ו"לפי זה גם בפחות משהו פרוטה יש פנים להתיר לישראל^{לה}.

אמנם היה מקום לדון דהא דמהני היכר בפחות מש"פ היינו משום ששוכר

✽ הערות והוספות ✽

^{לה} הזכרנו לעיל שיטת הרמב"ם והאגודה דשכירות כביטול רשות, והמעוה הם ה"יר" שמחזיק את הביטול שלא יוכל לחזור בו אפילו אם הוציא מבתו לחצר. אמנם יש קצת חילוק, דבאגודה כתב דמבטל רשותו "עבור" השכר, דמשמע שהמעוה הם "תמורה" לביטול, ולדבריו יש מקום לומר דזה לא שייך בישראל מכיון שאצלו אין זה נחשב "תמורה". אמנם לפי מש"כ הרמב"ם דאינו תמורה אלא "היכר" לביטול, שפיר י"ל דגם בישראל יש פנים להתיר שכירות פמשו"פ, שיהיה היכר לביטולו. [ואל תקשי דהא"ר הביא את האגודה ומ"מ כתב שיש פנים להתיר גם בישראל, משום שאחרי שהביא את האגודה כתב "וכן משמע מרמב"ם ריש פ"ב דין י"ב", ורק אח"כ כתב להתיר כן גם בישראל, וי"ל דזהו רק לפי הרמב"ם ולא לפי האגודה, ואכתי צ"ע].

^{לה} וע"ע להלן (ענף ה') שכתבנו דבין כך לא שייך שכירות חלק מהרשות בישראל, ורק בנכרי הקילו כן.

דין נכרי, תו לא חלקו ודינו כנכרי גם לענין דסגי בפחות מש"פ, כיון שאינו אלא מדרבנן".

בזה, אם אינו מועיל גביה "דהא אע"פ שחטא ישראל הוא לכל מילי", או"ד "כיון שנתנו עליו

ענף ה' – שכירות מישראל

מהני נמי שכירות בישראל כשאוסרים זה על זה.

התבאר במתני' דין שכירות להתיר דירת נכרי ע"י שכירות רשותו. ויל"ע אם

מח' הרא"ש והמהר"ם

יכול להפקיע, משום דדירת ישראל שמה דירה".

אמנם הרא"ש חולק על המהר"ם, ד"מה שכתב דאם אינו כנכרי דמבטל רשות ואין שוכרין ממנו, הא ליתא דישראל שלא רצה לבטל אלא לשכור שוכרין ממנו".

והשו"ע (שפ' ס"ג) מביא בזה את ב' השיטות, וז"ל "אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו, יש אומרים שמועיל כמו ביטול, וי"א שאינו מועיל".

וברמב"ם (פ"ב הט"ז) כותב דצדוקין וביתוסין "אין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי". וכתב הב"י (שפ' ס"ג) דדברי הרמב"ם נוטים לדעת המהר"ם, ד"משמע דכל שאינו כגוי אין שוכרין ממנו".

הרא"ש (סי' יג') מביא את שיטת המהר"ם דלא מהני שכירות מישראל. ובכך מפרש הא דלהלכה צדוקי כנכרי "ואע"ג דהלכה כדברי המיקל בעירובין, הא לא חשיב קולא אי אמר צדוקי אין כנכרי, דאיכא קולא וחומרא, דאי כנכרי הוא אין מבטל רשות אבל שוכרין ממנו, ואי לאו כנכרי הוא מבטל רשות ואין שוכרין הימנו".

וכשיטתו מבואר בתורא"ש (סו. ד"ה מה) "דשכירות הגוי לבד אינו מועיל אלא להפקיע דירת הגוי שהיא גרועה דלא שמה דירה". וכ"ה בתור"פ (סו. ד"ה אף שוכר) "דשכירות הגוי אינו יכול להפקיע אלא דירת הגוי שהיא גרועה, דדירת הגוי לא שמה דירה, אבל הישראל אין שכירות

ביאור שיטת המהר"ם דלא מהני שכירות מישראל

דבשכירות שוכרין אפי' בפחות מש"פ וכו' משא"כ בישראל דפחות מש"פ לאו כלום הוא, ע"כ בטלו השכירות לגמרי בישראל". ופירש התו"ש (שפ' ס"ג) בכוננת דבריו "דאיכא למיחש פן ישכרו ממנו בפמש"פ כמו גבי נכרי".

ובביאור שי' המהר"ם דלא מהני שכירות מישראל, נאמרו כמה מהלכים:

א. ביאור דאפילו שכירות ש"פ לא מהני

הט"ז (שפ' סק"ב) מפרש שי' המהר"ם דלא מהני שכירות בישראל, "כיון

ביטול, אמנם יש לזה את כל ההגבלות של ביטול, דהיינו דצריך ביטול של כל רשותו, ולא סגי בחלק מהרשות כמו בשכירות, לשיטתו סק"א¹⁷], ולא מהני ביטול משכירו ולקיטו, ואם חזר המבטל והוציא כליו למבוי אוסר.

ג. ביאור המ"א דדוקא בשבת לא שוכרים מישראל

המ"א (שפ' סק"ו) מחדש מהלך חדש בשי' המהר"ם, "לולי דמסתפינא הייתי אומר דהר"מ מודה דבחול שרי, דלמה יגרע מביטול, אלא דשבת אסור לשכור דהוי כמקח וממכר"¹⁸.

והיינו לעולם מהני שכירות מישראל לכתחילה, אלא דבשבת אסור לשכור משום מו"מ. וכתב הפמ"ג "ולפ"ז דיעבד י"ל דשרי, דמקח שנעשה באיסור הוה מקח".

ד. ביאור דשכירות חלק מהרשות לא מהני

לפי החזו"א (פב' סק"א) שפירש דמן הדין לא היה אמור להועיל שכירות אפילו בגוי, דאכתי הוה שותפין, אלא "כיון דעשה כתיקון חכמים בענין השכירות אף בשכירות רעועה, שוב לא גזרו חכמים על דירת עכו"מ ושב דירת עכו"מ כדיר של בהמה ואינו אוסר", מובן דזה לא שייך בישראל,

הלבוש פירש "שאינו מועיל כיון שאינו מרצון גמור אלא משום שכירות", כלו' "שנתן עינו בממון שיקבל בעד השכירות" (תו"ש שם).

ורעק"א (שו"ת החדשות סי' ז') מפרש "אפשר מטעם היכר בעלמא שיראה הנכרי דמישראל אין שוכרים ומיני' שוכרים ויאמר דכשפים הוא".

ולכל הני פירושים, מבואר דלא מהני כלל שכירות בישראל.

ב. ביאור דדוקא שכירות פחות מש"פ לא מהני

הק"נ (סי' יג' אות כ') מפרש את דברי המהר"ם דוקא בשכירות פחות מש"פ, אבל בשכירות ש"פ ודאי מהני שכירות מישראל.

וצ"ע דנהי דלא יועיל פמש"פ מדין שכירות, מ"מ לא גרע מביטול רשות, ומדוע לא מהני.

הט"ז (שפב' סק"ו) מפרש ד"כיון שבא עמו בתורת שכירות ובאמת אין כאן שכירות, גרע טפי".

אמנם החזו"א (פב' סקט"ו) כותב דאנה"נ יועיל שכירות פחות מש"פ מדין

✽ הערות והוספות ✽

¹⁷ וע"ע להלן שכתבנו דבין כך לא שייך שכירות חלק מהרשות בישראל, ורק בנכרי הקילו כן.

¹⁸ ובביאור החילוק דמותר לשכור מגוי בשבת ואילו מישראל אסור לשכור, יתבאר לפי **המשיב דבר** (הובא לעיל בהערות) דשכירות הוי כמתנה, והאיסור במתנה הוא על הנותן, ולכן מתי ששוכר מגוי מותר, משא"כ כששוכר מישראל דאסור לישראל לתת מתנה בשבת. וכבר הבאנו שם את שיטת המקנה שחולק על טעם זה, דהאיסור במתנה הוא על המקבל. ועי' **בשעה"צ** (שפ' סק"י) שפירש החילוק דגוי דאין דירתו דירה לא הוי קנין לכן מותר בשבת, משא"כ בישראל דדירתו דירה הוי קנין ואסור בשבת. [אמנם לפי מה שביאר החזו"א (פד' סק"ז) דשוכרים בשבת משום דשכירות זו אינה שכירות גמורה, א"כ ה"ה בישראל דלאו שכירות גמורה, ולא שייך לחלק ביניהם].

זה. אבל אם ישכרו את כל רשותו, י"ל דמהני.

דבישראל הוי דירה מדינא, ומה יעזור שכירות, אכתי הוו כשותפין שאוסרים זה על

ענף ו' – בענין אם שכירות חצירו מועיל להתיר גם את ביתו

והחכם צבי (סי' ר') שואל עליו "תמיהא לי טובא מאי ענין זל"ז, דבשלמא דירת ישראלים האוסרים זע"ז שפיר אמרי' דאף דביטל רשות חצירו רשותו אסורה. אבל דירת גוי דכדירת בהמה היא ואינה אוסרת אלא אם יש שם ב' ישראלים אוסרים זע"ז, וכאן כיון ששכרו רשות המבוי שהוא המקום שהישראלים אוסרים זע"ז שוב אין שום ישראל אוסר על חבירו בית הגוי, שהרי אין לשום ישראל דרך ודריסת הרגל על הגוי בביתו של הגוי, ודריסת הרגל שיש לגוי במבוי כבר הותרה ע"י שכירות מהאדון, ולמה נאסר בתי הגוים על הישראלים מעתה".

מבואר בדברי החכ"צ דמאחר ואין להם דריסת רגל בבית הגוי, ובחצר מותרים, שוב אין הישראלים אוסרים על הגוי ומותר להוציא גם מביתו של הגוי. ולדבריו א"ש דמהני שכירות חצירו להתיר גם את ביתו.

ישוב דברי החכ"צ מסוגיא דעכו"ם שאינו בביתו בשבת

אמנם יש לציין דדברי החכ"צ תלויים בסוגיא דלעיל בגוי שלא נמצא בשבת בביתו [לעיל סי' ד'], דמבואר בסוגיא הגמ' שהגוי לא אוסר על בני החצר, אבל מ"מ אסור להוציא מביתו לחצר. וזה דלא כדברי החכ"צ שכתב דאם במקום הדריסת רגלים המשותפת לא אוסרים, לא שייך לאסור את ביתו.

מבואר במתני' סט: (ובגמ' שם) שאם אחד ביטל רשות שהיה לו בחצר ולא ביטל רשות ביתו, הוה ליה רשות ביתו רשות דידיה, וחצר רשותא דידיהו, ואסור להוציא מביתו לחצר.

ויל"ע, דמשמעות רש"י (סא: ד"ה אוסר עליו וסב. ד"ה מוהרקי) דסגי בשכירות חצירו ולא צריך להשכיר גם ביתו, ומשמע דמותר להוציא מביתו לחצר.

ביאור לפי החזו"א

ובשלמא לפי החזו"א (פב' סק"א) שלמד בדעת רש"י דסגי בשכירות מקצת הרשות, א"ש דסגי בשכירות החצר להתיר גם את הבית. אבל לפי החולקים שצריך שכירות כל רשותו, נראה דלא יועיל לשכור חצרו לבד, וכמשמעות לשון הרמב"ם (פ"ב ה"י) "שישכרו ממנו רשותו", דהיינו כל רשותו.

אמנם יש מקום לומר דלכו"ע יספיק לשכור חצירו בלי ביתו, וכדלהלן:

ביאור לפי החכ"צ

הרמ"א (שצא' ס"א) פוסק את הריב"ש דהא ד"אין מספיק במה שישכור משר העיר" היינו "דוקא לענין להוציא ולהכניס לרשות העכו"ם, אבל לטלטל במבוי יכול לשכור מן השר, שהרי דרך המבוי הוא של השר ויכול לסלק כל העכו"ם משם".

חצירו לבד, מכיון דאירי' אלי' דראב"י דאין הגוי אוסר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרים זע"ז, ואחרי ששכרו ממנו חלקו בחצר, הרי הישראלים מערבים ביניהם כדי להתיר הטלטול בחצר, וע"י העירוב נעשו כיחידים, ושוב אין דירת הגוי נאסרת מאחר ולא גזרו אלא במקום שיש ב' ישראלים אוסרים זה על זה. [והמבואר בגמ' דדירת הגוי אסורה למרות שלא אוסר, היינו אלי' דר"מ].

[ועיין מש"כ לעיל (סי' ב' ענף ב') דמבואר בתוס' וברמב"ם דגם אם חל העירוב להתיר אותם, מ"מ הדין הוא דאין עירוב במקום עכו"ם, כלו' שאין העירוב עושה אותם יחידים לענין זה. ועע"ש מש"כ לדחות בזה].

ועי"ש שכתבנו לבאר בדעת הריטב"א ודעימי' דדין זה הוא מח' ר"מ וראב"י, דלפי ראב"י באמת אין פיצול בין הגוי לישראל, אלא או שניהם מותרים או שניהם אסורים, וא"ש דהחכ"צ אמר את דבריו אלי' דהלכתא דקיי"ל כראב"י.

אמנם לפי רש"י וביאור האבה"ע דגם לפי ראב"י יש פיצול דהגוי לא אוסר על החצר, ומ"מ אסור להוציא מביתו לחצר, א"כ מבואר דלא כהחכ"צ, דלעולם בית הגוי אסור אפילו אם במקום דריסת הרגלים המשותפת לא אוסרים. ולפי"ז אין מקור להתיר ביתו ע"י שכירות חצירו לבד, עד שישכור ממנו גם רשות ביתו.

אבל בהאיר יוסף כתב ליישב דגם לפי מהלך זה יש מקום להתיר ע"י שכירות

סימן ו'

בסוגיא דשכירו ולקיטו

לקיטו מהו, אמר ליה אם אמרו שכירו ולקיטו להקל יאמרו שכירו ולקיטו להחמיר".

גמ' דף סו' ע"א "אמר רבי יוחנן שוכר כמערב דמי וכו' מה מערב ואפילו בפחות משה פרוטה אף שוכר בפחות משה פרוטה, ומה מערב אפילו שכירו ולקיטו אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו".

גמ' דף סד' ע"א "ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק, אמרו ליה אוגר לן רשותך, לא אוגר להו וכו' אמר רבא ליזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי, דהוה ליה כשכירו ולקיטו, ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו". "אמר ליה אביי לרב יוסף היו שם חמשה שכירו וחמשה

ענף א' – ביאור ההיתר של שכירו ולקיטו לפי שיטת רש"י

דנכרי, אם נכרי הוא, משכיר רשות אדונו לדיורי החצר".

מבואר שיטת רש"י דהדין תלוי בזהות השכו"ל, דאם הוא ישראל מערב, ואם הוא נכרי שוכרים ממנו^ל. ויל"ע מאיזה דין מהני לערב או לשכור מהשכו"ל, הרי אינו בעה"ב, וכמו"כ צ"ע איך מהני עירובו או שכירותו להתיר את דירת הבעלים. ומצאנו בזה כמה מהלכים בראשונים.

שיטת רש"י דישראל שהוא שכו"ל של גוי, נותן עירובו ודיו

רש"י (סד. ד"ה ואמר, סו. ד"ה ומה מערב) מפרש מימרא דרב יהודה אמר שמואל דשכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו, כלו' "שכירו ולקיטו של נכרי, אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני מבוי ודיו". והא דאמרו בדף סו. "אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו", מפרש רש"י "שכירו ולקיטו

א. ביאור א' דשויהו רבנן לשכו"ל כבעלים על כל הדירה, והרי הוא מסלק את בעלות הגוי (ריטב"א, רי"ד)

וללקיט כבעלים". ויל"ע מהו גדר ה"בעלים" שיש לשכו"ל.

רש"י (סד. ד"ה חמשה) מפרש [באופן ששכו"ל ישראל] "דשויהו ליה לשכיר

⊗ הערות והוספות ⊗

^ל לאפוקי שי' הראב"ד דהדין תלוי בזהות הבעלים, ולכן ישראל שהוא שכו"ל של גוי, שוכרים ממנו את רשותו, ולא מהני שיערב. ושיטתו תבאר להלן בענף ב'.

פיתא איכא ולא מקום לינה איכא"א. ולכאורה כוונתם לשאול דודאי לא נוכל להחשיב את השכו"ל כבעה"ב על הדירה, מאחר ואין לו בכלל מקום פיתא ולינה, ואדרבה הגוי שיש לו מקום פיתא ולינה הוא נחשב בעה"ב ואוסר על החצר^{מב}.

ותירצו דכיון דמעיקר הדין דירת עכו"ם לא שמה דירה, לכן הקילו בו "דאפי" שכירו ולקיטו שאין לו שם לא מקום לינה ולא מקום פיתא יהא כבעל הבית דעלמא כישראל הדר שם", והיינו שהחשיבו אותו כבעלים שיש לו שם מקום פיתא ולינה, וגובר על הבעלים, והרי הוא נחשב "כאילו כל הרשות קנויה לו".

אם שכו"ל שאינו מבני החצר צריך לערב

כפשוטו נראה שהחשיבו את השכו"ל בעלים של הדירה במקום הנכרי. ולפי"ז אם השכו"ל אינו מבני החצר, אינו צריך לערב כלל, מאחר וישראל שלא נמצא בביתו בשבת לא אוסר ולא צריך להשתתף בעירוב. [ומה שאמר שמואל נותן עירובו ודיו, היינו בכה"ג שהוא מבני החצר].

הריטב"א מפרש "שהוא חשוב כבעל הבית ונותן עירוב עם בני חצר ושוב אין חוששין לרשותו של גוי", וכ"כ עוד להלן (סו). "שכירו ולקיטו שהוא בא מכח הגוי הרי הוא כאילו כל הרשות קנויה לו". וכ"כ הפסקי רי"ד "כאילו כל הבית שלו חשבינן ליה".

ויתפרש כמש"כ הקה"י (סי' יט' אות ג') "שנחשב שהשכו"ל דר שם ועי"ז מתבטל כח דירת הנכרי, דהו"ל כאילו הנכרי הוא טפל לדירת הישראל".

והיינו דנחשב דירת ישראל, ומה"ט מהני עירוב מהשכו"ל ולא צריך שום תיקון עם הנכרי מאחר ומתבטל כוחו^ט. ולפירוש זה, העירוב בא לתקן את רשות השכו"ל הישראל, דאין כאן רשות עכו"ם.

וכך יש לפרש גם ברשב"א שכתב לשי' רש"י דגדר ההיתר הוא דחשיב בעלים. וכ"כ בשו"ת (ח"ד סי' רחצ') בשיטת רש"י "ששכירו ולקיטו כבעל הבית".

והקשו הרשב"א והריטב"א^א "היאך נותן זה עירוב והלא אינו דר שם ולא מקום

✪ הערות והוספות ✪

^ט כפשוטו היה נראה דהא דדיורי השכו"ל גובר על דיורי הבעלים, היינו משום דהוא "ישראל" ודיורו חשובים מדיורי הבעלים העכו"ם. אמנם יקשה מהמבואר סו. דשוכרים משכו"ל כשהוא עכו"ם, דמבואר דגם בשכו"ל גוי נאמר כלל זה. ויש שרצו לדייק בלשון רש"י שכתב (סו. ד"ה אף שוכר) "משכיר רשות אדוניו לדיורי החצר", דבאמת לא מהני מדין בעה"ב, אלא מדין שליחות [ויתבאר עוד להלן בגדר שלוחו]. אמנם לביאור זה צ"ע, דהריטב"א והרשב"א כתבו דמערכים ע"י שכו"ל דוקא כבעלים גוי [דאין דירתו דירה והקילו להחשיבו בעלים], ואילו יש גם מסלול של "שליחות", שפיר יועיל לערב משכו"ל גם כשהבעלים ישראל, כמו ששוכר משכו"ל גוי עבור בעלים גוי. אלא נראה דאין זה קשור ל"ישראל" שגובר על ה"נכרי", אלא שתיקנו שדיורי השכו"ל גוברים על דיורי הבעלים. אמנם הא גופא צ"ב מהיכ"ת לחדש כזה דבר שדיורים של שכו"ל שאינם שימוש עיקרי יגבור על השימוש של הגוי ויהפוך אותו לאורח. ומ"מ יש לציין דלפי משמעות רש"י (להלן ענף ג' אות ח') דאין שכו"ל בישראל, יש מקום לפרש דכיון שמעיקרא אין דירתו דירה תיקנו שדיורי השכו"ל גוברים על דיורי הבעלים. ואכתי צ"ע.

^ב דברי הריטב"א חסרים, ויש שתיקנו את דבריו שהקשה ותיריך כמו הרשב"א.

^{מא} הראיה דאיירי אפילו בשכו"ל שאין לו מקום פיתא ולינה, הוא מהא דמבואר דסגי שישראל מקום מהגוי והו"ל כשכו"ל.

^{מב} וע"ע חזו"א (פב' סקכ"ו) בביאור שאלת הרשב"א.

דהרי זה תרתי דסתרי, דהבעלים דר שם ולא השכו"ל ומ"מ השכו"ל הוא שנחשב בעלים. אלא ודאי גדר התקנה הוא דחשבינן ליה "כאלו דר שם" בפועל. ומשום כך גם אם אינו מבני החצר צריך לערב, דאילו לא נותן עירוב הרי זה סימן שאינו דר שם, ושוב חוזר דיורי הבעלים לגבור על השכו"ל.

שכו"ל של ישראל

ומבואר ברשב"א ובריטב"א שכל ההיתר להחשיב את השכו"ל כאילו דר שם עם מקום פיתא ולינה הוא דוקא בבית של נכרי, דמעיקר הדין דירתו לא שמה דירה.

ומשמע בדבריהם דאילו היה שכו"ל של ישראל שיש לו מקום פיתא ולינה, שפיר יכול לערב, דכל מה שהוצרכו לקולא מיוחדת הוא רק ביחס ל"מקום פיתא ולינה". אבל ביחס לכך שמחשיבים את השכו"ל כבעלים על כל הדירה, לא הוה קשיא להו, כיון שיש לו שימוש עיקרי בבית, שפיר החשיבוהו כאילו כל הדירה קנויה לו. [וע"ע להלן (ענף ג') אות ח') דיתבאר אם יש דין שכו"ל בבית של ישראל].

ב. ביאור ב' דמהני עירוב של שכו"ל מדין אחד מערב עבור כולם (ר"י מקינון)

[כמש"כ הריטב"א והרי"ד], אלא בעלים על חלק מהדירה, ומערב מדין אחד מערב עבור כולם, וכדלהלן^מ.

אמנם יש להוכיח בגמ' לא כן, שמסתפקת ה' שכו"ל האם אוסרים זע"ז וחמישתן צריכים לתת עירוב, או לא החשיבו אותם בעלים לחומרא. והנה ודאי איירי בה' שכו"ל שאינם מבני החצר, דאל"כ בין כך צריכים לתת עירוב בשביל חלקם בחצר. ואילו נימא דבשביל להתיר את דירת הגוי, שכו"ל שאינו מבני החצר לא צריך לתת עירוב, מדוע הגמ' הסתפקה דוקא בה' שכו"ל, היה לה להסתפק גם באחד אם החשיבו אותו בעלים לחומרא להצריכו עירוב למרות שאינו מבני החצר.

אלא מבואר דזה היה פשוט ששכו"ל שפועל את ההיתר על דירת הגוי צריך לתת עירוב אפילו אם אינו מבני החצר, וכל הספק הוא רק ביחס לשאר שכו"ל.

וכ"כ המ"ב (שפב' סקמ"ב) ד"בחידושי הרשב"א משמע דאפילו אינו דר בחצר הצריכוהו חכמים ליתן חלק בעירוב משום האי בית של עכו"ם, דחשבינן ליה כאלו דר שם^{מג}.

ובטעם מה שצריך לתת עירוב, היינו משום שלא שייך לתקן שדיורי השכו"ל יגברו על דיור הבעלים אפילו אם לא דר שם,

עוד יש לפרש שי' רש"י והרשב"א, דמה שפירשו בגדר ההיתר דנחשב כבעלים, אין הכוונה שהוא בעלים על כל הדירה

✽ הערות והוספות ✽

^מ ומש"כ בתחילת דבריו "לכאורה משמע דלא צריך לערוב אלא כשהוא מבני החצר", כתב כן לשיטתו שלמד (סק"מ) כמו מהלך הב"י (מהלך ד' המבוא להלן), ולכן אינו ענין לנידוד. אמנם ודאי קשה על המ"ב הראיה מדברי הגמ' שצריך לתת עירוב. [נאין לדחות דלמד את ספק הגמ' כמו המאירי (כפי שיובא להלן בענף ג') וממילא אין ראייה, דמפורש בשו"ע (שפב' סט"ז) שלמד כמו רש"י, וצ"ע.

^{מג} וכע"ז כתב הקה"י (סי' יט' אות ד') בביאור דברי הרשב"א.

הגוי, שפיר מהני להתיר דירת הגוי שלא תאסור על החצר.

ויש לציין דלפי מהלך זה, פשיטא שהשכו"ל צריך לערב גם אם אינו מבני החצר, משום שהעירוב הוא זה שמתיר את רשות הגוי.

ביאור הא דמערב בלי מקום פיתא ולינה

אמנם אכתי יש להקשות איך יכול שכו"ל לערב, הרי אין לו מקום פיתא ולינה [כמשה"ק הרשב"א והריטב"א, הובא במהלך הראשון].

וי"ל כמו שתירצו שם שהוא קולא מיוחדת בדירת גוי כיון דמעיקר הדין לא שמה דירה, הקילו להחשיב את השכו"ל כבעלים שדר שם עם מקום פיתא ולינה, וממילא יכול לתת עירוב עבור כל הדיירים.

ובענין אחר שמעתי לפרש דלדין של אחד מערב עבור כולם, לא בעי' שהמערב יהיה דייר האוסר עם מקום פיתא ולינה, אלא כל שהוא חלק מדיורי הבית, שפיר יכול לערב עבור כולם¹²⁰.

שכו"ל של ישראל

ונפ"מ בין ב' התירוצים הנ"ל, לפי הצד דיש דין שכו"ל בישראל [עי' להלן ענף ג'], מה הדין כשאין לו מקום פיתא ולינה, אם יכול לערב ולהתיר את רשות הבעלים. דלפי התירוק

הר"י מקינון (מובא בתורא"ש ותור"פ דף סו.) כותב בכה"ג שישראל וגוי שותפים בדירה, "סגי בעירוב ישראל גם בשביל הגוי כמו בשכירו ולקיטו, ואדרבה עדיף טפי משכירו ולקיטו כיון שיש לו חלק בעיקר דירת הבית".

ומפרש שם מש"כ הירושלמי דאם יש ישראל וגוי שותפים "צריך ישראל לבטל והגוי להשכיר", דהיינו באמצע שבת שאינו יכול לערב אלא רק לבטל, "דלא דמי לעירוב דחמשה השרויין בבית אחד עירוב אחד לכולן, אבל חמשה השרויין בבית אחד ושכחו ולא עירבו עם בתים שבחצר צריך כל אחד ואחד לבטל את רשותו".

מבואר בדבריו שלמד הא דמהני עירוב משכו"ל היינו משום דדמי לה' הדרים בבית אחד דעירוב אחד לכולם. ולפירוש זה העירוב בא לתקן גם את רשות השכו"ל הישראל וגם רשות הגוי¹²¹.

וצ"ע איך מהני עירוב להתיר דירת הגוי, הרי גוי אינו בתורת עירוב¹²².

אלא מבואר כאן יסוד דהא דגוי לא מערב, אין זה חיסרון ב"דירת הגוי" שלא ניתרת בעירוב, אלא זה חיסרון בגוי עצמו שאינו יכול לערב [וכמש"כ תוס' סב. "שאינ העכו"ם מכיר בהן"], אבל עד כמה שנעשה עירוב על רשות

✽ הערות והוספות ✽

¹²⁰ ולביאור זה לא קשה מה ששאלנו לעיל מ"ט דיור השכו"ל גובר על דיור הגוי, דבאמת דיווריו לא גוברים על דיורי בעה"ב, אלא נחשב כמו ה' הדרים בבית אחד דאחד מערב עבור כולם.

¹²¹ ונראה דמה"ט הריטב"א והרי"ד מיאנו בביאור זה, דסברו שלא שייך שעירוב יתיר דירה של גוי, אלא ע"כ דהחשיבו אותו כבעלים על כל הדירה.

¹²² יסוד זה מבואר ג"כ להלן (ענף ב') בביאור דברי הרשב"א בחידושים לפי שיטת הראב"ד.

מיוחדת, אלא כך הדין שאחד מערב עבור כולם אפילו שאין לו מקום פיתא ולינה.

הראשון לא מהני, אבל לתירוץ השני שפיר יש להתיר גם בשכו"ל של ישראל, דאין זו קולא

ג. ביאור ג' דשכו"ל הוה כשלוחו של בעה"ב (תורא"ש, תור"פ, טוש"ע)

חז"י גדר נוסף בהיתר של שכו"ל, דנחשב "שלוחו" לפעול בכל הבית, והרי זה נותן עירוב "בשבילו". ולפי' זה, העירוב לא בא לתקן את דירת השכו"ל אלא רק את דירת הבעה"ב.

וצ"ע איך יכול לערב מדין שליח של הבעה"ב, הרי הבעה"ב גוי ואינו יכול לערב.

והביאור הרווח הוא דאין הכוונה לשליח עם כל דיני שליחות, אלא כונתם דשכו"ל נחשב מורשה לפעול בבית. ועפ"י היסוד הנ"ל דהא דגוי לא מערב, אין זה חיסרון ב"דירת הגוי" שלא ניתרת בעירוב, אלא זה חיסרון בגוי עצמו שאינו יכול לערב ולכן עד כמה ששכו"ל מורשה לפעול בביתו של הגוי, הרי הוא יכול לערב "בשבילו", וניתר דירת הגוי.

וגם לביאור זה פשוט שהשכו"ל צריך לערב גם אם אינו מבני החצר, מכיון שהוא בא להתיר את רשות הנכרי, ואינו מערב עבור רשות עצמו כלל.

וכמו"כ לביאור זה אין חילוק בין שכו"ל של גוי או של ישראל, דעד כמה דמהני שכו"ל של ישראל לא צריך מקום פיתא ולינה.

מהלך נוסף מצאנו בראשונים, שכתבו **תורא"ש ותור"פ** (סו. בתירוץ הראשון) בביאור דברי הירושלמי דלא סגי בביטול או עירוב של ישראל, אלא צריך גם לשכור מהגוי, "כיון ששניהם שותפין בבית ישראל והגוי, לא דמי לשכירו ולקיטו של גוי דהוי כמו שלוחו".

והוסיפו לפי"ז "דאם ייחד הגוי לישראל שהוא שכירו חדר אחד שלא יוכל הגוי להשתמש בו ואין יכול לסלק את הישראל דכי האי גונא לא אמרינן נותן עירובו ודיו", דשוב פעם הוי כמו שותפין.

וכ"כ הטור (שפב' סי"ב וסי"ג) "נמצא זה כאילו הוא שכירו או לקיטו ודר עמו בביתו ונותן עירוב בשבילו ודיו, ודוקא כה"ג דמיחזי כשלוחו, אבל אם ייחד הכותי מקום בבית לשכירו להשתמש בו, אינו יכול ליתן עירוב בשבילו, שאינו כשלוחו בכל הבית שאין לו אלא מקום המיוחד לו".

וכ"כ נמי בשו"ע (סי"ג) "אם ייחד לו מקום בבית שמשאיל לו, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית, לא מהני", ובמ"ב (סקמ"ד, בענין שכירות משכו"ל) "דחשבינן אותו השכירות כאלו שכרו מהבעה"ב, כיון שנחשב כאלו עשה ברשותו".

ד. ביאור ד' דשכו"ל מהני מדין שכירות (ר' יהונתן, ב"י)

וכ"כ עוד (להלן סו.) "ה' ישראל נמי ששוין עם הנכרי בחצר אחת, אחד מהן שוכר מן הנכרי בשביל כולן, וכיון שעירב עמהן סגי להו בהכי, כדאמרי' לעיל נותן עירובו ודיו". חזי' דההיתר של שכו"ל נותן עירובו ודיו, היינו מדין שכירות, דאחד שוכר ע"י כולן^{מח}.

והקה"י שואל, דדין הזה שאחד שוכר ע"י כולן הוא דוקא באחד מבני החצר, אבל אחד שאינו מבני החצר לא יכול לשכור את דירת הגוי ולהתיר עי"ז את רשות הגוי. ואילו שכו"ל משמע מסתימת דברי שמואל דאפילו אינו מבני החצר מהני^ט.

ועוד שואל החזו"א (פב' סקכ"ח) מה הסתפקה הגמ' בה' שכו"ל אם אוסרים זע"ז, הרי לא מצאנו כלל שהחשיבו דירת שכו"ל דירה.

ומתרץ דמפרש דשכירו ולקיטו שאין לו פיתא ולינה בהאי חצר, ומ"מ חשיב כאחד שוכר לכלן, וע"כ דחשיב כדר באותה חצר".

הב"י (שפב' סי"ב) מביא שיטת רש"י דשכו"ל ישראל של גוי נותן עירובו ודיו, וכותב וטעמא דמסתבר הוא דתו לא צריכא מידי, דהא קיימא לן ה' ששוויים בחצר א' אחד שוכר על ידי כולם, והוא הדין נמי אחד שואל על ידי כולם דשאלה כשכירות חשיבא". [וכ"כ המ"ב (שפב' סק"מ) בשם הב"י "דל"ד שכירות מתיר בעכו"ם ה"ה שאלה, וממילא שאילתו מועיל בעד כולם כמו בההיא דס"ט לענין שכירות, וע"כ די במה שנותן בעירוב עם שאר בני החצר].

מבואר בדבריו שלמד דההיתר הוא מדין "אחד שוכר ע"י כולם", דכמו שאפשר להתיר את רשות הגוי ע"י שישכרו ממנו את רשותו, ה"ה שאילת מקום או שכו"ל דחשיב כמו ששוכר את רשות הגוי.

הקה"י (סי' יט' אות ז') מביא דכן מבואר ג"כ בר' יהונתן שמפרש "כיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי, חשבינן ליה כאילו שכר הבית של הנכרי, וצריך שיערב עם חביריו הישראלים העומדים בשאר בתי החצר, ודי לנו בזה".

✽ הערות והוספות ✽

^{מח} ריו"נ כותב "ישתדל עם הנכרי עד שיהא אוהבו וישאלו לו הנכרי מקום בחצרו לאתנוחי ביה מידי, דבהא לא יחוש לכשפים". וצ"ע דאם לא חושש לכשפים ומסכים להשאיל מקום, א"כ לא מיקיימא תקנת חכמים להקשות עליו כדי שלא ידור עמו. ויש לפרש דלעולם ודאי שגם בזה חושש לכשפים, אלא דחושש פחות משכירות רגילה, משום דבשכירות רגילה כתב לעיל "יאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר מתנה, ועם כל זה אינו רוצה לטלטל בו עד שאשכיר לו בפחות משהו פרוטה, כודאי לכשפים הוא מתכוין ולא ישכיר לו", משא"כ בשאילת מקום שלא שייך החשש הנ"ל, משום שאינו משלם כלל. והא דמ"מ יש קצת חשש לכשפים, היינו משום שיש חילוק בין שכירות רגילה דאיירי ששוכר ברשות המשותפת, ולכן לולא החשש הנ"ל לא היה חושש לכשפים מאחר ובין כך משתמש שם גם בלי שכירותו, משא"כ שאילת מקום דלא מהני לשאול מקום ברשות המשותפת [דאין לזה שום משמעות מאחר ובין כך יכול להשתמש שם גם בלי רשותו], אלא שואל מקום ברשותו הפרטית, ובוהו חושש קצת לכשפים שמכנים חפצים לרשותו הפרטית.

^ט וכן יש להוכיח דשכו"ל היינו אפילו אינו מבני החצר, דהגמ' מסתפקת אם ה' שכו"ל אוסרים זע"ז וצריכים לתת עירוב. ואילו איירי בשכו"ל מבני החצר, הרי בין כך צריכים לתת עירוב בשביל חלקם בחצר.

דשכו"ל צריך לתת עירוב אפילו אם אינו מבני החצר.

אבל הא גופא צ"ב מהיכ"ת להצריכו עירוב, הרי לא החשיבו אותו כבעלים כלל, אלא רק כשוכר דירת הגוי.

ביאור א'

לפי תירוץ החזו"א הנ"ל, יש ליישב דצריך עירוב משום דהחשיבו אותו כבעלים שדר שם, וכפי שביארנו למהלך הראשון דאם לא יתן עירוב הרי זה תרתי דסתרי, דשוב לא נחשב כבעלים.

ביאור ב', והמסתעף בדין אחד שוכר בשביל כולם

בענין אחר שמעתי לדייק בלשון ריו"נ שכתב "ה' ישראל נמי ששרוין עם הנכרי בחצר אחת, אחד מהן שוכר מן הנכרי בשביל כולן, וכיון שעירב עמהן סגי להו בהכי, כדאמרי' לעיל נותן עירובו ודיו". דמשמעות לשונו דכל מה דמהני אחד שוכר בשביל כולן, היינו דוקא משום שעירבו זה עם זה, וזה העירוב שהצריך שמואל "נותן עירובו ודיו".

וכן משמע ברשב"א (עבוה"ק ש"ד פ"ג אות קיב) "בני חצר או בני מבוי ששכר אחד מהם מן הגוי, הרי זה מערב ומשתף עם בני החצר והמבוי, ואין צריכין כל אחד ואחד לשכור מן הגוי". דמבואר דדוקא ע"י עירוב מהני שכירות לכולם.

ולפי"ז מתורצת גם קושית הקה"י, דהא דמהני שכו"ל אפילו שאינו מבני החצר, היינו משום דהחשיבו אותו כבעלים שדר בחצר, וממילא הוי כמו אחד מבני החצר שיכול לשכור ע"י כולם².

והנה לפי מהלך זה, הצד שיועל שכו"ל בישראל היינו דוקא אם מהני שכירות בישראל [ע"י לעיל סי' ה' בענין זה]. ואכתי גם לצד שיש שכירות מישראל, י"ל דמהני דוקא בכה"ג שיש לו מקום פיתא ולינה, דהחזו"א ביאר ההיתר "דחשיב כדר באותה חצר", וי"ל כמו שהתבאר ברשב"א וריטב"א שזו קולא מיוחדת בדירה של גוי שהחשיבו כאילו דר שם, אבל בשכו"ל של ישראל צריך דוקא שיהיה לו מקום פיתא ולינה.

ביאור אם שכו"ל שאינו מבני החצר צריך לתת עירוב

לפי מהלך הב"י דשכו"ל מועיל מדין שכירות, נמצא דמה שאמר שמואל נותן עירובו ודיו, היינו אם הוא מבני החצר אז הוא צריך לערב, אבל אם אינו מבני החצר, אין שום סיבה להצריכו עירוב.

ואכן כ"כ המ"ב (שפב' סקמ"ב, לשיטתו דפירש כמו הב"י) ד"לכאורה משמע דלא צריך לערוב אלא כשהוא מבני החצר".

אמנם דבריו צ"ע, דהרי כבר הוכחנו לעיל [במהלך הראשון] מהא דהגמ' הסתפקה דוקא בה' שכו"ל ולא באחד, מוכח

✪ הערות והוספות ✪

² ומ"מ לא החשיבו אותו כבעלים גמורים על כל הדירה כמו למהלך א', דהוי דירת ישראל ושוב אין חוששין לדירת הגוי. אלא רק החשיבו אותו כאחד מבני החצר שיש לו חלק בדירת הגוי. ואחרי שנחשב כדר באותה חצר מהני שכו"ל מדין "שכירות". והא דלא מהני כמו מהלך ב' מדין אחד מערב עבור כולם, י"ל דס"ל דלא מהני עירוב עבור דירת גוי.

מה שמערב עמהן, נראה דה"ה דמהני ביטול".]

ולפי הביאור השני דאחד שוכר ע"י כולן מהני דוקא במקום שעירבו יחד, לכאורה לפי הבנה זו שצריך עירוב כדי שיהיו "כולם כאיש אחד", נמצא דדוקא ע"י עירוב מהני שאחד ישכור ע"י כולם, אבל לא מהני שיבטל רשותו לשאר בני החצר.

ולפי"ז א"ש הא דשמואל קאמר דוקא נתן "עירובו", לאפוקי דלא מהני שיבטל רשותו.

אמנם הרשב"א (עבוה"ק ש"ד פ"י אות רלג') כותב להדיא דגם ביטול רשות מהני, וז"ל "ואין כל הישראלים צריכין לשכור, אלא אפילו שכר אחד מהן די, והוא מערב עם חבריו או מבטל רשותו".

ולדבריו מבואר דהא דצריך לערב אינו בשביל שיחשבו כולם כאיש אחד. אלא שמעתי לבאר דגדר ההיתר הוא דע"י שכירות מחשיבים את רשות הגוי כרשות ישראל, וממילא כשמערב את רשותו הרי הוא מערב גם את רשות הגוי דנחשב כרשותו, וה"ה ע"י ביטול כשמבטל את רשותו הרי הוא מבטל גם את רשות הגוי לכל בני החצר".

וכן הוא מבואר בגר"ז (שפב' סי"ב) "אחד שוכר בשביל כולם, ואינו צריך לפרש לו גבי שכירות שישכיר לכולם אלא שוכר לעצמו וכולם מותרים, שכיון שהוא עירב עמהם הרי כולם כאיש אחד". ומבואר דהא דמהני שאחד ישכור לכולם היינו משום דנחשבים "כולם כאיש אחד", וזה ע"י עירוב.

ולמרות דכאן קדמה השכירות לעירוב, ונמצא שבשעת השכירות עדיין לא היו כאחד, מ"מ לא אכפת לן בכך, דהעיקר שהיו כולם כאחד בזמן חלות ההיתר בביה"ש^א.

וא"ש הא דצריך לתת עירוב אפילו אם אינו מבני החצר, משום דההיתר של אחד שוכר ע"י כולם לא יכול לחול עד שיערב עם כולם.

אם מהני שהשכו"ל יבטל רשותו לבני החצר

לפי הביאור הראשון [עפ"י החזו"א] שצריך עירוב כדי שלא יהיה תרתי דסתרי, נראה דה"ה דמהני נמי שיבטל את רשותו, ולא בעי' דוקא עירוב. [וכ"כ החזו"א (פב' סקל"ב) "בשאל דוכתא מעכו"מ לדעת רש"י דמהני

✽ הערות והוספות ✽

^א וכמש"כ הביאורה"ל (שפב' ס"א ד"ה צריך וס"ט ד"ה בשביל) דלמרות דאין עירוב במקום עכו"ם, מ"מ גם אם קדם עירוב לשכירות מהני, "דעכ"פ בזמן חלות העירוב שהוא בביה"ש כבר היה שכור מהעכו"ם". ומסיק ד"לכתחלה אין לעשות העירוב קודם השכירות", וטעמו "פן לא ירצה העכו"ם להשכיר אח"כ ופשיטא שאסור לברך אז על העירוב, דהלא מסתמא אמרינן דהעכו"ם לא ירצה להשכיר כדאיתא בגמרא דעכו"ם לא מוגר".

^ב הגאון"י (סו). שואל לפי הב"י אין הבנה לדברי הגמ' (שם) "ומה מערב אפילו שכירו ולקטו, אף שוכר אפילו שכירו ולקטו", דילפי' דגם אם הוא שכור"ל גוי שוכרים ממנו. הרי אם כל הדין של שכור"ל מערב הוא מדין אחד שוכר עבור כולם, הרי דין זה לא שייך בגוי. אמנם לפי המבואר כאן דגדר ההיתר הוא דשכו"ל נחשב כשכירות, ושכירות מהני ליחשב כרשותו ושוב יכול לערב את רשותו עם שאר בני החצר, א"ש דילפי' מזה דה"ה שכור"ל גוי שנחשב כרשותו ויכול לחזור ולהשכיר את רשותו לבני החצר. ובזה א"ש ג"כ השו"ת ריו"נ (שם) "אם נכרי הוא משכיר רשות אדוניו לדריים בחצר", וצ"ע דהרי הוא עצמו פירש דמהני מדין אחד

הגוי עם כולם, הרי צריך דוקא שהוא בעצמו יערב, ולא מהני מה שאחד מבני ביתו עירב עבורו.

ולפי"ז ג"כ יש לדקדק לשון שמואל ד"נותן עירובו", דדוקא הוא צריך לתת את עירובו, ולא מהני שאחר יתן עבורו.

ונפ"מ בין ב' המהלכים, דלפי ההבנה הראשונה שצריכים להיות כולם כאיש אחד, אם אותו שוכר מתגורר בבית שיש בו עוד כמה אנשים, ואחד מהם עירב עבור כל הבית, שפיר מהני דנחשבים כולם כאיש אחד. משא"כ לפי הבנה זו שצריך לערב את רשות

ה. בירור שיטת תוס'

ולמרות שביארנו דדוקא כשאין לו מקום פיתא ולינה לא מהני, אבל שכירו ולקיטו של ישראל שיש לו מקום פיתא ולינה כן מהני אפילו בישראל, מ"מ תוס' הביאו להוכיח מדברי שמואל, ושמואל גופי' איירי בשכירו ולקיטו של גוי אפילו כשאין לו מקום פתא ולינה, משום שהוא קולא מיוחדת, ואיך הביאו להוכיח משם לדין ישראל. אלא נראה דלא ס"ל כמו מהלך א'.

וכמו"כ יש ראיות דלא ס"ל כמו הר"י מקינון ולא כמו הב"י²², ונמצא שתוס' למדו כמו מהלך ג' של שלוחו.

והא דבכל זאת הסתפקו תוס' דלמא לא אמרי' שכו"ל בישראל, פי' בתורא"ש "דדילמא הני מילי בגוי דדירתו לא חשיבא כל כך דירה אבל בישראל לא" [על דרך החילוק שחילקו תוס' עב. סוד"ה ומודין].

תוס' (סו. ד"ה מערב, ע: ד"ה יורש, עב. ד"ה ומודין) לומדים כמו שי' רש"י דישאל שהוא שכו"ל של גוי, הרי הוא נותן עירובו ודיו. ויל"ע כמו איזה מהלך ס"ל. ויש להקדים ולהוכיח דלא ס"ל כמו המהלך הראשון דשכו"ל מועיל מדין בעלים, דחשיב כבעלים על כל הדירה. דכבר הקשו הרשב"א והריטב"א דלא יתכן דמהני בלי שיש לו מקום פיתא ולינה. ותיצרו שהוא קולא מיוחדת בבית של גוי דמעיקר הדין דירת עכו"ם לא שמה דירה.

והנה תוס' ע: (ד"ה יורש) דנים אם בן יכול לערב עבור אביו מדין אחד מערב עבור כולם [דיש לחלק שהבן טפל לאביו] "ומהא דאמר לעיל אפילו שכירו ולקיטו נותן את עירובו, אין ראייה לכאן, דלמא הני מילי בנכרי אבל בישראל לא".

מבואר שתוס' מסתפקים אם מהני שכירות בישראל, ואילו למהלך א' הרי זה פשוט דלא מהני.

✻ הערות והוספות ✻

שוכר עבור כולם, ומדוע צריך עוד שכירות. אלא הא גופא השכירות מועילה רק להחשיב את רשות הבעלים כרשותו, ואח"כ צריך הוא להשכיר רשות זו לכל בני החצר [כמו שישראל מערב או מבטל את הרשות עם כל בני החצר].

²² יתבאר להלן בענף ג', דתוס' עו. חולקים על הר"י מקינון דבגוי וישראל השותפין, א"א לסמוך על עירובו של הישראל, דאין לו דין שכו"ל. וכמו"כ בתוס' שם מבואר דלא כהב"י הסובר דביחד לו מקום לא מהני אפילו אם הגוי יכול להשתמש שם [משום דשכירות צריכה להיות על כל הרשות], דתוס' ס"ל דאם הגוי יכול להשתמש בחדר זה, שפיר חשיב שכו"ל, וע"כ דלא כהב"י.

ו. שכו"ל שנתן עירובו לפני שנעשה שכיר

ויש לדמות נידו"ד שהשכו"ל נותן עירוב עבור כל בני הבית, דנתינת העירוב מהני דוקא אחרי שנעשה שותף בבית.

ולפי המהלך של שליחות, פשיטא דלא מהני מה שעירב מראש, דאז עדיין לא היה שלוחו של גוי להתיר רשותו בעירוב.

ולפי מהלך ד' דשכו"ל מהני מדין שכירות, הזכרנו ב' ביאורים מדוע צריך לתת עירוב גם כשאינו מבני החצר:

לפי הביאור שצריך להחשיבו כאחד מבני החצר כדי שיוכל לפעול שכירות, ואם לא יתן עירוב הוי תרתי דסתרי, א"כ כשהוא באמת אחד מבני חצר, לא צריך עירוב מיוחד לענין זה, וסגי בעירוב שעירב מתחילה.

ולפי הביאור שצריך עירוב כדי שיוכל לשכור עבור כולם, א"כ אדרבה עדיף טפי עירוב שקדם לשכירות⁷¹.

ועוד נפ"מ בין המהלכים יתבארו להלן בענף ג'.

אחד מבני החצר שנתן עירובו בחצר, ושוב נעשה שכו"ל, יל"ד אם מהני האי עירוב להתיר את החצר מאיסור הגוי.

והנה לפי המהלך הראשון דנעשה בעלים, לכאורה מהני האי עירוב ולא צריך לערב מחדש. אמנם זה יהיה תלוי במח' הראשונים (דף ע'') אם מהני עירוב על רשות שעתידי לזכות בה. אבל עד כמה דמהני, פשיטא שלא צריך לחזור ולערב.

ולפי מהלך ב' דמהני מדין אחד מערב עבור כל בני הבית, נראה שצריך לערב דוקא לאחר שנעשה שכו"ל.

ויש לסייע מהמבואר בשו"ת הרא"ש [נפסק ברמ"א שעב' ס"ג] בענין שתי חצרות שרוצות לערב יחד, דהדין הוא דסגי שאחד מבני החצר יוליך את העירוב לחצר השניה, ואם ירצה יוליך שם אפי' פת משלו, וכולם מותרים. ואמר על זה, דהדין כן דוקא בכה"ג שעירבו בני חצירו עמו תחלה, אבל אם הולך פת לחצר השניה לפני שעירבו יחד לא מהני.

ענף ב' – ביאור ההיתר של שכירו ולקיטו לשיטת הראב"ד והרמב"ם

א. גדר ההיתר של שכו"ל לפי הראב"ד

הזכרנו לעיל שיטת רש"י דהיתר של שכו"ל תלוי בזהות השכיר, דאם השכו"ל

שיטת הראב"ד והרמב"ם דישראל שהוא שכו"ל של גוי, שוכרים ממנו

✽ הערות והוספות ✽

⁷¹ אמנם כבר הזכרנו דהביאור (ל' שפב' ס"ט ד"ה בשביל) מסיק ד"לכתחלה אין לעשות העירוב קודם השכירות, וטעמו "פן לא ירצה העכו"ם להשכיר אח"כ ופשיטא שאסור לברך או על העירוב, דהלא מסתמא אמרינן דהעכו"ם לא ירצה להשכיר כדאיתא בגמרא דעכו"ם לא מוגר".

הוא ישראל נותן עירובו ודיו, אפילו שהבעלים גוי, ואם השכו"ל גוי שוכרים ממנו.

אמנם דעת הראב"ד שהוא תלוי בזהות הבעלים, דאם הבעלים ישראל נותן עירובו ודיו, ואם הבעלים גוי שוכרים ממנו.

וכן הוא דעת הרמב"ם (פ"ב הי"ב) "שכירו ושמשו משכירין שלא מדעתו, ואפילו היה שכירו או שמשו ישראלי הרי זה משכיר שלא מדעתו".

והא דאמר שמואל נותן עירובו ודיו, היינו בשכו"ל של ישראל, והגמ' דף סו. "ומה מערב אפילו שכירו ולקיטו אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו", היינו כמו דבשכו"ל של ישראל מערב, ה"ה בשכו"ל של גוי משכיר את רשותו.

ולכן ישראל שהוא שכו"ל של גוי, צריך להשכיר את רשותו לבני החצר, ולא סגי בעירוב. ויל"ע מהו גדר ההיתר של שכו"ל לשי' הראב"ד.

ביאור א' דשכו"ל פועל כמו שליח של הבעלים

כפשוטו היה נראה דגדר ההיתר לפי הראב"ד הוא דשכו"ל נחשב שלוחו של הבעלים לפעול עבורם. ולא דמי ל"שלוחו" שהתבאר לשי' רש"י שהוא נציג לפעול בבית הגוי, דמכיון שיש לו כח עצמי הרי מהני בו גם עירוב, אלא לפי הראב"ד הוא גדר של שליחות שפועל עבור הבעלים, ולכן אם הבעלים

ישראל מהני עירוב, ואם הבעלים גוי לא מהני עירוב.

וכן הוא מבואר בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' תרכו') דאזיל בשי' הראב"ד וכתב ד"ע שאוהו כשלוחו"^ה.

וכן מבואר במאירי דגדר ההיתר הוא "הואיל ומוותר ליה רשותו וכו' מן הסתם ניה"ל כל מאי דעביד", ו"הרי הוא במקו' להשכיר".

ביאור ב' דשכו"ל פועל מדין בעה"ב

אמנם בדברי הריטב"א והר"ן נראה דמהני מדין בעה"ב, וז"ל הריטב"א "שכירו ולקיטו של גוי חשוב כבעל הבית", וכן הוא לשון הר"ן "דכבעלים חשיבנן ליה".

והנה היה מקום לידחק דאין כוונתם דפועל מדין בעה"ב, אלא דיש לו דין שליחות לפעול כאילו הוא היה בעצמו בעה"ב. אמנם בשיטת הריטב"א נראה דבדוקא נקט לשון "בעל הבית", וכפי שנוכיח להלן מהא דכתב בשכו"ל של ישראל דמהני דוקא אם יש לו מקום פיתא ולינה.

ויש לציין דלפי הבנה זו דמהני שכו"ל מדין בעלים, נמצא מוכח דמהני שכירות בישראל, דישאל שכו"ל של גוי משכיר את הבית מדין בעלים. וכבר הזכרנו לעיל (סי' ה' ענף ה') דמבואר ברמב"ם (פ"ב הט"ז) דלא מהני שכירות בישראל. א"כ מהלך זה של "בעלים" הוא בדעת הראב"ד ולא בדעת הרמב"ם.

✻ הערות והוספות ✻

^ה ובה"ד סי' רחצ' כתב לשיטת רש"י "ששכירו ולקיטו כבעל הבית".

שכו"ל של ישראל שאין לו מקום פיתא ולינה

הרשב"א מביא את פירוש רש"י בסוגיא ומקשה עליו איך יכול השכו"ל לערב, הרי אין לו מקום פיתא ולינה. ואח"כ מביא את פירוש הראב"ד ולא מקשה עליו. ומשמע בדבריו דלפי הראב"ד אפילו שאין לו מקום פיתא ולינה א"ש.

אמנם הריטב"א מחלק דשכו"ל של גוי "שוכרין ממנו כאילו הוא בעל הבית ואף על גב דליכא מקום פיתא ולינה, [שאין צריך מקום פיתא ולינה] אלא במי שנותן את עירובו בחצר", אבל שכו"ל של ישראל דמהני ליתן עירוב, היינו דוקא "כשיש לו מקום פיתא ולינה".

מבואר מח' רשב"א וריטב"א אם שכו"ל של ישראל יכול לערב גם כשאין לו מקום פיתא ולינה.

ונראה שנחלקו לשיטתם, דרשב"א לשיטתו דמהני מדין שלוחו, לא צריך כלל שיהיה לו מקום פיתא ולינה, דלא מערב עבור עצמו אלא עבור הבעלים, משא"כ ריטב"א לשיטתו דמהני מדין בעלים, נמצא דמערב עבור חלק עצמו, ולכן צריך דוקא שיהיה לו מקום פיתא ולינה.¹²

ביאור חידושי הרשב"א

והנה למרות שהבאנו משו"ת הרשב"א דגדר ההיתר של שכו"ל הוא "שלוחו", מ"מ

שמעתי להוכיח בחידושי הרשב"א לא כן, וכדלהלן.

הרשב"א בחידושים מתקשה איך הגמ' לומדת שכו"ל של גוי משכו"ל של ישראל, וכותב "והא דרב יהודה לדמיון בעלמא נקטיה". ואילו גדר ההיתר הוא דנחשב שלוחו, הרי זה ממש דין אחד, שהוא שלוחו של הבעלים לפעול עבורו, בישראל עירוב ובגוי שכירות.

ואכן בשו"ת שלמד דגדר ההיתר הוא שלוחו, כתב (ח"ה סי' ה') "כשם ששכירו ולקטנו של ישראל נותן את עירובו כבעל הבית ודיו, כך באינו יהודי שכירו ולקטנו משכיר כבע"ה ודיו". מבואר שהוא דין אחד.

עוד כתב בחידושים בביאור הספק של ה' שכו"ל, "דלאו דוקא שרויים ממש בחדרים ובעליות", ונביותר ביאור כתב להלן עג. "אינן דרין שם ואין להם שם לא מקום פיתא ולא מקום לינה", והספק הוא "כיון דחזינן להו כבעלי הבית נימא הכי בין להקל בין להחמיר". ואילו גדר ההיתר הוא שלוחו, הרי לא מצאנו דמחשיבים אותם כבעה"ב על הדירה, ליחשב כאילו דר שם.¹³

ובאמת בעבה"ק (ש"ד פ"ג אות קי') כותב "אפילו היו לקיטין או שכירין הרבה למלאכתו, בין ישראלים בין גויים ושכרו מאחד מהן, שכירותם שכירות והרי אלו מותרים". חזי' שלמד את ספק הגמ' כמו

✽ הערות והוספות ✽

¹² והא דלפי שיטת רש"י פירש דמהני מדין בעלים, ומ"מ שכו"ל מערב אפילו בלי שיש לו מקום פיתא ולינה. היינו כמו שפירש שם [הובא לעיל ענף א'] דשאני התם שהוא שכו"ל של גוי, ומכיון שמעיקר הדין דירת עכו"ם לא שמה דירה, הקילו להחשיבו כאילו דר שם עם מקום פיתא ולינה, משא"כ לפי הראב"ד דאיירי בשכו"ל של ישראל.

¹³ ונהי דהרשב"א בשו"ת (ח"ה סי' ה') השתמש בלשון של בעה"ב, מ"מ אין המכוון שנתנו לו כח כאילו דר שם, אלא דכיון שהוא מוגדר שלוחו, ממילא בכחו לפעול כמו בעה"ב, אבל אין שום מקור להחשיבו כבעה"ב ב"דיריין" לאסור על בני החצר.

וצריכים לשכור או לערב עם כולם, או"ד סגי
בחד.

**ביאור ג' דשכו"ל של ישראל מהני מדין
אחד מערב עבור כולם, ושכו"ל של גוי
מהני מדין בעה"ב**

ושמעתי לפרש בחידושי הרשב"א מהלך
אחר בדעת הראב"ד, דלעולם לא
מהני מדין שלוחו אלא שכו"ל של ישראל
מערב מדין אחד מערב עבור כולם, והא דלא
בעי מקום פיתא ולינה^ח, היינו משום דס"ל
דאחד מערב עבור כולם גם כשאין לו מקום
פיתא ולינה^ט.

אבל בשכו"ל של גוי, הדין שצריך להשכיר,
ואיתא בירושלמי (ה"ג) שה' הדריס
בבית אחד צריך לשכור מכולם, א"כ לא סגי
בשכירות של אחד. וע"כ הא דמהני שכירות
משכו"ל היינו משום דשווהו כבעלים על
הדירה^א.

ובזה מבוארים דברי הרשב"א בחידושים,
דהוא רק דמיון בעלמא, דהא דמערב
הוא מחמת היותו חלק מדיוורי הבית, ואילו
משכיר הוא משום דשווהו כבעלים.

✽ הערות והוספות ✽

^ח ולא שייך לומר שהקילו להחשיבו כאילו דר עם פיתא ולינה, שזו קולא מיוחדת בדירת עכו"ם דלאו שמה דירה מעיקר הדין,
ואילו כאן איירי בדירת ישראל.

^ט והא דהקשה לפי רש"י איך מערב בלי מקום פיתא ולינה, היינו לרש"י דאיירי בישראל שהוא שכו"ל של גוי, דבזה הוקשה דודאי
לא מערב את רשות הגוי [דקסבר דלא שייך עירוב בגוין], אלא מערב את רשות עצמו, והיכי שייך עירוב כשאין לו מקום פיתא
ולינה. משא"כ כאן דאיירי בשכו"ל של ישראל, ובזה שפיר יש לפרש דמערב רשות של הבעלים הישראל.

^א וכ"כ בהג"א בריש פרקין. אמנם הריטב"א (סו.) מביא בשם הר"ש מקוצי שאין צריך לשכור אלא מאחד מהם, וכ"כ תורא"ש
בשם הר"י מקינן.

^א ובזה לא הוקשה לרשב"א איך מהני בלי שיש לו מקום פיתא ולינה, דלא מצאנו ב"שכירות" שצריך מקום פיתא ולינה בשביל
להשכיר. ואדרבה מצאנו (להלן סה:) דשוכרים מהמשכיר אפילו שלא דר שם. [וכבר הזכרנו דמהלך זה של בעלים לא יתכן בדעת
הרמב"ם דס"ל דלא מהני שכירות בישראל, ואילו כאן השכו"ל הישראל משכיר את הדירה מדין בעלים].

החידושי המאירי דהגמ' מסתפקת "אם יש
להם רשות להשכיר זה בלא זה", דיש צד לומר
"הואיל וה' הם, אין מעשה הא' כלום עד
שישכרו כולם רשותו של גוי". אבל לא למד
את הספק לענין שיאסרו על בני החצר, דלא
מצאנו שנחשבים כבעלים וכאילו דרים שם.

עוד כתב בחידושים דספק הגמ' בה' שכו"ל
"בעיא זו גבי שכירו ולקיטיו של עכו"ם
בלבד שייכא ולא בשל ישראל כמו שאמרנו,
וראיתי בזה בענין אחר להראב"ד ז"ל דאפילו
לישראל, ולא נתחוור בעיני וכמו שכתבתי".
והיינו שלומד להדיא את כל הספק בשכו"ל
של גוי וכפי שכתב לעיל דהקילו בדירת גוי
דלא שמה דירה דירה מעיקר הדין להחשיבו
כאילו דר שם.

ואילו הרשב"א בחידושים לומד דגדר ההיתר
לפי הראב"ד הוא משום שלוחו, א"כ
אין מקום לחלק בין ישראל לגוי מאחר
ותרוויהו חד דינא.

ואכן כ"כ בחידושי המאירי "ואע"פ שעיקר
שאלה זו בשכירים של גוי לענין שכירות
מקום, דכותה בשכירים של ישראל לענין
נתינת עירוב וכו' וכן דעת הראב"ד ז"ל".
ויתפרש הספק כנ"ל אם כולם חשיבי שלוחו

דשויהוה בעלים. וא"ש נמי דהסתפקו דוקא בשכירו ולקיטו של גוי, דאילו בשכירו ולקיטו של ישראל לא מצאנו שיחשב כבעלים על הדירה.

וכמו"כ א"ש הא דלמד ספק הגמ' בה' שכו"ל של גוי אם אוסרים זה על זה "כיון דחזינן להו כבעלי הבית נימא הכי בין להקל בין להחמיר", דגדר ההיתר הוא

ב. ביאור הב"י ברמב"ם

לשכור מהישראל שתחתיו של גוי הוא קם, וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל".

והיינו שבא ליישב דלעולם רב יהודה לא דיבר כלל בשכו"ל של ישראל, אלא איירי בשכו"ל של גוי, וקאמר שצריך ג"כ עירוב.

ונאמרו ב' מהלכים בהבנת דברי הב"י:

הבנת המאמר מרדכי

המאמר מרדכי (סק"י) מפרש "ונראה שהוא פשוט דכיון שיש לו לישראל זה דירה מיוחדת בחצר שהרי הוא א' מבני החצר, לא סגי בשכירות רשות העכו"ם, אע"פ שחשוב הוא כשכירו במה שהשאל לו מקום ברשותו, אבל אם אין לישראל זה דירה בחצר אלא שהוא דר בבית העכו"ם והוא שכירו, אפשר דבשכירות רשות העכו"ם סגי ואי"צ ליתן עירוב".

ולדבריו אין חילוק בין שיטת הרמב"ם לשיטת הראב"ד, ונשאר הב"י בהבנתו דסגי בשכירות מהשכו"ל ולא צריך שיתן גם עירוב. ומש"כ שגם צריך לתת עירוב, זה בא לפרש הא דאמר רב יהודה "נותן עירובו

ביאור א' בש"י הרמב"ם

הב"י (שפב' ס"ב) מביא את שיטת הרמב"ם דשוכרים משכו"ל של גוי. ולומד בכוונת דבריו כפשטן ד"צריך לשכור מישראל זה ואין צריך לתת עירוב".

ומפרש הא דאמר רב יהודה "נותן עירובו ודיו", היינו "שכירו ולקיטו של ישראל נותן את עירובו ודיו, ומייתי ראייה דכיון דלגבי ישראל שכירו ולקיטו נותן את עירובו שלא מדעת בעל הבית, הוא הדין בגוי שכירו ולקיטו משכיר שלא לדעתו דשוכר כמערב דמי".

ועיי"ש ששואל דלפי הרמב"ם שיש גמ' מפורשת דיש דין שכו"ל בבית של ישראל³⁰, א"כ מדוע הרמב"ם השמיט הלכה זו ו"לא כתב דין שכירו ולקיטו גבי ישראל".

ביאור ב' בש"י הרמב"ם

ומכח זה כתב ביאור חדש ברמב"ם, "לכן נראה לי שהוא זכרונו לברכה מפרש אפילו שכירו ולקיטו של גוי אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני המבוי ודיו לענין שאין צריכים לשכור מהגוי, אבל לעולם צריכין

✽ הערות והוספות ✽

³⁰ דאילו לפי רש"י שמתפרש בשכו"ל של גוי, ותלוי בזהות השכו"ל עצמו, א"כ אין לנו מקור לדין שכו"ל בבית ישראל. ועיין להלן ענף ג' אות ח' ששם הבאנו את הענין הזה.

ודיו" דמתפרש ג"כ בשכ"ל של גוי בכה"ג שיש לו רשות בחצר, שצריך לתת גם עירוב בנוסף על השכירות עבור רשות עצמו המיוחדת, ואתא לאפוקי דלא צריך שכירות מהגוי עצמו.

ומיישב בזה הא דהשמיט הרמב"ם דין שכ"ל של ישראל, דבאמת לא מצאנו בגמ' דין זה¹⁰.

הכנת הלבוש

אמנם הלבוש כותב דגם לדעה הראשונה שבשו"ע [דהיא שיטת הרמב"ם והראב"ד] "אם אותו המתקרב לגוי אינו מבני החצר ורוצה להשכירו לתת עירוב הרשות בידו".

והביאו השע"צ (סקמ"ה) "ודע דאם אינו מבני החצר, לסברא הראשונה משמע

בלבוש דצריך שכירות וגם עירוב, דחש לפירוש השני המבואר בב"י בדעת הרמב"ם, אבל במאמר מרדכי מפקפק בזה ומצדד דאינו צריך לערב".

ובביאור הסברה להצריך גם שכירות וגם עירוב אפילו אם אינו מבני החצר, היה מקום לפרש דשכ"ל מהני מדין "בעלים", וכדי שיוכל ליחשב כבעלים ע"כ צריך להחשיבו שדר שם, ואילו לא נותן עירוב עם בני החצר, הרי זה גופא סימן שלא דר שם ושוב אינו יכול להשכיר¹¹.

אמנם כל זה לפי ההבנה דמהני מדין בעלים, אבל ברמב"ם א"א לפרש כן, דשיטת הרמב"ם (פ"ב הט"ז, הובא לעיל סי' ה' ענף ה') דלא מהני שכירות בישראל, וע"כ צ"ל דמה שהישראל משכיר הוא עבור רשות הגוי, מדין שליחות¹². ולפי"ז אכתי יל"ע במש"כ הלבוש להצריך שכירות ועירוב.

ענף ג' – פרטי דינים בהיתר של שכירו ולקיטו

מערב, ואם הוא גוי משכיר, הזכרנו ד' מהלכים: א. דשכ"ל נחשב בעלים (ריטב"א, רי"ד), ב. דשכ"ל מהני מדין אחד מערב עבור כולם (רי" מקינון), ג. דשכ"ל נחשב מורשה לפעול בבית של הבעלים (תורא"ש, תור"פ,

עד כה ביארנו את שיטת רש"י ושיטת הראב"ד בדין שכ"ל, ונאמרו בענין כמה מהלכים.

לשיטת רש"י [דאיירי בשכ"ל של גוי, ודינו תלוי בזהות השכיר, דאם הוא ישראל

✻ הערות והוספות ✻

¹⁰ ומיישב בזה עוד שאלה ששאל איך ילפי' דין שכ"ל בבית של גוי מדין שכ"ל בבית של ישראל, הרי דין שכ"ל של ישראל נותן עירובו, היינו דוקא כשלא מיחה בעה"ב [כמש"כ הרמב"ם (פ"ה ה"ה) בדין אשתו מערבת שלא מדעתו], ואילו דין שכ"ל של גוי ילפי' דמשכיר אפילו בע"כ של הגוי [כמו במעשה דלחמן בר ריסתק שלא הסכים להשכיר]. ולפי הנ"ל א"ש דבאמת רב יהודה לא דיבר בישראל אלא בגוי.

¹¹ על דרך מש"כ לעיל בענף א' בשי" רש"י לפי הביאור דמהני מדין בעלים, דצריך לתת עירוב גם אם אינו מבני החצר, דאל"כ הרי זה סימן שאינו דר שם ושוב גוברים דיורי הבעלים הגוי ואוסר.

¹² וכבר הבאנו דכן מבואר ג"כ בשו"ע (סי"ג) שכתב "אם ייחד לו מקום בבית שמשאיל לו, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית, לא מהני", ובמ"ב (סקמ"ד) "דחשיבנן אותו השכירות כאלו שכרו מהבעה"ב, כיון שנחשב כאלו עשה ברשותו", דלמד דשכ"ל מהני מדין שליחות. והלבוש כתב את דבריו על דברי השו"ע.

שכו"ל נחשב בעלים (ריטב"א), ג. שכו"ל של ישראל מערב מדין אחד מערב עבור כולם, ושכו"ל של גוי משכיר מדין בעלים (חי' הרשב"א).

ועתה נבא לדון בכמה פרטי דינים התלויים במהלכים הנ"ל.

טור), ד. שכו"ל נחשב כאילו שכר את בית הגוי (ריו"נ, ב"י).

ולשיטת הראב"ד [דאיירי בשכו"ל ישראל, ודינו תלוי בזהות הבעלים, דאם הבעלים ישראל מערב, ואם הבעלים גוי משכיר], הזכרנו ג' מהלכים: א. שכו"ל נחשב שלוחו של בעה"ב (שו"ת הרשב"א, מאירי), ב.

א. בשכירות משכו"ל, למי מגיע הכסף, ואם שוכרים בשבת ובפחות משו"פ

ודייק הב"י "איכא למידק בשכירות דידן שאינו נופל לכיס המלך, שהדבר פשוט הוא שהגזבר לוקחו לעצמו, אם כן נאמר שכשנתחלף לא יועיל השכירות".

וכותב "ונראה לי שמאחר שהשכירות הוא של מלך, אע"פ שהגזבר נוטלו לעצמו אינו מגרע בזה כח השכירות דמכיסו של מלך קא גזל, אי נמי שמאחר שדמי שכירות זה אינו סך גדול וגם כי אין זה דבר שעולה על לב המלך שיבואו לשכור הרשות בדרך זו ומנהג למלכים שמשרתיהם וגזבריהם זוכים בדברים מועטין הניתנים להן ואינן מטילין אותם לכיס המלך, אם כן הוי כאילו זכה המלך בשכירות זה ונתנו לגזבר ומפתורא דמלכא קא זכי".

ועיין בא"ר (סקט"ז) שכתב נפ"מ בין ב' הטעמים בשכו"ל רגיל שלקח את השכר לכיסו, דלפי הטעם הראשון דמכיסו של בעלים קא גזל, שפיר מהני, אבל לפי הטעם השני שדרך המלך למחול, א"כ טעם זה לא שייך בשכו"ל רגיל, ואם לקח הכסף לכיסו יש

למי מגיע כסף השכירות

באופן ששוכר מהשכו"ל [לפי רש"י מתי שהשכו"ל גוי וצריך שכירות¹⁰], ולפי הראב"ד מתי שהבעלים הוא גוין, יל"ע מי נוטל את כסף השכירות.

והוא תלוי במהלכים הנ"ל, דלפי המהלכים שהשכו"ל פועל מדין "בעלים", הרי השכר מגיע לשכו"ל, אבל לפי המהלכים של שליחות, הרי השכר מגיע לבעלים.

והנה הב"י (שפב' סי"ב) מביא משו"ת הרשב"א "שאם שכרו מגזבר המלך לזמן קצוב כמו לשנה או לשנתים אף על פי שנתחלף הגזבר בתוך הזמן אינן צריכין לחזור ולשכור אלא מותרים על ידי שכירות הא' עד תום הזמן, לפי שגזבר המלך כמלך והשוכר ממנו כשוכר מן המלך והשכירות נופל הוא לכיס המלך".

וא"ש שו"ת הרשב"א לשיטתו דשכו"ל מהני מדין שלוחו, לכן השכירות נופל לכיס המלך.

✻ הערות והוספות ✻

¹⁰ וה"ה כשהוא ישראל ובא לשכור ממנו (כשיטות דמהני שכירות בישראל).

[עי' לעיל סי' ה'], אבל לפי המהלכים של שליחות, הרי הוא משכיר עבור הבעלים הגוי, ושפיר יכול להשכיר אפילו בשבת ואפי' בפחות משו"פ, וכ"כ בעצי אלמוגים (שפב' סקי"ט).

אמנם המאירי למרות שלומד דמהני מדין שליחות, מ"מ כותב "מסופקני אם ישראל שנעשה שכירו משכיר בשבת". ואולי טעמו משום לא פלוג, שלא יהיה מצב של שכירות מישראל בשבת, אפילו שהוא משכיר עבור הגוי.

להחמיר דלא מהני. אמנם מסיק להלכה כמו הטעם הראשון להקל [וכן הביאו במ"ב סקמ"ז].

שכירות בשבת ובפחות משו"פ

באופן שהשכו"ל הוא ישראל ושוכר ממנו, יל"ע אם יכול לשכור ממנו בשבת ובפחות משו"פ.

והוא תלוי במהלכים הנ"ל, דלפי המהלכים שהשכו"ל פועל מדין "בעלים", צריך לשכור מהשכו"ל מערב שבת בשוה פרוטה

ב. ישראל וגוי השותפין בבית אחד

שכל אחד בא מכח עצמו, לא שייך להחשיב את הישראל שלוחו של הגוי.

וכ"כ תורא"ש ותור"פ (סו.) דלא מהני שותפין משום דלא מיחזי כ"שלוחו". [אמנם ע"ע להלן שהבאנו דעת הטור דמהני גם בשותפין].

-אבל לפי מהלך הר"י מקינון [בשי' רש"י], דההיתר מדין אחד מערב עבור כולם, לכאורה פשוט דבשותפין ג"כ סגי בעירוב מהישראל להתיר גם את רשות הגוי.

ואכן כ"כ הר"י מקינון (מובא בתורא"ש ותור"פ סו.) "ואדרבה עדיף טפי משכירו ולקיטו כיון שיש לו חלק בעיקר דירת הבית". והוא לשיטתו דס"ל כמו המהלך דישראל מערב עבור הגוי מדין אחד מערב עבור כולם.

-ולפי מהלך הב"י [בשי' רש"י] דשכו"ל מהני מדין שכירות, נראה פשוט דלא מהני

יל"ע מה הדין ישראל וגוי השותפין בבית אחד, האם גם בכה"ג יכול הישראל לפעול היתר ברשות הגוי מדין שכו"ל.

-לפי המהלך דשכו"ל פועל מכח דחשיב בעלים על הדירה, נראה שזה דוקא בכה"ג שיש לו זכות במדורי הגוי, שבא מכח הגוי, אבל בכה"ג שכל אחד כחו שוה, ואין לו זכות במדורי הגוי, בזה לא אמרי' דנחשב כאילו כל הדירה קנויה לו, אלא יש כאן דירת גוי ודירת ישראל, וצריך להתיר את רשות הגוי בנפרד.

וכ"כ הריטב"א (סו.) דס"ל כמו מהלך של בעלים) "שכירו ולקיטו שהוא בא מכח הגוי, הרי הוא כאילו כל הרשות קנויה לו". דההיתר נובע מזה "שהוא בא מכח הגוי".

-וכמו"כ לפי המהלך דפועל מדין שלוחו, נראה דלא מהני בשותפין, דדוקא מתי שבא מכח הגוי חשיב שלוחו, אבל מתי

וביארנו לעיל שזה המהלך דשכו"ל מהני מדין אחד מערב עבור כולם, ולענין זה עדיף טפי שותפין משכו"ל.

ותוס' שחלקו על הר"י מקינן, הוא לשיטתם דס"ל כמו המהלך דהוא דין של שלוחו, וכמש"כ **תורא"ש ותור"פ** (שם) דלא מהני בשותפין משום דלא הוי כמו "שלוחו"^{טו}.

ביאור שי' תוס' לפי התירוץ השני

ויש לציין דעת הטור דס"ל כמו המהלך של שלוחו, ומ"מ כתב (שפב' סט"ו) "אם ישראל וכותי דרין בבית, אין ישראל יכול לערב בשביל הכותי שלכל אחד דירתו בפני עצמו", והיינו שפסק כמו התירוץ השני של תוס' [דהירושלמי איירי בחדרים נפרדים וכה"ג בשכו"ל לא מהני], וסבר שתירוץ זה חולק על התירוץ הראשון, דדוקא כשיש להם חדרים נפרדים לא מהני, אבל אם דרים בשותפות בבית אחד שפיר נחשב שכו"ל. [וכן מבואר **בשעה"צ** (סקנ"א וסקנ"ב) שלמד דהוא מח' בין התירוצים]. וצ"ע איך זה מסתדר לשיטתו דשכו"ל מהני מדין "שלוחו".

ועי' בביאוה"ל (ד"ה אם יש) שביאר ד"כיון דכח שניהן שוה מסתמא מתרצה במה שחבירו עושה, דשותפין לא קפדי אהדדי דבבר מועט כזה, דסגי אפילו אם משכירו רק

שכו"ל בשותפין, דאין כאן שום מעשה ששואל או שוכר מהגוי.

מח' תוס' בתירוץ הראשון ור"י מקינן

תוס' (סו. ד"ה מערב) שואלים מדברי הירושלמי דישראל וגוי הדרים בבית אחד, הישראל מבטל והגוי משכיר. וצ"ע מדוע לא מהני ביטול או עירוב^{טז} הישראל לבד מדין שכו"ל.

ותירצו (בתירוץ הראשון) "דהתם ששניהם שותפים בבית ישראל ונכרי, דלא הוי כשכירו ולקיטו דהכא".

והר"י מקינן (מובא בתורא"ש ותור"פ שם) חולק ד"סגי בעירוב הישראל גם בשביל הגוי כמו בשכירו ולקיטו, ואדרבה עדיף טפי משכירו ולקיטו כיון שיש לו חלק בעיקר דירת הבית".

והוא לשיטתו שפירש שם מש"כ הירושלמי דאם יש ישראל וגוי שותפים "צריך ישראל לבטל והגוי להשכיר", דדוקא נקט ביטול ולא עירוב, דאיירי באמצע שבת שאינו יכול לערב אלא רק לבטל, "דלא דמי לעירוב דחמשה השרויין בבית אחד עירוב אחד לכולן, אבל חמשה השרויין בבית אחד ושכחו ולא עירבו עם בתים שבחצר צריך כל אחד ואחד לבטל את רשותו".

✽ הערות והוספות ✽

^{טו} בירושלמי כתוב שהישראל "מבטל", וכפשוטו קושית תוס' מדוע לא סגי בביטול הישראל לבד. אמנם התורא"ש מפרש דברי הירושלמי שכתב ישראל מבטל ל"ד, וה"ה מערב, ומקשה מדוע לא מהני מדין שכו"ל. ומשמע שקושיתו מדוע לא סגי ב"עירוב" הישראל לבד, אבל לא קשיא ליה מדוע לא מהני ביטול הישראל לבד, די"ל דס"ל דלא מהני ביטול בשכו"ל, ויתבאר להלן.

^{טז} ומתפרש נמי לפי מהלך הב"י דשכו"ל מהני מדין שכירות, אמנם להלן נוכיח דתוס' לא ס"ל כמו מהלך זה.

להניח חפץ אחד, ובפרט אם השכירות יפול לכיס השותפין^ט.

אמנם בדעת **תוס'** י"ל בפשטות כמש"כ **התורא"ש** דאין מח' בין ב' התירוצים,

דהתירוץ השני שחילק דשכו"ל שיש להם חדרים נפרדים לא מהני, ס"ל כ"ש אם הבית של ישראל והגוי" דלא מהני, דלא מיחזי כשלוחו.

ג. שכו"ל שייחד לו מקום

שיטת הב"י

ואכן כן מבואר בב"י שצריך שיהיה לו זכות בכל הבית, ושואל על רש"י שכתב וישאיל לו מקום בחצרו", דמשמע שמשאיל לו "מקום" מסוים. וגם לא הצריך שישאיל לו מקום בביתו אלא רק "בחצרו"^ט.

ותירץ "על כרחך צריך לומר דמקום לאו דוקא, כלומר שאינו מייחד לו מקום וכו' אע"פ שלא השאיל לו אלא זוית אחת, כיון שאפשר שלמחר יצטרך לזוית זו ויפנה כליו לזוית אחרת הוה ליה כאילו השאילו כל הבית, ובהכי ניחא לי מה שכתב וישאיל לו מקום בחצרו, דאפילו ברשות דחצר סגי כל שלא פירש ואמר איני משאיל לך רשות ביתי, כיון שאם למחר יצטרך מקום חצרו יפנה לתוך ביתו הוה ליה כאלו השאיל לו כל הבית".

מח' בשיטת תוס' בייחד חדר לשכו"ל ויכול הגוי להשתמש שם

תוס' (סו. ד"ה מערב, בתירוץ השני) כותבים "דאם ייחד הנכרי לישראל שהוא שכירו

יש להסתפק בדין שכו"ל אם צריך שיהיה לו רשות בכל הבית או דסגי שיש לו רשות במקום מסוים [באופן שיש גם רשות לגוי להשתמש באותו המקום].

והנה לפי המהלך דנחשב כבעלים על חלק מהדירה ומהני מדין אחד מערב עבור כולם, פשיטא דסגי שיש לו רשות במקום מסוים. וכמו"כ לפי מהלך של שליחות, י"ל דשפיר חשיב שלוחו גם אם יש לו זכות רק במקום מסוים.

אמנם לפי מהלך דמהני מדין בעלים שהחשיבוהו כאילו כל הדירה קנויה לו, היה נראה שצריך שיהיה לו זכות בכל הדירה דוקא.

וכן לפי מהלך הב"י [ברש"י] שהחשיבו שכו"ל כ"שוכר", ושכירות מגוי צריכה להיות שכירות על כל הרשות [לולא שי' החזו"א (פב' סק"א) דסגי בשכירות מקום מסוים, הובא לעיל סי' ה' ענף ג' אות א'], א"כ נראה דצריך שיהיה לו זכות בכל הבית.

✽ הערות והוספות ✽

^ט ורק לענין בע"כ כשהגוי מוחה, בזה כתב להחמיר דלא מהני בשותפין.

^ט והנה בגוף קושית הב"י, יש להזכיר שי' החכ"צ (סימן ו', הובא לעיל סי' ה' ענף ו') דשכירות החצר מתיר גם את הבית. וגם לפי הריב"ש דלא מהני להתיר את הבית, מ"מ שפיר מהני להתיר את החצר עצמה. ומעתה גם אם ס"ל לב"י דלא מהני להתיר את הבתים, אבל מנ"ל שהיה כאן רצון להתיר גם את בית הגוי, הרי כפשוטו באו להתיר רק את המבוי ולא את דירת הגוי.

וזה ב"י לשיטתו דשכו"ל מהני מדין שכירות, וצריך שכירות על כל הבית, וממילא כל שיחד לו מקום ואין לישראל רשות בכל הבית לא מהני.

משא"כ הב"ח למד כמבואר בתוס' "אינו קורא יחוד אלא היכא שאין הגוי יכול להשתמש בו ולא לסלק את ישראל ממנו דהשתא אין הישראל כשלוחו בכל הבית שאין לו אלא המקום המיוחד לו, אבל אם יכול הגוי להשתמש בו אי נמי יכול הגוי לסלקו אין זה יחוד מקום ושפיר יש לו דין שכירו ולקוטו".

וכן הוא מסקנת המ"ב (שם), והרחיב לבאר דמתי דאיכא תרתי "א"כ תו לא הוי כשלוחו כיון שאין לו שייכות עמו, אבל כשיש לו רשות להשתמש במקום שיחד לו או שיש לו רשות לסלק את הישראל א"כ עדיין יש לו שייכות עם הישראל והוי כשלוחו".

וזה ראייה דתוס' לא ס"ל כמו מהלך הב"י (דשכו"ל מהני מדין שכירות), אלא כמו המהלך דמהני מדין שלוחו, וכפי שהזכרנו לעיל.

שיטת הריטב"א

אמנם הריטב"א (סו.) כתב לדייק "הא אמרינן לעיל ליקרב ליה לגוי דלישאל מיניה דוכתא וליתיב מידי התם דהו"ל כשכירו ולקוטו", דמבואר דסגי שישאל ממנו מקום מסוים [ודלא כהב"י שלמד דהכוונה ששואל ממנו "זכות" למקום ברשותו, ולא מקום מסוים], ומכח זה חולק על תוס' דאפילו יחד לו חדר, עדיין מהני לערב משכו"ל.

ולקוטו חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו דהוי השתא הנכרי מסולק מישראל, ואין יכול לסלק הישראל, בכה"ג לא אמרינן נותן עירובו ודיו".

מבואר בתוס' שדוקא בכה"ג דאיכא תרתי, שאין הגוי יכול להשתמש בחדר הישראל, וגם אינו יכול לסלק את הישראל, רק אז לא מהני מדין שכו"ל.

אמנם הריטב"א הביא את דברי תוס' "אם ייחד חדר לשכירו ואינו יכול לסלקו משם דלא סגי בשכירו כיון שהם רשויות חלוקות". ולא הזכיר לתנאי שלא יוכל הגוי להשתמש בחדרו.

ונראה דהוא לשיטתם, דהריטב"א למד כמו המהלך של בעלים ד"הרי הוא כאילו כל הרשות קנויה לו", ולכן הבין דכל שיחד לו מקום ואין הישראל יכול להשתמש בכל הדירה, לא נחשב שכל הרשות קנויה לו, ולא אכפ"ל מה שהגוי יכול להשתמש בחדרו, [ורק באופן שיכול לסלקו ולהעבירו לחדר אחר, נמצא שיש לו רשות בכל הבית ושפיר מהני].

משא"כ תוס' שלמדו כמו המהלך של שלוחו, לא צריך שיהיה לו רשות בכל הדירה, אלא ברגע שיש מקום משותף לשניהם חשיב שלוחו לפעול בכל הבית.

וכן נחלקו הב"י והב"ח בדברי תוס', דהב"י (שפב' סי"ג) למד כמו הריטב"א "אם יחד חדר לישראל והגוי יכול להשתמש בו אבל אין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית, אין לישראל דין שכירו ולקוטו ועירוב ושכירות דידיה אינו מעלה ולא מוריד".

תיקנו "שכירו ולקיטו שהוא בא מכח הגוי הרי הוא כאילו כל הרשות קנויה לו", דעצם זה שבא מכח הגוי ודר את דיורי הבעלים [ואינו כמו שותף שדר דיורי עצמו], תיקנו שיחשב כבעלים על כל הדירה, אפילו שאין לו זכות בכל הדירה.

וצ"ע ריטב"א לשיטתו שלמד כמו מהלך של בעלים ד"הרי הוא כאילו כל הרשות קנויה לו", איך סגי בזכות על מקום מסוים.

וכתב "דכל שלגבי שכירו ולקיטו שבא מכחו, אפילו ייחד לו מקום סגי". והיינו דכך

ד. ביטול רשות של שכו"ל

דין שאחד מערב עבור כולם, אבל בביטול אין אחד מבטל עבור כולם [ומה"ט גוי וישראל השותפין ולא עירבו מע"ש, דינו שהישראל מבטל והגוי משכיר, דלא מהני ביטולו של הישראל להתיר גם את הגוי].

ובטעם החילוק בין עירוב לביטול, כתב **תור"פ** דדוקא עירוב דהוא זכות, אחד מערב עבור כולם, משא"כ ביטול דהוא חוב [שמגביל אותו להוציא מביתו לחצר], אין אחד יכול לבטל עבור כולם.

ובענין אחר שמעתי לפרש דהא דאחד מערב עבור כולם, היינו משום דעירוב הוא חיוב על ה"בית", ולכן סגי באחד מבני הבית שיערב, משא"כ ביטול שפועל ב"מדורים", בזה לא יכול לבטל את המדורים של אחר.

ולפי המהלך של שליחות, הרי זה יהיה תלוי בשי" רש"י והראב"ד, וכדלהלן.

לשי" רש"י דנחשב מורשה לפעול בבית, היה נראה דמהני ביטול, אמנם יש לדחות ולומר דכל מה שהוא מורשה לפעול בבית הוא בדברים הקשורים ל"בית", אבל לבטל את הרשות וה"מדורים" של הבעלים שלא יוכל להוציא מביתו לחצר אינו יכול.

יל"ד בישראל שהוא שכו"ל, אם מהני שיבטל את רשותו לבני החצר, ועי"ז יתקן את רשות הגוי שלא יאסור על בני החצר.

וכבר כתבנו לדון בזה לפי מהלך הב"י [בדעת רש"י, לעיל בענף א'] דשכירו ולקיטו מהני מדין שכירות, עי' מש"כ שם בענין זה.

ולפי מהלך של בעלים בשי" רש"י דנחשב דירת הישראל ויכול לערב, י"ל דשפיר מהני גם ביטול. וכ"כ החזו"א (פב' סקל"ב) "בשאל דוכתא מעכו"מ לדעת רש"י דמהני מה שמערב עמהן, נראה דה"ה דמהני ביטול".

אמנם לפי המהלך של בעלים בשי" הראב"ד, היה נראה לחלק דאם הוא שכו"ל של ישראל שיכול לערב, ה"ה שיכול לבטל. אבל אם הוא שכו"ל של גוי דלמרות דנחשב בעלים על הדירה מ"מ אינו יכול לערב אלא רק להשכיר, נראה דה"ה שאינו יכול לבטל.

שיטת הר"י מקינון

ולפי המהלך דמהני מדין אחד מערב עבור כולם, כבר כתב הר"י **מקינון** (מובא בתורא"ש ותור"פ סו.) דדוקא בעירוב נאמר

שיטת תוס', תורא"ש ותור"פ

והיה נראה להוכיח בשיטת תוס' (סו.) דגם ביטול מהני בשכו"ל, שכתבו להוכיח מדברי הירושלמי דלא ס"ל להיתר של שכו"ל, מהא דאמר הירושלמי דלא סגי ב"ביטול" של הישראל.

אמנם יש לדחות את הראיה, כמש"כ בתורא"ש דהא דאמר הירושלמי "צריך ישראל לבטל והגוי להשכיר, פי' צריך ישראל לבטל או לערב", ד"ביטול" ל"ד, ולפי"ז אין ראייה דמהני ביטול בשכו"ל, די"ל דכל הראיה היא מהא דלא מהני "עירוב" של ישראל לבד.

ואדרבה היה נראה להוכיח מהא דהוזקק התורא"ש לפרש את ראית הירושלמי מהא ד"ביטול" ל"ד, דבאמת לא מהני ביטול בשכו"ל. ואכתי צ"ב.

ולפי הראב"ד דלא נחשב "מורשה" אלא שליח של הבעלים, היה נראה דאם הוא שכו"ל של ישראל מהני ביטול [אמנם אכתי יש מקום לדחות כנ"ל דלא מהני]. אבל אם הוא שכו"ל של גוי פשיטא דלא מהני, דהרי הוא שליח של הבעלים הגוי, ובגוי לא מהני ביטול.

שיטת המאירי

ועי' בחידושי המאירי [דאזיל בשי' הראב"ד מטעם שליחות] שכותב דשכו"ל של ישראל פשוט שאינו יכול לבטל. ונראה ביאור דבריו לשיטתו דשכו"ל פועל מדין שלוחו, וס"ל דלא שייך שליחות לביטול.

ובשכירו ולקטו של גוי, כותב המאירי "משכיר או מבטל רשותו של גוי לאחרים".

וצ"ע דעד כמה שלמד ששכו"ל פועל מדין שליחות, היכי מהני ביטול בגוי. וצ"ל דס"ל דשפיר מהני ביטול בגוי, והא דנקט' דביטול של גוי לא מהני, היינו כמבואר בירושלמי משום שהגוי חוזר בו, אבל עד כמה שמישהו אחר [שכו"ל] פעל את הביטול, שפיר מהני לדירת הגוי.

אמנם המאירי שואל דדין ששכו"ל של גוי משכיר ילפי' מהא דשכו"ל של ישראל מערב, א"כ ביטול שלא מצאנו בשכו"ל של ישראל לא ילפי' גם לשכו"ל של גוי, ולכן מסיק דנראה דגם בשכו"ל של גוי לא מהני ביטול.

ה. שכו"ל שעובד בשדה ואין לו רשות בבית

בפסקי הרי"ד והריא"ז כתבו "שמלקט תבואותיו ודר בביתו", וכ"כ בעצי אלמוגים (מובא בביה"ל שפב' סיא"א ד"ה או) "דבעינן דוקא שיהיה לו לשכירו ולקטו רשות להשתמש בביתו או בחצרו, הא לא"ה לא".

אמנם התו"ש (סקכ"ה) כתב דאפילו אין לו רשות להשתמש בביתו מהני.

שכירו ולקטו, הוא פועל שעובד אצל הבעלים, "שכיר לעבודת כל השנה, ולקטו לימות הקציר והאסיף". ויל"ע בשכו"ל העובד בשדות של הבעלים אבל אין לו רשות להשתמש בביתו ובחצרו, אם גם בכה"ג אמרי' להיתר של שכו"ל, או"ד שכו"ל כאן איירי דוקא שיש לו רשות להשתמש בביתו ובחצרו.

מבואר בדבריו דגם לפי מהלך זה שייך להבין שצריך דוקא שיהיה לו רשות בביתו, דרק בכה"ג נעשה שלוחו להשכיר ביתו.

שכירות מגזבר המלך

הב"י והרמ"א (שפב' סי"ד) כותבים בענין שכירות מגזבר המלך ד"אם לא סלקו רק מן הגזברות ועדיין אוכל פרס המלך, עדיין מקרי שכירו ולקיטו ויוכל לשכור ממנו".

וכתב הביאזוה"ל (שם ד"ה ועדיין) "לפי המבואר בכאן דאף שנסתלק הגזבר ונתמנה אחר על מקומו דבודאי אין לו עכשיו שום שלטון על העירות, אפ"ה כיון שמקבל עדיין פרס מהמלך חשיב כעבדי המלך ויכולין לשכור הרשות ממנו, הרי שאין אנו מקפידים אם יש לזה ששוכרים ממנו רשות על העיר, ורק כיון שלהמלך בעצמו יש לו רשות עליהם וזהו מעבדיו יכולין לשכור ממנו".

נמצא מבואר כמו התו"ש דשוכרים מהשכו"ל את דירת הגוי אפילו שאין לו רשות בביתו, כמו גזבר המלך ששוכרים ממנו בתי התושבים אפילו שאין לו רשות בהם.

וצ"ע בב"י לשיטתו דהתבאר לעיל דהחשיבו אותו כבעלים שדר בחצר ומה"ט מהני "שכירותו" מהגוי עבור כולם. דאיך ניתן להחשיבו בעלים בלי שיש לו רשות בבית^{כ"ב}.

והיה נראה שזה תלוי במהלכים הנ"ל, דלפי מהלכים שהשכו"ל נחשב בעלים של הדירה או לפחות של חלק ממנה^{כ"ג}, נראה ברור שצריך לפחות שיהיה לו זכות שימוש בבית.

משא"כ לפי המהלך של שלוחו, יש מקום לומר שלא צריך שיהיה לו איזה זכות בביתו. וא"ש בתו"ש שהזכיר לעיל מיני סברה של שליחות.

והנה בדברי תוס', תורא"ש ותור"פ (סו.) שמחלקים דאם ייחד לו חדר בביתו לא מהני [כפי שהובא לעיל], מבואר דלמרות דס"ל כמו המהלך של שליחות, בעי' דוקא שיהיה לו רשות בבית.

וי"ל דהוא דוקא לשיטתם שלמדו דהשכו"ל נחשב "מורשה" לפעול בביתו, וס"ל דשכו"ל הנחשב מורשה לפעות ב"בית" של הגוי היינו דוקא בכה"ג שיש לו שייכות לבית.

אמנם לפי הראב"ד שהוא שליחות ממש של הבעלים, י"ל דבאמת לא בעי' שיהיה לו רשות בביתו.

אלא דכן מצאנו במאירי (דס"ל כהראב"ד מטעם שליחות) דנקט דבעי דוקא שיהיה לו רשות בבית, וז"ל בחידושים "דכל שיש לו רשות להשתמש ברשותו, ה"ה במקומו להשכיר, אע"פ שאינו דר שם", וז"ל בבית"ב "שוכרין משכירו ולקיטו וכו' אע"פ שאינו דר שם ממש, הואיל ויש לו רשות בה".

✧ הערות והוספות ✧

^{כ"ג} שזה כולל גם את המהלך של אחד מערב עבור כולם וגם את מהלך הב"י שהתבאר לעיל דהוא מבוסס על כך דמחשיבים אותו כבעלים.

^{כ"ב} יש לציין דנרשם על דברי הרמ"א דמקורו מב"י בשם שו"ת הרשב"א, ושו"ת הרשב"א סובר כמו הראב"ד ומפרש טעמו מדין שליחות, ולשיטתו א"ש דלא צריך שיהיה לו רשות בבית. אמנם כבר כתב הביאזוה"ל "ודע דמה שנרשם ע"ז ב"י בשום תשובת הרשב"א הוא ט"ס, שהב"י כתב זה עצמו ובתשובת הרשב"א אינו".

לשכור ממנו הוא מפני שיש לו רשות להשתמש בבית ובחצר אדונו, וכמש"כ בבה"ל בשם עצי אלמוגים" [וכפי שהתבאר מדברי תוס' ודעימי']. ומסיים "ולפ"ז דין ההגה כאן בגזבר שנסתלק צ"ע למעשה, דהא אין לו שום רשות על העיר".

וגם לשיטת השו"ע דס"ל דמהני מדין שליחות, ולשיטתו היה אפשר לומר כהתו"ש דלא צריך שיהיה לו רשות בבית. מ"מ שואל הביאורה"ל דלשון השו"ע (סי"ג) בייחד לו מקום "כיון שאינו שלוחו בכל הבית לא מהני", מבואר "דענין שכירו ולקיטו שיכולין

ו. ביאור ספק הגמ' בה' שכירו ולקיטו

להסתפק אם החשיבו אותו כבעלים גם לחומרא.

אמנם לפי המהלך דמהני מדין שלוחו, צ"ע מה ספק הגמ', הרי לא מצאנו שהחשיבו שכור"ל כבעלים.

ביאור ספק הגמ' לפי המאירי והרשב"א

והנה המאירי והרשב"א (שו"ת) שלמדו בדעת הראב"ד דמהני מדין שליחות, מפרשים ביאור אחר בספק הגמ', כמש"כ המאירי דהגמ' מסתפקת "אם יש להם רשות להשכיר זה בלא זה", דיש צד לומר "הואיל וה' הם, אין מעשה הא' כלום עד שישכרו כולם רשותו של גוי". אבל הגמ' בכלל לא מסתפקת לענין אם השכו"ל אוסרים על בני החצר.

וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק (ש"ד פ"ג אות קי') ד"אפילו היו לקיטין או שכירין הרבה למלאכתו, בין ישראלים בין גויים ושכרו מאחד מהן, שכירותם שכירות והרי אלו מותרים". דמבואר שלמד את ספק הגמ' כמו המאירי. ולשיטתם לק"מ.

ביאור ספק הגמ' לפי תוס' ודעימי'

אמנם צ"ע בתוס', תורא"ש ותור"פ שהבאנו לעיל דס"ל כמו המהלך של "שלוחו",

גמ' דף סד' ע"א "אמר ליה אביי לרב יוסף היו שם חמשה שכירו וחמשה לקיטו מהו, אמר ליה אם אמרו שכירו ולקיטו להקל יאמרו שכירו ולקיטו להחמיר".

ביאור רש"י

ופירש רש"י דאיירי בכה"ג דדין בחדרים ובעליות נפרדים, שאילו היתה רשות שלהן היו צריכין לתת כולן בעירוב, והספק הוא אם גם כאן שהוא רשות הגוי אוסרים זה על זה וצריכים כולם לתת בעירוב.

והנה לפי המהלך דשויהו רבנן לשכו"ל כבעלים על כל הדירה, וכן לפי המהלך דנחשב בעלים על חלק מהדירה ומערב מדין אחד מערב עבור כולם, א"ש ספק הגמ' כמש"כ רש"י "מי אמרינן כי היכי דשוניהו ליה לשכיר וללקיט כבעלים להקל ולהתיר עירובו במבוי זה, הווי נמי בעלים להחמיר".

וכמו"כ לפי מהלך הב"י דמהני מדין שכירות, כבר הזכרנו דברי החזו"א (פב' סקכ"ח) שהתקשה בזה ותירץ "דמפרש דשכירו ולקיטו שאין לו פיתא ולינה בהאי חצר, ומ"מ חשיב כאחד שוכר לכלן, וע"כ דחשיב כדר באותה חצר", כלו' דהחשיבו אותו כבעלים שדר בחצר. ושפיר שייך

וא"ש ריטב"א לשיטתו דשויהו רבנן לשכו"ל כבעלים, לכן הגמ' מסתפקת אפילו כשאין להם מקום פיתא ולינה שיאסרו על בני החצר.

אמנם תוס' ודעימי' שכן הוכיחו מסוגיין לדין סופר או מלמד שלא אוסרים על בעה"ב, ע"כ שלמדו את ספק הגמ' כשיש להם מקום פיתא ולינה. והוא לשיטתם שלמדו דשכו"ל מועיל מדין שלוחו, וא"כ לא מצאנו דשוניהו בעלים בדירה, ומהיכ"ת שיאסרו, אלא ע"כ דיש להם מקום פיתא ולינה ומה"ט יש להם לאסור.

ולפי"ז מיושבת קושיין הנ"ל, ששאלנו לפי המהלך של שלוחו מה שייך להסתפק בה' שכו"ל. והתשובה היא דאיירי כשיש להם מקום פיתא ולינה, דבכה"ג לא צריך "להחשיבם" כבעלים בשביל שיאסרו. אמנם אכתי יש לברר מהו ספק הגמ' אם אמרי' שכו"ל להחמיר או רק להקל, הרי עד כמה שיש להם מקום פיתא ולינה מ"ט לא אוסרים.

ושמעתי לפרש, דהנה מבואר בתוס' שם דפשיטא טפי לומר דה' שכו"ל של ישראל [שיש להם מקום פיתא ולינה] לא אוסרים, והטעם דכיון דדירת ישראל שמה דירה "בטלה דירתם גבי דירתו של בע"ה", כיון שדירת בעה"ב היא דירה גמורה.

וספק הגמ' הוא בדירה של גוי, משום "שהקילו בנכרי טפי מבישראל, דכי מושיל דוכתא לישראל אחר דישאל נותן עירובו ודיו ואע"פ שאין הנכרי רוצה להשכיר ובע"כ של נכרי", ו"טעמא משום דדירת נכרי לא חשיב כ"כ".

וכתבו (עב. ד"ה ומודין) "אם יש לאדם סופר או מלמד בביתו או כעין אותן הבחורים הבאין ללמוד תורה ושוויין כל א' בחדר או בעלייה בפני עצמו, אף על פי שחלוקין מבעל הבית בפתו אין אוסרין עליו ולא בעו עירוב", ומוכיחים כן מסוגיין דמבואר דה' שכו"ל לא צריכים עירוב אפילו שרויין בחדרים ובעליות. מבואר שלמדו את ספק הגמ' כמו רש"י.

וכן הוא בטור שלמד דשכו"ל מהני מדין שלוחו, וכתב "אם יש לכותי ה' שכירים או לקיטים דרים בביתו, אין דירתן חשובה דירה שיאסרו זה על זה". דמבואר שלמד את ספק הגמ' כמו רש"י, ולא כהמאירי. והדרא קושיין לדוכתה [ויתבאר להלן].

מח' ראשונים אם ספק הגמ' איירי בכה"ג שיש להם מקום פיתא ולינה

הרשב"א מביא את פירוש רש"י בספק הגמ', וכותב "נראה לי פי' לפירושו דלאו דוקא שרויים ממש בחדרים ובעליות, שאלו כן ודאי אפילו להחמיר נמי". וכ"כ עוד להלן (עג.) "כבר כתבתי למעלה גבי אותן החמשה שכירו ולקיטו, דמדינא בישראל אינו אוסר שהרי אינן דרין שם ואין להם שם לא מקום פיתא ולא מקום לינה".

וכ"כ הריטב"א (סד.) "מיירי בשאין להם בכאן לא מקום פיתא ולא מקום לינה".

ומכח זה חלקים על תוס' (עב.) בדין סופר או מלמד הגר בביתו, ד"כל שהוא מיוחד דירה לעצמו ואוכל שם, אוסר הוא, אא"כ יש לבעל הבית שם תפיסת יד בהנחת כלים שאי אפשר לטלטל בשבת".

דירתם גבי דירתו של בעה"ה, דדירת בעה"ב לא חשיבא דירה, או דלמא לקולא ולא לחומרא, דלעולם לא אוסרים, דביחס לזה שפיר חשיבי בטלה דירתם גבי דירתו של בעה"ב.

ובזה הגמ' מסתפקת, אם מה שאמרו בשכירו ולקיטו דדירת נכרי לא חשיב כל כך [דמכח זה יכול לערב בעל כרחו של הנכרי], האם הוא גם לחומרא דה' שכירו ולקיטו של גוי אוסרים, דלא שייך בהם סברא "דבטלה

ז. שכו"ל שאינו מבני החצר, אם צריך לערב

אבל לפי שיטת הראב"ד דישראל שהוא שכו"ל של גוי, דינו שמשכיר. אכתי יש מקום להסתפק כשאינו מבני החצר, אם צריך לתת גם עירוב בנוסף, כאילו היה מבני החצר.

דבשלמא לפי המהלך שההיתר הוא משום דהחשיבוהו כבעלים, יש להצריך עירוב²⁷ [כפי שהתבאר לעיל לשיטת רש"י דאם לא יערב הרי זה סימן שאינו דר כאן ושוב לא חשיב כבעלים ואינו יכול להשכיר], אבל אם ההיתר משום דחשיב שלוחו אין מקום להצריכו עירוב²⁸.

ואין להקשות מהא דהגמ' הסתפקה דוקא בה' שכו"ל, דכבר כתבנו דמי שלמד בראב"ד מטעם שליחות [מאירי ושו"ת הרשב"א], לומד את ספק הגמ' בענין אחר, ואין שום ראייה לענינו.

לפי שיטת רש"י דישראל שהוא שכו"ל מערב, כבר כתבנו לעיל לדון בכה"ג שאינו מבני החצר אם צריך לערב או לא. דלפי המהלך שאחד מערב עבור כולם ולפי המהלך של שליחות, העירוב הוא עיקר ההיתר וודאי שצריך לתת עירוב.

אבל לפי המהלך שההיתר מדין בעלים או מדין שאלה כשכירות, היה מקום לומר שלא צריך לערב. והוכחנו מהא דהגמ' הסתפקה בה' שכו"ל אם אוסרים או לא, וע"כ איירי שאינם מבני החצר [דאל"כ בין כך צריכים לתת עירוב בשביל חלקם בחצר], והגמ' לא הסתפקה בשכו"ל אחד, מבואר דפשוט שצריך לתת עירוב אפילו אם אינו מבני החצר [והתבאר שם טעם הדבר].

והנה כל מה שכתבנו דלפי המהלך של שליחות פשוט שצריך לערב, היינו לשי' רש"י דההיתר הוא ששכו"ל מערב.

❦ הערות והוספות ❦

²⁷ ואמנם לפי המבואר לעיל דלביאור של בעלים, ע"כ דמהני שכירות בישראל [דישראל שכו"ל של גוי משכיר מדין בעלים], א"כ גם כאן נהי דצריך לתת עירוב, מ"מ מהני ליה השכירות שהשכיר במקום עירוב, ולא צריך לתת עוד עירוב.

²⁸ והיינו אפילו אם ס"ל דלא מהני שכירות בישראל [או ששכר בפחות משו"פ], ולא הועיל השכירות עבור ישראל עצמו, מ"מ אין צריך לתת עירוב בנוסף. וע"ע לעיל (ענף ב') בביאור הב"י לשיטת הרמב"ם, דלפי הבנת הלבוש צריך לתת עירוב בנוסף על השכירות, וכבר כתבנו שם לתמוה בהבנת דבריו.

ח. דין עירוב ושכירות משכו"ל של ישראל, ובע"כ של הבעלים

נכרי, די"ל דנקט "דנכרי" לרבותא דלמרות שהוא בית של נכרי מהני עירוב.

אבל רש"י ממשיך לפרש אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו "דנכרי". וכאן יש לעיין מדוע נקט שוב שהוא שכו"ל של גוי, הרי אילו מהני גם שכו"ל של ישראל, היה לו לנקוט טפי שכו"ל של ישראל, דלמרות שהוא בית ישראל צריך שכירות ולא עירוב.

אלא נראה לדייק בדבריו דלא מהני שכו"ל בבית של ישראל כלל.

שיטת תוס'

תוס' (ע:) מסתפקים בזה "דלמא הני מילי בנכרי, אבל בישראל לא". וכ"כ תור"פ (ע.).

וכ"ה בתורא"ש (שם) בתוספת קצת "דילמא הני מילי בגוי דדירתו לא חשיבא כל כך דירה, אבל בישראל לא".

אם יכול שכו"ל לערב או להשכיר בע"כ של הבעלים

בסוגיין מבואר דלחמן בר ריסתק לא הסכים להשכיר, ומ"מ מהני בזה ליטול עירוב משכו"ל [דשאל מיני' דוכתא] בע"כ של הבעלים.

שיטת הראב"ד

לפי שיטת הראב"ד^ע, מבואר בגמ' דדין שכו"ל נאמר גם בבית של ישראל, דהא דאמר רב יהודה שכו"ל נותן עירובו ודיו, היינו בשכו"ל של ישראל, דאילו בשכו"ל של גוי צריך דוקא שכירות, אפילו אם השכיר הוא ישראל.

והזכרנו לעיל (ענף ב') מח' הרשב"א והריטב"א אם צריך שיהיה לו מקום פיתא ולינה, עיי"ש.

שיטת רש"י

אמנם לפי שיטת רש"י דדברי רב יהודה מתפרשים בישראל שהוא שכו"ל של גוי, א"כ לא מצאנו מקור דמהני שכו"ל גם בבית של ישראל^ע.

ושמעתי לדייק דלפי רש"י באמת לא מהני שכו"ל בבית של ישראל, דהנה הגמ' (סו.) אומרת "מה מערב אפילו שכירו ולקיטו אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו", ולפי רש"י הוא תלוי בזהות השכיר, דאם הוא ישראל מערב ואם הוא גוי משכיר.

והנה פירש רש"י שם ומה מערב אפילו שכירו ולקיטו "דנכרי". ומזה אין לדייק דדוקא

✽ הערות והוספות ✽

^ע כפי שהתבאר לעיל בענף ב'. ועיי"ש דלשיטת הרמב"ם הוא תלוי בביאור הב"ב בדבריו.

^ע ועיין לעיל בענף א' שכתבנו דגם לפי הצד שיש שכו"ל בישראל, לפי המהלך של "בעלים" לא מהני א"כ יש לו מקום פיתא ולינה. וכן לפי הטעם דאחד מערב עבור כולם, זה יהיה תלוי בב' התירוצים שכתבנו שם. ולפי מהלך הב"ב כתבנו ג"כ לצדד דבעי דוקא מקום פיתא ולינה.

הסתם ר"ל שלא נודע להם דעת הבעלים אבל כל שמיחו הבעלים לערב או להשכיר אין יכולים שכו"ל לערב או להשכיר, ואפילו לאחר זמן.

משא"כ "אשתו של אדם מערבת או משכרת שלא מדעת הבעלים אפי' מיחה הבעל כבר, שמן הסתם אדם מתרצה למה שאשתו עושה אף על פי שכבר היה מוחה בדבר" [אמנם מהני דוקא לאחר זמן ולא בשעת מחאה].

ושואל המאירי שדבריו נסתרים מסוגיין דלחמן בר ריסקת דמהני כל שכו"ל אפילו שמיחה להדיא. ומתריך דבגוי הקילו טפי, ודין שכו"ל של גוי כדין שכירות מאשתו. והיינו כמו שחילקו תוס' הנ"ל.

ביאור הא דלא מהני שכו"ל בע"כ מעיקר הדין

והנה מבואר בתוס' ובמאירי דמעיקר הדין לא מהני שכו"ל בעל כרחו של הבעלים, אלא דבגוי הקילו משום דדירת נכרי לא חשיבא כ"כ.

ולכאורה הוא תלוי בטעם דמהני שכו"ל. דלפי הביאור דמהני מדין בעלים, אין סיבה שלא יועיל גם בע"כ.

אבל תוס' ומאירי לשיטתם שלמדו הטעם דמהני מדין שלוחו, א"ש דשלוחו לא שייך בע"כ.

[וגם לפי הטעם דאחד מערב עבור כולם, נראה כפשוטו דלא מהני בע"כ, כמש"כ **תור"פ** (סו). דהא דמהני אחד מערב עבור כולם, היינו משום דהוא זכות [משא"כ ביטול

וכתבו תוס' (עב. ד"ה ומודין) "אע"פ שהקילו בנכרי טפי מבישראל דכי מושיל דוכתא לישראל אחר דישראל נותן עירובו ודיו ואף על פי שאין הנכרי רוצה להשכיר ובע"כ של נכרי, וכה"ג בביתו של ישראל לא שרי, התם נמי טעמא משום דדירת נכרי לא חשיב כ"כ".

וכ"כ תור"פ "דבגוי יכול השכיר שהוא ישראל לערב בעל כרחו דגוי שהוא בעה"ב, משא"כ בישראל".

מבואר חילוק דגם על הצד דמהני שכו"ל בבית של ישראל, מ"מ לא מהני בעל כרחו.

שכירות מאשתו

והנה הגמ' פ. מביאה מימרא דשמואל "אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו". ושואל **רעק"א** מה החידוש בהאי מימרא, הרי פשיטא דאשתו לא גרעה מכל שכו"ל שמערב שלא מדעת בעה"ב ואפילו בע"כ [כמבואר בסוגיא דלחמן בר ריסקת שלא הסכים להשכיר ומ"מ שכו"ל מערב].

וכתב לבאר דשמואל בא לאשמעי' הא גופא דשכו"ל מהני גם בבית של ישראל, ואין זה דין מיוחד ב"אשתו" של אדם.

אמנם מדברי תוס' (ע:): שהסתפקו בדין זה, משמע דלא זה החידוש של שמואל, רצ"ע מאי אתא לאשמעי'.

ואכן כך שואל המאירי, ומביא ראב"ד שתירץ [וכן הוא בביה"ב] דיש חידוש באשתו יותר משכו"ל, דכל שכו"ל שמערב או משכיר שלא מדעת הבעלים, "אין אומרין כן אלא מן

דהוא חוב ולכן צריך כל אחד לבטל], ועד כמה שהוא מוחה ואינו רוצה לערב, אין זה זכות וא"א לערב עבורו].

ומעתה יל"ע הא דמבואר בדבריהם דמהני באמת לשכור משכו"ל בע"כ, נהי דדירת נכרי לא חשובה כ"כ, מ"מ לא שייך שליחות בע"כ.

וכבר תמה הביאווה"ל (שפב' סי"ג ד"ה כיון) כן על המבואר בשו"ע דשכו"ל היינו דחשיב שלוחו בכל הבית, "ואף דפסק בסי"א דאפילו מיחה בעה"ב ג"כ שוכרים, והיינו משום דחכמים עשאוהו כשלוחו".

והיינו דבאמת מדין שליחות לא הוה מהני בע"כ, אלא דמ"מ חכמים תיקנו תקנה מיוחדת דחשיב כשלוחו אפילו בכה"ג.

וביסוד התקנה, נראה מבואר ברשב"א¹⁷ (שו"ת ח"ד סי' רחצ') דההיתר לשכור

בע"כ הוא מכח הסוגיא דף פ', וז"ל הרשב"א "אשתו של אדם מערכת מדעתו ושלא מדעתו, ואפי' מוחה קאמרינן, וכדמוכח התם דכל שאוסר אפי' בעל כרחו נמי, ונכרי הרי הוא אוסר, ומשכירו ולקיטו נמי שוכרינן".

והיינו דמבואר שם היתר של כפיה, דכדי שלא יאסור אחד על כל בני החצר, התירו לערב מאשתו בע"כ, אפילו ברשות של ישראל האסור מן הדין. והרי הא דמהני לערב מאשתו היינו ג"כ מעין שליחות כמו שכו"ל, ומ"מ תיקנו תקנה מיוחדת דמהני בע"כ.

ומכח תקנה זו הרחיבו להתיר לשכור מכל שכו"ל של גוי [למרות שלא שייך שליחות בע"כ], כדי שלא יאסור על בני החצר. והטעם שהקילו בזה לשכור מכל שכו"ל ולא רק מאשתו, היינו משום דדירת גוי קילא טפי דאינו אוסר מן הדין.

❁ הערות והוספות ❁

¹⁷ הרשב"א (שו"ת ח"ה סי' ה') כותב "אפילו בקשו ממנו לשכור ולא רצה, שוכרינן מיד אשתו, ואפילו משכירו ולקיטו וכו', ואשתו דנקט ה"ה אפי' שכירו ולקיטו, דמאי שנא", ומוכיח כן מהא דלחמן בר ריסתק דשוכרים משכו"ל של גוי בע"כ. ומאידך כבר הזכרנו דהרשב"א לומד טעם ההיתר משום "שליחות".

סימן ז'

בענין שכירות מהמשכיר, והמסתעף בדין אורח, מצי לסלוקי ותפיסת יד

וצ"ע כיון דבינתיים אין הגוי אוסר עליהם, מדוע לא עירבו, ואח"כ כשיבא הגוי ישכרו ממנו בשבת.

ותירץ הריטב"א ג' תירוצים: א. חששו לתקן באופן שלא יאסרו באמצע שבת, דאילו היו מערבים עכשיו, הרי כשהגוי מגיע באמצע שבת היו אסורים עד שישכרו ממנו, ובינתיים יכולים לבא לידי תקלה ולטלטל. ב. לפי הצד שיתבאר בסוגיא דלהלן דגוי הבא בשבת מבטל את העירוב וצריכים לבטל זה לזה [דבשבת א"א לערב מחדש], לא ניחא להו בביטול ודאגו לתקן תיקון גמור מע"ש. ג. "לא קים להו שפיר שיהא אפשר לשכור מן הגוי בשבת, דהא רבנן דבסמוך בעובדא דאידיך פונדק דמספקא להו מילתא".

ולפני שנפרש ההיתר של שכירות מהמשכיר שיכול לסלקו, יש להקדים כמה ענינים.

גמ' דף סה' ע"ב "ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא איקלעו לההוא פונדק ולא הוה שוכר והוה משכיר, אמרו מהו למיגר מיניה, כל היכא דלא מצי מסליק ליה לא תיבעי לך דלא אגרינא, כי תיבעי היכא דמצי מסליק ליה מאי כיון דמצי מסליק אגרינא או דילמא השתא מיהא הא לא סלקיה. אמר להן ריש לקיש נשכור ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן, אתו שיילו לרבי אפס אמר להן יפה עשיתם ששכרתם".

ופרש"י (ד"ה איקלעו) "אותו שבת לא היה שם אותו נכרי השוכר, אלא נכרי המשכיר, והיו יראים שמא יבא נכרי בשבת".

וכן פירשו תוס' (ד"ה איקלעו) "דאם לא היה בא לא היה אוסר והיינו כרבי יהודה", [דלא כהרמב"ם].

ענף א' – בענין אם אורחים אוסרים

ב' ביאורי רש"י

וכתב רש"י ב' ביאורים, א. "דהווי דיירי ביה בההוא חצר תרי ישראלים וחד נכרי ששכר את דירתו מחבירו נכרי", ב. "פונדק יש בו חדרים פתוחין לחצר, והאכסנאים נכנסים

מבואר בסוגיא דר"ל ותלמידי דר"ח הגיעו לפונדק, והיה שם גוי שאוסר עליהם [כשיגיע בשבת]. ויל"ע מה הטעם שהגוי אוסר עליהם, הרי קיי"ל דגוי אוסר דוקא במקום שיש ב' ישראלים האוסרים זע"ז.

הפונדק, ואין עוד ישראלים הגרים שם בקביעות.

ולדבריו א"ש ג"כ הפי' הראשון של רש"י^ע, דיל"ע מ"ט נקט דהו דיירי בההוא חצר "תרי" ישראלים, הרי סגי שיגור שם ישראל אחד והאורחים שבפונדק, דהו ב' ישראלים. אמנם להנ"ל א"ש, דכיון שיש בעה"ב קבוע בחצר הרי הם בטלים לגביה ולא אוסרים, ולכן כתב רש"י בדוקא שהיו ב' ישראלים דרים בחצר בקביעות, שהם אוסרים זע"ז והגוי אוסר עליהם.

דין אורח כשיש בעה"ב גוי

והנה מש"כ הרמ"א דהדין שאורחים לא אוסרים הוא דוקא מתי שיש בעה"ב קבוע, כפשוטו היינו בעה"ב ישראל, דהאורחים בטלים לגבי'.

ויל"ד מה הדין כשיש שם בעה"ב גוי קבוע. ועי' **בשעה"צ** (שע' סקל"ו) שיש להבחין בין ב' מצבים, א. גוי הדר באותו חצר, "לא אמרינן בזה דיהיו נטפלין לעכו"ם הדר באותו חצר ויחשבו כאורחין". ב. גוי שהוא בעל הפונדק "כתב היד אפרים דבזה בודאי נטפלים להעכו"ם ואין צריכין לשכור ממנו רשות, וגם אין אוסרין זה על זה. ובפמ"ג כתב דגם בפונדק של עכו"ם אוסרים זה על זה וגם צריכים לשכור הרשות, וטעמו, דלענין עכו"ם לא אמרינן דאורחים בטלין לגביה".

בהן, ואוסרין זה על זה בשבת". [וכתבו תוס' (סו. ד"ה איקלעו) דב' הפירושים אמת].

וכן הביא הרשב"א "פי' והיו שם ישראלים אחרים כבר דהו להו תרי במקום עכו"ם, אי נמי בשנכנס כל אחד מהם בבית מיוחד".

והיינו דלפי הפירוש הראשון לא האורחים הם שאוסרים, אלא שהיו דיירים קבועים בחצר של הפונדק, ב' ישראלים וגוי. ולפי הפירוש השני האורחים הם שאוסרים זע"ז שיש לכל אחד חדר מיוחד, והגוי אוסר עליהם.

והנה שי' התרוה"ד (סי' עו') דאורח לא אוסר עד ל' יום. ומביא הרמ"א (שו"ת סי' קכ', דרכ"מ שפב' סק"ב) את פי' השני של רש"י בסוגיין דהאכסנאים אוסרין זה על זה, "הרי קמן משמע בהדיא דאכסנאי אוסר, וליכא למימר דהתם מיירי בנשתהא שם שלשים יום, דאקלע לפונדק לא משמע רק באורח נטה ללון".

ביאור הרמ"א דמתי שיש בעה"ב קבוע אין אורח אוסר

ומכח זה כתב לחדש "ועל כרחנו צריכין לחלק דהא דאין אורח אוסר היינו כשיש שם בעל הבית קבוע דאז הם בטלים לגביה, אבל כשהם כולם אורחים אוסרים זה על זה". וכ"פ הרמ"א (שע' ס"ח). ורש"י בפירוש השני איירי שיש רק את האורחים של

✽ הערות והוספות ✽

^ע הרמ"א בשו"ת לא ברירא ליה שיש ב' פירושים ברש"י, דישי לו צד לפרש דהכל פירוש אחד "ומ"ש בתחילה דהו דיירי ב' ישראלים על שם סופן קאמר הכי, ר"ל דהו דיירי ביה ב' אכסנאים ולא שכרו מן הכותי, ולא אתא לאשמועינן אלא דאין אוסרין זה על זה רק ב' ישראלים וכותי אחד כדאייתא ריש הדר".

דישראל שהשכיר או השאיל ביתו לעכו"ם אינו אוסר עליו, מטעם שכ' הרשב"א בעבוה"ק דלא השאיל לו אדעת דליאסר. א"כ איך מבואר כאן שאורח גוי יותר מל' יום אוסר, הרי ודאי לא אירחו על דעת שיאסור עליו.

והאריך בכמה תירוצים, לחלק דהא דמקילים בשוכר גוי הוא דוקא כשהבעה"ב נמצא בביתו, או שזה סברה להקל דוקא כשהשאלה והשכירות לזמן מרובה, "דאין סברא שיאסור עליו זמן רב חצירו בשביל העכו"ם", או דאין זו סברה להקל בפנ"ע, אלא בצירוף הסברה הנוספת שכתב הרשב"א בעבוה"ק "דהוי דבר שאינו מצוי שישראל ישכיר וישאיל ביתו לעכו"ם ולא גזרו חכמים בזה", וכאן בודאי מצוי הוא שעכו"ם יתאכסן בבית ישראל.

עוד מביא דעת הגר"א שאין קולא מיוחדת בעכו"ם, אלא הכלל הוא דאם הבעלים מצוי לסלוקי אינו אוסר [כפי שלומד מתוס' עב. ויתבאר עוד להלן].

ובהכי מפרש הגר"א סברת הרשב"א היכי מהני הא דלא משאיל על דעת שיאסור עליו, וכפי שהקשה החזו"א (צ' סקל"א) "שהמשכיר בית והתנה שלא יאסור עליו אין בתנאו כלום, כיון שהוא דר בבית מיוחד אוסר", אלא הכוונה כיון שאינו רוצה שיאסור עליו, הרי הוא מתנה עמו שיוכל לסקלו וממילא לא אוסר.

ויש להקשות על היד אפרים, דהנה בסוגיא דלהלן איתא "רבי חנינא בר יוסף ורבי חייא בר אבא ורבי אסי איקלעו לההוא פונדק דאתא נכרי מרי דפונדק בשבתא", מבואר שם דהגוי הוא "מרי דפונדק"^ט, ומ"מ האורחים אוסרים זע"ז [לפי פי' ב' של רש"י דהאיסור מכח האורחים]. ואילו ליד אפרים צ"ע מדוע נאסרים, הרי כשבעל הפונדק הגיע נטפלים אליו ומותרים לטלטל.

ולכאורה צריך לדחוק דמה שנטפלים לבעה"ב היינו דוקא מבעו"י, אבל בשבת אחרי שכבר נקבע דינם כדיירים עצמאים שאוסרים זע"ז, לא חוזרים ליטפל, [וכן יתבאר עוד להלן בביאור הא דאורחים אוסרים אפילו מצוי לסלוקינהו]. והוא חידוש דהדין טפילות של אורחים נקבע מבעו"י.

דין אורח גוי

עוד יל"ד מה הדין באורח גוי. והנה הרמ"א (שע' ס"ח) מציין דדין אורח גוי מתבאר בסי' שפד', והשו"ע פוסק שם (ס"א) דאם אינו רגיל להתאכסן שם, אינו אוסר עד ל' יום. ובזה לא חילק הרמ"א דהוא דוקא כשיש בעה"ב קבוע, אלא בכל גוונא אין אורח גוי אוסר.

דין ישראל שהשכיר דירתו לגוי

ועיי"ש בביאוה"ל (ד"ה אינו אוסר) שהקשה מהא דפסק הרמ"א (שפב' ס"א)

✽ הערות והוספות ✽

^ט יש להעיר דברש"י, תוס' ועוד ראשונים נראה דלא גרסו את המילים "מרי דפונדק", וכ"כ בדקדוקי סופרים.

ענף ב' – בטעם הא דהגוי אוסר אע"פ דמצי לסלוקי

מח' מ"ב וחזו"א

ונהי דכתב **החזו"א** (צ' סקל"א) "נראה דדוקא בהני ג' טעמי שרינן אבל לא בחסר אחת מהן, דבמצי לסלוקינהו לחוד לא שרינן". ולדבריו א"ש דהגוי אוסר, מאחר ואין כאן את ג' הטעמים של תוס'.

מ"מ אכתי יש להקשות לשיטת **המ"ב** שכתב (ביאורו"ל שע' ס"ג ד"ה אינם אוסרים ושעה"צ שפב' סקנ"ה) ד"היכי דמצי לסלוקינהו בכל שעה וכו' לא יכול לאסור עליו אפילו אופה ומבשל בפני עצמו, וכן מצאתי בא"ר בתירוץ שני שמצדד כן דהיכי דמצי לסלוקינהו בכל שעה לא בעינן טעם הראשון כלל". ולדבריו צ"ע מ"ט השוכר הגוי אוסר, הרי המשכיר מצי לסלוקי⁹.

וצ"ל כמש"כ **החזו"א** (צ' סקל"ה) "השאל לך חדר בבית שהוא דר בו והחדר פתוח לביתו ונטפל לו", וכ"כ עוד (סקל"ט) "ביכול לסלוקי" ובית בעה"ב פתוח לחדר המושכר". דמבואר דההיתר דבמצי לסלוקי לא אוסר, היינו דוקא מתי שחדריהם פתוחים לדירת הבעה"ב או לחצירו, דבכה"ג אמרי' מכיון דיכול לסלוקי "נטפל לו" ו"הכל נקראים על

הנה מבואר בסוגיין דבכה"ג שיש גוי השוכר מגוי, אפילו שהמשכיר יכול לסלקו מהדירה, מ"מ הרי הוא אוסר על הישראלים וצריך לשכור את דירתו.

ויש להקדים שהוא דבר פשוט שהמשכיר שיכול לסלק את השוכר אינו סיבה לאסור על הישראלים, מאחר ואין לו בדירה מקום פיתא ולינה.

אמנם יל"ד מ"ט השוכר אוסר, הרי מבואר בתוס' (עב. ד"ה ומודין) "אם יש לאדם סופר או מלמד בביתו או כעין אותן הבחורים הבאין ללמוד תורה ושרויין כל א' בחדר או בעלייה בפני עצמו, אף על פי שחלוקין מבעל הבית בפתו אין אוסרין עליו ולא בעו עירוב".

ובטעם דלא אוסרים כתב "כיון שכולם משתמשין בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפייה ובבישול ובכל דבר חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד וכו' הכל נקראים על שם בעל הבית, ועוד דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה ומצי לסלוקינהו".

מבואר בדבריו סברה דכיון דמצי לסלוקינהו, הרי זה סיבה שלא אוסרים בכלל.

✽ הערות והוספות ✽

⁹ ואין לחלק דהתם איירי בשאלה וכאן איירי בשכירות (כמו שחילק המ"ב בסקל"ג), דזה סברה לחלק דוקא לענין ההיתר דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, אמנם לענין ההיתר של מצי לסלוקי כתב (מ"ב שפב' סק"ז וביאורו"ל שפד' ס"א ד"ה אינו אוסר) להדיא דגם בשכירות אם יכול לסלקו לא אוסר. וכמו"כ אין לחלק דדוקא בשוכר ישראל לא אוסר, דהמ"ב והביאורו"ל (הנ"ל) איירי להדיא גם בשוכר גוי. וכמו"כ אין לחלק דדוקא במשכיר ישראל לא אוסר, דמבואר במ"ב (שפב' סקנ"ג ושעה"צ סקנ"ה) דגם במשכיר גוי איכא להיתר של מצי לסלוקי.

פונדק בלא שכירות, דהרי לא היה ממי לשכור, וע"כ דהגוי יכול לסלק אותם מהפונדק.

והנה מבואר שיכול לסלק את ר"ל ותלמידי דר"ח מהפונדק, ועוד מבואר שהגוי שאוסר עליהם [כשיבא בשבת] הוא בעה"ב עצמו של הפונדק [השוכר].

ומעתה צ"ע מדוע כשהגוי יבא בשבת הוא יאסור עליהם, הרי ברגע שהוא יבא לפונדק, הישראלים נטפלים אליו, מכיון שהוא בעה"ב דמצי לסלוקינהו והוא דר שם איתם באותו פונדק.

ולכאורה צ"ל כמש"כ לעיל [באורחים הטפלים לבעה"ב] דמה שנטפלים לבעה"ב היינו דוקא מבעו"י, אבל בשבת אחרי שכבר נקבע דינם כדיירים עצמאים שאוסרים זע"ז, לא חוזרים ליטפל^כ.

שם בעל הבית, ולכן לא אוסרים^{כא}. ואילו כאן צ"ל דאיירי בכה"ג שהמשכיר לא דר שם, ובזה לא שייך האי היתירא, ולכן הגוי אוסר אע"פ שהמשכיר יכול לסלקו.

אורחים דמצי לסלוקינהו

הביאווה"ל (שע' ס"ח ד"ה אוסרים) מביא דברי הרמ"א שהוכיח מסוגיין דאורחים אוסרים זע"ז [כפי שהובא לעיל], וכותב "ולפ"ז משמע דאף בלא שכירות אלא בתורת אורח בלבד ומצי לסלוקי, כההיא עובדא דבעה"ב לא היה כלל בביתו [וגם אין שום אחד מאנשי ביתו כמו שכתבו התוס' שם] לשכור ממנו, ואפ"ה אוסרים זה על זה".

והיינו שלמד את הציור של הגמ' בכה"ג שהגוי שוכר את הפונדק, ור"ל ותלמידי דר"ח באו ונכנסו לאותו פונדק בהעדרו [ומזה הוכיח דע"כ התארחו באותו

ענף ג' – בהיתר של תפיסת יד

הרשב"א (עבוה"ק ש"ד פ"ג אות קיד') כותב "ויראה לי שאם היה למשכיר במה שהשכיר שום תפיסת יד, שהיו לו שם קצת כלים או אפילו אין לו אלא שיש לו רשות להניח שם שום כלים, שוכרין אפילו מן

עוד מבואר בראשונים בסוגיין דכל הנידון אם מהני לשכור מהמשכיר, היינו דוקא כשאין למשכיר תפיסת יד בבית, אבל אם יש לו תפיסת יד פשיטא דמהני לשכור ממנו אפילו אם אינו יכול לסלקו, וכדלהלן.

✻ הערות והוספות ✻

^{כא} חילוק זה הוא על דרך החילוק שהתבאר לעיל ברמ"א דהא דאורחים לא אוסרים היינו דוקא כשיש בעה"ב קבוע דנטפלים אליו. ועד"ז יש לחלק כאן דהא דמצי לסלוקי לא אוסר היינו כשפתוח לבעה"ב שנקרא על שמו. [אמנם שאני הכא דבעי' דוקא בעה"ב שלו, ולא נטפל לכל בעה"ב קבוע, משום דכאן הדיוורים הם דיורי קבע].

^{כב} ויש שרצו ליישב דכל הא דמצי לסלוקי נטפל ולא אוסר, היינו דוקא כשנטפל לבעלים קבוע, אבל כאן שבעה"ב עצמו אפשר לסלוקי, אין הבעה"ב עדיף מהם ולא נטפלים אליו ושפיר אסרי. ולכן כאן נהי דאפשר לסלק את האורחים, אבל מכיון שאפשר ג"כ לסלק את הגוי, אסרי אהרדי.

שיטת הא"ר

וכתב הביאווה"ל (שפד' ס"ב ד"ה כלים) "הקשו המפרשים מסי' שפ"ב סי"ח דמבואר שם דכל שיש לו רשות להניח שום כלי ג"כ סגי, וכתב א"ר (שפב' סקכ"ב) דהתם שאני דעי"ד הוי כשכירו ולקיטו משא"כ הכא דהוא הבעה"ב ולשווייה לעכו"ם כאורח בעינן דוקא שיהיו שם כלים שאסורים לטלטל".

והיינו דלמרות ששניהם קרויים בלשון "תפיסת יד", מ"מ יש ב' ענינים, יש היתר של תפיסת יד דחשיב אורח שלא אוסר בכלל, ולזה בעי' דוקא תפיסה גמורה, ואילו בסוגיין הוא היתר שיוכל לשכור מהמשכיר, ולזה סגי שיש לו רשות להניח חפצים, דבזה לא גרע משכו"ל ששוכרים ממנו את רשות הגוי.

ואכן מקור דין תפיסת יד של סוגיין, כתב הגר"א (שפב' סקל"א) דהוא מהגמ' (סד). "לשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי דהוה ליה כשכירו ולקיטו", והתם לא בעי' שיניח חפצים בפועל, אלא סגי במה שיש לו רשות להניח שם חפצים.

נפ"מ בין ב' סוגי התפיסת יד

ומלבד הנפ"מ אם צריך שיהיו לו שם כלים שלא ניטלים, יש עוד נפ"מ בין התפיסות, דהיתר של תפיסת יד גמורה שלא אוסר בכלל, כתב הב"י (שע' ס"ב) "דלא חשיב תפיסת יד אלא כשהבית שלו והוא שוכרו או משאילו לאחרים, אבל אם אין הבתים שלו לא קנויים ולא שוכרים אף על פי שיש לו בהם תפיסת יד אסרי אהדדי".

המשכיר, שאינו גרוע משכירו ולקיטו". וכ"כ בחידושיו כאן, וכ"כ הריטב"א, הר"ן ועוד.

חילוק בין תפיסת יד דסוגיין לתפיסת יד דלהלן פה:

והנה איתא במשנה פה: "בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות, הרי זה עירוב, והדר שם אוסר, רבי יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית אינו אוסר". ובגמ' שם מבואר דתפיסת יד היינו שיש לו כלים שאין ניטלים בשבת המונחים ברשותו, כגון יתד של מחרישה, טבל ועששית.

וכן פסק השו"ע (שע' ס"ב) "בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצר והשאלין או השכירין לאחרים, ויש לו בכל אחד מהם דברים שאינם ניטלים בשבת מחמת כבדן, או מחמת איסור שהם דברים שאסור לטלטלם אפילו לצורך מקומן, אין הדירים בהם אוסרים עליו, לפי שנעשו כולם כאורחים אצלו ולפיכך גם הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר אף על פי שלא נתנו עירוב".

וכן פסק עור (שפד' ס"ב) "אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים, בין בחזקה בין ברצון, אם יש לבעלי בתים באותן מקומות שנכנסו העכו"ם כלים שאסור לטלטלם בשבת, אינם אוסרים עליהם".

ואילו כאן מבואר דלא צריך בכלל שיהיה לו כלים מונחים שם, אלא עצם זה שיש לו רשות להניח שם חפץ חשיב תפיסת יד. [וכבר עמד הב"י (שפב' סי"ח) בחילוק שבין התפיסות].

דוכתא [שהוא מקור דיננו] דבעי דוקא
ש"השאלו כל הבית"²⁵.

שיטת החזו"א

החזו"א (צ' סקל"ו) מביא את דברי
הביאווה"ל הנ"ל וכותב "ונראה דאין
להקל בזה, דהכא לא נעשה בעה"ב כשכירו
ולקיטו, אלא כישראל וא"י שדרים בחדר אחד
המבואר סי' שפ"ב סט"ו, וזהו כונת הא"ר
שהביא".

והיינו דתפיסת יד שיש לו רשות להניח חפץ
בביתו, אינו סיבה להתיר לשכור ממנו,
דלא נעשה כשכו"ל, אלא כשותפים שפסק
השו"ע (שפב' סט"ו) ד"צריך לשכור מהעכו"ם
ולערב עם הישראל".

וצ"ע דמפורש בראשונים דמהני תפס"י שיש
לו רשות להניח חפצים ברשותו לענין
שיוכל לשכור מהמשכיר, וכן פסק השו"ע
(שפב' ס"ח).

ושמעתי לפרש בכוונת החזו"א דכל מה
דמהני לשכור מהמשכיר שיש לו
תפס"י, היינו דוקא בכה"ג שהמשכיר לא דר
שם, אבל אם הוא דר שם לא מהני התפס"י
שיוכל לשכור ממנו.

והביאור בזה דכיון דאיירי בבעל הדירה, א"כ
מתי שדר עמו ממש אין זה מתאים
להחשיבו כשכו"ל של השוכר, אלא כשותף,

ומאיך כתב (שפב' ס"ח) דהיתר של
תפיסת יד לשכור מהמשכיר, אינו
היתר מיוחד במשכיר, אלא ה"ה בכל איניש
דעלמא שיש לו רשות להשתמש בבית
כשירצה, "אלא משום שהוא מילתא דלא
שכיח לא איירי ביה הרשב"א ונקט דינא
במשכיר שהוא דרך לפעמים להניח לו בבית
רשות להשתמש".

והוכיח את דבריו "מהא דאמרינן (סד). גבי
המן בר רסתק דלושיל ליה גוי דוכתא
דהוה ליה כשכירו ולקיטו וכו', הרי מפרש דכל
אדם שיש לו רשות בבית להניח שם כליו
שוכרין ממנו". והיינו כנ"ל דהוא מקור ההיתר
של תפיסת יד.

עוד כתב הבי"י (שע' ס"ב) לחלק דבתפיסה
גמורה "אפילו יש לו פינה מיוחדת שיש
לו בה כליו חשיבא תפיסה וכו' ואע"ג דלגבי
גוי המשכיר ביתו לגוי לא מהני שכירות
מהמשכיר אלא כשיש לו תפיסה בכל הבית
אבל אם אין לו תפיסה אלא בפינה מיוחדת לא,
שאני התם שאע"פ שאין לו שום כלי בבית
יכולין לשכור ממנו מאחר שיש לו רשות
להניח שם כליו, הילכך בעינן שיהיה לו רשות
בכל הבית".

והיינו דחלוק דין תפיסת יד של סוגיין שבא
להתיר לשכור מהמשכיר כמו שכו"ל,
דלזה בעי' דוקא שיהיה לו תפיסה בכל הבית.
וזה ב"י לשיטתו (שפב' ס"ב) בשאל מיניה

✽ הערות והוספות ✽

²⁵ הבי"י שם מפרש מש"כ רש"י "וישאל לו מקום בחצרו", "כלומר שאינו מיוחד לו מקום דאם כן לא מהני כמו שכתב רבינו
בסמוך (סע' יג), אלא שמשאל לו מקום להניח בו כליו ולא אמר לו בפירוש זה המקום אני משאל לך ולא שאר הבית דכל שלא
פירש לו כך אף על פי שלא השאל לו אלא זוית אחת כיון שאפשר שלמחר יצטרך לזוית זו ויפנה כליו לזוית אחרת הוה ליה כאילו
השאלו כל הבית, ובהכי ניתא לי מה שכתב וישאל לו מקום בחצרו דאפילו ברשות דחצר סגי כל שלא פירש ואמר איני משאל
לך רשות ביתי כיון שאם למחר יצטרך מקום חצרו יפנה לתוך ביתו הוה ליה כאלו השאל לו כל הבית כנ"ל".

יאסור כלל, ויש תפיסת יד שיש לו רשות להניח חפצים שבא להתיר לשכור מהמשכיר.

אמנם המ"א (שפד' סק"ב) כותב בדין גוי הנמצא בבית של ישראל, "אם יש לישראל רשות להניח כלים בחדרם אין אוסרים, עסי' שפ"ב סי"ח". ומשמעות דבריו דלעולם תפיסת יד שיש לו רשות להניח חפצים ברשותו הוא סיבה להתיר שלא יאסור בכלל⁷⁸.

וע"כ צריך לחלק דהוא היתר דוקא בדייר גוי, אבל בדייר ישראל צריך תפיסה גמורה ע"י כלים שלא ניטלים, כמבואר בסוגיא דף פו'.

ולשיטתו צריך ליישב הא דבראשונים בסוגיין מבואר לגבי גוי תפס"י מהני רק לשכור מהמשכיר, דהיינו בכה"ג שבעה"ב לא דר בבית או בחצר, דבזה לא שייך ההיתר שלא יאסור כלל, וכמש"כ לעיל דהסברה שלא יאסור בכלל הוא "שנעשו כולם כאורחים אצלו", וזה לא שייך כשלא דר עמו.

דינים העולים

דינים העולים מהנ"ל, דאם מונחים ברשות השוכר כלים של המשכיר שלא ניטלים בשבת, אין השוכר אוסר בכלל.

אמנם היתר זה מוגבל דוקא בכלים של בעה"ב או של המשכיר המונחים שם [ולא של אדם אחר], וכמו"כ דוקא מתי

אבל כשלא דר עמו ויש לו רשות בביתו, אז חשיב כשכור"ל.

ומסיים דזהו כונת הא"ר, דגם הא"ר (שפב' סק"ב) שחילק תפס"י שיש לו רשות להניח כלים ברשותו מהני לשכור מהמשכיר, היינו דוקא כשלא דר שם.

ונראה להוסיף בזה דההיתר של תפיסה גמורה שלא אוסר בכלל, הוא היתר דוקא ב"בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצר" או ב"אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים", דדרים ביחד עם בעה"ב באותו בית או באותה החצר, דרק בכה"ג שייך להגדירם "שנעשו כולם כאורחים אצלו", אבל אם לא דר שם, לא שייך האי היתירא.

וזה על דרך החילוק שכתב הרמ"א (מובא לעיל בענף א') דהא דאורח לא אוסר היינו דוקא כשיש בעה"ב קבוע הדר שם, שנטפלים אצלו, דמבואר דלא שייך להחשיבו אורח בלי שנטפל לבעלים שדר שם⁷⁹.

ונמצא עוד נפ"מ בין ב' סוגי התפס"י, דתפיסת יד גמורה שלא אוסר בכלל הוא דוקא בכה"ג שדר עמו, ואילו היתר של תפס"י לשכור מהמשכיר הוא דוקא בכה"ג שלא דר עמו.

שיטת המ"א

והנה כל הנ"ל הוא לפי ביאור הא"ר שיש תפיסת יד גמורה שבא להתיר שלא

הערות והוספות

⁷⁸ ומ"מ חלוק, דאורח נטפל לכל קבוע, משא"כ כאן שהם דיורי קבע, נטפל רק לבעה"ב שלו.

⁷⁹ ולפי"ז נמצא שהמ"א חולק על השו"ע (שם) שכתב בחיל המלך שנכנס לבתי ישראל דבעי' דוקא שיהיו מונחים שם חפצים שלא ניטלים. וכבר העיר הביאור"ל (שם ד"ה כלים) "אכן לפ"ז הי"ל להמ"א לחלוק על השו"ע ולא לכתוב סתם". ועיי"ש שכתב לפרש דברי המ"א בענין אחר. ומסיים "מ"מ אף אם המג"א לא כוון להקל בזה, יש להסתפק למעשה מאחר שהמאמר מרדכי כתב להקל בזה, וכן בפמ"ג נשאר בזה בצ"ע, וכן בבית מאיר מחלק בזה איזה חילוקים עיין שם, וא"כ אפשר דיש להקל בשעת הדחק".

מגביל דדוקא כשהמשכיר לא דר שם, אבל אם הוא דר שם לא מהני לשכור מהמשכיר. ולפי המ"א אם השוכר ישראל דינו כנ"ל, אבל שוכר גוי לא אוסר בכלל [בתנאי שבעה"ב דר עמו], וכ' הביאז"ל "אפשר דיש להקל בשעת הדחק".

שבעה"ב דר עמו בבית או בחצר, דאז שייך סברה שנטפל אליו ולא אוסר.

ואם אין לו כלים מונחים שם, אלא שיש לו רשות להניח שם כלים, לפי הא"ר השוכר אוסר אמנם מהני לשכור מהמשכיר, והחזו"א

ענף ד' – בגדר ההיתר לשכור מהמשכיר דיכול לסלוקי

וכן הוא לשון הטור (שפב' סי"ח) "אם יכול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו חשיב כאילו הוא ברשותו ויכולין לשכור ממנו".

ויש להבין מה מועילה שכירות מהמשכיר, הרי המשכיר לא דר בדירה ולא אוסר, וע"כ האוסר הוא הדיורין של השוכר בבית, וא"כ אפילו אם המשכיר הוא הבעלים הממוני של הדירה, איך מהני שכירותו לתקן את דיורי השוכר להחשיבו כאורח¹⁹.

וצ"ל דכיון שבכח המשכיר לסלק את השוכר מהדירה, נמצא שהמשכיר הוא זה שמעמיד את דיורי השוכר בכל רגע, ובכחו להחליט אם יהיו דיורים עצמאים או דיורי אורח, וזה ההיתר לשכור מהמשכיר שע"ז הוא מעמיד את דיורי השוכר כדיורי אורח²⁰.

ואפשר להוסיף ולפרש²¹ דחשיב כאילו סלקו לשוכר והשכיר את הבית לישראל, ושוב השכיר את הבית לשוכר, דברור שכשחזור ומשכיר לו היינו בתורת אורח,

לאחר כל ההקדמות הנ"ל דהתבאר שהגוי השוכר אוסר על הישראלים ואין למשכיר תפיסת יד, הסתפקו בגמ' בכה"ג דהמשכיר יכול לסלוקינהו אם מהני לשכור מהמשכיר, או"ד השתא מיהא הא לא סלקיה. והגמ' מסיקה דאפשר לשכור מהמשכיר. ויל"ע בגדר ההיתר לשכור מהמשכיר, ומצאנו בזה כמה מהלכים.

ביאור רש"י ודעימי'

רש"י (ד"ה לא תבעי לך) מפרש הא דאם לא מצי לסלוקינהו פשיטא שאין שוכרים, משום "דודאי [לאו] ברשותיה הוא, ולא מצינן למיגר מיניה". משמע דההיתר לשכור מהמשכיר [במצי לסלוקין] הוא משום דנחשב ברשותו.

וכן הוא בחידושי המאירי (ריש פרקין) בשם הרמב"ן ד"הואיל ויכול לסלקו, רשות המשכיר עליו וביתא ברשות משכיר קמא".

✻ הערות והוספות ✻

¹⁹ כפי שהובא לעיל (סי' ה') מהרמב"ם (פ"ב ה"י והי"ב) ד"השכירות כביטול רשות היא" ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן", והיינו שהשכירות כביטול וע"ז משנה הדייר את דיוריו מדיורי בעלים לדיורי אורח.

²⁰ וזהו שכתבו הראשונים דההיתר הוא דחשיב "ברשותו", דדיורי השוכר הם ברשותו והוא מחליט עליהם. ולא כתבו שההיתר משום דחשיב "בעלים".

²¹ עפ"י המבואר בחזו"א (פב' סק"ח, מובא להלן) ד"חשיב כאילו סלקו בשעה שהשכיר לישראל ובאותו הרגע חזר והשכיר להעכו"מ השוכר", אמנם יתבאר להלן דחזו"א לשיטתו לא יכול לפרש כמש"כ כאן אלא מרחיב לפרש בענין אחר.

וכה"ג לא הוי סילוק"ן]. ואילו בעבוה"ק ובשו"ת כתב דאין לך סילוק גדול מזה.

אמנם אין זה קושיא, דהרשב"א בחידושים מפרש את הספק שהסתפקו דלמא לא מהני לשכור מהמשכיר משום ד"השתא מיהא הא לא סלקיה", ועל זה הקשה מדוע היה צד דלא חשיב סילוק. אמנם למסקנת הסוגיא דשוכרים מהמשכיר, פירש דהיינו גופא משום דאין לך סילוק גדול מזה.

ביאור החזו"א

החזו"א (פב' סק"ח) לומד דשכירות חשיב סילוק, ומפרש מה שהסתפקו דלא מהני שכירות מהמשכיר משום ד"השתא מיהא לא סלקיה", דלמרות שהשכירות הוי סילוק אבל אין זה סיבה שיועיל שכירות מהמשכיר, לשיטתו שפירש (סק"א, הובא לעיל סי' ה') דכל שכירות היינו ששוכר מקצת מהרשות של הגוי "שיהי' להם תפישת יד בחצר, אבל אכתי גם העכו"מ נשאר בדירתו"^ט. ומפרש דזה מהני דוקא כששכר מהגוי חלק מרשותו, ד"מה ששכרו הוא ג"כ דידי' וחד דירה הוא ויש להם תפישת יד בדירתו".

אבל כששוכר מהמשכיר "נהי דחשיב סילוק להאי פורתא דאוגר להו ונתן להן תפישת יד במקום העכו"מ השוכר, מ"מ אכתי נשאר העכו"מ בדירתו וכו' הוי דירת העכו"מ וחלק השייך להן כב' דברים נפרדים וכמו ב' עכו"מ הדרים בבית אחד דצריך לשכור מכל אחד".

מאחר והבית מושכר לישראל. וכמו שמצאנו דשוכר מבעה"ב לפני שהשכיר את הדירה, דודאי מהני שכירותו לענין שכל מי שישכור מכאן ולהבא יהיו דיוריו כדיורי אורח.

ביאור הריטב"א

הריטב"א מפרש "כיון דמצי מסלק כל זמן שירצה, אין לך תפיסת יד גדול מזה ואגרנן מיניה". מבואר דגדר ההיתר מדין תפיסת יד.

ביאור הרשב"א בעבוה"ק

והרשב"א בעבוה"ק (ש"ד פ"ג אות קיג') מפרש "אם המשכיר יכול לסלק את השוכר כל זמן שירצה שוכרין אפילו מן המשכיר ואפילו לא סילקו עדיין, שכל ששוכר אצל אחרים הרי סילק את הראשון". וכ"כ בשו"ת (ח"ה סי' ד') "כל שהשכיר אצל אחרים אין לך סילוק גדול מזה".

ונראה דההיתר בזה הוא דע"י השכירות הרי סילקו לשוכר וממילא הוי דירה בלא בעלים שלא אוסר.

והיה מקום להקשות דהרשב"א סותר את עצמו, דבחידושים הקשה "קשיא לי נימא כיון ששכרו אין לך סילוק גדול מזה וכו', וי"ל דהכא שכירה רעועה היא ולא מסלק ליה לגמרי אלא לשעה בלבד". [ונראה כוונת דבריו כמש"כ הר"ן דלא חשיב סילוק, "שהרי שכירות זו אינה על דעת שיצא השוכר משם,

✽ הערות והוספות ✽

^ט והא דסגי בהאי שכירות להתיר את כל רשות הגוי, פירש החזו"א דהיינו משום שאחרי שקיים תקנת חכמים לשכור מהגוי, הפקיעו את האיסור מדירת העכו"ם וחזרו להיות כדיר בהמה שלא אוסר.

של בהמה, וממילא ברגע שהמשכיר השכיר כבר הפקיעו חכמים את האיסור מאותה הדירה, ולא חוזר ליאסר.

משכיר ישראל

וכתב החזו"א בסו"ד "ונראה דדוקא במשכיר עכו"מ אבל משכיר ישראל אין שוכרין ממנו אף היכי דמצי לסלוקי".

וא"ש לשיטתו דכל ההיתר לשכור מהמשכיר הוא משום דאחרי השכירות חכמים הפקיעו את האיסור מהדירה ושוב לא נאסר, וזה שייך דוקא במשכיר גוי שמשכיר את הדירה, דע"י ששכרו ממנו הפקיעו חכמים את האיסור מהדירה, אבל אם הוא משכיר ישראל, לא שייך בו הגדר שחכמים הפקיעו את האיסור, דהרי בזמן שמשכיר את הדירה לא הוי דירת גוי [דמחשיבים כאילו סילקן].

אמנם לפי שאר הראשונים שלא למדו כן, נראה פשוט דאין לחלק בין משכיר גוי או ישראל, דבתרוויהו שייך סברה שהדיורין "ברשותו", תפיסת יד וסילוק.

וכ"כ בחידושי המאירי "גוי הדר בביתו של ישראל בתורת שכירות, וישראלים שבחצר רוצים להשכיר מהנכרי ואינו רוצה להשכיר, דודאי שוכרין מהמשכיר ישראל אם יכול לסלקו". דחזי' דההיתר קיים גם במשכיר ישראל.

והיינו דאנה"נ כששוכר מהמשכיר חלק מרשות השוכר, הרי בהאי פורתא הוי סילוק, אבל הא גופא נמצא שמה ששכר הוא מהרשות של המשכיר [דע"י הסילוק נעשה של המשכיר], אבל אכתי לא שכר כלום מרשות השוכר, ובזה עדיין לא תיקן את רשות השוכר האוסר עליו.

ובביאור מסקנת הסוגיא דמהני שכירות מהמשכיר, מפרש "שהרי אם השכיר מקצתו וסלק את העכו"מ השוכר מכל החצר והשאיר את כל החצר לעצמו הוי שכירות מעליא, השתא נמי דלא סלקו חשיב כאילו סלקו בשעה שהשכיר לישראל ובאותו הרגע חזר והשכיר להעכו"מ השוכר מה שנשאר לו משכירות ישראל, ובשכירות זאת כבר הפקיעו חכמים גזירתם על דירת העכו"מ".

והיינו דמחשיבים כאילו המשכיר סילק את השוכר מכל הרשות והשכיר חלק ממנו לישראל, דהוי שכירות מעליא מכיון שכל הרשות שלו, ואח"כ חזר והשכיר את מה שנשאר אצלו לשוכר. ומחדש דלמרות שמחשיבים שחזר אח"כ והשכיר לשוכר, וא"כ היה מקום להצריך עכשיו שכירות מהשוכר על חלקו², מ"מ לא צריך, חזו"א לשיטתו (סק"א) דגדר היתר שכירות מגוי הוא שאחרי שעשה כתיקון חכמים לשכור מהגוי, חכמים מפקיעים את האיסור של דירת עכו"מ וחוזר להיות כדיר

✽ הערות והוספות ✽

² לעיל כתבנו לפרש ברש"י ודע"מי' על דרך החזו"א דחשיב כאילו סילקו והשכיר לישראל ושוב חזר והשכיר לגוי. ושם לא קשה שהשוכר יחזור ויאסור, משום דהראשונים למדו דשכירות הוא שכירות על כל הרשות כמו ביטול, ולכן אחרי שהשכיר לישראל, הרי השכיר לו את כל הרשות ברמה של ביטול, ואח"כ כשחוזר ומשכיר לגוי, היינו הזכות שנשאר לו בדירה שהם דיורי אורח, ולכן אין השוכר חוזר ליאסור. משא"כ לחזו"א ששכירות הוא שמשכיר חלק קטן מהדירה בלבד, וכשחוזר ומשכיר לו את הבית, הרי הוא משכיר לו את השאר חוץ מאותו המקום שהשכיר לישראל, ונמצא שעל שאר הדירה דיורי השוכר הם דיורים עצמאים, ועל זה הוקשה לו שצריך לחזור וליאסור.

אמנם כמובן דדין זה שייך דוקא לפי השיטות דמהני שכירות מישראל [ע"י לעיל סי' ה'].

עוד הוסיף המאירי דדין זה תלוי במח', דדוקא לפי הירושלמי דגוי השוכר בית מישראל אוסר, שייך לדון אם מהני לשכור מהמשכיר ישראל, אבל לפי התוספתא דהשוכר לא אוסר, משום דאדעתא דאסר ליה לא אוגר ליה, א"כ לא צריך בכלל שכירות, [וע"ע לעיל (בדין אורח אוסר) שהבאנו מהביאורה"ל כמה ביאורים מתי נאמר ההיתר דגוי השוכר מישראל לא אוסר].

לשכור מהמשכיר בזמן שהשוכר לפנינו

באופן שהשוכר והמשכיר לפנינו, יל"ד אם אפשר לשכור מהמשכיר.

הרמב"ם (פ"ב הי"ד) כותב "אם יש רשות לראשון להוציא הגוי השוכר ממנו בכל עת שירצה, אם לא היה השני עומד ושכרו הישראלים מן הראשון הרי אלו מותרין".

ומביא הב"י (שפב' סי"ח) "ראיתי מי שדקדק מדבריו דדוקא כשאין השוכר מצוי הוא ששוכרין מהמשכיר, הא לאו הכי לא, ואפילו כשאין השוכר מצוי לכתחלה אין שוכרין מהמשכיר, אלא שאם השכירו ממנו בדיעבד מהני, ומשמע מדבריו שסובר דכשהשוכר מצוי בדיעבד נמי לא מהני אם שכרו מהמשכיר".

וכן משמעות חידושי המאירי שכתב "אם השוכר והמשכיר לפנינו, אין ספק ששוכרין מהשוכר, ולא עוד אלא אפילו היה המשכיר יכול לסלק השוכר, אפ"ה שוכרין מהשוכר, שעיקר הבית של שוכר הוא, ואם אין השוכר לפנינו וכו' שוכרים מהמשכיר".

דמבואר במאירי דמתי ששניהם עומדים לפנינו, שוכרים מהשוכר ולא מהמשכיר. אמנם משמעות דבריו דאם אין השוכר לפנינו, שוכרים מהמשכיר לכתחילה, וממילא גם יש לדייק דאם שכרו מהמשכיר מתי שהשוכר לפנינו, דשפיר מהני בדיעבד, ודלא כמו שדייקו ברמב"ם.

והב"י חולק "שאפילו השוכר מצוי אם רצה לשכור מהמשכיר שוכרין ומהני לה, שמאחר שמפני שיש לו רשות להוציאו חשיב כשלו, מה לי אם השוכר מצוי או אם אינו מצוי"³³.

לשכור מהשוכר בזמן שהמשכיר לפנינו ומצי לסלוקי

עוד יש לציין דיש משמעות ברשב"א להיפך, דמתי שהשוכר והמשכיר עומדים לפנינו ואפשר לשכור מהמשכיר [דמצי לסלוקי], א"א לשכור מהשוכר, וכדלהלן.

הרשב"א (עבוה"ק ש"ד פ"י אות רלב') כותב "אם בעל הפונדק רשאי לסלק את השוכרין כל זמן שירצה שוכרין מבעל הפונדק, ואם לאו שוכרין מן השוכר

✿ הערות והוספות ✿

³³ ומפרש כן גם ברמב"ם, ד"הרמב"ם תפס כלישנא דגמרא שלא היה השוכר מצוי ולפיכך הוצרכו לשכור מהמשכיר ונסתפקו אי מהניא או לא, ואילו היה השוכר מצוי היו שוכרין ממנו ולא היו מכניסין עצמן בספק, וגם לפי שמעשה זה היה שבדיעבד שכרו מהמשכיר כתבו כן כמנהגו בכמה מקומות". אמנם במאירי המשמעות לא כך.

את השוכר בתורת בעלים על דיוריו, ולכן שפיר יכול השוכר להשכיר ולקבוע את דיורי עצמו כדיורי אורח.

מצי לסלוקי בע"כ או בזוזי

המאירי כותב דמצי לסלוקי היינו "שיכול לסלקו תוך זמנו, או מחמת תנאי שהתנה עמו או ממנהג מדינה". וכ"כ החזו"א (פב' סק"ח) "נראה דמצי מסליק לי' היינו בדין ולא בע"כ, ומיירי שהתנה עמו לסלקו בכל זמן שירצה".

מבואר דלא מהני הא דמצי לסלקו בכח שלא בדין. והוא מוכן דלא חשיב בזה שיש לו זכות לסלוקי כלל.

ואכתי יל"ד מה הדין מתי דמצי לסלוקי תמורת כסף. וכתב הרשב"א (שו"ת ח"ה סי' ד') "כל שאינו יכול לסלקו עד שיתן לו דמים, אין שוכרין ממנו, דמ"מ עדיין לא נסתלק, ועיקר שוכר הוא".

והיינו רשב"א לשיטתו (עבוה"ק ושו"ת) שלמד טעם ההיתר שום דאין לך סילוק גדול מזה, וזה לא שייך מתי שצריך דמים בשביל הסילוק, דהרי לא שילם לו.

ונראה דה"ה לפי החזו"א שביאר דחשיב כאילו סלקו וחזר והשכיר, דלא שייך להחשיב כאילו סלקו אם צריך להחזיר דמים.

וכמו"כ לפי מה שביארנו בטעם הראשון, דחשיב כאילו סילקו וחזר והשכיר, א"כ הוא ג"כ כנ"ל דלא מהני מצי לסלוקי בזוזי.

משא"כ לפי הטעם של תפיסת יד, שפיר י"ל דעצם זה שיש לו זכות לסלקו הרי זה

שהוא העיקר". משמע בדבריו להיפך מהנ"ל, בדמקום ששיך לשכור מהמשכיר, אין היתר לשכור מהשוכר.

וכן מביא הקר"א ד"אם היה שוכר בכיתו היה די בשכירות של שוכר, אבל ירושלמי (פ"ו ה"ד) משמע דמיבעיא להו אם מהני שכירות בפונדק, כמו פונדקאות של כפרים שהיושבים בהם יש עליהם רשות של האדון, ואם הוא רוצה יכול לסלק הפונדק, אולי לא מהני שכירות מן הפונדק". דמבואר בירושלמי כנ"ל דיש צד שלא יועיל שכירות משוכר אלא ממהמשכיר דוקא.

ובטעם הדבר שיועיל טפי שכירות מהמשכיר, יש לפרש לפי הביאור הראשון כדיורי השוכר הם "ברשות" המשכיר, והוא זה שמעמיד ומחליט אם יהיו דיוריו דיורים עצמאים או דיורי אורח, א"כ י"ל דדוקא המשכיר יכול להשכיר, אבל השוכר שאין לו זכות על דיוריו [מאחר והמשכיר יכול לסלקו בכל עת], לא יוכל לקבוע דיוריו כדיורי אורח.

אמנם יש לדייק בלשון הרשב"א (עבוה"ק פ"ג אות קי"ג) להיפך, שכתב "אם המשכיר יכול לסלק את השוכר כל זמן שירצה, שוכרין "אפילו" מן המשכיר", משמע דיותר פשוט לשכור מהשוכר.

וכן משמעות סוגיין "דהוה משכיר ולא הוה שוכר" דיותר פשוט לשכור מהשוכר, ורק משום שהשוכר לא היה שכרו מהמשכיר.

ומתפרש היטב גם לביאור הראשון, דנהי כדיורי השוכר הם ברשות המשכיר, שיכול לסלקו או להשכיר לאחר, מ"מ כל זמן שלא סילקו ולא השכיר לאחרים, הרי מעמיד

מעשה שכירות מהמשכיר, אורח, מצי לסלוקי ותפס"י **חרש**

לפי מהלך זה אם מצי לסלוקי בזווי, אפשר לשכור מהמשכיר.

ואולי יש לפרש דמש"כ דחשיב כאילו סלקו וחזר והשכיר, מתפרש אפילו אם יכול לסלקו דוקא בזווי, דחשיב כאילו סלקו בזווי והשכיר לישראל ושוב חזר והשכיר לגוי ונטל דמיו בחזרה^{כב}.

תפיסת יד, ולא אכפ"ל הא דיכול לסלקו דוקא בזווי.

והנה בחידושי המאירי (ריש פרקין) בשם הרמב"ן כתב טעם ההיתר לשכור מהמשכיר כמו רש"י משום דחשיב ברשות המשכיר. ומ"מ כתב "דמצי מסלק ליה בתוך זמנו, וכגון שיניח לו שכירותו", דמשמע דגם

✻ הערות והוספות ✻

^{כב} המשכנו"י (סי' קכה' ד"ה ולענ"ד) כותב דגם במצי לסלוקי בזווי מהני לשכור מהמשכיר, עיי"ש טעמו.

סימן ח'

בגדר ההיתר של ביטול וחזרה מהביטול

ענף א' – בגדר ההיתר של ביטול רשות

בגדר ההסתלקות שבביטול

השותפין ביומו כדי שיהו הם כמי שדרים לבדם".

והמאירי (מגן אבות ענין יח') מיישב את שיטת ר"ת, דלעולם בטול זה הוא כעין הפקר "כלומר שהוא מבטל הענין שבו היה נקרא שלו ועכשו הוא מדרס לכל כעפר וכו', וכן ביטול רשות עשאו מדרס לכל בני החצר וכמי שאין מיוחד לו, וזו גדולה מהפקר שבכאן מבטלו מהיות כח ורשות לאלו ולא לזולתו אלא כעפר שהוא מדרס לכל, ואינו מיוחד לאדם אחר ואף שום אדם אין לו בה הנאת הגוף מיוחדת, ובטול זה הוא אצלי כעין חבן ובטלו, עפר ובטלו, כלומר שמתאש ממנו שלא יתן לב עליו ליטלו משם, ואף זה עושה עצמו מתאש ממנו עד שאין דעתו עליו אלא כדבר שאינו שלו ולא משום אדם".

מבואר מח' אם גדר ביטול הוא כמו הפקר או סילוק בעלמא. הצד דהוא כהפקר

מח' ב"ש וב"ה אם ביטול הוא הקנאה או סילוק

הגמ' דף עא. מפרשת מח' ב"ש וב"ה אם מבטלים בשבת, "בית שמאי סברי ביטול רשות מיקנא רשותא הוא ומיקנא רשותא בשבת אסור, ובית הלל סברי אסתלוקי רשותא בעלמא הוא ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי"²³.

מבואר לשיטת ב"ה דביטול הוא סילוק. ובגדר הסילוק, מצאנו מח' בראשונים בפסחים לענין ביטול חמץ, וכדלהלן.

בענין אם ביטול לב"ה הוא כמו הפקר

הרמב"ן (פסחים ד.) מביא שי' ר"ת דביטול הרי הוא כהפקר. וחולק עליו דלא משמע כן, "וכן נמי ביטול רשות שהזכירו לענין עירוב אינו מפקיר ביתו שישבו בו אחרים, אלא שהוא עוקר דעתו מלדור עם

✽ הערות והוספות ✽

²³ תוס' (סו. ד"ה יפה) מפרשים הא דמותר שכירות בשבת "לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול". וצ"ע דמבואר בסוגיא עא. דלב"ש דביטול הוי הקנאה אסור בשבת, אפילו דהוא מתנה. ועי' במלבושי יו"ט (חו"מ סי' יד') שמפרש דמתנה לצורך מצוה לא גזרו חכמים, לכן שכירות מעכו"ם מותר משום דזה מתיר טלטול לכל החצר, משא"כ ביטול רשות דאינו מתיר טלטול לכולם [דהמבטל עצמו אסור, ואפילו אם ביטל רשות ביתו לבני החצר, מ"מ אסור לפני שהחזיקו, וגם אחרי שהחזיקו הוא מח' אם מותר להוציא מביתו], ובכה"ג דלא הוה תיקון לכל בני החצר, לא חשיב דבר מצוה, כיון שעדיין יכול לבא לידי קלקול. ובענין אחר כותב לחלק דשכירות כיון שזה תקנת חכמים שעי"ז יתוקן העירוב, לכך הקילו בזה אף בשבת כיון שהוא צורך מצוה, משא"כ ביטול שלא התירו חכמים להתיר לסמוך על זה לכתחילה.

לבטל בשבת. ותמה על הפ"ח (או"ח תלד' ס"ב) שאסר מסברה.

ונראה דפליגי במח' הנ"ל, דהרש"ש למד כמו ר"ת דביטול כהפקר ומוכח דמותר בשבת, משא"כ הפ"ח למד דביטול אינו מדין הפקר, ולכן אין ראייה מהגמ' לענין הפקר, דדוקא סילוק מותר, משא"כ הפקר שמעמיד את הדבר לאחרים, דיותר דומה למו"מ.

ביאור המתיר שבביטול

דירה בלא בעלים, דלשי' רש"י נהי דלא אוסרת, מ"מ הדירה עצמה אסור להוציא מתוכה לחצר או להכניס אליה. ואילו ביטול הרי הוא מתיר לגמרי גם להוציא ולהכניס מביתו לחצר [באופן שביטל גם רשות ביתו].

אבל יש לציין דאין זו קושיא, דמוכח בשי' רש"י (כו: ויתבאר להלן סי' י') דלמד בגדר הביטול דאינו הסתלקות גרידא אלא הקנאה.

ביאור דזכית בני החצר הוא המתיר

מאידך, איתא בברייתא (סט:): "כיצד אומר לו, רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך", מבואר דלשון "קנין" מתאים לביטול, וכן מבואר **במשנה** (שם) דביטול מוגדר "נותן רשות ונוטל רשות".

וכן יש לדייק מדברי רש"י ע"ז (סד: ד"ה כיצד) "ישראל הנותן רשות אומר רשותי קנויה

היינו שמעמיד את הרשות לאחרים, ד"עשאו מדרס לכל בני החצר וכו' ואינו מיוחד לאדם אחד", והצד של סילוק הוא ד"אינו מפקיר ביתו שישבו בו לאחרים, אלא שהוא עוקר דעתו מלדור עם השותפין".

ומצאנו שנחלקו בזה האחרונים, דהרש"ש (עא.) מוכיח מדברי הגמ' דמותר להפקיר בשבת, כמו שמצאנו לב"ה דמותר

ביאור דעצם הסילוק הוא המתיר

והנה לאחר שהתבאר דענין הביטול הוא הסתלקות [סילוק בעלמא או כהפקר], יל"ע מה פועל את ההיתר ברשות, האם עצם הסילוק, או ד"ה ההיתר הוא מה שבני החצר זכו ברשות שלו.

משמעות הרמב"ן הנ"ל הוא דעצם ההסתלקות הוא המתיר, וכמש"כ "שהוא עוקר דעתו מלדור עם השותפין ביומו כדי שיהו הם כמי שדרים לבדם"³⁷.

וכ"כ המלבושי יו"ט (חור"מ סי' יד') דלא בעי' שיקנו בני החצר את רשותו "דהא אנו קיי"ל דדירה בלא בעלים אינה אוסרת, א"כ אף אם לא קנוהו בני חצר אלא בסלוק בלבד נמי סגי, משום דהוה דירה בלא בעלים".

אמנם מביא שהעירו על דבריו דהוא תלוי במח' רש"י ותוס' (פה. ד"ה שני) בדין

⌘ הערות והוספות ⌘

³⁷ וכן שמעתי לדייק בגמ' עא. שפירשה בהו"א בטעמו של ב"ה [דמבטלים בשבת] משום דהוה כמו "כלך אצל יפות", ופרש"י שם "כיון דבטיל השתא גלי דעתיה דמעיקרא בשריותא ניהא ליה, אלא ששכח ולא עירב, ולא הוה ליה אקנויי רשותא בשבת". והנה ידוע יסוד של ר' שמואל דיאוש שלא מדעת וכלך אצל יפות מהני רק בכה"ג שלא מחיל דין, ואילו נימא דענין הביטול הוא להקנות, לא יתכן לומר דגלי אדעת' דמעיקרא הוי ניה"ל בהכי, דא"א להחיל דין למפרע. אלא נראה דעצם הסילוק הוא ההיתר. [וגם למסקנת הסוגיא לא חזרה בה מזה, אלא רק הקשתה דלא יתכן לפרש כן במת גוי באמצע שבת].

החצר בחלקו בלי קנין^{צ"ה}, אבל בביטול ביתו איך זכו בני החצר ברשותו ממילא.

וצ"ל דהנה אפילו למבואר דביטול הוא סילוק, מ"מ ודאי שהוא לא סילוק ביחס לכל העולם [כדמוכח מהא דצריך לבטל לכל אחד ואחד, ויתבאר להלן סי' י'], אלא רק למי שמבטל לו. ומעתה י"ל דבכלל התקנת חכמים דמתי שמסתלק למישהו מסוים, שאותו מקבל הביטול יזכה בחלק שהסתלק ממנו [ומתי שמסתלק מכמה בני החצר, הרי כולם מקבלים את רשותו בשותפות^{צ"ז}].

וכן משמעות דברי רש"י ע"ז (סד: ד"ה קנה) ד"קנה הנוטל באמירה בעלמא בלא מתן מעות, ואין צריך לזכות על ידי קנין". דמבואר דמונח בביטולו הקנאה, וצ"ל כנ"ל דנהי דהמעשה שלו הוא מעשה הסתלקות בעלמא, מ"מ חכמים הוסיפו בתקנה דמונח ב"אמירה" של סילוק גם זכיה למי שביטל לו, שיזכה ממילא באמירה בעלמא, ללא שום קנין. [ומ"מ הוא מותר בשבת משום שהוא מצידו עשה רק מעשה הסתלקות].

וכן משמעות חידושי המאירי (סא:) שמפרש דין ביטול של ישראל "שציוהו רשותו או נתנו", ומ"מ כותב דמהני חזרה בדיבור בעלמא, והוה חזרה למפרע, ויתבאר להלן דע"כ ס"ל דביטול הוא הסתלקות בעלמא ואינו מחיל חלות. והביאור כנ"ל דהמעשה שלו הוא

לך וזה נוטלה ממנו ומוציא לחצר", מבואר דביטול פועל ע"י ש"נוטל" ממנו את רשותו.

וכן הוא מוכח ברש"י כו: [כפי שיתבאר בסי' י'] דמתי שביטל רשותו רק לאחד מבני החצר, אותו אחד זוכה ברשותו ואוסר על שאר בני החצר.

וצ"ע מהמבואר בסוגיא עא. דלכ"ה ביטול הוא סילוק רשות בעלמא. אלא ע"כ צ"ל דהסילוק הוא השלב הראשון של הביטול, אבל למעשה המתיר הוא דוקא בזכית בני החצר.

וכ"כ בשיח השדה (לגרר"ק, ח"ג) "וצ"ל דאפילו אם אמר בלשון קנוי ג"כ אינו אלא סילוק רשותו וכו' והיינו שמסתלק וממילא קונה חברו".

נמצא דלעולם גם לפי ב"ה ההיתר של ביטול פועל ע"י "הקנאה" כמו לב"ש, אלא דלב"ש ההקנאה נעשית בשלב אחד, שהמבטל מקנה את רשותו לבני החצר, משא"כ לפי ב"ה ההקנאה נעשית בב' שלבים, דהמבטל מסתלק ואח"כ ממילא זוכים בני החצר ברשותו [ומשו"ה הוא מותר בשבת, משום שהמבטל לא הקנה את רשותו באופן ישיר, ולא דמי למו"מ].

ביאור איך בני החצר זוכים בלי קנין

אמנם יש לתמוה דנהי דבביתא אפשר להבין שמיד שביטל רשותו זכו שאר בני

✽ הערות והוספות ✽

^{צ"ה} כמבואר בשער המשפט (סי' ער"ה) בענין שותף בחצר עם גר [שאינו לו יורשין] ומת הגר, דיש צד לומר דזוכה השותף ממילא בחלקו, ולא צריך קנין, דברגע שמסתלק הגר מחלקו, ממילא מתפשטת זכותו גם על חלק חברו ונהיה שלו.

^{צ"ז} כך יתבאר להלן סי' י' לפי רש"י כו: בביטל רק לאחד מבני החצר דמקבל ממש את רשות המבטל ואוסר על אחרים מכה חלק זה, ע"כ צ"ל שמתי שמבטל לכולם הרי הוא מקנה את רשותו לכולם בשותפות, דאילו כל אחד מקבל חלק אחר, הרי כל אחד אוסר על השני מכה חלקו. אמנם לפי ההבנה שהחלק שקיבל מהמבטל לא אוסר, אין הכרח לחדש כך.

בעלמא, אלא צריך מעשה קנין לזכות ברשות
לאחר שהסתלק].

אמנם מהלך זה מחודש, דנמצא לפי"ז דכל
זמן שלא החזיקו בני החצר, אסור
לשום אדם [כגון אורחים שאינם מבני החצר]
להוציא מהבתים לחצירות.

ויש מקום ללמוד כן גם בדעת הריטב"א
(סח.) שדימה ביטול לאומר לחבירו "לך
חזק וקניי" דלא נגמר מתנתו עד שקדמו
והחזיקו, דמשמע דלא חל היתר ביטול עד
לאחר חזקה. והריטב"א גופי' ס"ל (סט):
דיחיד שביטל לרבים, אסור לו להוציא
מבתיהם לחצר לפני שהם החזיקו, ויתפרש
דלמרות דמעשה זה הוא מעשה אורח, מ"מ
אסור משום שעדיין לא חל היתר ביטול עד
לאחר חזקה¹³.

מעשה הסתלקות בעלמא, וחז"ל הוסיפו
בתקנה דמונח בביטולו גם הקנאה למי שביטל
לו, שיזכה ממילא ללא שום קנין.

ביאור דאין הביטול מתיר עד שיחזיקו בו בני החצר

ובנוסח אחר מצאנו בשואל במלבושי יו"ט
שכתב להוכיח מדין ביטול דמותר
לזכות מן ההפקר בשבת, כי "מה יועיל סלוק
רשות של זה אם לא קנהו בני חצר"¹³.

משמע דהביטול הוא מעשה הפקר שמעמיד
את רשותו לאחרים שיוכלו לזכות בו,
אבל כל זמן שלא "החזיקו" אין שום היתר,
דעיקר ההיתר הוא במה שהרשות שייכת לבני
החצר, ולא יכולים לזכות ברשות ללא מעשה
קנין, [אמנם לא צריך מעשה קנין על
ה"ביטול", דהתחדש דמהני ביטול באמירה

ביאור אם בשביל לבטל צריך שיעשה אורח ברשותו

ונעשה אורח אצלן, לפיכך אף ביתו מותר
להן". מדויק בדבריו דכל הא דמהני ביטול הוא
משום שהמבטל מוגדר כאורח, ורק אז אפשר
להחשיב את הרשות כרשות של יחיד.

ונראה שלמד כן מדברי הגמ' (כו:) שדנה
אליבא דרבנן דהמבטל רשות חצירו
לא ביטל רשות ביתו, מה הדין אם ביטל רשות
ביתו להדיא, דלמא "טעמא דרבנן משום דלא
עביד איניש דמסלק נפשיה לגמרי מבית וחצר
והוי כי אורח לגבייהו, והאי כי אמר מבטילנא

והנה בכל ביטול שמסתלק מרשותו או מקנה
את רשותו, הרי סו"ס הוא ממשיך לדור
שם, ויל"ע אם הא דמהני הביטול בכל זאת הוא
משום דכך תיקנו דמהני להסתלק מרשותו
למרות שממשיך לדור שם, או"ד הא דמהני
הוא משום שהמבטל מוגדר כאורח ברשותו.

שיטת רש"י

רש"י (כו. ד"ה אנשי חצר) כותב "דהמבטל
רשות חצירו רשות ביתו נמי ביטל,

✿ הערות והוספות ✿

¹³ והמלבושי יו"ט דחה דאין להוכיח מביטול לענין הפקר, כמבואר ברמב"ן דביטול אינו כהפקר. וי"ל דהשואל למד כמו ר"ת
דביטול כהפקר. וע"ע בשו"ת רע"א (קעד') בענין זכיה מן ההפקר בשבת.

¹⁴ וע"ע להלן סי' ט' דיתבאר ביאור אחר בדברי הריטב"א שם.

שלו, אבל בביטול חצירו לא צריך לתנאי שנעשה אורח. ולעולם י"ל דמה שמצאנו דמהני ביטול של רבים [במתני'] היינו בביטול החצר, אבל רבים שביטלו רשות ביתם לא מהני מאחר ולא נעשים אורחים.

וכן מצאנו בדרכ"מ, דהב"י (שפ' ס"ד) מביא "כתב הרב רבינו יהונתן (כא. ד"ה גמ' ביתו) נתנו לו רשותם הוא מותר בשלו להוציא מביתו לחצר אבל בשלהם לא שהרי לא סילקו נפשם מבתיהם אלא מן החצר לבדו ע"כ, משמע מדבריו שאם ביטלו בפירוש רשות חצרם ורשות בתיהם שהוא מותר להוציא אף מבתיהם", ומסיים דכן נראה ג"כ בשיטת הטור דמהני רבים שביטלו רשות ביתם.

אמנם הדרכי משה (סק"א) משיג דמשמעות הטור ש"כתב סתמא ולא אמרינן שיהא כאורחים אצלו וכו' דמשמע דבכל ענין לא מהני מהאי טעמא".

וצ"ע בדברי הדרכ"מ מדוע שלא יועיל, הרי ביטלו רשות ביתם ונעשה רשות של יחיד. אלא ע"כ כנ"ל דבביטול יש תנאי שיעשה אורח, וכיון דרבים לא נעשים אורחים אצל יחיד, לכן לא מהני ביטול ביתם. ומבואר דהוא סברה דוקא בביטול הבית, דאילו ביטול החצר מפורש [במתני' ובטור שם] דמהני גם ברבים.

אמנם קשה לפרש כן בשיטת רש"י, מאחר ונקטי' לעיקר דמהני ביטול של רבים בבית, וגם הרמ"א (שם) חזר בו ומביא את דברי הב"י דאם ביטלו רשות ביתם מותר לו להוציא מביתם לחצר [וכ"כ הבי"מ שם].

לאו כל כמיניה". מבואר דביטול פועל בצורה שנעשה אורח, ור"א הסובר דמבטל רשות ביתו, ע"כ היינו משום דקסבר דאדם נעשה אורח בביתו. וגם למסקנה אלי' דרבנן דמהני לבטל רשות ביתו בפירוש, ג"כ צ"ל דס"ל דאדם כן נעשה אורח בביתו.

שיטת הר"ן

אמנם הר"ן (כו.) מפרש "דאמרי' דטעמ' דרבנן דאמרי דהמבטל רשות חצרו רשות ביתו לא בטל, היינו טעמ' משום דלא מסלק איניש נפשיה מביתיה והוי אורח".

מבואר דלמד במסקנת רבנן דלעולם לא נעשה אורח בביתו, ומ"מ אם ביטל בפירוש רשות ביתו מהניצ"ט. נמצא לשיטתו דאין תנאי בביטול שיעשה אורח, אלא כל שהסתלק מרשותו נעשה רשות של יחיד.

כביאור איך מהני ביטול של רבים ליחיד

והנה במתני' (סט:) מבואר דאם ביטלו רבים ליחיד רשות חצירם "הוא מותר". ובשלמא לפי המבואר בר"ן, א"ש הא דמהני ביטול של רבים ליחיד, דמאחר והסתלקו נעשה רשות של יחיד. אבל לפי רש"י שיש תנאי בביטול שנעשה אורח, צ"ע שרבים לא נעשים אורחים אצל יחיד.

ביאור לחלק בין ביטול החצר לביטול הבית

ונראה לחלק דמש"כ רש"י דהוי ביטול דוקא בתנאי שנעשה אורח, היינו בביטול ביתו דדבר תימה הוא איך הוא דר בבית שאינו

ונראה שאין כזאת שיטה דלא מהני ביטול הבית ברבים.

אלא נראה לפרש דאנה"נ בבית בעי' לסברה של אורח כנ"ל, אלא דמ"מ אין זה סותר שרבים יכולים לבטל רשות ביתם, משום דבבית כל אחד הוא יחיד^פ. [אלא דמ"מ הוא תלוי במח' אם יחיד ליחיד נעשה אורח^{קפ}].

ביאור לחלק שיש כמה סוגי אורחים

ובענין אחר יש ליישב די ש כמה סוגי "אורחים", דהנה רש"י כו. כותב דהיחיד שביטל ביתו נעשה אורח אצלן, ומאידך כותב דאם הוציא מביתו לחצר לפני שהחזיקו הרי הוא הדר ומשקל רשותא, והביאור דבביתו לא חשיב כאורח [כמבואר ברש"י סט: ד"ה דהוי אורח], וצ"ע אם חשיב כאורח או לא.

אלא כבר הקדים המ"ב (שפ' סקי"ח ובשעה"צ סקי"ד) שיש ב' עניני אורחים, דמצאנו רבים שמתארחים אצל בעה"ב ישראל שלא אוסרים משום דהוה "אורחים", אפילו שהם רבים אצל יחיד, ומאידך בסוגיין אמרי' דאין רבים נעשים אורחים אצל יחיד.

ולכן כשבאים לדון לגבי תועלת הביטול, ותמיהים איך מהני ביטול ביתו הרי המבטל ממשיך לדור שם, על זה כתב רש"י דמה שהיחיד נמצא בביתו אחרי הביטול לא סותר לביטול, דשפיר מתפרש כאורח המתארח בבית של הבעלים, וא"ש דזה שייך גם ברבים המבטלים ליחיד.

אבל כשבאים לדון על מעשה הוצאה מבית לחצר, בשביל להחשיב את המעשה כמעשה אורח צריך דרגה יותר גבוהה של אורח, וזה לא שייך ברבים^{קפ}.

ענף ב' – בגדר חזרה מהביטול

בענין חזרה מהביטול למפרע וחזרה בדיבור

דברי רש"י סא:

איתא במתני' (סא:) "אמר ר"ג מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים ואמר לנו אבא מהרו והוציאו את הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם, רבי יהודה אומר

תניא טט. "מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר".
הנה מבואר דאפשר לחזור מביטול, ע"י שמוציא מביתו לחצר.

✿ הערות והוספות ✿

^פ וכן הוא מבואר בדרישה (שפ' סק"א) דרבים המבטלים את ביתם "כל אחד מבטל ביתו בפני עצמו והוי יחיד ליחיד". אמנם הא"ר (שפא' סק"ז) חולק עליו דרבים המבטלים את ביתם חשיבי רבים.

^{קפ} לולא דנפרש שהיו רבים בבית שביטלו לו, כמבואר במ"ב (שפא' סק"ד) בשם החמד משה דחשיבי רבים לענין זה.

^{קפ} ובגוף החילוק שבין מעשה הוצאה מבית לחצר לבין שימוש בבית או בחצר עצמו, כן הוא מבואר בסוגיות דחזרה מביטול הוא דוקא בהוצאה מבית לחצר. ויתבאר בענף ב' מדוע שימוש בבית או בחצר פחות מהוה הוראת בעלות מאשר הוצאה מבית לחצר.

וכמו"כ היה מקום לחלק דקאמר כן דוקא בביטול של "צדוקי" [עפ"י הריטב"א סט. בשם הירושלמי דר"י חולק דוקא בביטול של צדוקי ד"לא אלים ביטוליה ולא גמר ומבטל כל כך", והוא מגלה למפרע דלא היה ביטול מעיקרא, דמה"ט הוי חזרה אפילו לאחר חזקה].

אמנם במ"ב (שעה"צ שפא' סק"א) כתב "אפילו אם ביטל גם רשות ביתו גם כן אסור להוציא, שהרי על ידי הוצאתו חוזר מביטולו ויש אסור למפרע [וכן הסכים בעצי אלמגים]".

והיה מקום לפרש דאין כוונתו לביטול "למפרע", אלא "בבת אחת", דבאותו רגע שמוציא הוי חזרה וממילא הוא מעשה איסור. אמנם ממה שהביא דכן הסכים בעצי"א, מבואר דכוונתו לביטול "למפרע" שחידש שם, וכתב כן אפילו להלכה דאין חזרה לאחר חזקה, ואפילו בביטול של ישראל.

דברי הראשונים

ויש להוסיף דכשיטה זו משמע בחידושי **המאירי** (סא:) שכתב "אם נשתמש הנותן או המבטל משקדש היום, ובתנאי זה שיעשה במזיד וקודם שיחזיק המקבל, דגלי אדעתיה למפרע דלא בטל כלל", וכתב כן להלכה ואפילו בביטול של ישראל.

וע"ע ברא"ש (פ"ח סי' ו') בישוב הקושיא מה אכפ"ל שחזר והחזיק, הרי בכל הדברים אמרי' הואיל והותרה הותרה, ד"כיון שחזר והחזיק הוא במבוי קודם שהחזיקו בני מבוי, בודאי לא הסיע מלבו", וכן מביא **הרשב"א** (פו.).

בלשון אחר מהרו ועשו צרכיכם במבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם".

ופירש רש"י לשיטת ר' יהודה "מהרו ועשו צרכיכם במבוי מבעוד יום, דבשבת לא מהני לכו האי ביטול, שמא יוציא ויאסור עליכם, דקסבר ר' יהודה אף על גב דהחזיקו בני מבוי במבוי תחילה מצי לאהדורי ביה".

והיינו שלמד בדעת ר"י שאמר להם לעשות צרכיכם "מבעוד יום".

קושית רעק"א

ושואל רעק"א "ותמוה לי טובא דמאי בעי רש"י בזה דעשו צרכיכם היינו מבע"י, ולא כפשוטו דלר"מ הזהיר שיראו לזרז דמיד כשקידש היום יעשו איזה שימוש במבוי, ובזה סגי דאחר החזקה א"י לחזור ולזכות בו, ולר"י הזהיר שימהרו במה דאפשר לעשות כל תשמישם בנחיצה קודם שיוציא ויחזור לזכות".

שיטת העצי אלמוגים

ותירץ העצי אלמוגים (שפא' סק"ב) דשיטת רש"י דאם יוציא נתבטל ביטולו למפרע, ונמצא שמה שהשתמשו בינתיים היה באיסור, לכן בצדוקי שיש חשש שיוציא בשבת, אמר להם שיעשו צרכיכם מבעוד יום דוקא.

והנה היה מקום לומר שזה דוקא לשי' ר"י, ומה"ט ס"ל דכל שחזר והוציא הוי חזרה מהביטול אפילו לאחר חזקה, דחזרה היא חזרה למפרע ולכן לא מהני חזקה, אבל לשי' ת"ק דא"א לחזור אחרי חזקה, י"ל דס"ל דלא הוי חזרה למפרע.

רק מכאן ולהבא, משא"כ אם הוא רק סילוק, שפיר ניתן להבין כשחוזר בו דלא היה כאן סילוק בכלל.

ויש לציין דלפי ההבנה דביטול לא מתיר עד לאחר חזקה, לא שייך הנושא של חזרה "למפרע" לפי ת"ק, דעד החזקה לא הוי ביטול, ולאחר חזקה כבר לא שייך לחזור בו לשי"ת"ק.

חזרה בדיבור

אכתי יל"ד אם מהני חזרה בדיבור, שמגלה שחוזר בו מביטולו. ולכאורה הוא ג"כ תלוי בנ"ל, דאם הביטול הוא כמו הפקר שמחיל חלות, לא שייך לחזור מזה בדיבור בעלמא, משא"כ אם הביטול הוא רק הסתלקות, י"ל דדיבור מבטל דיבור וחוזר בו.

ואכן מצאנו בחידושי המאירי (סא:) שכותב בדין ביטול "שאע"פ שציוהו רשותו או נתנו, התבאר בגמ' לענין פסק שיכול לחזור בו בדבור בעלמא קודם שיחזיק המקבל מתנה".

ונראה דהוא לשיטתו דהתבאר במשמעות דבריו דחזרתו הוי חזרה למפרע, וע"כ דס"ל דביטול אינו כהפקר, אלא הסתלקות בעלמא, ומה"ט שייך חזרה גם בדיבור²⁷.

והיה מקום לפרש בדבריהם עפ"י תוס' (סה:): שכל דבר שכבר בע"ש עומד להשתנות, לא אמרי' בו הואיל והותרה הותרה, וזה כוונתם שמתברר למפרע שכבר בכניסת שבת עמד להשתנות, אבל לעולם החזרה היא רק מכאן ולהבא.

אמנם הערוה"ש (שפא' ס"ב) מפרש את תירוץ הרא"ש "דמדחזר והחזיק במזיד ש"מ שלא ביטלה באמת ולא הסיח דעתו מעולם מזה ונמצא שלא הותרה כלל". ומבואר שלמד ברא"ש [וברשב"א] דהוא חזרה למפרע.

שיטת הגר"א

ובגר"א (שעא' ס"ב) שהביא את דעת החולקים דלא אמרי' הואיל והותרה הותרה "וראיתם ממבטל רשות שחוזר", מבואר שלמד דלא הוה חזרה למפרע.

ביאור יסוד המח' אם הוא חזרה למפרע

ונמצא דעת רעק"א והגר"א דלא הוה חזרה למפרע, אמנם דעת העצ"א דכן הוה חזרה למפרע.

ונראה לתלות מח' זו בנידון אם ביטול הוי כמו סילוק או כמו הפקר, דאם הוא כמו הפקר שמעמיד את הרשות לבני החצר, הרי מחיל בזה איזה חלות, וחזרתו הוה חזרה

✽ הערות והוספות ✽

²⁷ למרות שכתב המאירי "שציוהו רשותו או נתנו", דמשמע דביטול הוא "הקנאה", וא"כ לא שייך חזרה למפרע ולא ע"י דיבור. כבר ביארנו לעיל כוונת דבריו דהמעשה שלו הוא מעשה הסתלקות בעלמא, וחז"ל הוסיפו בתקנה דמונח בביטולו גם הקנאה למי שביטל לו, שיוכה ממילא באמירה בעלמא, ללא שום קנין. אבל מכיון שהוא מצד עצמו עשה רק מעשה הסתלקות, שפיר יכול לחזור בו ע"י דיבור ולמפרע. [והא דשייך חזרה אפילו שבני החצר זכו ברשותו מכה התקנת חכמים, יתבאר להלן].

בענין חזרה לפני חזקה ולאחר חזקה

זו חזקה גמורה, אפ"ה הקילו חכמים בה דמהני כשאר חזקות". מבואר דחזקה מהני מדין קנין^{ק"ד}.

והנה לפי ההבנה דהיתר הביטול הוא בעצם ההסתלקות, יש לפרש בפשיטות כיון דכל ביטול הוא סילוק בעלמא ללא זכיה, ועצם הסילוק הוא המתיר, לכן כל זמן שעומד במצב זה יכול לחזור בו מהסתלקותו, משא"כ אחרי דכבר זכה מישהו בהסתלקותו, שוב אינו בידו לחזור בו^{ק"ה}.

וכן מבואר בערוך השולחן (שפא' ס"ב) "והטעם שיכול לחזור מביטולו, מפני שלא היה בזה קנין אלא סילוק רשות בעלמא, ולכן כשחוזר ומחזיק בו היה שלו, רק אם הם החזיקו קודם הם זוכין בהרשות כמו בכל החזקות שבקניינים".

ולפי הנוסח של השיח השדה דבביטול מסתלק וממילא זוכים בני החצר ברשותו, יש לפרש דכיון דהוא זכיה דממילא ואינו קנין גמור [כמו שהזכרנו לעיל דבביטול ביתו לא שייך קנין אמיתי בלי שיעשו מעשה קנין], לכן לענין חזרה הוא עדיין נחשב שעומד במצב של הסתלקות וכאילו אף אחד לא זכה בו ויכול לחזור בו, ודוקא אחרי חזקה שהאלים את הקנין של בני החצר ברשותו, לא יכול לחזור בו.

איתא בברייתא סט. "מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר דברי ר"מ, ר"י אומר במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר. בד"א בשלא החזיקו בני מבוי במבוי אבל החזיקו בני מבוי במבוי בין בשוגג ובין במזיד אינו אוסר". [ועי' ברש"י דלשיטת ר"י דמתני' (סא:) לא מהניא חזקה. וע"ע בריטב"א (סט.) שכתב דר"י פליג דוקא בצדוקי ד"לא אלים ביטוליה ולא גמר ומבטל כל כך", אבל בביטול של ישראל מודה דמהני חזקה].

מבואר דחזרה מהני לפני חזקה ולא לאחר חזקה, ויל"ע מה הטעם שלפני חזקה יכול לחזור בו, וכמו"כ מה השתנה לאחר חזקה.

והנה לפי ההבנה שביטול מתיר דוקא אחרי שהחזיקו, א"ש החילוק שבין לפני חזקה ולאחר חזקה, דלפני חזקה עדיין לא חל הביטול ולכן יכול לחזור בו, משא"כ לאחר חזקה שכבר חל הביטול ושוב אינו יכול לחזור בו.

אמנם לפי שאר המהלכים בגדר ביטול, יל"ע מ"ש לפני חזקה שיכול לחזור בו מאחרי חזקה דאינו יכול לחזור בו.

ביאור דחזקה מהני כמו קנין על הביטול

איתא במ"ב (שפא' סק"ה) "דבכל מקום חזקה מועילה בקניה, ואף על גב שאין

✽ הערות והוספות ✽

^{ק"ד} והיה מקום לחלק שהמ"ב כתב כן דוקא לשי' הטור דמהני חזקה מבעו"י. אמנם עי' להלן דיתבאר דגם לשיטת רש"י הוא כן.

^{ק"ה} וע"ע להלן סי' י' דפליגי אם ביטול יכול גם לאסור. ולפי ההבנה שכתבנו שם למ"ד דלא אוסר משום דס"ל דכל ביטול הוא רק הסתלקות ואין בה נושא של קנין, א"כ צריך לפרש שגם החזקה לא עושה קנין. ולפי"ז צריך לפרש תועלת החזקה כמו הבי"מ דלהלן.

דצריך שכולם יחזיקו], ואם הוא רק מגדיר את מעשיו כמעשה אורח, י"ל דסגי בחזקה של אחד מהן.

אמנם יתבאר להלן (סי' י', בשיטת רש"י כו:) דאין כל אחד זוכה בחלק נפרד, אלא כ"א זוכה בכל הרשות בשותפות, והוא מעשה ביטול אחד לכולם. ולפי"ז י"ל דסגי בקנין של אחד מהם, שעשה קנין על השותפות של כולם.

וע"ע בחזו"א (פה' סקכ"א) שהסתפק בזה, ד"אפשר דחזקה של אחד מהן מהני לכלם".

תועלת החזקה לפי העצ"א דהוה חזרה למפרע

והנה לפי שיטת העצ"א דחזרה מביטול הוה חזרה למפרע, יש לברר מה הועילה חזקה, הרי הוא מגלה דמעיקרא לא ביטל.

ונראה דלפי המהלך של הבי"מ א"ש דהחזקה מגדיר את מעשיו כמעשה אורח, וממילא לא היה כאן מעשה חזרה.

אמנם אכתי יל"ד לפי המאירי שכתב דמהני חזרה למפרע ומהני ג"כ חזרה בדיבור, א"כ אכתי תיקשי כשחוזר בדיבור לאחר חזקה, מדוע לא הוה חזרה למפרע.

וכמו"כ לפי המהלך דמהני חזקה כמו חזקה של קנין, לכאורה עד כמה שמגלה

ביאור דחזקה מהני להגדיר את מעשיו כמעשה אורח

יש עוד מהלך [בבי"מ (ס"ד ד"ה אמנם) לשי' רש"י] דהחזקה לא קשורה לקנין, ולעולם אפשר לחזור גם אחרי חזקה, אלא דכל חזרה היא דוקא כשעושה מעשה בעלים, והנה כל מבטל כשמוציא מביתו לחצר, אפשר לפרש את המעשה כמעשה בעלים או כמעשה אורח, ולכן אם הוא הוציא הראשון הרי זה מתפרש טפי כמעשה בעלים, אבל אם אחרים כבר החזיקו והוציאו לפניו, שוב לא חזי' את המעשה שלו כמעשה בעלים אלא כמעשה אורח, וממילא לא הוי חזרה.

וע"ע להלן סי' יב' דנראה כן גם בשיטת תוס' עט:, עיי"ש^ק.

אמנם יש לציין דלפי המאירי (סא:) דיכול לחזור גם בדיבור, ומ"מ אחרי חזקה לא מהני חזרה, ע"כ א"א לפרש כמו הבי"מ, דלדבריו החזקה מהני רק לפרש את "מעשיו", אבל כשאומר להדיא שחוזר בו לא יעזור חזקה.

בענין אם כל בני החצר צריכים להחזיק

ויל"ד נפ"מ בין המהלכים, דאם הוא גדר של קנין, לכאורה צריך כל אחד ואחד להחזיק בחלקו, דכל זמן שיש אחד שלא החזיק, יכול לחזור מהביטול בחלק שלא החזיקו ואוסר [וכן משמעות האבה"ע (סח):

✽ הערות והוספות ✽

^ק הבי"מ מפרש במהלך זה דרבים שלא נעשים אורחים כלל, שפיר הוה חזרה מביטול אפילו לאחר חזקה [מובא להלן סי' ט']. וכן נראה שי' תוס' עט: דרבים יכולים לחזור גם לאחר חזקה, וע"כ כמו הבי"מ. ויש להוסיף דגם ברשב"א סט: מבוואר דלא היה פשיטא ליה שרבים לא אוסרים לאחר חזקה [שכתב רק "מסתברא" שאינו אוסרין], וע"כ כנ"ל דהחזקה אינו "קנין", ולכן שייך לדון דברבים יועיל חזרה גם לאחר חזקה.

דמעיקרא לא ביטל, א"כ שפיר הוי חזרה גם לאחור חזקה.

אמנם יש לפרש דלעולם הא דס"ל דהוי חזרה למפרע, אין זה משום שמגלה עכשיו שלא התכוון לבטל מעיקרא, אלא היינו משום דכל ביטול הוא רק הסתלקות ולא חל איזה דין, ועד כמה שחוזר בו, ממילא נמצא שלא עשה כלום, וכאילו מעיקרא לא ביטל כלל¹⁷.

וא"ש תועלת החזקה כמש"כ הערוה"ש דאחרי חזקה שקנו בני החצר את רשותו, שוב אין בידו לחזור בכלל, ודוקא לפני חזקה שעדיין לא חל שום דבר יכול לחזור בו וממילא זה מגלה שלא היה כאן שום ביטול.

ויתכן לפרש כן אפילו לפי הנוסח של השיח השדה [דבהסתלקותו ממילא זכו בני החצר ברשותו], דמ"מ כבר כתבנו הטעם שיכול לחזור בו לפני חזקה משום שלא היתה זכיה אמיתית עד לאחר קנין חזקה, דביחס לחזרה אנו מתייחסים כאילו עדיין לא זכו ברשות המבטל, ולכן חזרתו הוי חזרה למפרע המגלה שלא היה סילוק בכלל.

✽ הערות והוספות ✽

¹⁷ ושמעתי להוסיף בזה דכל הביטול מתבטא ע"י שמתנהג בצורה של אורח [וכפי שהבאנו לעיל שי' רש"י כו. דכל ביטול פועל ע"י שרואים את המבטל כאורח], ועד כמה שהתנהג בצורה של בעלים, הרי הביטול לא בא לכלל ביטוי, ונמצא שלא היה כאן ביטול בכלל. ודוקא אחרי חזקה שכבר נעשה קנין וזכו ברשותו, שוב אין נפ"מ בהתנהגותו, דהביטול כבר בא לידי ביטוי ע"י קנין. אמנם יש לציין דנוסח זה לא יפרש את המאירי שחוזר ע"י דיבור למפרע, דלא התנהג בצורה של בעלים אלא רק חזר בו בפה.

¹⁸ והא דמהני קנין מבעו"י על ביטול שיוכה בשבת, למרות דגבי קנינים דעלמא שמוכר שדהו לאחר ל' יום, אם עשה קנין מיד יש דין של "כלתה קנינו". י"ל עפ"י הר"ן בעדריים דבקנינים החלים ע"י דיבור לא אמר' כלתב קנינו. ועוד י"ל דכאן שכל ענין הביטול אינו ביטול גמור בחו"מ, בזה לא אמרו חיסרון של כלתה קנינו, דהעיקר שיהיה "מעשה" קנין.

¹⁹ וגם המ"ב (סק"ה) שכתב דחזקה הוא גדר של קנין, כתב כן בשיטת הטור, אבל בשיטת רש"י י"ל דהוא גדר אחר.

²⁰ זה גופא לשון רש"י סח: אלא דברש"י היה מקום לפרש דבע"י היכר בעלמא. משא"כ במ"ב שכתב (סק"ה) בשי' הטור דהוא קנין, ובסק"ו כתב דלא מוכחא מילתא, משמע שזה אותו הגדר אלא דלא מוכחא מילתא.

חזקה מבעוד יום

השו"ע (שפא' ס"א) מביא מח' אם מהני חזקה מבעו"י, דשיטת הטור דמהני, ושיטת רש"י דלא מהני.

יש שפירשו דפליגי אם הביטול חל כבר מבעו"י או רק בשבת. אמנם יעוי' **בביאורה"ל** (שפא' ס"א ד"ה המבטל) שכתב גם לפי שיטת הטור "דביטולו לא היה רק ליום השבת".

והיה מקום לפרש דלעולם לכו"ע הביטול חל רק בשבת, ונחלקו בגדר החזקה, דלפי הטור הוא גדר של קנין ולכן שפיר מהני גם מבעו"י¹⁸, משא"כ לרש"י הוא היכר דמגלה על מעשיו אם הוא מעשה אורח או בעלים, והיכר זה מהני רק משחשיכה לאחור שחל הביטול¹⁹.

אמנם הערוה"ש (שפא' ס"ב) נקט טעם של קנין גם לשי' רש"י דלא מהני חזקה מבעו"י. וכן מבואר במ"ב (סק"ו) שביאר טעמו של רש"י "דמבעו"י לא מוכחא מילתא, שהרי גם בלא ביטול יכולין להוציא ולהכניס". והיינו דלעולם גם לפי רש"י הוא גדר של קנין, אלא שיש סברה דלא מוכחא מילתא²⁰.

ביאור מח' רש"י והטור

ועי' בעצי אלמוגים (סק"ד) שמפרש דהנה כל החזקה הזו היא קולא שהקילו לענין זה, דאילו בעלמא לא קניא הך חזקה דתשמיש חפצים לא בנכסי הגר ולא באדם הקונה קרקע מחברו, ולכן ס"ל לרש"י דחכמים הקילו בזה דוקא במקום שמוכח שבא להחזיק באותו ביטול, וזה ע"י שעושים מעשה שהיו אסורים לולא הביטול, משא"כ הטור סבר דחכמים הקילו בזה לגמרי שתועיל הך חזקה דהוצאת חפצים כמו חזקה מעליא, ולא בעי"י שיהיה מוכח.

וכתב נפ"מ לפי"ז אם צריך להחזיק מחדש בכל שבת ושבת, דלפי הטור שחכמים הקילו שיהיה ממש כמו חזקה מעליא, א"כ סגי במה שהחזיקו פעם אחת. משא"כ לפי רש"י דלא הוה חזקה מעליא, והקילו חכמים דוקא באופן הניכר שבא להחזיק בהאי הפקר ע"י שעושה מעשה שהיה אסור לולא הביטול, א"כ י"ל מצד הסברא דאחר השבת אז חוזר

הרשות לבעלים הראשונים שמשתמשים בו כל ימי השבוע כבראשונה, ומה ששימשו בו המחזיקים בשבת אחת אין זה חזקה לשאר שבתות השנה, דמיד כשיצא השבת אזדא להו חזקה דידהו שלא היה אלא בשביל מה ששימשו בו בשבת מה שהיו אסורים בו בלא הביטול וחוזר הרשות לבעלים, ולכן צריך לעשות ביטול חדש בכל שבת ושיחזיקו בו מחדש אחר כניסת היום".

ועוד נפ"מ בזה, כתב הביאור"ל (ד"ה ולרש"י) "לדעת הטור דמהני חזקה אף מבע"י, אפשר דלדידיה מהני חזקה ע"י השתמשות בחצר גופא אף שלא הוציא והכניס, וכמו בחזקות דעלמא". והיינו משום דלא בעי חזקה דמוכח ע"י השתמשות בתועלת הביטול, אלא כמו קנין דעלמא דמהני גם בגוף החצר. משא"כ לשי' רש"י דהוא חזקה דוקא כשמוכח שבא להחזיק, והיינו ע"י מעשה שהיה אסור לולא הביטול, א"כ הוא דוקא בהוצאה והכנסה.

בביאור הא דשימוש בבית או בחצר לא מהוה חזרה מהביטול, והמסתעף בענין חזרה ע"י מעשה היתר

הריטב"א (סד). "כללא דמילתא דכל המטלטל מרשות לרשות נראה כחוזר בו מן הביטול, ואין זה דומה למה שהמבטלין מותרין לטלטל בחצר, דליכא טלטול מרשות לרשות"^{ק"ב}. וצ"ע הא גופא מה החילוק.

מבואר בסוגיות של ביטול דדוקא הוצאה מבית לחצר הוה חזרה מהביטול, אבל עצם השימוש בחצר או בבית לא הוה חזרה מהביטול [וכמו"כ לענין חזקה לא הוה חזקה עד שיוציא או יכניס מבית לחצר^{ק"א}]. וכ"כ

✻ הערות והוספות ✻

^{ק"א} לענין חזרה, יש מח' אם הכנסה מהחצר לבית הוה חזרה, דשי' המ"א דלא הוה חזרה, והרבה פוסקים חולקים עליו (עי' מ"ב שפא' סק"ג). ומ"מ לענין חזקה, כתב הביאור"ל (ד"ה או) ד"כזה מודו כו"ע דשוה הכנסה להוצאה".

^{ק"ב} אמנם יש לציין דבספר העיתים (סי' קח') ובפי' ר"י בן חכמן מבואר דאף טלטול בחצר הוה חזרה מהביטול. וגם הביאור"ל

ויש נוסח דמעשה הוצאה הוא מעשה חשוב יותר, וצ"ב.

שיטת החזו"א דחזרה הוה דוקא כשמתמש בתועלת הביטול

ובחזו"א (צא' סק"ג) מפרש "בב' חדרים אם יבטל שניהם מותר להמבטל להוציא מזה לזה, ולא שייך החזקת רשות בזה דעיקרו שלא ישמשו המבטל והזוכה כמקדם אלא שיהא אחד בעלים והשני אורח, וזהו דוקא בשימוש מרשות לרשות, אבל מחדר שלו לחדר שלו שרי כיון דאינו משתמש בתועלת הביטול, ואף אם יהי' החזקת רשות אין לאסור עליו דאם בטל הביטול אכתי ב' החדרים רשות אחת".

מבואר יסוד דחזרה שייך דוקא כש"משתמש בתועלת הביטול". ונראה ביאור הדברים דכיון שהביטול בא להתיר את האיסור הוצאה מרשות לרשות, א"כ דוקא כשעושה מעשה הוצאה דנים עליו מאיזה דין הוא מוציא, אבל כשמתמש בתוך הבית או בתוך החצר, אין זה מעורר שאלה לדון עליו מאיזה דין נמצא שם, לכן אין זה מהוה חזרה מהביטול. [אמנם מ"מ כדי שיהיה משמעות ל"ביטול", נקט רש"י (כו). והובא לעיל בענף א'] דצריכים לראות את המבטל כאורח ברשותו, אבל סגי לזה אורח כל דהו].

ויש להוסיף דאפילו לפי שיטת הרשב"א (עבוה"ק ש"ג פ"ב אות קט') ד"חצרות של רבים ומבואות שאינן מפולשין מותר לטלטל בכלן וכו' ואפילו לא עירבו ולא נשתתפו בהן וכו' ולא אמרו חכמים אלא בכלים ששבתו בחצר או במבוי, אבל כלים ששבתו בתוך הבית ויצאו בחצר או במבוי אין מטלטלין אותן אלא בארבע אמות עד שיערבו וישתתפו^{ק"י}, דנמצא שגם השימוש בחצר עצמו נותר ע"י הביטול. מ"מ האיסור בחצר אינו ה"חילוק רשויות" שנבא לדון מי הבעלים של החצר, אלא הוא משום דהוה "רשות של רבים" ודמי לרה"ר שאסור לטלטל בו יותר מד"א, ולכן לא דנים על השימוש בחצר מכח "איזה" בעלים, אלא אם הוא רשות של יחיד או לא, משא"כ בחילוק רשויות שדנים "מי" הבעלים כדי לדעת אם היא רשות חלוקה, בזה צריכים לראות אותו ממש כאורח כדי שלא יתפרש כמעשה בעלים^{ק"י}.

שיטת המ"ב

אמנם ביאור זה מבוסס על שי' החזו"א דמחדר לחדר לא הוה חזרה, וחולק בזה על המ"ב (שפא' סקכ"ב) שמביא בשם האחרונים "דאפילו אם ביטל גם רשות חדרו בהדיא אסור להוציא מאחד לחבירו דבזה הוא חוזר ומחזיק ברשותו". ולדבריו דשייך חזרה

✽ הערות והוספות ✽

(שפא' ס"א ד"ה ולרש"י) כותב לפי שיטת הטור דמהני חזקה מבעו"י "אפשר דלדידיה מהני חזקה ע"י השתמשות בחצר גופא אף שלא הוציא והכניס וכמו בחזקות דעלמא, ומ"מ אינו מוכרח ועייין".

^{ק"י} וכן למד הרש"ש (סג: וסו). בשיטת רש"י, וכמשמעות רש"י צד, אבל ברש"י שבת קל: מבואר לא כן.

^{ק"י} עי' להלן סוף סי' ט' שהבאנו מהראשונים דגם איסור הוצאה מבית לחצר אסור רק מטעם דדמי להוצאה מרה"ר לרה"ר [ודוקא בהוצאה מביתו לבית חבירו אסור משום חילוק רשויות]. אבל מ"מ כאן לא סגי לדעת אם הוא חצר של "יחיד", דאכתי יתכן איסור שמוציא מרשותו לרשות של חבירו האסור משום חילוק רשויות, ולכן צריכים לדון "מי" הבעלים.

וזה לכאורה מ"ב לשיטתו דס"ל שגם הוצאה מחדר לחדר הוי חזרה, דלדידי לא בעי' שישתמש בתועלת הביטול דוקא, וא"ש דשייך ג"כ חזרה מבעו"י.

וע"ע בערוה"ש (שם) שכתב דהוא תלוי במח' הטור ורש"י אם מהני חזקה מבעו"י, דלפי הטור נראה דמהני גם חזרה מבעו"י, דלא בעי' שישתמש דוקא בתועלת הביטול, משא"כ לשי' רש"י ד"מבעוד יום לא שייך חזקה שהרי בחול אין איסור טלטול שהרי גם בלא ביטולו היו יכולין להוציא, ונלע"ד דמטעם זה גם אם המבטל הוציא מבעוד יום אין זה חזרה מביטולו אא"כ הוציא משחשיכה^{קט"ז}.

אמנם הביאווה"ל מסיים ד"אין הדבר מוכרח, דאפשר לומר דאף שהביטול יכול להיות מבעוד יום מ"מ לענין חוזר מביטולו לא שייך אלא כשמוציא בשבת ולא כשמוציא בחול, שהרי לא מוכחא מילתא שחוזר מביטולו, דביטולו לא היה רק ליום השבת".

והיינו דאף אם שייך חזרה גם כשאנו משתמש בתועלת הביטול, מ"מ יש סברה לומר דהוצאה מבעו"י לא ניכרת כחזרה מהביטול, מאחר וביטולו הוא ליום

גם כשאנו משתמש בתועלת הביטול, שוב צ"ע מדוע שימוש בבית עצמו לא מהווה חזרה מהביטול^{קט"ו}.

ולכאורה מבואר כמו המהלך הנ"ל דמעשה הוצאה והכנסה חשוב טפי.

חזרה מבעו"י

החזו"א (פא' סקי"ז) כותב דאף אם הוציא מחדר לבית קדם שהחזיק הזוכה אין כאן חזרה שאין ענין חזרה אלא מרשות לרשות דהוצאה חשובה היא אבל לא מחדר לחדר, ולכאורה הדבר מוכרח שהרי נחלקו ר"מ ור"י בהוציא בשוגג ומשום גזרה שוגג אטו מזיד, ומבואר דהוציא מבעוד יום לא חשיב חזרה אף קדם שהחזיק הזוכה, ומשמע דדוקא הוצאת איסור חשיבא וחשיב חזרת רשות".

וזה חזו"א לשיטתו דחזרה הוא דוקא כשמשתמש בתועלת הביטול, ומוכיח כן מהא דפליגי אם הוצאה בשוגג הוי חזרה, ומוכח דחזרה מבעו"י לא הוה חזרה לכו"ע.

אמנם הביאווה"ל (שפא' ס"א ד"ה המבטל) מביא שיטת היד אפרים" שמבואר בו דאף אם הוציא בע"ש נמי כחוזר מביטולו דמי ויאסור עליהם כשיתקדש היום".

✽ הערות והוספות ✽

^{קט"ו} ויש שכתבו לפרש דכל המושג ביטול אינו ביטול על גוף הרשות אלא על זכות ההוצאה והכנסה שלו ברשות, ולכן שימוש בגוף הרשות לא מהווה חזרה כלל, דאת זה לא ביטל. אמנם מלבד דהוא מהלך מחודש, יש לציין עוד מש"כ הביאווה"ל (שפא' ס"א ד"ה ולרש"י) ד"לדעת הטור דמהני חזקה אף מבעו", אפשר דלדידיה מהני חזקה ע"י השתמשות בחצר גופא אף שלא הוציא והכניס", ואילו נימא שכל הביטול הוא רק על הזכות הוצאה והכנסה, מה הצד שהשתמשות בחצר גופא יהיה חזרה.

^{קט"ז} עיי"ש שמוסיף "וכ"מ מרש"י ותוס' ס"ט. ד"ה הוציא דרש"י פי' מפני שהוא מחלל שבת ואינו יכול לבטל והתוס' כתבו דבאקראי אינו בכלל עברין ויכול לבטל ע"ש וזהו רק בשבת ודו"ק". ויל"ע בגוף דבריו, מה הדמיון של חזקה מבעו"י לחזרה מבעו"י, הרי הם ב' ענינים נפרדים. והנה הזכרנו לעיל ג' מהלכים איך מהני חזקה מבעו"י. ובשלמא לביאור שנחלקו אם ההיתר חל מבעו"י, א"ש שזה סיבה לחלוק ג"כ בחזרה, אמנם אינו במשמעות לשונו. אבל לפי הביאורים דפליגי אם חזקה הוא קנין או היכר בעלמא, אינו לפי ביאור העצ"א דפליגי אם הקילו לעשות חזקה זו כשאר חזקות דעלמא, אין לזה שום שייכות לחזרה מבעו"י. וצ"ע.

השבת, ואין במעשה הוצאה מבעו"י סתירה לביטול.

דברי הרשב"א דחזרה הוי ע"י הוצאה באיסור

הרשב"א (סט:) כותב ביחיד שביטל לרבים, דמותר להוציא מבתייהם לחצר ד"ממקום המותר לו הוציא, ולא אמרו שאוסר אלא במוציא או מכניס ממקום האסור לו".

מבואר דדוקא בהוצאה באיסור הוה חזרה מהביטול. וצ"ע דודאי שייך לחזור מביטול גם כשמוציא ממקום שמותר לו להוציא, וכמש"כ הרשב"א (כו.) כשביטל רשות ביתו והוציא מביתו לחצר, דחזור ומחזיק.

ועי' להלן סי' יא' ענף א' דהבאנו מהבי"מ והדרישה שחילקו דאפילו באופנים דלא מהוה חזרה, מ"מ אם הוא עושה מעשה איסור כן הוה חזרה. וכך יש לפרש גם ברשב"א "ולא אמרו שאוסר" אפילו בכה"ג שיכול להתפרש כאורח "אלא במוציא או מכניס ממקום האסור לו".

ונביא כאן עיקר דבריהם:

הבי"מ (שפ' ס"ב ד"ה ואולם וס"ד ד"ה שוב) כותב סברה "מדחזינן שאין חושש לאיסור טלטול שבת, ודאי נמי חוזר בביטולו וכולם אסורים".

והדרישה (שפא' סק"ב) כותב סברה ד"המבטל רשות חצרו לבד ולא רשות ביתו זהו אסור לטלטל מן הדין מביתו לתוך החצר וכו' ונראה לכל שחזר מביטולו וסובר כיון שיש לו חלק בחצר מותר לטלטל מתוכו לתוך ביתו".

והיינו דלמרות שמותר ליחיד להכניס כליהם^{ק"י} מבתייהם לחצר, היינו דוקא שם דאינו איסור [דביטל להם חצרו, והחצר וביתם הוו חד רשותא], אבל מתי שעושה מעשה איסור מן הדין [שמכניס מהחצר המבוטלת דאינה שלו לביתו], אנחנו טורחים לפרש שלא התכוון לעבור על איסור, ומחמת כן מבינים שחזר בו מביטולו וסובר שעד כמה שיש לו חלק גם בבית וגם בחצר מותר.

✽ הערות והוספות ✽

^{ק"י} עפ"י הדרישה (שפ' סק"א) שדוקא כלים שלהם מותר להוציא מבתייהם לחצר, אבל כליו אסור דהרי הוא מכניס לרשות המבוטלת. ויתבאר להלן סי' יא' ענף א'.

סימן ט'

בדין ביטול יחיד לרבים ורבים ליחיד

ענף א' – יחיד שביטל רשות חצירו לרבים, לענין הוצאה מבתיהם לחצר

וכן הוא מבואר ברש"י (כו. ד"ה אנשי) שכתב במי שביטל רשות ביתו וחצירו "הוא אסור להכניס ולהוציא מביתו לחצר, ואף על פי שהוא מותר להכניס ולהוציא מפתח בתיהן לחצר". ויובא להלן דהראשונים (ריטב"א, רשב"א ור"ן) למדו ברש"י דאיירי לפני חזקה [דאילו לאחר חזקה, מותר להוציא אף מביתו לחצר]. נמצא מבואר דגם לפני חזקה מותר להוציא מבתיהם לחצר.

וכ"כ הרשב"א "שלהם מותר לו ולהם, ואפילו קדם והוציא הוא משלהן לא אסר דכאורח הוא לגביהן".

וכ"כ הביאוה"ל (שפ" ס"א ד"ה וגם) "עיינן פרישה שכתב דהוא מותר להוציא מביתם אפילו קודם שהחזיקו, וכן מבואר בחידושי הרשב"א להדיא עי"ש".

אמנם הריטב"א כתב "שלהם מותר לו ולהם, פי' בשלא קדם והוציא". משמע שדוקא אחרי שהחזיקו יכול להוציא מבתיהם לחצר, אבל לפני שהחזיקו אם יוציא הרי זה חוזר בו מביטולו. וכן פירשו התו"ש (שפ" סק"ח) והעצי אלמוגים (סק"ו) בשיטת הריטב"א ק"י.

מבואר במשנה דיחיד שביטל רשות חצירו, אסור להוציא מביתו, אבל "שלהן מותר לו ולהן", ומפרשת הגמ' "מאי טעמא, דהוי אורח לגבייהו". ופירש רש"י "דהוי אורח לגבייהו, כיון דמביתו לא מפיק, אף על גב דמשתמש בחצר לא מיהדר ומשקל רשותיה הוא, אלא כשאר אורחין".

והיינו דהא דנחשב אורח, הוא טעם דמתי שמוציא מבתיהם לחצר לא נחשב שחוזר בו מהביטול, דרואים את השתמשותו כעשיה של אורח. ודוקא כשמוציא מביתו לחצר [באיסור], אז נחשב עשיה של בעלים והדר משקל רשותא. וכ"כ רש"י (כו. ד"ה אנשי חצר) כשביטל רשות ביתו והוציא מביתו לחצר.

בענין אם היחיד מותר להוציא מבתיהם לפני שהם החזיקו בחצר

ונראה שזה סיבה להתיר לו להוציא מבתיהם לחצר עוד לפני שהחזיקו, דאין במעשה זה משום הוראת בעלות ולא הוה חזרה מהביטול.

⦿ הערות והוספות ⦿

ק"י לאפוקי מהבנה בריטב"א דהא דקאמר "בשלא קדם והוציא", היינו שלא קדם להוציא מביתו באיסור [שחוזר ומחזיק ואוסר], אבל להוציא מבתיהם לחצר מותר אפילו לפני חזקה.

ביאור המח'

ויל"ע מ"ט דהריטב"א, הרי הגמ' אמרה "דהוי אורח לגבייהו", וא"כ אין במעשה שלו משום חזרה, ומדוע אסור להוציא לפני שהחזיקו.

וכתב העצי אלמוגים בביאור שיטתו "דס"ל דגם אם הוציא מרשות בתייהם לחצר שביטל להם, נראה ג"כ כחוזר ומחזיק ברשותו ואוסר עליהם". והא גופא צ"ב מ"ט.

ונראה שהריטב"א למד דבאמת אין חילוק בין הוצאה מבתייהם להוצאה מביתו לחצר [בכה"ג שביטל רשות ביתו, כדלעיל כו.], דבתרווייהו המעשה שלו יכול להתפרש גם כמעשה בעלים, ולכן לפני חזקה עדיין רואים את מעשה ההוצאה כמעשה בעלים, ורק אחרי חזקה משתנה המבט על המעשה ומתפרש כמעשה אורח, וזהו דקאמר דההיתר "דהוי אורח לגבייהו" הוא היתר דוקא אחרי חזקה^{ק"ט}.

משא"כ הרשב"א למד דדוקא בהוצאה מביתו לחצר אמרי' [לעיל כו.]. דנראה כמעשה בעלים ואסור לפני חזקה, אבל מעשה הוצאה מבתייהם לחצר לא מתפרש כלל כמעשה בעלים, ולכן גם לפני חזקה נאמר ההיתר דהוי אורח לגבייהו.

ובטעם החילוק בין הוצאה מביתו להוצאה מבתייהם, כתב ריו"נ "הוא מותר

בשלהם להוציא לחצר ולהכניס לבתייהן דכאורח הוי גבייהו, ואע"פ שהוא משתמש בחצר, אינו נראה כמי שחוזר מביטולו כיון שאין משתמש בה כדרך תשמישו הראשון שהיה דרכו להוציא מביתו לחצר".

ובענין אחר כתב בחי' אבה"ע (סד. בדעת תוס' שם) "מביתו הוא דאסור הא מביתן לחצר שרי, וע"כ הטעם דמביתו שהיה שלו וגם בחצר יש לו חלק בו, לכן בזה שמטלטל מזה לזה גילה דעתו דמחזיק בהם ועושה שניהם רשות אחת^{ק"ב}, אבל מבתיים שלהם לחצר דהבתיים אינו שלו וא"א להיות שניהם חד רשות ולהיות שלו, אדרבה גילה דעתו מדמטלטל מזה לזה דשניהן אינן שלו ומוציא מזה לזה כאורח".

ביאור נוסף בשיטת הריטב"א

הזכרנו לעיל (סי' ח' ענף א') מהלך נוסף בביאור שיטת הריטב"א, שכותב (סח.) לדמות ביטול לאומר לחבירו "לך חזק וקני" דלא נגמר מתנתו עד שקדמו והחזיקו, דמשמע דלא חל היתר ביטול עד לאחר חזקה. ומה"ט אסור לו להוציא מבתייהם לחצר לפני שהם החזיקו, למרות דמעשה זה הוא מעשה אורח, מ"מ אסור משום שעדיין לא חל היתר ביטול עד לאחר חזקה.

✽ הערות והוספות ✽

^{ק"ט} כמו שהבאנו לעיל (סי' ח' ענף ב') מהבי"מ (שפ' ס"ד ד"ה אמנם, בביאור שי' רש"י) שפירש הא דיחיד שביטל ביתו אסור לפני חזקה ומותר לאחר חזקה, משום דלפני חזקה מתפרש כמעשה בעלים ואחרי חזקה משתנה המבט ומתפרש כמעשה אורח. ולכאורה מוכרחים לפרש בריטב"א כמו הבי"מ, דאילו נימא שהריטב"א למד דאחרי חזקה א"א לחזור בו משום דחזקה הוי כמו "גמר קנין", צ"ע לשון הגמ' שפירשה את ההיתר משום "דהוי אורח לגבייהו", וע"כ צ"ל דההיתר אחרי חזקה הוא משום שרואים את המעשה שלו כמעשה אורח וכדברי הבי"מ.

^{ק"ב} נראה כוונתו דיסוד ביטול החצר הוא להפוך את החצר כחד רשותא עם בית המבוטל, וכשמוציא מביתו לחצר הרי הוא עושה את החצר חד רשותא עם רשותו שלו, וזה סותר את הביטול דשוב לא הוי חד רשותא עם בית המבוטל.

[כגון אורחים שאינם מבני החצר] להוציא מהבתים לחצירות. והוא מהלך מחודש.

ולפי"ז איסור זה אינו איסור מיוחד על המבטל, אלא ה"ה דאסור לשום אדם

ענף ב' – רבים שביטלו רשות חצירם ליחיד

ופירש רש"י "והן אסורין אפילו מביתו לחצר, דכיון דמשתמשי בחצר אף על גב דלאו מבית דידהו מפקי, הוה ליה משקל רשותא, דחמשה לגבי חד לא דמו לאורחין".

והיינו דלמרות שביחיד חילקנו דמתי שמוציא מבתיהם לא חשיב חוזר ומחזיק, מ"מ ברבים דלא חשיבי כאורחים, אפילו כשמוציאים מביתו נחשב מעשה בעלות ומשקל רשותא.

עוד מבואר במשנה סט: "נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין".

ביאור האיסור של הרבים להוציא מביתו לחצר

ושואלת הגמ' "ונהוי אינהו לגביה כי אורחין", ומתרצת "חד לגבי חמשה הוי אורח חמשה לגבי חד לא הוי אורח".

בענין אם האיסור להוציא מביתו הוא גם לאחר שהחזיק

חשיבי אורחין, הרי תרוויהו אסורים לפני חזקה ומותרים אחרי חזקה.

אלא ע"כ צ"ל לפי הריטב"א דרבים אסורים גם אחרי שהחזיק, וצ"ב מדוע.

עוד הוסיף הבי"מ (שפ" ס"ד ד"ה אמנם) לשאול דמוכח מסתימת הפוסקים דרבים אסורים להוציא מביתו אפילו לאחר שהחזיק בחצר, וכן מוסיף להוכיח מהא דהמשנה נקטה "והן אסורין" שזה כולל האיסור להוציא מבתיהם ומביתו, והרי ההוצאה מבתיהם ודאי אסורה לגמרי [שלא ביטלו ביתם], וה"ה דההוצאה מביתו אסורה לגמרי אפילו אחרי שהחזיק.

ומעתה גם לפי הריטב"א דיחיד מותר להוציא מבתיהם לפני שהחזיקו, ורבים אסורים להוציא מביתו לפני שהחזיק משום

והנה התבאר בענף א' מח' ביחיד שהוציא מבתיהם לפני שהחזיקו אם חשיב משקל רשותא. ובשלמא לפי הריטב"א ודעימ' דלא חשיב משקל רשותא, מתפרש היטב החילוק בין יחיד לרבים, דיחיד חשיב אורח ומה"ט מותר גם לפני חזקה, משא"כ רבים דלא חשיבי אורחים אסורים להוציא לפני חזקה. אבל לאחר חזקה שפיר י"ל דמותרים להוציא, דמהיכ"ת לאסור.

וכן הציע החזו"א (שלום יהודה מכתב ט') בצד הראשון ד"מהני החזקת הזוכה לקבוע שהמבטל הוא אורח לגבי הזוכה וכו', ומותרים הרבים המבטלים להוציא מביתו".

אבל לפי הריטב"א דגם יחיד שהוציא מבתיהם לפני שהחזיקו הוי משקל רשותא, א"כ צ"ב במה שונים רבים דלא

וכתב הרש"ש מש"כ רש"י דאהני להו לטלטל כלים ששבתו בבית היחיד, "ר"ל והוציאם אותו היחיד למבוי, הם מותרים אח"כ לטלטלם בתוך המבוי, אבל הם בעצמם אסורים להוציא מבית היחיד כדלקמן סט: במשנה^{קכא}.

מבואר שהרש"ש לא קיבל כזה צד שיהיה מותר לרבים להוציא מביתו לאחר חזקה, ומשום כך נדחק בדברי רש"י. וצ"ב כנ"ל מאי טעמא אסורים להוציא לאחר חזקה.

אמנם הריטב"א (סד. ד"ה א"כ) כותב להדיא דרבים שביטלו רשותם ליחיד ג"ם מביתו של אותו שביטלו אצלו מותרין להכניס ולהוציא לחצר לדעת רש"י ז"ל כדכתי' לעיל שנעשו כאורחים אצלו.

והקשה הק"נ (סי' ד' אות ש') "ותמיהני דהא רש"י לקמן דף ס"ט ע"ב פירש איזה פעמים להדיא שהמה אסורין לטלטל אפילו מביתו לחצר, וצריך עיון".

וע"כ צ"ל דהריטב"א למד בדעת רש"י שאסר דוקא לפני חזקה, אבל לאחר חזקה מותרים לטלטל מביתו לחצר^{קכב}. וכדלהלן דטעמו של רש"י דאסורים משום משקל רשותא, וטעם זה לא שייך לאחר חזקה.

דלא הוו אורחין, מ"מ אכתי יקשה מ"ט אסורים להוציא גם אחרי שהחזיק. [וכה"ק החזו"א (פא' סקי"ז) "למה הן אסורין אף בשלו לאחר שכבר החזיק היחיד בחצר"].

מח' ריטב"א ורש"ש בדעת רש"י

והנה רש"י סו. (ד"ה מבטלין) כותב "אם שכחו ולא עירבו, מבטלין רשותן לאחד מהן והוי כוליה חצר ידיה, ותהא מותרת לטלטל בכולה, ובלבד שלא יוציאו מן הבתים לחצר אלא מביתו של אותו יחיד בלבד".

וצ"ע דבמשנתנו מפורש דאסורים להוציא מביתו לחצר. וע"כ צ"ל דרש"י שם איירי לאחר חזקה. ונמצא מבואר דמודה רש"י דמותרים להוציא מביתו לחצר לאחר חזקה.

אמנם הרש"ש נדחק בדברי רש"י, דמש"כ אלא מביתו של אותו יחיד "ר"ל מותר אותו יחיד".

וכן בדברי רש"י סג: (ד"ה בטילור) במעשה דלחמן בר ריסקת דאמר להו אביי שיבטלו רשותם לאחד מהם, ופרש"י "ואע"ג דאינהו אסורים להוציא מחצרותיהם למבוי כדתנן נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין, אהני [להו] מיהא לטלטל בכל המבוי כלים ששבתו בתוכו, וכלים ששבתו בבית היחיד שבטלו רשותן אצלו".

✽ הערות והוספות ✽

^{קכא} מבואר ברש"ש (סג: וסו. עיי"ש) שלמד בדעת רש"י דאסור לטלטל כלי בית בחצר שאינה מעורבת יותר מד"א, וכשיטת הרשב"א (עבוה"ק ש"ג פ"ב אות קט') "חצרות של רבים ומבואות שאינן מפולשין מותר לטלטל בכולן וכו' ואפילו לא עירבו ולא נשתתפו בהן וכו' ולא אמרו חכמים אלא בכלים ששבתו בחצר או במבוי, אבל כלים ששבתו בתוך הבית ויצאו בחצר או במבוי אין מטלטלין אותן אלא בארבע אמות עד שיערבו וישתתפו", וכן משמעות רש"י צד., אבל ברש"י שבת קל: מבואר לא כן.

^{קכב} אבל בריטב"א גופי' הוכחנו דס"ל דגם לאחר חזקה אסור, ויתבאר להלן דאין טעמו משום משקל רשותא.

ביאור איסור הרבים להוציא משום "משקל רשותא"

להדיא שלא יכולים לחזור מהביטול אחרי שהחזיק].

אמנם ע"י להלן סי' יב' דיתבאר לכאורה כן בשיטת תוס' ע"ש, עיי"ש.

ביאור הגאון"י והעצ"א

הגאון"י (ד"ה והן אסורין) מפרש דלעולם לא אחר חזקה לא אוסרים^{קכ}, "ואע"ג דלא אסרי עלי", אינהו מיהא אסרי לאפוקי אפי' מביתאי, כיון דלא הוו אורחין, בתורת רשותי קא מפקי". והיינו דהביטול לא מתיר לפעול מעשה בעלות ברשות, אפילו שאינו אוסר במעשה הזה [וטעם דין זה יתבאר להלן], ולכן הוצאת רבים דלא חשיבי כאורחין אסורה גם לאחר חזקה. וכ"כ **העצ"א** **אלמוגים** (שפ' סק"ט).

וכן יל"פ מש"כ **רש"י** "הוה ליה משקל רשותא, דחמשה לגבי חד לא דמו לאורחין", דאין כוונתו שבמעשה זה חוזרים מביטולם ואוסרים, אלא דכיון דהוה "מעשה החזקה", מעשה זה לא הותר ע"י ביטול.

ושמעתי לדייק כן בלשון רש"י שביאר הדין שמי שנתן רשותו והוציא אוסר "דמיהדר ומשקל רשותא הוא וחזר בו מביטולו", ואילו כאן כתב רק ד"הוה ליה

דברי רש"י דאסור משום משקל רשותא

רש"י כתב הטעם שהן אסורין משום דהוה ליה משקל רשותא. וא"ש לריטב"א הנ"ל שביאר דלאחר חזקה מותרים. אמנם למש"כ הרש"ש דגם לאחר חזקה אסורים, וכפי שדייק הבי"מ בלשון המשנה, א"כ דברי רש"י קאי גם על אחרי חזקה, וצ"ב אמאי משקל רשותא הוא טעם לאסור גם אחרי חזקה.

ביאור הבי"מ

וכתב הבי"מ (שפ' ס"ד ד"ה אמנם, בשי' רש"י) להוכיח דהא דאין יחיד יכול לחזור ולהחזיק לאחר שהחזיקו, היינו משום דדוקא לפני חזקה המעשה מתפרש כמעשה בעלות, אבל אחרי חזקה המעשה מתפרש כמעשה אורח^{קכ}. ולכן ברבים דלא חשיבי אורחין, גם אחרי חזקה מעשיהם מתפרש כמעשה בעלות, ושפיר חוזרים מביטולם גם אחרי שהחזיק בחצר.

וא"ש דרש"י שכתב טעם משום משקל רשותא, הוא סיבה לאסור גם אחרי שהחזיק.

ועיי"ש שכתב דדבריו מחודשים ולא מצאנו כן בראשונים [ואדרבה ברשב"א כתב

✻ הערות והוספות ✻

^{קכ} לאפוקי מהמהלך השני (לעיל סי' ח' ענף ב') המבאר דחזקה מועיל מדין "קנין", דזה טעם גם ברבים שלא יהיה חזרה.

^{קכ} וזה כמו ההבנה (סי' ח' ענף ב') שחזקה פועל מדין "קנין", ולכן גם אם רבים המוציאים הוא מעשה בעלים, מ"מ א"א לחזור לאחר קנין.

לאחר חזקה, וכמש"כ הראשונים בדעת רש"י (כו. מובא להלן ענף ג').

והטעם, דלאחר חזקה שאין באפשרותו לחזור בו, ע"כ מעשיו מתפרשים כמעשה אורח^{קכ}, ורק ברבים שלא שייך המושג של "אורח" הרי זה מתפרש כמעשה בעלים גם לאחר חזקה.

בביאור הטעם דביטול לא מתיר מעשה בעלות

התבאר יסוד בגאו"י, עצ"א וחזו"א דמעשה החזקה ובעלות לא הותר בביטול. ויל"ע מ"ט.

והנה משמעות החזו"א דהוא חיסרון ביסוד תקנת ביטול. ויל"פ דהיתר ביטול הוא רק למי שביטלו לו [וכמו שיתבאר להלן (סי' י) ענף ב')] דמה"ט צריך לבטל לכל אחד ואחד, ואין זה מציאות שהמקום הפך לרשות של יחיד, וע"כ א"א להתיר לאחר לטלטל מבית לחצר אא"כ רואים אותו כאורח של אותו אחד שביטלו לו.

ומעתה כל הוצאה שהיא מעשה בעלים, אפילו דלא מהני לחזור מהביטול [משום דהוא לאחר חזקה], מ"מ אסור לטלטל,

משקל רשותא, ולא כתב ש"חזר בו מביטולו". והיינו דהדר משקל רשותא הוא בטוי ל"מעשה החזקה", ובאמת כאן לא חזר מביטולו, אלא רק שחכמים לא התירו מעשה החזקה.

והנה כיסוד הזה מצאנו גם בחזו"א, אלא דהחזו"א כתב כן אפילו ביחיד, ואילו ברש"י מבואר כן דוקא ברבים, וכדלהלן.

ביאור החזו"א

החזו"א (פא' סק"יז) מפרש "ונראה דכל דחשיב החזקה רשות לא מהני ביטול לענין הוצאה זו, ולא תקנו בזה חכמים תועלת הביטול, והלכך כל הוצאה המבטלת הביטול כשהיתה קודם שהחזיק מי שנתבטל לו, אסורה גם אחר שהחזיק מי שנתבטל לו"^{קכה}.

ומבואר ג"כ כהיסוד הנ"ל דמעשה בעלות לא הותר בביטול. אמנם בדבריו מבואר כלל דכן הוא בכל הוצאה המבטלת הביטול לפני חזקה, דאסורה גם לאחר חזקה^{קכ}.

אבל ברש"י נראה לפרש כן דוקא בהוצאה של רבים, דלא שייך ברבים שם אורחים, אבל ביחיד שביטול רשות ביתו וחצירו שפיר י"ל דלמרות שאסור לפני חזקה מ"מ מותר

✽ הערות והוספות ✽

^{קכ} וכ"כ החזו"א (שלום יהודה מכתב ט') "דהחזקה רשות קובעת רק שאין המבטל יכול עוד לעקור את מתנתו ואינו אוסר בתשמישו אף בתשמיש זה אשר שם בעלות נקרא עלי". דמבואר דמהני חזקה דלא אוסר, אבל מ"מ נשאר שם "בעלים" על המעשה כמו שהיה לפני חזקה.

^{קכ} ויש לציין דמוכת דחזו"א לא למד כמו הריטב"א, ומתיר ליחיד להוציא מבתייהם לחצר גם לפני שהחזיקו, דאל"כ הרי זה בכלל הוצאה המבטלת הביטול כשהיתה קודם שהחזיק מי שנתבטל לו, שאסורה גם אחר שהחזיק מי שנתבטל לו.

^{קכ} וכן הציע החזו"א (שלום יהודה מכתב ט') בצד הראשון "דכיון דהחזקה הזוכה מהני שאם הוציא לא חשיבא החזקה רשות וחזרה מהביטול, ה"נ מהני החזקה הזוכה לקבוע שהמבטל הוא אורח לגבי הזוכה, וא"כ לאחר שהחזיק מותר ליחיד המבטל להוציא מביתו לחצר, שכבר חותם אורח עלי' לאחר שהחזיקו הרבים".

משום דביחס לכזה מעשה אין היתר של ביטול, דלא חשיב אורח של מי שביטלו לו את הרשות.

אמנם מהלך זה לא משמע ברש"י, דכתב (כו:): טעם אחר במה שצריך לבטל

לכאו"א [וכפי שיתבאר עוד להלן סי' י' ענף ב']. אלא לדידי' נפרש כמש"כ העצ"א עפ"י דברי ר' יהונתן דאם יעשה מעשה בעלות בחצר "יראה כחוכא וטלולא ועוד מפני החשד"קכ"ח.

ביאור נוסף בטעם איסור הרבים להוציא לאחר חזקה

כמוציאין מרשותו של אותו יחיד לרשות המשותפת להן".

וכ"כ הריטב"א "הו"ל כמוציאין מרשות היחיד לחצר המשותפת, דאע"ג דביטלו לו רשותם אסורין הם בו אפילו לגבי דידיה כיון שלא נעשו לו כאורחים".

והיה מקום לפרש גם כאן כמו שביארנו בחזו"א דביטול פועל היתר רק למי שביטלו לו או לאורחים שלו, אבל ביחס למעשה בעלות אין היתר של ביטול, ואכתי חשיב "חצר המשותפת"קכ"ט.

ועי' בבי"מ (שפ' ס"ד ד"ה אמנם) שפירש דבריהם דלמרות שכלפי אותו יחיד נראה כרשות של אותו יחיד שבטלו לו לבדו, מ"מ ביחס לרבים דלא רואים אותם כאורחים, א"כ כלפיהם "נראה" כמו חצר השותפין, ו"נראה כמוציא מרה"י לרשות המשותף". והיינו משום מראית עין.

עד עתה התבארו טעמים דאסורים להוציא מביתו משום "משקל רשותא", והיינו דבעצם הוי ביטול גמור, אלא שיש בעיה של משקל רשותא [כל אחד כדרכו]. אמנם בראשונים מתבאר טעם חדש שהוא חיסרון בגוף הביטול, וכדלהלן.

ביאור הרשב"א והריטב"א

הרשב"א לא קיבל את חידושו של הבי"מ דרבים יוכלו לחזור בהם אחרי שהחזיק, וכתב "מסתברא שאינן אסורין עליו את החצר לאחר שקדם והחזיק".

ומתקשה מ"ט רבים אסורים להוציא לאחר שהחזיק, מה אכפ"ל דלא הו אורחין, הרי סו"ס יש כאן רשות של יחיד [שביטלו לו רשותו].

וכותב לפרש "דלא כמוציאין מרשותו של יחיד לחצרו של יחיד הם, אלא

✽ הערות והוספות ✽

^{קכ"ח} ואמנם ריו"נ כתב (כו:). לאסור מהאי טעמא גם ביחיד לאחר חזקה [באופן שביטל ביתו וחצרו, לענין הוצאה מביתו לחצר]. אבל הראשונים כתבו בדעת רש"י דלאחר חזקה מותר, ויתפרש דיחיד לאחר חזקה לא רואים אותו כבעלים, וממילא אין בזה משום חוכא וחשד.

^{קכ"ט} אמנם לא לגמרי כמו החזו"א שכתב דכל הוצאה שהיא מעשה החזקה לפני חזקה אסור גם לאחר חזקה, דהרשב"א והריטב"א כתבו להדיא (כו:). לגבי יחיד שביטל ביתו וחצירו דלמרות שלפני חזקה הוי חזרה, מ"מ לאחר חזקה מותר להוציא מביתו לחצר.

מבואר בדבריו שיש ב' סוגי ביטול, יש ביטול שיחיד מבטל ביטול גמור, דחשיב אכסנאי בחצר. ויש ביטול של רבים שלא מסתלקים לגמרי מן החצר [משום דלא יכולים להיות מוגדרים אכסנאים של היחיד], וכל הביטול שלהם הוא לענין שמתי שהיחיד משתמש בחצר הרי הוא נחשב כמשתמש בתוך שלו [ומה"ט מותר לו להוציא מביתו לחצר, דבזמן שמוציא הרי זה נחשב חצר שלו], אבל כשהם משתמשים בחצר, הרי הם משתמשים מכחם^{קל}, וממילא אסור להם להוציא מביתו לחצר, דהוי חילוק רשויות.

ומעתה כך יש לפרש בלשון הרשב"א והריטב"א דחשיב "כמוציאין מרשותו של אותו יחיד לרשות המשותפת להן". דכיון דביטול של רבים אינו סילוק גמור, נמצא דבזמן שמשתמשים בחצר, חשיבא שמשתמשים בשל עצמם.

אמנם לאחר שמצאנו בפסקי רי"ד בנוסח אחר, כך יש לפרש גם ברשב"א ובריטב"א, וכדלהלן.

ביאור הפסקי רי"ד

הפסקי רי"ד מפרש "חמשה לגבי חד לא הו אורחין ולא מסתלקי לגמרי מן החצר, ועכשיו כשמוציאין מביתו לחצר נמצא שהן מטלטלין מרשות לרשות, דנהי דמועיל ביטולן להסתלק מן החצר כדי שלא יאסרו על זה שלא עירב עמהן, אבל אינן מסתלקין לגמרי שיהא כל החצר שלזה והם יהיו כאכסנאין ויהיו מותרין לטלטל מביתו שלזה לחצר. אבל האחד הוא מסתלק סילוק גמור בין שלא לאסור על בני החצר ובין שיהא הוא מותר להוציא מביתהן לחצר, שלא נשתייר לו שום שיעור בחצר".

נפ"מ בין המהלכים

רשותא כיון דלא חשיבי כאורחים", דבזה שייך לחלק דמעשה הכנסה לא הוה משקל רשותא.

אבל לפי המהלך של הראשונים דהוא חיסרון בגוף הביטול, דביחס לרבים לא הוה ביטול והוי כמו חצר המשותפת, א"כ אין שום חילוק בין הוצאה להכנסה, ואסורים גם להכניס לביתו. [וכ"כ הבי"מ שפ" ס"ד ד"ה שוב].

בענין אם מותר לרבים "להכניס" מהחצר לביתו

והנה נפ"מ רבתי בין המהלכים, במש"כ המ"א (שפ' סק"ז, מובא להלן סי' יא' ענף ב') "משמע דמותרים להכניס מחצר לביתו". דזה יתכן דוקא לפי המהלך שכתב שם כמו רש"י דרבים אסורים משום ד"ה"ל משקל

✽ הערות והוספות ✽

^{קל} וכבר מצאנו חילוק כזה בראב"ד (מובא בענף ג') בבית המשותף דכל אחד בזמן שהוא משתמש נחשב משתמש בתוך שלו, עיי"ש. [ולמרות שהרשב"א כו. חולק על הראב"ד, יתבאר שם טעמו, ואין זה סותר לפרש כאן גם ברשב"א כמו הפסקי הרי"ד, דכאן זה מצב שהם יוצרים ע"י הביטול, דמקנים לו את הזכות ליחשב משתמש בתוך שלו [מעין קנין לפירות] ושפיר שייך האי ביטול גם בחצר. משא"כ הראב"ד ס"ל כן מן הדין בכל בית המשותף דנחשב כל אחד משתמש בתוך שלו ללא קשר לביטול, ולכן ס"ל שבחצר זה לא שייך].

בענין אם מותר לרבים לטלטל בתוך החצר כלים ששבתו בבית

עוד נפ"מ בזה לשיטת הרשב"א (עבוה"ק ש"ג פ"ב אות קט) "חצרות של רבים ומבואות שאינן מפולשין מותר לטלטל בכולן וכו' ואפילו לא עירבו ולא נשתתפו בהן וכו' ולא אמרו חכמים אלא בכלים ששבתו בחצר או במבוי, אבל כלים ששבתו בתוך הבית ויצאו בחצר או במבוי אין מטלטלין אותן אלא בארבע אמות עד שיערבו וישתתפו". דמבואר

שיש איסור לטלטל כלי בית בחצר שאינה מעורבת קלא. ויל"ע מה הדין ברבים שביטלו חצירם ליחיד.

והוא ג"כ תלוי בנ"ל, דלפי המהלך של רש"י דהחיסרון במעשה משקל רשותא, א"כ בשימוש בחצר לבד לא הוה משקל רשותא ואין לאסור.

משא"כ לפי המהלך של הרשב"א ודעימי' דהוה כמו חצר המשותפת, א"כ אסור גם לטלטל בתוך החצר ד"א.

ענף ג' – יחיד שביטל רשות ביתו וחצרו

ביאור הראשונים בדעת רש"י דמותר לאחר חזקה

הרשב"א, ריטב"א ור"ן מפרשים דלפי רש"י האיסור הוא דוקא לפני שהחזיקו, אבל אחרי שהחזיקו שכבר לא יכול לחזור מביטולו, מותר להוציא מביתו לחצר.

וכן הוא לפי הבי"מ [בדעת רש"י] שחילק דדוקא ברבים אסורים גם אחרי שהחזיקו, משום דתמיד יכולים לחזור בהם, אבל יחיד שלא יכול לחזור בו לאחר שהחזיקו מותר להוציא מביתו לחצר.

והראשונים תמהו א"כ מדוע המשנה סתמה דאסור, הרי אסור רק לפני שהחזיקו, ועיי"ש מה שתירצו דהתנא כאן לא אתא לאשמעי' דינים אלו.

איחא במתני' כג. "אמר רבי אלעאי שמעתי מרבי אלעזר וכו' אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב, ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו אבל להם מותר". ומפרשת הגמ' כו: "לדברי רבי אליעזר המבטל רשות חצירו רשות ביתו ביטל". ויל"ע מ"ט הוא אסור להוציא מביתו לחצר.

ביאור איסור היחיד להוציא מביתו לחצר

וכתב רש"י "לא אמרינן כיון דביטל להו רשות ביתו הוי ביתו כבתיהן, דבשלמא מבתיהן אם הוא מכניס ומוציא איכא למימר כאינש בעלמא הוא, אבל מביתו חוזר ומחזיק ברשותו הוא, ואוסר עליהם והן עליו".

ומבואר הטעם דאסור להוציא מביתו לחצר משום דהדר משקל רשותא.

✽ הערות והוספות ✽

קלא וכן מבואר ברש"ש (סו.) בבאור דברי רש"י, וכמשמעות רש"י (צד.), וזה דלא כמבואר ברש"י שבת (קל:).

סתירה בדברי הר"ן

הר"ן (כו.) כותב כמו רש"י וכפי שביארו אותו הראשונים דאסור לפני חזקה דוקא, אבל אחרי חזקה מותר.

אמנם להלן סח. כותב דיחיד שביטל רשות ביתו, אסור לעולם לטלטל מביתו לחצר, וטעמו "דלא הוי אורח אלא בבתיהן של אחרים, אבל בביתו לא הוי אורח". וצ"ע סתירת דבריו.

ושמעתי ליישב דמדויק בלשון הר"ן דלפי רבנן אין אדם נעשה אורח בביתו, ואפילו כשמפרש שמבטל גם את רשות ביתו דמהני למסקנה, מ"מ לא חשיב אורח קלד.

ומעתה א"ש דגמ' כו. איירי אלי' דר"א דס"ל שאדם כן נעשה אורח בביתו [כפי שמתבאר בסוגיא כו:], ולכן לאחר חזקה מותר משום דהוי אורח. משא"כ בדף סח. דאיירי אלי' דרבנן [ופירש להדיא שמבטל את רשות ביתו], כיון שלא נעשה אורח בביתו, לכן אסור גם לאחר חזקה.

ובגוף הסברה דאם לא נעשה אורח אסור גם לאחר חזקה, אפשר לפרש בכמה דרכים [שהזכרנו לעיל בביטול של רבים]: או כמו הבי"מ דכל התועלת של חזקה הוא לראות אותו כמעשה אורח, וכאן א"א לראות אותו כאורח בביתו. או כמו החזו"א דכל מעשה

וכבר הזכרנו דגם לפי הביאור של הגאון"י ועצ"א דלא הותר מעשה החזקה בביטול, מ"מ א"ש דיחיד לא חשיב מעשה החזקה ובעלות, דלאחר חזקה שאינו יכול לחזור בו מתפרש כמעשה אורח קלד.

ביאור החזו"א דאסור לאחר חזקה

אמנם לפי הבנת החזו"א דכל מעשה החזקה שהיה גורם לחזרה לפני הביטול אסור גם לאחר חזקה, דגם לאחר חזקה חשיב מעשה בעלות, א"כ אין חילוק בין רבים ליחיד, דעד כמה שהתבאר דמתי שאותו יחיד מוציא מביתו לפני חזקה חשיב מעשה החזקה, הרי זה סיבה לאסור גם אחרי שהחזיקו.

וכ"כ במכתב (שלום יהודה מכתב ט' קלד) "דהחזקת רשות קובעת רק שאין המבטל יכול עוד לעקור את מתנתו ואינו אוסר בתשמישו אף בתשמיש זה אשר שם בעלות נקרא עלי', אבל כיון שהוא תשמיש בעלות זהו באיסורו אף לאחר שהחזיק הזוכה, ולפ"ז מתנ' כ"ג א' ומתנ' ס"ט ב' הוא במוחלט אף לאחר שהחזיק הזוכה, כפי ראות השכל אהבת המישרים הוא להחליט דין אחד על יחיד מביתו ועל רבים מבית המבטל, ואין לנו שום מכריח להפריד בין הדבקים, שהן נאמרו על גורל אחד בטעם אחד ושנויות סתם במשנה כ"ג א' ובמשנה ס"ט ב'".

❖ הערות והוספות ❖

קלד וכן הציע החזו"א (שלום יהודה מכתב ט') בצד הראשון "דכיון דהחזקת הזוכה מהני שאם הוציא לא חשיבא החזקת רשות וחזרה מהביטול, ה"נ מהני החזקת הזוכה לקבוע שהמבטל הוא אורח לגבי הזוכה, וא"כ לאחר שהחזיק מותר ליחיד המבטל להוציא מביתו לחצר, שכבר חותם אורח עלי' לאחר שהחזיקו הרבים".

קלד החזו"א כותב שם בצד ראשון דנימא בין ברבים ובין ביחיד מותרים לאחר חזקה, ובצד השני מציע לאסור בכולהו לאחר חזקה. ומאחר ובספר נקט דרבים אסורים גם לאחר חזקה, לכן נקטנו לעיקר בדבריו כמו הצד השני שלו במכתב.

קלד והוכחנו מזה (סי' ח') דס"ל דאדם מבטל רשותו אפילו במקום שלא נעשה אורח.

כמשתמש כל אחד בתוך שלו, ודוקא בחצר נחשב משתמש בשל כולם^{קל"ה}.

ומעתה מפרש הראב"ד דיחיד בביתו לא מסתלק לגמרי והוה כמו בית המשותף, ודין בית המשותף דכל אחד משתמש בתוך שלו, ולכן הוא אסור להוציא מהבית לחצר אפילו לאחר חזקה, משום דהוה מוציא מבית שלו לחצר שלהם, אבל הם מותרים משום דחשיבי מוציאים מבית שלהם [ולא שלון] לחצר שלהם, והם הרי עירבו ביניהם.

והרשב"א חלק עליו מכח לשון הגמ' בע"ב דההיתר של ר"א במבטל רשות חצירו בסתם, היינו משום דהוה אורח בביתו, ואילו לפי הראב"ד לא הוה אורח אלא שותפים, וכל אחד משתמש בתוך שלו.

וכמו"כ חולק עליו ביסוד הדברים, דכותב (עבוה"ק ש"ג פ"ט אות רס') "אפילו מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו וכו' אסור עד שיערבו", דאסור לטלטל מבית ראובן לביתו של ראובן ושמעון, ולא אמרי' דמתי משתמש בבית המשותף חזי' לי' כאילו משתמש בשלו, דא"כ היה לו להתיר דהוה מוציא מביתו לביתו^{קל"ו}.

ביאור ריו"נ דאסור לאחר חזקה

ריו"נ (כו.) כותב ביחיד שביטל רשות ביתו וחצרו דאסור להוציא מביתו לחצר "משום היכרא שיכירו שביטל הוא רשותו להם

החזקה לא הותר בביטול. או כמש"כ הראשונים ט: דבמקום שלא נעשה אורח, הרי מעיקרא אינו מסתלק לגמרי, ולכן חשיב כבית המשותף.

ביאור הראב"ד דאסור לאחר חזקה

ויש עוד מהלך לפרש את האיסור להוציא לאחר שהחזיק, והוא פירוש הראב"ד (המובא ברשב"א ובר"ן כו.). "דאפילו לר' אליעזר דסבירא ליה דאף רשות ביתו ביטל לא לגמרי ביטל רשות ביתו לגביהן ושיהא הוא אורח אצלם אלא עדיין הוא משייר דירתו שם וכיון שכן אסור הוא להכניס ולהוציא מביתו לחצר משום דהו"ל כמוציא מרשותו לרשות חבירו, אבל להם מותר שאע"פ שהוא שותף עמהן בבית אין אנו עושין הבית כרשות משותפת אלא כרשות מיוחדת לכל אחד ואחד מן הדדים שם והרי אלו מוציאים מרשות המיוחדת להן לחצרן המיוחדת להן ג"כ, ואינו דומה לחצר משותפת שאסור להכניס ולהוציא ממנה לבית המיוחד ממש לכל אחד ואחד מהן דחצר אינה כמיוחדת לכל אחד ואחד מן השותפין דאין האחד משתמש בחצר כנגד פתחו של חבירו אלא זה משתמש כנגד פתחו וזה משתמש כנגד פתחו ולפיכך אין כל החצר כמיוחדת להם אבל בית הרי זה כמיוחד לכל אחד ואחד לפי שכל אחד ואחד משתמש בכל הבית זה כזה".

ונפרש את דבריו: שיטת הראב"ד בכל דיורי דירה, דהדירין האלו מתפרשים

✽ הערות והוספות ✽

^{קל"ה} דאילו גם בחצר נחשב משתמש בתוך שלו, לא היה צורך בעירוב בכלל, דכל אחד יוכל להוציא מביתו לחצר ולהחשיב כמשתמש בתוך שלו. אלא בחצר חשיב משתמש בשל כולם.

^{קל"ו} וע"ע להלן (בענף ד' ובהערות שם) דיתבאר יסוד מח' הרשב"א והראב"ד.

וכ"פ השו"ע (שפ' ס"ב) "אם ביטל להם גם רשות ביתו, מותרין בין הוא בין הם להוציא לחצר, בין מביתו בין מבתיהם".

וכתב המ"א (סק"ה) דהא דהתיר להוציא מביתו לחצר "היינו לאחר שהחזיקו בחצר".

אמנם מסתימת לשונם משמע שהתירו גם לפני חזקה, וצ"ע ממשנה כג. דיחיד שביטל רשות ביתו וחצרו אסור להוציא מביתו.

ביאור הגאון

ומפרש הגאון דהמשנה כג. היא לדעת ר"א דהמבטל רשות חצרו ביטל רשות ביתו [כמבואר כו.], ומכיון דלא פירש להדיא שמבטל רשות ביתו, אם יוציא מביתו לחצר, הרי הוא מגלה שלא ביטל רשות ביתו, וזה סיבה לאסור אפילו לאחר חזקה, דמגלה שלא ביטל רשות ביתו^{קל}.

משא"כ להלכה דקיי"ל כרבנן דהמבטל רשות חצרו לא ביטל רשות ביתו, וע"כ איירי בכה"ג שפירש להדיא שמבטל גם את ביתו, בזה לא שייך לגלות שלא ביטל את ביתו, ושפיר מותר אפילו לפני חזקה, דאדם נעשה אורח בביתו^{קלח}.

אמנם דברי הגאון מחודשים מאד, דמאחר וס"ל דאדם נעשה אורח בביתו, א"כ יש

אסרינן ליה לאותו המבטל שלא יוציא מן הבית לחצר, אי נמי שלא ימלך ויחזור מביטולו שהרי יכול לחזור מביטולו שביטל ויאסר עליהם אם יחזיק בחצר".

ויל"ע דאם נדון עליו מטעם "היכר", לכאורה טעם זה הוא סיבה לאסור גם לאחר חזקה, משא"כ אם נדון עליו מטעם שחזור מביטולו, זה לא שייך לאחר חזקה.

אמנם נראה דגם לפי הטעם השני אסור לאחר חזקה, כמש"כ (ט:): "דנראה לכל אם יוציא מביתו לחצר שחזור מביטולו, ואע"ג שאינו יכול לחזור בו כיון שהחזיקו בני מבוי במבוי, אפ"ה אסור דנראה כחוכא וטלולא".

משמעות הרשב"א והרמב"ם דמותר אף לפני חזקה

הרשב"א (עבוה"ק ש"ד פ"ז אות קעד') כותב "ביטל להם רשות חצרו ורשות ביתו, הכל מותר לו ולהם להוציא ולהכניס מביתו לחצר או מביתם לחצר, לפי שנעשה הוא כאורח אצלם ואפילו בביתו".

וכ"כ הרמב"ם (פ"ב ה"א) "ביטל להן רשות ביתו ורשות חצרו, הרי כולם מותרין וכו', וגם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אסור".

✽ הערות והוספות ✽

^{קל} ומ"מ יש חילוק בין לפני חזקה ולאחר חזקה, דאחרי שמגלה שלא ביטל רשות ביתו, חוזר להיות דינו כמי שביטל רשות חצרו לבד, דבזה יש חילוק דלפני חזקה הוה חזרה ואוסר גם בחצר, ואילו לאחר חזקה לא הוה חזרה ולא אוסר בחצר אלא רק בביתו.

^{קלח} והמבואר במשנה (ט:): דיחיד שביטל רשות חצרו והוציא מביתו לחצר הוה חזרה, למרות שביטל רשות חצרו להדיא ולא שייך לומר שמגלה שלא ביטל את החצר. צ"ל דכיון שעושה איסור בהוצאה הוה טפי חזרה [כפי שמתבאר בדרישה ובבי"מ, מובא להלן סי' יא' ענף א'].
 סי' יא' ענף א'.

ובזה תתישב קושית הבי"מ שכתב דדבריו הם נגד תוס' מפורש, וכוונתו לתוס' סד. דהמבטל מבית לבית והכניס מבית חברו לביתו, דהוה חזרה למרות שביטל ביתו להדיא. אמנם להנ"ל א"ש דשאני התם שצריך את ביטול הבית בשביל גוף ההיתר, משא"כ כאן שמתיר את החצר גם בלי ביטול ביתו.

ביאור הבי"מ

ובבי"מ כתב ליישב בענין אחר, דהנה פליגי ר"מ ור"י בהוציא בשוגג אם אוסר. ומפרש דבסוגיא כו. שביטל רשות ביתו, הרי ליכא איסור בהוצאה מבית לחצר [דהוא חד רשותא] ולא גרע ממוציא בשוגג, ואם מ"מ מבואר דהוה חזרה, ע"כ ס"ל כמו ר"מ דגם הוצאה בשוגג הוה חזרה. אמנם להלכה דקיי"ל כר"י דהוצאה בשוגג לא אוסרת, ממילא כל שביטל רשות ביתו מותר להוציא מיד, דאין בזה חזרה מאחר ואינו מעשה האסור.

לנו ב' אפשרויות לפרש את מעשה הוצאה מביתו לחצר לר"א, או שמשמש מדין אורח, או שמגלה על הסתמא שלא ביטל רשות ביתו. ומהיכ"ת לפרש שמגלה שלא ביטל רשות ביתו ומטלטל באיסור, הרי עדיף לפרש שמטלטל מדין אורח בהיתר.

ביאור האבה"ע

האבה"ע כותב ג"כ לחלק בין ר"א שביטל סתם לבין רבנן שביטל להדיא, אמנם מפרש בענין אחר, דלפי רבנן שפירש להדיא שמבטל גם רשות ביתו, "על כרחך דעתו היה כדי שישתמש הוא ויטלטל מביתו לחצירו", ולכן מותר אפילו לפני חזקה, דאין זה נראה כחזור מביטולו כיון שהיה דעתו מעיקרא בשעת ביטול להשתמש בביתו.

ויש לפרש דהוא סברה כיון דהוה סגי בביטול חצרו כדי להתיר את החצר, והוא ביטל להדיא גם רשות ביתו [למרות שאינו נצרך לבני החצר], ע"כ דהיה כוונתו לטובת עצמו שיוכל לטלטל מביתו לחצר.

ענף ד' – יחיד שביטל רשות חצרו, בגדר האיסור להוציא מביתו לחצר

פירוש ריו"נ

אמנם ריו"נ מפרש (סט: במשנה) טעם האיסור משום "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב וכו', דאין דרך לומר כשהוא בביתו דליהוי אורח לגבייהו, ועוד דנראה לכל אם יוציא מביתו לחצר שחזר מביטולו ואף על גב שאינו יכול לחזור בו כיון שהחזיקו בני מבוי במבוי אפי' הכי אסור דנראה כחוכא וטלולא".

ונסיים בדין יחיד שביטל רשות חצרו ולא ביטל רשות ביתו, דמבואר **במתני'** סט: "ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהם".

פירוש רש"י

ובטעם האיסור להוציא מביתו לחצר, פירש **רש"י** (ד"ה ביתו אסור) ד"הוה ליה רשות ביתו רשות דידיה, וחצר רשותא דידיהו". והיינו מטעם הוצאה מרשות לרשות.

אסורים משום "שאם יוציאו הרי הן כמחזיקין ברשותן". וכ"כ עוד תוס' סד. (ד"ה א"כ) שהמבטל רשות חצרו אסור להוציא משום ד"נראה כחוזר ומחזיק ברשותו".

והקשה החזו"א (פא' סק"ד) "הכא א"צ לזה שא"צ טעם של החזקת רשות אלא כשביטל ביתו וחלקו בחצר שאסור להוציא מביתו לחצר אע"ג דתרויהו הבית והחצר של חד בעלים, ואפ"ה אסרינן משום דחשיב החזקת רשות, אבל הכא אסורין כלן להוציא מחצר למבוי משום שהמבוי הוא חלוק בעלים מהחצר שהמבוי הוא של היחיד והחצר רשות שותפין".

פירוש המ"א, לבוש ומ"ב

וכן מצאנו עוד במ"א (שפ' סק"ג) שכתב דיחיד שביטל חצרו אסור להוציא מביתו לחצר "שהרי בביתו אין לומר שהוא אורח". והקשה עליו הבי"מ דנמשך אחרי לשון ריו"נ, ואינו מן הצורך, דאיסורו מטעם דמוציא מרשות לרשות.

וכן הוא בלבוש (שפ' ס"א) "שאין דרך לומר דהוי כאורח בביתו, ועוד שאם היה מוציא מביתו היה נראה שחזר בו מביטולו אפילו בחצר, ומיחזי כחוכא ואיטלולא והיה נראה לכל שבאיסור משתמשין בני חצר אפילו בחצר".

וכ"כ המ"ב (שפ' סק"ט) "אסור להוציא מביתו לחצר שאין לומר על ביתו שהוא כאורח בו שהרי לא ביטל להם".

וצ"ע בכולהו כנ"ל מ"ט לא נקטו הטעם משום דמוציא מרשות לרשות.

וכ"כ עוד (בגמ' שם) "ביתו אסור לו להוציא שאם יוציא נמצא שהוא חוזר מביטולו, ולהם נמי אסור שהרי לא ביטל להם רשות ביתו". והיינו דגבי איסור הרבים [שביטל להם] כתב טעם דמוציאים מרשות לרשות, ואילו כלפי המבטל עצמו נקט טעם דחוזר מביטולו.

וכ"כ המאירי (סט: במשנה) "מביתו לחצר אסור שאין דרך להיותו נחשב כאורח בביתו, ועוד שאם יוציא מביתו לחצר נמצא כמערער בבטולו, ואע"פ שמהחזיקו אין יכול לחזור מ"מ הרי הוא כחוכא וטלולא".

וכבר הקשו האחרונים דכיון דאיירי בכה"ג שביטל רק את חצרו, תיפו"ל דגם המבטל עצמו אסור משום דמוציא מרשות לרשות.

וכתב העצ"א (סק"ב) דריו"נ בא לרבותא דאפילו כשביטל רשות ביתו אסור משום הני טעמי דבביתו לא נעשה אורח ונראה כחוכא ואיטלולא, ואלו טעמים לאסור אפילו לאחר חזקה [כפי שהתבאר לעיל].

אמנם יעו"י בריו"נ (כו. במשנה) שכתב דמתי שביטל רשות ביתו "נעשה אורח גם בביתו". וא"כ א"א לפרש את דברי ריו"נ שאסר משום שבביתו לא נעשה אורח בכה"ג שביטל את ביתו.

ושוב צ"ע בכה"ג שביטל רק את חצרו, תיפו"ל דאסור משום דהוה מוציא מרשות לרשות.

פירוש תוס'

עוד מצאנו כן בתוס' סג: (ד"ה בטילו) שכתבו לגבי רבים שביטלו רשותם ליחיד, דהם

אמנם מלבד זה יש גם איסור להוציא מביתו לבית חברו, אפילו בבית של יחיד. וע"כ שם הוא איסור אחר, דכל בית חולק רשות לעצמו, ואסור להוציא מרשות לרשות.

והנה תוס' סג: (ד"ה בטילו) במעשה דלחמן בר ריסקת, ביארו שעירבו את החצירות וביטלו את חלקם במבוי, וכתבו על זה "היחיד שביטלו רשותן אצלו יכול להוציא כלי בתייהן למבוי, שהעירוב עושה אותן כבית אחד וכו'". וצ"ע דהוי מוציא מרשות לרשות, דהחצר היא רשות המעורבת לכולם והמבוי מיוחד לו.

אלא מבואר דכיון דעירבו בחצירות, שוב לא הוי חצר של רבים ואין את הגזירה דדומה לרה"ר. וכשבאים לדון מצד חילוק רשויות, מתבאר יסוד דכל שיש לו חלק בב' הרשויות אין איסור של מוציא מרשותו לרשות חבירו^{קלט}.

וכן מתבאר מהא דכתבו לפרש טעם האיסור להוציא מבית לחצר משום דדומה לרה"ר, תיפול דמוציא מרשות לרשות. אלא ע"כ כיון דיש לו חלק בחצר לא הוי מוציא מרשות לרשות, ולכן צריכים לפרש האיסור מטעם דדומה לרה"ר^{קמ}.

והיה מקום לפרש דלעולם טעם האיסור הוא משום הוצאה מרשות לרשות, אלא שבאו להוסיף דמלבד הא דאסור, הוא גם אוסר משום דחוזר ומחזיק. והוא דוחק.

ביאור הגר"ז

והנה הגר"ז (שפ' ס"ב) מפרש "אסורים להוציא מביתו לחצר וכן להכניס, שהרי ביתו הוא מיוחד לו והחצר להם והרי זה מוציא מרשות לרשות. ואפילו הוא שביתו שלו וגם בחצר הוא כאורח אצלם, אעפ"כ אסור לו להוציא מביתו לחצר לפי שאין אומרים שהוא כאורח אצלם אלא לענין תשמיש מבתיהם לחצר אבל תשמיש שמביתו או לביתו אין לומר שהוא אורח". ודבריו צ"ב.

ושמעתי לפרש בזה, דהנה מבואר ברמב"ם (פ"ב ה"ה) וברשב"א (עבוה"ק ש"ג סי' א' אות עד') דהאיסור להוציא מבית לחצר הוא "גזירה שמא יתחלף להם רשות הרבים דעלמא ברשות חצר המשותפת לרבים ויוציאו מביתם לרשות הרבים". וכ"כ הטור והלבוש (שסו' ס"א).

✽ הערות והוספות ✽

^{קלט} ועי' להלן סי' י' ענף ב' דכיסוד הזה מתבאר ג"כ בתור"פ (כו:): בענין ביטול לאחד מבני החצר, דאותו אחד שביטלו לו מותר להוציא מביתו לחצר.

^{קמ} עיקר יסוד זה כבר מבואר בראב"ד (מובא לעיל בענף ג') דמותו להוציא מביתו לבית המשותף כיון דיש לו חלק בשניהם, אמנם הוא הגביל את ההיתר דוקא בבתיים דנחשב משתמש בתוך שלו, ולא בחצר דנחשב משתמש גם בחלק של חברו והוי מוציא מרשות לרשות. וגם הרשב"א (עבוה"ק ש"ג פ"ט אות רס') שחלק עליו, כתב "מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו ומביתו לחצר המשותפת לו עם חבירו אסור עד שיערבו", הרי דימה את האיסור להוציא מביתו לבית המשותף לאיסור להוציא מביתו לחצר, ובחצר כבר פירש טעם האיסור משום דדומה לרה"ר, ומשמע שזה גם טעמו לאסור מביתו לבית המשותף, דגם בית של שנים דומה לרה"ר. אבל בעיקר היסוד דמתי שיש לו חלק ברשות השניה לא חשיב מוציא מרשות לרשות, גם הרשב"א מודה. והראב"ד שחלק, י"ל דסבר דבית של שנים לא דומה לרה"ר, דשאני בית מחצר, דבית אין דירויין חלוקים לכל אחד בנפרד, אלא כל אחד משתמש בהכל. א"נ י"ל דהראב"ד למד שגם האיסור להוציא מבית לחצר הוא רק מטעם מוציא מרשות לרשות [ולא מטעם דדומה לרה"ר], וס"ל דדוקא בהוצאה לחצר אסור למרות שיש לו חלק בחצר, משום שבחצר הוא מוגדר משתמש גם בחלק של חברו, משא"כ בבית שנחשב משתמש בתוך שלו ואינו מוציא לרשות אחרת.

לו רשות בחצר כאורח, ורק מחמת דבביתו לא נעשה אורח חשיב הוצאה מרשות לרשות^{קמב}.

וא"ש בזה דריו"נ גופי' כותב (סח.) לגבי חמימי דרבא "אסור להוציא הוא מביתו לחצר, דהא לאו דידיה הוא ובשלו לא אמרינן דליהוי אורח לגבייהו". וצ"ע שכותב גם טעם הוצאה מרשות לרשות וגם טעם דלא הוי אורח. ולפי הנ"ל א"ש דמשום שלא נעשה אורח בביתו, לכן יש איסור מוציא מרשות לרשות.

ובזה מדויקים היטב דברי הגר"ז "ואפילו הוא שביתו שלו וגם בחצר הוא כאורח אצלם, אעפ"כ אסור לו להוציא מביתו לחצר לפי שאין אומרים שהוא כאורח אצלם אלא לענין תשמיש מבתיהם לחצר אבל תשמיש שמביתו או לביתו אין לומר שהוא אורח". והיינו כנ"ל דשפיר נחשב שיש לו חלק בחצר כאורח ולא הוי הוצאה מרשות לרשות, אמנם כשמוציא מביתו לחצר, בזה אין לומר שהוא אורח ושוב הוי מוציא מרשות לרשות.

ומעתה בעניננו שביטל רשות חצרו, כיון דבחצר יש עירוב של כל בני החצר ויש את הביטול שלו על חלקו, נמצא דלא דמי לחצר של רבים.

אמנם אכתי יל"ד לאסור מדין מוציא מרשותו לרשות חברו, דבביטול הסתלק מהחצר ושוב אין לו חלק בו. ובזה י"ל דנהי דבביטול הסתלק מהחצר, מ"מ הרי ברור שממשיך לדור שם, והיינו ששייר לעצמו זכות לדור בחצר כאורח שלהם, ונמצא שיש לו גם חלק כל שהו בחצר, וא"ש דבזה אין איסור מוציא מרשות לרשות, כמו שהתבאר.

אבל כל זה בתנאי שמוציא לחצר כאורח, דמתי שמשתמש כאורח יש לו חלק בחצר, אבל אם מוציא לחצר כבעלים, לענין זה אין לו חלק בחצר ושוב חוזר להיות דינו כמוציא מרשות לרשות.

ומעתה א"ש מש"כ ריו"נ והאחרונים טעם דלא הוי אורח^{קמא}, דאילו הוי אורח הרי לא היה איסור הוצאה מרשות לרשות, דיש

❖ הערות והוספות ❖

^{קמא} וגם הטעם שנראה כחוזר ומחזיק, הוא ביטוי למעשה בעלות.

^{קמב} ורש"י שלא הוצרך להאי טעמא, נראה דסבר דהזכות לדור בחצר כאורח לא סגי להחשיבו מוציא לרשותו, ושפיר הוה מוציא מרשות לרשות גם לולא הטעם דלא נעשה אורח.

סימן י'

בענין ביטול לשנים וביטול לכל אחד ואחד, והמסתעף בענין אם ביטול מהני לאסור

ענף א' – בענין אם מהני ביטול לאסור

במבטל רשות חצירו לבד, מבואר שלמד בתוס' שמדמה לכה"ג שביטל רשות חצירו ולא ביתו, ובכה"ג האיסור משום שמוציא מרשות לרשות.

וכ"כ המ"ב (סקכ"ב) דאסור "מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות", וכן הוא מבואר בגר"ז (ס"ה) "ביטל רשות ביתו בלבד בלי החדר, אסור להוציא מהחדר לביתו, שהחדר מיוחד לו והבית לחבירו ונמצא מוציא מרשות לרשות".

ביאור דאסור משום דחזור ומחזיק

אמנם תור"פ (סח:) מפרש ד"אסור להוציא מאותן חדרים לבית שביטל, דהוי כחזור ומחזיק, כיון שאותן חדרים מיוחדים לו שלא ביטלם. וכ"כ **הלבוש** (שפא' ס"ד) והח"א (כלל עג' ס"ה) קמ"ג.

וע"ע בב"י שכותב "נראה דלא אסר להוציא מהחדר אלא עד שיחזיקו בני החצר להוציא מבתיהם לחצר, אבל אחר שהחזיקו יכול להוציא אפילו מחדרו".

דברי תוס' דהמבטל ביתו ומשייר החדרים, אסור להוציא מהחדר לבית

תוס' (סד. ד"ה א) מביאים שי' ר"י דלא שייך לבטל מבית לבית משום דע"ז ניתרים שניהם וביטלת תורת עירוב, "ומיהו אור"י דאם יש חדרים בבית יכול לבטל כל הבית בלא החדרים שיהא עכשיו אסור להוציא מן החדר לבית כמו מבית לחצר".

והנה תוס' מדמים את האיסור להוציא מהחדרים לבית, לאיסור להוציא מהבית לחצר. ויל"ע אם כוונתם לדמות לאיסור להוציא מהבית לחצר בכה"ג שלא ביטל את ביתו, והוא מטעם דמוציא מרשות לרשות, או"ד כוונתם לדמות לכה"ג שביטל גם רשות ביתו [דבהא איירי תוס' שם לעיל מיני'], ואז האיסור משום שחזור ומחזיק ברשותו.

ביאור דאסור משום דמוציא מרשות לרשות

והנה הגר"א (שפא' ס"ד) מביא מתוס' בטעם הא דאסור להוציא מהחדר לבית "כמו

✽ הערות והוספות ✽

^{קמ"ג} והנה מדויק לשונם לבד, היה מקום לדחות כמש"כ בסוף סי' ט' דחזור ומחזיק הוא בטוי דלאו אורח וממילא יש איסור הוצאה מרשות לרשות. אמנם מהאחרונים דלהלן מבואר להדיא דס"ל דאין כאן איסור הוצאה מרשות לרשות, כפשוטו לשונם.

איתא במתני' מה: "שלש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, עירבו שתים עם האמצעית היא מותרת עמהן והם מותרות עמה ושתים החיצונות אסורות זו עם זו", ובגמ' דף מח' מפרש רב ששת "אפילו תימא שנתנו עירובן באמצעית, כגון שנתנוהו בשני בתים". ושואלת הגמ' מדוע ב' החיצונות מותרות עם הפנימית, הרי "כיון דנתנו שתייהן עירובן באמצעית העירוב מביא דיוריהן לתוכה, והווי להו כאילו דרין כולן באמצעית, וכיון דעירובן נתון בשני בתים נמצא שלא עירבו שתים החיצונות זו עם זו, והווי כחמשה ששוין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב עם כולן יחד, דכל החצר אסורה" (לשון רש"י).

והגמ' מתרצת "לרב ששת לא קשיא, אם אמרו דיורין להקל יאמרו דיורין להחמיר". מבואר כזה מושג בעירוב דלא אמרי' דיורין להחמיר.

וביאר רש"י (שם ד"ה אם אמרו) הא דאין דיורין להחמיר ד"הא לא דיירי ממש בגוה דליבעי עירובן בבית אחד". והיינו שזה חיסרון בגוף דיורי העירוב שאינם דיורין גמורים ומשום כך אין בכוחם לאסור.

ומעתה כך י"ל בהא דאין ביטול להחמיר, משום דדיורים של ביטול אינם דיורין גמורים, ואין בכחם לאסור^{קמ"ה}.

מבואר להדיא שלמד דאין איסור הוצאה מרשות לרשות, אלא רק איסור של חוזר ומחזיק, וזה לא שייך לאחר חזקה.

וכן הוא מבואר בא"ר (סק"ט) שמביא את דברי התוס' שאסרו להוציא מהחדר לבית, וכותב "לכאורה משמע דמבית לחדר מותר, שהרי לא הכניס למקום שביטל".

וכבר הקשה עליו **העצ"א** (סק"י) דכל מה שאמרו תוס' שמותר להוציא מביתו לבית חברו, היינו מתי שהאיסור הוא מטעם חוזר ומחזיק, דמתי שמוציא לרשות אחר לא הווי מעשה החזקה, אבל כאן שלא ביטל את החדרים, נמצא שמוציא מרשות לרשות, ואסור גם להכניס מבית לחדר.

וע"כ צ"ל שהא"ר למד כמו התור"פ ודעימי' שגם כאן האיסור הוא משום חוזר ומחזיק, ולא משום מוציא מרשות לרשות.

ביאור השיטות דאין ביטול להחמיר

ובטעם הני שיטות דאין איסור הוצאה מרשות לרשות, היינו משום דס"ל דלא מהני ביטול לאסור, דמכיון שלפני הביטול היה מותר לו להוציא מן החדר לבית, לא יתכן שביטול יגרום איסור. ונמצא מבואר מח' אם ביטול מהני להחמיר ולאסור^{קמ"ד}.

וביסוד הדברים דלא יועיל ביטול לאסור, יש לפרש בכמה אופנים:

✽ הערות והוספות ✽

^{קמ"ד} ולכאורה יש ראייה גמורה דמהני ביטול גם לאסור, מעובדא דרבא שנשפכו חמימי של התינוק, וביטל רשותו לבני החצר הסמוכה, ומבואר שם דמחמת ביטולו נאסר להוציא מביתו לחצרו. ויתבאר להלן סי' יב' בישוב סוגיא זו עפ"י תוס' עט: דהיה חצר של רבים שלא עירבו, דבאמת גם לפני הביטול היו אסורים.

^{קמ"ה} אמנם תוס' (שם ד"ה יאמרו, סז. ד"ה שכח) שואלים דב' חצירות שעירבו ביחד, ושכח אחד מהפנימית ולא עירב ונתנו עירובן

פשיטא דביטול לא מהני לאסור, משום דביטול לא מקנה את הרשות למי שביטלו לו, והבית לא הפך להיות רשות דידהו, ולכן אין איסור הוצאה מרשות לרשות בהוצאה מהחדר לבית^{קמ"ו}.

ובענין אחר יש לפרש, עפ"י מה שהזכרנו לעיל (סי' ח') דיש צד ללמוד בגדר ביטול שהוא הסתלקות גרידא בלי זכיה ברשות [וכמשמעות הרמב"ן פסחים ד:], ומעתה

ענף ב' – בענין ביטול לכל אחד ואחד

ביאור הדין שצריך לבטל לכל אחד ואחד

ביאור רש"י דמקבל הביטול הוא האוסר

ופירש רש"י (ד"ה ה"ג לא נצרכה) הא דביטול לאחד מבני החצר לא מהני, "דאע"ג דהאי דבטיל ליה עירב עם חבירו, כי עירב מאתמול אדעתא דההיא חולקא לא עירב, דההיא שעתא לאו דידהו הוא".

ועוד כתב להלן ע. (ד"ה לאביי) "דאין צריך לבטל רשותיה לכל אחד, ואיהו לא אסר אחבריה". משמע בדבריו דלרבנן שצריך לבטל לכאור"א ולא סגי בביטול לאחד, איהו הוא דאסר אחבריה.

הגמ' כו' ע"ב מביאה מח' ר"א ורבנן אם מבטל בעין יפה או בעין רעה, ו"אמר רחבה אנא ורב הונא בר חנינא תרגימנא, לא נצרכא אלא לחמשה ששרוין בחצר אחד ושכח אחד מהן ולא עירב, לדברי רבי אליעזר כשהוא מבטל רשותו אין צריך לבטל לכל אחד ואחד, לרבנן כשהוא מבטל רשותו צריך לבטל לכל אחד ואחד".

מבואר שיטת רבנן דהמבטל רשותו לרבים [שעירבו ביניהם] צריך לבטל לכל אחד ואחד^{קמ"ז}, ולא סגי שביטל לאחד מבני החצר.

✽ הערות והוספות ✽

בפנימית], הדין הוא ד"שתיהן אסורות, משום דלא מצי מבטל לפנימית, דאיכא חיצונה דאסרי עליהו". וצ"ע מדוע החיצונה אוסרת הרי אין דיוורין להחמיר. ומתריצים "שאני התם דפשעה". מבואר בתוס' שאין חיסרון בגוף הדיוורין שלא יכולים לאסור, אלא כל מה שאין דיוורין להחמיר היינו על דרך הא דאמרי' "לתקוני שתפתין ולא לעוותי", ולכן במקום דפשעה כן אמרי' דיוורין להחמיר. ולפי"ז יש לפרש ג"כ הא דאין ביטול לאסור, משום דלא ביטל לעוותו. אמנם מ"מ יותר משמע טעמם הוא חיסרון בגוף הביטול שאין בכחו לאסור, ולא משום דלא ביטל לעוותו, דאין לזה מקור מסוגיא מפורשת לגבי ביטול ומנ"ל לתוס' לחדש כן.

^{קמ"ז} יש לציין דהזכרנו לעיל (סי' ח' ענף ב') ב' טעמים מה התועלת בחזקה, או משום קנין דהרי הוא כווכה ברשות או משום שלאחר קנין לא רואים את מעשיו כמעשה בעלים. ואם נימא שכל הטעם דביטול לא אוסר הוא משום דהוא רק הסתלקות, א"כ עד כמה שחזקה מהני מדין קנין וזכיה ברשות, שפיר יאסור לאחר חזקה. אלא ע"כ צ"ל לפי ביאור זה דהא דמהני חזקה אינו מדין קנין וזכיה ברשות.

^{קמ"ח} השו"ע (שפ' ס"א) כותב "צריך לבטל לכל א' וא', שיאמר רשותי מבוטלת לך ולך. וי"א שדי שיאמר רשותי מבוטלת לכלכם". ומפרש הט"ז דנחלקו אם מהני לשון "לכולכם", דלדיעה הראשונה לא מהני, "ונרא' הטעם דמצינו רובו ככולו וע"כ אי אמר לכולכם אפשר דלא נתכוין רק על הרוב. ומה"ט נ"ל נוסח התפלה ברה"מ מלוך על כל העולם כולו דאמר כפל לשון להוציא שלא נפרש על רובו".

אמנם היה מקום לתמוה לפי מהלך זה, מדוע כן מהני ביטול לכאור"א, הרי כל אחד זוכה בחלק אחד בחצר, ואוסרים זה על זה.

וצ"ל דאינו מקנה לכל אחד "חלק" בחצר, אלא מקנה לכולם את כל רשותו, דעושה אותם שותפים בחצרו, ומה"ט כשביטל לכאור"א ועשאם שותפים מותרים.

ומ"מ שיטת רש"י מבוססת על כך דביטול מהני לאסורקמט, דע"י הביטול נעשה רשותו של מקבל הביטול והרי זה גורם לאיסור על בני החצר, ולא אמרי' דלאו דיריין גמורים לאסור או דביטול הוא רק הסתלקותקפ.

ביאור דהמבטל הוא האוסר

ומעתה יל"ע לפי השיטות דלא מהני ביטול לאסור משום דביטול אינו דיריין גמורים שבכוחם לאסור, או משום דביטול הוא הסתלקות גרידא. א"כ מה החיסרון כשביטל רק לאחד מבני החצר, הרי המבטל הסתלק מרשותו ולא אוסר.

מדויק בדברי רש"י דלעולם ע"י הביטול לאותו אחד הסתלק המבטל לגמרי מרשותו, וכל החיסרון הוא שע"י הביטול נעשה רשותו של מקבל הביטול, ומאחר ולא עירב רשות זה עם שאר בני החצר, נמצא שמקבל הביטול אוסר על שאר בני החצר מחמת הרשות החדשה שקיבל באמצע שבתקמח, ואיהו הוא דאסר אחבריה ולא המבטל.

וכן למד הפמ"ג (א"א שפ' סק"ב) בשי' רש"י דהאוסר הוא מקבל הביטול דמיתסרו אהדדי. ונפ"מ ד"אם הלך הא' לחצר אחרת שרי", דכיון שמקבל הביטול הלך מאותה חצר ונעשה רשותו דירה בלא בעלים, שוב אינו אוסר על שאר בני החצר.

וגם מובן היטב הא דמבואר ברש"י דאם ביטל מבעו"י סגי בביטול לאחד, משום דאז מכניס את אותו רשות לתוך העירוב ולא אוסר על שאר בני החצר.

✽ הערות והוספות ✽

קמח יל"ע אפי' בכה"ג שביטל גם את ביתו, מדוע המקבל אוסר, הרי הוא לא נכנס לדור בבית, והוה דירה בלא בעלים. ויל"ע עפ"י המבואר בתוס' ע. (ד"ה יורש) דכיון דדר באותו חצר חשיב כדירה עם בעלים, וכמש"פ הרא"ש (סי' טז) "כיון שהוא בחצר וראוי להשתמש בו חשבינן כאילו נכנס לדור בבית ואוסר עליהן". ואכתי יל"ד בכה"ג שביטל רק את החצר, א"כ נמצא שמקבל הביטול זכה רק בחלק בחצר, ואיך אוסר מחמת זה, הרי דוקא "בית" אוסר ולא חלק בחצר. ואולי י"ל דעיקר היסוד דבית אוסר, הכוונה "חלק בחצר שמגיע מכח בית", אבל לא צריך שהוא יהיה גם הבעלים בבית, אלא כל שהקנה לו חלק בחצר שמגיע מכח בית אוסר, וגם כאן החלק בחצר שביטל לו הוא חלק הבא מכח בית אלא שאת הבית עצמו לא ביטל.

קמט וכן הוא מבואר שיטת רש"י (סח. ד"ה פנו) בחמימי דרבא דלמרות שלפני הביטול היה מותר לו להוציא, מ"מ הביטול מהני לאסור, ואסור להוציא מביתו לחצר "דהא לאו דידיה הוא". ויתבאר עוד להלן סי' יב'.

קפ אמנם לפי הביאור שהזכרנו לעיל [עפ"י תוס'] דלא מהני ביטול לאסור משום דלעוותו לא ביטל, יש מקום לומר דלעולם מודה רש"י דלא מהני ביטול להחמיר, אלא שזה דוקא במקום שאוסר על עצמו, וגם דוקא במקום שמחדש איסור דלולא הביטול היה היתר. אבל כאן דאיירי לאסור על שאר בני החצר שפיר יכול, ובפרט שבני החצר היו אסורים מעיקרא מכח חלקו ולא התחדש כאן איסור. ועוד יש לחלק דבסוגיא מח: איירי שבי' החיצונות עירבו עם האמצעית בנפרד, ונמצא שמת"י שהאמצעית מטלטל עם חצר אחת, מתיחסים כאילו השניה לא עירבה כלל דלא שיתף לעוותו, וכן כשמטלטל עם החצר השניה מתיחסים כאילו לא עירב עם הראשונה כלל. משא"כ כאן דאיירי באותו זמן שמשתמש בהיתר של הביטול, בזה לא שייך לומר שמת"יחסיים כאילו לא ביטל שלא יאסור.

ולכאורה צ"ע דזה שייך דוקא לרש"י דביטול מהני לאסור, ולכן היה אמור להועיל הא דעירב עם שאר בני החצר לתת להם חלק ברשותו, ואם ביטל מבעו"י באמת מהני. אבל תור"פ לשיטתו (סח:): דלא מהני ביטול להחמיר, וע"כ דיסוד דין זה הוא דביטול הוי הסתלקות רק כלפי אותו אחד שביטל לו, צ"ע איך מהני ביטול מבעו"י להתיר לכולם, הרי סו"ס לא הסתלק ביחס לאחרים.

ונראה שצריך לפרש בתור"פ כמו המהלך דביטול כן הוה זכיה ברשות, אלא דאינו דיורין גמורים לאסור. ומעתה א"ש דלמרות שמקבל הביטול לא יכול לאסור על שאר בני החצר, מ"מ את הדיורין שקיבל ברשות לענין היתר שפיר יכול לערב עם שאר בני החצר.

ומה שהזכרנו בתקנת ביטול דהוה ביטול רק ביחס למי שביטל לו, היינו כל זמן שלא זכו ברשות המבטל, אבל אם מקבל הביטול עירב אותם ברשות המבטל, שוב אין חיסרון שלא היה ביטול כלפיהם, דכיום כולם מעורבים ברשות המבטל ואינו אוסר.

וע"כ דהתחדש בביטול דהוא סילוק רק כלפי מי שביטל לו, וזהו יסוד בביטול דמהני הביטול רק ביחס למי שביטל לו^{קנא}. וכך נראה במסקנת הפמ"ג שביאר ד"תקנת חכמים שיבטל לכולם דוקא", והיינו דמעיקר הדין היה אמור להספיק בביטול לאחד, אלא דתיקנו דלא יחשב סילוק אלא רק ביחס למי שביטלו לו.

וע"ע להלן (סי' יג' ענף ד' אות א') דכן מוכח בשיטת הרשב"א והריטב"א (ע.). דבביטול לאחד לא הסתלק ביחס לשאר בני החצר והרי הוא אוסר עליהם.

ונמצא לפי"ז דהאוסר הוא המבטל, דכלפי שאר בני החצר עדיין רשותו קיימת.

ונפ"מ בכה"ג שהלך מקבל הביטול לחצר אחרת, דאכתי אוסר מחמת המבטל הדר בחצר, ואדרבה אם המבטל הלך לחצר אחרת, י"ל דמותרים, מאחר ואינו אוסר וגם המקבל לא אוסר.

ביאור תור"פ

והנה תור"פ כותב כמו רש"י דע"י הביטול נעשה רשות של המקבל, והא דלא מהני העירוב משום דאדעתא דהאי חולקא לא עירב.

בענין אם אותו אחד שביטלו לו מותר להוציא

והנה כתב רש"י (כו:): ד"כולן אסורין", מבואר דגם אותו יחיד אסור. ומאידך תור"פ (שם) כתב דהוא עצמו מותר להוציא מביתו לחצר.

אכתי יש לדון בכה"ג שביטל רק לאחד מבני החצר, דהדין שלא הותרו להוציא מביתם לחצר, האם אותו אחד שביטלו לו מותר.

✪ הערות והוספות ✪

^{קנא} ע"י לעיל (סי' ט' ענף ב') שביארנו בדברי החזו"א כמו היסוד הזה.

המשותפת לו ולחברו, וכל האיסור להוציא מביתו לחצר המשותפת [בלי עירוב] היינו משום דחצר של רבים דומה לרה"ר, וע"י עירוב הופך להיות חצר של יחיד. ולכן כאן שעירבו ביחד בחצר, חשיב חצר של יחיד ואין איסור להוציא מביתו לחצר המעורבת ביניהם מאחר ויש לו חלק בחצר.

ומעתה יש להקשות מ"ט דרש"י שהוא אסור להוציא מביתו לחצר.

וכתב השעה"צ (שפ' סק"ה) הטעם דגם הוא אסור "דכיון שאין חברו יכול לטלטל, עירובו כמאן דליתא, דעירוב שמו, ובעינן שיהיו מערבין ומחברין כל החלקים ביחד".

והיינו דאנה"נ מצד הדין היה אמור להיות מותר גם לו להוציא מהבית לחצר, אלא דיש חיסרון צדדי דלא יתכן עירוב שמתיר לו לטלטל וחברו אסור.

ובשלמא לפי המהלך דכל ביטול הוא רק הסתלקות, והתחדש בביטול דהוא סילוק רק ביחס לאותו אחד שביטל לו, פשוט שהוא מותר, מכיון דביחס אליו הרי הוא הסתלק לגמרי.

אמנם כבר הוכחנו בתור"פ לא כן [מהא דמהני ביטול לאחד מבעו"י], וצ"ע מה הנושא אם הוא מותר או אסור.

ונראה דמבואר כאן יסוד דכל האיסור להוציא מרשותו המיוחדת לו לחצר המשותפת לכל בני החצר, היינו דוקא בלא עירבו, אבל אם עירבו כולם ביחד, אלא שיש לאחד בית שלא נכלל בעירוב, מותר לטלטל מהבית המיוחדת לו לחצר המעורבת. ומה"ט כתב תור"פ דהוא עצמו מותר.

וכן התבאר לעיל (סי' ט' ענף ד') דאין איסור חילוק רשויות כשמוציא מרשותו לרשות

בביאור טעמו של ר"א דסגי לבטל לאחד מבני החצר

למאן דלא גלי לא גלי, ולרבנן צריך לבטל לכל אחד ואחד, כי היכי דלגבי בית סבירא להו דמאי דלא פריש לא בטיל, הכא נמי למאן דלא פריש לא בטיל".

והיינו דר"א סובר דבעין יפה הוא מבטל, וע"כ כשהוא מבטל לאחד, הרי זה מתפרש שמבטל לכולם.

וצ"ע מה ההבנה בזה, וכי משום שבעין יפה מבטל, נימא שכוונתו לבטל עוד ביטולים בנוסף על הביטול שהוא מבטל.

ושמעתי לפרש בזה כפי שכתבנו לעיל [בשיטת רש"י] דע"כ כשמבטל

והנה עד כאן ביארנו שי' רבנן דצריך לבטל לכאו"א, או משום דאם יבטל רק לאחד הרי הוא אסור על האחרים, או משום דהוי ביטול רק ביחס אליו ולא ביחס לאחרים.

ויל"ד במה חולק ר"א דלא צריך לבטל לכאו"א. והנה בגמ' כו: מבואר דפליגי אם מבטל בעין יפה או בעין רעה.

פירוש רש"י שמתפרש שמבטל לכולם

ופרש"י "דלר' אליעזר מבטל בעין יפה מבטל וכו' דהיכא דבטיל לחד מינייהו בטיל לכולהו, ולא אמרינן למאן דגלי גלי

שביטל רשותו לאחד מבני החצר דלא עשה כלום עד שיבטל לכל אחד ואחד".

ומבואר מדבריו דלפי ר"א דסגי לבטל לאחד מבני החצר, הרי כשמת אין היורש אוסר, משום דמיתה כביטול והרי הוא ביטל רשותו לאחד מבני החצר.

ואילו טעמו של ר"א כנ"ל דבעין יפה הוא מבטל ומתפרש כוונתו לבטל לכל בני החצר בשותפות, מה זה שייך במיתה.

ושמעתי לפרש דמבואר כאן ביאור אחר בהא דבעין יפה הוא מבטל, דאין הכוונה שמבטל לכל בני החצר, אלא הכוונה שמבטל ביטול גמור, וכדלהלן.

הזכרנו שיש ב' מהלכים בגדר ביטול, או שזה הקנאה או הסתלקות, ומעתה לפי המהלך שזה הסתלקות גרידא לא מובן מדוע צריך לבטל לכאו"א. וביארנו דע"כ הביטול מתפרש כהסתלקות רק ביחס לאותו אחד שביטל לו, אבל ביחס לשאר בני החצר הרי הוא נשאר גר ברשותו ואוסר.

ומעתה יתפרש לר"א הא דבעין יפה הוא מבטל, הכוונה שביטול לא מתפרש רק ביחס למי שביטל לו, אלא כסילוק גמור ביחס לכל בני החצר. וזה שפיר מתאים גם במיתה שהוא סילוק גמור מרשותו²²⁷.

לכאו"א, אין הכוונה שמקנה לכל אחד חלק אחר ברשותו, אלא מקנה לכולם את כל רשותו "בשותפות", וזה מעשה ביטול אחד לכולם.

ומעתה ניתן להבין שמתי שמבטל לאחד, יש מקום להסתפק אם כוונתו לבטל ביטול רק אליו, או כיון שהוא חלק מהחצר המשותפת כוונתו לתת לו חלק שותפות בחצר ביחד עם שאר בני החצר, שיהיו כולם שותפים. ולזה מהני הסברה דבעין יפה הוא מבטל לפרש כוונתו לבטל לכל בני החצר בשותפות²²⁸.

ולפי"ז יתבאר ג"כ מש"כ רש"י ע. (ד"ה אחד שלא עירב) "אין צריך לבטל אלא לאחד, דכולהו הוו כחד", ואינו מובן מדוע נקט טעם חדש, הרי בסוגיא כו: התבאר הטעם משום דבעין יפה הוא מבטל. אמנם להנ"ל י"ל דכל מה ששייך כאן סברה של עין יפה, היינו משום דהוו כולהו כחד, ולכן כשמבטל בעין יפה מתפרש שביטול לכולם בשותפות. [וע"ע להלן בישוב דברי רש"י].

פירוש הראב"ד שמתפרש שמבטל ביטול גמור

הרשב"א (ע.) מביא בשם הראב"ד לגבי אחד מבני החצר שמת בשבת והיורש דר באותה החצר, "היורש כמי שביטל לו המוריש רשותו, ולפיכך אוסר משום דהוה ליה כמי

✽ הערות והוספות ✽

²²⁷ וכמו"כ מה שנחלקו אם ביטל רשות חצרו כולל גם ביתו, היינו ג"כ משום דהוא מעשה ביטול אחד על רשותו, דגם תשמיש החצר הוא מתשמישי הבית, ולכן אם מבטל בעין יפה מתפרש שמבטל את כל תשמישי ביתו, ולא רק תשמישי ביתו שבחצר.

²²⁸ אמנם צ"ע לפי"ז מדוע במיתה לפי רבנן צריך לבטל לכאו"א, הרי פשוט שמיתה היא הסתלקות גמורה ביחס לכל בני החצר, ומהיכ"ת דלא הוי סילוק ביחס לשאר בני החצר.

ביאור ספיקא דאביי

לאחד שעירב", ולא תירצה דהא ר"א היא. היינו משום "דקושטא דמילתא תריץ לה דהכא במאי עסקינן דהוה ומת וכדאכרחא מסיפא דרישא".

דברי רש"י

רש"י מפרש טעם חדש מדוע לא צריך לבטל לכאור"א "דכולהו הוו כחד", ולא פירש מטעם דמבטל בעין יפה. ויש שכתבו לדייק דרש"י למד כמו הריטב"א והר"ן שאביי הסתפק אלי' דרבנן דמבטל בעין רעה, ומ"מ היה לו צד שלא יצטרכו לבטל לכאור"א מטעמא אחרינא.

אמנם כבר כתבנו לעיל ליישב את דברי רש"י בענין אחר.

ביאור הקר"א

ובקר"א (סז.) מצאנו עוד מהלך, שכותב "דאביי סבירא ליה דלא תליא כלל בפלוגתא דר"א ורבנן, דהתם טעמא אחרינא, איכא, דבית בלא חצר לא דיירי אינשי לר"א, ולרבנן לא עביד אינש דמסלק נפשיה לגמרי, והא דקא מיבעיא ליה הוא מטעם אחר, אי נימא דסגי במה שמבטל לא', כיון דהוא עירב עם האחרים ממילא נעשה הכל רשות אחת במה שביטל לו לבד, או דילמא עירוב לא מהני לרשות שזכה על ידי ביטול, וכמו שפירש רש"י ד"ל שם (ד"ה אחד)".

והיינו דאביי חולק דר"א ורבנן שנחלקו אם המבטל רשות חצרו ביטל גם את ביתו, אין זה מטעם דמבטל בעין יפה או רעה.

גמ' דף ע' ע"א "בעא מיניה אביי מרבה חמשה ששוויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב, כשהוא מבטל רשותו צריך לבטל לכל אחד ואחד או לא. אמר ליה צריך לבטל לכל אחד ואחד".

והראשונים תמהו בזה מאי ספיקא של אביי, הרי הוא מבואר לעיל כו: דהוא מח' ר"א ורבנן אם מבטל בעין יפה, וכדתניא "חמשה ששוויין בחצר אחד ושכח אחד מהן ולא עירב, כשהוא מבטל רשותו אין צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד", ואוקימנא "כמאן כרבי אליעזר".

ביאור תוס' ותורא"ש

וכתבו תוס' (ד"ה בעא) "לא שמיע ליה ברייתא דלעיל דסוף פ"ב (כו:) כשהוא מבטל רשותו אין צריך לבטל לכל אחד ומשמע התם דפלוגתא היא דר"א ורבנן וההוא ברייתא כר"א". וכ"כ תורא"ש.

ביאור הריטב"א והר"ן

אמנם הריטב"א והר"ן מביאים עוד פירוש "דאביי שמיעא ליה מתניתא דפרק פסין, אלא דאיהו לרבנן מיבעיא ליה אי פליגי בההיא על רבי אליעזר או לא", והיינו דבברייתא שם מבואר דלכה"פ לפי ר"א דבעין יפה מבטל, לא צריך לבטל לכאור"א. אמנם אכתי מסתפק אביי דילמא גם לרבנן לא צריך לבטל לכאור"א מטעמא אחרינא.

ומה שהקשו הראשונים א"כ מה הגמ' שאלה מהברייתא "אחד שלא עירב נותן רשותו

נחשב שהוא ביטל לרשות המעורבת. וגם הוא דייק כן ברש"י שכתב כאן טעם חדש "דכולהו הוה כחד".

ומעתה אין לו פשיטות אם צריך לבטל לכאור"א, ובזה הסתפק כאן אם סגי בביטול לאחד מבני החצר, דכיון שהם מעורבים

ענף ג' – בענין ביטול לשנים שלא עירבו

בחצר, ואין מי שיאסור עליו, דכולם הסתלקו ממנו.

ונראה לפרש בזה, דהנה הזכרנו (סי' ח' ענף א') דגם לפי המהלך של הסתלקות, י"ל דכן הוא כל זמן שלא החזיק, אבל לאחר חזקה הרי הוא זוכה ברשות [כמבואר בערוה"ש]. והנה דבר פשוט הוא דמתי שביטל לכאור"א ואח"כ בא אחד ומחזיק, דלא קונה את כל הרשות אלא רק את חלקו^{ק"ד}.

נמצא דהסתלקותו ביחס לכל אחד אינה הסתלקות גמורה שתתן לו זכות בכל רשותו, אלא זו הסתלקות חלקית ביחס לאותו אחד.

ומ"מ מתי שביטל לשנים שעירבו, שפיר מהני, למרות שהסתלק לכל אחד באופן חלקי, אבל מכיון דערכו ביניהם וחשיבי כיחידה אחת, הרי זה נחשב שהסתלק לגמרי ביחס למעורבים.

אבל מתי שביטל לשנים שלא עירבו, מכיון שלכל אחד היתה רק הסתלקות חלקית, אכתי נשאר חלק של המבטל שאוסר על השני,

גמ' דף סט :-ע. ביטל לשנים שלא עירבו ביחד "אוסרין זה על זה, פשיטא לא צריכא דהדר חד מינייהו ובטיל ליה לחבריה, מהו דתימא לישתרי, קא משמע לן דכיון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהאי חצר וכו' אף על גב דאמרי ליה קני על מנת להקנות".

ביאור האוסר

מבואר יסוד דמי שביטל לשנים שלא עירבו, אפילו אם חזר אחד וביטל רשותו לשני, מ"מ את החלק שקיבל ע"י הביטול אינו יכול לבטל, ולכן נשארו באיסורם.

ובשלמא לפי המהלך דמקבל הביטול זוכה ברשות המבטל, א"ש דכיון שהמבטל זיכה את רשותו לשנים בשותפות, כל זמן שאינם מעורבים בחלק זה אוסרים זע"ז.

אבל לפי המהלך שביטול מהני מדין הסתלקות, צ"ע מדוע אוסרים, הרי המבטל הסתלק ביחס לשניהם, וגם אותו אחד ביטל את רשותו לשני, ונמצא אותו שני לבד

✽ הערות והוספות ✽

^{ק"ד} היה מקום להקשות לפי המהלך של הסתלקות, מה שייך לומר "קני ע"מ להקנות". אמנם לפי מש"כ דהוא הסתלקות כלפיו שיוכל אח"כ לזכות בחלק מרשותו, וזה זכות רק למי שהסתלק כלפיו, ואין אחר יכול לזכות בחלקו, שייך להבין את הלשון "קני ע"מ להקנות", דהיינו קני את ההסתלקות שזיכיתי לך באופן פרטי.

דביחס לשני לא הסתלק מהאי חלק, וזה סיבת האיסורקנה.

המהלך שהוא הסתלקות, אז האוסר הוא המבטל.

נפ"מ בין המהלכים

נמצאו לפי"ז ב' מהלכים כמו בסוגיא הנ"ל, דלפי המהלך שביטול עובד עם זכיה, אז האוסר כאן הוא מקבל הביטול, משא"כ לפי

ונפ"מ כשיצא המבטל מהחצר [והוי דירה בלא בעלים], דלפי המהלך של הקנאה דהמקבל אוסר, אכתי אוסר. משא"כ לפי המהלך של הסתלקות דהמבטל הוא האוסר, ואחרי שהלך מותר.

בטעם דאינו יכול לחזור ולבטל את החלק שקיבל בביטול

פירוש ריו"נ

משמעות דברי רש"י דכל זמן שלא חל היתר הביטול, "לא אהני", וממילא אינו יכול לאקנויי כיון דלא קנה.

וכ"כ ריו"נ, והוסיף [בפירושו על המשנה] "משמע מכאן שהעשרה או השנים שמבטלין רשותן ליחיד צריכים שיבטלו לו רשותן בבת אחת". דאילו יבטלו בזה אחר זה, כשהראשונים ביטלו לבד לא חל היתר וממילא לא אהני, ושוב לא יועיל ביטול האחרון כיון שכבר התבטל ביטולם.

אמנם השעיה צ (שפ' סקי"ח) מפרש דלא בעי' שיבטלו בבת אחת, "דאף דבשעה שביטל הראשון עדיין לא הותר משום רשות של השני שלא נתבטל עדיין, מכל מקום לאחר שביטל השני גם רשותו, מועיל למפרע גם בטולו של ראשון".

ומבואר בדבריו שמסכים לפי הנ"ל דכל זמן שלא פעל היתר "לא אהני". אלא

ומבואר בגמ' דלמרות שחזר ובטל אחד לשני, מ"מ אסורים, משום דאינו יכול להעביר את החלק שקיבל בביטול [לפי המהלך של הקנאה הכוונה לחלק שזכה ברשות של המבטל, ולפי המהלך של הסתלקות הכוונה לחלק שקיבל בהסתלקות המבטל מהחצר, דהסתלק לכל אחד באופן יחסי].

והטעם שאינו יכול לבטל חלק זה, כתוב בגמ' "דכיון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה רשותא בהאי חצר".

ופירש רש"י "רשותא דידיה מצי לבטולי, רשותא דאקני ליה חבריה לא מצי לבטולי, דכיון דבעידנא דבטלי להו הנך קמאי רשותיהו אפילו הכי לא הוה להאי מבטל רשותא בהאי חצר משום דאסרי אהדדי, אשתכח דבטול דקמאי לא אהני, וכי הדר מבטל האי לא מצי לאקנויי רשותא דידהו, דהא לא קנייה".

✪ הערות והוספות ✪

^{קכ} והנה כל מה שביארנו כאן לפי ההבנה שלאחר חזקה הוא זוכה ברשות, הוא בשביל להמחיש את העובדה שהסילוק אינו סילוק גמור אלא סילוק חלקי ביחס לכל אחד, אבל אנה"נ דיש לפרש כך גם לפי ההבנה שגם לאחר חזקה אינו זוכה ברשות, דמ"מ ההסתלקות היא הסתלקות פרטית כלפיו. וכך יש לפרש ג"כ את הלשון "קנין" על ההסתלקות, שהיא הסתלקות פרטית כלפיו.

ויתפרש על דרך מש"כ הר"ן דלעולם ביטול חל מיד, אפילו שעדיין לא מתיר, דמה"ט לא בעי' שיבטלו בבת אחת, אלא דמ"מ כיון שעדיין לא פעל היתר, אין לו בו זכות גמורה ואינו יכול לחזור ולהקנותה, אבל אחרי שפעל היתר כבר זכה בו לגמרי ויכול לחזור ולהקנותו.

וכותב הריטב"א נפ"מ "הלכך אחד מבני חצר שנתנו לו חבריו רשותם יכול הוא לבטל אותו לבני חצר הסמוכה לה, וכן דקדק הרב ב"ר שניאור ז"ל", והיינו שמכיון שהביטול פעל היתר, יכול הוא לחזור ולהקנותו לבני חצר אחרת.

פירוש פסקי רי"ד

אמנם הפסקי רי"ד מפרש דהסיבה שאינו יכול לחזור ולהקנות, דדוקא חלק שהוא שלו בקנין גמור יכול להקנות לחברו, אבל מה שהקנו לו אחרים לפי שעה כדי שיהיה מותר לטלטל בחצר אינו יכול לחזור ולהקנות.

מבואר שזה חיסרון בעצם שא"א לחזור ולהקנות ביטול. ולפי"ז נראה דאפילו הביטול כבר פעל היתר אינו יכול לחזור ולהקנותו.

אמנם דבריו צ"ע מלשון הגמ' שתלתה הטעם "דכיון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהאי חצר". ויל"ע בזה.

בדין שמבטלין וחוזרין ומבטלין

והנה מבואר (סח:) דיש דין שמבטלין חוזרין ומבטלין [וכ"פ השו"ע שפא' ס"ז], ולכאורה מבואר שיכול לחזור ולהקנות מה שהקנו לו. ובשלמא לפי הריטב"א, כיון שכבר

דמ"מ לא צריך בבת אחת משום שמתו שמבטל האחרון "מועיל למפרע" ביטול הראשונים.

פירוש הריטב"א והר"ן

אמנם הריטב"א מביא דברי רש"י שכתב "רשותא דידיה מצי לבטולי, רשותא דאקני ליה חבריה לא מצי לבטולי". ומפרש דזה עיקר כוונתו "דטעמא נמי משום דאיהו לא מצי מקני לחבריה מאי דאקנו ליה".

ומוסיף להוכיח "דמשום טעמא דלא הוה להו שריותא מעיקרא לא הוה לן למיסר, דא"כ בני חצר המבטלים זכותם לאחד מהם צריכין לבטל רשותם כולם בב"א, דאי בזה אחר זה נימא דכיון דלא הוה ליה שריותא בראשונים הרי אין ביטולו של אחרון כלום".

וכ"כ המאירי (בביה"ב) "שלא אמרוה אלא לזה שזכה בו מחמת בטול, אבל כל שמבטלין מה שהוא רשותם לגמרי אפי' חמשה ובטלו לאחד בזה אחר זה ואפי' הפרש גדול בין כל אחד ואחד הועילו".

נמצא מבואר חילוק בין הקנאת רשותו לבין הקנאת רשות שהקנו לו אחרים. אמנם בגמ' מבואר טעם משום "דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהאי חצר", ולא החיסרון משום דא"א להקנות מה שהקנו לו אחרים.

וכתב הריטב"א "ושמענין נמי מלישנא דאמר דכל היכא דהו"ל שריותא מעיקרא יכול הוא לבטל לאחרים זכות שנתנו לו".

והיינו שזה שילוב של ב' הדברים ביחד, שאין אפרותו להקנות רשות שהקנו לו אחרים כל זמן שלא פעל היתר, אבל אחרי שפעל היתר יכול לחזור ולהקנות.

עוד יש לציין דבר תימה בענין זה, דכתב בחידושי המאירי "דהכא בחזר אחד מהם ובטל רשותו לחברו, דין הוא שביטולו לא יהא ביטול, מפני שאותו רשות שהוא מבטל עכשיו לחברו לא היה שלו לגמרי, שלא זכה בו אלא מחמת ביטול שבטלו לו האחרים, אבל בני חצר וכו' אין צריך שיבטלו בבת אחת, דמאחר שהרשות שכל אחד מבטל הוא שלו לגמרי, ראוי אותו ביטול בכל צד".

ובהמשך דבריו כותב "אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב, ובא זה ששכח ובטל רשותו להם וכו', אם חזר ובטלו לאותו יחיד את רשותם כדי להתירו אף מביתו לחצר, שצריך שיבטלו כלם בבת אחת, שהרי הרשות שמבטלים לו עכשיו לא זכו בו הרבים בכולו אלא מחמת ביטולו של יחיד זה כשבטל להם תחלה את רשותו שבחצר או שבביתו, ונמצא שאף לדעת זה כל מקום שנאמר חוזרין ומבטלין לרבים אצל יחיד, צריך שיבטלו כלם בבת אחת".

וצ"ע דהרי ס"ל דרשות שזכו ע"י ביטול א"א לחזור ולהקנותו, וע"כ הסיבה שחוזרים ומבטלים הוא משום ד"להחזיר" שאני, ומהיכ"ת להצריך בזה דוקא בבת אחת. וצ"ב בזה ק"י.

פעל היתר יכול לחזור ולהקנות. אבל לפי הפסקי רי"ד צ"ע איך חוזר להקנות מה שהקנו לו.

וצ"ל דשאני "להחזיר" הרשות לבעליהם, דלזה לא צריך "הקנאה" גמורה.

אמנם אכתי דן החזו"א (צא' סק"ג) בכה"ג שביטלו רבים ליחיד, ורוצה אותו יחיד לחזור ולבטל לאחר מהם כדי שיהיה הוא מותר להשתמש "יש להסתפק אי הזוכה מבטל בלא המבטלים אליו או צריך שיחזרו כלם ויבטלו גם לשני, ויש מקום לומר דלא יוכל הזוכה לחזור ולבטל לאחר שלא הקנהו חלקם להקנות לאחרינא, וגם המבטלים אינם יכולים לבטל שנית שכבר בטלו לראשון".

והיינו דבכה"ג שבא לחזור ולהקנות חלק שקיבל מאחד למישהו אחר, אין לו את הכח להקנות, ולכן צריך קודם שיחזיר לכל אחד את חלקו ואז יחזור כולם לבטל לאותו אחד.

ולכאורה מבואר בחזו"א כמו הפסקי רי"ד, דאילו לפי הריטב"א שאחרי שפעל היתר יכול לחזור ולהקנות, פשיטא שיכול לחזור ולבטל לבד לאותו אחד, ואינו צריך שיחזרו כולם לבטל. וצ"ע דהחזו"א כותב שם דנראה שגם הריטב"א מסתפק בזה, ויל"ע בזה.

✽ הערות והוספות ✽

¹²⁹ ויש שפירשו דכיון דס"ל דבכלל א"א לחזור ולהקנות מה שהקנו לו בביטול, ורק כאן יש קולא מיוחדת שאפשר "להחזיר", מ"מ כיון שאינו קנין בשופי להקנות דבר שהקנו לו, בעי' שיחזיר בצורה שיפעל תיכף היתר. והדברים תמוהים. ובענין אחר שמעתי לפרש דכיון דבביטול לרבים מהני בצורה שהוא מקנה שיהיו כולם שותפין ברשותו [כפי שהתבאר בענף ב' בשי' רש"י], לכן כשרוצים להחזיר לו את השותפות, דלא מנחי לחזור ו"לבטל" אלא רק "להחזיר", צריכים כולם להחזיר לו בבת אחת את שותפותם. וגם זה צ"ב.

סימן יא'

בענין ביטול מבית לבית וחזרה מהביטול – חופת רש"י

ביאור דברי תוס' סד. ד"ה א"כ ביטלת

ביטלת תורת עירוב". וכן מובא בראשונים בשם הר"ש מקוצי.

"ור"ת היה מדקדק מהא דאפליגו ר"י ושמאל לענין ביטול רשות מחצר לחצר ולענין ביטול רשות בחורבה משמע דמבית לבית אסור לכ"ע מדלא איירו ביה וכדפרישית שאם התרת תתיר לכולן וכיון דשרית לכולהו יבא לטלטל בלא ביטול".

הקדמה בענין אם יחיד נעשה אורח אצל יחיד

עיקר הבנת דברי התוס' תלויה בנידון אם יחיד ליחיד נעשה אורח, וכדלהלן.

איתא בגמ' סט: "חד לגבי חמשה הוי אורח, חמשה לגבי חד לא הוי אורח". ויל"ע מה עיקר הנקודה, האם ד"חמשה" לא נעשים אורחים, או דלא נעשים אורחים "לגבי חד".

הרשב"א (עבוה"ק ש"ד פ"ז אות קעז) כותב "רבים אינן נעשין אורחין אצל היחיד ולא אפילו אצל הרבים ולא היחיד אצל היחיד". וכ"כ בחידושי המאירי (סט:), וכ"פ השו"ע (שפ' ס"ד)¹²⁷. ומאידך, הדרישה (שפ'

תוס' סד. ד"ה א"כ ביטלת) מביא "בא מעשה לפני רש"י בחופה אחת ששכחו ולא עירבו והוצרכו להוציא מבית לבית והתיר להם ע"י שביטלו רשותם לאחד".

ואומר ר"י דאם יועיל ביטול מבית לבית א"כ יהו מותרין כולן לטלטל מזו לזו גם אותן שביטלו, שאע"פ שהמבטל רשות חצירו אסור להוציא מביתו לחצר התם הוא שיש להם חלק בחצר ונראה כחוזר ומחזיק ברשותו אפי' למ"ד לעיל בפ"ב (דף כו.) רשות ביתו ביטל, אבל הכא כשביטלו כל השכונות רשותם לאחד אישתרו כולהו דאין דומה כלל כחוזר ומחזיק ברשותו כשמטלטל מביתו לבית חבירו, ולא דמי למוציא מביתו לחצר שיש לו בחצר חלק. וכיון דמישתרו כולהו על ידי ביטול אין לביטול להועיל כאן דא"כ ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי שלא יחושו לעשות עוד עירוב כיון דמישתרו כולהו בביטול".

ונראה דאין ראייה מכאן לחלוק על הוראת רש"י, דשפיר דמי דחוזר בו מביטולו כשנוטל כליו והכניסם לתוך בית חבירו וחזר והחזירם לביתו שהיא רשות המיוחדת לו נראה כחוזר בו מביטולו, וכיון שמפסיד בדבר לא

✽ הערות והוספות ✽

¹²⁷ מבואר בדבריהם שעיקר הנקודה היא שלא נעשים אורחים "לגבי חד". והנה הרשב"א כתב שגם רבים אצל רבים לא נעשים אורחים. וצ"ב דהרי עיקר הנקודה היא דלא נעשים אורחים "לגבי חד". והיה מקום לומר דכוונתו שרבים המרובים לא נעשים אורחים

(שפ' ס"ד), וכ"כ הביאווה"ל (שפא' ס"ד ד"ה ואז, בשם הגר"א) בדעת הרמ"א.

סק"א), תור"פ (סח:): והר"ן (סח.) סוברים דיחיד כן נעשה אורח אצל יחיד. וכ"כ האבה"ע

ענף א' – ביאור לפי ההבנה דיחיד נעשה אורח אצל יחיד

שרי, וע"כ הטעם דמביתו שהיה שלו וגם בחצר יש לו חלק בו, לכן בזה שמטלטל מזה לזה גילה דעתו דמחזיק בהם ועושה שניהם רשות אחת^{ק"ח}, אבל מביתם שלהם לחצר דהבתים אינו שלו וא"א להיות שניהם חד רשות ולהיות שלו, אדרבה גילה דעתו מדמטלטל מזה לזה דשניהן אינן שלו ומוציא מזה לזה כאורח".

וכ"כ הריטב"א בדעת ר"י שמתיר גם להכניס מבית חבירו לביתו.

וכן למד הגר"א (שפא' ס"ד בדעת הרמ"א) "דס"ל כס' ראשונה שבתוס' שם דאין חילוק בין להוציא או להחזיר", והיינו כמו האבה"ע שהתיר גם להכניס מבית חבירו לביתו.

אמנם כל המהלך הזה מבוסס על ההבנה דיחיד ליחיד נעשה אורח, דאילו נימא דיחיד ליחיד לא נעשה אורח, א"כ לא שייך להתיר להכניס מבית חבירו לביתו, דמ"ש מרבים שביטלו רשותם שאסורים להוציא מביתו [של מי שביטלו לן] לחצר.

ביאור א' בשיטת ר"י שמתיר להכניס מבית חבירו לביתו

מפשטות לשון ר"י משמע דביטול מבית לבית מהני להתיר למבטל בין להוציא לבית חבירו ובין להכניס לביתו, דכתב דחלוק כאן מהמבטל חצרו דאסור להוציא מביתו לחצר, דשאני התם שיש לו חלק בחצר. ויש לתמוה דהרי מותר ליחיד להוציא מביתם לחצר, למרות שמכניס לחצר שיש לו חלק בה. אלא חזי' דאין עיקר הדגש שמכניס לרשות שיש לו חלק בו אלא בצירוף מה שמוציא מרשות שלו.

ולכן מותר למבטל להכניס בין מביתו לבית חבירו ובין מבית חבירו לביתו, משום די שרשות אחת שאינה שלו.

וא"ש דאסר ר"י לבטל מבית לבית, דא"כ ביטלת תורת עירוב, מכיון שמותר לו בין להוציא ובין להכניס.

וכ"כ האבה"ע בביאור דברי ר"י "דשם מביתו הוא דאסור הא מביתן לחצר

✽ הערות והוספות ✽

אצל רבים הפחותים מהם, דל"ד אצל "יחיד" לא נעשים אורחים, אלא כל שפחותים מהם חשיבי כיחיד. אמנם המאירי כותב להדיא "ולא סוף דבר כשהרבים שלא עירבו ובטלו שווים עם אותן שעירבו, כגון שאלו עשרה ואלו עשרה, אלא אפי' אותן שעירבו מרובין מן המבטלין אין המבטלין נעשים אורחים לגבי אותן שעירבו". מבראר דב' הנקודות עיקריות, ש"רבים" לא נעשים אורחים כלל, וגם א"א להיות אורח של "יחיד". [ועוד יל"ד לפי השיטות דיחיד אצל יחיד כן נעשה אורח, מה הדין רבים אצל רבים].

^{ק"ח} נראה כוונתו דיסוד ביטול החצר הוא להפוך את החצר כחד רשותא עם בית המבוטל, וכשמוציא מביתו לחצר הרי הוא עושה את החצר חד רשותא עם רשותו שלו, וזה סותר את הביטול דשוב לא הוי חד רשותא עם בית המבוטל.

וכ"כ להדיא האבה"ע^{קט} והביאונה"ל (שפא' ס"ד ד"ה ואז)^{קפ} דדוקא לפי הצד דיחיד ליחיד נעשה אורח שייך להתיר לו להכניס לביתו. ובדברי הריטב"א, עיין בהערה^{קסא}.

ביאור ב' בשיטת ר"י שאסור להכניס מבית חברו לביתו

הדרישה (שפ' סק"א) מוכיח מהא דהתיר ר"י להוציא מבית חברו לביתו, ע"כ דיחיד ליחיד נעשה אורח^{קסב}.

ומ"מ לומד (שפא' סק"ב) בדעת ר"י דדוקא כשמוציא לבית חברו מותר ד"אין שייך לומר שיראה שחוזר מביטולו כיון שמוציא ואינו מכניס, אבל מבית חברו לביתו שהוא "מכניס לרשותו" אסור.

ולדבריו צ"ע מ"ש מיחיד שביטל חצרו לרבים שמותר להוציא מביתם לחצר. ויתבאר להלן.

ועוד יל"ע לפי ביאור זה, מדוע אמר ר"י "כיון דמישתרו כולהו על ידי ביטול אין לביטול להועיל כאן דא"כ ביטול תורת עירוב מאותו מבוי שלא יחוש לעשות עוד עירוב כיון דמישתרו כולהו בביטול", הרי שפיר יחוש לערב מאחר ובביטול מפסיד שאינו יכול להכניס לביתו.

וכתב הלבוש (שפא' ס"ד) לישב ד"לא יחושו לכך, שאין מקפידין כ"כ על הכנסתם מבית חברו לביתו כיון שחבירו יכול להכניס לו לביתו שהרי בטלו אצלו".

ביאור השיטה החולקת דיש ביטול מבית לבית

שוב כתבו תוס' "ונראה דאין ראייה מכאן לחלוק על הוראת רש"י, דשפיר דמי דחוזר בו מביטולו כשנוטל כליו והכניסם לתוך בית חברו וחזר והחזירם לביתו שהיא רשות המיוחדת לו נראה כחוזר בו מביטולו, וכיון

✽ הערות והוספות ✽

^{קפ} וכן הוסיף לדייק בלשונות התוס' דס"ל דיחיד ליחיד נעשה אורח, דאילו ס"ל דנינו כרבים "מה זה שכתבו התוס' אע"ג דהמבטל רשות חצירו אסור להוציא מביתו כו' אפי' למ"ד לעיל בפ"ב (כו). רשות ביתו ביטול", הרי שם איירי בדין יחיד שביטל לרבים, וטפי היה לו להביא ממשנה ט: דרבים אסורים להוציא מביתו לחצר.

^{קפ} ומכאן זה כתב הביאונה"ל דלפי הגר"א שלומד דהרמ"א חולק על השו"ע וס"ל כשיטת ר"י, ע"כ ס"ל דיחיד ליחיד כן נעשה אורח. אמנם **החזו"א** (פח' סק"ו) כותב שאין שום הכרח לזה, דאפילו אם נימא דיחיד ליחיד לא נעשה אורח, מ"מ יש לחלק "דהתם החצר משמשת לעולם לבתים וכו', אבל הכא אין הבתים משמשים זה לזה ואין זה היכר בעלות וכו', ומהאי טעמא דעת ר"ת דשרי אף מבית חברו לביתו". והיינו דגם אם לא נעשה אורח שייך להתיר להכניס מבית חברו לביתו.

^{קסא} ע"י בריטב"א שכתב בפירושו שיטת ר"י ד"יחיד אצל יחיד שנעשה כאורח אצלו". אמנם מדברי הריטב"א האלו אין ראייה לעניינו, דהריטב"א כתב כן אפילו ברבים ד"גם מביתו של אותו שביטלו אצלו מותרין להכניס ולהוציא לחצר לדעת רש"י ז"ל כדכתי' לעיל שנעשו כאורחים אצלו, וכ"ש יחיד אצל יחיד שנעשה כאורח אצלו", והיינו דבכה"ג גם רבים נעשים אורחים, וא"כ אין זה נוגע לנידון הנ"ל דיחיד ליחיד נעשה אורח. אמנם גוף דברי הריטב"א צ"ע, וכמשה"ק הק"צ (סי' ד' אות ש') "ותמיהני דהא רש"י לקמן דף ס"ט ע"ב פירש איזה פעמים להדיא שהמה אסורין לטלטל אפילו מביתו לחצר, וצריך עיון". וצ"ל דהריטב"א למד ברש"י דכיון דכל האיסור הוא מטעם משקל רשותא, הרי זה סיבה לאסור דוקא לפני חזקה, אבל לאחר חזקה מותרים לטלטל מביתו לחצר. [וע"ע לעיל סי' ט' ענף ב' מש"כ בענין זה].

^{קסב} ונראה כוונתו להוכיח דאילו לא נעשים אורחים, הרי זה דומה לרבים שביטלו ליחיד המכניסים מהחצר לביתו [של מי שביטלו לו], וקסבר דמסתימת המשנה ט: משמע שאסורים בין להוציא ובין להכניס. ועי"ש שמוסיף לפרש דלמרות שכתב "אבל הכא כשביטלו כל השכונות רשותם לאחד אשתרו" דמשמע שהיו רבים שביטלו, "בביטול בית לבית כל אחד מבטל ביתו בפני עצמו והוי כיחיד ליחיד".

לביתו לא היה חשש של ביטלת, אלא דהא גופא נחלקו אם מותר להכניס לביתו. -ולפי הביאור דגם ר"י אסר להכניס לביתו, פליגי אם אדם חושש למה שאסור להכניס לביתו ואין חשש של ביטלת, או דלא חושש לאיסור זה מכיון שחברו יכול להכניס עבורו.

שמפסיד בדבר לא ביטלת תורת עירוב". וכן מובא בראשונים בשם הר"ש מקוצי.

ונמצאו ב' אופנים לפרש מחלוקתם: -לפי הביאור דר"י התיר גם להכניס מבית חברו לביתו, כולם מודו שאם היה אסור להכניס

ביאור החילוק בין הכנסה מבית חברו לביתו האסורה לבין הוצאה מביתם לחצר המותרת

"נראה דהוא מותר להוציא מביתם אפילו קודם שהחזיקו, ולא דמי לביטל חצרו וגם רשות ביתו דלא יכול להוציא קודם שהחזיקו, דשאני התם דמוציא מביתו ומסתמא הם כליו ונראה כחוזר מביטולו, אבל כאן שמוציא מביתם מסתמא הם כלים שלהם ולא נראה כחוזר מביטולו".

אמנם כבר הקשה החזו"א (פח' סק"ו) ד"יחיד שהכניס כליו מחצר לבית חברו שבטל להן מי אסור אח"כ להוציאן", הרי לא מצאנו בזה חילוקים.

ביאור האבה"ע

וכתב האבה"ע דפשוט דגם כליו מותר להכניס מביתם לחצר, ומה שאסרו כאן להכניס כליו מבית חברו לביתו, היינו דוקא "לביתו שהיא רשות המיוחדת לו", אבל לחצר דאינה רשות "המיוחדת" לו מותר.

והטעם ד"כשנוטל כליו מביתו לבית חברו, ע"כ היה צריך להם לאיזה ענין שם בבית חברו, וכשחוזר ומביאן לביתו ע"כ להצניען חוזר ומביאן לביתו שהוא רשות המיוחדת לו לבד ודרך להצניע

נמצא בשיטת תוס' והר"ש מקוצי, וכן בשיטת ר"י לפי הדרישה דאסור להכניס מבית חברו לביתו. ויל"ע מ"ש מיחיד שביטל רשות חצרו לרבים דמותר להוציא מביתם לחצר.

ביאור הדרישה והעצ"א

הביאור הלכה (שפא' ס"ד ד"ה שאז) מביא לפרש ד"דאפילו היה המבטל יחיד וביטל לרבים ג"כ אסור לו להוציא מרשותם לרשותו, ואע"ג דבעלמא כשביטל חצירו מותר לו להוציא מבית חברו לחצר, שאני הכא דמיירי שלאחר ביטולו הוציא כליו והכניס לבית חברו ואח"כ מוציאם ומכניסם שוב לרשותו כמקדם נראה כמי שרוצה לחזור ולזכות בביתו שביטל ובכגון זה לא אמרי' דהוי ליה כאורח וכו' דשאני הכא שהוציא אותן כלים עצמם שהכניסן מקודם דנראה שרוצה לחזור ולזכות מחדש".

וכתב שכן מדויק בלשון התוס', הרא"ש והאו"ז. ויסוד תירוץ זה הוא בעצי אלמוגים.

ותירוץ זה מבואר ג"כ בדרישה (שפ' סק"א) שכתב בדין יחיד שביטל לרבים

ביאור החזו"א

ובענין אחר כתב החזו"א (פח' סק"ו) לחלק בין חצר לבית "דהתם שימוש החצר לכל הבתים וכשמוציא מבית חברו לחצר נראה כאורח ומשמש בבית חברו, אבל הכא כשמכניס לביתו נראה כמחזיק בביתו שאין ביתו מיועד לשמש לבית חברו".

שם כליו", משא"כ כשמוציא לחצר "דלא שייך לומר דלהצניען הניחן שם בחצר, דהא החצר אינה מיוחדת לו לבד ואין דרך להצניע שם כליו".

אמנם בדרישה מבואר להדיא דגם מביתם לחצר הותר להוציא רק כלים אחרים ולא כליו.

ביאור דברי תוס' סח: דהכנסה מהחצר לביתו אוסרת

לביתו שיש לו חלק בב' הרשויות אוסר אפילו אם הכניס מהחצר לביתו, ואפילו כלים אחרים.

יחיד שביטל רשות חצרו, אם הוציא מביתו לחצר הרי הוא אוסר^{קסז}. ובתוס' סח: (ד"ה והוציאו) כתבו "הא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר לאו דוקא הוציא אלא אפילו הכניס". ויל"ד לפי מה שהתבאר עד כה מ"ט הכנסה מהחצר לביתו אוסרת, וכמו"כ אם יש חילוק בין כליו לכלים אחרים.

ביאור לפי הדרישה

אבל לפי הדרישה שלמד גם בשיטת ר"י לחלק בין הוצאה להכנסה מבית חברו לביתו, א"כ לא התחדש איסור מסוים מתי שב' הרשויות שלו, אלא רק שיש איסור "להכניס לרשותו" את "כליו", אבל להוציא כליו או להכניס כלים אחרים לא מצאנו איסור.

ביאור לפי האבה"ע

והנה לפי ביאור האבה"ע בר"י, שהתחדש יסוד שאם יש לו חלק בב' הרשויות "בזה שמטלטל מזה לזה גילה דעתו דמחזיק בהם ועושה שניהם רשות אחת", פשוט שגם הכנסה מהחצר לביתו אוסרת. וגם תוס' והר"ש מקוצי מודים דמתי שב' הרשויות שלו אוסר, ורק הוסיפו שאפילו מתי שאין ב' הרשויות שלו אוסר ע"י "הכנסה" של "כליו" לרשותו [ולאבה"ע דוקא "לביתו"]^{קסז}. ולכן מהחצר

ואכן מבואר בדבריו דאף הכנסה לרשותו אסורה רק בכליו, שכתב "ביטל חצרו וגם רשות ביתו דלא יכול להוציא קודם שהחזיקו, דשאני התם דמוציא מביתו ומסתמא הם כליו ונראה כחוזר מביטולו".

אמנם אכתי יל"ד לענין הכנסה מהחצר לביתו [בכה"ג שלא ביטל את רשות ביתו] דלא הוה חזרה מאחר ואינו מכניס "לרשות

✽ הערות והוספות ✽

^{קסז} יש לציין דדין פשוט הוא דאם ביטל רק רשות חצרו, אסור להוציא ולהכניס לביתו, דהווי ב' רשויות, דרשות ביתו לא ביטל להם. וכל הנושא כאן הוא בעבר והוציא או הכניס, אם הוה חזרה ואוסר או לא.

^{קסז} וכך יש לדייק בתוס' דלא הובאה שיטה זו כשיטה חדשה בשם השר מקוצי, אלא כהמשך לשיטת ר"י, דלא פליג על עיקר היסוד דמתי שיש לו חלק בב' הרשויות אסור, אלא רק מוסיף דלפעמים גם כשאין לו חלק בב' הרשויות אסור.

שיש לו חלק בחצר מותר לטלטל מתוכו לתוך ביתו".

והיינו דכיון שבכה"ג שביטל רשות חצרו בלבד, הרי אסור מן הדין לטלטל מהחצר לבית דהוה הוצאה מרשות לרשות, א"כ אנו תמהים מדוע הוא כן מטלטל, ומפרשים דחוזר בו מביטולו וחוזר להיות החצר רשות דידיה, והוא טועה וסובר דאם יש לו חלק בב' הרשויות מותר לטלטל [למרות שלא עירבן]^{קסו}.

ובענין אחר כתב הבי"מ (שפ' ס"ד ד"ה שוב, בסוגריים) "מדחזינן שאין חושש לאיסור טלטול שבת, ודאי נמי חוזר בביטולו וכולם אסורים".

ונמצא לדברי הדרישה והבי"מ דחלוק אופן שביטל גם ביתו מאופן שביטל רק את חצירו, דאם ביטל רשות ביתו וחצרו, כיון דמן הדין מותר להוציא ולהכניס [דהכלל חדר רשות של מי שביטלו לון], א"כ בזה האיסור הוא דוקא להכניס "כליו"^{קס"א}.

משא"כ כשביטל רק את רשות חצרו, כיון שעושה מעשה האסור מן הדין, הרי

המבוטלת". וצ"ע מתוס' סח: דמבואר להדיא שאסור גם להכניס מהחצר לביתו.

ביאור השעה"צ

ועי' בשעה"צ (שפא' סק"ג) שכתב ליישב "דרוקא במוציא מרשות שביטל ומכניס לרשות חברו, אין בטלטול כזה הוראה שחוזר ומחזיק במה שביטל, דהא אדרבה מסתלק מרשותו, מה שאין כן הכא כשמוציא מן החצר ומכניסו לביתו, אחרי שמכניס ברשותו ולצרכו שפיר מחזי כחוזר ומחזיק גם בזה אף על פי שמוציאו מרשות שביטל, כיון שמשתמש משם לרשותו לצרכו כבראשונה"^{קס"ב}.

ולפי"ז יש איסור גם להכניס מהחצר לביתו, אמנם גם על זה יהיה את ההגבלה דוקא כשמכניס את "כליו".

ביאור הדרישה והבית מאיר

אמנם הדרישה עצמו כותב לחלק ד"המבטל רשות חצרו לבד ולא רשות ביתו זהו אסור לטלטל מן הדין מביתו לתוך החצר וכו', אסור להכניס אפילו כלים שלהן לתוך ביתו וכו' ונראה לכל שחזר מביטולו וסובר כיון

✽ הערות והוספות ✽

^{קס"ב} יש לציין דתירוץ זה יתכן אפי' לפי החזו"א, למרות שביאר כשמכניס מבית חברו לביתו ד"נראה כמחזיק בביתו", דמשמע שצריך להכניס לרשות המבוטלת כדי להחזיק בה. התם איירי כשמכניס מרשות שאינה שלו ובא לאפקי מאחד שמכניס מביתם לחצר דלא חשיב החזקה בחצר אלא שימוש בחלק החצר של חברו, אבל אם הוא מוציא מהחצר שביטל ומכניס לביתו, שפיר י"ל דמתפרש שימוש בחצר לצרכו ואסור.

^{קס"א} הדרישה מוסיף לפרש לפי"ז את לשון התוס', דיש לדקדק בכמה עניינים בדבריו "חדא למה חזרו וכתבו ולא דמי למוציא מביתו, דהא כבר כתבו תחלה דלא דמי, ועוד צריך ישוב מה כוונתו במ"ש תחלה התם הוא שיש להם חלק בחצר דלא היה להם לכתוב יש "להם" חלק אלא יש "לו" חלק כמ"ש אח"כ, ועוד למה שינו דבתחלה כתבו "להם" ואח"כ כתבו "לו". ובמ"ש כאן ראשונה נתיישב הכל, דמתחלה כתבו דיש לחלק דכיון דיש להם חלק בחצר ואסור לאדם להוציא מרשותו לרשות אחר ודאי נראה כשמוציא מביתו שלא ביטל להחצר שביטל להן כאילו חוזר בו ממוציא מפני שסומך על מה שיש לו ג"כ חלק בחצר, ואח"כ כתבו ואפילו למ"ד דס"ל המבטל רשות סתם שביטל גם רשות ביתו וא"כ ליכא למיסר מהאי טעמא דהא כבר כתבתי שהמבטל גם ביתו נעשה אורח גביהו ומותר לטלטל מביתו לחצר, מ"מ מאחר שיש לו ג"כ חלק יש לחוש שיראה כאילו חזרו מביטולו, לכך אסור לו להוציא עד שיחזיקו הם תחלה. וקל להבין".

^{קס"ב} וכאן אין חילוק בין הוצאה להכנסה, כיון דביטל גם רשות ביתו א"כ גם בהכנסה לביתו הוה הכנסה לרשות המבוטלת.

ביאור החזו"א

ועוד מהלך מצאנו בחזו"א (פח' סק"ו) דחלוק הוצאה מבית מהוצאה מחצר, "דהתם החצר משמשת לעולם לבתים וכניסה מחצר לבית נראה כשימוש בחצר, אבל הכא אין הבתים משמשים זה לזה ואין זה היכר בעלות במה שמוציא מביתו".

זה חזרה מהביטול בכל גוונא, בין בהכנסה ובין בהוצאה, בין בכליו ובין בכלים אחרים.

וכן הוא מבואר בתורא"ש סח: "מי שנתן רשותו והוציא לאו דוקא הוציא דה"ה הכניס כיון שהכניס באיסור הוי כחוזר ומחזיק ברשותו". דעיקר האיסור להכניס מהחצר לביתו הוא משום שמכניס "באיסור" [כמו הדרישה או כמו הבי"מ].

דין רבים שביטלו רשות חצרים

להכניס מביתו [של מי שביטלו לון] לחצר, משום שלא נעשים אורחים^{קס"ח}.

וכ"כ האבה"ע להוכיח מהא דהמשנה (סט:) סתמה דרבים אסורים, משמע דאסורים לגמרי בין בביתם ובין בביתו, וכמו שבביתם אסורים בין להוציא ובין להכניס [דלא ביטלו רשות ביתם והוה כמוציא מרשות לרשות], ה"ה בביתו דאסורים בין להוציא ובין להכניס.

והנה כל ההיתר להוציא מביתו לבית חברו או להכניס כלים לביתו, מבוסס על הדין שמצאנו ביחיד שביטל רשות חצרו, שמוותר להכניס ולהוציא מביתם לחצר. וטעם ההיתר מבואר בגמ' סט: משום שיחיד נעשה אורח.

ומעתה ברבים שביטלו רשות חצרים ליחיד, פשוט שאין להתיר להם להוציא או

ענף ב' – ביאור לפי ההבנה דיחיד לא נעשה אורח אצל יחיד

אמנם אם נימא דס"ל לתוס' דיחיד ליחיד לא נעשה אורח^{קס"ט}, א"א להתיר להכניס מבית חברו לביתו, דהרי זה דומה לרבים שביטלו רשותם ליחיד שאסורים להוציא מביתו [של מי שביטלו לון] לחצר.

עד כה ביארנו את התוס' לפי ההבנה דיחיד ליחיד נעשה אורח, והרי זה דומה לביטול של יחיד לרבים שמוותר להוציא מביתם לחצר, ולכן פירשו האבה"ע והגר"א בשיטת ר"י שמוותר להכניס מבית חברו לביתו.

✽ הערות והוספות ✽

^{קס"ח} ויל"ע מאחר והתבאר דיש חילוק בין הוצאה להכנסה, דהוצאה לא נחשב כמעשה חזרה מהביטול, א"כ מדוע ברבים אסור, מה זה שייך לענין של אורח. ואם נימא כמו הפסקי רי"ד (לעיל סי' ט' ענף ב') דגבי רבים חשיב חצר המשותפת, א"כ אין האיסור קשור למעשה חזרה, אלא מכיון שכלפיהם הוה כמו חצר המשותפת, כל טלטול אסור וגם הוצאה בכלל.

^{קס"ט} וע"ע בביאורו"ל (שפא' ס"ד ד"ה שאז) שכתב "שבדברי התוס' משמע קצת שהמעשה היה ברבים שביטלו ליחיד", וכ"כ הא"ר (שפא' סק"ז) "בתוספות דף ס"ד מבואר דאפילו בתים רבים מבטלין לאחד מותר וכו' כתבתי זה לאפוקי מדרישה (סק"א) שהאריך בחילוק אחר דחוק דכל בית ובית הוי כיחיד", והיינו שלמד את התוס' ברבים שלא נעשים אורחים.

ולפי"ז לא נחלקו ר"י ותוס' בדין, אלא רק נחלקו אם יש בזה חשש של ביטול תורת עירוב, וכמש"פ הלבוש שם דר"י סבר דיש בעירוב מבטיול, שעל ידי העירוב יהיה מותר לו להכניס גם מבית חבירו לביתו, ועל ידי ביטול אינו יכול להכניס מבית חבירו לביתו, לא יחושו לכך שאין מקפידין כל כך על הכנסתם מבית חבירו לביתו, כיון שחבירו יכול להכניס לו לביתו שהרי בטלו אצלו.

וע"כ אם נימא בדעת ר"י דס"ל דיחיד ליחיד לא נעשה אורח, א"א לפרש כמו האבה"ע והגר"א שהתיר גם להכניס לביתו^ק.

ואכן כן מבואר בלבוש דס"ל (שפ' ס"ד) דיחיד ליחיד לא נעשה אורח, ומביא להלן (שפא' ס"ד) בדעת ר"י שהתיר רק להוציא מביתו לבית חברו, אבל אסר להכניס מבית חברו לביתו.

ביאור הא דמותר להוציא מביתו לבית חברו למרות שלא נעשה אורח, והמסתעף בענין אם יחיד שהכניס מהחצר לביתו הוה חזרה

מעשה הוצאה אינו בכלל מעשה החזקה ולכן מותר.

ויל"ע אם הוא כלל דהוצאה מהרשות שביטל לא הוה חזרה כלל, או"ד הוא דין דוקא כשמוציא לרשות שאינה שלו. ונחלקו בזה כדלהלן.

שיטת המ"א

המ"א (שפא' סק"א) מוכיח [מפסק השו"ע ס"ד] דיחיד שביטל רשות חצרו והכניס מהחצר לביתו לא הוה חזרה, ומה שאמרו דיחיד בביתו הוה חזרה, היינו כשמוציא מביתו לחצר.

והיינו שלמד דמעשה חזרה הוא דוקא ע"י הכנסה לרשות המבוטלת.

וכ"כ הגר"ז (שפא' ס"א) "ואינה נקראת חזרה אלא כשמוציא מביתו לחצר אבל אם

מ"מ מבואר בתוס' [בין בשיטת ר"י ובין בשיטת התוס' ור"ש מקוצין] דמותר להוציא מביתו לבית חברו, ואפילו אם ס"ל דיחיד ליחיד לא נעשה אורח.

וכן הוא מבואר בדעת השו"ע שפסק (שפ' ס"ד) דיחיד ליחיד לא נעשה אורח, ומ"מ פסק (שפא' ס"ד) בביטול מבית לבית דמותר להוציא מביתו לבית חברו.

ויל"ע מ"ט מותר להוציא, הרי יחיד ליחיד לא נעשה אורח והרי הוא חוזר ומחזיק ברשותו.

ביאור הב"י

וכתב הב"י (שפא' ס"א) "שאיין נקרא מחזיק אלא כשמכניס לרשות שביטל, אבל מה שמוציא ממנו אינה חזרה". והיינו דלמרות שרבים לא נעשים אורחים, מ"מ

✽ הערות והוספות ✽

^ק להלן (בביאור שיטת הרמ"א) נביא את דברי החזו"א שכתב דגם לפי ההבנה דיחיד ליחיד לא נעשה אורח שייך ללמוד דמותר להכניס מבית חברו לביתו.

תוס' סח :

וסייעתא לדבריהם **מתוס' סח :** (ד"ה והוציאו) שכתבו "הא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר, לאו דוקא הוציא אלא אפילו הכניס".

וצ"ע על **המ"א** מתוס' מפורש דגם הכנסה מהחצר לביתו אסורה.

ועי' בשו"ת **פנים מאירות** (חלק ג' סימן מו') ובתו"ש (שפא' סק"ב) שכתבו ליישב דתוס' סח: איירי בכה"ג שביטל רשות ביתו וחצרו, דבכה"ג אין חילוק בין הוצאה להכנסה, דתמיד מכניס לרשות המבוטלת^{קעא}.

אמנם בתורא"ש (סח:) כתב "מי שנתן רשותו והוציא לאו דוקא הוציא דה"ה הכניס כיון שהכניס באיסור הוי כחזור ומחזיק ברשותו". דמש"כ שהכניס "באיסור", משמע בכה"ג שלא ביטל את ביתו ומוציא מרשות לרשות. ולפי"ז אכת"צ^ע בדברי המ"א.

מכניס מחצר לביתו אין זו חזרה, שכיון שביטל להם החצר מפנה הוא את חפציו ממנה לבית ואינו אוסר עליהם בהכנסה זו".

שיטת החולקים

אמנם המ"ב (סק"ג) מביא "שכמה פוסקים חולקים ע"ז וס"ל דאין חילוק בין הוצאה להכנסה". ובשעה"צ (סק"ג) כותב "ומה שהוכיח המ"א מסעיף ד', כתב במאמ"ר ובעצ"ל לחלק, דדוקא במוציא מרשות שביטל ומכניס לרשות חברו, אין בטלטול כזה הוראה שחוזר ומחזיק במה שביטל, דהא אדרבה מסתלק מרשותו, מה שאין כן הכא כשמוציא מן החצר ומכניסו לביתו, אחרי שמכניס ברשותו ולצרכו שפיר מחזיק כחזור ומחזיק גם בזה אף על פי שמוציאו מרשות שביטל, כיון שמשמש משם לרשותו לצרכו כבראשונה".

והיינו דלעולם גם הוצאה הוי מעשה החזקה, אמנם בתנאי שהוא מוציא לצרכו, ולכן אם מכניס "לרשותו" הוה חזרה, אע"פ שאינו מכניס "לרשות המבוטלת".

דין רבים שביטלו רשותם לענין להכניס מהחצר לביתו

שביטלוה דהיינו לחצר אבל כשמוציאים מרשות זו ומכניסים לרשות אחרת אין זו נראית חזרה".

אמנם המ"ב (שפ' סקט"ז) מביא שיטת המ"א, ומסיים "אבל בא"ר כתב בשם

המ"א (שפ' סעיף ד') מחדש מכח הנ"ל, דרבים שביטלו רשותם ליחיד "משמע דמותרים להכניס מחצר לביתו, ועסי' שפ"א ס"ד". וכ"כ הגר"ז (סעיף ה') "מותרים להכניס מחצר לביתו לפי שאין נראה חזרה אלא כשמכניסים לרשות שלהם

✽ הערות והוספות ✽

^{קעא} ויל"ד אם בהכנסה מהחצר לביתו הוה חזרה רק מביטול הבית או גם מהחצר. ועי' במחה"ש (סק"א) "ביטל גם רשות ביתו והכניס, א"כ הכניס לבית שביטל ומשמש שם, נראה דחזור מביטול ביתו ושוב אוסר על בני חצר. ואולי כיון שבפ"א ביטל רשות ביתו וחצרו והשתא שהכניס נראה שחזור מביטול ביתו אף שאין ראייה שחזר מביטול חצרו דהא הוציא מן החצר מ"מ אמרינן כיון דחזר ממצת הביטול חזר מכל הביטול". ובגר"ז כתב "אם ביטל להם גם רשות ביתו והכניס מחצר לבית הרי זו חזרה מביטול הבית ואוסרו עליהם", מבואר דהוא חזרה רק מביטול הבית.

הרשב"א בעבוה"ק (ש"ד ס"ז אות קעו') שכתב "נתנו כל השרויין בחצר רשותן לזה שלא עירב וכו' הם אסורין להכניס ולהוציא אף משלו, לפי שאין הרבים נעשין אורחין אצל היחיד והרי הן כמוציאין מרשות שאינה שלהן לחצר המשותפת להן".

וכבר התבאר לעיל (סי' ט' ענף ב') שיטת הרשב"א כמו הפסקי רי"ד בגדר רבים לא נעשים אורחים, דחשיב כלפיהם כחצר המשותפת. ולשיטתו פשיטא דלא שייך לחלק בין הכנסה להוצאה, דכל טלטול ברשות המשותפת אסורה ק"ב.

אמנם השו"ע שהתיר להכניס מביתו לבית חברו, ע"כ לא פסק כמו הרשב"א וס"ל גם ברבים לחלק בין הוצאה להכנסה [דיחיד ליחיד לא נעשה אורח כמו רבים]. וא"כ צדקן דברי המ"א, ודברי המ"ב צ"ע.

ביאור שיטת הרמ"א

ושואל המ"א (סק"ז) "ודבריהם תמוהים דהא דומה למי שביטל רשות חצירו ליחיד דאסור להוציא מבית חבירו לחצר דנראה שחוזר ומחזיק, דיחיד לגבי יחיד לא הוי אורח וכמ"ש סי' ש"פ ס"ד, וא"כ ה"נ אסור".

והיינו דמכיון שפוסקים דיחיד ליחיד לא נעשה אורח, א"כ הכנסה מבית חברו

הרבה פוסקים שגם להכניס מחצר לבית אסור, וכ"כ באבן עזר".

ויל"ע דבשלמא האבה"ע לשיטתו דס"ל דיחיד ליחיד נעשה אורח, וכל החילוק בין הוצאה להכנסה נאמר רק ביחיד, א"ש דברבים לא מצאנו חילוק בין הוצאה להכנסה.

אבל המ"ב דאזיל בשיטת השו"ע דיחיד ליחיד לא נעשה אורח, ומ"מ התיר להוציא מביתו לבית חברו, ע"כ שגם ברבים יש חילוק בין הוצאה להכנסה, ומהיכ"ת לאסור לרבים להכניס מהחצר לביתו.

וכאן לא שייך תירוצו של השעה"צ (סק"ג), דהרי לא מכניסים לרשותם אלא לרשותו של מי שביטלו לו, והוה הוצאה מהחצר לרשות שאינה שלהם.

ועי' בשעה"צ (סקי"ב) דמקור השיטה לאסור להכניס מחצר לבית [בין היתר] הוא שי'

השו"ע (שפא' ס"ד) פוסק כשיטת תוס' [והר"ש מקוצי] דמבטלים מבית לבית [ומותר להוציא ואסור להכניס] ואין בזה חשש של ביטלת תורת עירוב.

והרמ"א מביא "וי"א דאין לבטל מבית לבית אלא אם כן ישאיר לעצמו חדר אחד שלא ביטל, ואז מותר להכניס אפילו מבית חבירו לביתו".

✽ הערות והוספות ✽

^{ק"ב} וגם המ"א שכתב דרבים מותרים להכניס מהחצר לביתו, כתב כן אחרי שהקדים דהאיסור של רבים להוציא לחצר הוא "כיון דמשתמי בחצר ה"ל משקל רשותא", ועל זה הוסיף "וא"כ משמע דמותרים להכניס מחצר לביתו". אבל אילו טעם איסור הרבים משום טעמים אחרים, אין ראייה להתיר להכניס מהחצר לביתו.

הוה מעשה החזקה בחצר. משא"כ כשמוציא מבית חברו לביתו, כיון שאין הבתים משמשים זה לזה, אין זה נחשב מעשה החזקה מחמת הכנסה בלבד.

ביאור החמד משה

המ"א הוסיף בשאלתו "ואי מיירי ביחיד המבטל לרבים שעירבו, א"כ אפי' לא שייר חדר נמי שרי דלא שייך לומר שתשתכח תורת עירוב" [כיון שהרבים עירבו ביניהם לא שייך חשש שתשתכח תורת עירוב].

והמ"ב (סקכ"ד) מביא "ועיין בחמד משה שתירץ דדין זה דרמ"א מיירי ביחיד לגבי רבים, אלא שאותן רבים היו דרים בבית אחד ולא היו צריכין לעירוב, וזה ג"כ מקרי רבים וזה היחיד מקרי אורח לגבייהו, ולכן מותר לו להכניס מביתם לביתו ואפילו קודם שהחזיקו".

והיינו דמתרץ דלעולם הרמ"א איירי ביחיד שביטל רשותו לרבים, ולכן פשוט שמותר גם להכניס מבית חברו לביתו. והא דיש חשש שתשתכח תורת עירוב, היינו משום דאותם רבים דרים בבית אחד ולא צריכים עירוב ביניהם.

ביאור הלבוש

הלבוש מפרש דלעולם בביטול מבית לבית, אסור להוציא מבית חברו לביתו, וכמו שביארנו בתוס' לעיל. אלא דבכה"ג שלא

לביתו מקביל לרבים שאסורים להוציא מביתו [של מי שביטלו לן] לחצר^{קכ}.

ביאור הגר"א

ועי' בגר"א שכותב דהרמ"א חלק על השו"ע ופוסק כמו ר"י. ומבואר שלמד בדעת ר"י כמו האבה"ע דר"י מתיר גם להכניס מבית חברו לביתו. אמנם כבר ביארנו דביאור זה יתכן דוקא אם יחיד נעשה אורח, וא"כ לדין דיחיד ליחיד לא נעשה אורח שוב יקשה שיטת הרמ"א.

וכתב הביאוה"ל (ד"ה ואז) דמבואר בגר"א שלמד בדעת הרמ"א דיחיד כן נעשה אורח ליחיד, וחולק על השו"ע (שפ' ס"ד) שפסק דלא נעשה אורח.

וצ"ב דא"כ מדוע לא חלק הרמ"א לעיל בסי' שפ'.

ועי' בחזו"א (פח' סק"ו) שכתב דלעולם אין כאן סתירה, דגם אם סוברים דיחיד ליחיד לא נעשה אורח, מ"מ שייך להתיר להכניס מבית חברו לביתו. וכותב לחלק מ"ש מרבים שאסורים להוציא מביתו לחצר, "דהתם החצר משמשת לעולם לבתים וכו', אבל הכא אין הבתים משמשים זה לזה ואין זה היכר בעלות וכו', ומהאי טעמא דעת ר"ת דשרי אף מבית חברו לביתו".

והיינו דיש סברה דמתי שמוציאים מביתו לחצר, הרי זה נחשב השתמשות גמורה בחצר, דהחצר מיועדת לשמש לבתים, ולכן

✽ הערות והוספות ✽

^{קכ} ומבואר באחרונים שלמדו דהרמ"א התיר גם לפני חזקה, וכן הוא מבואר במ"ב (סקכ"ד). [דאילו נימא דהרמ"א התיר דוקא אחרי חזקה, היה מקום ליישב עפ"י הריטב"א בדעת רש"י דרבים לאחר חזקה מותרים. אמנם גם זה תימה, דהמ"ב לעיל (שפ' סק"ח) כתב שרבים אסורים גם לאחר חזקה, ולא הביא חולקים בזה].

מביתו לחצר, והרי גם שם יש להם היכר שאסורים להוציא מביתם לחצר, ומ"מ כשמוציאים מביתו לחצר הוה חזרה.

וכתב הנתיב חיים ליישב בכ' אופנים. או דטלטול מבית לחצר שכיח טפי והוי היכר טפי, משא"כ טלטול מבית לחצר דלא שכיח ולא הוה היכר. א"נ דוקא מחדר לבית דבלי ביטול היה מותר לטלטל וכל איסורו מחמת הביטול, א"כ כשלא מטלטל מהחדר לבית אין לך היכר גדול מזה שלא חזר בו מביטולו, משא"כ טלטול מהבית לחצר שגם בלי ביטול היה אסור לטלטל, אין זה היכר שלא חוזרים בהם.

ביטל את כל ביתו אלא שייר חדר אחד שלא ביטל [דבכה"ג איירי הרמ"א] "אז מותר לו להכניס אפילו מבית חבירו לביתו, ולא אמרינן שחוזר ומחזיק ברשותו שבטל, כיון שעדיין אסור לו להוציא מחדרו לביתו". [וכן הביא הפמ"ג (א"א סק"ז) בשמן].

מבואר יסוד דמה שנחשב חזרה כשמכניס לרשותו, היינו בכה"ג שלא נשאר לו איסור במקום אחר, אבל אם יש מקום שהוא עדיין אסור לטלטל שם, אז סגי בהכי להחשיבו דלא חוזר בוק"ד.

ודבריו צ"ע, דהמ"א הקשה דהכנסה מבית חברו לביתו מקביל לרבים המוציאים

ענף ג' – בענין אם איסור לטלטל לפני חזקה סגי שלא יהיה ביטול תורת עירוב

לביתו, יל"ד אם הוא איסור אפילו לאחר חזקה.

והוא לכאורה תלוי בדין של יחיד שביטל רשות ביתו וחצרו דאסור להוציא מביתו לחצר (כו.), ועי' לעיל (סי' ט' ענף ג') שהובאה מח' ראשונים אם הוא איסור דוקא לפני חזקה או גם לאחר חזקה.

שיטת הבי"מ, אבה"ע והחזו"א דבאיסור לזמן מועט יש חשש של ביטול

והנה הבי"מ נקט שהוא איסור רק לפני חזקה, אבל לאחר חזקה מותר. ומכח זה כתב (שפ' ס"ד ד"ה שוב) להוכיח דתוס' ס"ל דיחיד

התבאר בדברי ר"י דאם שייר חדר שלא ביטל, אין חשש של ביטול תורת עירוב, כיון דאסור להוציא מהחדר לבית. וכן מבואר בתוס' ובר"ש מקוצי דאם אסור להכניס מבית חברו לביתו, אין חשש של ביטול תורת עירוב.

והנה לפי ההבנה דיחיד ליחד לא נעשה אורח, פשוט דהאיסור להכניס מבית חברו לביתו הוא איסור גם לאחר חזקה, כפי שהתבאר (סי' ט' ענף ב') דחזקה לא מהני ברבים ק"ה. אבל לפי ההבנה דיחיד ליחיד נעשה אורח, ומ"מ אסור להכניס מבית חברו

✽ הערות והוספות ✽

ק"ה ועיקר הסברה כבר כתובה בריטב"א בשם הר"מ מקוצי (יובא להלן אי"ה).

ק"ה חוץ מהריטב"א בשיטת רש"י שהתיר לאחר חזקה.

אותו שביטלו אצלו מותרין להכניס ולהוציא לחצר לדעת רש"י ז"ל כדכתי' לעיל שנעשו כאורחים אצלו וכ"ש יחיד אצל יחיד שנעשה כאורח אצלו, וכיון שאם החתן מותר אף שכינו היה מותר אין לעשות כן דאם כן בטלת תורת עירוב מביניהם".

וכבר הזכרנו את קושית הק"נ (סי' ד' אות ש') "ותמיהני דהא רש"י לקמן דף ס"ט ע"ב פירש איזה פעמים להדיא שהמה אסורין לטלטל אפילו מביתו לחצר, וצריך עיון". וע"כ צ"ל דהריטב"א למד ברש"י דכיון דכל האיסור הוא מטעם משקל רשותא, הרי זה סיבה לאסור דוקא לפני חזקה, אבל לאחר חזקה מותרים לטלטל מביתו לחצר.

ונמצא מבואר דלמרות שלפני חזקה אסור לטלטל, מ"מ איכא חשש של ביטלת תורת עירוב בגלל ההיתר שלאחר חזקה.

שיטת הב"י, א"ר וביאווה"ל דבאיסור לזמן מועט אין חשש של ביטלת

אמנם הא"ר (שפא' סק"ח) כותב "דאם כבר החזיקו בני חצירו מותר [להכניס מבית חברו לביתו] דשוב אינו יכול לחזור". ומ"מ אין חשש של ביטלת תורת עירוב.

וכן הוא מבואר בביאווה"ל (שפא' ס"ד ד"ה שאז) שהביא "דעת העולת שבת בשם הב"י ובעל הלכה ברורה שחלקו בדין זה בין קדם והחזיק או לא, דבקדם והחזיק מותר לו אף להוציא מבית חברו, דסבירא להו דהכא

ליחיד לא נעשה אורח, דאילו ס"ל שכן נעשה אורח, א"כ האיסור להכניס לביתו הוא רק לפני חזקה, אבל לאחר חזקה מותר, ושוב בטלת תורת עירוב.

אמנם האבה"ע כבר הוכיח דע"כ תוס' ס"ל דיחיד ליחיד כן נעשה אורח, וממילא כתב להיפך דמוכח מדברי תוס' דאיסורו של יחיד שביטל חצרו וביתו "היינו אפילו אחר שהחזיקו", דאל"כ אכתי יש חשש של בטלת תורת עירוב כיון דאחר שהחזיקו שרי.

וע"ע בחזו"א (פא' סקי"ז) שלמד דיחיד ליחיד לא נעשה אורח, ומוכיח מתוס' דלא מהני חזקה להתיר לטלטל לאחר חזקה, דאילו מהני א"כ היה היתר להכניס לביתו לאחר חזקה ושוב ביטלת תורת עירוב^{ק"י}.

וכ"כ עוד (פח' סק"ז) דודאי לא מהני חזקה, "דאם איתא דלאחר שהחזיקו כלן מותרין הרי מבואר דלא חיישינן שתשתכח תורת עירוב היכי דמצו לערב, שהרי לעולם אינם מפסידין בביטול כלום, ואף שאסור קדם שהוציא חברו מ"מ אין זה הפסד שהרי חברו יחזיק תיכף".

נמצא מבואר בכל האחרונים הנ"ל שנקטו כדבר פשוט דאילו האיסור הוא רק לפני חזקה, אכתי איכא חשש דבטלת תורת עירוב.

שיטת הריטב"א

וכן שמעתי להוכיח בדברי הריטב"א שכתב דרבים שביטלו ליחיד "גם מביתו של

✧ הערות והוספות ✧

^{ק"י} והחזו"א שם מקשה מדוע באמת לא מהני חזקה. ומכאן זה מחדש את היסוד שלו [הובא לעיל סי' ט'] "דכל דחשיב החזקה רשות לא מהני ביטול לענין הוצאה זו ולא תקנו בזה חכמים תועלת הביטול, והלכך כל הוצאה המבטלת הביטול כשהיתה קודם שהחזיק מי שנתבטל לו, אסורה גם אחר שהחזיק מי שנתבטל לו".

מבתייהם לחצר, אבל אחר שהחזיקו יכול להוציא אפילו מחדרו"קעז. מבואר ג"כ דלמרות שלאחר חזקה מותר, מ"מ אין חשש ביטלת תורת עירוב.

והא"ר מביא קושית העו"ש דאם מותר לאחר חזקה "אם כן בכל פעם יעשה כך ומה ישתכר בעירוב". ומתוך "ואפשר דכיון שצריך להמתין עד שיחזיק תחילה לא ישתכח תורת עירוב".

לא מיירי בשהיו המבטלים רבים אלא מיירי אדרבה שביטל לרבים ולהכי אם קדם והחזיק אינו יכול לחזור". דמבואר דלאחר חזקה מותר להכניס לביתו, ומ"מ אין חשש של ביטלת תורת עירוב.

וכן הוא מבואר ג"כ בב"י (שפא' ס"ד) שכתב על דברי ר"י שאמר לשייר חדר כדי שלא יהיה ביטלת ת"ע, "נראה דלא אסור להוציא מהחדר אלא עד שיחזיקו בני החצר להוציא

ענף ד' – ביאור שיטת רש"י ושיטת ר"ת

שיטת רש"י

ביאור הריטב"א

הריטב"א כותב "וצוה רש"י ז"ל שיבטל השכן רשות ביתו אל החתן ויהא בעל החופה מותר להוציא מזו לזו ושכינו אסור להוציא ולהכניס שנראה כמחזיק ברשותו, וכיון שהשכן אסור נסמוך אביטול דליכא למימר ביטלת תורת עירוב מביניהן".

מבואר שלמד בשיטת רש"י דלמבטל אסור בין להכניס ובין להוציא.

ובשלמא אם ס"ל דיחיד ליחיד לא נעשה אורח, א"ש דדינו כדין רבים שאסורים מביתו לחצר בין להוציא ובין להכניס.

אבל אם יחיד ליחיד כן נעשה אורח, צ"ע מ"ט אסור אפילו להוציא מביתו לבית חברו,

תוס' מביאים "בא מעשה לפני רש"י בחופה אחת ששכחו ולא עירבו והוצרכו להוציא מבית לבית, והתיר להם ע"י שביטלו רשותם לאחד". ור"י הקשה עליו דיש בזה חשש של ביטלת תורת עירוב. ויל"ע מאי טעמי' דרש"י שהתיר.

ביאור תוס'

תוס' כתבו "ונראה דאין ראייה מכאן לחלוק על הוראת רש"י, דשפיר דמי דחוזר בו מביטולו כשנוטל כליו והכניסם לתוך בית חבירו וחוזר והחזירם לביתו שהיא רשות המיוחדת לו נראה כחוזר בו מביטולו, וכיון שמפסיד בדבר לא ביטלת תורת עירוב". [וכן הביאו הראשונים בשם הר"ש מקוצי]. וכבר התבאר לעיל במה נחלקו עם ר"י.

תורת עירוב. וי"ל דזהו טעמו של רש"י שהתיר.

ומ"ש מיחיד שביטל חצרו לרבים שמותר להכניס ולהוציא מביתם לחצר.

ביאור עפ"י הבית מאיר

עוד שמעתי לתרץ עפ"י המבואר בבי"מ (שפא' ס"ד) דהחשש של ביטול תורת עירוב הוא דוקא במקום גוי, דאיתא ברא"ש (סי' ד') דיסוד חשש של ביטול תורת עירוב הוא משום חשש הרואים הסוברים שמטלטל בלי עירוב, ודוקא במקום גוי דידוע שלא השכיר [כמבואר בגמ' עה: דאילו השכיר מיפעא פעין] שייך האי חשש, משא"כ בביטול מבית לבית לא שייך האי חשש, דהרואה יסבור שעירבו. ולכן רש"י סבר שלא שייך כאן חשש של ביטול תורת עירוב.

ובאמת ר"ת שחלק על רש"י, כתב "כיון דשרית לכולהו יבא לטלטל בלא ביטול", דהחשש אינו משום הרואים [שזה חשש דוקא בגוין], אלא החשש הוא משום שיבאו לטלטל בלי עירוב ובלי ביטול, וזה חשש גם בישראל.

ביאור עפ"י המ"א

עוד יש לפרש דסבר רש"י דלא שייך ביטול תורת עירוב, עפ"י הסברה שכתב המ"א (שפ' סק"ד) "שאינו רוצה לבטל רשות ביתו שלא להרבות עליו נכנסו" ויוצאים"קצח.

ועיי"ש שמביא "והר"מ ז"ל מקוצי היה תופס עיקר כדברי רש"י ז"ל ואומר דכללא דמילתא דכל המטלטל מרשות לרשות נראה כחוזר בו מן הביטול וכו', ולא דמי למאי דאמרינן שמותר המבטל לטלטל מביתו של אותו שביטל אצלו לחצר, דהתם איכא אכתי אסורא להוציא מביתו של מבטל לחצר, אבל כשאין לו אסור אחר כגון זה שהיה שכן לחתן אם הוא מוציא מרשות לרשות הוי כמחזיק".

ביאור הסמ"ג

הסמ"ג (הל' עירובין) כותב דרש"י התיר בכה"ג שלא ביטל חדר אחד, דבזה ליכא חשש דביטול תורת עירוב [כמבואר בר"י].

ביאור עפ"י הגאו"י

הגאו"י שואל על ר"י מה בכלל החשש של ביטול תורת עירוב, הרי החשש הוא דוקא מתי שעושים כן לעולם [כמו במעשה דלחמן בר ריסתק שלא רוצה להשכיר ותמיד יצטרכו לטלטל ע"י ביטול], אבל בחופת רש"י ששכחו ולא עירבו, לא שייך חשש של ביטול

✿ הערות והוספות ✿

^{קצח} עי' חזו"א (פחו' סק"ז) שהקשה על המ"א "גם מש"כ דאינו רוצה לבטל ביתו להרבות עליהן דיריין, כמדומה שאין זה טעם דא"כ למה דחקו בתו' ס"ד א' דהיכי דשניהם מותרין תשתכח תורת עירוב, הא לא ירצה בביטול ביתו בשבת הבאה משום שמרבה עליו דיריין". וי"ל דאכן זהו טעמו של רש"י שהתיר.

שיטת ר"ת

אלא מבואר דשי' ר"ת היא שלא תיקנו ביטול מבית לבית בכלל, ויש לפרש כיון שלפעמים יש בביטול מבית לבית חשש ביטול תורת עירוב, לכן תיקנו שלא יבטלו כלל מבית לבית.

וכן מביא תור"פ (סח:) דקסבר ר"ת דאפילו שייר חדרים שאין חשש של ביטול תורת עירוב, מ"מ "אין ביטול רשות מבית לבית משום דחלוקות תשמישתייהו זו מזו ובעה"ב זה מסולק לגמרי מבית חברו, ואפילו לר' יוחנן דאמר יש ביטול רשות מחצר לחצר, מ"מ מבית לבית חלוקה תשמישתייהו טפי, דמהאי טעמא אמרינן דבית חלוק רשות לעצמו".

ומבואר ג"כ כנ"ל דר"ת סובר שאין בכלל מושג של ביטול מבית לבית, אמנם לא כמו הנראה בתוס' דיסוד התקנה מחמת ביטול תורת עירוב, אלא משום דביטול שייך רק בחצרות שיש קשר בין תשמישי החצר, משא"כ מבית לבית שהם תשמישים חלוקים.

תוס' מביאים שיטת ר"ת ש"היה מדקדק מהא דאפליגו ר"י ושמואל לענין ביטול רשות מחצר לחצר ולענין ביטול רשות בחורבה, משמע דמבית לבית אסור לכ"ע מדלא איירו ביה, וכדפרישית שאם התרת תתיר לכולן וכיון דשרית לכולהו יבא לטלטל בלא ביטול".

משמע דשיטת ר"ת היא כמו שיטת ר"י דאסור לבטל מבית לבית משום ביטול תורת עירוב.

וצ"ע דמוסיף להוכיח שאין ביטול מבית לבית "מההוא ינוקא דלקמן (סז:)" דאשתפיך חמימיה שהתיר לומר לנכרי למייתי ליה חמין מגו ביתיה דרבה אע"ג דלא עירבו מדלא מצאו תקנה בענין אחר. ואמאי ליבטלו כולהו רשותייהו לההוא ביתא דהוה ביה תינוק וכו', אלא ודאי אפי' ר"י [הסובר יש ביטול מחצר לחצר] מודה דאין ביטול רשות מבית לבית".

וצ"ע דהתם אין חשש של ביטול תורת עירוב, וא"כ מדוע אין מבטלין מבית לבית.

סימן יב'

חמימי דרבא

גמ' סח. "ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה, נשי ואיזיל ואיתיב התם ואיבטיל להו הא אמר להו רבא פנו לי מאני מבי גברי לבי חצר".

ביאור האיסור של רבא להוציא מביתו לחצר

להוציא לחצר היה דוקא לפני שהחזיקו משום משקל רשותא, דכבר הוכיח הר"ן דמשום זמן קצר לא הקפיד לפנות כליוקטט.

אלא ע"כ נאסר להוציא גם לאחר חזקה, וצ"ע מ"ט, הרי לאחר חזקה לא הוי חזרה, וכיון דביטול לא אוסר, הרי מותר לו להוציא כדמעיקרא [וגם לפי החזו"א (מובא לעיל סי' ט' ענף ב')] דיחיד שביטל ביתו וחצרו אוסר להוציא אף לאחר חזקה משום דמעשה בעלות לא הותר בביטול, מ"מ כאן שגם בלי הביטול היה מותר לו להוציא, לא צריך את "היתר" הביטול].

פירוש תוס' עט:

תוס' עט: (ד"ה ואיבעית אימא) כותבים "רבא שצוה לפנות כליו, משמע דוקא לפי שביטל הוצרך לפנות שלא יוציא בשוגג ויאסור, אבל אם לא היה מבטל לא היה צריך לא הוא ולא שאר בני החצר לפנות כלים ולא לנעול".

הזכרנו לעיל (סי' י' ענף א') שיש נידון אם ביטול אוסר לחומרא, ונחלקו בזה הראשונים והאחרונים, עיי"ש.

פירוש רש"י

ולכאורה בסוגיין מפורש דביטול אוסר, דהרי רבא היה יחיד בחצרו, ולפני הביטול היה מותר להוציא מביתו לחצר, ואחרי הביטול מבואר דאסור לו להוציא מביתו לחצר, וכמו שפירש רש"י ד"תנן במתניתין המבטל רשות חצירו אוסר להוציא מביתו לחצר, דהא לאו דידיה הוא, הלכך פינה כליו מבי גברי כדי שלא יבא להוציא משם לחצר". וכ"פ הרשב"א והר"ן.

והיינו דלמרות שלפני הביטול היה מותר להוציא, מכיון שכל החצר שלו, מ"מ לאחר הביטול, החצר "לאו דידיה" והוה מוציא מרשות לרשות.

וצ"ע לשיטות דביטול לא אוסר, איך יפרשו את סוגיין. ואין לומר דהאיסור של רבא

❦ הערות והוספות ❦

^{קטט} כן הוכיח מהא דשאל רבינא "ניתיב מר בדוכתייה וניבטיל להו לדידהו וניהדרו אינהו וניבטלו ליה למר", דמבואר דעי"ז לא היה צריך להכניס כליו לבי נשי, משום דהוא איסור לזמן מועט.

אמנם אכתי יל"ע מ"ט אסור להוציא מביתו לחצר, נהי דמעיקרא לא עירבו ואסורים, מ"מ אחרי שביטלו כל בני החצר רשותם לחצר השניה, הרי הסתלקו כולם מחצרם, ומאחר וס"ל דביטול לא אוסר, א"כ יהיו מותרים להוציא מביתם לחצר המבוטלת^{קפ}.

וע"כ צ"ל דס"ל לתוס' כמו הראשונים (לעיל סי' ט' ענף ב') דרבים שביטלו חצרם אסורים להוציא אף לאחר חזקה, עיי"ש טעמייהו^{קפא}.

מבואר בדבריו שלמד דסוגיין איירי שהיו רבים דרים בחצר של רבא, ולא עירבו ביניהם.

ולפי"ז א"ש שהביטול לא אוסר, דכבר היה אסור לפני הביטול מחמת שאר בני החצר שלא עירבו ביניהם.

ונראה שזה גופא הכריחו לתוס' לפרש דהיו רבים בחצר, דלא כפשטות הסוגיא, דהוקשה לו דביטול לא אוסר.

ביאור הטעם שפינה רבא את כליו מבי גברי לבי נשי

ולפי העצ"א (מובא לעיל סי' ח' ענף ב') דחזרה הוה חזרה למפרע, נמצא שבחזרתו הוא מכשיל את בני החצר השניה למפרע שעברו איסור כשהוציאו את המים מחצרם לחצרם.

רבא ציוה לפנות כליו מבי גברי לבי נשי, ופרש"י "פינה כליו מבי גברי כדי שלא יבא להוציא משם לחצר".

ביאור לפי רש"י

ויל"ע מה האיסור להוציא, הרי אם יוציא מביתו לחצר הוה חזרה מהביטול, וחוזר להיות חצר שלו ומותר [לפי רש"י שהחצר של רבא לבדו].

וי"ל בזה דהחזרה הוי "אחרי" שהוציא לחצר, ומיד בשעת ההוצאה לחצר כבר עבר על איסור הוצאה מרשות לרשות.

ביאור לפי תוס'

ולפי תוס' דאיירי בחצר של רבים, פשוט דאסור להוציא, דאפילו אם נימא דהוצאה לחצר וחזרה מביטולו באים כאחד, הרי חוזר להיות חצר שאינה מעורבת ואסור.

✽ הערות והוספות ✽

^{קפ} ביארנו לעיל (סי' י' ענף א') ב' טעמים מדוע ביטול לא אוסר, או משום דדירורים של ביטול אינם דירורים גמורים לאסור, או משום דביטול הוה רק הסתלקות מהחצר, ואין המבוטל זוכה בחצר. ולפי ב' ההבנות האלו יש להתיר כאן להוציא לחצר אחר הביטול, דלא נעשה רשות של בני החצר השניה שיאסר משום מוציא מרשות לרשות.

^{קפא} אמנם זה יהיה תלוי אם בחצר השניה הוו רבים או יחיד. דבשלמא אם יש שם יחיד, הוי ביטול של רבים ליחיד וס"ל דאסור גם לאחר חזקה. אבל אם גם בחצר השניה הוו רבים, הרי זה תלוי במח' אם רבים לרבים נעשים אורחים [עיין לעיל ריש סי' יא' ובהערה שם]. ומ"מ י"ל דאפילו אם נימא דרבים לרבים נעשים אורחים, מ"מ כאן ע"כ איירי שבני החצר השניה עירבו ביניהם, וכתב הביאה"ל (שצא' ד"ה מבטלת, בשם הגר"ז) דכיון שעירבו חשיבי כחד לענין ליחשב "אורח" לגבי שאר חצרות, וכך י"ל כאן דכיון שבני החצר השניה עירבו, הוי ביטול של רבים ליחיד, וס"ל דאסור גם לאחר חזקה.

אמנם יקשה מדוע לפני שביטל לא פינה את כליו, הרי גם לפני²² היה אסור להוציא לחצר משום דהוי חצר שאינה מעורבת.

וכתבו תוס' עט: דבאמת מצד האיסור שלו לא היה צריך לפנות כליו, כיון שהורגל שלא להוציא בלי עירוב, אלא ציוה לפנות כליו משום חשש שיוציא כליו "ויאסור" על בני החצר השניה.

וצ"ע, דנהי דביארנו דס"ל לתוס' כמו הראשונים דרבים שביטלו אסורים להוציא גם לאחר חזקה, מ"מ זה דוקא לגבי האיסור שלהם [מטעם דלא הותר מעשה בעלות ע"י ביטול או משום דכלפיהם חשיב חצר המשותפת], אבל לא לגבי לחזור ולאסור [כמש"כ הרשב"א סט: דנהי דאסורים מ"מ לא אוסרים]. וכבר הוכיח הר"ן דמשום איסור של זמן מועט שלפני חזקה לא חשש לפנות כליו.

וע"כ צ"ל כמבואר בבי"מ [שפ' ס"ד ד"ה אמנם בשי' רש"י, מובא לעיל סי' ט' ענף ב'] דרבים שהוציאו הוי חזרה גם לאחר חזקה. ויש לציין דאין זה חידוש כ"כ, דגם הרשב"א (סט:) כתב רק ד"מסתברא" שלא אוסרים לאחר חזקה, חזי' שהיה לו צד שיאסרו גם אח"כ.

וכבר התבאר הטעם שיכולים לאסור גם לאחר חזקה, דהחזקה לא מהני מדין קנין אלא משום שמגלה על מעשה המבטל דהוא מעשה אורת, ולכן רבים דלא הוו אורחים הוה חזרה גם לאחר חזקה.

וכן משמעות דברי תוס' סג: לגבי ביטול של רבים ליחיד "שהביטול אינו מתיר אלא ליחיד, אבל השאר אסורין, שאם יוציאו הרי הן מחזיקין ברשותן שיש להם במבוי קודם הביטול ובטל הביטול בכך". והרי תוס' שם איירי גם לאחר חזקה, ומבואר דהוי חזרה גם לאחר הביטול קפב.

ביאור הטעם שלא ביטל רבא גם את ביתו

ויל"ע לפי החולקים [לעיל סי' ט' ענף ג'] דלאחר חזקה מותר לו להוציא מביתו לחצר, מדוע לא ביטל גם את ביתו.

ויש שכתבו לתרץ עפ"י המ"א (שפ' סק"ד) "שאינו רוצה לבטל רשות ביתו שלא להרבות עליו נכנסי' ויוצאים".

הר"ן שואל מדוע לא ביטל רבא גם את ביתו, דעי"ז היה מותר לו להוציא מביתו לחצר [לאחר חזקה], ולא היה צריך לפנות כליו מבי גברי לבי נשי.

והוכיח מזה דהמבטל רשות ביתו וחצרו אסור להוציא אפילו לאחר חזקה קפב.

✽ הערות והוספות ✽

²² אמנם מדברי תוס' אלו לבד לא היתה ראייה לפרש כמו הבי"מ, ד"ל על דרך החזו"א דכלפי מעשה הוצאה שהוא חזרה מביטול, לא אהני ביטול, דביטול לא מתיר מעשה בעלות.

²³ ועי' לעיל סי' ט' ענף ג' שהובאה סתירה בדברי הר"ן בענין זה.

מעשה

סימן יב'

חרש

קפג

אסורים להוציא גם לאחר חזקה. ויתכן שזה
עוד טעם מדוע תוס' נדחקו להעמיד אוקימתא
דהיה חצר של רבים.

ולפי התוס' הנ"ל מיושב היטב, דכיון שהיו
רבים בחצר, גם אם היו מבטלים את
ביתם אסור להוציא מביתו לחצר, דרבים

סימן יג'

בסוגיא ד'יורש

מאתמול לא מצי מערב לא מצי מבטל, או דלמא יורש כרעיה דאבוה הוא. אמר ליה אני אומר מבטל, והני דבי שמואל תנו אין מבטל".

גמ' ערובין דף ע' "בעא מיניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל רשות, היכא דאי בעי לערובי מאתמול מצי מערב בטולי נמי מצי מבטל אבל האי כיון דאי בעי לערובי

ענף א' – אופנים בהם לא שייך ספק הגמ'

"אם נותן פת משלו הוי עירוב אף ע"פ שלא זיכה לאביו", ופשוט דמצי לבטל.

והנה יל"ד מנלן דהיורש הדר בבית אביו יכול לערב. וכתבו תוס' להוכיח "כדאמר לעיל פרק מי שהוציא אהו (מט:): חמשה שגבו את עירובין כשהן מוליכין את עירובין למקום אחר א' מוליכו ע"י כולן וכו' ועוד תניא לקמן בפירקין חמשה חבורות ששבתו בטרקלין ב"ה אומר עירוב אחד לכולם".

אמנם מסייג "אף על פי שיש לחלק דהתם כולם שויים בבית זה כמו זה ואין זה טפל לזה אבל הכא שהבן טפל לאביו אם נתן הבן פת אינו מועיל, מ"מ אינו דומה כלל לחלק". נמצא דהא דמצי לערובי הוא מסברה ד"אינו דומה לחלק".

ב. ותור"פ חולק דבן הדר עם אביו לא יכול לערב, דקסבר כדחית התוס' דאינו דמי

רש"י (ד"ה יורש) מפרש דספק הגמ' הוא בכה"ג "ששכח אביו ולא עירב, ומת בשבת, ולא ביטל רשותו". ובא לאפוקי מג' אופנים בהם אין ספק: א. עירב המוריש מבעו"י, ב. מת מבעו"י, ג. המוריש ביטל.

מת המוריש מבעו"י

והנה, הא דלא שייך ספק הגמ' בכה"ג שהמוריש מת מבעו"י, פירש תור"פ דכיון שהיורש יכול לערב מבעו"י, פשיטא דמהני ביטול^{קפד}.

יורש הדר בבית אביו

א. התוס', הרא"ש, הרשב"א והריטב"א מביאים עוד אופן בו הגמ' לא הסתפקה, והוא בכה"ג שהיורש דר עם המוריש בביתו. וטעמם דבכה"ג היורש מצי לערובי מאתמול,

✽ הערות והוספות ✽

^{קפד} והא דבעינן לביטול, הוא תלוי בדין בית האוצר, דלמ"ד דבית האוצר אסור, הרי הוא אסור מיד, ולמ"ד דבית האוצר לא אסור, אם בא לדור בבית מורישו מע"ש הרי הוא אסור, אבל אם בא לדור באמצע שבת, זה תלוי במח' אם אמרי' הותרה ולא אסור כלל או שכן אסור וצריך לבטל, ויתבאר להלן סי' טו' ענף ב' אות א'.

ג. המאירי כותב עוד מהלך, דאפילו נימא מכח כל הראיות הנ"ל דבן יכול לערב כשדר עם אביו, מ"מ עדיין יש מקום לספק הגמ' אם מהני ביטולו, "שזה שהיה אפשר לזה לערב מבעוד יום מ"מ מתורת שליחות אב הוא"קפי, ודלמא מצי לערובי הוא דוקא מתי שיכל לערב מכח עצמו.

מוריש שעירב או שביטל רשותו ומת

והנה באופנים הנ"ל, הטעם שיש לדון דלא שייך ספק הגמ' הוא משום דבכה"ג פשיטא שהיורש יכול לבטל.

אבל הא דלא שייך ספק הגמ' בכה"ג שעירב או ביטל, היינו משום דבכה"ג התצר מותרת ולא צריך בכלל ביטול. ונבא לדון בטעם ההיתר בזה.

דין החצר בכה"ג שהמוריש עירב ומת

והקשה הראב"ד דאם זה טעם ההיתר, א"כ מדוע הגמ' בע"ב לא מפרשת את הברייתא של "הותרה" בכה"ג שהמוריש עירב מבעו".

ומכח זה חולק הר"ן (ע:): ומפרש דבכה"ג לא צריך לחידוש של הותרה, אלא "כיון דרשות זו כבר נתערבה, אין היורש זוכה בחצר אלא באותו ענין שהיה דר בה מורישו".

ויש לתמוה, דהמוריש עירב את הדירין שלו עם שאר הדיירים, וברגע שמת התבטלו

להתם ככולם שוים בבית. ולעולם יש להעמיד את ספק התוס' גם בכה"ג.

והנה יש עוד מקום לדון דיועיל עירוב של בן הדר עם אביו, מדין שכו"ל.

וכ"כ הרשב"א "ועוד ראייה, דלא גרע משכירו ולקיטו שנותן עירובו ודיו, לכשתמצא לומר דשכירו ולקיטו אפילו דישראל נותן עירובו ודיו".

וכ"כ ג"כ הר"ן "מידי דהוה אשכירו ולקיטו דאמרי' לעיל דנותן עירובו ודיו, ואע"פ שיש מי שאומר דלא אמרו שכירו ולקיטו אלא בגוי אבל בישראל לא, אינו נראה".

אמנם תוס' והרא"ש ועוד ראשונים כותבים ד"אין ראייה לכאן, דלמא הני מילי בנכרי אבל בישראל לא". והיינו דלא ברירא להו שיש שכו"ל בישראלקפיה.

רש"י כתב דבאופן שהמוריש עירב מבעו", אין מקום לספק. ופירשו הרשב"א והריטב"א "דאי בשעירב, אע"ג דמת בשבת הרי הותר למקצת שבת והותר לכל השבת, וכדקתני בסמוך בברייתא אחד מבני חצר שמת והניח רשותו לאחד מן השוק משחשיכה אינו אוסר".

וכן פרש"י בברייתא דלהלן (ע"ב ד"ה משחשיכה) "שהרי הותר למקצת שבת".

✽ הערות והוספות ✽

קפ"ה וע"י לעיל סי' ו' ענף ג' דהתבאר דין שכו"ל בישראל.

קפ"ה וזה מאירי לשיטתו (סי' ו' ענף א') שלומד דשכו"ל מהני מדין שלווחו.

"לא שמה דירה", ולכן צריך שיהיו דיורין כדי לתת לבית שם "דירה"¹⁷.

ובזה יתיישבו דברי הראשונים שפירשו דיש כאן הותרה, ושאלנו דביחס לאוסר החדש אין הותרה. אמנם לפי הנ"ל א"ש דאין כאן אוסר "חדש", אלא אותה דירה שאסרה בכניסת שבת היא האוסרת גם עכשיו, ומה שהדיורין התחלפו לא משנה בסיבת האיסור.

ולפי"ז ניתן להבין ג"כ את דברי הר"ן, דנהי דעיקר עירוב הוא לערב את הדיירים ביחד על פת, מ"מ עי"ז שהדיורים מעורבים חל היתר על ה"דירות" דאינם חלוקות זו מזו, ולכן מתי שהיורש נכנס לדור בבית מורישו ומתזיר לבית שם "דירה" האוסרת, הרי דירה זו כבר התערבה ואינה צריכה עוד עירוב.

כל דיוריו ושוב אינו מעורב עם שאר בני החצר [ר"ן לשיטתו להלן דס"ל דברגע שהמוריש מת, הסתלק לגמרי ואינו אוסר], וא"כ איך ניתן להבין שהיורש זוכה בחצר מעורבת, הרי חלק העירוב של המוריש כבר התבטל.

וגם על הראשונים שפירשו מטעם הותרה יש לתמוה, דמה שמצאנו דין הותרה היינו בכה"ג שנסתם הפתח וכדו', שנסתלק תנאי ההיתר, אבל כאן שיש "אוסר" חדש [לראשונים דבמיתת האב נסתלק לגמרי והיורש הוא האוסר], על זה לא מצאנו דיועיל הותרה שלא יאסור.

אלא מבואר כאן יסוד [ויסוד זה יתבאר עוד בהמשך הסוגיא] דעיקר האוסר בחצר אינו ה"דיורין" אלא ה"בית דירה", דדירה אוסרת בחצר. ויש תנאי דדירה בלא בעלים

דין החצר בכה"ג שהמוריש ביטל ומת, והמסתעף בדין הותרה בביטול

שבת. [וענין זה יתבאר להלן סי' טו' ענף ב' אות ב' וענף ג' אות ב'].

ב. בענין הותרה בביטול

ב. מבואר דיש דין הותרה גם בביטול. וכבר הקשה הט"ז (שפא' סק"א) מ"ט דחזר והחזיק הרי הוא מבטל את הביטול, הרי כשביטל מבעו"י חל הותרה ושוב לא יאסר, "מאי שנא מסי" שע"א ס"ב בישראל בן חצר זו שהלך לשבות כו' דאינו אוסר דאמרי' כיון דהותרה שבת הותרה".

רש"י כתב עוד אופן בו הגמ' לא הסתפקה, והוא בכה"ג שהמוריש ביטל.

והנה כפשוטו נראה בטעם ההיתר כמו בעירוב, משום דהותרה [אבל לפי הר"ן יתפרש דהיורש זכה ברשות מבוטלת].

א. בענין הותרה באמצע שבת

ויש בזה ב' הערות: א. בדברי רש"י משמע דלא חילק בין ביטל מע"ש או בשבת, ונמצא דיש היתר של הותרה אפילו באמצע

✧ הערות והוספות ✧

¹⁷ וכמו למ"ד דבית הבקר אוסר, דע"כ מתפרש דה"בית" אוסר ולא ה"דיורין".

באופן שביטל ומת ס"ל דיש דין הותרה
בביטול.

וע"ע בחזו"א (פח' סק"ה) שכתב לחלק
דדוקא כשחזר מביטולו ע"י החזקה לא
אמרי' הותרה, אבל ביטל ומת "כיון דלא חזר
והחזיק, אלא בסיבה בעלמא נתבטל, הוי לי'
שבת הואיל והותרה".

ואל תיקשי מהברייתא שהביא הק"נ,
דכפשוטו מש"כ בברייתא "חוץ ממבטל
רשות" קאי אסיפא על דין נאסרה, ולא ארישא
על דין הותרה.

אמנם אכתי יתבאר לפי פירושים אלו דיש
הותרה באמצע שבת [דדוחק להעמיד
דברי רש"י דוקא בביטל מבעו"י].

תירוץ ב' דאין הביטול מתבטל במיתה

אבל לפי מש"כ החזו"א שם לדון דבביטל
ומת "אפשר דאין הביטול מתבטל כלל",
לפי"ז אין ההיתר מדין הותרה כלל, אלא מדין
דהביטול של המוריש לא מתבטל וממשיך
אצל היורש, א"ש.

ואפילו הראשונים שפירשו לעיל מתי
שהמוריש עירב דההיתר משום
הותרה, ולא פירשו כמו הר"ן דיורש רשות
מעורבת, מ"מ כאן יכולים להודות דיורש
רשות מבוטלת קפ"ח.

והחילוק הוא, דלגבי עירוב הוא חידוש
לפרש דה"דירה" התערבה, דעיקר

ועי' ברשב"א וריטב"א (פו.) שתירצו "מבטל
כיון שחזר והוציא במזיד הרי נתגלה
שלא הסיע דירתו מלבו".

אמנם הט"ז מחדש מכח קושיתו "י"ל דשאני
התם דההיתר תלוי בכניסת שבת דהא
צריך להסיע מדעתו בכניסת שבת שלא יהי'
שבת זו בבית זה ע"כ תלוי בהיתר בכניסת שבת
לחוד, משא"כ כאן יכול לבטל רשות אפי'
משחשיכה כמ"ש סי' ש"פ ע"כ צריך להיות
ההיתר כל השבת דוקא".

והק"נ (סי' טז' סק"ל) מחזק את שיטת הט"ז
דאין דין הותרה בביטול, דהוא ברייתא
מפורשת (ע:) "זה הכלל כל שמותר למקצת
שבת הותר לכל השבת וכו' חוץ ממבטל
רשות". וכ"כ בנתיב חיים.

ובטעם הדבר כתב בענין אחר: "ואפשר ליתן
טעם דלא אמרי' הותרה הותרה אלא
דבדבר שהותרה ע"י עירוב ע"י מעשה".

נמצינו למדים לשיטתם דלא שייך דין הותרה
בביטול, וצ"ע מ"ט כשביטל המוריש
לא שייך ספק הגמ' [דדוחק להעמיד דוקא
כשביטל מבעו"י].

תירוץ א' דלעולם יש הותרה בביטול

ויל"פ על דרך העצ"א (שפא' סק"ב, מובא
לעיל סי' ח' ענף ב') שכתב בשי'
רש"י דחזרה מביטול היא חזרה למפרע, ולכן
לא שייך הותרה כשחזר מביטולו, אבל

✽ הערות והוספות ✽

קפ"ח וכן יתבאר עוד להלן (סי' טו' ענף ג' אות ב' בכיור ב') בדעת הרשב"א והריטב"א דלמרות דלגבי עירוב לא הסכימו לפרש
דיורש רשות מעורבת, מ"מ בגר שמת (עא.), מפרשי דמיתה בביטול ולא אוסר, וגם היורש לא אוסר משום שיש רשות מבוטלת
[ושם הוא חידוש הרבה יותר גדול, דלא היה באמת ביטול אלא רק הסתלקות של מיתה דדינה בביטול].

מבטל רשותו, בזה שפיר מודו דחל היתר על הדירה, ויורש דירה מבוטלת.

העירוב הוא להשתתף עם בני החצר על פת, דהוא עירוב הדיירים, משא"כ ביטול דהוא

ענף ב' – בביאור איסור החצר לאחר מיתת המוריש

קיי"ל כר"ש דדירה בלא בעלים לא אוסר, וא"כ אין כאן מי שיאסור על בני החצר.

כבר הקדמנו דבכה"ג שהמוריש עירב או מת מבעו"י או ביטל, לא שייך ספק של הגמ'.

יש להבחין בין ג' מצבים: א. שהיורש נכנס לדור בבית המוריש, ב. שלא נכנס לדור בבית המוריש אבל דר באותה חצר, ג. שלא דר באותה חצר ולא נכנס לדור בבית המוריש.

ואכתי שואלים הראשונים דאפילו בכה"ג שהמוריש לא עירב ולא ביטל ומת משחשיכה, מ"ט בע"י לביטולו של היורש, הרי

א. נכנס היורש לדור בבית מורישו

וכבר הזכרנו לעיל דהתור"פ והמאירי כותבים דאפילו בכה"ג שהיורש היה דר עם אביו מבעו"י, ג"כ שייך ספק הגמ', [דלא כהתוס' ושאר ראשונים].

וכתבו תוס' ועוד ראשונים להעמיד בכה"ג שהיורש נכנס לדור בבית מורישו בשבת. דבזה כולם מודו דאוסר, ושייך ספק הגמ' אם היורש נחשב דמצי לערובי מאתמול.

ב. יורש הדר באותה חצר

בני החצר מבעו"י, הרי עירוב זה הועיל לערב רק את הדירה שלו, אבל את הדירה של מורישו לא עירב מאחר ועדיין לא היתה שלו עד שמת בשבת. ואחרי שמת וזכה בבית מורישו, הרי הוא אוסר על שאר בני החצר, אפילו שלא נכנס לדור בבית^ק.

שיטת הרא"ש והר"ן

הרא"ש (סי' טז') והר"ן מוסיפים דגם בכה"ג שלא נכנס לדור עם אביו, אם היורש דר באותה חצר, הרי הוא אוסר. וכן הסכים הריטב"א^ט. ולמרות שהיורש עירב עם שאר

✽ הערות והוספות ✽

^ט אמנם למסקנה לא צריך לזה, דס"ל דאפילו אינו דר בחצר אוסר, וכפי שיתבאר להלן (אות ג').

^ק יש כאן עוד ראייה למש"כ לעיל דלא ה"דירין" אוסרים אלא ה"בית דירה" [בתנאי שיש בה דיורין], דאל"כ צ"ע מ"ט היורש כאן אוסר, הרי הוא כבר מעורב עם בני החצר, ומה אכפ"ל שביחס לאותה דירה לא התערב, הרי ה"דייר" הוא שאוסר. אלא ע"כ לא הדייר אוסר אלא ה"דירה", ודירה זו לא התערבה עם שאר הדירות. ולענין אם היורש עצמו נאסר לטלטל מביתו לחצר, יתבאר להלן ענף ד' אות ג'.

אוסר להם בית אביו כשירש בשבת אע"פ שלא בא לדור שם".

ועי' במהרש"א שכתב "לכאורה קשה מאי לשון שמא דקאמרי, שהרי ברייתא ערוכה היא לקמן כמ"ש התוס' מדתניא א' מן השוק שמת והניח רשותו לא' מבני החצר כו' משחשיכה אוסר".

וכתב ליישב "דמהיהא ברייתא דלקמן א' מן השוק כו' ליכא לאוכוחי לאסור בכה"ג דאיכא לאוקמא בנכנס לדור שם ולכך אוסר".

שיטת הרשב"א

ואכן הרשב"א חולק ומפרש את הברייתא דבן חצר אוסר "אתיא כמ"ד בית העצים ובית האוצרות אוסר וכו', אי נמי יש לפרש דאוסר דקאמר היינו כשבא הוא בשבת לדור שם בבית ירושתו".

וכ"כ בעבוה"ק (ש"ד פ"ז אות קצ') באחד מבני השוק שהניח רשותו לבן חצר "ובא היורש לדור שם בשבת אוסר עד שיבטל, ואם אינו דר שם אינו צריך לבטל".

וכ"כ המאירי לגבי יורש דאפילו אם הוא דר באותה חצר, לא אוסר עד שיכנס לדור בבית מורישו.

וכן הוא מפורש ברשב"א ד"אפילו היורש דר באותו חצר וכו' דוקא כשבא היורש ודר

וכתב הרא"ש בטעמא דמילתא "כיון שהוא בחצר וראוי להשתמש בו, חשבינן כאילו נכנס לדור בבית ואוסר עליהן".

והר"ן מפרש "דעד כאן לא קאמר ר"ש דהסיחה מלבו אלא בשיצא לשבות חוץ לאותה חצר, אבל זה ששובת בחצר לא הסיחה מלבו"^{קצא}.

ויש להעיר, דהא דלא הסיחה מלבו אוסר, היינו דוקא בדירה שלו, אבל מתי שעדיין לא דר בדירה זו, גם אם לא הסיחה מלבו לא אוסר^{קצב}, וכ"כ החזו"א (פח' סק"ד). ומ"ט כאן אוסר אפילו אם לא נכנס לדור שם.

וע"כ צ"ל כמו הרא"ש דשאני הכא שדר באותה חצר דנחשב כאילו נכנס. ונמצא שאין כאן ב' טעמים שונים. ואכתי צ"ב.

ובעצם מה שכתבו דאם דר באותה חצר אוסר אפילו אם לא נכנס לדור, מקור דבריהם מדברי הברייתא בע"ב "אחד מן השוק שמת והניח רשותו לאחד מבני חצר, מבעוד יום אינו אוסר, משחשיכה אוסר". דמשמע שהבן חצר אוסר אפילו שלא נכנס לדור בבית מורישו, והיינו כנ"ל דכיון דדר באותה חצר הרי הוא אוסר.

שיטת תוס'

תוס' מביאים דין זה בלשון "שמא", ד"אם היה היורש דר באותה חצר, שמא היה

✽ הערות והוספות ✽

^{קצא} העצ"א (שעא' סק"י) מוכיח דאם דר באותה חצר אוסר אפילו אם לא נכנס לדור בבית, "מהא דאמר ר"ש אפילו הניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיע מלבו וכו', ומדלא אשמועי' ר"ש רבותא טפי שאפי' הלך לשבות אצל בתו באותו החצר, וכגון שבתו ערבה רשותה והוא לא עירב, ואפ"ה אינו אוסר משום שכבר הסיע מלבו רשותו שלו", אלא ש"מ דבכה"ג מודה ר"ש דאוסר.

^{קצב} ומ"מ נפ"מ כשנכנס לדור בשבת, דמחמת שלא הסיחה מלבו לא אמרי' הותרה.

אמנם למסקנה יתבאר שחזר בו וס"ל דאסור אפילו אינו דר בחצר, משום ד"נאסרה".

באותו בית של מורישו, הא לאו הכי לאף דכיון דאינו דר שם אינו אוסר".

ג. לא נכנס היורש לדור בבית מורישו ולא דר בחצר

והא דמצאנו דמת נכרי בשבת נסתלק והותר להם (סז. אלי' דרב ששת), "שאני התם דדירת עכו"ם לא שמה דירה וכל שמת ונסתלק הוא הותרה להן רשותו כל שאין היורש דר שם, אבל ישראל כל שנאסר למקצת נאסר לכולה שבת".

ומוסיפים "דכי אמרינן שאם הלך לשבות אצל בתו אינו אוסר, דוקא שהלך לשבות שם מבעוד יום, אבל אם היה בכאן מקצת היום ואסר עליהם, אע"פ שהלך מקצת היום הנשאר לשבות אצל בתו אוסר הוא עליהם דהואיל ונאסרו על ידו נאסרו, ולא נעקרה דירתו מכאן מכיון שקנה בו שביתה לאחר שקידש היום מפני שהלך לשבות מקצת שבת אצל בתו בעיר".

ובענפים הבאים נרחיב לפרש את מחלוקת הראשונים בזה.

שיטת תוס' והרא"ש

מבואר בתוס', ברא"ש ובר"ן שהיה פשוט להם דאם היורש לא נכנס לדור בבית מורישו ולא דר באותה חצר, דלא אוסר ולא צריך לבטלקצ".

שיטת הרשב"א והריטב"א

אמנם הרשב"א והריטב"א כתבו לחלוק דאסור "אפילו לא בא היורש לדור בו באותה שבת, לפי שכבר נאסר למקצת שבת וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות, וכיון שכן א"א בלא ביטול".

והיינו דלעולם לא היורש הוא האוסר, אלא האוסר הוא המוריש שאסר בכיה"ש, ומדין נאסרה האיסור ממשיך לכל השבת.

ענף ג' – ביאור וגדר דין "נאסרה"

א. ביאור המח' אם אמרי' "נאסרה" לאחר מיתת המוריש

דנאסרה למקצת השבת נאסרה לכל השבת, והרי הוא אוסר אפילו שלא בא היורש לדור בביתו.

הרשב"א והריטב"א כותבים דישראל שלא עירב ולא ביטל, ומת בשבת, כיון

✪ הערות והוספות ✪

²³⁷ ומ"מ אחרי שנכנס לדור אוסר, ולא אמרי' דכבר הותרה במיתת האב, דהוא הותרה באמצע שבת. ולהלן (סי' טו') ענף ב' אות ב' וענף ג' אות ב') יתבאר הנידון אם יש הותרה באמצע שבת.

ועפייז יש לפרש ג"כ הא דלא אמרי' נאסרה מתי שמת ישראל בשבת, משום דלא נאמר דין נאסרה לגבי ביטול רשות, ומיתה הוי כמו ביטול רשות. והרשב"א והריטב"א לא קיבלו את דבריו, משום דס"ל דבמקום שיש יורש, מיתה לא הוי ביטול לכל אלא ביטול לאותו יורש [וכפי שיתבאר בענף ד' אות א'].

ביאור הגאון"י

הגאון"י (ע: ד"ה אחד מבני החצר) כותב בביאור דעת התוס' והרא"ש דדוקא במת נכרי בשבת אמרי' נאסרה, "דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערבי, ואפי' עירבו עירובי" לאו עירוב במקום נכרי". משא"כ בנידו"ד שמת ישראל בשבת, "דישראל מצי לערובי ולבטולי".

ומוכיח את היסוד הזה "תדע דכי מבטל בשבת להנך דעירבו עירובי" עירובי" [כמבואר בברייתא "כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת, חוץ ממבטל רשות"].

ודבריו הם דברי הר"ן (עא. ד"ה אמר רבה, בתירוץ שני) שביאר מדוע אין נאסרה בביטול רשות, "דלא אמרינן שכל שנאסר למקצת שבת נאסר לשבת כולה אלא היכי דאי בעי מצי לערובי מאתמול לא מצי מערב". ולשיטתו א"ש דכאן דמצי לערובי מאתמול לא שייך נאסרה.

והיה נראה להוכיח כיסוד הזה, מהא דאמרה **הגמ' סז**. "שני בתים משני צידי רשות הרבים ובאו נכרים והקיפום מחיצה בשבת וכו' דלא מצו מערבי מאתמול בטולי נמי לא מצי מבטל". ואילו **הגמ' ע**: אומרת "כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת כולה, כגון שני

אמנם תוס', הרא"ש והר"ן נקטו דאם לא נכנס היורש לדור בבית מורישו, בני החצר מותרים לטלטל ולא זקוקים לביטולו של היורש.

ויל"ע בביאור דעת התוס' הרא"ש והר"ן, מ"ט אין דין "נאסרה", מ"ש מב' בתים בב' צידי רה"ר והקיפום נכרים דמבואר בגמ' דנאסרה. ונאמרו בזה כמה מהלכים:

ביאור הב"ח

הב"ח (שעא ס"ד) כותב "וצריך לומר דהרא"ש חולק בדבר זה וסבירא ליה דבהא אע"פ שהמוריש לא עירב והיה אוסר כשהיה חי, מ"מ לאחר שמת הוה ליה דירה בלא בעלים ואין מי שאוסר על בני החצר".

והיינו דהא דאמרי' נאסרה היינו כדוגמת ב' בתים בב' צידי רה"ר והקיפום נכרים, דהבתים עצמם לא השתנו. אבל מת המוריש, זה שינוי המציאות, דשוב אין לבית זה דירין ולא הוה דירה האוסרת [והוה כמו שהבית נחרב בשבת] וכזה לא שייך לומר "נאסרה".

ביאור תור"פ

הגמ' לעיל (ע.) אומרת בכה"ג שהיו ג' דיירים בחצר, ב' עירבו ואחד לא עירב, ומת אחד מהמערבים, דדהמערב הנותר יכול לבטל לאותו אחד שלא עירב.

ושואל תור"פ מדוע לא אמרי' נאסרה. ומתריך "כיון דמית פקע רשותיה, שנסתלק כוחו ורשותו מן החצר ואין לך ביטול גדול מזה, וגבי ביטול רשות לא שייך למימר כיון שנאסר נאסר כדאמר לקמן חוץ מתורת ביטול רשות".

לענין תיקון העירובין שאין ע"ח בשבת ואין ביטול בשבת בב' בתים שהקיפום עכו"מ מחיצות, ולא משום שנאסר למקצת שבת שהרי מחיצות הנעשות בשבת הווי מחיצות ולא אמרינן הואיל ונאסר למקצת שבת, וכן במת ישראל בשבת הותר לדעת תו' והרא"ש היכי דלא עירב, אלא שאין עירוב וביטול [ברשות שבת לו בשבת] מועיל בשבת".

והיינו שלומד בדעת תוס' והרא"ש דבכלל לא התחדש כזה דין "נאסרה", ורק נאמר דין בתיקון עירובין שאין עירוב וביטול מועיל ברשות שבת לו בשבת.

ב. בגדר "נאסרה", ובטעם דאין דין נאסרה בביטול רשות

"שאינ עירוב וביטול ברשות שבת לו בשבת מועיל בשבת".

ולדידהו מבוארים היטב דברי הברייטא "וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת, חוץ ממבטל רשות".

אמנם בב"ח משמע דהנאסרה נקבע על איסור הטלטול, ולכן הוקשה לו דגם במת המוריש שייך נאסרה, דנקבע שה"דירה" הזאת אוסרת [ורק מטעם דהוי דירה בלא בעלים, אין מי שאוסר, והוי כמו שנחרבה הדירה].

וכן מבואר בתור"פ דה"נאסרה" נקבע על איסור הטלטול של הדירה, ולכן הוקשה

בתים בשני צידי רשות הרבים והקיפום נכרים מחיצה בשבת".

ויל"ע מה טעם האיסור, האם משום דלא מצי לערובי או משום נאסרה [וגם רש"י ע: כתב "דאסורין לבטל זה לזה כדי שישתמש בה אחד מהן, דהואיל ואי הווי בעו ערובי מאתמול לא מצו מערבי"]. ולפי הנ"ל א"ש, דהדין נאסרה נאמר דוקא במקום דלא מצי לערובי מאתמולקצד.

ביאור החזו"א

עוד מהלך מצאנו בחזו"א (פח' סק"ה) "דכל שנאסר למקצת שבת דתניא, אין זה רק

התבאר בר"ן ובגאו"י הטעם דאין נאסרה בביטול רשות, משום דנאסרה נאמר רק במקום דלא מצי לערובי.

ונראה הסברה בזה, דהדין נאסרה לא נקבע על איסור ה"טלטול", אלא על מצב החצר, דמצב החצר בביה"ש היה שלא יכולים להתערב, ודין זה נקבע לכל השבת. ולכן אי מצי לערובי לא שייך בזה דין נאסרה, דהחצר באמת ראויה להתערב, ומבטל בשבת.

וגם בחזו"א נראה עד"ז דהנאסרה לא נקבע על איסור ה"טלטול", אלא נאסרה הוא דין בתיקון ערובין שנקבע דיכול לערב ולבטל דוקא רשות שיכל לערב מבעו", לאפוקי

✽ הערות והוספות ✽

^{קצ} ולפי הרשב"א והריטב"א דאמרי' נאסרה אפילו במקום דמצי לערובי מאתמול, תיקשי מדוע הגמ' ביארה כאן דאסור מדין נאסרה ואילו לעיל מבואר דהוא מדין לא מצי לערובי. וצ"ל כפי שיתבאר להלן (סוף סי' יד') דנהי דיש תנאי דמצי לערובי, מ"מ מדוע בעי' דמצי לערובי "מאתמול", אלא זה מכח דין "נאסרה", דבנאסרה התחדש דהדינים נקבעים בביה"ש, ולכן למרות דמצי לבטל עכשיו, מ"מ כיון דלא מצי לבטל "מאתמול" לא מהני.

ולדידהו צ"ע מ"ט בביטול לא אמרי' נאסרה, הרי כבר נקבע איסור טלטול מכח אותה דירה. וצ"ל כמש"כ הר"ן (עא. ד"ה אמר רבה, בתירוץ הראשון) "תקנתא הכי הות שלא יהא בטול רשות בכלל כל שנאסר למקצת שבת, והם אמרו".

ג. דין מי שהלך לשבות אצל בתו באמצע שבת

היתר, דהליכתו לא הוה כמו ביטול. וכ"ה להדיא בדבריו (שם) "ואע"ג דכי ליתיה לא אסר, ה"מ כי ליתיה מעיקרא כשקידש היום".

והנה כל זה כשבאים לדון מדין "נאסרה", אבל מצאנו עוד חילוקים דאפילו אם לא נאמר נאסרה כשיצא באמצע שבת, מ"מ אסור [ומובא בביאורה"ל (שעא' ס"א ד"ה שהניח)]:

הגאון"י (ע: סוד"ה אחד מבני החצר) כותב **בדעת הטור** [שפוסק כמו הרא"ש דמת בשבת לא אוסר עד שיכנס היורש לדור בביתו, ובהלך לשבות אצל בתו באמצע שבת אוסר], "אלמא קסבר שאני מת מהלך לשבות, במת ס"ל כאבוה (הרא"ש) דלא אמרינן כל שנאסר נאסר, אבל בהלך לשבות אם הלך בשבת לא פקעא רשותי מיני', וכדאמר הריטב"א לא נעקרה דירתו מכאן במה שהלך במקצת היום הנשאר לשבות אצל בתו, כיון שקנה בו שביתה לאחר שקדש היום".

והבי"מ (שעא' ד"ה והנה) כתב לחלק "דכיון שהוא חי וכל שעה עומד^{קצנ} לחזור, לא שייך כלל טעמו דר' יוסי שכבר הסיע מלבו, דזה לא שייך אלא בהולך לשבות בכניסת שבת".

לו דגם לאחר שמת נימא נאסרה [ותירץ דמיתה גופה הוי ביטול].

וכן הוא לשיטת הרשב"א והריטב"א דמת המורישי איכא נאסרה, ע"כ דנאסרה קובע איסור טלטול מכח האי דירה.

הרשב"א והריטב"א כתבו דלשיטתם דאמרי' במת המורישי "נאסרה", ה"ה מי שלא עירב והלך לשבות אצל בתו באמצע שבת דאמרי' נאסרה, ואוסר. ומשמע דלפי החולקים עליהם דלא אמרי' נאסרה, מותר אפילו הלך לבתו באמצע שבת. וכ"כ המהרש"א (בתוד"ה הכא במאי עסקינן), הק"נ (סק"ז), **הגאון"י** (ע: ד"ה אחד מבני החצר) והמ"א (שעא' סק"א).

ואכן כן יוצא לפי הב"ח שהתחדש דדירה בלא בעלים הוא שנוי במציאות הדירה, ולא נאמר בזה נאסרה, יש להתיר אפילו הלך בשבת.

וכמו"כ לפי הר"ן והגאון"י דנאסרה קובע את מצב החצר, מכיון דבביה"ש המצב היה שהחצר הזה ראוי להתערב, אין נאסרה וכן הוא לפי החזו"א דאין בכלל דין נאסרה [אלא רק דין בתיקון עירובין שאינו יכול לערב ולבטל מקום שלא יכל לערב מבעו"י], א"כ אין סיבה לאסור כשהלך לבתו.

אבל לפי תור"פ שדין נאסרה קובע איסור טלטול, והא דבמת המורישי מותר, היינו משום דאין לך ביטול גדול מזה, א"כ בהלך לבתו באמצע שבת היה נראה לומר שלא יהיה

✽ הערות והוספות ✽

^{קצנ} הביאורה"ל העתיק את הבי"מ בלשון דכל שעה "יש בידו" לחזור.

ענף ד' – בביאור שיטת הרשב"א והריטב"א לחלק בין יש לו יורשים או אין לו יורשים

א. ביאור שיטת הרשב"א והריטב"א דלא אמרינו דמיתת המוריש מתרת כמו ביטול

ביאור החילוק בין איכא יורש לליכא יורש
ונראה דהחילוק הוא דמתי שיש יורש, לא הוי כמבטל רשותו "לכל" אלא לאחד, כמש"כ הרשב"א לעיל מיני' [וכן הביא בשם הראב"ד] ד"היורש כמי שביטל לו המוריש רשותו, ולפיכך אוסר משום דהוה ליה כמי שביטל רשותו לאחד מבני החצר דלא עשה כלום עד שיבטל לכל אחד ואחד".

אמנם כבר הבאנו לעיל (סי' י' ענף ב') לדייק בדברי רש"י דלעולם ע"י הביטול לאותו אחד הסתלק המבטל לגמרי מרשותו, וכל החיסרון הוא שע"י הביטול נעשה רשותו של מקבל הביטול, ומאחר ולא עירב רשות זה עם שאר בני החצר, נמצא שמקבל הביטול אוסר על שאר בני החצר מחמת הרשות החדשה שקיבל באמצע שבת, ואיהו הוא דאסר אחריה ולא המבטל. [וכתב הפמ"ג (א"א שפ' סק"ב) נפ"מ "אם הלך הא' לחצר אחרת שרי", דכיון שמקבל הביטול הלך מאותה חצר ונעשה רשותו דירה בלא בעלים, שוב אינו אוסר על שאר בני החצר].

ומעתה שוב צ"ע נהי דהוי ביטול לאחד, הרי בביטול זה הסתלק המוריש לגמרי מרשותו, ומהני האי ביטול להתיר הנאסרה,

מבואר ברשב"א ובריטב"א דאפילו לא נכנס לדור בבית מורישו, מ"מ אסור מדין "נאסרה". והנה "ביטול" מתיר גם באופן של נאסרה. וצ"ב מדוע ה"מיתה" לא מתרת כמו ביטול.

ואכן נחלקו הראשונים אם אמרי' מיתה כביטול, דהגמ' עא. מביאה דגר שמת משחשיכה, אפילו החזיק ישראל בשבת לא אוסר. ופירש רש"י דאיירי בשעירב הגר מבעו"י, וחל הותרה ולכן לא אוסר.

אמנם הרשב"א והריטב"א מפרשים דלעולם לא עירב הגר "דכיון דאין לו יורשין הוה ליה כשמת כמבטל רשותו לכל". [והא דישאל שהחזיק לאחר מכן לא אוסר, יתבאר להלן סי' טו' ענף ג' אות ב'].]

ומבואר מח' אם אמרי' מיתה כביטול או שצריך להעמיד בעירב דוקא. ומעתה רשב"א וריטב"א לשיטתם יקשה מ"ט ביורש לא מהני מיתת המוריש כביטול להתיר את הנאסרה. ועל זה דקדקו בדבריהם דדוקא גר ש"אין לו יורשין" חשיב ביטול לכל. ויל"ע מ"ש כשיש יורש או לא.

וגם היורש שזכה בבית לא אוסר מכיון שלא דר שם^{קצ"ב}.

ולכאורה מוכח כמו ההבנה השניה שכתבנו שם, דהחיסרון בביטול לאחד הוא דהתחדש בביטול דהוא סילוק רק כלפי מי שביטל לו, וזהו יסוד בביטול דמהני הביטול רק ביחס למי שביטל לו. [וכך נראה במסקנת הפמ"ג (שם) שביאר ד"תקנת חכמים שיבטל לכולם דוקא", והיינו דמעיקר הדין היה אמור

להספיק בביטול לאחד, אלא דתיקנו דיחשב סילוק רק ביחס למי שביטלו לן].

ונמצא לפי"ז דהאוסר הוא המבטל, דכלפי שאר בני החצר עדיין רשותו קיימת. וה"ה בסוגיין דהמוריש ביטל רק ליורש, נמצא שהסתלק רק ביחס ליורש, אבל ביחס לבני החצר לא היה ביטול, ולכן הנאסרה שחל בבין השמשות ממשיך לאסור על שאר בני החצר^{קצ"ג}.

ב. ביאור הגמ' דף ע. בב' שעירבו וא' שלא עירב ומת אחד המערבים

דאילו הוה אבוהון קיים הוה אסר, אינהו נמי אסרי".

וכתבו הרשב"א והריטב"א [כמו תוס'] דלעולם איירי בחצר, ו"אפילו בעיר נמי אין היורשין אוסרין אם אינם דרים שם". וצ"ע מדוע לא אוסרים לשיטתם דאמרי נאסרה.

ועי' בעצ"א (שעא' סק"ח) שחידש דכיון דאותו אחד שמת עירב [ואפילו שעדיין לא חל העירוב מחמת אותו אחד שלא עירב], לא שייך בו נאסרה, ולכן אינם אוסרים אם לא דרים שם.

הגמ' ע. מביאה ברייתא דתניא "אחד שלא עירב נתן רשותו לאחד שעירב", כל' חצר שיש בה ג' דיירים, ב' עירבו וא' לא עירב, אותו אחד שלא עירב מבטל רשותו לאחד שעירב ומותר, אפילו שלא ביטל לכאו"א. ושואלת הגמ' לרבה דבעי ביטול לכאו"א, איך יפרש את הברייתא, ומתרצת "הכא במאי עסקינן דהוה ומית", והיינו שאחד מהמערבים מת, ולכן סגי שביטל לאותו אחד שנשאר.

והוקשה לרש"י דאי איירי בחצר, איך מהני ביטול של אותו אחד שלא עירב לאותו אחד שעירב, "הא איכא יורשין, וכיון

✽ הערות והוספות ✽

^{קצ"ב} יש שכתבו לפרש דכיון דהיורש לא דר בחצר, לא הוי בכלל ביטול, משום דאין ביטול לאחד שאינו מבני החצר. והנה מלבד מה שיש לדון דדוקא לאיש זר לא שייך ביטול, אבל ליורש שפיר שייך ביטול אפילו אם אינו מבני החצר. יש להוסיף עוד דהרשב"א הרי איירי שם ביורש הדר בחצר, וחלק על תוס' והצריך גם בכה"ג שיכנס דוקא לדור בבית המוריש, ועל זה כותב "וחוזר אני בי בדבר זה אלא אפילו לא בא היורש לדור בו באותה שבת לפי שכבר נאסר", מבואר להדיא דאיירי גם בכה"ג שדר באותה חצר דהוי ביטול לאחד מבני החצר, ומ"מ מבואר דלא מתיר, [וגם מ"מ תיקשי בכה"ג שדר בחצר מה סיבת האיסור].

^{קצ"ג} וכ"כ הגאון"י (ע: ד"ה אחד מבני החצר) בביאור שי' הרשב"א "דביטול רשות קא מבטל להו, והכא הא לא מצי שקול רשותי דהאיכא יורש, נהי דלא אסור, ידי' מיהא הוי, אבל היכא דליכא יורש כלל כביטול רשות דמי, ולא אמרי' ביה כל שנאסר למקצת שבת, כיון דאי בעי שקלי לרשותי' כמאן דבטיל להו דמי". דמבואר החילוק הנ"ל דמתי שיש יורש, נהני דהיורש לא אוסר, מ"מ בני החצר "לא מצי שקול רשותי'", דמכיון שיש יורש לא חשיב ביטול כלפיהם, משא"כ כשאין יורש דמצי שקלי לרשותי' ממילא נחשב "כמאן דבטיל להו דמי" דביטל לכולם.

לא בא היורש לדור בו באותה שבת לפי שכבר נאסר למקצת שבת וכו'".

ולפי"ז אסור אפילו אם לא נכנסו לדור שם. ושוב צ"ע ביאור הגמ' דמהני ביטול של אחד לשני, ולא חוששים לרשות המת. וכותב הגאון"י דלמסקנה יפרשו הרשב"א והריטב"א כמו רש"י דאיירי בשיירא שחנתה בבקעה שאין יורשין, ובכה"ג שאין יורשין הוי מיתה כביטול לכל ומותר, וכנ"ל.

אמנם הגאון"י (ע: ד"ה אחד בני החצר) שואל על מהלך זה, "מ"ש האי מהאי, עירב נמי הא בהדי האיך לא עירב וקאסר עליי, ואי משום דחברי בטיל איהו מיהא לא בטיל".

ומסיק דהרשב"א והריטב"א בריש דבריהם סברו דלא אמרי' הותרה, ורק להלן חזרו בהם וס"ל דאמרי' נאסרה, וכלשון הרשב"א "וחוזר אני בי בדבר זה, אלא אפילו

ג. יורש הדר בחצר, לענין טלטול מביתו לחצר

והנה יש לציין דלפי מש"כ לפרש ברשב"א ובריטב"א דמיתה כביטול והוה כמו ביטול לאחד, וס"ל דבביטול לאחד החיסרון הוא שהמבטל לא הסתלק ביחס לשאר בני החצר, אבל מ"מ ביחס לאותו יורש הרי הוא הסתלק לגמרי, שוב יל"ע גם לשיטתם אם אותו יורש מותר להוציא מביתו לחצר.

ועי' לעיל (סי' י' ענף ב') דפליגי בביטול לאחד אם אותו אחד שביטלו לו מותר להוציא מביתו לחצר, דרש"י (כו:): אסר וכתב השעה"צ (שפ' סק"ה) בטעם האיסור "דכיון שאין חברו יכול לטלטל, עירובו כמאן דליתא, דעירוב שמו, ובעינין שיהיו מערבין ומחברין כל החלקים ביחד", והוא כדברי העצ"א הנ"ל. אמנם תור"פ (שם) התיר, ולכאור"ה בנידו"ד יהיה מותר.

בכה"ג שהיורש דר באותו חצר, התבאר לעיל מח' אם סגי בהכי לאסור או דבעי' נמי שיכנס לדור באותו בית.

ובאופן שאוסר, **העצ"א** (שעא' סק"ח) מסתפק "אם היורש אסור לטלטל ולהוציא מביתו שהיה לו קודם לכן ועירב עמהם או לא".

וכותב דלפי הרשב"א והריטב"א פשיטא דאסור, כיון שהאיסור מכח המוריש. משא"כ לפי תוס' והרא"ש מסתפק הוא "שאין שייך לומר שיאסר האדם על עצמו עם רשותו האחד על רשותו השני".

ושוב מסיק דגם לפי שאר הראשונים אסור, "שאין סברא לומר שאותו העירוב שעירב היורש עמהן יועיל לחצאין ויהיה אחד מאנשי החצר מותר והשאר אסורין".

ענף ה' – שיטת רש"י בסוגיא

לפחות דר באותו חצר כשי' תוס', או"ד אפילו אם לא דר שם אוסר כשי' הרשב"א.

רש"י סותם ולא מפרש אם איירי' בכה"ג שהיורש נכנס לדור בבית מורישו, או

הק"נ (סק"ז) והעצ"א (שעא' סק"א) בדעת רש"י דס"ל כמו הרשב"א והריטב"א דאמרי' נאסרה, ואוסר מיד אפילו לא נכנס היורש לדור שם. ולכן כתב דא"א להעמיד את הברייתא בחצר.

מדוע בבקעה אין נאסרה

אמנם אכתי יש לתמוה, מה הרויח רש"י להעמיד בשיירא שחנתה בבקעה, אכתי נימא "נאסרה".

ובשלמא הרשב"א והריטב"א מפרשים דכיון שמת ואין לו יורשין [בבקעה], הוי ביטול לכל ואין נאסרה [לשיטתו עא. לענין גר, כמש"כ הגאון"י].

אבל רש"י שחולק [ומעמיד בכה"ג שהגר עירב מבעו"י מדין הותרה, אבל אם לא עירב מבעו"י אסור], שוב יקשה דגם בבקעה נימא נאסרה.

ביאור א'

ונראה לישב דרש"י סבר דדוקא בבית דירה גמור אמרי' נאסרה, דאפילו לאחר שמת המוריש עדיין חשיב בית דירה לאסור, משא"כ בבקעה דבעצם אין דירה ורק מכח הדירורין שלו חשיב "מקום דירורין" האוסר, לכן ברגע שמת חזר להיות בקעה והוי ממש כמו שנחרב הבית דלא אמרי' נאסרה.

אמנם אכתי צ"ע דיוק לשון רש"י שכתב "אינהו נמי אסרי", ואילו סבירא ליה כמו הרשב"א, המוריש הוא האוסר ולא היורשים.

ויש שכתבו לדייק לשון רש"י מזו. (ד"ה לשבות) שפירש שהלך לשבות אצל בתו "מאמש", דהוא כדברי הרשב"א והריטב"א, דאם הלך באמצע שבת נאסרה. אמנם כבר הזכרנו (ענף ג' אות ג', בשם תור"פ, גאו"י בדעת הטור, ובי"מ) דאין מזה ראייה, עיי"ש.

רש"י בביאור דברי הגמ' ע. דהוה ומית

הגמ' ע. מביאה ברייתא דתניא "אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב", כלו' חצר שיש בה ג' דיירים, ב' עירבו וא' לא עירב, אותו אחד שלא עירב מבטל רשותו לאחד שעירב ומותר, אפילו שלא ביטל לכאו"א. ושואלת הגמ' לרבה דבעי ביטול לכאו"א, איך יפרש את הברייתא, ומתרצת "הכא במאי עסקינן דהוה ומית", והיינו שאחד מהמערבים מת, ולכן סגי שביטל לאותו אחד שנשאר.

וכותב רש"י (ד"ה דהוה ומית) "ועל כרחך רבה בשיירא שחנתה בבקעה והקיפוח חצר, ונטו שם איש אהלו מוקי לה, דכי מת אין ליורשיו שם כלום. דאי בחצר ממש, הא איכא יורשין, וכיון דאילו הוה אבוהון קיים הוה אסר, אינהו נמי אסרי".

והיינו דהוקשה לרש"י דאכתי יאסר מחמת היורשין, ועל זה תירץ דאירי בשיירא שחנתה בבקעה.

ושואלים תוס' (ד"ה הכא) "ובחנם דחק, דאין היורש אוסר אלא א"כ הולך לדור שם".

א. ביאור דרש"י סובר כמו הרשב"א והריטב"א דאמרינן נאסרה

ולכאורה היה נראה להוכיח דס"ל לרש"י כשיטת הרשב"א והריטב"א. וכ"כ

ביאור ב'

וכתב העצ"א (סק"ח) דאנה"נ לעולם גם בבקעה אמרי' נאסרה ורשות המורישי ממשיך לאסור, אמנם כל זה במקום שיש יורש, אבל במקום שאין יורש "למאן יבטל, ולכן א"צ לבטל רק להאחד שעירב ונשאר קיים". והיינו שיש יסוד דכל הדין שנאמר דצריך לבטל לכאו"א, זה דין מתי שאפשר, אבל במקום שאין למי לבטל, דהאוסר לא קיים, בזה לא בעי' לבטל לכל אחד ואחד.

ולכן אילו איירי בחצר שיש יורשין, כיון שאפשר לקיים את הדין של ביטול לכל אחד ואחד, הרי הוא צריך לבטל ליורשים.

וזה כוונת רש"י "אינהו נמי אסרי", דנהי דהמורישי אוסר, מ"מ במקום שאין למי לבטל, סגי שיבטל לאותו אחד שנותר, וזהו דקאמר רש"י דאילו איירי בחצר, מאחר ויש יורשים, הרי אינהו נמי אסרי, כי צריך לבטל גם להם, וכשמבטל רק לאחד שעירב הרי הם אוסרים מכח מה שלא ביטלו להם.

ב. ביאור הראבי"ה דיוורש לא מסיח דעתו

הראבי"ה (סי' שפח') מיישב קושית תוס' על רש"י, דס"ל לרש"י דהיורש אוסר לפני שנכנס לדור בבית מורישו, ולמרות דקיי"ל כר"ש דדירה בלא בעלים לא אוסרת, "זה היורש לא הסיח דעתו מן החצר ומצפה הוא לירושתו, הלכך אפילו ר"ש מודה, דכל טעמא אינו תולה אלא בהיסח הדעת".

והיינו דלעולם לא אמרי' נאסרה, והמורישי לא אוסר. אבל מ"מ היורש אוסר מיד, אפילו שלא נכנס לדור בבית המורישי, משום דמצפה לירושתו ולא הסיח מלבו.

ותוס' ודעימי' שכתבו דהיורש לא אוסר עד שיכנס לדור בבית המורישי, ע"כ ס"ל דכן הסיח מלבו. אמנם אכתי תיקשי דעד כמה שהסיח מלבו, א"כ אפילו נכנס בסוף לדור שם לא אוסר.

וכתב הק"נ (סק"ו) "י"ל כיון דחזינן מיד שמת מורישו בא לדור שם, אנן סהדי שהיה נותן דעתו תמיד כשימות יקבע דירתו שם".

ולביאור זה א"ש לשון רש"י "אינהו נמי אסרי", דבאמת היורש הוא האוסר.

אמנם יש להקשות על פירוש זה מהמבואר בכרייתא בע"ב "אחד מבני חצר שמת והניח רשותו לאחד מן השוק מבעוד יום אוסר", דפרש"י בטעם דאוסר "ואף על פי שאינו דר כאן, כדתניא לקמן בהאי פירקא מי שיש לו בית התבן ובית הבקר בחצר חבירו אוסר עליו".

ואילו ס"ל לרש"י כמש"כ הראבי"ה, יכל לפרש בפשיטות דלעולם בית התבן לא אוסר, ושאני יורש דמצפה לירושתו^{קצח}.

ג. ביאור דרש"י סובר דבית התבן אוסר

אלא נראה לפרש שיטת רש"י שכתב דאילו איירי בחצר, היורש אוסר אפילו שלא נכנס לדור בבית המורישי, כמש"כ הריטב"א

✻ הערות והוספות ✻

^{קצח} ויש לחלק דדוקא "בן" מצפה לירושת אביו, אבל הניח רשותו לאחד מבני השוק דאינו בנו, חשיב דירה בלא בעלים. וצ"ב.

מעשה

סימן יג'

חרש

קצט

ד"רבינו ז"ל כתב כן לטעמיה שכתב לקמן
בכמה מקומות דישראל אף על גב דליתיה

אוסר דהו"ל כבית התבן וכבית האוצרות שהוא
אוסר".

סימן יד'

בביאור בעיא דרבא אם יורש נחשב מצי לערב מבעו"י, והמסתעף בדין כל מקום שאין מערבין אין מבטלין

ורב נחמן מסיק "אני אומר מבטל והני דבי שמואל תנו אין מבטל".

ונקדים לבאר את הסוגיות בהם מבואר דין זה דכל מקום דאין מערבין אין מבטלין, כדי להבין מדוע יורש דלא מצי לערב מבעו"י לא יכול לבטל, ואח"כ נפרש מה הועילה הסברא של יורש כרעא דאבוה.

הגמ' דף ע' מביאה ספיקו של רבא אם יורש יכול לבטל, "היכא דאי בעי לערובי מאתמול מצי מערב בטולי נמי מצי מבטל, אבל האי כיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערב לא מצי מבטל, או דלמא יורש כרעיה דאבוה הוא". מבו' דלולא הסברה ד"יורש כרעא דאבוה" חשיב לא מצי לערב דדינו דלא מבטל.

ענף א' – סוגיות דכל מקום שאין מערבין אין מבטלין

ביה, משום דנכרי אסר עלייהו אף על גב דליתיה". ומכיון שלא יכלו לערב, לכן צריכים לבטל לאחר השכירות.

ועיי"ש שתמהו עליו "שפירש סוגיא זו דלא כהלכתא, דקיימא לן דאין נכרי אוסר אלא היכא דאיתיה".

ב. תוס' מביאים "בפי' רש"י אחרים מצאתי דמאתמול שפיר מצו לאיערובי דיורין דישראל דהווי ביה, משום דנכרי לא אסר עלייהו היכא דליתיה". ואחרי שבא הגוי ואוסר עליהם "אמרו מהו למיגר מיניה והדר נבטל רשותא וכו' ואף על פי שעירבו לא משתרי בשכירות לחודיה, דמיד כשבא הנכרי בטל ליה

גמ' סה : נכרי שבא בשבת

הגמ' סה : דנה בגוי שבא באמצע שבת, ומביאה בזה שיטת ר' יוחנן ששוכרים מהגוי בשבת ואח"כ מבטלים זה לזה, ושיטת שמואל (סו.) דכל מקום שאוסרין ואין מערבין, אין מבטלין.

ומבואר בסוגיא שם דלא סגי לשכור מהגוי בשבת, אלא צריך גם לבטלקצט. ונאמרו בזה ג' מהלכים בראשונים :

א. תוס' (ד"ה דאתא) מביאים פירוש בשם רש"י [כפי שהיתה הגי' לפניהם] "מאתמול לא הווי מצו לאיערובי דיורין מישראל דהווי

✿ הערות והוספות ✿

^{קצט} כן מבואר מהא ד"תהי בה רבי אלעזר וכו' דאמר שמואל כל מקום וכו' אוסרין ואין מערבין אין מבטלין [אמנם עי' בריטב"א שדחה דכלול בדין של שמואל ג"כ דכל מקום שאין מערבין לא שוכרים]. וכן הוא מפורש בגמ' סו. דמתי שבא גוי בשבת בעינן "תרתין", שכירות וביטול.

וכ"כ תוס' (סו: ד"ה אלא) "להכי חשיב אין מערבין אפי' עירבו מאתמול וכו' כשבא הנכרי נתבטל העירוב לגמרי ושוב אינו חוזר למקומו, אף על פי שחזרו ושכרו ממנו, אוסרין ואין מערבין קרינא ביה".

ג. אבל לפירוש השלישי דמצי לערב מבעו"י והעירוב לא יתבטל, אלא דאיירי בכה"ג דלא עירבו, מדוע זה נחשב לא מצי לערב.

ונראה ברשב"א (סה: ובריטב"א (סו:)) דחשיב לא מצי לערב משום דבאותו זמן שבא הגוי הרי הוא אוסר עד שישכרו ממנו, "דמשום דחוזר ונייעור לא קרינן להו מערבין".

אמנם הקשו על זה, דא"כ מ"ט הגמ' מפרשת דברי שמואל "אוסרין ואין מערבין אין מבטלין" לאתווי גוי שבא בשבת, הרי אפשר להעמיד גם בישראל שבא בשבת.

וכתב הרשב"א דאנה"נ לפי פירוש זה, ה"ה בישראל שבא בשבת דלא מבטל. ומפרש ד"שמואל אזיל לטעמיה דאמרי' בפירקין לקמן (ע.) בעא מיניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל רשות וכו' אמר לי' אני אומר מבטל והני דבי שמואל אמרי אינו מבטל, ואף אנו נאמר כי גם זה שלא היה בכיתו ולא בעירו אמש ולא היה יכול לערב, כי אתי בשבת לא מצי מבטל לשמואל"י.

אמנם הריטב"א כותב לחלק דשאני גוי שבא בשבת ואוסר עד שישכרו ממנו, "ואפשר דלא ליבעי למיגר לן, שפיר קרינא להו שאין מערבין", משא"כ ישראל שבא

עירוב וכי הדר שכרו אין העירוב חוזר לקדמותו".

והיינו דלעולם עירבו מאתמול, ומ"מ אחרי השכירות צריכים לבטל, משום דהגוי מבטל את העירוב, ואין העירוב חוזר ונייעור.

ג. רש"י [כפי הגי' שלפנינו] מפרש ג"כ "דמאתמול שפיר מצו לערובי דיורין דישאל דהו ביה, משום דנכרי לא אסר עלייהו היכא דליתיה". והא דמ"מ צריכים עירוב לאחר השכירות, היינו משום דאיירי בכה"ג ש"לא עירבו מאתמול".

והוא כשיטת הראב"ד (מובא בראשונים) דאם עירבו מבעו"י, לא צריכים לבטל אחרי השכירות, ד"העירוב תלוי ועומד היה כשבא הגוי, וכיון ששכרו ממנו חוזר ונייעור".

ביאור מדוע חשיב לא מצי לערב

והגמ' מביאה דלפי שמואל (סו.) לא מצי לבטל, "דאמר שמואל כל מקום שאוסרין ומערבין, מבטלין. מערבין ואין אוסרין, אוסרין ואין מערבין, אין מבטלין".

א. ובשלמא לפירוש הראשון דגוי אוסר אפילו כי ליתיה, א"ש דחשיב לא מצי לערב, דמבעו"י הגוי אסר עליהם ולא יכלו לשכור ממנו מכיון דליתיה'.

ב. וכמו"כ לפירוש השני למרות דמצי לערב מבעו"י, מ"מ מכיון שבזמן שהגוי בא הוא מבטל את העירוב ולא חוזר ונייעור, חשיב לא מצי לערב.

✽ הערות והוספות ✽

¹ ויתבאר להלן דר"נ ושמואל נחלקו אם מצי לערב תלוי בגברא או ברשות, ולכן כתב הרשב"א דהוא דוקא שמואל לשיטתו, דאילו לר"נ כיון דהרשות ראויה להתערב מבעו"י חשיב מצי לערב.

ומפרש רש"י דלמרות שלא הצריך אוסרין ומערבין כתנאי לביטול, מ"מ מ"מ אמרינן התם הוא דאי בעו לערובי הוו מערבי, ואף על גב דתרתוי ליכא חדא מיהא איכא, אבל הכא דאפילו חדא ליכא לא, או דילמא מדאהא לא קפיד אהא נמי לא קפיד".

והיינו דהגמ' מסתפקת בזה גופא, אם לא הצריך בכלל לא אוסרין ולא מערבין, או ד"ד מודה דמ"מ צריך תנאי אחד.

ורב ששת ענה לו "אין מבטלין". והיינו דגם ר' יוחנן מודה דלא מבטל אלא מי שאוסר או מבטל.

ביאור מח' שמואל ור' יוחנן

העולה מן הדברים דנחלקו שמואל וריו"ח אם צריך ב' תנאים בשביל לבטל או סגי בחד. ויסוד המח' הוא דדין ביטול נאמר רק למי ששייך אליו: שמואל סבר דשביל ליחשב "שייך" צריך גם אוסרין וגם מבטלין, וריו"ח מודה ג"כ שצריך להיות "שייך" אליו, אמנם ס"ל דאם אוסרין או מבטלין ג"כ חשיב שייך אליו ומבטל לו.

ומעתה הא דהתיר ריו"ח לעיל לגבי גוי שבא בשבת דמבטלים, היינו משום דגוי שבא בשבת הוא "אוסרין", וסגי בהכי כדי לבטל.

אמנם יתבאר להלן (ענף ב') בדעת תוס' דריו"ח ג"כ מודה ד"אוסרין" לחוד לא מבטל, ודוקא מצי לערב יכול לבטל, וחולק דגוי שבא בשבת חשיב מצי לערב.

באמצע שבת, למרות שהוא אוסר עד שיבטל, מ"מ כיון דמסתמא יבטל להם רשותו ויחזור העירוב, שפיר קרינא להו מצי לערב.

ואכתי לא התבאר כמה חולק ריו"ח על שמואל, ויתבאר להלן.

גמ' סז. ב' בתים ברה"ר

"בעא מיניה רב חסדא מרב ששת שני בתים משני צידי רשות הרבים ובאו נכרים והקיפום מחיצה בשבת, מהו".

והגמ' מפרשת "אליבא דמאן דאמר אין ביטול רשות מחצר לחצר לא תיבעי לך, השתא דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבי אמרת אין ביטול רשות מחצר לחצר, הכא דאי בעו לערובי מאתמול לא מצו מערבי לא כל שכן".

ופרש"י דמ"ד דאין מבטלים מחצר לחצר "אוקימנא טעמא משום דאין אוסרין ואין מבטלין, ואע"ג דאי בעו לערובי הוו מערבי, אלמא תרתוי בעינן, אוסרין ומערבין", וא"כ פשוט בב' בתים ברה"ר דלא אוסרים ולא מצי לערב, דלא מבטלים.

"כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר יש ביטול רשות מחצר לחצר, התם דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבי בטולי נמי מצי מבטל אבל הכא דלא מצו מערבי מאתמול בטולי נמי לא מצי מבטל, או דילמא לא שנא".

וצ"ע מה הספק, הרי מ"ד דמבטלים מחצר לחצר הוא ריו"ח שחולק על שמואל וס"ל דלא בעי' אוסרין ומערבין כתנאי לבטל, ומהיכ"ת שלא יוכלו לבטל.

מיבעיא, אלא כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר אין שוכרין, תרתי הוא דלא עבדינן הא חדא עבדינן, או דילמא לא שנא. אמר ליה אני אומר (רב ששת) מבטלין, והמנונא אמר אין מבטלין^א.

ועתה נבא לדון בסוגיין, דרבא מגדיר יורש לא מצי לערב מבעווי [לולא דברא כרעא דאבוה].

גמ' סז. גוי שמת בשבת

עוד בעא מיני רב חסדא מרב ששת "מת נכרי בשבת מהו", ומפרשים **תוס'** (ד"ה אני אומר -הא', ע: ד"ה לאתויי) דהיינו בגוונא דאתא נכרי בשבת, אם יכולים לבטל לאחר מיתתו.

ואומרת הגמ' "אליבא דמאן דאמר (ר' יוחנן) שוכרין לא תיבעי לך, השתא תרתי עבדינן (שכירות וביטול) חדא (ביטול)

ענף ב' – דין יורש לפי ר' יוחנן

א. שיטת הראב"ד

נאסר לכל השבת כגון שני בתים בשני צדי רשות הרבים דבההיא כו"ע מודו דאין מבטלין^א.

יורש דומה למת גוי בשבת

והנה ריו"ח מודה בב' בתים ברה"ר שלא מבטל משום דלא אוסר ולא מערב, וכפי שהתבאר לעיל דגם ריו"ח מודה שצריך לבטל למי ששייך אליו, אמנם לא מצריך שיהיו גם אוסרין וגם מערבין, אבל חדא מינייהו כן צריך. ויל"ע מ"ט דימה הראב"ד יורש לגוי שבא בשבת ולא לב' בתים ברה"ר, הרי גם יורש לא אוסר ולא מערב.

ומבואר שלמד דיורש חשוב אוסרין ואין מבטלין, ומשום כך ס"ל לראב"ד דאלי' דריו"ח דסגי ב"חדא", כיון דאוסר

הראב"ד כותב "דבעיא דרבא אליבא דשמואל ורב המנונא הוא דס"ל לעיל דאין שוכרין מן הגוי בשבת ואין מבטלין כיון שאין מערבין מבעוד יום, אבל לר' יוחנן דס"ל ששוכרין ומבטלין בשבת הכא דעבדי^א חדא מבטלין".

והריטב"א מוסיף להוכיח "ותדע דהא לקמן בסוגיין אמרינן זה הכלל דסיפא לאתויי מת גוי בשבת שהוא אוסר לכלה שבת, וההיא על כרחין לאו לר' יוחנן היא דהא לעיל אמרינן בהדיא דאליבא דמ"ד שוכרין לא תיבעי לך דודאי מת גוי בשבת מבטלין, אלא ודאי דסוגיין הכא כשמואל ורב המנונא היא".

ואם תיקשי א"כ לר' יוחנן "זה הכלל" דסיפא לאתויי מאי, כ' הריטב"א (סז). "זה הכלל דרישא לא קאי אסיפא, ונאסר למקצת שבת

✻ הערות והוספות ✻

^א הדברים צ"ב, מכיון שהגמ' מסתפקת אלי' דשמואל דס"ל דאוסרין ואין מערבין לא מבטלין, מ"ש אם צריך תרתי או חדא, הרי שמואל ס"ל דהוא כלל בדין "ביטול" ללא קשר לשכירות. [וע"ע תוס' סוד"ה אני (הא') שכתב דספק של ר"ח אינו אלי' דשמואל אלא אלי' דר' אסי, וגם דבריו צ"ע].

מבעו"י מבטל. ודוקא אלי' דשמואל ורב המנונא דבעי תרתי, כיון דלא מצי לערב לא מבטל.

האוסרת מבעו"י מכח האבא, אלא דמ"מ חשיב אין מערבין, דהיורש שרוצה עכשיו לבטל לא מצי לערב מבעו"י.

אמנם יל"ע מ"ט חשיב "אוסרין", הרי דיורי האב שמת כבר לא אוסרים, ועכשיו באים לדון מצד הדיורין של היורש, וזה דיורים חדשים שלא אסרו מבעו"י.

או דה"אוסרין" אינו ה"דיורין" אלא ה"בית דירה", דדירה אוסרת בחצר וְהוא דדירה בלא בעלים לא שמה דירה, אין זה משום שה"דייר" אוסר, אלא הוא תנאי דבלא בעלים "לא שמה דירה". ודירה זו שפיר אסרה ביה"ש, והרי היא בכלל "אוסרין" דמצי לבטל, דלא אכפ"ל מכח איזה בעלים היה לה שם דירה. אמנם מ"מ לא הוי מצי לערב, דהיורש לא יכל לערב את הדירה מבעו"י.

וי"ל בתרי אנפי: או דלמד כמו הרשב"א והריטב"א (מובא לעיל סי' יג' ענף ב' אות ג') דהאוסר אינו היורש שזכה ברשות המוריש, אלא המוריש הוא האוסר מדין "נאסרה"^ב, ונמצא דרשות זו הוי רשות

ב. שיטת תוס'

תוס' (ע: ד"ה אבל) מפרשים את הספק של יורש "אפילו למ"ד לעיל (דף סז.) מבטלין גבי מת נכרי בשבת, יכול להיות דאין מבטלין", [וכ"כ הריטב"א בשם תוס' דהספק הוא "אפילו לר' יוחנן ורב ששת דאמרי דשוכרין ומבטלין"], דלא כהראב"ד.

ויל"ע מדוע **תוס'** טורחים לפרש דיורש שונה מגוי שמת בשבת, "כיון דהתם הוא דאותו רשות שהוא מבטל עכשיו היה לו כח לבטל מאתמול אלא שלא היה מועיל מפני הנכרי דאוסר, אבל הכא האי רשות דמבטל השתא אין לו כח לבטל מאתמול אלא משעה שירש והוי כב' בתים בשני צידי רה"ר דאין מבטלין דלא היה בידו רשות זה מאתמול".

והנה לפי מה שביארנו בראב"ד דס"ל דיורש חשיב "אוסרין" עפ"י שיטת הרשב"א והריטב"א דהמוריש הוא האוסר, פשוט שזה לא שייך לשי' תוס' ודעימי' דס"ל דהיורש הוא האוסר, והרי לא אסר מבעו"י, וחשיב לא אוסרין ולא מבטלין, דאפילו ר' יוחנן מודה דלא מבטל, כמו ב' בתים ברה"ר.

והריטב"א בשם תוס' כותב "שאני התם שלגבי רשות זה שהם מבטלין יכולין היו לערב כי שלהם היה אלא דאריא דגוי רביע עליה ומבטל עירובם עד שישכיר, מה שאין כן בזו שהרשות שנפל ליורש היום

✧ הערות והוספות ✧

^ב ועיי"ש שהרשב"א מביא את דברי הראב"ד דמיתת המוריש נחשב כביטול לאחד, ומאריך להקשות על זה, ובסוף כותב את הפירוש שלו דהמוריש הוא האוסר מדין נאסרה, וכבר ביארנו שם דביאור זה מבוסס על הראב"ד דהמיתה לא מתרת משום דהוי כביטול לאחד.

"דיירים", וגם ביורש חשיב "אוסרין", ומ"מ לריו"ח לא מבטל, משום דלא סגי באוסרין כדי לבטל, אלא בעי' דוקא מערבין.

ויש להוכיח כן, דתוס' (סז. ד"ה אני אומר - הב') מפרשים מ"ש דס"ל לרב ששת בב' בתים ברה"ר דלא מבטלים, ואילו במת גוי בשבת ס"ל דכן מבטלים, "דבשני בתים וכו' ליכא לא אוסרין ולא מערבין, שהיא רה"ר מבעוד יום, אבל הכא אוסרין איכא וגם מערבין עד שיבא הנכרי". וצ"ב מדוע כאן כתבו רק את החילוק דמצי לערב, ולא הוסיפו ג"כ דמת גוי בשבת אוסר משא"כ יורש. אלא נראה ברור דגם יורש נחשב "אוסרין".

לא היה לו בו שום רשות מבעוד יום ולא היה בר עירוב כלל".

ואילו לפי דברינו הנ"ל החילוק פשוט, דיורש לא הוי בכלל "אוסרין" ולא בכלל "מערבין" ולכן לא מצי לבטל, משא"כ גוי שמת בשבת דחשיב "אוסרין", וס"ל לריו"ח דסגי בחדא. אלא מבואר דלא סגי לריו"ח ב"אוסרין" לחוד, אלא צריך דוקא "מערבין", וחלק על שמואל וסבר דגוי שמת בשבת חשיב מצי לערב. ולכן מדגיש החילוק דגם ריו"ח מודה ביורש דחשיב לא מצי לערב.

ולפי"ז גם לפי תוס' ניתן לפרש דה"דירה" אוסרת, ולא אכפ"ל מכח איזה

ענף ג' – ביאור הא דיורש מצי לבטל לפי רב נחמן

ובשלמא אם היינו לומדים שיש כאן דין של "ברא כרעא דאבוה", היה מקום להבין שהוא ממשיך את דיורי אביו ויכול לבטל, משום דדיורי אביו היו ראויים לבטל מבעו".

אמנם כבר כתב הריטב"א על מה שאמרה הגמ' כרעא דאבוה "פירוש לאו דוקא וכו' דהא לקמן אקשינן למ"ד מבטלין מההיא דגר שמת ובא אחר והחזיק בנכסיו, אלא כל שעמד ברשותו וזכה בביתו אמרינן שהוא כיוורש וקם בחריקיה". וכן הוא מבואר בתוס' (ד"ה תא שמע).

וע"כ צ"ל עפ"י מש"כ לעיל דיורש חשיב "אוסרין", דהאוסר בחצר אינו ה"דיורין" אלא ה"בית דירה", דדירה אוסרת בחצר²⁷,

התבאר דיורש נחשב לא מצי לערב, ומשום כך ס"ל להניי דבי שמואל דיורש לא מבטל. אמנם רב נחמן חלק "אני אומר מבטל". ויל"ע איך מבטל למרות דלא מצי לערב.

ביאור לפי תוס' והרא"ש

שיטת תוס', הרא"ש והר"ן (מובא לעיל סי' יג' ענף ב' אות ג') דאיירי בכה"ג שמת המוריש ונכנס היורש לדור במקומו, דהיורש אוסר, וס"ל לר"ן דיכול לבטל.

ויל"ע מ"ט נחשב מצי לערובי, הרי דיורי המוריש שאסרו בכיה"ש כבר לא אוסרים, ועכשיו יש אוסר חדש מכח דיורי היורש, ודיורי היורש עדיין לא היו בכיה"ש, ולא מצי לערובי איסור זה מאתמול.

✽ הערות והוספות ✽

²⁷ וכמו למ"ד דבית הבקר אוסר, דע"כ מתפרש דה"בית" אוסר ולא ה"דיורין".

[והא דדירה בלא בעלים לא אוסרת, הוא תנאי דבלא בעלים חסר בשם "דירה"].

ומעתה כשהיורש זוכה ברשות המוריש [או ישראל הזוכה בנכסי הגר], אין כאן "אוסר חדש" מכח דיורים חדשים, דלא הדיורים אוסרים. אלא כשהיורש זוכה, הוא מחזיר לבית את השם "דירה" שהיה לה ביה"ש, ודירה זו האוסרת היא אותה דירה שאסרה בכניסת השבת, ולא אכפ"ל מה שהיה לה אז שם דירה מכח האבא ועכשיו מכח הבן, כי זה אותה "דירה" האוסרת.

אמנם אכתי בעי' שיהיה מצי לערב, וסבר שמואל דמצי לערובי הוא דין בגברא והרי לא מצי לערב, לכן לא מבטל.

אמנם ר"נ חלק דכמו שה"אוסרין" אינו תלוי בדייר אלא בדירה, דאם הדירה האוסרת בביה"ש מבטלים, ה"ה דהתנאי ד"מערבין" אינו דין בגברא שיכול לערב מבעו", אלא הוא דין בחצר, דחצר שיכלה להתערב מבעו"י מבטלים".¹¹⁷ וא"ש דכיון שדירה זו היתה ראויה להתערב מבעו"י [ע"י האב], חשיב חצר הראויה להתערב ומבטל.

וזה ביאור כוונתו בברא כרעא דאבוה, דלא מתיחסים לגברא שהוא ודאי גברא שונה,

אלא מתיחסים לרשות, וביחס לרשות הוא המשך של הרשות הראויה להתערב בכניסת שבת.

ביאור לפי הרשב"א והריטב"א

וכן נפרש ג"כ לפי הרשב"א והריטב"א שלמדו כיון דנאסרה למקצת השבת נאסרה לכל השבת, והרי הוא אוסר אפילו שלא בא היורש לדור בביתו. דמ"מ ס"ל לר"נ דמצי לערב תלוי ברשות, ונקבע ברשות שראוי להתערב, ולכן היורש שהוא אחראי על הבית יכול לבטלה.

אמנם אכתי יל"ע, דהנה לשיטתם המוריש אוסר אפילו שלא נכנס היורש לדור שם, וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק (ש"ד פ"ז אות קפט') "ויראה לי שאפילו לא היה היורש דר באותה שבת עמהם בחצר אסור עד שיבטל, שכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת עד שיבטל". ומשמעות דבריו דהיורש יכול "לבטל" אפילו שלא דר שם, והוא עצמו לא אוסר.

וכתב הגאוןי בביאור הא דהיורש מצי מבטל "הואיל וכרע"י דמורישי' הוא, אע"ג דלא אסר כלל מצי מבטל, משום דמורישי' הו"מ מבטל".

❦ **הערות והוספות** ❦

¹¹⁷ וכמו שביארנו לעיל דיסוד הדין דבעי' אוסרין ומערבין, הוא דין דמבטלים דוקא למי ששייך אליו, וזה סימן לשייכות, דמקום שיכל להתערב זה סימן שהוא מקום השייך אליו [משא"כ מחצר לחצר דאינו שייך אליו], ולכן דין זה לא נקבע על הגברא אלא על הרשות. והא דגוי שבא בשבת חשיב לא מצי לערב, הוא ג"כ דין ברשות דהמקום לא ראוי להתאחד. ולמרות שבשבת המקום כן ראוי להתאחד אחרי שמת, מ"מ דינים אלו נקבעים בביה"ש ולא משתנים במהלך השבת.

¹¹⁸ וא"ש לפי"ז מש"כ הרשב"א (סה:): דהא דאמר שמואל "אוסרין ואין מערבין אין מבטלין" הוא גם בישראל שבא בשבת דלא מבטל. ומפרש ד"שמואל אזיל לטעמיה דאמרי' בפירקין לקמן (ע). בעא מיניה רבא מרב נחמן מהו שיבטל רשות וכו' אמר לי' אני אומר מבטל והני דבי שמואל אמרי' אינו מבטל, ואף אנו נאמר כי גם זה שלא היה בביתו ולא בעירו אמש ולא היה יכול לערב, כי אתי בשבת לא מצי מבטל לשמואל". וצ"ב איך זה תלוי בשמואל ור"נ. ולפי הנ"ל א"ש, דדוקא שמואל לשיטתו דדין מצי לערב תלוי בגברא, לכן חשיב לא מצי לערב, אבל לפי ר"נ דמצי לערב תלוי ברשות, הרשות כן מצי לערב מבעו"י ושפיר יכול לבטל.

ולפי הנ"ל א"ש, דלא ה"דיורים" אוסרים אלא הדירה, והדיורים הם רק תנאי לתת לבית שם דירה, ובמיתת המוריש התבטלו דיורי האב, אלא דע"י "נאסרה" נקבע שם דירה על אותו הבית למרות שכבר אין דיורין בפועל, דמתחסיים לבית כאילו יש בה דיורים. ומשו"ה בכח היורש לבטל את דיורי הבית, דכיון שהוא היום האחראי על דיורי הבית, בכחו לבטל את אותם "דיורים" הקיימים היום בדירה מכח הנאסרה.

ויש לתמוה מאיזה דין מהני ביטולו של היורש, דבשלמא לפי תוס' והרא"ש דהיורש נכנס לדור שם והוא האוסר, א"ש דלמרות שנקבע שה"דירה" הזאת אוסרת, מ"מ היום מי שממשיך לתת לבית שם "דירה" הוא היורש, ולכן בכחו לבטל את דיוריו לבני החצר.

אבל לפי הרשב"א והריטב"א דהיורש לא נכנס לדור שם והאבא הוא שממשיך לאסור מדין נאסרה, צ"ע איך יש בכח היורש לבטל דבר שלא הוא האוסר".

ענף ד' – ביסוד דין דאין מבטל אלא מאן דמצי לערב מבעו"י

הנכרי דאוסר, אבל הכא האי רשות דמבטל השתא אין לו כח לבטל מאתמול אלא משעה שירש והוי כב' בתים בשני צידי רה"ר דאין מבטלין דלא היה בידו רשות זה מאתמול".

והריטב"א בשם תוס' כותב "שאני התם שלגבי רשות זה שהם מבטלין יכולין היו לערב כי שלהם היה אלא דאריא דגוי רביע עליה ומבטל עירובם עד שישכיר, מה שאין כן בזו שהרשות שנפל ליורש היום לא היה לו בו שום רשות מבעוד יום ולא היה בר עירוב כלל".

ביאור הלשונות של תוס' והריטב"א

ובביאור שינוי הלשונות, שמעתי לפרש, דהנה הזכרנו לעיל (ענף א') מח' תוס' והראב"ד (סה:): בגוי שבא בשבת אם הוא מבטל את העירוב או שהעירוב חוזר וניעור [לאחר השכירות]. דתוס' כתבו שהעירוב

ריו"ח מודה כב' בתים ברה"ר דלא מבטלים. וחולק על שמואל בגוי שבא בשבת.

ביאור מח' ריו"ח ושמואל לפי רש"י ותוס'

והזכרנו (ענף א') את משמעות רש"י דריו"ח חולק על שמואל וסובר דלא צריך תרתי [אוסרין ומבטלין] כדי לבטל, אלא סגי בחדא מינייהו, ולכן גוי שבת בשבת המוגדר "אוסרין ואין מערבין" מבטלים משום ה"אוסרים" שבהם.

אמנם הבאנו (ענף ב' אות ב') מתוס' דריו"ח חולק על שמואל דגוי שבא בשבת נחשב "מצי לערב".

והזכירו בזה ב' נוסחאות [לחלק בין יורש לגוי]: תוס' כותבים "כיון דהתם הוא דאותו רשות שהוא מבטל עכשיו היה לו כח לבטל מאתמול אלא שלא היה מועיל מפני

✻ הערות והוספות ✻

¹¹ ואין לומר דהוא מדין ברא כרעא דאבוה, כמו שהבאנו לעיל מדברי הריטב"א דהוא ל"ד, והראיה מגר שזכה ישראל בנכסיו.

"מצי לבטולי" ומותר. [ומבואר בתוס' דסגי במצי "לבטל" ולא צריך דוקא מצי "לערב"]¹⁷.

ולפי"ז מבואר דסבר ריו"ח דבשביל ליחשב "מערבין" צריך שיוכל לערב [או לבטל] מבעו"י באופן שיחול ולא יתבטל, ושמאל ורב המנונא סברו דכיון שבזמן שהגוי בא אין העירוב [והביטול] מועיל, חשיב לא מצי לערב.

וע"ע להלן מה שהבאנו מדברי העצ"א (שפא' סקי"ב) שלמד בתוס' דריו"ח לא מצריך דמצי לערב או לבטל באופן שיחול, אלא העיקר שכבר היה לו זכות באותה רשות מבעו"י. אמנם דבריו לא מתאימים למש"כ לעיל דדין "מצי לערובי" נקבע ברשות, דרשות שיכלה להתערב הוא סימן שהוא מקום השייך אליו, ואילו לעצ"א אפילו בנפחתה המחיצה בין ב' חצירות חשיב מצי לערובי כדלהלן.

מתבטל, ואילו הריטב"א הביא ג"כ שיטת הראב"ד דהעירוב לא מתבטל.

ונראה שזה ג"כ החילוק כאן בדבריהם, דהריטב"א כתב "יכולין היו לערב כי שלהם היה אלא דאריא דגוי רביע עליה ומבטל עירובם עד שישכיר". והיינו כשיטת הראב"ד דהגוי לא מבטל את העירוב, ונמצא דמצי לערובי מאתמול והעירוב חל, רק שהוא תלוי ועומד עד שישכיר, ולא צריך עירוב מחדש לאחר השכירות, ושפיר חשיב "מצי לערובי".

משא"כ תוס' לשיטתם לא יכלו לפרש דמצי "לערובי", דהרי העירוב שלהם מתבטל ע"י הגוי, ולכן פירשו "היה לו כח לבטל מאתמול אלא שלא היה מועיל מפני הנכרי דאוסר", דהגוי מבטל דוקא "עירוב", אבל לא "ביטול", ואם קדמו וביטלו לא צריך לחזור ולבטל לאחר השכירות. ולכן חשיב

נפריץ כותל שבין ב' חצירות, אם חשיב מצי לערב מבעו"י

ויל"ע לפי ההו"א של הגמ' דאיירי דאימעט בשבת, איך כתוב בסיפא של הברייתא "מבטל את רשותו", הרי לא אוסרין ולא מערבין, ודמי לב' בתים ברה"ר שהקיפום נכרי דכולם מודו דלא מצי לבטל.

ועי' בפרישה (שפא' סקי"ג) ששואל על הגמ' דידן [שמבארת את הברייתא של נאסרה בב' בתים ברה"ר] "צ"ע אמאי נקט שני בתים ברשות הרבים דזה אינו שכיח כלל דבשבת יקיפו ר"ה, ולא נקט שני בתים בשתי חצרות

הגמ' דף עט. מביאה ברייתא "בית שבין שתי חצירות ומילאהו תבן, מערבין שנים ואין מערבין אחד וכו', נתמעט התבן מעשרה טפחים שניהם אסורים, כיצד הוא עושה נועל את ביתו ומבטל את רשותו, הוא אסור וחבירו מותר".

והגמ' (שם ע"ב) מוכיחה מהא דנתמעט שניהם אסורים, "שמע מינה דיריין הבאין בשבת אסורין". ודוחה "דלמא דאימעט מאתמול".

✽ הערות והוספות ✽

¹⁷ ותוס' (זו). כתבו ב' הנוסחאות: א. "מערבין עד שיבא הנכרי", ב. "היה בו כח לבטל". אמנם תוס' כאן נקטו רק את הנוסח השני דחשיב מצי לערב משום שהיה בו כח לבטל מבעו"י.

כסימן שהחצר ראויה להתאחד, דמתי שיש מחיצה בין החצירות ברור שאינו מקום הראוי להתאחד].

ישוב סוגיא עט: לפי שיטת החולקים

ויש לציין דישובו של העצ"א הוא דוקא לפי ריו"ח ורב ששת, אבל לשמואל ורב המנונא שהצריכו אוסרין ומערבין, ובעי מצי לערב בפועל, הרי כאן לא אוסרין מבעו"י וגם לא היתה להם אפשרות לערב מבעו"י.

ועוד יל"ע לפי מש"כ לפרש בתוס' דגם לריו"ח צריך שתהיה לו אפשרות לערב או לבטל מבעו"י באופן ש"חל" ולא יתבטל, וכאן אילו עירב או ביטל מבעו"י לחצר השניה שמחיצה ביניהם לא עשה כלום.

וביותר צ"ע לדברי הפרישה שכתב דבאמת אם התמעט בשבת לא יוכלו לבטל, וזה נגד הגמ' שם.

ושמעתי ליישב בזה דהנה הגמ' עט: בהר"א סברה דהברייתא איירי בכה"ג דאימעט בשבת, וע"כ ס"ל דלא אמרי' "הותרה", דדירין הבאים בשבת אוסרים. ומבואר בתוס' צג: (ד"ה לא תימא) דרב החולק על דין הותרה "לית ליה נמי הואיל ונאסר נאסר", דתלי זה בזה.

וא"כ הברייתא שלא סברה דין הותרה ולא דין נאסרה, גם לא ס"ל לדין דמי שלא מצי לערב מבעו"י לא מבטל, דדין זה תלוי בדין נאסרה, וכדלהלן.

ומחיצה ביניהן שלא היו יכולין לערב בערב שבת ונפלה המחיצה בשבת שאסורים בני חצר זה לבטל רשותם לבני חצר אחרת מהאי טעמא כיון שלא היו יכולין לערב מאתמול".

מבואר שאכן למד כקושיין דבנפלה המחיצה שבין ב' חצירות בשבת, א"א לבטל משום דלא מצי לערובי מבעו"י.

אמנם דבריו צ"ע כנ"ל, דמבואר להדיא בגמ' דף עט' דאפילו אם אימעט בשבת יכול לבטל. וכה"ק העצ"א (סקי"ב) על הפרישה.

ביאור העצי אלמוגים

וכותב העצ"א לחלוק על הפרישה דלעולם גם אם התמעט בשבת אפשר לבטל, דזה דומה לדברי התוס' לגבי מת גוי בשבת [אלי' דריו"ח] שהיה לו זכות ברשות מבעו"י, ויכל לבטל מבעו"י אלא שלא היה מועיל מחמת הגוי, וה"ה כאן שיכל לבטל את חצירו לחצר השניה, שכבר יש לו זכות בחצרו מבעו"י אלא דלא היה מועיל מחמת המחיצה. [משא"כ יורש או ב' בתים ברה"ר דמבעו"י עדיין לא היה לו זכות באותו רשות].

ומבואר בדבריו שהבין בתוס' דלא בעינן דמצי לערב או לבטל באופן שהיה חל, אלא העיקר שכבר היה לו זכות באותה רשות מבעו"י, שיכול לערב את החצר הזה אלא שעדיין אין לו עם מי, לאפוקי מירש או ב' בתים ברה"ר דעדיין אין לו זכות באותה רשות. [והזכרנו דדבריו לא מתאימים עם מש"כ לעיל דדין מצי לערב נקבע ברשות

יסוד דין מצי לערובי תלוי בדין נאסרה

דמבואר דכל הדין נאסרה הוא דין זה דלא מצי לערובי.

אלא אפילו למהלכים דדין מצי לערובי הוא דין בפני עצמו¹⁷, יש לפרש דנהי דחכמים תיקנו דאפשר לבטל דוקא ברשות שראויה להתערב, וכמו שביארנו דזה סימן שהמקום ראוי להתאחד, אכתי יל"ע מדוע בעי' שיהיה מצי לערובי "מאתמול", הרי עכשיו היא רשות הראויה להתאחד ומדוע בעי' "מאתמול". אלא ודאי יסוד דין זה מבוסס על הדין "נאסרה" האומר שכל דיני הרשות נקבעים בכניסת שבת, ולכן אם בביה"ש המקום לא יכל להתערב, כך נקבע לכל השבת.

בגמ' סז. כתוב דהחיסרון של ב' בתים בב' צידי רה"ר הוא "דאי בעו לערובי מאתמול לא מצו מערבי", ובסוגיין הגמ' מביאה דין זה כביאור לדין של הברייתא ד"כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת כולה" [נרש"י כותב "דאסורין לבטל זה לזה כדי שישתמש בה אחד מהן, דהואיל ואי הוו בעו ערובי מאתמול לא מצו מערבי"].

מבואר דנאסרה ולא מצי לערובי יסודו אחד. ולא מבעיא לפי הר"ן (עא. ד"ה אמר רבה) בתירוץ השני "דלא אמרינן שכל שנאסר למקצת שבת נאסר לשבת כולה אלא היכי דאי בעי מצי לערובי מאתמול לא מצי מערב",

✻ הערות והוספות ✻

¹⁷ הכוונה לשיטות לעיל (ענף ג') דדין נאסרה לא תלוי בדין מצי לערובי, דהם ב' דינים נפרדים.

סימן טו'

דין הותרה בדירה בלא בעלים

ענף א' – דין מי שהלך לשבות אצל בתו ונמלך וחזר לביתו בשבת

המבטל רשות דקיי"ל שאם הוציא במזיד אוסר". ועיין בראשונים מש"כ לדחות את הראיות".

ביאור טעם האוסרים דלא אמרינן הותרה

ויל"ע מדוע באמת לא נימא הותרה, הרי דין הותרה מבואר בברייתא (ע:): "כל שהותר למקצת שבת מותר לכל השבת".

ביאור המאירי

וכתב בחידושי המאירי "ולא דמו הני לדיורין הבאין בשבת דלא אסרי, דאמרי' שבת שהותרה הותרה, מפני שעיקר הדירה שם היא ועכשיו הוא שהם באין, אבל אלו ידים מוכיחות שלא הסיעו מלבן דירתן הראשונה מאחר שחזרו לביתם".

ביאור החזו"א

אמנם החזו"א (פח' סק"ב) כותב לפרש בדרך אחרת, דהנה הגמ' עא. מפרשת

משנה פו. מי שהלך לשבות אצל בתו בשבת

משנה פו' ע"א ר' שמעון אומר אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיע מלבו", ובגמ' שם "אמר רב הלכה כרבי שמעון, ודוקא בתו אבל בנו לא, דאמרי אינשי נבח בכך כלבא עול נבח בכך גורייתא פוק"יט".

נמלך בשבת וחזר לביתו

ונחלקו הראשונים בכה"ג שהניח ביתו והלך מע"ש לבתו, ונמלך וחזר באמצע שבת, דדעת הרא"ש והרשב"א דאמרי' שבת הואיל והותרה הותרה.

אמנם הריטב"א והמאירי [וכן דעת הגר"א (שעא' סק"ב, והביאו הביאור"ל ד"ה ואם מת)] ס"ל דאוסר.

והוכיחו כדבריהם "דהא גוי כי ליתיה לא אסר ואם בא בשבת אוסר, וכן

✪ הערות והוספות ✪

^{יט} עי' חזו"א (פח' סק"ד) דהא דמבואר בגמ' דאם לא הסיח דעתו מלבו הרי הוא "אוסר", היינו דוקא בדירה שהיא שלו מכבר, אבל בדירה שעדיין לא דר בה, הא דלא הסיח מלבו לא מהני לאסור ולהחשיב דירתו, אמנם מ"מ מהני שלא יחול דין הותרה, וכפי שיתבאר להלן (ענף ב' אות ב', ד') בדברי המ"א.

^י יש לציין דהראשונים ש"ט אם יש ראייה לדין הותרה מהא דיכול לחזור מביטולו, או דשאני מבטל "כיון שחזר והוציא במזיד הרי נתגלה שלא הסיע דירתו מלבו". ומבואר בדבריהם שלא למדו כמו הט"ז (שפא' סק"א, מובא לעיל סי' יג' ענף א') שפירש דיש סברה מיוחדת ב"ביטול" דלא אומרים הותרה [משום דביטול שייך גם בשבת ואין היתרו תלוי בכניסת שבת].

אמנם תור"פ (סו. ע.) לומד בכוונת הגמ' עא. דלא אמרינן הותרה היכא ש"בידו" לשנות את המצב, ומ"מ ס"ל דאם נמלך וחזר לא אוסר, משום "שהסיח דעתו מלחזור לכולי שבת".

והיינו דיסוד הא דלא אמרי' הותרה היכא ש"בידו" לאסור, היינו "כיון שהיה ספק אם יבא שם בשבת", אבל היכא שהסיח דעתו מלחזור לכולי שבת, דהוה כאילו הצהיר שלא ישתמש בזכות שבידו, חזי' ליה כמי שאין בידו לחזור ולאסור.

ונפ"מ בין הביאורים (של החזו"א ותור"פ) לענין גוסס, כפי שיתבאר להלן (ענף ב' אות ב').

ביאור נוסף

ויש עוד מהלך לפרש דהריטב"א סבר דאמרי' הותרה דוקא בהיתר הבא מכח עירוב, ולא בהיתר הנובע מהעדר דיירים.

גר שמת מבעו"י והחזיק ישראל אוסר, "אף על פי שלא החזיק מבעוד יום אלא משחשיכה, כיון דהוה ליה להחזיק מבעוד יום אוסר", ומפרש רש"י "הואיל והיה לו כח להחזיק בה מבעוד יום אם ירצה, נמצאת רשות זו תלויה ועומדת, ולא הוה הותר למקצת שבת".

דמבואר בגמ' דדין הותרה נאמר רק בכה"ג שלא עומד להשתנות המצב במהלך השבת, ובזה נחלקו הראשונים "דעת הרא"ש דהעיקר תלוי בשכיח ולא שכיח וכו', אבל דעת הריטב"א וש"פ נראה דכל מקום שאדם עושה מעשה לא אמרינן הואיל והותרה, כיון דבידו לאסור בכל שעה". ולכן מתי שנמלך וחזר באמצע שבת, סבר הרא"ש דמותר כיון דלא שכיח שיחזור והותרה, משא"כ הריטב"א סבר כיון שבידו לחזור לא אמרי' הותרה.

ויש לציין דמבואר בחזו"א דטעם המתירים ע"כ משום דס"ל דאינו תלוי ב"בידו", אלא ב"שכיח".

ענף ב' – ביאור הברייתא של בן שוק ובן חצר

ואילו בן שוק שמת והניח רשותו לבן חצר: אם מת מבעו"י לא אוסר, משחשיכה אוסר. ונבאר כל מקרה לגופו.

בברייתא דף ע: מבואר דבן חצר שמת והניח רשותו לבן שוק: אם מת מבעו"י אוסר, משחשיכה לא אוסר.

א. בן חצר שמת מבעו"י והניח רשותו לבן שוק

א. ביאור רש"י ותוס'

רש"י (ד"ה מבעוד יום) מפרש "הרי זה מן השוק אוסר, ואף על פי שאינו דר כאן, כדנתיא לקמן בהאי פירקא מי שיש לו בית

בן חצר שמת מבעו"י, אין נפ"מ אם עירב או לא, דכיון שמת בטל עירובו. אמנם אכתי יל"ד מ"ט בן השוק אוסר, הרי בן שוק לא דר שם, והוי דירה בלא בעלים.

ונאמרו בזה כמה מהלכים:

הואיל והותרה הותרה, הרי כיון דלא בא מכניסת שבת הסיע מלבו והותרה.

אמנם ריטב"א לשיטתו (פו.) דמי שיצא לבתו ונמלך וחזר בששבת אוסר, דלא אמרי' הותרה, א"ש דגם כאן לא אמרי' הותרה [למאירי כיון שנכנס לדור ידים מוכיחות שלא הסיע מלבו, לחזו"א כיון דבידו לחזור ל"א הותרה, או דלא הוה הותרה ע"י עירוב].

אבל הרשב"א לשיטתו שם דנמלך וחזר בשבת לא אוסר, דאמרי' הותרה, א"כ ה"ה כאן אפילו נכנס לדור בבית המוריש לא אוסר. [ולכן הרשב"א הוכרח לפרש כמו רש"י ותוס' דאיירי למ"ד בית התבן אוסר].

ד. ביאור תור"פ והר"ן

תור"פ ג"כ מביא תירוץ זה שנכנס לדור בבית ירושתו בשבת, ו"ליכא למימר הואיל והותרה הותרה, כיון דלא היה ההיתר לגמרי דהיה בידו לבא לדור שם מבעוד יום, ומידי דהוה אמחזיק בבית הגר בסמוך".

ומקשה מ"ש מנמלך וחזר בשבת דאמרי' הותרה ולא אוסר, ה"ה כאן נימא הותרה.

ומתריץ "דהתם עקר טפי לכולי שבת כיון שהיה דר שם מע"ש ובשבת הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו וכו' שהסיח דעתו מלחזור לכולי שבת, אבל כאן שהניח רשותו לאחד מן השוק מבעו"י, אע"פ שלא בא לדור מע"ש אלא למחר בשבת, מ"מ לא הסיח דעתו מאיתמול מלבא שם בשבת, וכיון דהדבר תלוי ועומד לא אמרינן הואיל והותרה הותרה כיון שהיה ספק אם יבא שם בשבת".

התבן ובית הבקר בחצר חבירו אוסר עליו". וכ"כ תוס' (ד"ה אחד) "וקסבר האי תנא כמ"ד לקמן בפירקין (עב:) בית התבן ובית הבקר הרי זה אוסר עליו". ולכן בן השוק אוסר אע"פ שלא נכנס לדור בבית מורישו. וכ"כ הרשב"א.

ב. ביאור הראב"ד

הריטב"א מביא עוד תירוץ בשם הראב"ד "דאחד מן השוק ל"ד, כי המוריש והיורש כולן דרין בחצר, דהאי תנא קורא למי שעירב שהוא מבני חצר, דכי קתני אחד מבני חצר על כרחין מבני חצר שעירבו מיירי, משום הכי מי שלא עירב עם בני חצר שכניו קורא אותו אחד מן השוק, שנהג עמהם כאחד מן השוק, שדרכן של בני חצר לערב".

והיינו דאיירי בבן חצר, וריטב"א לשיטתו (מובא לעיל סי' יג' ענף ב' אות ב') דס"ל דבן חצר אוסר אע"פ שלא נכנס לדור בבית מורישו, אבל הרשב"א (שם) ס"ל דגם בן חצר לא אוסר עד שיכנס לדור בבית מורישו, וכיון דכאן לא מוזכר שבא לדור, אין סיבה שיאסור [ואכן הרשב"א לא הביא את התירוץ הזה].

והנה לפי ב' התירוצים האלו, בן השוק אוסר מיד בכניסת שבת, או משום דבית התבן אוסר, או משום דהוא בן חצר.

ג. ביאור הריטב"א בשם ר"י

הריטב"א כותב עוד תירוץ בשם ר"י "דמיירי שבא היורש לדור בכאן בבית ירושתו בשבת".

והנה לפי תירוץ זה, בן השוק לא אוסר עד שיכנס לדור. ויל"ע מ"ט לא אמרי' שבת

וירשו אחד מן השוק, הרי זה אוסר, והוא שבא היורש בבית מורישו בשבת".

ויל"ע מ"ט לא אמרי' הותרה. א. והנה תירוץ של רש"י ותוס' לא יתכן, כיון שפוסק דבית התבן לא אוסר.

ב. והתירוץ של הראב"ד ג"כ לא שייך, כיון דשיטת השו"ע (שם) כהריטב"א דבן חצר אוסר אפילו אם לא נכנס לדור בבית, ואילו כוונתו כאן בבן שוק שהוא בן חצר, מדוע מצריך תנאי "והוא שבא היורש בבית מורישו בשבת".

ג. וכמו"כ התירוץ של הריטב"א בשם ר"י לא שייך, כיון שהשו"ע פוסק (ס"ב) דחזר ונמלך לא אוסר, דאמרינן הותרה.

ד. לכן הסכימו המ"א (סק"ה) ורעק"א (שם) דצריך לפרש כמו תור"פ, "דבדידיה לא אמרי' שהסיח מלבו, דדוקא כשהי' כאן והלך לו אמרי' כן".

ב. בן חצר שמת משחשיכה והניח רשותו לבן שוק

יש לציין דהר"ן (ד"ה כל שהותר) כותב דמוריש שעירב ומת משחשיכה לא צריך לחידוש של הותרה, אלא "כיון דרשות זו כבר נתערבה, אין היורש זוכה בחצר אלא באותו ענין שהיה דר בה מורישו". [ועי' לעיל סי' יג' ענף א' מש"כ בביאור דבריו].

ב. בן חצר שלא עירב ומת משחשיכה

אמנם בכה"ג שהבן חצר לא עירב ומת משחשיכה והניח רשותו לבן שוק, פסק השו"ע (שעא' ס"ד) שאם בן השוק נכנס לדור בבית מורישו, הרי הוא אוסר.

וכן חילק הר"ן "התם שאני דכיון שהיה רגיל לדור שם ויצא משם לשבות אצל בתו הסיחה מלבו".

מבואר בדבריהם דבן שוק לא נחשב "הסיח מלבו". ויל"ד אם באמת הרי הוא מסיח מלבו, אלא דבשביל הותרה בעי' היסח יותר חזק שבא ע"י מעשה "עזיבה", או"ד הוא באמת לא מסיח מלבו, רק שעדיין לא הספיק לבא.

ויתבאר להלן (סוף אות ד') דנחלקו בזה האחרונים, דהמחה"ש והמ"ב נקטו שזה סברה דלא היה מעשה "עזיבה", ואילו החזו"א (פח' סק"ד) למד שזה סברה "דהכא לא הסיח מלבו אלא דלא הספיק לבוא כיון דבע"ש בא הרשות אצלו".

שיטת השו"ע

השו"ע (שעא' ס"ד) פוסק האי דינא "אחד מן החצר שמת וכו' אם מבעוד יום מת,

א. בן חצר שעירב ומת משחשיכה

איתא בכרייתא דבן חצר שמת משחשיכה והניח רשותו לבן השוק אינו אוסר. והיינו בכה"ג שעירב, ומה"ט אין היורש אוסר, "שהרי הותר למקצת שבת" (רש"י).

וגם לשיטת הריטב"א והמאירי דנמלך וחזר בשבת לא אמרי' הותרה, התבאר הטעם משום דידיים מוכיחות שלא הסיח מלבו, או משום שבידו לאסור או משום דלא היה היתר ע"י עירוב, אבל כאן שהיה היתר ע"י עירוב לא שייך כל הטעמים הנ"ל.

וחזר הרי הוא אוסר. דמבואר דדוקא אם הלך מע"ש אמרי' הותרה, ולא אם הלך באמצע שבת.

ויש מקום ליישב דהמ"א סבר דמתי שהמוריש מת, ושוב לא באים לאסור מכחו אלא רק מטעם היורש, הוי לגבי היורש כמו תחילת שבת, ולכן שייך הותרה. משא"כ בס"א דאיירי בבעה"ב שהלך אצת בתו וחזר, דביחס אליו הוא אמצע שבת.

ביאור עפ"י הב"ח

הב"ח ג"כ מקשה מ"ט בן השוק אוסר, אמנם בדבריו מבואר דאין כוונתו לשאול מדין הותרה באמצע שבת, וז"ל "צריך עיון דא"כ אף אם בא היורש בשבת לדור עמהם לא יהא אוסר, כיון שהסיח לבו מדירה זו בכנסת שבת בעוד שהיה מורישו חי".

מבואר דכוונתו להתיר מכח מה שהסיח לבו בכניסת שבת, ולא באמצע שבת. אמנם הא גופא צ"ע, דלא שייך הותרה בכניסת שבת כיון שהמוריש לא עירב עם בני החצר.

ומתבאר בדברי הב"ח דדין הותרה אינו שייך דוקא להתיר בפועל, אלא הוא דין שנקבע בכניסת שבת מי הם הדיירים האוסרים, ולכן אותו בן השוק שאינו מבני החצר והסיח דעתו, נקבע עליו בכניסת שבת שהוא לא אוסר, ומשום כך למרות שהחצר לא הותרה בכניסת שבת מחמת המוריש שלא עירב, מ"מ אחרי שמת והגיע היורש לדור שם אין בכחו לאסור, כיון שכבר נקבע בכניסת שבת שהוא לא אוסר.

וכך יש לפרש ג"כ קושית המ"א, דאין כוונתו מדין הותרה באמצע שבת, וכמו שהקשה

והטעם פשוט, דכיון שלא עירב ואסר בכניסת שבת, אין הותרה, לכן כשמגיע דייר חדש הרי הוא אוסר.

דברי המ"א

אמנם המ"א (סק"ה) מתקשה מדוע בן השוק אוסר, הרי הסיח מלבו.

וכבר תמה עליו **רעק"א** דקושיא מעיקרא ליתא "דמה בכך שהסיח, הא מ"מ עתה שבא אוסר, אלא שהסיח דעתו מהני מדין שבת שהותרה הותרה כמ"ש המג"א ס"ק ג', והכא דבתחלת שבת בלא"ה היה אסור מכח הבן חצר שלא עירב, מש"ה עתה שבא היורש לדור אוסר".

והיינו דהמ"א עצמו פירש בסק"ג דמי שהלך לשבות אצל בתו ונמלך וחזר, דהטעם שלא אוסר "דכבר הסיח מלבו וה"ל שבת שהותרה ושוב לא תאסר". דמבואר דהסברה שהסיח מלבו אינו היתר בפנ"ע, אלא רק גורם שיהיה הותרה, וא"כ כאן שבביה"ש היה אסור פשוט שאוסר אפילו אם הסיח מלבו. וצ"ב כוונת המ"א בסק"ה.

ביאור החזו"א דפליגי אם אומרים הותרה באמצע שבת

החזו"א (פח' סק"ד) לומד בכוונת המ"א, דאמרי' הותרה באמצע שבת. ונמצא שנחלקו המ"א ורעק"א אם אמרי' הותרה באמצע שבת.

אמנם החזו"א מקשה עליו דודאי לא אמרי' הותרה באמצע שבת, דהמ"א גופי' כתב (סק"א) דאם הלך לשבות אצל בתו באמצע שבת, נהי דלא אוסר, מ"מ אם נמלך

דאח"כ מת, מכל מקום כיון דבא היורש לדור עמהם חוזר האיסור וניעור".

ונראה דאנה"נ היורש לא יכול לאסור מכחו, כיון דחל עליו דין הותרה שלא יאסור לשבת זו, אבל מ"מ כשהוא נכנס לדור בבית מורישו, הרי הוא מחזיר את האיסור של האבא, דדירת האב חוזרת להיות דירה עם בעלים האוסרת^{יא}. וצ"ב.

ג. בן חצר גוסס שעירב ומת בשבת

המהר"ם מרוטנבורק (מובא בהגהות התוס' סו.) כותב דגוסס שעירב הוי עירוב שאינו ראוי להתקיים כל השבת, משום דרוב גוססים למיתה, ולכן לא אמרי' בזה הותרה.

והחזו"א (פח' סק"ב) מביא שזה תלוי במח' הרא"ש והריטב"א בדין מי שנמלך וחזר בשבת. דהנה החזו"א ביאר שנחלקון בביאור הגמ' עא. מתי לא אמרי' הותרה, אם במקום ש"שכיח" שישתנה המצב או במקום ש"בידו" לשנות.

ולפי הרא"ש הטעם "משום דלא שכיח, ועפ"ז כתבו בהגה' בתו' ס"ו א' דאם היה גוסס ביה"ש אוסר במיתתו אע"ג דעירב".

אבל לפי הריטב"א דתלוי אם הוא בידו לשנות את המצב, "אע"ג דהיה גוסס ביה"ש אמרינן הואיל והותרה", כיון שזה לא בידו.

והחזו"א כותב דנראה מדברי הברייתא כשיטת הריטב"א, "דהא סתמא

החזו"א סתירה מדבריו סק"א, אלא כוונתו מדין הותרה מכניסת שבת כמו שהתבאר.

תירוץ המ"א

והמ"א מתרץ "דכדידיה לא אמרי' שהסיח מלבו, דדוקא כשהי' כאן והלך לו אמרי' כן".

ותמה עליו **ועק"א** "והוא דוחק דהא הוכרח להסיח דעתו כיון שהיה מורשו קיים ולא יגרע מהסיח ע"י שהלך לו".

ונראה דהמ"א סבר דאפילו נימא דיורש לא חושב על הירושה כל זמן שמורישו חי, מ"מ אין הוא מסיח מלבו באופן חיובי, דידוע שיזכה בבית זה באחד מן הימים אלא שלא יודע מתי, ולא דמי למי שעזב את ביתו שהיה היסח חיובי "שהיה כאן והלך לו".

ולא דמי לגמ' עא. שמפרשת גר שמת מבעו"י, "אף על פי שלא החזיק מבעוד יום אלא משחשיכה, כיון דהוה ליה להחזיק מבעוד יום אוסר". דמבואר דלולא האי טעמא שהיה לו להחזיק, היה מותר, דחשיב שהסיח מלבו אע"פ שלא "היה כאן והלך לו".

דשאני התם דאיירי בגר, והאי ישראל זוכה מן ההפקר, ולא היה בו שום דעת שאולי יזכה בבית זה באחד מן הימים, לכן בכה"ג לא צריך היסח חיובי, ושפיר חשיב הסיח מלבו.

תירוץ הב"ח

הב"ח מתרץ "כיון דבכנסת שבת כשהיה חי ולא עירב נאסר החצר, אף על פי

✽ הערות והוספות ✽

^{יא} וזה על דרך מה שהתבאר לעיל (סי' יד' ענף ב') דיסור האיסור הוא ה"דירה" ולא ה"דייר", וכשנכנס יורש לדור בבית מורישו בשבת, הרי רואים אותו ככרעא דאבוה, שהוא ממשיך את הדיורים שהיו בכניסת שבת, וחוזר לאיסורו.

ויל"ע איך יתכן לפרש בדעת השו"ע דאמרי' הותרה בגוסס, הרי השו"ע (ס"ב) פוסק כמו הרא"ש דנמלך וחזר בשבת לא אמרי' הותרה, והתבאר הטעם בחזו"א משום דהעיקר תלוי ב"שכיח", וא"כ בגוסס דשכיח שימות לא שייך הותרה.

וע"כ צ"ל שלמד כמו התור"פ [הסובר כדעת הרא"ש דנמלך וחזר בשבת מותר] דהותרה לא תלוי ב"שכיח" אלא אם "בידו" לשנות, ולכן גוסס שאינו בידו לשנות, אמרי' הותרה. והא דנמלך וחזר בשבת מותר, ביאר משום דהסיחה מלבו, וכפי שהובא בענף א'.
א"נ י"ל דסבר בטעם דלא אמרי' הותרה כשנמלך בשבת, כמו המאירי ידיים מוכיחות או משום דדוקא בעירוב אמרי' הותרה ולא בהעדר דיירים. וממילא בגוסס דלא שייך הני טעמי, שפיר אמרי' הותרה.

תניא משחשיכה אינו אוסר ומשמע אף בתחלת הלילה אע"ג דע"כ היה גוסס ביה"ש, וכן כל הפוסקים לא חלקו בזה וכו' וכ"כ בס' מ"ב סי' שע"א בשם עצי אלמוגים, [ומיהו לדעת הרא"ש דתלוי בשכיח למסתר בשבת, צ"ע לחלק בין גוסס לאתא בשבת].

שיטת המ"ב

המ"א (שעא' סק"ח) פוסק את המהר"ם, דאם מת הגוסס בשבת לא אמרי' הותרה. אמנם הביאווה"ל (ד"ה אחד) מביא את שיטת העצי אלמוגים שמדייק "מדסתמו הטוש"ע לעיל בריש ס"ד דאם מת בשבת אפילו אם ירשו אחד מבני השוק ולא עירב אינו אוסר, ולא התנו דדוקא כשלא היה גוסס, אלמא דלא ס"ל כהג"ה זו". והביאווה"ל מסיק "ובשעת הדחק נראה דיש לסמוך על זה".

ג. בן שוק שמת מבעו"י והניח רשותו לבן חצר

אמנם הרשב"א והר"ן כותבים דא"א לפרש שמת המוריש לפני שעירב היורש עם בני החצר, דא"כ מאי קמ"ל, פשיטא דמותר.

אלא ודאי אפילו אם קדם ועירב ואח"כ מת המוריש מותר, "לפי שהעירוב אינו חל אלא בתחלת היום וכבר היתה לו ירושה וכל שהוא ברשותו באותה חצר נגרר אחר עירובו".

בן שוק שמת מבעו"י והניח רשותו לבן חצר, אין היורש אוסר, משום שהיורש שהוא בן חצר מערב עם שכניו.

עירב עם בני החצר לפני שמת המוריש

והנה כתב רש"י טעם ההיתר "שהרי יערב זה עם שכניו". ודייק הק"נ (סק"ט) "משמע הא אם עירב כבר על ביתו לא מהני לבית שירש".

ד. בן שוק שמת משחשיכה והניח רשותו לבן חצר

מ"ט היורש אוסר, הרי הוא לא דר בבית המוריש.

איתא בברייתא דבן שוק שמת משחשיכה והניח רשותו לבן חצר, אוסר. ויל"ע

אפילו אם לא נכנס לדור בבית, יש לפרש כן אפילו אם לא נכנס לדור בבית מורישו].

והטעם דאין בזה הותרה, ד"כמו שאלו היה האב קיים ובא בשבת לביתו שאוסר את בני החצר, כך זה שעירב שבא לדור שם בשבת אוסר כאביו מחמת ביתו של אביו שלא נתערבה עמהם, כן נראה לי לכשתמצא לומר שבא ישראל בשבת אוסר".

ומבואר בדבריו דתירוקן זה יהיה תלוי במח' עם הריטב"א במי שהלך לשבות אצל בתו וחזר, דלפי הרשב"א גופי' דס"ל כמו הרא"ש דלא אוסר, ה"ה כאן דאינו סיבה לאסור, ודוקא לשיטת הריטב"א ודעימי' דלא אמרי' הותרה, יש ליישב גם כאן שאוסר.

והנה הזכרנו לעיל (ענף א') כמה טעמים בדעת האוסרים דלא אומרים הותרה. ולפי הטעם של המאירי דידים מוכיחות שלא הסיע מלבו, כאן זה לא שייך, מכיון שזה תרי גברי [דהאבא לא היה בכניסת שבת והבן הוא שהגיע בשבת]. ואכן המאירי לא הביא תירוקן זה.

ד. ויתכן לדון עוד תירוקן עפ"י תור"פ והר"ן (לגבי בן חצר שמת והניח רשותו לבן שוק) שפירשו דאפילו לדעת המתירים כשבא ישראל בשבת, מ"מ בבן שוק לא אמרי' הותרה, דבן שוק לא חשיב הסיח מלבו, ולא דמי למי שהלך לשבות אצל בתו "דהתם עקר טפי לכולי שבת כיון שהיה דר שם מע"ש ובשבת הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו וכו' שהסיח דעתו מלחזור לכולי שבת".

ויל"ע אם תירוקן זה שייך ג"כ כאן. ויתבאר דנחלקו בזה האחרונים, כדלהלן.

הרא"ש (סי' טז'), הר"ן והריטב"א (ע). פירשו דבן חצר אוסר אפילו אם לא נכנס לדור בבית המוריש. [וכן הביאו תוס' (שם ד"ה יורש) בלשון "שמא", ועי' במהרש"א שם. והובאו דבריהם לעיל סי' יג' ענף ב' אות ב'].
ענף ב' אות ב'.

אבל הרשב"א סובר דגם בן חצר לא אוסר עד שיכנס לדור בבית המוריש. והא דאוסר כאן, צ"ל שלא היורש אוסר, אלא האבא, מדין נאסרה, (לשיטתו לעיל סי' יג' ענף ב' אות ג').

אמנם צ"ע, דהאבא לא אוסר בכניסת שבת כיון שהוא בן שוק, ואיך שייך כאן נאסרה.

וגם לשי' הרא"ש דהיורש אוסר, אכתי תיקשי דכיון דבכניסת שבת האבא לא אוסר, מ"ט לא אמרי' כיון שהותרה שוב לא תאסר.

וכותב הרשב"א בזה ג' תירוצים:

א. אתיא כמ"ד בית התבן אוסר [וכמש"כ הרשב"א ג"כ ברישא דבן חצר שמת מבעו"י והניח רשותו לבן שוק].

ב. מביא בשם הראב"ד דבן שוק דהכא היינו בן חצר, ושפיר אוסר בכניסת שבת.

ולפי ב' התירוצים האלו, האבא אוסר בכניסת שבת, ולכן לרשב"א יש נאסרה והאבא אוסר, ולרא"ש אין הותרה והיורש אוסר.

ג. הרשב"א מביא עוד תירוקן דלעולם י"ל דהאבא לא אוסר בכניסת שבת, ולא שייך נאסרה, והיורש הוא שאוסר, "דאוסר דקאמר היינו כשבא הוא בשבת לדור שם בבית ירושתו", [ולשיטת הראשונים דבן חצר אוסר

שיטת השו"ע

השו"ע (שעא' ס"ג) פוסק דין זה "אחד מן השוק שהיה לו בית בחצר ומת והניח רשותו לאחד מבני החצר וכו', אם מת משחשיכה אוסר".

ותמה עליו הב"ח מ"ט לא אמרי' הותרה.

והנה התירוץ הראשון דאתי כמ"ד בית התבן אוסר, לא שייך בשו"ע שפוסק שלא אוסר.

וכן התירוץ דדמי לישראל שחזר בשבת כדעת האוסרים, לא יתכן לשו"ע שפסק בס"ב דחזר בשבת לא אוסר.

הט"ז (סק"ג) מביא את קושית הב"ח, וכותב "ולא דק, דכאן לא הותר בכניסת שבת שהרי לא היה שם עירוב".

והיינו שלמד דהותרה הוא דוקא ע"י עירוב, ולא ע"י העדר דיירים. וכבר הקשה עליו הגר"א (ס"ב) "והוא לא דק דהא דמיא לדין הזה בס"ב", והיינו דלהדיא פסק השו"ע ס"ב דמי שהלך לשבות אצל בתו לשבת וחזר בשבת, לא אוסר, חזי' דאמרי' הותרה גם מכח העדר דיירים.

ביאור המ"א

המ"א (סק"ד) ג"כ מביא את קושית הב"ח, ומתריך "ולא ראה דברי רש"י ותוס' שכתבו דמיירי שהי' לו דירה בחצר זו וצריך

לערב, והא דנקט א' מן השוק אורחא דמילת' נקט שא' שבשוק אינו רגיל לערב עמהם כיון שאינו רגיל להשתמש שם, ובא לאשמועי' דלא נימא כיון דלא בא בכניסת השבת הסיח מלבו".

ומצאנו ב' ביאורים בדברי המ"א:

א. הפמ"ג (א"א סק"ד) מביא את המ"א "דבן השוק היה אוסר בכניסת שבת, אע"פ שלא בא לכאן, לא הסייע מלבו ולא הוה הותרה".

וביותר ביאור כתב הק"נ (סק"י) "כבר תי' רש"י בזה שהיה לאותו א' מן השוק בית דירה לשם, פי' שהיה לו שני בתים, פעמים דר כאן ולפעמים דר כאן, וכיון שיכול לבא בשבת שם לדור אוסר"י".

ב. המחזה"ש מפרש "ר"ל שאוכל שם כדקי"ל סי' ש"ע סעי' ה' וצריך לערב, א"כ מעולם לא הותרה אפילו בחייו".

וכונתו דהוא בן שוק רק לענין הלינה, אבל אוכל בדירה שבחצר זה, ואוסר כמו שפסק השו"ע שם "מי שאוכל במקום א' וישן במקום אחר, מקום אכילתו הוא העיקר ושם הוא אוסר"י".

ובשלמא לפי ההבנה הראשונה שהבן שוק לא הגיע לכאן, א"ש סוף דבריו שכתב "ובא לאשמועי' דלא נימא כיון דלא בא בכניסת השבת הסיח מלבו". אבל לפי המחזה"ש דאיירי שהוא אוכל בחצר, צ"ע מאי

❦ הערות והוספות ❦

^{יב} ועיי"ש שהקשה "קשה על רש"י למה מפ' בית דירה, הא הך ברייתא ס"ל דבית התבן אוסר כדפרש"י גופא, וצ"ע".

^{יג} הבנת המחזה"ש במ"א, היא על דרך הראב"ד דבן שוק ל"ד אלא איירי בבן חצר. ועיין בגר"א דנראה ג"כ שלמד כן, ולכן הקשה "דחוק מאד שיפרש מבני השוק בני חצר דוקא אבל בני השוק לא, דלכל הפי' בני השוק ל"ד, אבל בני השוק לא אי אפשר".

משחשיכה והניח רשותו לאחד מבני חצר, לא יתכן כלל דברי המ"א דהרי המוריש ודאי הסיח מלבו כיון דאינו דר בבית זה רק בבית אחר, וזה דין המשנה המניח את ביתו והלך לשבות".

ומבואר דהמחה"ש והמ"ב למדו דסברת המ"א אינה סברה "דלא הספיק לבוא", אלא זה סברה דבשביל ליחשב הסיח מלבו בעי דוקא מעשה "עזיבה".

שיטת הגר"א

הגר"א (ס"ב) מביא את קושית הב"ח בסתירת דברי השו"ע, שפסק בס"ב דאם חזר בשבת אמרי' הותרה ולא אוסר, ומאיך פסק בס"ג דבן שוק שמת משחשיכה אוסר. ולא קיבל את תירוץ הט"ז והמ"א [כנ"ל], וגם את דברי המ"א (סק"ה) לא הזכיר כישוב לשאלה [וי"ל שלמד בכוונת דבריו כמו החזו"א הנ"ל].

מכח זה נוטה לחולקים בס"ב דלא אמרי' הותרה, וישראל שחזר בשבת אוסר. וכן הביא בביאווה"ל (ס"ג ד"ה ואם) ד"מחמת קושיא זו הכריח הגר"א דלא כס"ב".

קאמר "דלא בא בכניסת שבת", הרי הוא כן בא, דהוא מקום פיתא שלו.

ומכח זה כתב המחה"ש דסוף דבריו "הוא תי' אחר, דמה"ט נקט א' מן השוק לאשמעינן דלא נימא כו' הסייע מלבו, והטעם באמת כמ"ש מ"א בס"ק שאחרי זה".

והיינו דהמ"א כותב תירוץ נוסף, דלעולם גם אם לא בא לדור שם בכלל, מ"מ לא חשיב הסייע מלבו, כמש"כ בסק"ה "דבדידיה לא אמרי' שהסיח מלבו, דדוקא כשהי' כאן והלך לו אמרי' כן".

וכן הביא המ"ב (ביאווה"ל ס"ג ד"ה ואם מת) "לפי מה שכתב המ"א בסק"ה מתורץ קושית הב"ח, ואין אנו צריכין כלל לתירוצו שתירץ בסק"ד".

ושואל החזו"א (פח' סק"ד) "נראה דברי המ"א באחד מבני חצר שמת מבעוד יום ובא היורש בשבת, דלא אמרינן שכבר הותר בכניסת השבת, דהכא לא הסיח מלבו אלא דלא הספיק לבוא כיון דבע"ש בא הרשות אצלו וכו', אבל באחד מן השוק שמת

ענף ג' – דין גר שמת

ליה להחזיק מבעוד יום אוסר". ואם מת משחשיכה "אף על פי שהחזיק משחשיכה, כיון דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום אינו אוסר".

גמ' עא. "ישראל וגר שרויין במגורה אחת ומת גר", אם מת מבעו"י "אף על פי שלא החזיק מבעוד יום אלא משחשיכה, כיון דהוה

א. מת גר מבעו"י

ביאור רש"י

מבואר בגמ' דדין "הותרה" נאמר דוקא במקום שיש היתר גמור ולא במקום

בכה"ג שמת הגר מבעו"י, "אף על פי שלא החזיק מבעוד יום אלא משחשיכה, כיון דהוה ליה להחזיק מבעוד יום אוסר".

ביאור הרשב"א

הרשב"א (ש"ד פ"ז אות קצא') מפרש "כל שיכול להחזיק מבעוד יום אף על פי שלא החזיק עד שחשכה הרי הוא כאילו החזיק מבעוד יום, שהרי הוברר שמשה שמת הגר היה ביתו של ישראל זה וכמו שנכנסה שבת לאחר חזקתו, ולפיכך אוסר עד שיבטל".

וצ"ב מדוע נדחק לפרש דהוי כאילו החזיק מבעו"י, ולא פירש כמו רש"י ודעימי' שזה חיסרון ב"הותרה". ויש מקום לומר דס"ל כיון שאין משהו מסוים שעומד לזכות בבית, אין זה חיסרון ב"הותרה", ולכן מפרש מטעם אחר, דחשיב כאילו זכה מבעו"י.

ב. מת גר משחשיכה

"כיון דרשות זו כבר נתערבה, אין היורש זוכה בחצר אלא באותו ענין שהיה דר בה מורישו".

ולדבריו צ"ע מדוע הגמ' הוסיפה לפרש שאינו אוסר משום "דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום", הרי זה סברה ב"הותרה", וכאן לא צריך לחידוש של הותרה. ויל"ע בזה.

שיטת הרשב"א והריטב"א

אמנם הרשב"א והריטב"א מפרשים דלעולם איירי בלא עירב הגר מבעו"י, ומ"מ לא אוסר, "דכל שמת גר בשבת והחזיק ישראל אינו אוסר באותה שבת, דכיון דאין לו יורשין הוה ליה כשמת כמבטל רשותו לכל".

והיינו דנהי דלא הותרה הרשות בכניסת שבת, מ"מ מתי שמת הרי הוא כמבטל את רשותו לכל בני החצר, ואינו אוסר.

"דהוה ליה להחזיק". וכמו שפירש רש"י "הואיל והיה לו כח להחזיק בה מבעוד יום אם ירצה, נמצאת רשות זו תלויה ועומדת, ולא הוה הותר למקצת שבת".

וכבר התבאר לעיל (ענף א') אם בכל מקום ש"בידו" לשנות את המצב לא אמרי' הותרה, או דוקא במקום ש"שכיח" שישתנה [ונפ"מ לגוסס, לעיל ענף ב' אות ב'].

ויש לציין דלפי הטעם שהזכרנו לעיל (ענף א') דאין הותרה בדירה בלא בעלים משום דהותרה נאמר דוקא בהיתר הבא מכח עירוב, ולא בהיתר הנובע מהעדר דיירים, א"כ פשוט דאין כאן הותרה, וצ"ב מדוע הגמ' הוצרכה לפרש "דהוה ליה להחזיק מבעוד יום".

בכה"ג שמת הגר משחשיכה, יל"ע מ"ט לא אוסר.

שיטת רש"י והר"ן

ופרש"י "שכבר קנה עירוב", והיינו דאיירי בכה"ג שעירב הגר מבעו"י, לכן גם אחרי שהחזיק הישראל לא אוסר, כי חל הותרה.

וזה מה שפירשה הגמ' "כיון דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום אינו אוסר", דאילו היה לו להחזיק לא אמרי' הותרה, וכפי שמתבאר במת הגר מבעו"י.

ויש לציין דגם הר"ן מפרש דאיירי בכה"ג שהגר עירב. אמנם הר"ן לשיטתו לעיל (ע:; מובא לעיל סי' יג' ענף א') סובר דבכה"ג שעירב האב לא צריך לחידוש של הותרה, אלא

ואכתי יל"ע נהי דהגר ביטל ואין כאן נאסרה, אכתי מ"ט הישראל שזכה בבית בשבת לא אוסר.

א. יש משמעות בדברי הר"ן שלמד דטעם ההיתר משום דאמרי' הותרה באמצע שבת, [ועל זה חולק וכותב דאיירי' דוקא כשעירב הגר, דאילו לא עירב, היורש אוסר, דנהי דמזמן שמת הגר עד שזכה הישראל הותרה הרשות, מ"מ לא אמרי' הותרה באמצע שבת].

אמנם יש להקשות דאם ההיתר משום הותרה באמצע שבת, מ"ש ממת מבעו"י דלא אמרי' הותרה משום דהוה ליה להחזיק מבעוד יום, הרי גם במת משחשיכה יכול הישראל להחזיק מיד לאחר המיתה ואין זמן של הותרה גמור.

אבל רשב"א לשיטתו יש ליישב, שפירש הא דאוסר מתי שמת מבעו"י משום ד"הוברר שמשעה שמת הגר היה ביתו של ישראל זה וכמו שנכנסה שבת לאחר חזקתו", וי"ל דאין הכוונה שלא היה רגע אחד בלי בעלים, אלא שנחשב כמו שזכה לאחר מיתתו, ולכן אם מת מבעו"י הוי זכיה לפני שנכנסה שבת, משא"כ במת משחשיכה שביחד עם המיתה חל הותרה, ומה שזכה [אפילו למפרע] הוא אחרי שכבר חל הותרה.

ב. **העצ"א** (שעא' סקי"ג) מפרש דכיון דחל הביטול, ממילא זוכה הישראל ברשות

מבוטלת, ולכן לא אוסר. וכסברה זו כתב החזו"א (פח' סק"ה) "ובדין ביטל ומת בשבת וכו' אפשר דאין הביטול מתבטל כלל"י".

אמנם הדברים צ"ע, דבשלמא בביטול גמור, יש מקום לסברה זו דכיון שביטל והקנה את רשותו לבני החצר, לכן הישראל שבא לזכות ברשותו לאחר מכן, הרי הוא זוכה ברשות המבוטלת, שכבר הקנה אותה לבני החצר.

אבל כאן דאיירי בביטול של מיתה, הרי הוא הסתלקות גרידא, ולא הקנאה^{טו}, וסילוק זה הוא סילוק של הגר בלבד, וכשבא ישראל לזכות בבית, שפיר אוסר. וצ"ע בזה.

ומה שמוסיפים להקשות דאילו ההיתר משום דזוכה ברשות המבוטלת, מ"ט הוצרכה הגמ' לפרש טעם ההיתר משום "דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום", הרי זה סברה ששייך להיתר של הותרה, וכאן לא צריך לזה.

יש ליישב דהרשב"א מפרש "מת הגר משחשכה אף על פי שהחזיק ישראל אחר בביתו אינו אוסר, שבשעה שמת נתבטלה רשותו אצל הכל, הואיל ולא היה ישראל זה יכול להחזיק מבעוד יום".

מבואר בדבריו דהא דהוה ליה להחזיק מבעו"י ו"הוברר שמשעה שמת הגר היה ביתו של ישראל זה וכמו שנכנסה שבת לאחר חזקתו", הוא סברה ב"ביטול", דמחמת

✻ הערות והוספות ✻

^{טו} וכבר מצאנו סברה זו בר"ן (ע:), מובא לעיל סי' יג' ענף א') לגבי עירב ומת, ושם הראשונים לא הסכימו לפרש דיוורש רשות המעורבת. אבל מ"מ בביטול י"ל דמודו דנחשב שירש רשות המבוטלת. ויתפרש דיסוד עירוב חל על הדייר, וכיון שמת פקע עירובו, משא"כ ביטול דהוא ביטול דיורי הרשות, דביטל רשותו לבני החצר, זה נשאר גם לאחר שבא ישראל לזכות ברשות.

^{טז} ואל תקשי איך מהני ביטול בלי הקנאה. דדוקא בביטול מחיים שאינו הסתלקות גמורה [מאחר והבעלים ממשיך לדור בבית], לכן בשביל שיהיה תוקף לביטול בעינין שמקנה את רשותו לבני החצר [וכפי שהתבאר באריכות לעיל סי' ח' בגדרי הביטול], אבל במיתה שהיא הסתלקות גמורה, סגי בהסתלקות ולא בעי' להקנאה.

[והמ"א] דדין הותרה אינו שייך דוקא להיתר בפועל, אלא הוא דין שנקבע בכניסת שבת מי הם הדיירים האוסרים, ולכן גם כאן נקבע בכניסת שבת שהגר אוסר ברשות ולא ישראל אחר, וחל הותרה על דיורי ישראל זה שלא יאסור.

וא"ש שהגמ' מפרשת דלא הוה ליה להחזיק מבעו"י ולכן יש היתר של הותרה, אפילו שהרשות עצמה לא הותרה בכניסת שבת [מכיון שלא עירב].

כן אין ביטול המוריש ביטול [אפילו שהיה מיתה מבעו"י חשיב ביטול].

ולפי"ז יש לפרש דלכן הגמ' פירשה מתי שמת משחשיכה שלא אוסר משום "דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום", מאחר ויסוד ההיתר הוא מחמת הא דנחשב כזוכה ברשות המבוטלת, ואילו יכל להחזיק מבעו"י לא היה "ביטול".

ג. ועוד ביאור מ"טו לפרש עפ"י מה שהתבאר לעיל (ענף ב' אות ב') בדברי הב"ח

מעשה חרש עירובין – חצרות

שער ההלכה
בעניני חצרות
שבמסכת עירובין

הכולל הלכות העולות מהסוגיות
וממה ששמעתי בשיעורי
הרה"ג מנחם מושקוביץ שליט"א

נכתב בסיעתא דשמיא
ע"י רפאל חיים בלאמו"ר משולם שכטר

שער ההלכה

בשער ההלכה יתבארו הלכות ערובי חצרות מתוך עיקרי הסוגיות.

השער הזה נכתב במטרה להעמיד את הדינים העולים מהסוגיות שנלמדו, והרי הוא כולל סיכום קצר של הסימנים שבספר בשער הסוגיות, בשילוב ההלכה.

מכיון שתכלית שער זה הוא להתמקד בחלק ההלכתי, לכן הגמרות והראשונים מובאים בקצרה מאד [מלבד בסוגיות שלא נדונו בשער הסוגיות, דהארכנו בהם יותר כאן], ומאיך לשונות הב"י, שו"ע, מ"ב וחזו"א מובאים באריכות בלשונם המקורי.

יש לציין דרוב ההלכות נכתבו עפ"י השיעורים ששמעתי מהגר"מ מושקוביץ שליט"א בעמח"ס "עירובי חצירות", וחלק מהענינים אף השלמתי מתוך ספרו הנ"ל. ולמותר לציין שכתבתי את הדברים לפי הבנתי, ולכן לא הזכרתי בפנים את הדברים בשמו.

הדברים נכתבו להעיר ולעורר את הלב מהסוגיות להלכה, ופשוט שאין לפסוק הלכה מהכתוב כאן.

תוכן ענינים

חלק א' - בענין איסור דירת גוי, והיתר שכירות רשות.....רכט

חלק ב' - דין מומר ותינוק שנשבת..... רמח

חלק ג' - דין שכירו ולקיטו..... רנז

חלק ד' - בענין דיורים שלא אוסרים.....רעט

חלק ה' - היתר דיורי בן מומר, והמסתעף בשכירות מהמשכיר.....רצט

תוכן ענינים מורחב, בעמוד כ'

שער ההלכה חלק א'

בענין איסור דירת גוי, והיתר שכירות רשות

בגדר איסור דירת נכרי

בגמ' סב. דירת גוי מעיקר הדין דינה כ"דיר של בהמה", אמנם חכמים גזרו "שמא ילמד ממעשיו" שאוסר. ונחלקו ר"מ וראב"י אם גוי אוסר אפילו מתי שדר עם ישראל יחידי או דוקא עם ב' ישראלים. ולהלכה נקטי' כראב"י דאוסר דוקא במקום שיש ב' ישראלים, משום דלא שכיח שידור ישראל יחיד עם גוי, משום דחשידי אשפיכות דמים.

א'. ברש"י, רמב"ם ותוס' משמע דדירת הגוי אוסרת כאילו היא דירה. [ויש בזה ב' נוסחאות: א'. שויהו לדירתו דירה, ב'. תיקנו שאוסר למרות שאין דירתו דירה^{ר"ז}].

ב'. המהר"ל מפרש דהגוי עושה את החצר ל"כרמלית". ונפ"מ דאסור לטלטל שם אפילו כלים ששבתו בחצר יותר מד"א. [והביאוה"ל (שפב' ס"א ד"ה אז) דוחה אותו מהלכה].

ג'. הלח"מ והגר"א מפרשים דהגוי מבטל את העירובי^{י"ז}.

ובאופן האיסור שאוסר הגוי, מצאנו כמה מהלכים:

א. בדין דגוי אוסר דוקא במקום שיש ב' ישראלים ה"אוסרים זה על זה" (שפב' ס"א)

ומצאנו בזה כמה שיטות בראשונים (סה:): בסוגיא דישראל גוי בפנימית וישראל בחיצונה:

א'. פשטות הסוגיא דאם לא אוסרים זע"ז לא אוסר. והיינו דהוא "סיבה" לאיסור, דבלי תנאי זה לא אוסר.

יש עוד תנאי בראב"י, דלעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים "אוסרין זה על זה". וכן פסק השו"ע (שפב' ס"א) "הדר עם העכו"ם בחצר אינו אוסר עליו, עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה, אז העכו"ם אוסר עליהם".

⦿ הערות והוספות ⦿

^{ר"ז} בשלמא אם שויהו דירה מובן מדוע גם דירת הגוי נאסרת, אבל אם לא שויהו דירה צ"ל שמתו שתיקנו שדירת הגוי אוסרת, לא רצו לעשות תקנה לחצאין, ולכן תיקנו ג"כ שדירתו תיאסר.

^{ר"י} טעם זה שייך רק לשי' ראב"י דאוסר במקום ב' ישראלים. וכתבנו לפרש דלעולם יסוד התקנה הוא שאוסר כאילו דירתו דירה, אלא דלראב"י שאסרו רק במקום שיש ב' ישראלים ד"שכיח", הגדירו את צורת הגזירה שיבטל את העירוב [דעירוב הוא תמיד בב' ישראלים].

ב' ישראלים בבית אחד ואוכלים בב' חדרים (שם)

השעה"צ (סק"ב) מביא "ועיין בפמ"ג שמסתפק קצת אם דוקא בב' בתים או ה"ה בב' חדרים כיון שאוסרין זה על זה, אכן לדעת מ"א פשוט דב' חדרים חשיבי כב' בתים, עיי"ש, וכן משמע מהגר"א בביאורו".

ולכאורה נחלקו בנ"ל, דהגר"א לשיטתו שזה סיבה ודאי אוסר, וכן לפי המאירי כיון שיש כאן ב' ישראלים אוסר, אבל לפי הראב"ד י"ל להתיר דלא שכיח דדיירי הכי [כמש"כ המאירי "שאינן יראת העכו"ם מצויה אלא בחלוק בתים"] ולא אוסר.

אב ובניו המקבלים פרס (שם)

המ"ב (סק"ג) מפרש דאוסרים זה על זה בא "לאפוקי במקום שאינם אוסרים זה על זה, כגון אב ובניו שמקבלים פרס מאתו שאינם צריכים לערוב אפילו הם דרים כל אחד בבית בפני עצמו". ובשעה"צ (סק"ג) מביא דדין זה "הוא מדברי הב"י, ועי' בדמש"א סק"ו שהקשה על דין זה דמנא לן לאקולי בזה, וברמב"ם ובשאר פוסקים לא נזכר רק בשסמוכים על שולחן אחד ולא בשאוכלים בב' בתים, דלא מחשבי לגמרי כבית אחד, וראיה דאם מוליכין עירובן למקום אחר, באופן זה הלא צריכין לעירוב כל אחד בפני עצמו, כמו שמבואר בסימן ש"ע ס"ה, עיי"ש בדמש"א שהאריך, אכן מדברי תשו' הרא"ש כלל כ"א ס"ד משמע קצת כדברי הב"י, וצ"ע".

והוא ג"כ תלוי בנ"ל, דהב"י למד דהוא סיבה, וכיון שכאן לא אוסרים אינו אוסר, או כמו המאירי ונפרש דמקב"פ נטפלים לאביהם וחשיבי כולהו כחד ולא אוסר.

ב'. שיטת המאירי דב' אוסרים זע"ז הוא "סימן" שיש כאן ב' ישראלים שיש ביניהם קשר, דהעיקר תלוי בכך שידורו ב' ישראלים ביחד עם הגוי.

ג'. שיטת הראב"ד דב' אוסרים זע"ז הוא "סימן" דבכה"ג שכיח דדיירי, והעיקר תלוי בשכיח דיירי.

ויל"ד איך פוסקים להלכה. ויש לציין דלפי הגר"א שצורת האיסור היא דהגוי מבטל את העירוב, פשוט דהוא "סיבה", שאם לא אוסרים זע"ז לא שייך לבטל את ה"עירוב".

ב' ישראלים האוכלים על שולחן אחד (שם)

המ"ב (סק"ב) מדייק את לשון השו"ע דלא אוסר עד שיהיו ב' ישראלים דרים בב' בתים "אבל בחד בית אפילו יש כמה אנשים ואוכלים כל אחד בפ"ע כחד חשיבי". ובשעה"צ (סקט"ו) כותב "לא אזלינן בתר טעם זה (שמא ילמד ממעשיו) בשלימות, דהרי בבית אחד אפילו יש בו כמה ישראלים, דשייך בזה שמא ילמד ממעשיו, לא הצרכו שכירות מן הנכרי".

נראה מדבריו דשכיח דדיירי הכי, ומ"מ כיון דלא אוסרים זע"ז, אין הגוי אוסר. ומבואר דלא כהראב"ד.

אלא למד כמו המהלך שהוא סיבה, או כמו המאירי ונפרש דבאופן שכולם אוכלים על שולחן אחד חשיבי כולהו כישראל אחד.

עוד יש להוסיף בגוף סברת השעה"צ, דלא ברור דשכיח דדיירי בהכי, ד"ל כמש"כ המאירי "שאינן יראת העכו"ם מצויה אלא בחלוק בתים", [וכ"כ הב"י (סוף סי' שפב)] "אף על גב דהתירו רבותינו כמה בני אדם בבית אחד דחשיב לא שכיח דמירתת, אבל תרי בתים מירתת גוי מינייהו [ושכיחי דיירי]".

הגר"א לשיטתו תמה על הרמ"א דכיון שהוא סיבה ולא אוסרים אין הגוי אוסר עליהם. וגם לפי המאירי יש מקום להבין דבתפיסת יד נחשב טפל לבעה"ב ואין כאן ב' ישראלים.

אבל הדמש"א כתב ליישב עפ"י הראב"ד דכיון שאם מניחים את העירוב בבית של שאר בני החצר אוסר, נמצא שדרים בצורה שיכולים לאסור זע"ז, וזה צורה ששכיח לדור עם גוי, (דיש כאן "יראת העכו"ם מצויה בחלוק בתיים"). [וכמש"כ ה"י (סוף שפב' בשם המהרי"ל, שהוא מקור דין זה) "כיון דשכיח דדייר בכהאי גוונא נראה דלא מהני וכו' אע"ג דהתירו רבותינו כמה בני אדם בבית אחד דחשיב לא שכיח דמירתת, אבל תרי בתיים מירתת גוי מיניהו ושכיחי דיירי"].

ב' ישראלים הדרים בחצר אחת והגוי דר עמם במבוי או בעיר (שצא' ס"א)

ש"ע שצא' ס"א "ככל משפטי ישראל בחצר עם העכו"ם, כן הוא במבוי או בעיר, שאין אסור לטלטל במבוי או בעיר המוקפת חומה עד שיהיו שתי חצרות של בתי ישראל בעיר, אבל חצר אחת, לא, אפילו אם הרבה בתיים של ישראל פתוחי' לתוכה".

וכתב המ"ב (סק"ט) "אף שכמה ישראלים דרים בחצר מ"מ מותרים היו להוציא מהחצר למבואות של עיר דלענין שיתופי מבואות כל בני החצר כחדא חשיבי היכא שעירבו".

והיינו דלמרות שבחצר לא מהני מה שעירבו ליחשב כיחיד במקום עכו"ם [כמו שפסק השו"ע שפב' ס"ב], דדנים על המקום לפני שעירבו אם אוסרים, מ"מ כאן שאיסור הגוי נוגע רק למבוי,

ואת דברי הדמש"א יש לפרש לפי הראב"ד דתלוי בשכיח דדיירי, וכיון שאם שאר בני חצר נותנים עירובם במקום אחר אוסרים זע"ז, נמצא שדרים בצורה שיכולים לאסור זע"ז, וזה צורה ששכיח לדור עם גוי, (דיש כאן "יראת העכו"ם מצויה בחלוק בתיים").

השאל בית לישראל ויש לו שם תפיסת יד (שם)

רמ"א (סעיף א') "ישראל שהשאל או השכיר בית לחבירו (במקום שדרים א"י) אע"פ שיש לו תפיסה בבית לא מהני וצריכים לשכור מעכו"ם".

ופירש המ"ב (סק"א) "ר"ל שישראל יש לו ב' בתיים בחצר שא"י דר בה והוא דר בבית אחד והשניה השכיר לישראל אחר ויש לו בבית זה תפיסת יד, דהיינו שהשאר בו כלים שאינם נטלים בשבת ומחמת זה אין צריכין לערב ביניהם כמו שנתבאר בסי' ש"ע, וקמ"ל דאפ"ה אינם חשובים כחד וצריכים לשכור מהעכו"ם, דתפיסת יד לא עדיף מאם ערבו ביניהם שאינו מועיל כ"ז שלא שכרו מן העכו"ם כמש"כ בסק"ד, עיין בביאורו"ל מ"ש בזה".

וכתב הביאורו"ל (ד"ה אע"פ) "ועיין בבי' הגר"א ס"ק ו' שתמה על דין זה דמ"מ הלא סוף סוף אין אוסרים זה ע"ז ע"י תפיסת יד בלי שום עירוב, וכללא הוא דכל שאין אוסרים זה ע"ז לא הצריכו חכמים לשכור מהעכו"ם, וכן תמה בספר מאמר"ר ובעצ"א ונשאר ב' ע"ע. ועיין בדמש"א סק"ו שיישב קצת דברי הרמ"א, שכתב כנ"ל [לגבי מקב"פ] דשאני תפס"י דמתי שמניחים את העירוב בבית של שאר בני החצר אוסר (רמ"א לשיטתו שעי' ס"ב).

אורחים בטילי לגבי ישראל הקבוע באותו העיר
וא"כ אין כאן אלא ישראל אחד."

אבל לפי הראב"ד, לכאורה היה מקום לגזור על
האורח דשכיח דדיירי.

ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה (שפב' סי"ז)

שו"ע שפב' סי"ז "שתי חצירות זו לפני מו,
ישראל ועכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה וכו'
אוסר."

והנה להלכה קי"ל כרבנן דרגל המותרת במקומה
לא אוסרת שלא במקומה, ונמצא שלא אוסרים
זע"ז. ומ"מ שיטת הראב"ד (סה): דכיון דשכיח
דדיירי הכי, לכן אוסר.

אבל לאחר שהתבאר דרהיטת ההלכה היא
דבעינן לתנאי של ב' אוסרים זע"ז כ"סיבה", או
לפחות כמו המאירי שיהיו ב' ישראלים בחצר,
צ"ע מ"ט פסק השו"ע שאוסר, הרי לא אוסרים
זע"ז. וגם לפי המאירי לא אוסר, דכיון שלא
אוסרים זע"ז חשיב שאין ב' ישראלים בחצר
אחת, דלא קשורים זל"ז.

ואכן כן הוקשה לגר"א (סקכ"ח) ופירש
דלמסקנת סוגיא עה: גזרי' דנכרי הרי הוא
כרבים, דגזרו לאסור משום גזירת הרואים.
[וא"ש גר"א לשיטתו דהוא סיבה הוזקק לתירוץ
זה].

והב"מ מתרץ עפ"י הבעה"מ דבמקום נכרי
מחמירים כמו ר"ע דרגל המותרת במקומה
אוסרת שלא במקומה. וכן הוא מבואר בשעה"צ
(סקנ"ט) שכותב ד"אין צריך לערב יחד החצר
החיצונה עם הפנימי, דפנימי הוי רגל המותרת
במקומה ואינה אוסרת על החיצונה, וכדלעיל

אחרי שלא אוסרים בחצר מחמת העירוב
שעירבו ביניהם, שפיר חשיבי יחיד במבוי.

ולכאורה הוא ג"כ תלוי בנ"ל, דאם זה סיבה ודאי
א"ש דלא אוסרים זע"ז במבוי אחרי שעירבו
בחצר, ודוקא באיכא ב' חצירות האוסרים זע"ז
במבוי הגוי אוסר. וכן לפי המאירי י"ל דלא נחשב
שיש כאן "ב' ישראלים" אחרי שעירבו.

אבל לפי הראב"ד, יל"ד דמ"מ כאן שכיח דדיירי
והגוי אוסר. אמנם גם בזה י"ל עפ"י הסברה הנ"ל
דבאותה מידה שאם הגוי דר בחצר עם ישראל,
אין יראת הגוי מצויה אלא בחלוק בתים, ה"ה
כשדר במבוי שאין יראתו מצויה אלא בחלוק
חצירות, ולא שכיח דדיירי.

במקרה הנ"ל, והגיע אורח למבוי או לעיר (שצא' ס"ב)

שו"ע שצא' ס"ב "ישראלים הדרים בחצר יחיד
בעיר של עכו"ם שהיא מוקפת חומה, ועברו
יהודים אחרים דרך שם בשבת ונתאכסנו בחצר
אחרת, אינם אוסרים עליהם דאורח אינו אוסר,
ומותרים לטלטל בכל העיר."

והנה כתב התרוה"ד (סי' עו') דישראלים
הקבועים חוששים מש"ד "שאינו בוטח על
האורח מפני שאינו קבוע לשם", ולכן לגבי
דידהו הגוי לא אוסר כיון דלא שכיח דדיירי.
אבל האורח לא חושש לש"ד כיון שיש ישראל
קבוע, ויש לחוש שיבא לכאן תדיר וילמד
ממעשיו.

וכתב המ"ב (סקכ"ג) דגם האורחים מותרים.

ובשלמא אם זה סיבה, כיון שסו"ס אורח לא
אוסר, לכן אין הגוי אוסר. וגם לפי המאירי י"ל
עפ"י מש"כ המ"ב (סקכ"ב) "הכא דאינם אלא

עירוב הדרינן לכללא דקיימא לן כרבנן לענין רגל המותרת במקומה".

בסימן שע"ח, ואף על גב דמחמירנן בעניננו לענין שכירות ואלבא דר' עקיבא וכו', מ"מ לענין שישכיר".

ב. אופן תיקון דירת הגוי

**לא מהני עירוב וביטול של הישראלים
ליחשב יחיד במקום עכו"ם (שפב' ס"ב
וס"כ)**

בשו"ת הר"ן ובתו"ח פירשו דכוונת הגמ' דלא מהני עירוב או ביטול לישראלים ליחשב יחיד במקום גוי [שלא אוסר אלי' דראב"י].

ולפי הלח"מ והגר"א מבואר עוד ביאור בדברי הגמ', שזה גופא תקנת חכמים שגוי מבטל את העירוב של הישראלים.

וגם לפי החולקים שלא זו כוונת הגמ' כאן, מ"מ כן הוא מבואר בגמ' סג: במבוי של לחמן בר ריסתק, דאמר אביי שיבטלו רשותם לגבי חד כדי שיחשבו ע"ז יחיד במקום נכרי, ורבא (סד.) חלק משום דא"כ ביטל תורת עירוב.

השו"ע (שפב' ס"ב) פוסק "אם בטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב כיחידי אצל הא"י, אינו מועיל". ופירש המ"ב (סקי"ג) "דא"כ בטלת תורת עירוב מאותו מבוי שהרי לא יצטרכו לשכור כלל ויוכלו תמיד לבטל וישכח תורת עירוב", וכמבואר בגמ' סד' ע"א.

אמנם למרות דלא מהני עירובם ליחשב יחיד במקום הגוי, מ"מ הועיל עירובם להתיר לטלטל בין הבתים, וכמו שפסק השו"ע ס"כ אם "היו

גמ' סב. "אמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי עד שישכיר".

לא מהני עירוב וביטול בגוי (שפב' ס"א)

תוס' למדו דכוונת הגמ' שיש תקנה מיוחדת דלא מהני עירוב וביטול לגוי.

אמנם יש שלמדו שאין זה חלק מהתקנה אלא כן הוא מעיקר הדין דלא מהני בהם עירוב וביטול, והסברה בזה כתב תור"פ דלא מהני עירוב "חדא דלא בר עירוב הוא, ועוד דהא לא בר מצות הוא", ולא מהני ביטול "כדמפרש בירושלמי לפי שהגוי רגיל להיות חוזר בו להשתמש בחצר ובמבוי"¹⁷.

ופסק השו"ע (שפב' ס"א) "ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו, אלא צריך שישכיר". ופירש המ"ב (סק"ה) "והטעם דלא מהני משום דרצו חכמים לארחוקי דירת ישראל מן העכו"ם, ולהכי החמירו דאין לו תקנה עד שישכור ממנו, ומאחר שהעכו"ם אינו רוצה להשכיר בנקל יתרחק הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו הטלטול".

[ובשעה"צ ציין דהוא 'גמרא', מבואר כמו הבנת תוס' הנ"ל].

✽ הערות והוספות ✽

¹⁷ תוס' למדו שזו תקנה מיוחדת משום דמעיקר הדין אין דירת הגוי דירה והיה אמור להועיל עירוב וביטול. אבל אילו דירת הגוי שמה דירה, פשוט דלא מהני עירוב וביטול "שאין העכו"ם מכיר בהן".

חלונות פתוחות מבית ישראל זה לבית ישראל זה ועשו עירוב דרך חלונות, אף ע"פ שהם מותרים להוציא מבית לבית דרך חלונות הרי הם אסורים להוציא מבית לבית דרך פתחים מפני העכו"ם, עד שישכיר".

[ופירש המ"ב (סקע"ג) "דסד"א כיון שעירבו יחד דרך חלונות או פתחים שיש ביניהם יחשבו

כבעה"ב אחד הדר בחצר של עכו"ם ואין אוסר עליו להוציא מבית לבית אפילו דרך אויר החצר קמ"ל".]

ולפי הגר"א שצורת האיסור היא דהגוי מבטל את העירוב, א"כ היה מקום לאסור גם לטלטל בין הבתים. ולכאורה צ"ל דמבטל את העירוב דוקא ביחס לחצר, ולא ביחס לבתים.

ג. היתר של שכירות

בריאה וכו', בריאה במוהרקי ואבורגני, רעועה בלא מוהרקי ואבורגני".

-ביאור שכירות רעועה:

רש"י פירש שכירות בריאה "שיתנה ישראל עמו למלאות כל המבוי כלים אם ירצה". ובביאור שכירות רעועה, הב"ח למד דהכוונה שלא צריך "להתנות". והחזו"א (פב' סק"א) למד דהכוונה שלא צריך לשכור את "כל" רשותו. והמאירי למד דסגי לשכור רשותו ע"מ להניח בו כלי אחד בלבד.

ותוס' מביאים פירוש הערוך "מוהרקי כתיבה וחותמות וכו' ואבורגני שלוחים"רכ"א. ובשם ר"ח "מוהרקי ואבורגני כמו בניין".

השו"ע (שפב' ס"ד) פוסק "השוכר מן העכו"ם סתם מועיל, וא"צ לפרש לו שהוא להתיר

מבואר בגמ' סב. דהצורה להתיר דירת נכרי האוסרת"ט, היא ע"י שכירות. [וע"י מתנה, ע"י הערה"ז].

ואיתא בגמ' דיסוד תקנת חכמים לאסור דירת גוי משום "גזירה שמא ילמד ממעשיו", והתיקון לזה שישכור משום ד"נכרי לא מוגר".

והגמ' שואלת מ"ט לא מוגר "אילימא משום דסבר דלמא אתי לאחזוקי ברשותו, הניחא למאן דאמר שכירות בריאה בעינן אלא למאן דאמר שכירות רעועה בעינן מאי איכא למימר וכו', אפילו הכי חשיש נכרי לכשפים ולא מוגר".

שכירות רעועה (שפב' ס"ד)

גמ' סב. "אתמר רב חסדא אמר שכירות בריאה ורב ששת אמר שכירות רעועה, מאי רעועה מאי

✻ הערות והוספות ✻

^{ר"ט} לאפוקי אופנים שהגוי בכלל לא אוסר, כגון מצי לסלוקי, תפיסת יד, אורח וכו' ויתבאר להלן ח"ג.

^{ר"ב} הביאה"ל (שפב' ס"א ד"ה ממנו) כותב "דע דברבינו יהונתן מבואר דאפילו מתנה אינו מועיל רק שכירות והעתיקין בח"א, ונראה פשוט דמיירי במתנה רעועה כענין דאיירינן בשכירות, אבל אי נתן לו במתנה גמורה בכתובה גמורה בערכאות פשוט דמועיל. והא דלא הצריכו חכמים מתנה משום דלא רצו להחמיר כ"כ דהנכרי לא ירצה לתת בשום אופן מתנה גמורה".

^{ר"כ} וגם לפירוש זה כתב החזו"א דסגי לשכור חלק מהרשות. [והוא תמוה שיבאו לפני ערכאות לשכור רשות להניח סיכה].

כאילו כולם משפחה אחת, וזה ע"י פעולת שכירות. ואפשר להוסיף ולפרש לו דלא יגרם לו הפסד מהזכות שלו להשתמש בכל המקומות כמו שהיה לפני השכירות, [דכל השינוי הוא רק בגדרי או"ח דמוגדר כאורח].

אבל לפי המאירי והחזו"א נראה שצריך שכירות בחו"מ²², דאין חילוק בין בריאה לרעועה ב"איכות" השכירות אלא ב"כמות" השכירות דסגי בשכירות מועטת [ע"מ להניח בו כלי אחד, או שכירות על חלק מהרשות].

אמם יש לציין דהחזו"א פירש הא דמהני שכירות חלקית, "כיון דעשה כתיקון חכמים בענין השכירות אף בשכירות רעועה, שוב לא גזרו חכמים על דירת עכו"מ ושב דירת עכו"מ כדיר של בהמה ואינו אוסר". וזה דוקא לשי' המהר"ם דאין שכירות בישראל, אבל לפי הרא"ש דיש שכירות מישראל, גם החזו"א מודה דשכירות היא שכירות של כל הרשות.

ומה שמבואר בחזו"א דצריך שכירות בחו"מ, יעוי' בדבריו להלן (סי' פד' סק"ז) שכ' "ענין השכירות אינו שכירות ממש" ומוכיח כן "דאפילו בשבתו בבקעה של אחרים ושל הפקר העכו"מ אוסר ומהני שכירות, אף שאין כאן בעלים ולא משכיר וכו', והיינו נמי דמותר לשכור בשבת ולא הוי כמקח וממכר". מבואר שלא צריך שכירות של חו"מ. וצ"ע בסתירת דבריו.

הטלטול, וא"צ לכתוב שום כתיבה על השכירות".

מבואר בדבריו שלמד כמו הב"ח בדעת רש"י, דשכירות רעועה היינו שלא צריך "להתנות" עמו שיוכל לטלטל ולמלאות את רשותו בכלים, אלא שוכר בסתם. [וגם הוסיף את פי' הערוך של"צ כתיבה וחתמות].

וכתב המ"ב (סקכ"ב) כמו הרמב"ם "שאינו שכירות ודאית אלא כביטול רשות והיכר בעלמא", והרי זה מתיר כמו בביטול ד"אז יעשה העכו"ם כאלו הוא אורח עמהן" (ביאוה"ל ד"ה ממנו)²³.

מבואר בדבריו דכיון שלא פירש מה הוא שוכר ממנו, אין לשכירות זו סמכות בחו"מ²⁴, אלא הוי שכירות באו"ח, ולכן כל ההיתר הוא רק כביטול והיכר בעלמא. אמנם נראה ברור שצריך שכירות על "כל" הרשות, כמו שבביטול מבטל את כל רשותו.

ויש לציין דלמרות דס"ל דלא הוי שכירות בחו"מ, מ"מ כשבאים להסביר לגוי מה זה השכירות הזו, אין להגיד שזה סתם טקס דתי בלי משמעות, כי יש כן משמעות של שכירות שהישראל נעשה בעלים והגוי אורח [כמו כל ביטול].

ולכן יש להסביר לו שכדי להתיר ליהודים טלטול בשבת, מצות התורה שיתאחדו כל השכנים ביחד

✽ הערות והוספות ✽

²² ואפילו הקדים הגוי והשתמש, אין זה נחשב חזרה כמו בביטול, ויש לבאר עפ"י לשון האגודה ד"מבטל רשותו עבור השכר", דהשכר הוא היד המחזיק את הביטול שלא יוכל לחזור בו.

²³ דכל דבר שרצה להשתמש, יוכל הגוי לדחות אותו שאין זה כלול בשכירות.

²⁴ וכן משמע בלשון החזו"א דאם הגוי מעכב עליו, הרי זה עיכוב "בגזילה".

העולה לדינא:

שכירות החצר לבד (שצא' ס"א)

דבר ברור הוא שבבביל להתיר את הטלטול במבוי או בחצר, סגי לשכור מהגוי את רשותו במבוי ובחצר, ולא צריך לשכור ממנו גם את רשותו ביתו^{יב}. אמנם יל"ד אם שכירות זו מתרת גם לטלטל מביתו של הגוי לחצר.

לפי החזו"א דסגי בשכירות חלק מרשותו, ד"כיון דעשה כתיקון חכמים בענין השכירות אף בשכירות רעועה, שוב לא גזרו חכמים על דירת עכו"מ ושב דירת עכו"מ כדיר של בהמה ואינו אוסר", נראה דסגי בשכירות החצר להתיר גם את בית הגוי^{יג}.

אבל משמעות הרמב"ם "שישכרו ממנו רשותו", דיש לשכור ממנו גם את רשותו ביתו. והוא לשיטתו דשכירות כביטול רשות, ובביטול רשות אם ביטל חצרו לא הוי ביטול על ביתו, ואסור להוציא מביתו לחצר.

ונחלקו בזה, דהריב"ש (סי' תכז', מובא בב"י שצא') פוסק דשכירות החצר מהני להתיר רק את החצר ולא את הבית, ואילו החכ"צ (סי' ו') חולק עליו שזה מתיר גם את הבית [וטעמו דשאני ד"דירת גוי דכדירת בהמה היא ואינה אוסרת

לשיטת המ"ב צריך שכירות של או"ח על כל הרשות^{יכה}, ולשיטת החזו"א [לפי שי' המהר"ם] סגי בשכירות על חלק מהרשות, ולא ברור אם צריך שכירות בחו"מ או דסגי בשכירות באו"ח^{יכז}.

ויש לציין דאם יעשו שכירות גמורה בחו"מ על כל רשות הגוי, ודאי דמהני גם לשיטת המ"ב, אמנם אינו מצוי שהגוי יתרצה לכזה דבר.

ואם ירצו להחמיר כמו ההבנה בחזו"א שצריך שכירות גמורה בחו"מ, ויעשו שכירות רק על חלק מהרשות או ע"מ להניח כלי אחד, יהיה בזה חיסרון לשיטת המ"ב, כיון דלשיטתו אין זה נחשב שכירות הרשות אלא "שאייל מיני דוכתא", דלשיטתו (סקל"ז) צריך דוקא קנין חזקה, וכמו"כ יתכן דהיתר זה לא מהני במומרי^{יכז}.

וכמו"כ כתבנו דלפי שי' הרא"ש נראה דגם החזו"א מודה דצריך שכירות על כל הרשות.

ולכן מקובל לעשות שכירות סתם על כל הרשות [וכלשון הגמ' סג': "אוגר לן רשותך"]^{יכה}.

✽ הערות והוספות ✽

^{יב} יש לציין לשון הביאור "ל (סט"ו ד"ה אם יש) שמדבר לגבי שכירות משכו"ל, דבשפתין שכח שניהם שוה ג"כ יכול להועיל ד"מסתמא מתרצה במה שחבירו עושה דשותפין לא קפדי אהרדי בדבר מועט כזה דסגי אפילו אם משכירו רק להניח חפץ אחד", ומשמע כמו החזו"א או כמו המאירי. אמנם נוקטים לעיקר מש"כ המ"ב במקומו שכתב כלשון הרמב"ם, ואכתי צ"ע.

^{יכז} ויש כמה מתלמידיו שנקטו דדברי החזו"א בסי' פד' (דסגי בשכירות או"ח) הם עיקר, שהביא שם ראיות לדבריו. [ובפרט שהחזו"א כותב בסי' פב' (סקי"ד) "ואין עתה ספרי הפוסקים תחי מפני סיבת המלחמה"].

^{יכז} אמנם חזו"א לשיטתו שפיר מהני, דס"ל (פב' סקל"ג) דשאלת מקום לא צריך קנין בכלל, וכמו"כ ס"ל (פז' סקי"ג) דמהני שכו"ל במומר, דמומר דינו כגוי גם לקולא.

^{יכה} דכן מתבאר לשי' המ"ב, וגם לחזו"א לשי' הרא"ש נראה דצריך שכירות על כל הרשות, ומקילים דסגי בשכירות או"ח כדבריו בסי' פד'.

^{יכז} ומה שהאריכו לדון אם מהני שכירות בחצר, היינו בשכירות משכו"ל, וכפי שיתבאר במקומו.

^{יח} וכבר הערנו דהחזו"א כתב כן רק לפי שי' המהר"ם ולא לשי' הרא"ש.

ויל"ע דעד כמה שהמ"ב למד כמו הרמב"ם דשכירות היא רק היכר בעלמא כמו ביטול, מ"ט בישראל אסור לשכור בשבת.

ולפי הטעם של תוס' דמותר משום שהוא מתנה, ועפ"י המשיב דבר דהאיסור רק על הנותן, א"ש דכאן שהנותן ישראל אסור בשבת.

שכירות מישראל (שפ' ס"ג)

הרא"ש (סי' יג') והמהר"ם חולקים האם מועיל שכירות בישראל. והשר"ע (שפ' ס"ג) מביא "אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו, יש אומרים שמועיל כמו ביטול, וי"א שאינו מועיל".

המ"ב (סקי"ג) מפרש לשיטת המהר"ם דלא מהני שכירות בישראל "ס"ל דלא תקנו שכירות אלא בעכו"ם אבל לא בישראל, ועיין באחרונים שחתרו למצוא טעם לזה". וכ' ה"ט"ז [עפ"י התו"ש] דכיון שעיקר תקנת שכירות נתקנה בגוי דמהני ליה בפחות משו"פ, חוששים שישכרו גם מישראל בפמשו"פ, לכן ביטלו דלא מהני שכירות בישראל כלל.

המ"ב מביא עוד ד"המ"א מצדד דבחול לכו"ע יכול להשכיר דלא גרע מביטול אלא דבשבת אסור לשכור דהוי כמקח וממכר". [והתבאר לעיל בענין שכירות בשבת]. ומ"מ בדיעבד אם שכר אפילו בשבת מהני (שעה"צ סקי"א).

והחזו"א פירש לפי שי' המהר"ם דשכירות היינו שכירות חלק מהרשות, ומהני דוקא בגוי "כיון דעשה כתיקון חכמים בענין השכירות אף בשכירות רעועה, שוב לא גזרו חכמים על דירת עכו"מ ושב דירת עכו"מ כדיר של בהמה ואינו

אלא אם יש שם ב' ישראלים אוסרים זע"ז, וכאן כיון ששכרו רשות המבוי שהוא המקום שהישראלים אוסרים זע"ז שוב אין שום ישראל אוסר על חבריו בית הגוי, שהרי אין לשום ישראל דרך ודריסת הרגל על הגוי בביתו של הגוי, ודריסת הרגל שיש לגוי במבוי כבר הותרה ע"י שכירות מהאדון, ולמה נאסור בתי הגוים על הישראלים מעתה".

לענין הלכה:

הרמ"א (שצא' ס"א) פסק את הריב"ש, [וגם המ"ב לא הביא את דברי החכ"צ]. ולפי"ז לא סגי בשכירות החצר להתיר גם את בית הגוי.

אמנם לפי החזו"א מהני שכירות החצר להתיר גם את בית הגוי [לפי מש"כ בשי' המהר"ם, אבל לפי הרא"ש יתכן שגם לפי החזו"א לא מהני].

שכירות בשבת (שפב' ס"ה)

הרמ"א (שפב' ס"ה) פוסק "מותר לשכור ממנו בשבת". ומפרש המ"ב (סקכ"ב) "שאינו שכירות ודאית אלא כביטול רשות והיכר בעלמא", וזה טעם הרמב"ם. ובשעה"צ מוסיף "ובתוספות כתבו משום דאינו אלא כמתנה להתיר הטלטול" [ובמשיב דבר פירש דבמתנה בשבת האיסור רק על הנותן, ולכן כאן שהוא גוי מותר בשבת].

ולעיל (שפ' סקי"ג) הביא המ"ב לגבי שכירות בישראל "המ"א מצדד דבחול לכו"ע יכול להשכיר דלא גרע מביטול, אלא דבשבת אסור לשכור דהוי כמקח וממכר", ובשעה"צ (סק"י) פירש "דבשלמא גבי עובדי גלולים אין דירתן דירה אלא שאסור משום גזרה לא מקרי קנין, אבל בישראל אסור לשכור".

אוסר", אבל בישראל לא מהני אפילו בדיעבד^ל.

לענין הלכה:

המ"ב מביא "ולענין הלכה, הא"ר פוסק דאין שכירות מועלת בישראל כלל, אבל שארי אחרונים מקילין בזה לענין ימי החול כהמ"א, ומשמע שנוטה להקל.

עוד יש לציין מש"כ **החז"א** (פב' סקט"ו) דאפילו לפי המהר"ם, אם הוא ישכור את "כל" רשותו, מהני שכירות מדין "ביטול רשות". ונפ"מ דלא צריך שו"פ, וצריך להשכיר לכל אחד ואחד, וצריך ליהרר שלא יקדים להשתמש, וכמו"כ נפ"מ שאפשר לשכור בשבת כמו ביטול המותר בשבת^ל.

ולמעשה, בשעת הצורך^ל יש לסמוך לשכור מישראל, כפי הנראה במ"ב שנוטה להקל^ל. [וגם בחז"א שכתב דלא מהני, הוא רק לשיטת המהר"ם, אבל לשיטת הרא"ש ע"כ דמהני שכירות בישראל כשכירות גמורה].

שכירות בפחות משוה פרוטה (שפב' ס"ה)

גמ' סב. "שלח רבי יצחק ברבי יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן הוו יודעין ששוכרין מן הנכרי אפילו בפחות משוה פרוטה, ואמר רבי חייא בר

אבא אמר רבי יוחנן בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להשבון".

וכ"פ **השו"ע** (שפב' ס"ה) "שוכרין מעכו"ם אפילו בפחות משוה פרוטה". ופירש **המ"ב** (סקכ"א) "הטעם דלגבי עכו"ם חשיב ממון דבן נח נהרג אפי' בפחות משוה פרוטה, אבל מישראל אם ירצה לשכור ממנו רשותו לא מהני בפחות משוה פרוטה אפילו לדעת המקילין בסימן ש"פ ס"ג".

ובשעה"צ מציין **לדמב"ם** שפירש דשוכרים בפחות משו"פ משום ד"השכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית". ומפרשים דס"ל דבעי' שיהיה שו"פ גם אצל הנותן, וכיון שהנותן ישראל לא מהני קנין בפמ"ש^ל, לכן פירש הטעם דמהני משום דאינה שכירות ודאית.

ולפי הרמב"ם יש מקום לדון דגם בישראל מהני שכירות בפחות משו"פ [וכ"כ הא"ר (שפ' סק"ו) ד"יש פנים להתיר בישראל"].

בענין אם מועיל שכירות מישראל בפמ"ש^ל מדין "ביטול":

כתב **הט"ז** (סק"ו) ד"כיון שבא עמו בתורת שכירות ובאמת אין כאן שכירות גרע טפי" ולא מועיל.

✽ הערות והוספות ✽

^ל ואפילו מדין ביטול רשות לא מהני, כמש"כ (פב' סקט"ו) דבשביל שיועיל מדין ביטול, צריך שישכור ממנו את "כל" רשותו דוקא.

^ל עוד יל"ד נפ"מ, כשיש ב' ישראלים עם נכרים בחצר בשבת [באופן שלא יכולים לשכור], אם מהני שישכור אחד מהשני להפוך ליחיד במקום נכרי, דלפי החזו"א לא מהני, כיון שהכלל הוא דלא מהני ביטול ליעשות יחיד במקום עכו"ם, אבל לפי המ"ב דמהני מדין שכירות, יש מקום לדון דמהני ליעשות יחיד במקום עכו"ם, וצ"ע.

^ל כגון במומר לחלל שבת בצנעא, וכפי שיתבאר להלן.

^ל ואפילו לספרדים הנוקטים כמו השו"ע ולומדים דהלכה כ"א בתרא, הרי הביא המ"ב מהמ"א שפירש דגם ה"א בתרא אטר דוקא שכירות "בשבת", אבל ביום חול שפיר מהני. ובפרט שהכפה"ח כתב (סקט"ז) דלפי כללי הפסיקה שבידו יש לסמוך בשעת הדחק על י"א קמא שהוא להקל.

יכול לאסור עליו". ב'. "והרבה חולקים ע"ז ולדבריהם יכול העכו"ם לחזור אחר שבת ראשונה אפילו בלא חזרת דמים, דכיון דלא פירש לכמה שבתות יכול לומר לא כוונתי אלא על שבת אחת".

ולדינא, השעה"צ (סקכ"ח) כותב "לדינא נראה דיש להחמיר בזה, דהרי הרבה אחרונים חולקין וסוברין דבסתמא יכול לחזור אפילו בלא חזרת דמים". [וע"ע בדבריו סקמ"ז].

שכירות לזמן:

כל הנ"ל הוא בשכירות סתם, אבל בשכירות לזמן, שפירש שום זמן, פוסק המ"ב "כשעבר הזמן צריך לשכור שנית בכל ענין כמבואר בסעיף שאח"ז, וקודם שעבר הזמן אינו יכול לחזור בשום ענין", [דלא כהט"ז שמעמיד דברי השו"ע בששכר לזמן דגם בזה יכול לחזור בו אם יחזיר הדמים, שעה"צ].

מת הגוי לאחר מעשה השכירות (שפב' ס"ז)

המ"ב (סקכ"ו) מביא "כתב הט"ז אם שכר מעכו"ם ומת והניח יורש, אין מועיל מה ששכרו מן המוריש דאז נתבטל כח השכירות דהא אפילו בחייו מצי למיהדר ביה וכו' עכ"ל, וזהו לשיטתו לעיל שכתב בס"ו דאפילו בתוך זמן יכול לחזור, אבל לפי מה שהסכימו האחרונים שם דבתוך הזמן אינו יכול לחזור בשום ענין, א"כ אפילו מת לא נתבטל השכירות ואפילו היורש עומד ומוחה וכ"כ הא"ר ועוד הרבה אחרונים. מיהו בשכר ממנו סתם ומת מסתברא דנתבטל ממילא השכירות וכדברי הט"ז, ואפילו אם היורש יאמר שמתרצה במה שעשה אביו מסתברא דלא מהני עד שיחזור וישכור ממנו".

אמנם החזו"א (פב' סקט"ו) כותב דשפיר מהני, אמנם יש לזה את ההגבלות של ביטול (שצריך לשכור את "כל" הרשות [לשיטתו דסגי בשכירות חלק], ולא מהני משכו"ל, ואם קדם והוציא הוי חזרה מהביטול).

חזרה מהשכירות (שפב' ס"ו)

שכירות סתם:

השו"ע (שפב' ס"ו) פוסק "כל זמן שאין העכו"ם חוזר בו, מועיל השכירות ואפילו לזמן מרובה". והרמ"א מוסיף "ואינו יכול לחזור משכירתו עד שיחזור הדמים".

ומפרש המ"ב דהשו"ע כאן "מיירי ששכרו ממנו בסתם וכו', כיון שלא פירש זמן בשכירות מהני כ"ז שאינו חוזר העכו"ם בפירושו".

ובענין חזרה מהשכירות:

קודם שבת ראשונה, השעה"צ (סקכ"ב) מביא מח': א'. שי' הב"ח וא"ר דא"א לחזור בשום ענין ואפילו אם ירצה להחזיר לו דמיו "שהרי השכיר לישראל וקנה", ב'. שי' המ"א דקודם שבת ראשונה אם עדיין לא החזיק הישראל בהחצר יכול העכו"ם לחזור אם יחזיר לו הדמים.

ולדינא, נראה שנוקט להחמיר כהמ"א, אלא דמסיים "ומ"מ נראה דהסומך על הב"ח וא"ר לא הפסיד".

ואחרי שבת ראשונה, ברור שיכול לחזור בו, אמנם המ"ב מביא מח' אם צריך להחזיר הדמים: א'. משמעות הח"א דעל זה קאי התנאי של הרמ"א שצריך להחזיר הדמים, "דאל"כ יכול הישראל לומר לו אנכי כונתי לשכור ממך על כמה שבתות וע"ד כן נתתי לך דמי השכירות, ובכגון זה הקילו חכמים במקום עכו"ם שאינו

ומסיים "ומכל מקום לדינא נראה דיש להחמיר בזה, דהרי הרבה אחרונים חולקין וסוברין דבסתמא יכול לחזור אפילו בלא חזרת דמים".

שכירות לתקופה ארוכה (שפב' סקמ"ח)

מצאנו ג' מעלות בשכירות לזמן, שלא יוכל לחזור בו [לשיטת המ"ב, דלא כהט"ז], ומהני גם אם מת או השכיר את ביתו לאחר. ומשום כך, ראוי לעשות שכירות לזמן¹¹. ויל"ד לכמה זמן שייך לשכור.

המ"ב (סקמ"ח) כותב [לגבי שכירות מגזבר המלך] "שיעור הזמן, הסכימו הרבה אחרונים דיוכל לשכור על זמן ארוך ורב", ובשעה"צ (סקמ"ח) מביא מהפמ"ג והגר"ז "דאפילו אם שכרו עד עולם מהני, ועיי"ש בפמ"ג שכתב דבשכרו עד עולם נראה דתמיד מקרי תוך הזמן, ועל כן אפילו אם מת לא נתבטל השכירות".

ומ"מ המ"ב מסיים "אך לכתחלה טוב שלא לשכור רק עד עשרים שנה". ויש שכתבו שזה דוקא בשכירות מגזבר המלך וכדו', אבל בשכירות מגוי, אפשר גם עד נ' שנה.

אמנם נראה דאין לחלק, דזיל בתר טעמא, דמקור שיעור כ' שנה הוא בשו"ת בית שלמה שכתב כן "דלא להוי מלתא דרבנן כחוכא". ולכאורה ענין זה שייך גם בשכירות מגוי [ול"ד מגזבר המלך]¹².

גוי שהשכיר או מכר את דירתו לאחר מעשה השכירות (שפב' ס"ח)

השו"ע (שפב' ס"ח) פוסק "אם שכרו מהעכו"ם לזמן ידוע, ובתוך הזמן השכיר העכו"ם דירתו לאחר, די בשכירות הראשון".

וכותב **המ"ב** (סקכ"ט) "וה"ה אם מכר לאחר, והטעם דשכירות ליומא נמי ממכר הוא ואין יכול למכור הזכות שנתן כבר לאחר. ויש מחמירין במכר", ובשעה"צ (סק"ל) מסיק "ולכתחלה בודאי נכון בזה להחמיר לשכור מהלוקח".

וואם שכר מהעכו"ם בסתם, כותב **המ"ב** (סקכ"ח) "ד'צריך לשכור מהשוכר השני".

ובשעה"צ (סקכ"ח) כותב "ומכל מקום אין זה ברור כל כך, דאפשר דכיון דאנן נקטינן דאפילו בסתמא צריך להחזיר הדמים מקודם ובלא חזרת הדמים אין יכול לחזור, אפשר דאין בכחו להשכיר, וקצת ראייה לזה, דהרי להפוסקים דאפילו השכירו לזמן יכול לחזור אם יחזיר הדמים, ובעל כרחו מפרש הכא הטעם משום דהכא לא החזיר הדמים עדיין, וכמו שכתב הגר"א, ואם כן הוא הדין לדין לענין סתמא, ומדברי המחבר דנקט אם שכרו לזמן ידוע, אין ראייה, דאפשר מלתא דפסיקא נקט, דבזה אין יכול לחזור אפילו אם יחזיר הדמים, מה שאין כן בסתמא וכנ"ל".

✽ הערות והוספות ✽

¹¹ כיון שהוא דבר מצוי לפעמים שרוצה לחזור בו מהשכירות, ואחרי שחזר בו יקשה מאד לשכור ממנו מחדש. לכן יש לשכור לזמן קצוב, וסומכים בזה על פסק המ"ב דאינו יכול לחזור בו אפילו אם מחזיר דמים.

¹² וכן הסכים הרב וואזנר דיותר מעשרים שנה נראה כחוכא ואיטלולא. [ובשכירות מחברת החשמל אמרו דמבחינת חוקי המדינה אין אפשרות לעשות שכירות ליותר מ-24 שנים].

הזמן ואינו חוזר וניעור אחר שעשו השכירות מחדש¹⁷¹].

ועל"ש שכתב "יש לומר דמה שכתוב בשר"ע דצריך לחזור ולעשות עירוב, היינו רק לכתחלה שצריך להניח עכשיו לשם עירוב אותו הפת או פת אחר ולברך כתיקון חז"ל משום דנתבטל שם עירוב מאותו הפת כשכלה הזמן, אבל בדיעבד כשקידש היום ולא עשה שום תיקון מחדש יוכל לסמוך על אותו הפת שהרי כולם משותפים בו" [כמבואר שסו' סי"א].

עירוב שקדם לשכירות (ביאווה"ל שפב' ס"א)

בכל שכירות ששוכר מהגוי, הרי זה מתיר רק את רשות הגוי, אבל עדיין צריכים הישראלים לעשות עירוב ביניהם כדי להתיר את רשותם.

וכותב הביאווה"ל (שפב' ס"א ד"ה צריך, וע"ע ס"ט ד"ה בשביל) "השר"ע לא ביאר אם השכירות מהעכו"ם צריך להיות קודם הע"ח דוקא¹⁷², או שפיר דמי אף אח"כ ומה שאמרו בגמרא אין עירוב מועיל במקום עכו"ם היינו כשלא שכרו ממנו כלל משא"כ היכא דשכרו אח"כ דעכ"פ בזמן חלות העירוב שהוא בבין השמשות כבר היה שכור מהעכו"ם מהני". ומאריך בראיות בענין זה, עיי"ש.

ומסיק ד"לכתחלה בודאי אין לעשות העירוב קודם השכירות פן לא ירצה העכו"ם להשכיר אח"כ, ופשיטא שאסור לברך אז על העירוב דהלא מסתמא אמרינן דהעכו"ם לא ירצה

וחשוב לציין, דמתי ששוכר מגוי הדר בשכירות, א"א לשכור ממנו לתקופה ארוכה יותר מתקופת החוזה שלו עם הבעלים¹⁷³.

שכירות ועירוב לאחר שתמה השכירות הקודמת (שפב' ס"ז)

השר"ע (שפב' ס"ז) פוסק "אם שכרו מהעכו"ם לזמן ידוע, לכשיכלה הזמן צריך לחזור ולשכור שנית".

וכתב המ"ב (סקכ"ו) "ופשוט דאפילו אם יאמר לו העכו"ם שהוא מתרצה גם על להבא ג"כ לא מהני עד שישכור ממנו".

עוד מוסיף השר"ע "וצריך לחזור ולערב, דאין עירוב ראשון חוזר וניעור".

ועיי' ביאווה"ל (ס"א ד"ה צריך) שכותב לפרש הטעם דהעירוב בטל, "דכיון ששכרו מתחלה ממנו לזמן ידוע וממילא גם העירוב לא נעשה מתחלה רק לאותו זמן דהלא כשיכלה זמן השכירות לא יועיל העירוב והוי כאלו התנו שאין עושין עירוב רק לזמן ולכן צריך עירוב מחדש אח"כ, [ומטעם זה אפשר לומר דאפילו לדעת הראב"ד דחולק על דין המבואר בסימן שפ"ג וס"ל דאם עשו עירוב מתחלה ובא עכו"ם בשבת דהעירוב חוזר וניעור אחר ששכרו ממנו, הוא דוקא שם שאין בודאי שיבא העכו"ם בשבת והעירוב נעשה מתחלה בהכשר לכל השבת, משא"כ כאן שבודאי יכלה זמן השכירות ולכן נתבטל העירוב לגמרי כשיכלה

✽ הערות והוספות ✽

¹⁷¹ מחמת הקושי לבא ולשכור כל פעם שמסתיים חוזה וכל פעם שמתחלפים שוכרים, לכן שוכרים בנוסף גם מהמשכיר, דמהני שכירות זו לאחר תום תקופת החוזה, ושוב לא צריך לשכור מהשוכרים, [ואפשר לשכור ממנו כבר עכשיו, שיועיל מהזמן שתחזור הדירה לבעלים קודם שישכירה לאחר]. אבל בינתיים צריך לשכור מהשוכר בתקופה שדר בבית הזה.

¹⁷² הנושא של הביאווה"ל מתאים להבנה של הגר"א דאמרו רבנן דהגוי מבטל את העירוב, ולכן לא יועיל עירוב שקדם לשכירות.

מסתברא דהוי עירוב אף שעשה השכירות אח"כ כיון שבזמן בה"ש זמן חלות העירוב כבר נעשה השכירות".

להשכיר כדאיתא בגמרא (סב.) דעכו"ם לא מוגר וממילא יתבטל העירוב דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם וכו' אכן בדיעבד

ד. שכירות ועירוב בעל כרחו של בעה"ב (שסז' ס"א, שפב' סי"א)

בדלא אסר, כגון בחצר שבין ב' מבואות ורגיל במבוי א' ואין רגיל באחר ואפילו הכי כיון שהורגל להשתתף עמהן אם נטלו עירובו בעל כרחו ומדעת אשתו מותר לטלטל במבוי, והא דתניא אין עירובו עירוב היינו בדלא רגיל ולא אסר".

עוד הוסיף "והא דלא משני הא דבעי הכא רגיל משום דנוטלין ממנו בעל כרחו ואפילו דעת אשתו ליכא, משום דפשיטא ליה דאין שום עירוב מועיל בעל כרחו", והיינו שמה שהתיר לערב בע"כ ברגיל, היינו דוקא ע"י אשתו.

עוד כותב "והכא בלא אסר ולא רגיל דאמר אין עירובו עירוב, היינו דוקא היכא דמיחה הבעל, דבהכי איירי כולה שמעתין כעין עובדא דטורזיינא, אבל כל זמן שלא מיחה הבעל עירובה עירוב, דמסתמא לא קפיד".

מבואר דאם אוסר אפילו שאינו רגיל, או שרגיל אפילו אינו אוסר, מערבים ע"י אשתו בע"כ. אבל אם לא רגיל ולא אוסר, א"א לערב בע"כ, אבל אפשר לערב שלא מידיעתו. ובכל מקרה, אין בני חצר יכולים לקחת פתו בע"כ ולערב, אלא דוקא אשתו.

טעם שהקילו לערב ע"י אשתו בע"כ:

המ"ב (שסז' סק"א) מפרש הטעם שהקילו באשתו טפי, "מפני שאשתו כגופו". והטעם שהתירו גם בע"כ: מתי שאוסר "משום שחששו חז"ל שמא יתכוין להקניט את הדרים לאסור

גמ' דף פ. "ההוא טורזינא דהוה בשיבבותיה דרבי זירא אמרו ליה אוגיר לן רשותך לא אוגיר להו, אתו לקמיה דרבי זירא אמרו ליה מהו למיגר מדביתיהו, אמר להו הכי אמר ריש לקיש משמיה דגברא רבה ומנו רבי חנינא אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו. ההוא טורזינא דהוה בשיבבותיה דרב יהודה בר אושעיא אמרי ליה אוגר לן רשותך לא אוגר להו וכו' אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו".

והגמ' שואלת "מיתבי נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף", ומתוצאת "לא קשיא הא דאסר הא דלא אסר, הכי נמי מסתברא דאם כן קשיא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופן ממנו בעל כרחו, רגיל אין שאין רגיל לא שמע מינה".

שיטת הרא"ש

הרא"ש (פ"ז סי' ט') לומד דהגמ' מביאה סיעתא מדברי שמואל שאמר "רגיל אין שאין רגיל לא, ולעיל קאמר אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו דמשמע בכל ענין אפילו אינו רגיל". אלא ע"כ דחלוק אם אוסר או לא אוסר, "הא דאמר שמואל אפילו אינו רגיל מערבין בעל כרחו היינו בדאסר, והא דקאמר הכא רגיל אין שאין רגיל לא

אבל החז"א לשיטתו שפירש הטעם דדוקא "אשתו" מערבת בע"כ, משום שאם נוטלים פתו בע"כ אינו עירוב, וע"י אשתו מתקיים הדין ש"אחד מבני הבית שעירב הותר כל הבית, שכן הוא עיקר תקנת חכמים דסגי באחד מהן". כתב (סק"ו) "למש"כ סק"ה לכאורה אין לחלק בין אשתו לשאר ב"ב", דבני ביתו נותנים עירובו בע"כ אפילו מיחה בהם.

שכירות מאשתו של גוי בע"כ:

בכל זה, אין חילוק בין עירוב או שכירות, דכן הדין ג"כ באשתו של גוי ששוכרים ממנה בע"כ אם הוא אוסר או רגיל להשכיר.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (פה"ה) כותב "אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו והוא שלא יאסור על שכניו, אבל אם אוסר אינה מערבת עליו ולא משתתפת עליו אלא מדעתו, כיצד אוסר כגון שאמר איני מערב עמכם או איני משתתף עמכם".

והיינו שלמד את תירוץ הגמ' אחרת, ד"אוסר" הכוונה שמתכיון לאסור על שכניו, ו"לא אוסר" הכוונה שלא מידיעתו. וקאמר דדוקא שלא מידיעתו יכולה לערב, אבל כשמוחה אין אשתו מערבת בע"כ.

עירוב ע"י אשתו בע"כ:

והא דהגמ' מביאה ראייה מדאמר שמואל "אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף, בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופן ממנו בעל כרחו", נחלקו האחרונים:

הב"י לומד בדעת הרמב"ם "ולפי זה כי קאמר הכי נמי מסתברא, מייתי ראייה מדאמר בני מבוי

עליהם", ומתי שרגיל (סק"ה) "משום דרכי שלום, כיון שעד עתה היה דרכו ליתן חלק בעירוב".

אמנם החז"א (צט' סק"ה) לומד הטעם שהתירו ע"י אשתו "דבאמת כיון דאסר ראוי לכופו, אלא שאין תועלת בכפי' שאם נוטלין פתו בע"כ אינו עירוב, אבל כיון דאשתו ניחא לה והיא אוכלת בבית בעלה ואחד מבני הבית שעירב הותר כל הבית, שכן הוא עיקר תקנת חכמים דסגי באחד מהן, מהני כפי' שיהי' לה רשות לערב משל בעלה, והוי עירוב דידה, ובה ניחא דלא הוזכר באיך מימרא דשמואל דבני המבוי נכנסין, דדעת אשתו צריך, דשמואל עיקר דינא דכפי' נקט ואשתו צריך דאל"כ לא הועילה כפיתנו כלום".

והיינו משום דלא שייך עירוב בע"כ, אלא צריך שאחד מבני הבית יעשה מעשה עירוב עבור הבית.

עירוב ע"י בני ביתו בע"כ:

ונפ"מ בזה, אם אשתו לא נמצאת או לא רוצה לערב בע"כ של בעלה, ורוצים שאחד מבני הבית יתן עירובו בע"כ, דפליגי בזה לשי' הרא"ש:

הב"ח (סק"ד) מחלק בין מיחה מתחילה ועד סוף [שמיחה בהם להדיא] דמהני רק באשתו, ובין מיחה מעיקרא ואח"כ שתק [שלא מיחה בהם] דמהני אפילו בבני ביתו. (ויש גם מצב שלישי שלא מיחה כלל, דבזה ס"ל לרא"ש שמערבים שלא מידיעתו אפילו לא אוסר ולא רגיל).

והט"ז (סק"א) כותב "ובני בית יש להם כח לתת פת ב"ה כל שלא יודעים דעתו, אבל לא אם גילה דעתו שאינו רוצה, דזה הוי כמוחה". והיינו שגם אם מיחה רק מעיקרא לא מהני.

אמנם הגר"א, למרות דס"ל באשתו של ישראל שמערכת בע"כ היכא דרגיל לערב [ודלא כהב"י], מ"מ לגבי שכירות כותב (שפב' סי"א, ומביאו המ"ב שם סקל"ד) דגם באשתו אינו יכול לשכור ממנה אם הבעל מוחה בה בפירוש שלא תשכיר, ומשמע דכן הדין אפילו ברגיל.

ומפרש בשעה"צ (שפב' סקל"ח) לפי הגר"א "ההיא דטורזינא [או דלחמן בר ריסתק] שלא רצה להשכיר ואפילו הכי קאמר הגמרא דשוכרין מאשתו, מיירי שלא מחה על כל פנים בהדיא". והיינו שהגר"א מחלק בין מצב שהוא מוחה בה להדיא, דבכה"ג לא יכולה להשכיר בע"כ, לבין מצב שלא מחה בה להדיא [אלא רק שלא נתרצה להשכיר] דבזה שוכרים מאשתו בע"כ.

וה"ה לענין עירוב, דהא דקאמר דאשה לא מערכת בע"כ היכא דלא רגיל, היינו דוקא במיחה בה להדיא, אבל אם לא מיחה בה להדיא שפיר מערכת.

העולה לדינא בדין עירוב בע"כ (שסז' ס"א)

השר"ע (שסז' ס"א) מביא את ב' השיטות:

שיטה ראשונה [שיטת הרא"ש]: "אשתו של אדם מערכת לו שלא מדעתו אפי' אם מיחה בה שלא לערב ואפי' אין רגיל לערב עמהם, וה"מ כשאוסר עליהם, כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר, אבל אם הוא פתוח לשתי חצרות, באחת רגיל לצאת ולבא תדיר שאוסר עליהם, ובאחת אינו רגיל לצאת ולבא, ברגיל, שאוסר, מערכת שלא לדעתו אפי' אינו רגיל לערב, וכשאינו רגיל לצאת ולבא נמי אף על פי שאין אוסר, אם רגיל לערב עמהם מערכת שלא לדעתו. אבל אם אינו אוסר וגם אינו רגיל לערב עמהם, אינה מערכת שלא

נוטלין ממנו בעל כרחו דמשמע דוקא בני מבוי הוא דנוטלין על כרחו אבל אשתו אינה מערכת בעל כרחו, ואם כן ע"כ לומר דמאי דקאמר הכא מערכת שלא מדעתו היינו שלא מידיעתו אבל יודע ומיחה לא, וצ"ל שאינו גורס "רגיל אין שאינו רגיל לא" דאין לו ענין לפי שיטה זו. ומאי דנקט שמואל רגיל הוא משום דאם אינו רגיל אפילו בני מבוי אין נוטלין על כרחו".

והיינו דדוקא בני החצר יכולים ליטל עירובו בע"כ [היכא דרגיל], אבל אשתו לא יכולה לערב בע"כ אפילו אם הוא רגיל לערב, וגרעא מבני החצר.

אמנם המ"א (סק"ד) חולק "דה"ה אשתו" יכולה לערב בע"כ היכא דרגיל, כמו בני החצר, "ובהכי שפיר מתיישבת סוגיית הגמרא רגיל אין שאינו רגיל לא וא"צ להגיה כמ"ש הב"י". כלו' דהגמ' דייקה דדוקא ברגיל התיר שמואל לבני מבוי וה"ה לאשתו, ואיך קאמר לעיל בסתם אשתו של אדם מערכת בע"כ, אלא ע"כ דלעיל איירי בלא אסר, שמערכת שלא מידיעתו, וכאן איירי בע"כ ובזה מערכת דוקא ברגיל. וכן נקטו הא"ר והגר"א (כפי שהביאם בביאורו"ל ד"ה וי"א).

שכירות מאשתו בע"כ:

ובדין שכירות בע"כ, כותב הב"י (שפב' סי"א) כדין מוסכם דשוכרים מאשתו בע"כ, [למרות שלענין עירוב ס"ל בדעת הרמב"ם דלא מערבים מאשתו בע"כ אפילו ברגיל], ומוכיח כן "דהא אמרינן בפרק חלון (פ.) בעובדא דטורזינא דשוכרין מאשתו, ופשוט שם בהווא עובדא דאפילו שלא רצה הגוי להשכיר רשותו שוכרין מאשתו וכו' ואפילו מוחה קאמר". ומשמע ג"כ אפילו אינו רגיל להשכיר.

וכתב **במ"ב** (סקט"ו) דהיתר זה הוא דוקא במקום שיש תרתי לטיבותא, שגם רגיל לערב עמהם וגם "שע"י מניעתו את העירוב אוסר עליהם" (וכ"כ בשעה"צ סקט"ו).

עוד הוסיף דבני חצר ל"ד, "וה"ה אשתו" [וציין בשעה"צ דהוא כשי' המ"א והגר"א, ודלא כהב"י "שמפרש דאשתו גריעא מבני חצר"].

ומסיים השו"ע "ואם אינו רגיל, אינם יכולים ליטול ממנו בעל כרחו", ואפילו אם הוא אוסר עליהם, וכפי שהתבאר דהרמב"ם מצריך תרתי לטיבותא. והזכרנו דלפי הגר"א אם לא מיחה בה להדיא שפיר מערבת אפילו אם לא רגיל.

-ולענין הלכה:

הנה לשיטת הרא"ש יש קולא, דמערבים בע"כ בחדא לטיבותא, מאידך יש חומרא דמערבים רק ע"י אשתו או בני ביתו, אבל בני החצר לא יכולים ליטול פתו בע"כ. ולשיטת הרמב"ם יש קולא דבני החצר נוטלים פתו בע"כ, אמנם יש חומרא דההיתר הוא רק בתרתי לטיבותא.

והנה, בשיטת השו"ע שהביא את הרא"ש בסתם והרמב"ם בי"א, מבואר שנוקט לעיקר כשיטת הרא"ש. אמנם הביא **ה"ל** (ד"ה ו"א) כותב דנראה שהשו"ע נקט לעיקר כהרא"ש, משום דלשיטת הרמב"ם הוצרך לשבש את ג' הספרים [כפי שכתב בב"י דל"ג רגיל אין לא רגיל לא]. אמנם לפי מה שיישב המ"א את הגי' גם לדעת הרמב"ם [דלא גרעא אשתו מבני החצר], וכפי שכתבו גם הא"ר והגר"א, א"כ אדרבה "לדידהו מתיישב טפי הסוגיא" מאשר לשי' הרא"ש י"ט.

לדעתו". והיינו דסגי בחדא לטיבותא, או אוסר או רגיל.

"וכל זמן שלא מיחה בה בפירוש, אפי' אם אינו רגיל לערב עמהם ואינו אוסר, מערבת שלא בידיעתו, דמסתמא ניחא ליה".

"ואם אין הבעל והאשה בעיר, יכולים בני הבית לערב שלא בידיעתו אם אין הבית פתוח אלא לחצר א', ואפילו אם היה פתוח לשתי חצרות, אם הוא רגיל לערב באחת מהם מערבין עליו, אבל אם אינו רגיל לא".

וכתב **במ"ב** (סק"ט) "ואם ידעו ממנו שאינו רוצה, אע"פ שלא מיחה במ בפירוש אין יכולים לערב", וציין בשעה"צ דהוא כשיטת הט"ז, דלא כהב"ח [שחילק בין מיחה להדיא ללא מיחה להדיא]. וכבר הזכרנו דהחזו"א נוקט דמערבים מבני ביתו בע"כ, אפילו אם מוחה בפירוש.

ומסיים השו"ע "אבל בני החצר אין יכולים ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת אחד מבני הבית, אפילו רגיל עמהם ואוסר עליהם". [וכפי שביאר המ"ב שהקילו רק באשתו כגופו, או כמו שפירש החזו"א דלא מהני עירוב בכפיה, ולכן בעי' דעת אשתו או בני ביתו].

שיטה שניה [שיטת הרמב"ם]: "וי"א דאין אשתו מערבת אלא שלא בידיעתו, אבל אם אומר שאינו רוצה לערב עמהם, לא".

"ואם הוא רגיל לערב עמהם ועכשיו אינו רוצה, בני חצר נכנסים לתוך ביתו ונוטלים ממנו בע"כ".

✽-הערות והוספות-✽

^{י"ט} "דלדעת הרא"ש דמימרא אחרונה דשמואל אתיא בבית הפתוח לשני מבואות ואינו אוסר עליהם, מאי שייך נכנסין בע"כ, מאי איכפת להו אם לא יתן חלק בעירוב, הוא יהיה אסור להוציא כלי הבית לחוץ ולא הם".

העולה לדינא בדין שכירות בע"כ (שפב' ס"י וסי"א)

השר"ע (שפב' ס"יא) פוסק "מאשתו או משכירו ולקטיו, שוכרים אף על פי שהוא מוחה". [ב"י לשיטתו דבזה לא נחלקו]. והוסיף המ"ב (סקל"ב) "וה"ה מאחד מבני ביתו".

ובטעם שהקילו דמהני בע"כ, כתב המ"ב (סקל"ד) "כיון דמעיקר הדין אין דירתו אוסרת אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו, הקילו בה להיות אפילו שכירו נחשב לענין זה כבעה"ב".

והמ"ב מביא "וכתב הגר"א בביאורו דזהו רק לדעה הראשונה שבסימן שס"ז, אבל לדעת י"א שם גם באשתו אינו יכול לשכור ממנה אם הבעל מוחה בה בפירוש שלא תשכיר".

ומבואר בשעה"צ (סקל"ח) דהיינו דוקא כשמוחה בפירוש, אבל אם לא מחה בפירוש [אלא רק שלא התרצה מעיקרא להשכיר], מודה הגר"א דגם לשי' הרמב"ם שוכרים מאשתו בע"כ.

ויש לציין דכל הנושא כאן הוא לשכור מאשתו. אבל שכירות מהבעה"ב עצמו בע"כ, פסק השר"ע (שפב' ס"י) "אם שכרו ממנו בעל כרחו, אינו מועיל, אע"פ שהיה רגיל להשכיר מקודם".

וביאר המ"ב (סקל"א) "פי' אין יכולין ליתן שכירותו לרשותו להניחו לפניו על השלחן [ואפילו עכ"ם שהיה רגיל עד כה להשכיר לו רשותו] ולומר לו הרי לך שכירותך בעד רשותך שיהא לנו רשות לטלטל בחצרך לשנה כמו מלפנים. ואע"ג דלגבי עירוב איכא מ"ד בסוף

ומכח זה כותב "אפשר שיש להחמיר כשיטה זו שלא לערב בע"כ של בעה"ב אפילו מדעת אשתו היכי שאינו רגיל להשתתף עמהם", דצריך תרתי לטיבותא.

"מיהו בא"ר ראיתי שכתב שכדעה קמא יש לפסוק לקולא וצ"ע, איברא אפילו אם לא נרצה לפסוק כדעה זו להחמיר היכי שהבעל מוחה (להצריך תרתי לטיבותא), עכ"פ יש לסמוך לפסוק כמותם להקל לענין היכי שהוא רגיל לערב עמהם דבני החצר נכנסין ונוטלין ממנו בעל כרחו, ולא בעינן דעת אשתו כלל^{ימי}".

ומסכם "היוצא מכל זה, דמדינא מסתברא דהיכי שרגיל ואוסר בני החצר נוטלין אפילו בע"כ ולא בעינן דעת אשתו כלל, ועכ"פ שלא בידעתו בודאי יש לסמוך להקל דהא הרבה אחרונים מקילין אפילו לדעת הטור וכמו שכתבנו לעיל (בד"ה אבל)" דבני החצר נוטלים את פתו, ולא צריכים דוקא דעת אשתו או בני ביתו.

וע"ע בחזר"א (צט' סק"י) שכתב דינים העולים.

תנאי של "רגיל":

כתב הפמ"ג (א"א שסח' סק"א) "וכמה מקרי רגיל, עתו"ש בשס"ז ושכ"ה הביא מ"ש הש"ך ב"ד רכ"ו בשם הר"ן ז"ל בתרי זימני מקרי רגיל. עי"ד שם רכ"ו אות י"א בש"ך, ועכ"פ בשלש זימני וודאי רגיל מקרי. ואם ג' פעמים לא עירב עמהם תו לא מקרי רגיל".

✿ הערות והוספות ✿

²⁷ ומוסיף "דבאמת דעה קמא המצרכת דעת אשתו, גם בזה קשה שאין זו משמעות הש"ס כלל, וכן הרשב"א בעבוה"ק אף על פי שפסק ג"כ כסברת הרא"ש דאשתו מערבת שלא מדעתו, היינו אפילו בע"כ של בעל, מ"מ בזה כתב להדיא דבני החצר נכנסין ונוטלין בע"כ ואפילו בלא דעת אשתו".

וכתב בשעה"צ (סקל"ז) "ולא העתקתי דברי הב"ח שמחלק בין אשתו לשכ"ל, משום שאחרונים החזיקו בדעת השולחן ערוך".

סיכום למעשה

דין עירוב בע"כ, הוא דבר לא מצוי שישראל יתנגד לזכות בעירוב, כך שבדרך כלל דין זה לא נוגע.

ובגוי שמתנגד להשכיר דירתו, בזה הדין שאם אפשר לשכור מאשתו, מבני ביתו או משכ"ל, שוכרים מהם אם לא מוחה בפירוש.

ואם מוחה בפירוש, לפי השו"ע מהני, ולפי הגר"א הוא מח' רא"ש ורמב"ם. וא"כ לכתחילה נמנעים מלסמוך על היתר זה.

סימן שס"ז דבעירוב אם רגיל לערב ואינו רוצה עכשיו באין ונוטלין ממנו בע"כ, הכא שאני דאין מדמין עכ"ם לישראל לענין כפיה בדבר מצוה".

והוסיף בשעה"צ (סקל"ד) "בתו"ש ובעצ"א כתבו דבלא"ה א"א שיועיל בע"כ בזה, דכל עיקר תקנת השכירות היה כדי שלא ידור עמו ומשום דעכו"ם לא מוגר, ואם מהני בעל כרחו מה הועילו חכמים בתקנתן".

שכירות משכ"ל בע"כ (שפב' סי"א)

השו"ע (שפב' סי"א) מביא דין שכירות מאשתו ומשכ"ל ביחד, ומבואר דלא חילק ביניהם, וגם בשכ"ל לפי הגר"א לא מהני אם מוחה בו בפירוש [אבל אם לא מיחה בפירוש אלא רק שלא רצה להשכיר מעיקרא מודה דמהני].

שער ההלכה חלק ב' דין מומר ותינוק שנשבה

א. דיני מומר

שבתות בצנעא כאן במומר לחלל שבתות בפרהסיא".

גמ' סט: "ישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות, שאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות, מפני שאמרו ישראל נוטל רשות ונותן רשות ובנכרי עד שישכיר וכו', רב אשי אמר האי תנא הוא דחמירא עליה שבת כעבודה זרה".

מומר באיסור דרבנן (שפה' ס"ג)

מבואר בשי' רש"י הנ"ל דאם הוציא במזיד הוי מומר, והרי שם איירי שהוציא לחצר שיש לה מחיצות כדן, ועבר על איסור הוצאה דרבנן, ומ"מ נחשב מומר.

וכן נקטו תוס' (ד"ה כאן), הרא"ש (סי' יג') והמרדכי (סי' תקטז), והוסיפו להוכיח מהא דהגמ' לא תירצה את סתירת דברי ר"י "איבעית אימא בפרהסיא ול"ק כאן באיסורא דאורייתא כאן באיסורא דרבנן".

וכ"פ השר"ע (שפה' ס"ג) "ישראל מומר לעבודת אלילים, או לחלל שבתות בפרהסיא אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כעכו"ם".

ומשמע דדוקא בחילול שבת הוי מומר אפי' באיסור דרבנן, אבל במומר לע"ז הוי מומר דוקא באיסור דאורייתא. וכ"כ החזו"א (פז' סק"ח) דמומר באיסור דרבנן לא הוי מומר לכל התורה,

גמ' סט. "תניא עד שלא נתן רשותו הוציא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטל דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אינו יכול לבטל". ופירש רש"י "קסבר ר' יהודה מחלל שבת אין יכול לבטל בלא שכירות".

אמנם **תוס' (ד"ה הוציא)** חולקים ד"לא משמע כלל לפרש ברייתא זו מטעם מומר, חדא דלמה ליה למנקט הוציא הוה ליה למימר שחילל שבת בכל מלאכה שחילל, ועוד דמשמע דמשום דהוציא בשבת זו דקתני עד שלא נתן רשותו הוציא, ועוד דמשמע סתם הוציא בכל ענין בין בצנעא בין בפרהסיא".

וכותבים "ומפרש ר"י דהכא לאו מטעם מומר קאמר, דמומר לא שייך אלא באדם הרגיל לחלל שבתות ואינו נזהר כלל, אבל הכא לא ברגיל איירי אלא שבמקרה בעלמא אירע כך שהוציא שהיה דחוק לפי שעה, ואם בשבת שעברה עשה כן אפי' במזיד לא היה מזיק כלום אפי' לר' יהודה דלאו מומר הוא כדפירשתי, אלא דוקא בשבת זו דמאחר שהחזיק ברשותו אינו יכול לבטל, כמו החזיק אחר ביטול דאין יכול עוד לבטל".

גמ' שם "אמר ר' יהודה אומר בלשון אחרת מהרו ועשו צורכיכם במבוי עד שלא תחשך ויאסר עליכם אלמא נכרי הוא, והא אנן עד שלא יוציא תנן וכו', לא קשיא כאן במומר לחלל

נשיאה כסייה, אמר כגון זה מבטל רשות לרבי יהודה".

בכמה פעמים נעשה מומר (שם)

ברש"י שפירש שאם הוציא במזיד לא מבטל משום דהוי מומר, מבואר דאפילו בחד זימנא נעשה מומר. ותוס' חולקים עליו "דמומר לא שייך אלא באדם הרגיל לחלל שבתות ואינו נזהר כלל".

לענין הלכה, המ"ב (סק"ד) כותב "ודוקא בשרגיל בעון זה אבל אם חילל שבת בחד זימנא בפרהסיא לא מיקרי מומר, וי"א דאפילו בחד זימנא מקרי מומר".

וכשפוטו משמע שנוקט לעיקר כשי' תוס' שהביאם בסתם. אמנם בשעה"צ (שפא' סק"ב) נוקט לעיקר שנעשה מומר בפעם אחת. וכך נוקט בביאווה"ל (לט' ס"א ד"ה או מומר).

והחז"א (יר"ד סי' ב' סקט"ז) נוקט לעיקר דנעשה מומר דוקא בג' פעמים.

עוד כתב (שם סק"ב) "וזה בעושה לתיאבון, אבל בעושה להכעיס אפשר דבפ"א נעשה מומר".

עוד יש לציין דברי הביאווה"ל (ד"ה או) "אם הוא מוטעה בדבר שחשב שמותר לו לעשות כן, מסתברא שאין זה בכלל מומר".

המיר בשבת לאחר שעירב או ביטל (שפא' ס"א, שפה' ס"ד)

הב"י (שפא' ס"א) מביא דברי ר' ירוחם שלמד "אבל רש"י לפי פירושו וקצת הפוסקים אוסרים במזיד אפילו החזיקו, כי כבר הוא מחלל שבת בפרהסיא ואינו מבטל". מבואר דגם אם המיר באמצע שבת אוסר.

והוא חומרא מיוחדת בחילול שבת דאפילו מומר לחלל באיסור דרבנן לא מבטל "דטעמא דביטול רשות תלי בחילול שבת משום דכיון דהוא מומר לשבתות בטלו חכמים דירתו לענין דיני שבת ואינו בעירוב ובביטול רשות".

ואם מומר לחלל שבת באיסור מוקצה, כתב הביאווה"ל "מסתפקנא אם ה"ה איסור מוקצה או כיון דהוא רק טלטול בעלמא לא נעשה מומר עי"ז. אח"כ מצאתי בתפארת ישראל שהחמיר ג"כ במוקצה, וצ"ע".

מומר בצנועא (שם)

מבואר בגמ' דמומר לחלל שבת הוי מומר דוקא אם מחלל שבת בפרהסיא. וכן פסק הש"ע (שפה' ס"ג) "ישראל מומר לעבודת אלילים, או לחלל שבתות בפרהסיא וכו' הרי הוא כעכו"ם, ואם אינו מחלל אלא בצינועה, אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא כישראל ומבטל רשות".

אמנם זה דוקא במומר לחלל שבת, אבל במומר לע"ז כתב המ"ב (סק"ג) דהוי מומר "אפילו בצינועה".

עוד כתב (סק"ד) "ודע דכל זה כשהוא עובר לתיאבון, אבל להכעיס אפילו בשאר עבירות ואפילו שלא בפרהסיא דינו כעכו"ם".

גדר "פרהסיא", כתב המ"ב (סק"ד) "ופרהסיא מקרי כשחילל בפני עשרה מישראל או שידע שיתפרסם ביניהם".

והוסיף (סק"ו) "ואם מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול אף שעושה דבר זה בפני כמה אנשים, גם זה לצנועה יחשב", וכמבואר בגמ' "ההוא דנפק בחומרתא דמדושא כיון דחזייה לרבי יהודה

שנקט שם בשעה"צ סק"ב] אוסר. משמע דמומר באמצע שבת לא אוסר.

ויש לציין דכל הנידון הזה שייך דוקא לענין ביטול. אבל בעירוב, פסק הש"ע (שפה' ס"ד) "ישראל שהמיר והיו לו בתים בשכונת ישראל שעירב לכל השנה, אם אין לו פתח אחר כלל הוא אוסר בכל שבת שחל לאחר שהמיר". דמבואר דאוסר דוקא לשבת אחרת, אבל לאותה שבת לא אוסר.

ופירש המח"ש "דשבת הואיל והותרה הותרה, דהא מע"ש לא היה עומד להמיר והיה העירוב ראוי להתקיים"רמ"א.

ב. תינוק שנשבה או מי שאבותיו פרשו מדרכי תורה (שפה' ס"א)

אותם כעכו"ם משום דמנהג אבותם בידם וכו', מ"מ לענייננו לא שייך זה, דכל עיקר הטעם דגזרו בעכו"ם כדי שלא ילמד ממעשיו, אם כן גם בצדוקי שייך זה, כיון דעל כל פנים מתנהג בעכו"ם, ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו בידו, ונוקט להחמיר.

והחזו"א (פז' סק"ד) דוחה את טענת המ"ב "מה שטען שסוף סוף שייך שלא ילמוד ממעשיהם, אין זו טענה, דלא אמרו חכמים אלא במי שדינו כעכו"ם ולא בכל מתנהג בדרך עקש".

ונוקט "תינוק שנשבה בין העכו"ם דינו כישראל ושחיטתו מותרת, שהוא בחזקת שאם יודיעוהו וישתדלו עמו כשיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשוב לא יזיד לבלתי שב, אמנם אחר שהשתדלו

וגוף דברי ר"ו בביאור שיטת רש"י צ"ע, שכתב (ד"ה בד"א) "וגבי ישראל שביטל איכא למימר דאפילו לר' יהודה מהניא חזקה, ובמה דברים אמורים דברי הכל הוא", מבואר דאפילו לר"י שנעשה מומר בהוצאה, מ"מ מהניא חזקה שלא יאסר. וכ"כ החזו"א (פז' סקט"ו) "ומפרש"י מבואר דאחד שבטל רשותו ואח"כ המיר אינו אוסר, אע"ג דהשתא אינו בתורת ביטול".

וכן נראה להלכה מסתימת הש"ע (שפא' ס"א) שפסק "המבטל רשותו והוציא אח"כ מביתו לחצר וכו' אם החזיקו בו כבר וכו' אינו יכול לחזור מביטולו", והמ"ב (שם) לא חילק שלפי שיטת רש"י שנעשה מומר בפעם אחת [וכפי

הש"ע (שפה' ס"א) פוסק "צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב".

ופירש המ"ב (סק"א) הא דיכול לבטל "ואף על פי שבוודאי מחלל שבת בפרהסיא וכו', צדוקי שאני שמוחזק כן מימי אבותיו ומנהג אבותיו בידו, כ"כ ב"י". [ובב"י (ס"ג) הוסיף "ובהני מזיד דידהו כאונס הוי, דמעשה אבותיהן בידיהם, והוה ליה כתינוק שנשבה בין הגויים"].

אמנם המ"ב מוסיף ומביא "ודעת כמה פוסקים שאף צדוקי כשמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם". וכ' בשעה"צ (סק"ב) לחזק את דעת המחמירים במחלל שבת בפרהסיא, "ומסתברא עוד לומר דאפילו אם נימא בעלמא דלא נשוה

✽ הערות והוספות ✽

^{רמ"א} משא"כ בביטול דלא אמרינן הותרה [הראיה דאם קדם והוציא הרי זה מבטל את הביטול ואסור לטלטל]. אמנם אכתי יל"ע דלאחר חזקה לכו"ע אינו יכול לחזור בו, ומדוע לא נימא הותרה. ועיי' בזה בסוגית יורש.

והוא תלוי במח' הנ"ל, דלפי הב"י מבטל ולא מערב, ולפי המ"ב דינו כגוי, מכיון ששייך טעם התקנה שלא ילמד ממעשיו, ואין לו תקנה אלא בשכירות.

אמנם לפי החזו"א "צריך למוד שיעור ידיעתו אי לא חשיב מזיד" ושיעור זה "תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו". [ועל הצד דדינו כישראל, זוכין עירוב עבורו].

עוד כתב (יו"ד ב' סקכ"ח) "בהגה"מ פ"ו מהלכות דעות כתב דאין רשאין לשנאתו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה, ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר"י מולין דמצוה לאהוב את הרשעים מה"ט והביא כן מתשובת מהר"מ לובלין, כי אצלנו הוא קדם תוכחה שאין אנו יודעין להוכיח". נמצא שגם אם הוכיחו אותו ולא שב, אכתי אין זה ראייה שדינו כגוי, שאין אנו יודעין להוכיח²².

וכתב החוט שני (ח"ב פ"מ אות ג') בדעת החזו"א "יהודי שגדל ונתחנך בין הגויים ולא יודע מדת ישראל כלל, דינו כתינוק שנשבה. ואף אם יודע ושמע שהוא יהודי ושישנם יהודים שמאמינים שיש בורא לעולם והוא נתן לנו תורתו ומחוייבים אנו לקיימה וכו' דינם כתינוקות שנשברו".

עמו והוא מזיד וממאן לשוב דינו כמומר, ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו וכו', וכמו כן אותן שאבותיו פרשו מדרכי הציבור והוא נתגדל ללא תורה, דינו כישראל לכל דבר, ונמי צריך למוד שיעור ידיעתו אי לא חשיב מזיד, ואותו שדיינין ל' כאנוס זוכין עירוב עבורו".

העולה בדן תינוק שנשבה או מי שאבותיו פרשו מדרכי ציבור והוא נתגדל ללא תורה:

א. שיטת הב"י דדינו כישראל שמבטל, אבל אינו מערב [כיון שאינו מודה בעירוב].

ב. שיטת המ"ב דדינו כעכו"ם דאין לו תקנה אלא בשכירות [כיון שמחלל שבת בפרהסיא ושייך בו טעם התקנה].

ג. שיטת החזו"א דתינוק שנשבה דינו כישראל [שהוא בחזקת שאם יודיעוהו לא יזיד לבלתי שב], ומי שאבותיו פרשו מדרכי ציבור צריך למוד שיעור ידיעתו אי לא חשיב מזיד, ועד כמה שמוגדר כאנוס הרי הוא כישראל וזוכין עירוב עבורו".

חילוני בן זמננו

חילוני בן זמננו, דינו כמי שאבותיו פרשו מדרכי הציבור והוא נתגדל ללא תורה.

✧ הערות והוספות ✧

²² עוד כתב (שם סקט"ז) לענין דין מורדין: "ונראה דאין דין מורדין אלא בזמן שהשגחתו ית' גלוי' כמו בזמן שהיו נסים מצויין ומשמש בת קול, וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, והכופרין אז הוא בנליות מיוחדות בהטיית היצר לתאוות והפקרות, ואז היה ביעור רשעים גדרו של עולם שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורעניות לעולם ומביא דבר וחרב ורעב בעולם, אבל בזמן ההעלם שנכרתה האמונה מן דלת העם אין במעשה הורדה גדר הפרצה אלא הוספת הפרצה שיהי' בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות ח"ו וכיון שכל עצמנו לתקן אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שדינו מגעת". וביאר בחוט שני (ח"ב פ"מ אות ג') דדברי החזו"א נאמר על זמננו "שבעוה"ר ישנם רבים מעמינו שאינם שומרים תו"מ ומגדירים עצמם שהם יהודים, ויש ששומרים על קלה כבחמורה, ממילא אדם שלא חונך בתורה ויר"ש אינו יודע שהאמת היא עם המקיימים את תורתנו הקד' ורוצה להיות כאותם שאינם מקיימים את התורה, ועל זה כתב בחזו"א שיש לדונם כתינוקות שנשבו וכו', אבל הרמב"ן דיבר על זמנו שכל עם ישראל שמר על התורה והמצוות וידעו והאמינו שהקב"ה ברא את העולם ונתן לנו את תורתו והתורה מחייבת אותנו לקיים מצוותיה, והכל ידעו שהרשעים והמומרים הם יוצאים מכלל היהודים, בזה כתב הרמב"ן שאין לך תינוק שנשבה אלא מי "שלא הכיר תורת ישראל מעולם" אבל זה שצומד בין ישראל והולך ומדבק בחקותיהם של העכו"ם מן המורדין הוא".

ודעת הגרש"ז² דחילוני הגדל בארץ בזמננו אין לו דין תינוק שנשבה, דאינו נחשב אנוס אלא שוגג, ואין נחשבים כאנוסים אלא אלו שעלו מארצות רוסיה והדומים להם. וכן דעת כמה פוסקי זמננו.

העולה לדינא, שיש להחמיר בחילוני של זמננו לדונו כגוי ולהצריכו שכירות [כשיטת המ"ב, וגם לחזו"א הוא תלוי בכל אחד בפנ"ע³].

תינוק של חילוני

כתב בשבט הלוי (ח"י סי' סה) "שלדעת הרבה פוסקים יש להם דין תינוק שנשבה לא כאביהם". ונפ"מ לפגים שבבתי חולים [שאוסרים מכיון שנמצאים יותר מל' יום, ולא נטפלים להוריהם כיון שנמצאים לבד] דמהני להו עירוב.

ולכן היהודים שגדלו ברוסיה דינם כתינוקות שנשבו. "ולא רק יהודים שגדלו ברוסיה וכי"ב, אלא אף בארצנו הקד' בזמננו שרבים מבני עמינו מתחנכים לכפירה ולחיות חיי הפקר והוללות ולא חונכו בדת משה וישראל, דינם כתינוקות שנשבו וכו', אך פורקי עול שיודעים שתורתנו תורת אמת והתורה מחייבת כל יהודי לקיים את כל מצוותיה, ויודעים את זה או משום שנתחנך בדרך התורה ופירש, או שכך נהגו אבותיהם ואבות אבותיהם, רק הם נתרגלו ונתחנכו לחיי הפקר, יש לחוש שדינם כמומרים שאין הם כאנוסים אלא מזידים אחר שבשאת נפש עוברים על תורת ה'". ומסיים "ובזה יש לדון על כל אחד ואחד בפני עצמו כמבואר בחזו"א לעיל".

נמצא לפי"ז שכל חילוני בארץ הוא ספק אם דינו כישראל או כגוי, עד שיתברר על כל אחד בפנ"ע.

ג. דין מחלל שבת בצנעא לתיאבון, ואינו מודה בעירוב (שפה' ס"א וס"ג)

בישראל שאינו מודה בעירוב כן יוכל לערב. [וכפשוטו הסברה היא דכיון שדינו כישראל, לא פלוג חכמים בישראל].

והפמ"ג מציין לדברי הא"ר (סק"א) שכותב "בפירוש המשנה לרמב"ם פרק הדר מצאתי, פושע ישראל כשאין מחלל שבת בפרהסיא ולא עבד עבודת אלילים מבטל רשותו ואינו מערב". ולפ"ר משמע שנוטה להחמיר דלא מהני עירוב לומר בצנעא.

השו"ע (שפה' ס"ג) פסק דמומר המחלל שבת בצנעא "אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא כישראל ומבטל רשות". וכתב המ"ב (סק"ד) דהיינו דוקא במומר לתיאבון.

והנה השו"ע סתם וכתב רק ד"מבטל רשות". וכתב הפמ"ג (מש"ז סק"א) "ומומר בצנעא ואין מודה בעירוב צ"ע אם יוכל לערב".

ומבואר דלמרות שפסק השו"ע (ס"א) דצדוקי דינו כישראל ומבטל "אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב", מ"מ מסתפק דילמא

✽ הערות והוספות ✽

² שיטת המ"ב להחמיר אפילו אם גדל בחו"ל בין הגויים, מכיון ששייך טעם שלא ילמד ממעשיו. ולפי החזו"א יש מקום להקל במי שגדל בחו"ל בין הגויים דדינו כתינוק שנשבה ומהני ליה עירוב, אמנם הגדל בא"י הרי הוא בכלל הספק, ולכן ישכור ממנו על הצד שדינו כגוי, ומ"מ יזכה ג"כ את העירוב לכל מי שיכול לזכות, דעל הצד שדינו כישראל לא פשוט לשכור ממנו, ובפרט במקום ששוכרים משכור"ל.

לענין מעשה, מתי שיש מומר לחלל שבת בצנעא לתיאבון, היה נראה מעיקר הדין שיש לסמוך על החזו"א והגר"ז דמהני לזכות לו עירוב. אמנם מאחר ויש לחשוש דאותו מחלל שבת אינו מודה במצות עירוב^{ימ}, וגם שמשמעות הפמ"ג והא"ר להחמיר דלא מהני לו עירוב, לכן מן הראוי לשכור ממנו [בנוסף על העירוב^{יח}].

ולענין לשכור משכו"ל: למרות דלא מהני בו עירוב משום שאינו מודה בעירוב, מ"מ גם לא מהני לשכור משכו"ל מאחר ודינו כישראל [דלכתחילה נקטי' דאין שכו"ל בישראל]. אמנם כתב החזו"א (סק"ג) דלא חוששים לכזה מצב "דלדידן ליכא מחזיקים בקצת המצות", ועד כמה שלא מודה בעירוב הרי הוא בכלל הבלתי מאמינים "ולבלתי מאמינים אף אם אינם מחללי שבת בפרהסיא, מ"מ דינן כמומר ומהני שכירות" משר העיר.

אמנם החזו"א (פז' סק"ג) פוסק ד"למחללי שבת בצנעא לתיאבון מהני עירוב".

וכ"כ השר"ע הרב (שפה' ס"ג בסוגריים) "ואם אינו מחללו אלא בצנעא אפילו מחללו באיסורי תורה הרי הוא כישראל לכל דבריו ומבטל רשות (או מערב)".

ומ"מ יש לציין מש"כ המ"ב (סק"ב) "ה"ה אם רק אינו מודה במצות עירוב אינו יכול ליתן חלק בעירוב". והיינו דאם כופר בתורה שבע"פ או לפחות במצות עירוב, לא מהני בו עירוב.

וכ"כ החזו"א (סק"ב) "אינו מאמין בדברי חז"ל אין דינו כמומר כיון שהוא מחזיק במצות ומקיימן וכו', ומיהו לענין לזכות עירוב עבורו אפשר דאינו בתקנת עירוב וכו' והיינו אע"ג דמשמר בפרהסיא ודינו דמבטל רשות מ"מ אין מערבין עמו".

ד. בענין אם יש למומר דין גוי לקולא שלא יאסור על ישראל יחיד, ושישכרו משכירו ולקיטו

גם לקולא. נפ"מ שלא אוסר כשדר עם ישראל יחיד^{יט}.

מומר הדר עם ישראל יחיד
יל"ד בישראל מומר שדינו כגוי, האם עשוהו כגוי

✽ הערות והוספות ✽

^{יח} יש שטענו דמכיון שהחזו"א כתב בסקי"ג דמהני עירוב למחלל שבת בצנעא, ע"כ דלא חשש שמא אינו מודה בעירוב. אמנם זה לא טענה, דהחזו"א שם איירי בכה"ג ששוכר משר העיר, ועל זה קאמר דממ"נ כולם מתוקנים, דאם יש שם אחד שמודה בעירוב ורק מחלל שבת בצנעא לתיאבון, מהני ליה עירוב, ואם לא מודה בעירוב הרי הוא בכלל הבלתי מאמינים דמהני להו שכירות משכו"ל.

^{יט} מכיון דשכירות תלוי בנושא אם מהני שכירות בישראל, [ומ"מ על הצד דלא מהני להו עירוב, סומכים על השכירות כמו שהבאנו לעיל דיש לסמוך בשעת הצורך דמהני שכירות בישראל (אפילו לשיטת החזו"א), ומלבד זה, לפי החזו"א דלהלן מבואר דעד כמה שלא מודה בעירוב הרי הוא בכלל הבלתי מאמינים שדינו כגוי ומהני ליה שכירות כגוי], לכן יש לעשות את השכירות רק "בנוסף" על העירוב [דעל הצד שמודה בעירוב, עפ"י הגר"ז והחזו"א דמהני ליה עירוב, הרי זה עדיף משכירות מישראל].

^כ זו שאלה מצויה בשומר תו"מ וחילוני הגרים בקומה עליונה, דאם דינו כגוי לקולא, לא אוסר ומותר לטלטל בקומה. וכן נפ"מ בבתי מלון שיש חדר אוכל אחד בו אוכלים כל השומרי תו"מ [דדינם כישראל יחיד] ויש עוד חדר אוכל לשאר האורחים, דאם דינם כגוי גם לקולא לא אוסרים.

ונחלקו בזה בביאור דברי תוס' לענין כותי וצדוקי:

תוס' (סא: ד"ה הדר) שואלים על ראב"י שאמר שמי שאינו מודה בעירוב [כגון כותי וצדוקי] לא אוסר עד שיהיו ב' ישראלים הדרים בחצר ואוסרים זע"ז, "וא"ת והרי כותים דלא חשידי אשפיכות דמים ולא ארביעה וכו' א"כ שכיחי דדיירי ונגזור בחד". ומתמצים "ואומר ר"י דעיקר תקנה משום עכו"ם איתקן שמא ילמד ממעשיו ולא משום צדוקי וכותי, ואגב שאסרו בעכו"ם אסרו נמי בכותי, וכיון שלא נאסר אלא ע"י עכו"ם לא החמיר בהן יותר מן העכו"ם".

הגאון לומד בתוס' דראב"י ס"ל דכותים גירי אריות נינהו ומשום כך לא אוסרים ביחיד, דאין דירתם דירה ולא גזרו בהו יותר מגוי. ובעוד דרך כותב לפרש דלעולם ס"ל דגירי אמת נינהו ואוסרים מדינא, והא דאמר דלא אוסר עד שיהיו ב' ישראלים, היינו לענין הא דלא מהני בהו עירוב וביטול, אבל ודאי שגם בישראל יחיד אוסר אלא דבכה"ג לא תיקנו שלא יועיל בו עירוב וביטול.

העולה מדבריו בב' הביאורים, דאם כותים גירי אמת, ודאי נתנו לו דין גוי רק לחומרא ולא לקולא, ואוסר גם בישראל יחיד. אלא דיש חילוק, דבישראל יחיד שאוסר מדין ישראל, גם ההיתר הוא כדין ישראל ע"י עירוב וביטול, משא"כ בב' ישראלים שאוסר מדין גוי והיתירו כמו גוי בשכירות.

גם **ברעק"א** (הגה' שו"ע שפה) הביא "בחידושי אהער"ז דפ"ח ע"ב בתוס' ד"ה למימרא כ' דמ"מ להחמיר דינו כישראל דיחיד במקום מומר אוסר דאף על פי שחטא ישראל הוא, ובזה מהני

ביטול כיון דהאיסור רק מכח דדנין אותו כישראל".

ומבואר ג"כ דדינו כגוי רק לחומרא, ואוסר בישראל יחיד, אמנם ס"ל דבכה"ג דוקא ביטול מהני ולא עירוב, וכמו שפסק השר"ע (שם) דלא מהני עירוב בצדוקי משום שאינו מודה בעירוב.

וה**שפ"א** ג"כ לומד כמו הגאון דעשאוהו כגוי רק לחומרא, וכותב "וכיון דדינו כעכו"ם דבעי שכירות א"כ גם בדר עם ישראל אחד נמי בעי שכירות, דאין סברא לומר שיהי' צריך עירוב אם הוא עם ישראל אחד ואם יהי' ב' ישראלים עמו יהי' צריך שכירות, דהא הוי מילתא דסתרי אהדדי".

מאידך, **החזו"א** (פז' סקי"א) חולק על הבנת הגאון בתוס', וכותב "משמע מדבריהם דכי היכי דדירת עכו"ם לא שמה דירה מן הדין ה"נ דירת מומר וצדוקי, דלא החשיבו חכמים דירתם לענין תקנת עירובי חצירות אלא משום שמא ילמוד ממעשיו הצריכום שכירות, ונראה דה"ה כותי מחלל שבת בצניעא לאחר שגזרו עליהם אין דירתם דירה ואין אוסר ביחיד וכו' דאין כותי אוסר ביחיד לאחר שגזרו, אע"ג דקדם שגזרו היה אוסר ביחיד כרשב"ג". והיינו שלמד דנתנו לו דין גוי גם לקולא.

העולה מן הדברים, דנחלקו האחרונים אם עשו כותי (לצד שהם גירי אמת) וצדוקי (לסוברים שדינם כגוי) כגוי רק לחומרא או גם לקולא. ולפי השיטות שעשו אותו כגוי רק לחומרא, ואוסר גם בישראל יחיד, נחלקו באיזה אופן מתיר את רשותו: א. לגאון ע"י עירוב או ביטול, ב. לרעק"א ע"י ביטול ולא ע"י עירוב, ג. לשפ"א ע"י שכירות דוקא.

אבל אכתי יל"ד דזה דוקא צ"פ לשיטתו שלומד שם דדינו כגוי רק לחומרא, אבל לפי המקילים דדינו כגוי לקולא, יש מקום להקל גם לשכור משכ"ל.

והנה נראה פשוט דמנהג ישראל הוא כן לשכור משכ"ל של מומר, כמו שהיו שוכרים משר העיר, והרי היו שם בעיר מומרים, ולא מצאנו שהיו שוכרים מהם שכירות פרטית. [והטעם: או משום שסברו דבזה לא שייך הנידון של גוי לחומרא, או דסברו כשיטת המקילים דדינו כגוי לקולא].

וכ"כ החז"א (פז' סק"ג) "ואנו ששוכרין מן השר או מאריסו שכירו ולקיטו, אע"ג דיש בעיר מחללי שבת בפרהסיא ומחללי בצינעא ובלתי מאמינים, משום דלמחללי שבת בפרהסיא מהני שכירות רעועה וכו' ולבלתי מאמינים אף אם אינם מחללי שבת בפרהסיא מ"מ דינן כמומר ומהני שכירות". מבואר דמהני שכירות משכ"ל של מומר.

העולה לדינא

ישראל יחיד הדר עם מומר, מכיון שהוא מח' הפוסקים יש להחמיר שהמומר אוסר. ולכתחילה יש לשכור ממנו. אבל באופן שלא יכול לשכור ממנו, יש לסמוך להקל לשכור משכ"ל [כמנהג ישראל להקל בזה, וגם בצירוף השיטות דדינו כגוי לקולא]. ובשעת הדחק, שלא יכול לשכור

ומבואר בדברי הפוסקים שלא חילקו בזה בין כותי וצדוקי למומר¹²¹, ולכן גם לעניננו יהיה תלוי במח' הנ"ל.

שכירות ממומר בפחות משהו פרוטה

עוד יל"ד במומר שצריכים לשכור את רשותו, האם מהני שכירות בפחות משר"פ. וכתב החז"א (פב' סקט"ו) "דאע"ג דצדוקי כעכו"מ (ואפילו לקולא, לשיטתו לעיל), מ"מ לענין ממון שיעורו כישראל וצריך ש"פ". מאידך בתר"ש (שפה' סק"ד) כתב להקל בזה, וטעמו "אפשר דכיון שנתנו לו דין עכו"ם תו לא חלקו דינו לעכו"ם כיון שאינו אלא מדרבנן".

שכירות משכ"ל של מומר

עוד יל"ד האם מהני לשכור משכ"ל של מומר כדין גוי, או דלא מהני כדין ישראל.

וכפשוטו היה נראה שזה לא תלוי במח' הנ"ל, דדוקא לענין האיסור דירה נחלקו דדינו כגוי רק לחומרא, אבל לענין היתר הרשות הרי תיקנו שדינו כגוי דתיקונו ע"י שכירות [אפילו לשיטות דלא מהני שכירות בישראל], וא"כ ה"ה שיהיה תיקונו כגוי דמהני גם שכירות משכ"ל. ובאמת לא מצאנו בגא"י, רעק"א ואבה"ע שיחמירו לענין זה.

אמנם בצ"פ (על הרמב"ם פ"ב הט"ז) כתב דגם בדר עם ב' ישראלים לא מקילים לשכור משכ"ל.

✽ הערות והוספות ✽

¹²¹ עיי' שו"ת יד אליהו (סי' יב') שנקט דכותי וצדוקי דינם כגוי רק לחומרא, וכתב "ואין להקשות לפז' למה לא כתבו הפוסקים האי דינא דצריך ביטול עכו"פ ביחודי, י"ל משום דהאידינא אין נפ"מ לדינא כי הצדוקי הרי כישראל וכו' והכותי גוי גמור באמת, וכן משומד, וגבי גוי אמרי' דלא שמי' דירה". חזי' דחילק בין מומר דדינו כגוי גם לקולא לבין כותי וצדוקי דדינם כגוי רק לחומרא. [אמנם גם לדבריו י"ל דזה דוקא במשומד באיסור דאורייתא, אבל מומר לחלל שבת באיסור דרבנן דהוה מומר רק לענין עירובין, י"ל דבוה מודה דדינו כגוי רק לחומרא].

הוא "רגיל" לבא הרי הוא אוסר מיד. ובהם ודאי מהני לשכור ממנהל הבי"ח מדין שכר"ל, והטעם דיש כאן צירוף נוסף, דכמו שמצאנו באחרונים [מלבד השפ"א] שכתבו דמתי שמומר אוסר בישראל יחיד מהני להתיר אותו ע"י ביטול כמו ישראל, כיון שאיסורו מדין "ישראל", ה"ה כאן כיון שכל איסורו רק מדין "גוי" [דאילו ישראל אורח לא אוסר אפילו אם רגיל לבא, כהכרעת המ"ב והחזו"א, מובא להלן ח"ד אות א'] מהני להתיר אותו ע"י שכירות משכר"ל כמו גוי.

כלל, לפחות יעשה עירוב [כשיטת הגאון], ובצירוף השיטות דדינו כגוי לקולא].

ב' ישראלים הדריים עם המומר, המומר ודאי אוסר, ולא שייך בזה היתר של עירוב, ולכן יש לשכור ממנו. ובשעת הדחק נראה להקל לשכור משכר"ל [על סמך מנהג ישראל].

מומרים העובדים בבית חולים: דין העובדים האלו שאוסרים^{רמ"ח}, אפילו שלא באו לל' יום ודין אורח שלא אוסר עד ל' יום, מ"מ בגוי הדין שאם

✻ הערות והוספות ✻

^{רמ"ח} דוקא עובדים שבאים לביה"ח לכל השבת או לפחות לרוב היום, אבל מי שעובד רק משמרת אחת לא אוסר [דמקום פיתא של סעודה אחת לא אוסר].

שער ההלכה חלק ג' דין שכירו ולקיטו

ישראלי הרי זה משכיר שלא מדעתו". מבואר כישטת הראב"ד דאפילו אם השכ"ל ישראל שוכרים ממנו.

ובביאור דברי שמואל דנותן עירובו ודיו, כתב הב"י ב' מהלכים: א. שמואל איירי בשכ"ל של ישראל [כשי' הראב"ד]. ומתקשה על ביאור זה, דנמצא גמ' מפורשת שיש היתר של שכ"ל בישראל, ואיך הרמב"ם השמיט דין זה. ומכח זה מפרש פירוש אחר: ב. לעולם איירי בישראל שהוא שכ"ל של גוי, ובעי תרתו, גם שכירות וגם עירוב^{רמט}.

ונאמרו ב' מהלכים בהבנת דברי הב"י: א. המאמר מרדכי (סק"י) לומד דכוונת הב"י דמה שצריך גם עירוב בנוסף לשכירות, היינו בכה"ג שיש לשכ"ל דירה משלו בחצר, אבל אם אין לו דירה בחצר אלא דר בבית העכו"ם והוא שכירו, "אפשר דבשכירות רשות העכו"ם סגי וא"צ ליתן עירוב"^י. ב. מאידך, הלבוש לומד דאפילו אם השכ"ל אינו מבני החצר ואין לו דירה בחצר, מ"מ צריך תרתו, שכירות ועירוב.

גמ' סד' ע"א [ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק, אמרו ליה אוגר לן רשותך, לא אוגר להו וכו'] אמר רבא ליזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי, דהוה ליה כשכירו ולקיטו, ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו".

גמ' סו' ע"א "אמר רבי יוחנן שוכר כמערב דמי וכו', ומה מערב אפילו שכירו ולקיטו אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו".

שיטת רש"י: שמואל איירי בישראל שהוא שכ"ל של גוי דמערב, וריו"ח איירי בגוי שהוא שכ"ל של גוי דשוכרים ממנו. והגמ' לא איירי כלל בשכ"ל של ישראל.

שיטת הראב"ד: שמואל איירי בישראל שהוא שכ"ל של ישראל דמערב, וריו"ח איירי בישראל שהוא שכ"ל של גוי דשוכרים ממנו, ולא סגי בעירוב.

שיטת הרמב"ם: הרמב"ם (פ"ב הי"ב) פוסק בשכ"ל של גוי "אפילו היה שכירו או שמשו

✽ הערות והוספות ✽

^{רמט} ומה שאמר שמואל נותן עירובו "ודיו", פירש הב"י דזה "לענין שאין צריכים לשכור מהגוי, אבל לעולם צריכין לשכור מהישראל שתחתיו של גוי הוא קם, וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל".

^י יוצא שאין חילוק בין ב' המהלכים של הב"י, דלפי ב' המהלכים ס"ל לרמב"ם כשי' הראב"ד דשוכרים משכ"ל גוי אפילו אם הוא ישראל, אלא שכותב ב' פירושים בביאור דברי שמואל, ונפ"מ אם יש ראייה לדין שכ"ל בישראל.

א. היתר רשות הגוי ע"י שכירו ולקיטו

דירת הגוי²¹, אמנם העירוב והשכירות נעשים בחלק של הישראל, וממילא הגוי נותר.

שיטת הש"ע והמ"ב בישראל שהוא שכ"ל של גוי (שפב' סי"א וסי"ב)

הש"ע (שפב' סי"א) פוסק "משכירו ולקיטו, שוכרים אף על פי שהוא מוחה". ולהלן (סי"ב) כותב "אם אינו רוצה להשכיר, יתקרב לו א' מבני החצר עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהוה ליה כשכירו ולקיטו, ומשכיר שלא מדעת העכ"ם. ויש אומרים שאינו צריך להשכיר, אלא נותן עירובו ודיו".

והנה אין הבדל בין שכ"ל לשאיל מיני' דוכתי', שניהם הם דין שכ"ל. ובסעיף יא' סתם שצריך "לשכור" משכ"ל, ואילו בסי"ב הביא בזה מח'. וי"ל דבסי"א איירי בשכ"ל שהוא גוי ולכן ודאי צריך שכירות, או דסמך על מה שמפרש בסי"ב.

בשיטה הראשונה, הש"ע פסק את הרמב"ם שצריך לשכור מהשכ"ל. וסתם ולא פירש שצריך גם עירוב בנוסף על השכירות [כמו שפירש בב"י]. ובשלמא לפי המאמ"ר לא פירש כן משום

להלן יתבאר אם יש דין שכ"ל בישראל. וכאן נתמקד בעיקר ההיתר שנאמר בשכ"ל של גוי.

בגדר ההיתר של שכ"ל, נאמרו כמה מהלכים, ונביאם כאן בקצרה²²:

א. יש מהלך דשכ"ל נחשב "בעלים" של הדירה ואין דירת הגוי אוסרת כלל, והא דהצריכו עירוב או שכירות זה כדי להתיר את דירת השכ"ל הישראל שנחשב בעלים של הדירה, ולא מחמת הגוי²³.

ב. יש מהלך של הב"י דשכ"ל מהני מדין שכירות, כאילו השכ"ל שכר את דירת הגוי. וגם למהלך זה דירת הגוי כבר הותרה, והשכירות או העירוב נועדו להתיר את דירת השכ"ל הישראל.

ג. מאידך, יש מהלך דשכ"ל מהני מדין שליח, ולמהלך זה העירוב והשכירות נועדו להתיר את דירת הגוי²⁴. [ויתבאר להלן דטעם זה נקטו לעיקר הטור והש"ע].

ד. ויש עוד מהלך דשכ"ל מהני מדין אחד מערב עבור כולם [כמו ב' דיירים בבית אחד], וגם למהלך זה העירוב או השכירות נועדו להתיר את

✻ הערות והוספות ✻

²¹ מהלכים אלו התבארו בהרחבה בסי' ו'.

²² לפי מהלך זה בשיטת הראב"ד דשכ"ל נחשב כבעלים, מוכח דמהני שכירות בישראל. ומהלך זה לא יתכן לשיטת הרמב"ם הסובר (פ"ב הט"ז) דלא מהני שכירות בישראל.

²³ לשיטת רש"י דאם השכ"ל ישראל סגי בעירוב, יתפרש דאין הכוונה ל"שליחות" ממש, אלא מעין "מורשה" לפעול בבית הגוי, וכיון שהשכ"ל ישראל הרי הוא יכול לפעול ע"י עירוב [דאין חיסרון להתיר דירת גוי ע"י עירוב, אלא רק שהגוי עצמו לא יכול לערב, אבל אם ישראל מערב במקומו א"ש].

²⁴ לשיטת רש"י דאם השכ"ל ישראל סגי בעירוב, הרי זה מהני להתיר גם את חלק הגוי, דאין חיסרון להתיר דירת גוי בעירוב אלא רק שהגוי עצמו אינו יכול לערב, ולכן כאן שהישראל והגוי דרים ביחד בדירה, מהני העירוב של הישראל להתיר את כל הרשות.

בעירוב משום האי בית של עכו"ם, דחשבינן ליה כאלו דר שם".

וביאור דבריו, דלפי המהלך של שליחות או אחד מערב עבוד כולם, פשוט שצריך עירוב גם אם אינו מבני החצר, דהרי זה המתיר את דירת הגוי. ודברי המ"ב דלכאורה לא צריך עירוב הם לפי מש"כ כביאור הב"י דשכ"ל הוי כמו שוכר, דמועיל מדין שאחד מבני החצר שוכר עבור כולם, והעירוב בא להתיר את דירת הישראל, ולכן אם לא דר שם לא צריך עירוב.

ומ"מ כתב שצריך לערב "דחשבינן ליה כאילו דר שם". והביאור בזה: דהנה הקה"י (סי' יט' אות ז') שואל דדין זה שאחד שוכר עבור כולם נאמר דוקא באחד מבני החצר, אבל מי שאינו מבני החצר לא יכול לשכור. וע"כ צ"ל שהחשיבו את השכ"ל "כאילו דר שם" ונחשב כאחד מבני החצר שיכול לשכור, ולכן צריך עירוב אפילו שאינו דר שם בפועל¹⁷¹.

לדינא, כתב המ"ב (סקמ"א) "ולכתחלה נכון לחוש לסברא הראשונה" להצריך שכירות. ולא צריך גם עירוב בנוסף¹⁷², כמש"כ בשעה"צ (סקמ"ה) דפי' הראשון שבב"י עיקר.

ויש לצייין דבלשון הטור והשו"ע מבואר שנקטו לעיקר דההיתר של שכ"ל הוא מטעם שליחות, וכן מבואר ג"כ במ"ב [כפי שיתבאר להלן בדין יחוד מקום, שותפין ועוד].

דבאמת העירוב נצרך רק אם יש לו דירה בחצר, ופשוט דאז צריך עירוב עבור דירתו. אמנם לפי הלבוש צ"ב. ויש מקום לפרש דכיון דהשו"ע איירי ב"אחד מבני החצר", לכן לא חש לפרש שצריך גם עירוב בנוסף, מכיון שבין כך צריך עירוב עבור הדירה שלו.

ועי' **בשעה"צ** (סקמ"ה) שכ' "ודע, דאם אינו מבני החצר, לסברא הראשונה משמע בלבוש דצריך שכירות וגם עירוב, דחש לפירוש השני המבואר בבית יוסף בדעת הרמב"ם, אבל במאמר מרדכי מפפק בזה ומצדד דאינו צריך לערב".

ומסיק "ובאמת פירוש הראשון שבבית יוסף עיקר בדברי הרמב"ם", דסגי בשכירות לחוד ולא צריך עירוב בנוסף¹⁷³.

בשיטה השניה, השו"ע פוסק את שי' רש"י דסגי בעירוב.

ופירש המ"ב (סקמ"מ) "ס"ל לדעה זו דל"ד שכירות מתיר בעכו"ם ה"ה שאלה, וממילא שאילתו מועיל בעד כולם כמו בההיא דס"ט לענין שכירות". וכוננתו לביאור הב"י דשכ"ל נחשב כמו שוכר מהעכו"ם, דהדין דאחד שוכר עבור כל בני החצר, וזה המתיר את דירת הגוי.

וכתב במ"ב (סקמ"ב) "לכאורה משמע דלא צריך לערוב אלא כשהוא מבני החצר וכמו שמירי המחבר, אבל בחידושי הרשב"א משמע דאפילו אינו דר בחצר הצריכהו חכמים ליתן חלק

✽ הערות והוספות ✽

¹⁷¹ ולפי מהלך זה, מוכח שיש היתר של שכ"ל בישראל, כפי שהתבאר לעיל.

¹⁷² ובעוד דרך כתבנו לפרש בסי' ו' ענף א' אות ד'.

¹⁷³ ואם יש לו דירה בחצר, צריך עירוב בשביל הדירה שלו. [ולפי מה דהקיל המ"ב (שפ' סקי"ג) דמהני שכירות בישראל, א"כ סגי ליה בשכירות על דירתו ודירת הגוי ביחד. אמנם להלן יובא לדון דשכירות על דירת הגוי יתכן גם בשבת ופחות משו"פ, ואילו שכירות על דירתו צריכה להיות כמו שכירות מישראל ביום חול ובשו"פ].

למי מגיע כסף השכירות (שפב' סקמ"ז)

יל"ד בשכירות משכ"ל [לשי' הראב"ד והרמב"ם, וכמו"כ לשיטת רש"י בשכ"ל שהוא גוי^{נח}], למי הולך כסף השכירות.

לפי המהלך דשכ"ל מהני מדין בעלים או מדין אחד מערב עבור כולם או מדין שוכר, פשוט דהכסף מגיע לשכ"ל, אבל לפי המהלך של שליחות, הכסף מגיע לבעלים הגוי.

הבי' (שפב' סי"ב) מביא משו"ת הרשב"א לגבי שכירות מגזבר המלך שכותב "והשכירות נופל הוא לכיס המלך". דלמד כמו המהלך של שליחות, ולכן הכסף מגיע לבעלים.

ומבואר בדבריו דאפילו אם נטל השכ"ל את השכר לעצמו, מ"מ מהני השכירות להתיר את רשות הגוי. ורק אם נתחלף השכ"ל, בזה מביא לדון כדלהלן:

"איכא למידק בשכירות דידן שאינו נופל לכיס המלך שהדבר פשוט הוא שהגזבר לוקחו לעצמו, אם כן נאמר שכשנתחלף לא יועיל השכירות".

ומביא ב' סברות להקל בזה: "ונראה לי שמאחר שהשכירות הוא של מלך, אע"פ שהגזבר נוטלו לעצמו אינו מגרע בזה כח השכירות דמכיסו של מלך קא גזל, א"נ שמאחר שדמי שכירות זה אינו סך גדול, וגם כי אין זה דבר שעולה על לב המלך שיבואו לשכור הרשות בדרך זו, ומנהג למלכים שמשרתיהם וגזבריהם זוכים בדברים מועטין הניתנים להן ואינן מטילין אותם לכיס המלך, א"כ הוי כאילו זכה המלך בשכירות זה ונתנו לגזבר, ומפתורא דמלכא קא זכ".

וכותב הא"ר (סקט"ז) נפ"מ בין ב' טעמי הב"י בשכ"ל שלקח את המעות לעצמו, דלפי הטעם הראשון א"ש דמכיסו של בעלים קא גזל, אבל לפי הטעם השני שדרך המלך למחול, זה לא שייך בשכ"ל רגיל. ונוקט להלכה כמו הטעם הראשון להקל.

להלכה: המ"ב (סקמ"ז) נוקט דהשכר מגיע לבעלים, [והיינו משום דס"ל דשכ"ל מהני מטעם שליחות]. ואם נטל השכר לעצמו, מביא את הא"ר ד"מיקל בזה גם בשכיר ולקיט" דאפילו אם נתחלף השכ"ל לא צריך לשכור מחדש.

שכירות בשבת ובפחות משו"פ

גוי שהוא שכ"ל של גוי, פשוט דשוכרים ממנו בשבת ובפחות משו"פ, דבין אם השכירות נצרכת עבור השכ"ל ובין עבור הבעלים, שניהם גויים.

וישראל שהוא שכ"ל של גוי, אם השכירות נצרכת עבור השכ"ל [כגון למהלך של בעלים, אחד מערב עבור כולם או שוכר], צריך שכירות ביום חול ובשו"פ, משא"כ לפי המהלך של שליחות דהשכירות נצרכת עבור הגוי, הרי יש מקום לשכור בשבת ובפחות משו"פ.

אמנם כתב המאירי [שלמד מטעם שליחות] "ומסופקני אם ישראל שנעשה שכירו משכיר בשבת". וצ"ע להלכה אם שייך להקל בזה.

שכ"ל שאין לו רשות להשתמש בבית הבעלים (שפב' סי"ד)

הביאוה"ל (שפב' סי"א ד"ה או) כותב "ועיין בעצי אלמוגים אות כ"ג בסי"ד שכתב דבעינן דוקא

✽ הערות והוספות ✽

^{נח} או אפילו בשכ"ל שהוא ישראל, לפי הנראה במ"ב (שפ' סקי"ג) להקל דיש שכירות בישראל.

ומבואר ברמ"א שאפשר לכתחילה לשכור מגזבר שסלקו מן הגזברות ורק אוכל פרס מהמלך.

וכותב הביאור"ל (שם ד"ה ועדיין) "הנה לפי המבואר בכאן דאף שנסתלק הגזבר ונתמנה אחר על מקומו דבודאי אין לו עכשיו שום שלטון על העירות אפ"ה כיון שמקבל עדיין פרס מהמלך חשיב כעבדי המלך ויכולין לשכור הרשות ממנו, הרי שאין אנו מקפידים אם יש לזה ששוכרים ממנו רשות על העיר ורק כיון שלהמלך בעצמו יש לו רשות עליהם וזהו מעבדיו יכולין לשכור ממנו (וכן הביא על דין זה הרמ"א בשם ר"ט דכל עבד מעבדיו הקטנים לא גרע משכירו ולקיטו), וא"כ צ"ע מזה על הח"א בכלל ע"ה והבאתיו לקמן סימן שצ"א במ"ב דאין לשכור הרשות מפקיד החיל מפני שאין להם רשות על העיר ורק משרי הפאליציא ע"ש, ולפי המבואר כאן אין קפידא בזה דהלא עכ"פ פקיד החיל עבדי המלך הם ומקבלי פרס ואדרבה עדיפא מגזבר שנסתלק שאין לו שום שירות עתה ורק שמקבל פרס ולמה לא ישכרו מהם".

ומסיק "בכ"ז נראה לענ"ד שאין לדחות דברי הח"א, דמשמעות הפוסקים דענין שכירו ולקיטו שיכולין לשכור ממנו הוא מפני שיש לו רשות להשתמש בבית ובחצר אדונו וכמש"כ בבה"ל בשם עצי אלמוגים, וא"כ פקיד החיל אשר באמת אין להם שום רשות על בתי העיר בלא שרי הפאליציא אין להם דין שכירו ולקיטו כלל, ולפ"ז דין ההגה כאן בגזבר שנסתלק צ"ע למעשה דהא אין לו שום רשות על העיר וגם אין לו שירות מהמלך".

ויש לציין דדין זה תלוי בגדר ההיתר של שכר"ל, דאם ההיתר מדין שליחות, יש מקום להקל גם כשאין לו רשות להשתמש שם, אבל אם ההיתר

שיהיה לו לשכירו ולקיטו רשות להשתמש בביתו או בחצרו הא לא"ה לא".

וכבר פסק הרמ"א (שפב' סי"א) "ושכירו של שכר"ל של בעה"ב הוא כשכיר בעה"ב עצמו", וביאר המ"ב (סקל"ה) "והיינו כשיש לו להשכיר רשות לקחת שכיר שיהיה לו רשות להשתמש בכל הבית, דאז הו"ל שכירו ג"כ כאלו היה שכיר של בעה"ב".

וכן לגבי שר העיר, כותב השו"ע (שצא' ס"א) "במקום שכל צרכי העיר אינם נעשים אלא על פי השר או הממונה שלו, ודאי ששכירות מהשר ההוא או משכירו ולקיטו מהני".

וכותב המ"ב (סקי"ח) "ולפ"ז מותר לשכור מהממונה של מלך, שהרי יש רשות להמלך להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר שלא מדעתם מדינא דמלכותא, וא"כ כל עבד מעבדיו הקטנים הוי כשכירו ולקיטו שהרי הממונה הוא במקום המלך. ונ"ל דוקא מהממונה ע"ז כמו זה שקורין פאליציא"א שידוע שכל דבר המלכות נעשה על ידו, ואפילו מהמשרתים שלהם שהרי יש להם רשות ליקח משרתים שעל ידיהם נתקיים כל צווי המלך, אבל מאנשי חיילותיו אפילו הראש שלהם לא מהני במקום שהוא אין ממונה על זה (ח"א)".

ומבואר דלא מקילים לשכור משכר"ל שאין לו רשות להשתמש בעצמו בביתם.

אמנם הרמ"א (שפב' סי"ד) פוסק דאם לא שכרו לזמן אלא בסתם, בטלה השכירות "אם שכרו מגזבר המלך ונסתלק לגמרי מן המלך, אבל אם לא סלקו רק מן הגזברות, ועדיין אוכל פרס המלך, עדיין מקרי שכירו ולקיטו ויוכל לשכור ממנו, ולכן גם שכירות הראשון עדיין קיים".

מדין בעלים, לא שייך להתיר כשאין לו רשות להשתמש שם.

העולה לדינא במסקנת המ"ב דלא מקילים לשכור משכ"ל של שר העיר אא"כ יש לשכ"ל עצמו רשות להשתמש בבתיים. וכ"פ החז"א (פב' סקל"ד).

שכ"ל שהסתלק מתפקידו או שמת (שפב' ס"ד)

אם שכרו משכ"ל לזמן:

השו"ע (שפב' ס"ד) פוסק "שכרו משכירו ולקיטו לזמן, אף על פי שסילקו תוך הזמן מהיות שכירו ולקיטו, מותרים עד תום הזמן".

וכתב המ"ב (סקמ"ה) דל"ד סילקו, אלא "הוא הדין כשמת השכיר ולקיט".

ובטעם ההיתר, כתב המ"ב (סקמ"ד) "דחשבינן אותו השכירות כאלו שכרו מהבעה"ב כיון שנחשב כאלו עשה ברשותו" [והוא כמו המהלך של שליחות].

והחז"א (פב' סקל"ד) כותב דלכאורה הוא תלוי בגדר שכ"ל, דאם השכ"ל מהני מדין שליחות "בזה הדין נותן דאע"ג דעבר מגזברותו מעשיו קימין", אבל אם מהני מדין בעלים "שפיר י"ל דאם עבר משכירותו בטלה שכירותו".

ומ"מ מסיים דאפילו אם מהני מדין בעלים, "נוהגין שלא להקפיד אם עבר הפקיד, וע"כ צ"ל דאנו סומכין דמהני שכירות אף לאחר שעבר, ואפשר הטעם כיון ששוכרין מהעכו"ם אף בשיירא שחנתה בבקעה שאינה שלה ושוכרין אף לשבתות הרבה כיון שעכשיו הוא דר, ה"נ שוכרין משול"ק כיון שעכשיו הוא דר, וכיון דחשיב שכירות הרי הוא כאילו שכר מהבעלים, ואם מת

הבעלים הרי השכירות קיים בשביל שול"ק, ואם עבר השכיר ומת הבעלים ג"כ נהיגין להקל תוך הזמן".

אם שכרו משכ"ל בסתם:

כתב הרמ"א (שם) דאם שכרו ממנו סתם ונסתלק לגמרי מן המלך בטלה השכירות.

אמנם מוסיף הרמ"א "אבל אם לא סלקו רק מן הגזברות, ועדיין אוכל פרס המלך, עדיין מקרי שכירו ולקיטו ויוכל לשכור ממנו, ולכן גם שכירות הראשון עדיין קיים".

וכבר כתב הביאווה"ל (ד"ה ועדיין) לחלוק על דבריו, אמנם מסיים ד"כל זה לענין לשכור ממנו לכתחלה, אבל לענין שיתבטל מה שהשכיר בשעה שהיה גזבר אף שלא השכיר לזמן רק בסתמא, בזה מסתבר כפסק הרמ"א ד"ל דאע"פ שסילקו המלך מהיות גזבר מ"מ אינו רוצה לבטל מעשים שעשה מכבר, וראיה שעדיין נותן לו פרס".

אמנם החז"א (פב' סקל"ה) חולק עליו, דכיון דאיירי בשוכר בסתם, "יכול לומר שלא השכיר אלא לשבת אחת, א"כ ע"כ צ"ל הא דמהני באינו חוזר שהוא כהודאה על שכירות וסגי בזה, ובזה שכירות שבת שני' מתאשרת בשעת כניסת שבת וכן בכל שבת ושבת, וא"כ אם אין בכחו להשכיר עתה אין בשתיקתו כלום וא"צ ביטול מעשיו אלא הן בטלין מפני שאין להם מאשר ומקיים".

שכירות לתקופה ארוכה (שפב' סקמ"ח)

המ"ב (סקמ"ח) כותב "ולכך יש ליזהר לכתחלה שלא לשכור סתמא משר העיר או ממשרתיו רק על זמן, דלפעמים נסתלק ובטל השכירות. ושיעור הזמן הסכימו הרבה אחרונים דיוכל

והטעם בזה, דכתב המ"ב (סקמ"ד) הא דלא בטל השכירות כשסילקו לשכ"ל בתוך הזמן "דחשבינן אותו השכירות כאלו שכרו מהבעה"ב, כיון שנחשב כאלו עשה ברשותו". והיינו דשכ"ל פועל מדין שליחות, דהוא מורשה לפעול בבית הבעלים, ומאחר ונחשב כשכירות מבעה"ב עצמו, מהני לשכור אפילו לתקופה ארוכה מתקופת התמנותו לשכ"ל.

לשכור על זמן ארוך ורב, אך לכתחלה טוב שלא לשכור רק עד עשרים שנה".

וויש לציין דלמרות שלענין שכירות מגוי כתבנו שא"א לשכור משוכר לתקופה העולה על זמן החוזה שלו עם המשכיר, מ"מ בשכירות משכ"ל לא מצאנו הגבלה זו, וכתבו בסתמא ששוכרים לתקופה של עשרים שנה, אפילו שדרך שכ"ל או משרתי השר שמתמנים לתקופה קצרה.

ב. היתר של שאילת מקום (שפב' סי"ב)

אמנם הא"ר (סקי"ג) חולק וכותב "ובעיני רחוק לילך חוץ מפשטיה דש"ס דף ס"ד דקאמר ולינח בה, ושכן כתב רבינו ירוחם. ומה שדקדק ב"י משמעות מרש"י ורמב"ם, לאו ראייה, דלא הוצרכו לפרש דמסתמא מניח בה כיון ששואל לזה. וכן מצאתי מבואר בראב"ן דף ע"ח [ד"ה ואם] דדוקא מניח בעינן ע"ש. וכ"כ בספר תניא [סי' יא] זה לשונו, ישים שם כלי אוכל דבר הראוי לטלטל בשבת ומותר".

השו"ע (שפב' סי"ב) כותב "אם אינו רוצה להשכיר, יתקרב לו א' מבני החצר עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהוה ליה כשכירו ולקיטור" [ודין שכ"ל כתב המ"ב להחמיר כמו השיטה הראשונה שצריך לשכור ממנו].

וכתב המ"ב (סקל"ו) דל"ד אחד מבני החצר, אלא "הוא הדין אפילו שלא מבני החצר" יכול לשאול רשות ושוכרים ממנו.

קנין על השאילת מקום

הב"י מוסיף וכותב "ומכל מקום נראה שצריך לקנות הקרקע באחד מהדרכים שנקנה בהם הקרקע לשאלה".

וכתב הנשמת אדם (כלל עה' סק"ה) על מה שפירש הב"י דלא צריך להניח חפץ בפועל, "עיקר הדברים צ"ע, שהרי כתב הב"י דצריך לקנות כדרך שקונין קרקע, והיינו כסף שטר וחזקה, והנה בזה לא שייך לא כסף ולא שטר וא"א אלא בחזקה, ועכ"פ צריך שיניח בו דבר כדאי' בח"מ סי' קצ"ב סעיף ט', וע"ש סי' קצ"ד, ולפ"ז אין כאן מחלוקת בדודאי צריך שיניח בו דבר מע"ש כדי לזכות

קיבל רשות להניח חפץ, ולא הניח בפועל

לשון הגמ' (סד). "לשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי", משמע שצריך הנחה בפועל.

וכתב הב"י (סי"ב סי"ד) "ופירש רש"י (ד"ה ליקריב) וישאיל לו מקום בחצרו לאתנוחי ביה מידי, נראה מדבריו אע"פ שלא הניח שום דבר מאחר דבידו להניח הוה ליה כשכירו ולקיטור, וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות עירובין (שם) שאל מן הגוי מקום להניח בו חפציו, ואף על פי שרבינו ירוחם (ני"ב ח"ו צא.) כתב וישים כלי או שום דבר, לישנא דתלמודא נקט דאמר ולינח ביה, ולא דוקא".

ברשותו, אבל א"צ שיהיה שם בשבת, ובזה י"ל דכ"ע מודים".

אמנם יש מקום לפרש דלפי הא"ר שמצריך דוקא שיניח חפץ בפועל, צריך שהחפץ ישאר שם, וצ"ע.

והחזו"א (פב' סקל"ג) חולק דלא צריך לקנות בקנין, אלא "נראה דבנתינת רשות לחוד סגי, והב"י לשיטתו דפי' דשאל מני' דוכתא הוא מדין שכירות והלכך צריך קנין, אבל למש"כ שכירו ולקיטו הוא ענין אחר, ונעשה שכיר בלא קנין".

לענין הלכה: כתב המ"ב (סקל"ז) דשואל מקום "קונה אותו המקום במה שהניח בו שום חפץ בערב שבת", [וציין בשעה"צ "ועיין חיי אדם" דא"א אלא בחזקה].

והוסיף המ"ב "ולדעת הרבה פוסקים מהני אף על פי שסילקו אח"כ משם, כיון שכבר קנה אותו המקום להניח בו כשירצה".

ולפי החזו"א לא צריך קנין בכלל, וגם לא הזכיר שצריך להניח חפץ בפועל. ונראה לשיטתו שלא צריך שום הנחה בפועל.

אם שאילת מקום ע"י קנין נחשב כשוכר או כשכר"ל

המ"ב (סקל"ט) כותב דלמרות שהצריך קנין על שאילת המקום, מ"מ צריך לשכור ממנו, "אבל בלא שכירות לא יועיל, דלא עדיף הישראל העומד במקומו ממנו, ולא דמי לחמשה שרוים בחצר המבואר בס"ט דשכירות אחד מהן די לכולם, שאני התם שאותו האחד עכ"פ שכר מהעכו"ם, משא"כ הכא שהיה רק בשאלה ממנו אינו מועיל, דלא התירו חכמים בעכו"ם רק בשכירות, ולא מהני בכאן שאלתו רק שיהיה

עומד במקומו להשכיר כשכירו ולקיטו וכאחד מבני ביתו".

אמנם החזו"א לשיטתו דשאלת מקום הוא בלי קנין, כתב "ולפ"ז י"ל דשאלה בקנין מועיל כשכירות, ואחד שואל לכלן, וא"צ לשכור ממנו אף לדעת הראב"ד ודעמי' המצריכים לשכור משכירו".

היתר שאילת מקום למעשה

לבקש מהשכן שישמור לו על המפתח:

למעשה, אפשר להתיר את רשות הגוי ע"י היתר של שאילת מקום, שאחד מהשכנים יגש לגוי ויבקש ממנו שישמור לו על מפתח ביתו, דע"ז הוי שואל ממנו מקום, ושוב יחזרו השכנים וישכרו ממנו.

ולמרות שלא הניח בעצמו את המפתח [ולפי המ"ב צריך קנין חזקה ע"י הנחת חפץ]. מ"מ מבואר במחנ"א (שכירות סי' א') לגבי קנין השתמשות, דעצם זה שיש לו השתמשות במקום הוי קנין, אפילו שהוא בעצמו לא עשה שום מעשה, ובקצוה"ח (סי' קצב) מבואר דלא ההשתמשות היא שעושה את הקנין, אלא מחילת השעבוד שנוצרה ע"י ההשתמשות היא הקנין, ומ"מ גם לדידי' לא צריך שהוא בעצמו יעשה מעשה.

אמנם דוקא בכה"ג מהני שאילת מקום, אבל אם מבקש ממנו רשות שיתלה תמונה בביתו, או להניח לו קופסת צדקה בביתו, מכיון שחפצים אלו משמשים את הגוי, אין זה נחשב שאלת מקום. ודוקא שמירת מפתח וכדו' נחשב לצורך השואל והוי שאלת מקום.

שכירות מהעיריה או מחברת חשמל:

וגם בשכירות מחברת חשמל או מהעיריה, נחשב שאילת מקום מכיון שהמונים לא עומדים

לשימוש הדייר, אלא לצורך החברה לגבות תשלום^{יט}.

ג. יחוד מקום (שפב' סי"ג)

הטור (שפב' סי"ג) פוסק דההיתר של שכיר ולקיטו שייך "דוקא כה"ג דמיחזי כשלוחו, אבל אם ייחד הכותי מקום בבית לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו שאינו כשלוחו בכל הבית, שאין לו אלא מקום המיוחד לו".

יחוד מקום כשלא מנע אותו בפירוש מלהשתמש בכל הבית

הב"י (סי"ב) כותב "משאיל לו מקום להניח בו כליו ולא אמר לו בפירוש זה המקום אני משאיל לך ולא שאר הבית, דכל שלא פירש לו כך אף על פי שלא השאיל לו אלא זווית אחת כיון שאפשר שלמחר יצטרך לזווית זו ויפנה כליו לזווית אחרת הוה ליה כאילו השאילו כל הבית, ובהכי ניחא לי מה שכתב וישאיל לו מקום בחצרו, דאפילו ברשות דחצר סגי כל שלא פירש ואמר איני משאיל לך רשות ביתי, כיון שאם למחר יצטרך מקום חצרו יפנה לתוך ביתו הוה ליה כאלו השאיל לו כל הבית".

להלכה, השו"ע (סי"ג) פוסק "אם ייחד לו מקום בבית שמשאיל לו, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית, לא מהני".

וכ' **הט"ז** (סקי"ד) "וכתב ב"י דהך יחד לו מקום פירושו שבפירוש מנעו מלהשתמש בשאר הבית,

אבל כשנותן לו חדר אחד סתם לא חשיב יחוד מקום. ולשון הטור לא משמע כן, ומשמע דהדר ביה ב"י ולא קבע כן בש"ע".

מאיך, **רעק"א** לומד דהשו"ע לא חזר בו, ומוסיף "ומבואר עוד בב"י אם נתן לו רשות לשמש בחצרו, אם לא אמר בפירוש איני משאיל לך רשות ביתי מהני, כיון דאם למחר יצטרך מקום חצרו יפנה לתוך ביתו הו"ל כאלו השאיל לו ביתו".

גם **הביאווה"ל** (ד"ה אם) לומד כמו רעק"א דהשו"ע לא חזר בו ואיירי "דוקא כשמנעו בפירוש מלהשתמש בכל הבית". ומ"מ מסיים ד"הב"ח חולק עליו בזה, והסכימו עמו הא"ר והט"ז דיש להחמיר אפילו בסתם דחשיב יחוד מקום ולא מהני.

יחוד מקום בתוך חדרו

אם ייחד לו מקום בתוך החדר בו הוא משתמש, מסתימת הפוסקים נראה שזה נחשב ייחוד מקום, אמנם **החזו"א** (צ' סקל"ז) כותב "ודוקא כשיחד לו חדר, אבל מקום בחדר לא מהני כיון דהמשכיר דר שם, ועדיף מיש לו למשכיר תפיסת יד בבית המושכר דהוי השוכר כאורח". [וכן הוא לשון **תוס'** (סו. ד"ה מערב) "אם ייחד הנכרי וכו' חדר אחד"].

✽ הערות והוספות ✽

^{יט} למרות שהיה מקום להתווכח דהמונה הוא לצורך הדייר, מכיון שהחברה לא מוכנה לספק מים וחשמל בלי מונה, וא"כ הדייר שרוצה מים וחשמל זקוק למונים. מ"מ נראה שאין זו טענה, דהדייר זקוק למים וחשמל, ולא יתנגד לקבל אותם בחינם, והמונה הוא צורך החברה שתהיה לה אפשרות לגבות תשלום.

יחוד מקום כשיש לגוי רשות להשתמש שם או שיכול לסלקו

תוס' (סו. ד"ה מערב, בתירוץ השני) כותבים "אם ייחד הנכרי לישראל שהוא שכירו ולקיטו חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו דהוי השתא הנכרי מסולק מישראל, ואין יכול לסלק הישראל, בכה"ג לא אמרינן נותן עירובו ודיו".

הב"ח (סק"ה) לומד בתוס' "נראה דכל היכא שהגוי יכול להשתמש בו דין שכירו ולקיטו יש לו, אע"פ דאין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית".

אמנם **הב"י (סי"ג)** לומד בתוס' "מ"ש התוספות אם יחד הגוי לישראל חדר א' להשתמש בו דהוי השתא הגוי מסולק מישראל, נראה לי דהיינו להצריך שכירות מגוי "ועירוב מישראל", אבל אם יחד חדר לישראל והגוי יכול להשתמש בו אבל אין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית, אין לישראל דין שכירו ולקיטו, ועירוב ושכירות דידיה אינו מעלה ולא מוריד^{רס}.

ובנוסף, **תוס'** כותבים עוד תנאי ליחשב יחוד מקום, ש"אין יכול לסלק הישראל", אבל אם יכול לסלקו שפיר נחשב שכר^{רסא}.

להלכה, המ"ב (סקמ"ג) מביא שיטת הב"ח והאחרונים שהסכימו לדינא "דהא דלא מהני

יחוד מקום היינו דוקא כשאין לו רשות להשתמש באותו מקום שייחד לו כלל וגם אין יכול לסלקו, וא"כ תו לא הוי כשלוחו כיון שאין לו שייכות עמו, אבל כשיש לו רשות להשתמש במקום שייחד לו או שיש לו רשות לסלק את הישראל, א"כ עדיין יש לו שייכות עם הישראל והוי כשלוחו".

ועי' **בשונה הלכות (אות כד)** שדייק בדברי החזו"א (צ' סק"ב) "דמשמע לכאורה מדבריו דאם אין יכול לסלק את השכור ללא מהני אפילו אם יש לו רשות להשתמש בכל הבית, וצ"ע".

שכירות מחברת חשמל ומהעיריה:

בשכירות מחברת חשמל או מהעיריה, הוי יחוד מקום. ומ"מ מהני לפי הב"ח [וכפי שנקט המ"ב להלכה] מכיון שהבעלים לא מסולק משם, דגם הבעלים יכול להשתמש במקום המונה ועל גביו.

[ולשיטת הב"י אין כזה היתר, ומ"מ יש מקום לדון דמהני מכיון שיכול לסלקו^{רסב}. אלא שיש בזה חיסרון אחר, דהב"י מצריך שיהיה לו רשות גם בביתו, ועפ"י חוק אין אפשרות להעביר את המונים לתוך הבית, נמצא שיש לו רשות רק בחצר והוה שכור^{רסג} בחצר, ועי' להלן דיתבאר דין שכור^{רסד} בחצר].

✽ הערות והוספות ✽

^{רס} ב"י לשיטתו שהיתר של שכור^{רסא} הוא דהוה כשוכר, א"כ צריך שיהיה לו רשות בכל הבית כדי שיחשב שכירות של כל הבית.

^{רסא} לא מבואר אם צריך דוקא שיוכל לסלקו לגמרי, או סגי שיוכל לסלקו ממקום למקום.

^{רסב} דיכול לסלקם שיעבירו את המונים למקום אחר [בתשלום], ויל"ד דסגי בהכי.

ד. שכו"ל בשותפים (שפב' סט"ו)

לשכור מן העכו"ם דוקא וכו', והטעם דלא תקנו חכמים דיהיה ידו כיד בעה"ב אלא בשכיר ולקיס דנגרר אחריו, אבל לא בשותפים שכח כל אחד מהם שוה בבית ואין כל אחד טפל לחבירו".

ובשעה"צ (סקנ"א) כותב שזה שיטת "הב"ח ומאמ"ר ותו"ש ובגדי ישע וכתרוץ קמא שבתוס', וכן העתיק הסמ"ג וסמ"ק תרוץ הראשון, וכן באו"ז שממנו הוציא הג"א דינו מבואר נמי כתרוץ הראשון, דבשותפים שכח כל אחד שוה לא מקרי שכירו ולקיסו, [וזהו דלא כפירוש הב"י בדברי הג"א, והב"י לא ראה ספר או"ז כידוע], והוא כפירוש הב"ח, וכן בספר נשמת אדם תמה על רמ"א שדחה תרוץ הראשון, וכן בספר גאו"י העתיק דנקטינן לחומרא אף כתרוץ הראשון".

ומ"מ בביאוה"ל (ד"ה אם) כותב מדעת עצמו "ונראה דאין להחמיר בזה כ"א לענין בע"כ דקי"ל דמשכירו ולקיסו שוכרין אפילו בע"כ דבזה כיון שכח שניהם שוין לא שייך לומר דהוי אצלו כשכירו ולקיסו, משא"כ במשכיר שלא בידיעתו בזה מסתברא לומר להיפוך כיון דכח שניהן שוה מסתמא מתרצה במה שחבירו עושה דשותפין לא קפדי אהדדי בדבר מועט כזה דסגי אפילו אם משכירו רק להניח חפץ אחד, ובפרט אם השכירות יפול לכיס השותפין".

ולמעשה, מחמירים בזה מאחר והש"ע פוסק דלא חשיב שכו"ל, וגם במ"ב ושעה"צ מביא מכל הפוסקים שהחמירו בזה, וגם החזו"א (פב' סק"ט) נוקט דלא מהני שכירות משותף, ורק בביאוה"ל

ישראל וגוי הדרים בשותפות

יל"ד בב' שותפין הדרים בבית אחד, ישראל וגוי, אם אפשר לשכור מהישראל מדין שכו"ל.

תוס' (סו. ד"ה מערב, בתירוץ הראשון) כותבים דאם "שניהם שותפים בבית, ישראל ונכרי, דלא הוי כשכירו ולקיסו". והר"י מקינון (מובא בתורא"ש ותור"פ) חולק ד"סגי בעירוב הישראל גם בשביל הגוי, כמו בשכירו ולקיסו"י²⁰⁷.

גם דברי תוס' דלא הוי שכו"ל, היינו בתירוצם הראשון, אבל בתירוץ השני נראה דלא סוברים כן, אלא גם בשותפין שייך שכו"ל.

לענין הלכה: הש"ע (שפב' סט"ו) פוסק "אם ישראל ועכו"ם דרים בבית א', צריך לשכור מהעכו"ם ולערב עם הישראל", דלא שייך היתר של שכו"ל בשותפין.

אמנם הרמ"א חולק דזה דוקא "אם יש לכל א' דירה בפני עצמו", ומפרש המ"ב (סקנ"א) הטעם דהוי כמו יחוד מקום דלא מהני, אבל "אי דרים בשותפות בכל הבית או אפי' מחולקים בכל הבית רק בחדר אחד יש רשות לשניהם להשתמש בו, אין צריך לשכור רק מאחד מהם". דס"ל דכן שייך היתר של שכו"ל בשותפין, כתירוץ השני של תוס'.

והמ"ב מביא "הרבה פוסקים חולקים אדברי רמ"א, ולדידהו אפי' משתמשים ביחד בכל החדרים לא מיקרי ישראל שכיר ולקיסו וצריך

✽ הערות והוספות ✽

²⁰⁷ הר"י מקינון לומד דההיתר של שכו"ל הוא מדין אחד מערב עבור כולם, ולשיטתו פשיטא דשותפין עדיף טפי.

כתב סברה מדעת עצמו להקל בזה. אמנם בשעת הדחק מסתמכים על סברת הביאווה"ל לשכור מהשותף אם לא מתנגד [בפרט שכן הוא שיטת הרמ"א].

ב' עכו"ם הדריים בשותפות

יש לציין דאזתה מח' קיימת גם בשני עכו"ם הדריים בשותפות בבית אחד, דלפי הרמ"א אם

דריים באותה דירה, סגי לשכור מאחד מהם, ולפי החולקים "צריך לשכור משניהם דוקא".

וכתב השעה"צ (סקנ"ב) "אף שאיזה אחרונים מביאין מריטב"א דמחלק בין ישראל ועכו"ם לשני עכו"ם, מכל מקום מיתר הפוסקים לא משמע לחלק בזה, אלא דעיקר הדבר תלוי לשני תרוצי התוספות".

ה. דין שכור"ל בחצר

נתן לו רשות רק בחצר הוי יחוד מקום. ומישב "דאפילו ברשות דחצר סגי כל שלא פירש ואמר איני משאיל לך רשות ביתי, כיון שאם למחר יצטרך מקום חצרו יפנה לתוך ביתו, הוה ליה כאלו השאיל לו כל הבית".

ויל"ע מה הוקשה לב"י, הרי לחמן אסר עליהם במבוי, וסגי במה שיש לו רשות בחצרו¹⁰⁷. ומבואר בב"י דשכור"ל בחצר לא מהני, וצריך דוקא שיהיה לו רשות בביתו [שהוא המקום פיתא של הגוי הגורם לאיסור].

שיטת החולקים על הב"י

אמנם לפי החולקים על הב"י [המה הב"ח, א"ר וט"ז, והסכים עמהם הביאווה"ל (סי"ג ד"ה אס)] דאפילו אם לא פירש שלא משאיל לו את כל ביתו, מ"מ חשיב יחוד מקום, א"כ שוב צ"ע דברי רש"י איך מהני מה ששואל מקום בחצרו, הרי יחד לו רשות דוקא בחצרו ולא בביתו.

וע"כ צ"ל דס"ל דמהני שכור"ל בחצר, כפשטות דברי רש"י.

הנה דין ברור הוא דגוי האוסר בחצר, סגי לשכור ממנו רשותו בחצר, ולא צריך לשכור ממנו גם את רשות ביתו [ויהיה מותר לטלטל בחצר, אבל אסור להוציא מבית הגוי לחצר].

אמנם לענין דין שכור"ל, יל"ד אם סגי שיש לו רשות בחצר או שצריך שיהיה לו רשות בביתו דוקא.

שכור"ל בחצר של גוי

הגמ' (סג:) מביאה מעשה "ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק", שאסר עליהם במבוי, ועל זה אמר רבא (סד.) "ליקרב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי, דהוה ליה כשכירו ולקיטו". ופירש רש"י "ישאיל לו הנכרי מקום בחצרו לאתנוחי ביה מידי, דכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי, הוה ליה האי ישראל כשכירו ולקיטו של נכרי".

שיטת הב"י

ותמה הב"י (שפב' סי"ב) איך מהני שאילת מקום "בחצרו", הרי צריך שיהיה לו רשות בביתו, ואם

✽ הערות והוספות ✽

¹⁰⁷ וא"ת שצריך רשות בבית כדי להתיר גם את ביתו של לחמן, מ"מ מנ"ל לב"י שרצו להתיר גם את ביתו, דמכח זה חידש בכוננת רש"י דכל שלא פירש שלא משאיל לו בביתו נחשב כיש לו רשות גם בביתו.

שכ"ל בחצר המשותפת לישראלים וגוי

אמנם אכתי יש לתמוה, אם רש"י בא לאשמעי' חידוש שלא צריך שיהיה לו גם רשות בביתו, וסגי שישאל ממנו מקום בחצר, היה לו להשמיענו חידוש יותר גדול, דסגי שישאל ממנו רשות במבוי [ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמון], שאסר עליהם ב"מבוי", ומדוע צריך רשות בחצרו דוקא.

אלא זה דין מוסכם, דמכיון דאיירי שאחד מבני המבוי בא ושואל ממנו רשות, אם ישאל רשות במבוי, הרי לא נתוסף לו שום זכות מכח השאלה, דגם בלי זה זכותו להשתמש במבוי, לכן צריך דוקא שיהיה לו רשות ב"חצרו" הפרטית של לחמון, דהתוסף לו רשות מכח השאלה, ועי"ז נעשה שכ"ל ושייך לשכור ממנו^{רס"ה}. וה"ה בחצר המשותפת לישראלים וגוי [דהגוי אוסר עליהם בחצר], לא סגי שישאל רשות מהגוי בחצר, אלא צריך רשות בביתו דוקא. אמנם אם יבא בן חצר אחרת וישאל רשות, לכאורה י"ל דסגי בזה שישאל רשות בחצר [מכיון שלדידי' לא היה זכות בחצר מקודם]. ועי' בהערה^{רס"ו}.

לענין הלכה

הזכרנו דלפי הביאורה^ל שחולק על הב"י, ע"כ דס"ל דמהני שכ"ל בחצר.

וכן הוא מבואר בביאורה^ל (סי"א ד"ה או) שכותב "עיין בעצי אלמוגים אות כ"ג בסי"ד שכתב דבעינן דוקא שיהיה לו לשכירו ולקיטו רשות להשתמש בביתו או בחצרו", דמבואר דסגי שיש לו רשות בחצר לחוד.

ודבריו קאי על דברי השו"ע דמיירי בישראל "הדר עם העכו"ם בחצר". ומבואר דגם בחצר המשותפת, סגי שיש לו רשות בחצר [מכיון שהוא בן חצר אחרת, כסתם שכ"ל]. אבל בבן החצר לא מהני שכ"ל בחצר, כפי שהתבאר לעיל^{רס"ז}.

וכ"כ החזו"א (פב' סק"ט) דנהגו לשכור את כל העיר משוטר העיר "משום דחשיב כשכירו ולקיטו שיש לו רשות בכל חצר לצורך הממשלה וליכנס שלא ברשות, ונמצא דהוא עצמו הוי כשאל דוכתא בחצר ושוכרין ממנו, ורחוב העיר גם כן שוכרין ממנו דחשיב דיש לו יד בכל חלקי הדירון והוי כשכיר ולקיט, כיון דיש לו יד לשמש בעצמו ולעכב על העוברין לצורך".

דמבואר דלמרות שאין לשוטר העיר רשות בבתיים אלא בחצרות וברחובות, מ"מ יש לו דין שכ"ל לשכור ממנו. ובסתם עיר יש ודאי חצרות המשותפים שהגוי אוסר בחצר עצמה, ומ"מ מבואר דמהני.

✽ הערות והוספות ✽

^{רס"ה} ולא דמי לשכירות, דאחד מבני החצר שוכר את רשות הגוי בחצר וסגי. משום דע"י השכירות נעשה בעלים והגוי אורח וממילא לא אוסר, ולא צריך שיתוסף לו זכות מכח השכירות. משא"כ שאילת מקום דעד כמה דלא נתוסף לו זכות מכח השאלה, לא עביד מידי.

^{רס"ו} אמנם עיי' במנחת ישראל (סד). שכתב דבחצר המשותפת לא מהניא שאילת מקום בחצר לחוד, ואפי' הוא בן חצר אחרת, וביאר הטעם "כיון דהחצר שייך לאחרים ג"כ, ובהא דמשתמש שם אכתי לא מיחזי כשלוחו של בעה"ב הגוי", והיינו שלמד שלא סגי שנתוסף לו זכות מכח השאלה, אלא צריך גם שיהיה ניכר מכח מי הוא משתמש שם.

^{רס"ז} וזה דלא כהמנחת ישראל שהבאנו לעיל שכתב דגם בבן חצר אחרת לא מהני בחצר המשותפת.

ובשיטת השו"ע, לפי הס"ז (סק"ד) שכתב
השו"ע חזר בו מדבריו בב"י, נמצא דגם השו"ע
מודה דמהני שכ"ל בחצרי"ט. אמנם רעק"א
והביאוה"ל (ד"ה אס) נקטו שלא חזר בו (הובא
לעיל בענין יחוד מקום). וא"כ יתכן שיש מקום
לספרדים הנוהגים כהב"י להחמיר בענין זה.

שכירות מהעיריה או מחברת חשמל:

ולמעשה, בשכירות מהעיריה או מחברת חשמל
הוה שכ"ל בחצר, ואפילו לפי הב"י דכל שלא
פירש להדיא שלא משאיל לו בביתו חשיב שכ"ל
גם בבית, מ"מ כאן שעפ"י חוק אין אפשרות
להעביר את המונים לתוך הבית, נמצא שיש לו
רשות רק בחצר והוה שכ"ל בחצר. וא"כ יתכן
שיש מקום לספרדים להחמיר בזה¹⁵.

ו. היתר שכ"ל בישראל

"דילמא ה"מ בגוי דדירתו לא חשיבא כל כך דירה,
אבל בישראל לא".

עוד כתבו תוס' (עב. ד"ה ומודין) "ואע"פ שהקילו
בנכרי טפי מבישראל, דכי מושיל דוכתא לישראל
אחר דישראל נותן עירובו ודיו ואע"פ שאין
הנכרי רוצה להשכיר ובע"כ של נכרי, וכה"ג
בביתו של ישראל לא שרי, התם נמי טעמא
משום דדירת נכרי לא חשיב כ"כ. דמבואר דגם
על הצד שיש דין שכ"ל בישראל, מ"מ בע"כ ודאי
לא מהני.

-לענין דינא:

השו"ע סתם ולא הזכיר דין שכ"ל בישראל. ולפי
מה שדייק הב"י (שפב' ס"ב) בדעת הרמב"ם
דמדלא הזכיר לדין זה ע"כ דס"ל דלא מהני, נראה
דה"ה השו"ע לא ס"ל להאי דינא.

הראב"ד מפרש את דברי שמואל (סד.) שאמר
"אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו",
דאיירי בשכ"ל של ישראל. וכן דברי רבי יוחנן
(סו.) "ומה מערב אפילו שכירו ולקיטו אף שוכר
אפילו שכירו ולקיטו", ד"מערב" היינו בשכ"ל
של ישראל.

ומה דדימה רי"ח דין שכ"ל של ישראל לדין
שכ"ל של גוי, משמע דדינם שוה. וגם לענין
לערב משכ"ל של ישראל בע"כ של הבעלים,
יהיה תלוי בדין שכירות משכ"ל בע"כ [וכפי
שהתבאר לעיל בדין שכירות בע"כ¹⁶].

אמנם לפי רש"י לא הוזכר בגמ' דין שכ"ל
בישראל. וכפשוטו נראה שלא התחדש דין שכ"ל
בישראל.

ובתוס' (ריש ע:) מסתפקים בזה "דילמא הני מילי
בנכרי, אבל בישראל לא". ובתורא"ש מפרש

✧ הערות והוספות ✧

¹⁵ כפי שהתבאר לעיל דכיון שחזר בו מדבריו דמתי שלא פירש שלא משאיל לו בביתו הר"ז נחשב ששואל ממנו רשות גם בביתו,
א"כ שוב יקשה מה ביאור דברי רש"י שכתב שישאיל לו הנכרי מקום "בחצרו", וע"כ צ"ל דס"ל דמהני שכ"ל בחצר.

¹⁶ ויש לציין דמה שחלק המנחת ישראל וכתב דבחצר המשותפת לא מהניא שאילת מקום משום ד"לא מיחזי כשלוחו של בעה"ב
הגוי", שהצריך שיהיה ניכר מכת מי הוא משתמש שם. חשש זה לא שייך במוני מים וחשמל, דניכר היטב ממי הוא מקבל רשות,
דיש מוני פרטי לכל דייר.

¹⁷ דהשו"ע פסק דשוכרים אפילו אם הוא מוחה, אמנם הגר"א נקט דלשיטת הרמב"ם לא שוכרים בע"כ אם הוא מוחה בפירוש,
אבל אם לא מוחה בפירוש [רק שלא התרצה מעיקרא להשכיר], שוכרים ממנו בע"כ.

סי"ב) הביא שיטת הרמב"ם ושיטת רש"י, וכתב המ"ב (סקמ"א) "ולכתחלה נכון לחוש לסברא הראשונה" (כשי' הרמב"ם), ומשמע מדבריו דהוא לחומרא להצריך שכירות בשכ"ל ולא מהני בעירוב, אבל אם יש חומרא בשיטה השניה הוא גם חושש לה, ונמצא שיש להחמיר גם את שי' רש"י דלא מהני שכ"ל בישראל. לכן המ"ב סתם בזה.

ולמעשה, נוהגים להחמיר בזה ולא סומכים על שכ"ל בישראל, וכ"פ החז"א (פב' סקל"ד).

אמנם בשעת הדחק, מכיון שיש כמה ראשונים בהם יש משמעות דמהני שכ"ל בישראל [לפחות כשהוא דר בבית הבעלים^{רע"א}], אין לפסול עירוב בגלל חומרא זו, ובפרט כשזה לא בע"כ של הבעלים^{רע"ב}.

ז. שכירות משר העיר (שצא' ס"א)

ותמה הב"י (שצא' ס"ב) "והא פשיטא שאין דבריהם בשר שהבתים שלו והשכיר לבני העיר ויכול לסלקם, דאטו מפני שהוא שר העיר גרע דהא אפילו שאר משכיר דעלמא כהאי גונא שוכרין ממנו וכו', אין לומר שדבריהם בשר שאין הבתים שלו אע"פ שיש לו רשות להניח כליו בכל בית שירצה, שהרי הוכחנו לעיל בסימן שפ"ב דל"ד משכיר אלא ה"ה לאינש אחרנא כל שיש לו רשות להניח כליו בבית שוכרין ממנו".

ויסוד שיטתו מבוססת על הבנתו בדעת הרמב"ם [כביאורו השני בב"י], ועל שיטת רש"י דאין דין שכ"ל בישראל.

ובשעה"צ (שפב' סקמ"ה) שכתב לעיקר כביאור הראשון של הב"י ברמב"ם [דהוא כשי' הראב"ד], נמצא שיש דין שכ"ל בישראל. ומ"מ כתב (סקל"ד) דהא דמהני שכ"ל בגוי אפילו בע"כ, טעמו "כיון דמעיקר הדין אין דירתו אוסרת אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו הקילו בה להיות אפילו שכירו נחשב לענין זה כבעה"ב", אבל בישראל לא מהני בע"כ, וכפי שחילקו התוס'.

אמנם מ"מ המ"ב סתם, ולא פירש להדיא שיש היתר של שכ"ל בישראל. ויל"פ דדוקא לשי' הרמב"ם קאמר דהעיקר כפירוש הראשון של הב"י, וממילא יש שכ"ל בישראל, אבל לשי' רש"י הרי אין דין שכ"ל בישראל. והשו"ע (שפב'

המרדכי (סי' תקט"ו) מביא "פסק רבינו מאיר בשני יהודים הדרים בכרך אחד שאין די בזה שקונין רשות מן השר לערב אלא צריכין לשכור מכל אחד, כדאיתא בפירקין האחין והשותפין הדרים בחצר בזמן שהן אוכלין משל אביהם שהן מקבלי פרס אין צריכין לערב אבל אוכלין משל עצמן אף על פי שדרים בבית אביהם צריכין לערב, אף כאן אע"פ שקנו רשות השר הואיל שאינם מקבלים פרס מן השר כלומר שאינם אוכלין משלו צריכין לשכור מכל אחד ואחד".

✿ הערות והוספות ✿

^{רע"א} עיי' רשב"א (סד). שכתב בדעת רש"י "אבל שכ"ל של ישראל בזמן שאין לו שם מקום פיתא או מקום לינה וכו' אינו נותן עירובו", דמבואר דאם השכ"ל דר שם, שוכרים ממנו אפילו לדעת רש"י.

^{רע"ב} ענין זה מצוי כשיש מחלל שבת בצנעא דחוששים שלא מודה בעירוב והרי הוא צריך שכירות, ורוצים לסמוך על היתר של שכ"ל [כגון בשכירות מחברת חשמל וכדו'], דלכתחילה לא מהני. אמנם הזכרנו לעיל מש"כ החזו"א (פד' סקי"ג) "דלדידן ליכא מחזיקים בקצת המצות", וממ"נ או דדינו כישראל ומהני ליה עירוב, או שלא מודה בעירוב והרי הוא בכלל הבלתי מאמינים "ולבלתי מאמינים אף אם אינם מחללי שבת בפרהסיא, מ"מ דינן כמומר ומהני שכירות" משר העיר [שכו"ל].

שירצה ואין בני המדינה מעכבין עליו, וכיון שכן ס"ל להרב"י ז"ל אף שעדיין מחוסר מעשה מ"מ יפה כחו".

עוד מביא הב"י משו"ת הריב"ש (סי' תכז) "בנדון זה יש לומר שכיון שדבר ידוע שהאדון יכול להניח כלים בבתי אנשיו ואין מוחה בידו, ואין זה שלא כדין שכך נהגו, א"כ לא גרע משכירו ולקיטו ויכול להשכיר הרשות".

והב"ח חולק ומוכיח דלא סומכים על תפיסת יד של שר העיר בבתי העיר על ידי הנחת כליו.

ומוסיף ד"גם הריב"ש בסימן תכ"ז שכתב לסמוך על תשובת הרשב"א דהיכא דיש לו תפיסת יד לא גרע משכירו ולקיטו כו', מסיק שטוב להשמר שלא להכניס ולהוציא מבתי גוים רק מבתי היהודים זה לזה דרך המבוי, וטעמו כי דרך הרבים הוא לעולם לאדון העיר בין שהוא המלך בעצמו בין שהוא השר שהעיר שלו, דבר ברור וידוע הוא שיכול הוא לשנות הדרכים כפי רצונו ולתת דרך מצד אחר, וכיון שיכול לשנות הדרכים ומבואות העיר יכול ג"כ להקנות הרשות שבמבואות, משא"כ הרשות בבתי גוים שאינו ברור ולא ידוע שכך הוא מדינא דמלכותא להניח כליו בבתי העיר ואינו מניח אלא או מפני היראה או מפני האהבה או לפי שאין אנשי העיר מקפידין בכך כיון שזה נהנה וזה אינו חסר, אין לסמוך על שכירות משר העיר להכניס ולהוציא מבתי הגוים".

והנה מבואר בריב"ש היתר לשכור משר העיר להתיר את המבואות ולא את בתי הגוים, ויש לציין דהחכם צבי (סי' ו') חולק על הריב"ש דשכירות המבואות משר העיר מתיר גם לטלטל מבתי הגוים [וטעמו דשאני "דירת גוי דכדירת בהמה היא ואינה אוסרת אלא אם יש שם ב']

ומכח זה מפרש "על כרחך לומר שאין דברים הללו אמורים אלא בשר שאין הבתים שלו וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל ואפילו בשעת מלחמה שצריך להושיב אנשי המלחמה וכלי מלחמתם בבתי בני העיר אינו נעשה על פי השר אלא על פי עצה והנהגת יועצי המדינה נעשים כל הדברים, כמנהג קצת עיירות שאין למלך ולשר עליהם שררה ושולטנות כי אם לקבל מסים ידועים ולשפוט משפטיהם ושאר כל צרכי העיר אינם נעשים רק על פי יועצי המדינה ומנהיגיה הנקראים בלשונם דיגידור"ש, אבל עיירות שצרכי העיר אינם נעשים אלא על פי המלך והשר והנהגתו או על פי הממונים שלהם ודאי שהשכירות מהמלך ההוא או השר ההוא מהני, שהרי יש לו רשות להושיב אנשי מלחמתו וכלי מלחמתם בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם".

וכתב החכם צבי "מה שכתב הרב"י ז"ל שכיון שיש רשות לשר העיר להניח שם אנשיו וכלי מלחמתו בשעת מלחמה השכירות ממנו מועלת, נלענ"ד שאין להרב ז"ל ראייה ע"ז, שכל מה שהביא ז"ל מדברי הרשב"א וה"ה אינו אלא כשיש לו רשות להניח שם כליו בכל זמן לאפוקי כשאין לו רשות להניחם שם אלא בשעת מלחמה, אכן כשאין שם שעת מלחמה מאיזה טעם תועיל השכירות באותו הזמן הרי אין לו רשות באותה השבת להניח שם שום דבר ואינו באותה השבת לא שכירו ולא לקיטו וגם תפיסת יד אין לו וכו', והרי אין לו רשות עתה ואף גם אין ביד השר לעורר מדנים ולהעריך מלחמה שלא ברצון בני העיר, וכל שאין הדבר תלוי בידו אין כוחו יפה כלל בבתי העיר".

ומסיים "ואפשר שדברי הרב"י אמורים בשר שהיכולת בידו לעורר מדנים עם שכניו בכל עת

בבתי אנשי העיר ואין מוחה בידו, וכיון שכן המנהג הוי כמו ששייר לו כח ורשות בחצר, וכמש"כ כן באמת הריב"ש ומביאו הב"י, ולהכי נקט ב"י דינו באין הבתים שלו, אבל היכי דידעינן שלא שייר לו זכות כגון במקום שאין המנהג להניח שם כליו, בודאי אפילו בבתים שלו אין יכולים לשכור ממנו". וזה דלא כהב"ח שנקט דלא מהני מה שמניח כליו מכח "מנהג" אלא רק מכח דינא דמלכותא^{י"ב}.

ולמרות שהתיר גם כשמניח מכח "מנהג", מ"מ כתב (ד"ה שהרי) ד"אם ע"י הכרח נוהג כך ואינו מחוק המלכים, אינו מועיל".

עוד כותב המ"ב (סקט"ו) דהא דלא מהני כשאין לו רשות להשתמש אפי' בשעת מלחמה, היינו ש"מתנהג הדבר ע"פ יועצי המדינה" ולא על פיו לבד. ולא הזכיר דיועיל לשכור מיועצי המדינה, ונראה דלא מהני, והטעם שאין ליועצים אלו רשות להשתמש בבתים, אלא רק סמכות לאשר לשר להשתמש.

עוד כתב (סקי"א) דלא מהני שכירות משר העיר "אף שהבתים שלו ומסרן לאנשי העיר ע"מ שישלמו לו מס מן הבתים כנהוג, והטעם שהרי לא יכול לסלקן כ"ז שמשלמין לו המס".

שיטת הרמ"א והמ"ב בשכירות משר העיר להתיר את המבואות (שם)

הרמ"א (שצא' ס"א) מביא על דברי השו"ע [דלא מהני לשכור משר העיר] את שיטת הריב"ש: "ויש אומרים דדוקא לענין להוציא ולהכניס לרשות

ישראלים אוסרים זע"ז, וכאן כיון ששכרו רשות המבוי שהוא המקום שהישראלים אוסרים זע"ז שוב אין שום ישראל אוסר על חבירו בית הגוי, שהרי אין לשום ישראל דרך ודריסת הרגל על הגוי בביתו של הגוי, ודריסת הרגל שיש לגוי במבוי כבר הותרה ע"י שכירות מהאדון, ולמה נאסור בתי הגוים על הישראלים מעתה".

שיטת השו"ע והמ"ב בשכירות משר העיר להתיר את הבתים (שם)

השו"ע (שצא' ס"א) פוסק "אין מספיק במה שישכור משר העיר, בד"א בשר שאין הבתים שלו וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל אפילו בשעת מלחמה, אבל במקום שכל צרכי העיר אינם נעשים אלא על פי השר או הממונה שלו, ודאי ששכירות מהשר ההוא או משכירו ולקוטו מהני, שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם".

והביאוה"ל (ד"ה שלא) מביא את תשובת החכ"צ "ומצדד דמיירי בשר שהיכולת בידו לעורר מדנים ומלחמה בכל שעה שירצה עם שכניו ואין בני המדינה מעכבין עליו ולהכי יפה כחו להשכיר, ולאפוקי אם אין בידו בלבד בלי רשות אנשי העיר לערוך מלחמה בודאי אין כחו יפה שלא בשעת מלחמה להשכיר רשות".

עוד כותב (ד"ה בד"א) דמה דנקט השו"ע דאיירי בשר שאין הבתים שלו, "משום אורחא דמילתא דע"פ רוב בשר שהבתים שלו דרכו להניח כליו

✽ הערות והוספות ✽

^{י"ב} המ"ב (סקי"ח) כותב שההיתר משום שיש למלך רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר שלא מדעתם "מדינא דמלכותא", ומשמע כמו הב"ח. וי"ל דלעולם ס"ל דסגי במנהג, והא דנקט דינא דמלכותא, משום דאיירי כשאין הבתים שלו, ומהיכ"ת שיתנו לו להשתמש בבתיהם, וע"כ הוא מדינא דמלכותא. משא"כ הביאוה"ל דאיירי בבתיים שלו, בזה מסתבר מצב שנותנים לו להניח מכח המנהג.

שבחצר הם רגל האסורה במקומה שאוסר שלא במקומה, נמצא שהישראלים האלו אוסרים את המבואות.

ובשביל שלא יאסרו צריך לשכור משר העיר גם את רשות הישראלים האלו, וזה תלוי בנידון אם מהני שכר^ל בישראל, וכבר כתבנו דנוקטים לעיקר דלא מהני [אם לא בשעת הדחק, בפרט כשהשכר^ל דר בבית הבעלים, וכאן הרי לא דר שם].

היתר המבואות כשיש חצר של גוי פרוצה יותר מי' אמות למבוי

עוד הערה על היתר זה, דאם יש דירה או חצר של גויים פרוצה למבוי ביותר מי' אמות [או פרצה בקרן זוית], הרי המבוי פרוץ למקום האסור לו, והרי זה אוסר את הטלטול במבואות עד שיסתמו את הפרצה.

העולה מן הדברים:

א. אם בני העיר מקבלים פרס משר העיר, מהני לשכור ממנו.

ב. אם הבתים של השר ויכול לסלק אותם, מהני [מדין שכירות מהמשכיר].

ג. אם יכול להניח כליו בבתיים מדינא דמלכותא, מהני. ד. ואם יכול להניח כליו בבתיים מכח שכך נהגו ואין מוחה בידו, המ"ב פוסק כמו הב"י דמהני [דלא כהב"ח]. ה. אמנם אם מניח כליו בבתיים בע"כ, לא מהני.

העכו"ם, אבל לטלטל במבוי יכול לשכור מן השר שהרי דרך המבוי הוא של השר ויכול לסלק כל העכו"ם משם".

והט"ז (סק"ג) מקשה על דברי הרמ"א דמסקנת הריב"ש שאין לסמוך על היתר זה לבד [אלא רק בצירוף שיש לו רשות להניח כליו בבתיים, כפי שביאר הפמ"ג (מש"ז סק"ג) בכוונת הט"ז], ולכן מסיק ד"במקום שאין היתר כגון שאין השר רק גובה מס, אסור אפי' לטלטל במבוי".

אמנם הא"ר (סק"ג) והפמ"ג (שם) חולקים עליו, וכן הסכים המ"ב (סק"ב) להלכה כדברי הרמ"א, ודלא כהט"ז.

ויש לציין דהמ"ב לא הביא שיטת החכ"צ להתיר לטלטל גם מבתי הגויים^{יד}, מבואר דלא ס"ל כן.

עוד יש לציין דהרמ"א ציטט את דברי הריב"ש דאיירי ד"דרך המבוי הוא של השר" ומשכירם לבני העיר, ובזה ודאי מהני מדין שכירות מהמשכיר [מכיון שיכול לסלקם], אמנם בכה"ג שאין הרחובות שלו אלא רק יש לו כח לסלקם, לא מבואר דמהני לשכור ממנו רק על סמך הא דיכול לסלקם.

היתר המבואות כשיש חצר המעורבת של ישראלים וגויים

יש כאן הערה חשובה, דכל ההיתר של הריב"ש איירי כשאין חצר מעורבת של ישראלים וגויים ביחד, אבל אם יש חצר מעורבת, מכיון שלא מועילה השכירות בחצירות, הרי הישראלים

✻ הערות והוספות ✻

^{יד} וע"כ דראה המ"ב תשובה זו, דכביאווה"ל (ד"ה שלא) מביא את החלק הראשון של התשובה בענין שר שיש לו רשות להניח כליו בבתיים בשעת מלחמה. ומדלא הביא גם את החלק השני להתיר בתי הגויים, משמע דלא ס"ל להלכה להתיר בזה, ואפילו לא בתור צירוף.

ט. אם יש לשר רשות להשתמש בבתי העיר אלא שירצה ולתת להם דרך מצד אחר, מהני לשכור ממנו את המבואות ולטלטל שם, אבל לא להוציא ולהכניס לרשות העכו"ם [כשי' הריב"ש, ודלא כהחכ"צ שהתיר גם לרשות עכו"ם. ואיירי בשר שהרחובות שלו ומשכירם לבני העיר]. וזה בתנאי שאין בעיר חצר מעורבת של ישראלים וגויים, ושאינן חצר של גוי פרוצה ביותר מ' אמות למבוי.

ו. אם אין לשר רשות להשתמש בבתי העיר אלא עפ"י יועצי המדינה, לא מהני. [וגם לשכור מיועצי המדינה לא מהני]. ז. אם יש לשר רשות להשתמש בבתי העיר בכל עת, בלי רשות של יועצי המדינה, מהני. ח. ואם יש לשר רשות להשתמש בבתי העיר רק בשעת מלחמה, כתב המ"ב עפ"י החכ"צ דמהני דוקא בשר שהיכולת בידו לעורר מדינים עם שכניו בכל עת שירצה ולגרום למלחמה.

ח. נתחלפו או נתוספו דיריין לאחר השכירות משכו"ל או משר העיר

והיינו דנוקט שהשכירות משר העיר היא שכירות על כל העיר, ולכן אפילו אם מכר אחד הגויים דירתו לאחר, או אפילו נתוספו דיירים חדשים, מהני להו השכירות ששכרו משר העיר לזמן [כמובן בתנאי שהדיירים החדשים התיישבו בתוך שטח העיר ששכרו משר העיר, ולא בכה"ג שהעיר התרחבה לשטחים חדשים לאחר השכירות].

עוד כותב דקולא זו שייכת דוקא במכר או נתוספו דיירים גויים, אבל אם נתחלפו דיירי ישראל בדיירי גוי "צריך טעם ולכאורה לא שייך שכירות משול"ק אלא רשות עכו"מ ולא רשות ישראל, וכשיצא ישראל מהבית ונכנס עכו"מ יאסור, וצ"ע". והיינו דהשכירות משר העיר לא היתה על דירת הישראלית, וא"כ כשנכנס דייר גוי לשם צריך לחזור ולשכור.

אמנם להלן (צ' סקל"ח) כותב "מיהו כשהם בחצר ישראל, כבר כתבנו שם דצריך טעם למה יועיל

דיירים גויים

בדין שכירות מעכו"ם, הבאנו לעיל למסקנת המ"ב דאם השכיר בסתם, מתבטלת השכירות כשמת הגוי או מכר או השכיר את הדירה לגוי אחר.

ובאופן שהשכיר לזמן, אם מת או השכיר לאחר, לא נתבטל השכירות. אבל אם מכר לאחר, יש להחמיר לשכור מהלוקח.

ונראה דה"ה לענין שכירות משכו"ל של הגוי, דאם השכיר לזמן ואח"כ מת הבעלים הגוי או השכיר דירתו לגוי אחר, דלא התבטלה השכירות. ואם מכר דירתו לגוי אחר, בזה יש להחמיר לשכור מחדש.

אמנם החז"א (פב' סקל"ד) כותב בשכירות משר העיר, דאפילו "כשנתוספו עכו"מ מקילינן, וצ"ל דחשיב כשכרו כל העיר".

הערות והוספות

^{רע"ב} ואפילו לשיטות דמהני שכו"ל בישראל, כבר הזכרנו דלכאורה הוא דוקא מתי שדר בדירת הישראל, אבל כאן ששר העיר לא דר בבית התושבים, לא שייך ההיתר בישראל.

דיירים ישראל

ולענין דיירים ישראל שנתחלפו או נתוספו לאחור השכירות, כתב החזו"א (פב' סקל"ד) "ואם נתוספו דיורין ישראלים א"צ שכירות מחדש, כדין אחד שוכר לכלם, ואף אם אחד שכר והותרו כלם מדין אחד שוכר לכלם ואח"כ יצא השוכר מהעיר ג"כ נהיגין להקל דנעשה כאילו שכרו כלם".

אמנם הפמ"ג (א"א שצא' סק"ב) כותב "צ"ע אם מהני השכירות לנוספים, וטוב ג"כ לומר בפירוש לזכות בשכירות רשות גם לנוספים".

שכירות רשות בבית שהיה של ישראל ואח"כ נמכר לעכו"מ, אבל למאי דמקילינן בזה כו", מבואר דלמרות שצריך טעם בדבר, מ"מ "מקילינן בזה" ולא צריך לשכור מהגוי שנכנס לדור בבית ישראל.

ויש לציין דלכאורה החזו"א אזיל לפי הטעם דשכו"ל מהני מדין בעלים, ולכן כותב להקל אפילו אם נתוספו דיירים, אבל לפי הטעם דמהני מדין שליחות, י"ל דזה לא שייך בדיירים שנתוספו לאחר מכן. וא"כ לפי המבואר במ"ב דמחמיר כמו השיטה דמהני מדין שליחות, יתכן שיש להחמיר בכל זה.

ט. שכירות מהצבא והמשטרה

זכות. ועוד כתב הקה"י (קריינא דאיגרתא ח"ב סי' צו') דגם אם יש להם רשות להניח חפצים בבתיים ללא אישור שופט, מ"מ לא מהני משום דאין זה מכח שליטה בבית אלא מדין כפייה על הגברא, עיי"ש.

ואם נבא להתיר על סמך הרשות שיש להם ברחובות [דעי"ז נתיר את הרחובות ולטלטל מבתי הישראלים דרך המבו, אבל לא מתיר לטלטל מדירת הגויים]:

הנה הרשות לסגור רחובות מטעמים בטחוניים, כבר הזכרנו שבשביל היתר זה צריכים להיות בעלים של הרחובות, והמשטרה והצבא אינם בעלים, וגם זה רק בשעת צורך ואין להם אפשרות לגרום צורך. ורשות להניח חפצים ברחובות [כגון מצלמות וכדו'], לא מצאנו להדיא שיש היתר של שכו"ל במבו"י.

כבר דנו באריכות אם יש בזמננו היתר של שר העיר. ונביא את הצדדים שיש בשכירות מהמשטרה או מהצבא:

אם נבא להתיר על סמך הרשות שיש להם בבתיים [דעי"ז נתיר לטלטל גם מבתי הגויים]:

הנה הרשות לערוך חיפוש בבתיים לא מתיר, דלהיתר של שכו"ל בעי' שיוכל "להשתמש" בבית, כגון להניח שם חפצים, ולא רק לערוך חיפוש.

ורשות להניח כלים בבתיים [כגון תצפיות], זה דוקא בשעת הצורך, ואין בכחם לגרום צורך כזה, [ואם עושים כן ללא סיבה, הרי זה כשר שמשתמש דרך גזלנותא דלא מהני]. ועוד דצריכים אישור בית משפט, ובכה"ג לא מהני לשכור לא מהשר ולא מהשופט. ועוד, בערים מרכזיות שיש שגרירויות, שם אין להם שום

✿ הערות והוספות ✿

¹⁷ וגם נראה דבכח התושבים לסלק אותם, אא"כ יהיה להם צו בית משפט, ולא מהני.

לאסור את הרחובות. וכמו"כ צריך לבדוק שאין בית או חצר של גוי הפרוץ לרחובות ביותר מ' אמות או בפרצה בקרן זוית [דהוי הרחוב פרוץ למקום האסור לו].

אמנם גם אם נימא שיש כזה היתר, יש בעיה גדולה שיש בנינים מעורבים [של גויים או מומרים עם ישראלים] שהם רגל האסורה במקומה שאוסרת שלא במקומה, וחוזרים

י. שכירות מהעיריה או מחברת חשמל

לספרדים הנוהגים כהב"י להחמיר בזה דלא מהני היתר שכירות זו.

-שכ"ל במומר:

ומצד שכ"ל במומר, הבאנו בזה נידון וכתבנו שיש להקל מאחר ומבואר דכן היה מנהג ישראל לשכור משכ"ל של מומר, וכ"פ החזו"א.

עוד כתב החזו"א דלא חוששים למצב של מחלל שבת בצנעא ולא מודה בעירוב [דלא מהני ליה שכ"ל משום דדינו כישראל], "דלדין ליכא מחזיקים בקצת המצות", וממ"נ או דינו כמו ישראל דמהני עירוב, או דינו כמומר דמהני ליה שכ"ל. [אמנם אם ידוע לנו להדיא על כזה אחד, צריך לשכור ממנו באופן פרטי].

-פרוץ למקום האסור:

מצד רשות של גוי הפרוצה ביותר מ' אמות, זה בעיה דוקא כששוכרים את ה"רחובות" מהמשטרה וכדו', דמצוי שיהיה חצר של גוי פרוצה לרחוב, אבל כאן שהוא שכ"ל בחצר עצמה, לא מצוי כלל שתהיה דירה של גוי פרוצה לחצר ביותר מ' אמות או בקרן זוית.

-רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה:

בשכירות מהאחראי על מוני המים [בדר"כ העיריה] או מחברת חשמל, פותרים כמה בעיות, אמנם אכתי יל"ד בזה בכמה ענינים [ורוב הענינים כבר התבארו לעיל, ונביא אותם כאן בקצרה]:

-המונים משמשים את החברה:

יסוד ההיתר של שכירות מהעיריה וח"ח, הוא היתר של שאיל מיני' דוכתא, והתבאר שצריך רשות להניח חפץ שהוא לצורך השואל ולא לצורך הדייר. וכאן המונים משמשים את החברה לגבות תשלום ושפיר מהני.

-יחוד מקום:

מצד יחוד מקום, לפי הב"ח [וכפי שנקט המ"ב להלכה] מכיון שהבעלים לא מסולק משם, דגם הבעלים יכול להשתמש במקום המונה ועל גביו, שפיר מהני. ולפי הב"י שאין כזה היתר, מ"מ יש מקום לדון דמהני מכיון שיכול לסלקו.

-שכ"ל בחצר:

מצד שכ"ל בחצר, לפי המ"ב והחזו"א מהני¹⁷. ובשיטת הש"ע, לפי הט"ז מהני, אבל לפי רעק"א והביאוה"ל לא מהני. וא"כ יתכן שיש מקום

⌘ הערות והוספות ⌘

¹⁷ ואפילו לפי המנחת ישראל שנקט דבחצר המשותפת לא מהני שכ"ל בחצר, היינו דוקא שם שלא ניכר ממי הוא שוכר, אבל כאן שיש מוני לכל דייר בנפרד עם רישום נפרד, שפיר ניכר ממי הוא שוכר, וגם הוא יודה דמהני.

במקומות שהמונים נמצאים בכל קומה, שכירות זו מתרת את כל חדר המדרגות, ונמצא שאין רגל האסורה במקומה.

אבל במקומות שהמונים נמצאים בקומת כניסה או בחצר, א"כ בבנין המעורב בדיירים גויים או מומרים עם ישראלים, אסור לטלטל בחדר מדרגות, ונמצא לכאורה דהוה רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, וחוזרים לאסור את החצר ואת הרחובות.

והנה השר"ע (שעה' ס"א) פסק "מרפסת שהוא דרך לעליות הפתוחים לה ועומדת בחצר ועולים לה בסולם וכו' אינם אוסרים על בני החצר, דסולם תורת פתח עליו והוי כשתי חצרות ופתח ביניהם וכו' ובלבד שיערבו כל בני מרפסת לעצמן כדי שתהא רגל המותרת במקומה".

והיינו דאם בני העליה לא עירבו לעצמם, הוי רגל האסורה במקומה שאוסרת שלא במקומה, מכיון שעוברים דרך סולם שדינו כ"פתח" לחצר.

והקשה הבי"מ דהשו"ע (שצב' ס"ב) פוסק דסולם אין עליו תורת פתח אלא תורת מחיצה, וא"כ אפילו אם לא עירבו לא אוסרים.

וכן שואל החזו"א (צו' סקי"ח) "דין זה לא נתבאר בגמ' ולא בפוסקים זולת הטור, וד"ז צע"ג וכו' אי תורת מחיצה עליו אינו אוסר, דחשיב כבא דרך גנות, ואף שהוא שותף בחצר, מ"מ כיון דלזה

בפתח ולזה בשלשול דרך סולם אינו אוסר, א"כ גם מדין רגל האסורה במקומה אין ראוי לאסור, דלא עדיף דריסת הרגל בחצר חברו משותף בתשמיש, ועיקר דין רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה היינו דחשיב דריסת הרגל כשותף בתשמיש, אבל כאן ששותף אינו אוסר גם דריסת הרגל אינו כלום".

ומעתה כל הדרים בקומות, לפי החזו"א כיון שיש מדרגות שדינם כמחיצה ביניהם לחצר ולרחוב, אין הם אוסרים משום רגל האסורה במקומה, דחשיבי כמשתמשים דרך גנות. וכל הבעיה תהיה אם המונים לא נמצאים בקומת כניסה אלא בחצר, ויש בקומת כניסה ב' ישראלים וגוי שאוסר עליהם^{רע"ה} דהוי רגל האסורה במקומה, וזה דבר לא מצוי.

אמנם מכיון שהשו"ע פסק לא כן, וגם המ"ב לא הביא לחלוק עליו, קשה להקל בזה כמו החזו"א.

והנה מצוי שאם שוכרים גם מחברת חשמל, מהעיריה ומחברת טלפון, שבזה כן מגיעים למונים המונחים בכל קומה, ולכן ראוי לעשות השכירות מכולם. אמנם עדיין יש לשים לב ליח"ד שאין להם מונים משלהם.

ולכן בשביל להשתמש בהיתר זה, צריך ליזהר לעקוב אחרי בנינים המעורבים שאין להם מונים בכל קומה, לשכור שם מהדיירים האוסרים.

✽ הערות והוספות ✽

^{רע"ה} יש לציין דהבאנו לעיל להחמיר במומר הדר עם ישראל יחיד שאוסר, וא"כ יתכן בעיה גם כשיש רק ב' דיירים בקומת כניסה. אמנם הבאנו שם שיש צד להקל בשעת הדחק דמהני להתיר את רשותו ע"י עירוב [בצירוף השיטות דמומר לא אוסר בישראל יחיד].

שער ההלכה חלק ד' בענין דיורים שלא אוסרים

א. אורח (שע' ס"ה, שפד')

אורח גוי (שפד' ס"א וס"ב)

בדין נכנס שלא ברשות

חיל המלך שנכנס בע"כ: השו"ע (ס"א) פסק דגוי הנכנס שלא ברשות לא אוסר, כמבואר בירושלמי. וצ"ע דבס"ב פוסק "אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים, בין בחזקה בין ברצון" הרי הם אוסרים [אם אין להם תפיסת יד].

ותירץ המ"ב (סק"ו) "דמיירי שמתאכסנים ע"פ דינא דמלכותא, כמו שנהוג כשאנשי חיילים באים לעיר הפקידים קובעים מקומות בעד החיל בבתי העיר, ובזה אפי' לא נתרצה הבעה"ב נמי אוסר, דהפקיד יש לו רשות ע"ז מן המלכות וכנכנס ברשות דמי, [ואם משנה הפקיד מחוק שנתן המלך והוא עושה בחזקה הרי הוא כשאר עכ"ם ואינו אוסר]".

ובשעה"צ (סק"ו) מוסיף "אם לא ששר העיר שקנו ממנו הרשות יש לו רשות להוציא השרים מן ביתו, דאז אינם אוסרים לכולי עלמא".

ועי' חז"א (צ' סקל"ו) "תימא שלא הביא דעת הגר"א דכל שהאנס יכול להוציאו לבעלים אוסר עליו ובזה מיירי המחבר, ובאמת משמע מדברי הרשב"א דאפי' בעשה כחוק יש לזה דין שלא ברשות, ולדעת הגר"א גם המחבר לא פליג

מקור הדין דאורח לא אוסר, הוא בירושלמי (פ"ו ה"ב, מובא בתוס' סט: ד"ה ושלחם) "אית תני תני הקוסטר אוסר מיד ואכסניא לאחר שלשים, אית תני הקוסטר אוסר לאחר שלשים ואכסניא אינה אוסרה לעולם. מ"ד הקוסטר אוסר מיד ברגיל ואכסניא לאחר שלשים בשאינו רגיל, ומ"ד הקוסטר אוסר לאחר שלשים באילין ברשות ואכסניא אינה אוסרת לעולם באילין דעייילין דלא ברשות". [ופי' בקרבן העדה דקוסטר "שם פקידות הוא כמו סרדיוט, והוא שוטר", ואכסניא "חיל המלך"]].

וכ"פ הטור ושו"ע (שפד' ס"א) "אינו יהודי הנכנס לשם אכסנאות, אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם. ואם נכנס ברשות, אם הוא רגיל לבא, אוסר מיד, ואם אינו רגיל, אינו אוסר עד לאחר שלשים יום".

והנה הרמ"א (שע' ס"ח לגבי אורח ישראל) כותב דההיתר של אורח שלא אוסר הוא "דווקא בדאיכא בעל הבית אחד קבוע דאז האורחים בטלים לגביה, אבל אורחים ביחד, אוסרים זה על זה מיד". ונראה דה"ה אורח גוי שבא לפחות מל' יום שלא אוסר, דהוא דוקא בתנאי שיש שם דייר קבוע שנטפל אליו [ולהלן יתבארו פרטים בדין זה].

ובשעה"צ (סק"ג) מפרש "היינו דאם נכנס לדור בקביעות בעד חובו אוסר מיד, דאין עליו שם אכסנאי, ואם להתאכסן בעד חובו, תלוי בזמן ל".

שיעור ל' יום

ל' יום מצומצמים: מבואר בש"ע דאורח גוי לא אוסר "עד לאחר שלשים יום", משמע דבל' יום מצומצמים לא אוסר.

ועי' **ביאורה"ל** (שע' ס"ח ד"ה אלא, לגבי אורח ישראל) ד"בב"י גופא יש בזה סתירה, דבתחלה כתב יותר מל' ואח"כ כתב דדוקא פחות מל' יום חשוב אורח אבל שלשים מקרי קבע וכו' וכן בד"מ בסי' שפ"ב כתב דבשלשים מקרי קבוע, וכן הוא הלשון בלבוש סי' שפ"ד ובמג"א סי' שצ"א ס"ק ב' עי"ש, ובאמת לא מצינו בשום מקום שיעורא דיותר מל' ואדרבא בכל מקום אמרינן דבשלשים מיקרי תושב וכו' וצ"ע לדינא".

קבע עצמו לשהות ל' יום: עוד כתב במ"ב (שע' סקנ"ה, באורח ישראל) "ומסתברא דאם קבע עצמו לכתחלה יותר משלשים, אוסר מיד". [ובשעה"צ סק"ל "ולא מצינו כששוכר אדם דירה שלא יצטרך לערב עד לאחר שלשים"]. ודלא כהגר"ז (ס"י) שכתב "אפילו אם קובע ליותר משלשים יום אינו אוסר עד לאחר שלשים יום אבל לא תוך שלשים".

דין רגיל לבא

טעם שרגיל לבא אוסר: המ"ב (סק"ד) מפרש ד"עי"ז חשוב כקבוע וצריך לשכור ממנו הרשות".

ונראה דטעם זה מתאים לשי' המהרש"ל [להלן] דרגיל אוסר גם באורח ישראל. אבל לפי הרמ"א דרגיל אוסר רק בגוי ולא בישראל, נראה דלעולם

בסברא זו, אלא שאוסר מכח דברי הירו' משום שיכול להוציא".

והיינו דלעולם אם נכנס בע"כ לא אוסר אפילו אם יש לו רשות מהמלכות. והא דכתב שאוסר, היינו בכה"ג שיש כח לגוי להוציא את הבעלים הישראל מבייתם, בזה אוסר.

עוד יש לציין מש"כ החז"א (שם סק"ח) "אנשי חיל שאינן אוכלין בבית אלא ישנים, יש לעי' אי אסרי, דאע"ג דקי"ל מקום פיתא גורם, י"ל דאי מיייתי להו ריפתא בבייתם טפי ניחא להו".

טעם דנכנס שלא ברשות לא אוסר: הק"נ (סי' טו' סק"א) מפרש ד"אין לו כח לאסור דירה של ישראל בע"כ, גם הוא מילתא דלא שכיח לא גזרו בהו רבנן".

ובשעה"צ (סק"א) כתב טעם שלא אוסר משום ש"יכול לסלקו בכל שעה".

והנה ההיתר של מצי לסלוקי הוא גם בישראל, ונמצא דגם אורח ישראל לא אוסר אם נכנס שלא ברשות. [משא"כ לטעם הק"נ דכיון שלא שכיח לא גזרו רבנן, זה דוקא בגוי שגזרו משום שמה ילמד ממעשיו].

נכנס בסתמא: ואם נכנס בסתם, כתב המ"ב (סק"ב) דל"ד נכנס "שלא ברשות" לא אוסר, "אלא ר"ל שלא נכנס ברשות". ובשעה"צ (סק"א) פירש לטעמו דנכנס שלא ברשות לא אוסר משום שיכול לסלקו, "אפילו בנכנס סתמא, כל זמן שלא שאל או שכר ממנו מקום שלא יכול לסלקו בכל שעה אינו אוסר".

נכנס בע"כ בעד חובו: המ"ב (סק"ג) מביא "כתב המ"א דעכו"ם שיש לו חוב על הבית ונכנס שלא ברשות בעד חובו מיקרי ברשות ואוסר, ויש מקילין בזה".

רגיל לא נחשב כקבוע, דאין קביעות בפחות מל יום, והטעם דבגוי החמירו ברגיל, משום דשייך טעם הגזירה שמא ילמד ממעשיו.

בכמה פעמים הוא רגיל: המ"ב (סק"ד) מפרש הא דאורח גוי הרגיל אוסר מיד "היינו שרגיל לבוא תמיד להתאכסן שם". ולא פירש בכמה פעמים.

ולעיל (שע' סקנ"ו) כתב "רגיל לבוא שם כמה פעמים". ונראה דבג' פעמים נחשב רגיל [כפי שיתבאר מדברי המהרש"ל דלהלן].

וע"ע בשע"צ (שם סקל"ג) שהביא שי' הגר"ז "דרגיל מקרי היינו מי שרגיל לבא להשתקע שם יותר משלשים", ודחה את דבריו מכח המהרש"ל [כפי שיתבאר להלן].

רגיל לבא המתארח כל פעם בבית אחר: דין זה לא מבואר בפוסקים.

ויל"ד דלפי הרמ"א דהטעם שרגיל אוסר משום דשייך טעם הגזירה שמא ילמד ממעשיו, גם אם רגיל להתארח כל פעם בבית אחר שבחצר, סו"ס הרי הוא מצוי בחצר זו, ושייך הטעם שמא ילמד ממעשיו [דתמיד החשש הוא כשנפגשים בחצר].

ואם רגיל להתארח בבית אחר בעיר המוקפת מחיצות, בזה יל"ד דלא שייך הטעם שמא ילמד ממעשיו, וצ"ע.

ולפי המהרש"ל דהטעם דרגיל הוא קביעות, יל"ד אם צריך קביעות בחצר או קביעות במקום פיתא. וצ"ע.

דין גוי השואל או השוכר מ ישראל

דין ישראל שהשאל או השכיר ביתו לעכו"ם [ליותר מל' יום], יתבאר להלן אות ב'.

אורח ישראל (שע' ס"ח)

אפי' האורחים שבתו שם בשבת אחת, אפ"ה אוסרים". והיינו דס"ל דאורח ישראל אוסר מיד.

והסברה להקל בגוי טפי מ ישראל, משום דמעיקר הדין אין דירתו דירה וגזרו משום שמא ילמד ממעשיו, ו"הואיל ובא באקראי לא שייך לחוש שילמד ממעשיו אם לא ברגיל או ל' יום".

אמנם שי' התרוה"ד (סי' עו') דגם אורח ישראל לא אוסר עד ל' יום.

וכתב הרמ"א (שו"ת קכ') ליישב את הראיה מהסוגיא הנ"ל "ועל כרחנו צריכין לחלק דהא דאין אורח אוסר היינו כשיש שם בעל הבית קבוע דאז הם בטלים לגביה, אבל כשהם כולם אורחים אוסרים זה על זה".

בגמ' סה: מבואר מעשה ד"ריש לקיש ותלמידו דרבי חנינא איקלעו לההוא פונדק", וכן "רבי חנינא בר יוסף ורבי חייה בר אבא ורבי אסי איקלעו לההוא פונדק", ופרש"י "יש בו חדרים פתוחין לחצר, והאכסנאים נכנסים בהן, ואוסרין זה על זה בשבת", וכ"כ הרשב"א דאיירי "בשנכנס כל אחד מהם בבית המיוחד".

ומבואר שהיו צריכים לתקן את הרשות ולעשות שכירות, כדי להתיר את רשות הגוי.

והנה קי"ל דאין גוי אוסר אלא במקום שיש ב' ישראלים האוסרים זע"ז, ומדוע היו צריכים לשכור ממנו. ולכאורה מוכח דאורחים אוסרים.

וכן שיטת האבה"ע (שע') דאורח ישראל חמור מאורח גוי, ד"מלשון השבלי לקט מבו' דאיירי

והמהרש"ל (תשובה יח') כתב לרמ"א "בירושלמי מחלק בין רגיל ובין אינו רגיל והביאו התו' והרא"ש, אלמא דרגיל לבא באכנסאי אוסר מיד, ואולי שבלובלין רגילין לקבוע לבא בכל יריד ויריד, ואף שהרא"ש והטור כתבו דאירי בגוי נראה דכ"ש ישראל דלא גרע מגוי לעניין שיאסור על ישראל". דס"ל שגם אורח ישראל הרגיל לבא ג"פ בשנה [כמו בלובלין] אוסרים מיד, כדיו אורח גוי.

והנה נראה ראייה לשיטת האבה"ע ממתני' (עב.) "חמשה חבורות ששבתו בטרקלין אחד" דמבואר שאוסרים בשבת אחת.

והמהרש"ל יתרץ דאירי ברגילים לבא, לכן אוסרים מיד. והרמ"א יתרץ דלשון "שבתו" ל"ד אלא איירי ביותר מל' יום, וכמס"כ הביא"ה"ל (שע' ס"ג ד"ה צריך) "דוקא כשנעשו החבורות קבועות פה דהיינו יותר משלשים יום, דפחות מזה הם בכלל אורחים ובטילי לגבי בע"ה הקבועים, וא"צ ליתן חלק בעירוב".

עולה ג' שיטות בדיון אורח ישראל: א' שי' האבה"ע דישראל גרע מגוי ואוסר מיד. ב' שי' המהרש"ל דישראל שוה לגוי דלא אוסר עד ל' יום, אא"כ הוא רגיל. ג' שי' הרמ"א דישראל עדיף מגוי ולא אוסר עד ל' יום אפילו אם הוא רגיל לבא, אמנם בתנאי שיש שם בעה"ב ישראל קבוע שנטפל אליו.

לענין הלכה

השר"ע (שע' ס"ח) פוסק "המתארח בחצר, אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלשים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר והוא והם מותרים, בין בביתו בין בביתם", כשי' התרוה"ד. והרמ"א מוסיף "ודווקא

ועפ"ז כתב הרמ"א לשואל ששאל "על מה שנוהגין בעיר לובלין שיש שם יריד גדול והעיר מוקפת חומה ומתקבצים שם הרבה ישראלים ג' פעמים בשנה ודרים שם בחדרים הפתוחים לעיר, אך החדרים הם של כותים ובביתם של כותים, רק שבני ישראל שוכרים אותם מהם וכו' אינן דרים בהם רק בזמן היריד, והוא פחות משלשים יום וכו' ונוהגין לטלטל שם בכל העיר בלא עירוב, אם יפה עושים. וכן נהגו מקדמונים אך שנשתנה קצת, כי מתחילה היה דר בעיר ישראל אחד בקביעות כל השנה כולה ועכשיו אינו דר שם רק כל העיר של כותים", ועל זה ענה לו מכח חידושו "וא"כ עכשיו דאין כאן בעל הבית קבוע בעיר לובלין היה אסור לטלטל".

ויל"ע דהרי ודאי שיש בלובלין הרבה דיירים קבועים, רק שאין דייר ישראל קבוע, ואכתי לא יאסרו זע"ז, דבטלים לגבי הדיירים הקבועים.

אלא מבואר דדין זה דאורח ישראל בטל לגבי בעה"ב נאמר רק בבעה"ב ישראל, אבל אם יש רק בעה"ב גוי, לא בטלים לגביה.

ועוד מבואר בדבריו דלא צריך שהבעה"ב יהיה בעה"ב המשכיר את הדירה או דר באותו בית, אלא כל שדר באותה העיר המקופת חומה, בטלים לגביה.

ועוד דין מתבאר ברמ"א, דלמרות שרגילים לבא ג"פ בשנה, מ"מ לא אוסרים. [בשונה מדיון אורח גוי הרגיל לבא שאוסר מיד כנ"ל].

והסברה לחלק, דדוקא בגוי האוסר משום גזירה שמא ילמד ממעשיו, אוסר גם ברגיל ששייך טעם התקנה, משא"כ בישראל האוסר מדיון "דירין", כל פחות מל' יום אינו קבוע ולא אוסר.

עובדא דבעה"ב לא היה כלל בביתו [וגם אין שום אחד מאנשי ביתו כמו שכתבו התוס' שם] לשכור ממנו ואפ"ה אוסרים זה על זה, אכן בנשמת אדם לא כתב כן [וז"ל בכלל עג' סק"ד] "דהא דכתבו רש"י ותוס' שהבאתי לעיל באיקלעו לפונדק דאכסנאי אוסר ולא אמרינן דהוי כשכירו ולקיטו, וצ"ל דפונדק שוכרים כל אחד דירתו" ואינו יכול לסלקם). וצ"ע עליו מסוגיא זו, ועיין בביאור הגר"א שכתב מקור לדין זה מסימן שס"ו ס"ב מדין ספינה ואוהלים, ולפ"ז אפשר לקיים דינו דנשמת אדם". וצ"ע למעשה.

בעה"ב קבוע הדר בחצר אחרת: דייקנו בדברי הרמ"א בשו"ת דלא בעי' דוקא דייר קבוע שהוא בעה"ב או דר באותו חצר, אלא סגי בדייר קבוע הדר בתוך העיר המקופת חומה, וכ"כ המ"ב (סקנ"ט) "כשנתארחו בעיר ויש שם עוד חצרות של ישראל והעיר עשויה בתיקון מבואות כדון, בטילי הני אורחים לגבי שאר בע"ב קבועים שבעיר, דעיר שעשויה בתיקון מבואות כדון היא חשובה כולה כחצר אחת".

ובשעה"צ (סקל"ה) מפרש דלמרות שהמקור כתוב לגבי מוקף חומה, "הוא הדין כשעשויה בתקון כדון".

ומוסיף עוד "ודע, דבחי אדם מסתפק דאפשר אפילו בעיר שלא נתקנה בעירובין כדון, גם כן אמרינן דהני אורחים בטילי לגבי אנשי העיר הקבועים ואינם אוסרים זה על זה לטלטל בחצר שמתאכסנים. ולעניות דעתי מסתברא להחמיר בזה, דכולי האי לא אמרינן דבטילי לגביהו אחרי שחצרות העיר אינם שיכים זה לזה כלל, דהלא אסורים לטלטל בעיר, אם כן מאי עדיף זה מחצר יחיד".

בדאיכא בעל הבית אחד קבוע דאז האורחים בטלים לגביה, אבל אורחים ביחד, אוסרים זה על זה מיד" [כדבריו בשו"ת].

ובביאור"ל (ד"ה אינו) כותב "עיין באה"ע שחולק על פסק השו"ע ולדעתו אורח אוסר כשיש לו חדר בפני עצמו שאוכל שם, ומ"מ לדינא אין לזוז מפסק השו"ע".

ועוד כותב (ד"ה והוא) "עיין בסי' שצ"א במ"א סק"ב שמסכים לפסק המרדכי דאף דהאורח אינו אוסר על בני החצר אבל בני החצר שפיר אוסרים על האורח שלא יוציא מביתו לחצר אם לא עירב עמהם [והיינו כשיש לו חדר בפ"ע], אכן כמה אחרונים תמחו על דבריו, וכן כתב הבית מאיר שאין לזוז מפסק השו"ע".

וכותב המ"ב (סקנ"ג) דל"ד אורח לא אוסר, אלא "אפילו היה הדירה בשכירות", כל שבא לפחות מל' יום לא אוסר [כמבואר בתשו' הרמ"א הנ"ל, שעה"צ סקכ"ח].

עוד כותב (סקנ"ד) דוקא שהאורח דר בבית בפנ"ע, כל' "שאוכל וישן שם, ונקט בפ"ע דאם היה ביחד עם בעה"ב אפילו בקבע אינו אוסר כשלא עירב".

בדין שאורח נטפל לבעה"ב קבוע

אורחים במקום שאין בעה"ב קבוע: מבואר ברמ"א דהדין דאורח לא אוסר הוא דוקא בכה"ג שיש שם בעה"ב קבוע, דהאורח נטפל אליו. אבל במקום שכולם אורחים, הרי הם נחשבים כקבועים ואוסרים זע"ז.

וכותב הביאור"ל (ד"ה אוסרים) דמקור הרמ"א מסוגיא סה: ו"משמע דאף בלא שכירות אלא בתורת אורח בלבד ומצי לסלוקי, כההיא

ויש לציין דכן מבואר בגמ' סה: [לפי הגי' שלפנינו] "רבי חנינא בר יוסף ורבי חייא בר אבא ורבי אסי איקלעו להווא פונדק דאתא נכרי מרי דפונדק בשבתא", דמבואר דלמרות שהיה שם בעל הפונדק גוי, אוסרים ולא נטפלים אליו¹⁷.

אמנם נראה פשוט דזה דוקא לגבי אורח ישראל, אבל אורח גוי נטפל גם לדייר גוי קבוע. ונפ"מ בישראלים וגויים המתארחים ביחד ויש שם דייר גוי קבוע [כגון בית הארחה שהבעלים הגוי דר שם], דהישראלים לא נטפלים לבעה"ב הגוי ואוסרים זע"ז, אבל האורחים הגויים כן נטפלים לבעה"ב הגוי ולא צריך לשכור מהם [אלא רק מבעה"ב עצמו].

בדין אורח הרגיל לבא

המ"ב (סקנ"ו) מביא מח' הרמ"א והמהרש"ל "י"א שאפילו רגיל לבוא שם כמה פעמים להתארח, ויש מי שמחמיר בזה".

ובשעה"צ (סקל"ג) הכריע "ונראה דיש להקל בזה, דאפילו גבי עכו"ם גופא דעת הרשב"א דלא מחמירין ברגיל יותר מבשאינו רגיל וכו', וא"כ עכ"פ בישראל בודאי יש להקל, וכמש"כ בב"מ דאפילו האוסרים ברגיל לענין עכו"ם מודים גבי ישראל, וכן כתב הגר"ז להקל". [וכן מבואר בשו"ת הרמ"א להקל בזה¹⁸].

וכן פוסק החזו"א (צ' סקל"ד) "אורח ישראל אף שהוא רגיל וכו' אפ"ה אינו אוסר".

עוד כותב השעה"צ (שצא' סק"ט) "אם היה העיר מוקפת חומה ובאותה העיר היו דרים שני ישראלים ולא שכרו הרשות מן העכו"ם הדרים בעיר, דגם כן האורחים אוסרים זה על זה לטלטל בחצר הנכרי שמתאכסנים, ולא שייך לומר דבטילי לגבי ישראלים הדרים בעיר, דלא שייכים אהדדי מאחר שגם הם אוסרים לטלטל בעיר". והוסיף "וכ"כ בח"א, [אך מה שמסתפק אחר כך שם בהגהתו צ"ע, דלכאורה טעמא חדא לשניהם, ואנו סתמנו בשניהם לאסור]."

בעה"ב גוי קבוע: עוד דייקנו מדברי הרמ"א בשו"ת דנטפל דוקא לבעה"ב ישראל, וכ"כ השעה"צ (סקל"ו) "לא אמרינן בזה דהיו נטפלין לעכו"ם הדר באותו חצר ויחשבו כאורחין, כמו דאמרינן דנטפלין לבעל הבית ישראל הקבוע".

ומוסיף "אך אם הם מתאכסנים בפונדק של עכו"ם [אף שיש לכל אחד חדר בפני עצמו], כתב היד אפרים דבזה בודאי נטפלים להעכו"ם ואין צריכין לשכור ממנו רשות, וגם אין אוסרין זה על זה. ובפמ"ג כתב דגם בפונדק של עכו"ם אוסרים זה על זה וגם צריכים לשכור הרשות, וטעמו, דלענין עכו"ם לא אמרינן דאורחים בטילין לגביה, וכן מוכח בתשובת רמ"א סימן ק"כ, עיין שם", ומכריע כהפמ"ג.

וכ"כ החזו"א (צ' סקל"ד) "דוקא ישראל תושב עושה אותן אורחין אבל לא תושב א"י, ואף אם הן אורחין אצלו והוא בעל החצר, אפ"ה אוסרין זע"ז".

✪ הערות והוספות ✪

¹⁷ ובישוב ש"י היד אפרים, כתבנו (ס"ז ענף א') דיתכן שהדין טפילות נקבע דוקא בע"ש, וכיון שהוא בא בשבת לא נטפלים אליו בשבת ואוסרים. והדברים מחדשים.

¹⁸ אפילו שבשאלה של הרמ"א באו ג' פעמים בשנה לפחות מל' יום, מ"מ נחשב בזה "רגיל", כפי שהוכיח השעה"צ דתשו' המהרש"ל להתמיר באורח ישראל רגיל, היא תשובה לרמ"א על השאלה הזו, ומבואר דבג"פ הוי רגיל אפילו אם באים לפחות מל' יום, ומ"מ הרמ"א הקיל בזה.

שיעור ל' יום, התבאר לעיל בדין אורח גוי.

זכוי העירוב לכל האורחים שיבאו

המ"ב (סקנ"ה) מביא "כתב הט"ז דביתר משלשים דאסרינן, דוקא במתארח במקום שאין קהל, אבל במקום שיש קהל ועושין עירוב חצירות בערב פסח כדרכנו, אז פטור גם בזה כי לב ב"ד מתנה על כל הדיורים שיתוספו וכמו שמבואר בסימן שס"ו ע"ש. ומ"מ טוב במקום שיש ירידים שרגילין לבוא אורחין ולהשתהות שם יותר משלשים יום, שיתנו הקהל בפירוש בשעה שעושין העירוב שהוא לכל מי שיתוסף בעיר הזאת".

וכן מביא החזו"א (ס"ס ק) "כ' הריטב"א פ' ב' דמערבין לדיורין הנוספין ואף אם לא פירשו לב צבור מתנה עליהן, ונראה דאין פירוש דכח ציבור שיקנו להן בלא זכי' כמו כח ב"ד להפקיר ולהקנות, אלא פירוש שסתמו כפירוש שהן מקנין להנוספין והזוכה זוכה להנוספין, ובדרבנן יש ברירה".

ויש לציין דדין זה מבוסס על יש ברירה, אמנם אם הגיע אורח שהיה גוי בערב פסח ונתגייר, לא מהני ליה האי עירוב, מכיון שלא היה בר זכיה בשעת עשית העירוב.

ב. ישראל שהשאל או השכיר את ביתו לעכו"ם (שפב' ס"א)

החזו"א (צ' סקל"ג) מפרש "דמיירי אף בלא מצי לסלוקי' וכו' דחשיב כאילו שייר לנפשי' רשות עכו"מ לשימוש מידי וכשיעור שכירות שצריך".

ויש לציין דלפי הא"ר והחזו"א, הוא טעם דוקא כשמשכיר ביתו לגוי ולא לישראל [דכן שכיח ולא מהני בו שכירות רעועה^{כ"א}], אבל לפי הגר"א הוא טעם להיתר גם בישראל.

הרמ"א (שפב' ס"א) פוסק "ישראל שהשכיר או השאל ביתו לעכו"ם, אינו אוסר עליו דלא השכיר או השאל לו ביתו כדי שיאסור עליו". וזה הטעם השני של הרשב"א (עבוה"ק ש"ד ס"ג). והמ"ב (סק"ז) מביא גם את הטעם הראשון של הרשב"א "שאין דרכו של ישראל להשכיר או להשאל לעכו"ם בית בחצר שהוא שרוי בתוכה ולא גזרו חכמים בדבר שאינו מצוי".

ביאור ההיתר דלא שכיח שישיכיר בית לעכו"ם בחצר שהוא שרוי בתוכה

הביאווה"ל (שפד' ס"א ד"ה אינו) כותב דלטעם זה גם הגר"א מודה דלא בעי' לתנאי דמצי לסלוקי. ועוד כותב דטעם זה שייך דוקא בשוכר או שואל, אבל באכסנאי ודאי שכיח.

בביאור ההיתר דלא השכיר לו ביתו כדי שיאסור עליו

א. הא"ר (סק"ב) מפרש דאנה"נ אין זה טעם להתיר בפנ"ע אלא רק בצירוף הטעם דלא שכיח ולא גזרו. ב. הגר"א מפרש שהוא היתר דוקא במקום דמצי לסלוקי [והביא את דבריו במ"ב]. ג.

✪ הערות והוספות ✪

^{כ"א} חזו"א לשיטתו דשכירות רעועה הוא שכירות על "חלק" מהרשות, וזה מה ששייר כאן, ושכירות כזו ודאי לא מהני בישראל.

איזה טעם הוא עיקר בדברי הרשב"א

א. המ"מ מביא רק את הטעם שלא השכיר ע"ד לאסור עליו [וכפי שציטט אותו הרמ"א]. וכן הוא לפי הגר"א, בתנאי דמצי לסלוקי. ב. הא"ר נוקט שצריך דוקא את ב' הטעמים ביחד.

אם שייך ההיתר גם כשהישראל לא דר בחצר

הביאווה"ל (ד"ה אינו) כותב "אם אין בע"ב דר שם בעצמו כלל רק השכיר את חצירו לישראלים אחרים וגם לנכרי, אפשר דבזה לא שייך טעם הרמ"א דלא השכיר אדעתא וכו' ושפיר יש לומר דאוסר הנכרי עליהם וכ"כ בס' חמד משה בס' שפ"ד עיין שם וכן מצאתי בברכ"י בסימן זה שמצדד כן, ובח"א כתב דגם באינו דר בעצמו בחצר ג"כ אמרי' דלא השכיר לו אדעת דליאסר על ישראלים הדרים עם הנכרי, ולענ"ד נראה עיקר כחמד משה וברכי יוסף".

ויש לציין דלפי הגר"א שלומד בטעם ההיתר משום דמצי לסלוקי, יתבאר במקומו (אות ד') דהיתר זה הוא דוקא כשהבעלים דר שם.

סתירה מדברי השו"ע שפד' ס"א

השו"ע (שפד' ס"א) פוסק "אינו יהודי הנכנס לשם אכסנאות וכו' אם נכנס ברשות, אם הוא רגיל לבא, אוסר מיד, ואם אינו רגיל, אינו אוסר עד לאחר שלשים יום".

והביאווה"ל (ד"ה אינו) מביא "הקשו האחרונים דהא לעיל בריש ס' שפ"ב מבואר בהג"ה דישראל שהשכיר או השאיל ביתו לעכו"ם אינו אוסר עליו". ומביא בזה כמה תירוצים:

א. "ותירץ בעל חמד משה דמיירי הכא שאין בעה"ב בביתו דלא שייך לומר שלא השאיל לו

אדעתא דליאסר". [לשיטתו שההיתר דוקא כשדר שם, דלא כהח"א].

ב. "והגר"ז תי' דלא מקילינן גבי עכו"ם אלא בשהיה השאלה או השכירות לזמן מרובה דאין סברא שיאסור עליו זמן רב חצירו בשביל העכו"ם, משא"כ הכא דאינו אלא אכסנאי לחודש ימים או מעט יותר בזה לא מקילינן כלל גבי עכו"ם טפי מבאורח ישראל".

ג. ומביא עוד תירוץ לפי דעת הגר"א "דלא מקילינן כלל בנכרי טפי מבישראל והא דמקילינן בס' שפ"ב לאו משום דשוכר עכו"ם הוא דאפילו אם היה שוכר ישראל נמי לא היה אוסר דמיירי התם בשהיה לו רשות למשכיר או למשאיל לסלוקיה בכל עת שירצה", וכאן איירי דלא מצי לסלוקי.

ד. "עוד אפשר לתרץ ע"פ מה שכתב הא"ר בתירוץ הראשון עי"ש דדינא דס' שפ"ב הוא דוקא בצירוף טעם השני המוזכר בעבוה"ק וכנ"ל וכו' דכאן לא שייך כולי האי הטעם השני דהא בודאי מצוי הוא שעכו"ם יתאכסן בבית ישראל ובשביל הטעם הראשון בלבד דלא השאיל לו אדעתא דליאסר לא מקילינן".

לענין הלכה

א'. השעה"צ (סק"ו) כותב "ועיין בבית מאיר וכו' שהביא מדברי הרמב"ם בחבורו ובפירוש המשנה שפליג אדין דרמ"א, ומסיים בצ"ע לדינא, ועל כן לדינא נראה דצדקו דברי הגר"א שלא חלק כלל בין ישראל לכותי רק בין יכול לסלקו לאין יכול לסלקו, וביכול לסלקו גם להרמב"ם יש להקל". [וכ"כ בביאווה"ל שפד' ס"א ד"ה אינו].

ב'. החזו"א (צ' סקל"ג) פוסק ג"כ "לדינא א"א להקל כדברי המ"מ בשם הרשב"א". אמנם מוסיף

הגר"א לא התכוון להקל במצי לסלוקי לחוד]. וע"ע להלן (אות ד') שיתבארו פרטי ההיתר של מצי לסלוקי לפי המ"ב והחזו"א.

לחלוק "ואף במצי לסלוקי". [אם לא בתנאים דמועיל מצי לסלוקי (כפי שיתפרש באות ד'), וע"ע בחזו"א (שם וסקל"ה) שמסתפק דאולי גם

ג. תפיסת יד (שע' ס"ב)

ומבואר דאילו הניח חפץ שלא ניטל בשבת, הוי תפס"י אפילו אם לא שייר המשכיר לעצמו זכות והניח שלא ברשות.

ועי' נשמת אדם (כלל עג' סק"ג) שגם למד כן בפשטות דברי רש"י. אמנם מביא שרבו החולקים שבשביל ההיתר של תפס"י צריך תרתי: שהמשכיר שייר לעצמו זכות וגם שהוא דבר שלא ניטל. ומעתה יקשה בביאור דברי רש"י בדבדר הניטל יכול השוכר להוציא, הרי אין לו רשות להוציא. ועל זה כתב "ויש לדחוק גם פירש"י מש"כ דאי בעי שקיל ושדי ליה אבראי ר"ל המשכיר". ולפי"ז לעולם איירי שהמשכיר שייר לעצמו זכות, וכמשמעות רש"י פה: "שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע", דמשמע שיש לו רשות.

לענין הלכה:

השו"ע (שע' ס"ב) פוסק "בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצר והשאלן או השכירן לאחרים, ויש לו בכל אחד מהם דברים שאינם ניטלים בשבת וכו' אין הדרים בהם אוסרים עליו".

וכ' הנשמת אדם "באמת בטור וש"ע לא נזכר מזה שישיר לעצמו זכות להניח שם חפציו, אלא כתב סתם אם יש לו שם כלים שאינם ניטלין בשבת דמשמע אף על פי שאינם אלא ע"י מקרה, וגם הרמב"ם לא הזכירו וכו' אבל במרדכי כתב בהדיא דדוקא כשמעכב לעצמו

משנה פה' ע"ב "רבי יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית אינו אוסר". ובגמ' שם "היכי דמי תפיסת יד וכו' רבה בר בר חנה אמר כגון יתד של מחרישה. אמר רב נחמן תנא דבי שמואל דבר הניטל בשבת אוסר דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר. תניא נמי הכי יש לו טבל יש לו עששית וכל דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר".

בעה"ב שלא שייר לעצמו זכות להניח חפץ, והניח חפץ שלא ניטל בשבת

מבואר בגמ' דהיתר תפס"י הוא ע"י הנחת חפץ שלא ניטל בשבת, ויל"ע אם איירי בכה"ג שהמשכיר שייר לעצמו זכות להניח שם חפץ ומניחו ברשות, או אפילו לא שייר לעצמו זכות ומניח את החפץ שלא ברשות, דהרי סו"ס החפץ לא ניטל בשבת.

רש"י מפרש "דבר הניטל בשבת אינו תפיסת יד ואוסר, דאי בעי שקיל ושדי ליה לבראי".

הק"נ (סי' ו' סק"ד, וכן הב"ח) מפרש דדברי רש"י קאי אשוכר, "ולפירוש זה בעינן נמי דאף מצד הדין רשאי להשליכן". והיינו שלמד ברש"י דבשביל שלא יהיה היתר של תפיסת יד בעי' שהשוכר יוכל להוציא משם, וזה ע"י תרתי, גם שהניח חפץ הניטל, וגם שלא שייר המשכיר לעצמו זכות להניח שם חפץ ברשות.

וכתב בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ה סי' נד) לחלוק על האגרו"מ "ולדידי זה אינו, דהא המהרי"ק שהביא הב"י סיים שכ"כ רבינו יעקב מקוצי וכן נראה מלשון הרמב"ם וטור א"ח ע"כ, הרי דמהרי"ק עצמו למד כן גם בדברי הרמב"ם והטור הסתומים שגם הם ס"ל דבעינן רשות וכו', ואיך נמציא מהם שהם חולקים על המהרי"ק כדי לדחותו, אשר המהרי"ק עצמו כ' שאין חולקים וכו' וא"כ פשוט דצודק המ"ב בשעה"צ שם אות ח' שכתב לפסוק דבעינן דמיירי שיש לו רשות להמשכיר".

ומ"מ מסיים "והשתא אמינא נהי דשלא בשעת הדחק פשיטא דלא נקיל נגד פסק התו"ט הח"א המ"ב והחזו"א, מ"מ בשעת הדחק וא"א להעמיד הדת על תלה כדאים העו"ש והפמ"ג^{רפ} והמהרש"ם לסמוך עליהם, ואע"פ שבעל אגרו"מ לא צודק בדחית דברי הגדולים הנ"ל, מ"מ בעיקר הוראתו מצאתי תנאים דמסייעים לי".

בעה"ב ששייר לעצמו זכות, והניח חפץ

הניטל בשבת

עוד יל"ד להיפך מה הדין בכה"ג שהמשכיר שייר לעצמו זכות להניח חפץ ברשות השוכר, והניח שם חפץ הניטל בשבת.

לפי מה דנקטי' לעיקר דהניח דבר שלא ניטל לא סגי עד שיהיה לו גם רשות להניח שם חפץ, מבואר להדיא דלא סגי ששייר לעצמו זכות, אלא צריך גם שיניח שם דבר שלא ניטל בשבת.

אמנם לפי האגרו"מ דס"ל דמהני דבר שלא ניטל בשבת אפילו אם אין לו רשות להניח שם,

זכות להניח בביתם והניח דאז לא סילק עצמו מהם, וכ"כ מהרי"ק בהדיא הביאו תו"ט, וכ"כ ריטב"א וכו' וכ"כ התו"ט דבעינן דוקא שיהיה לו רשות וכו' וכיון שאין לנו בהדיא בפוסקים מי שיחלוק על המרדכי ומהרי"ק והתו"ט, יותר מסתבר לומר שגם לשונם (של הטוש"ע) הכי משמע".

וכ"כ המ"ב (סק"א) דהשו"ע "מיירי כשיש לו רשות להניח שם וכו' אבל אם אין לו רשות לזה כלל רק שהניח לשם בדרך מקרה ואין מקפידין עליו בזה לא נעשו עי"ז כאורחים אצלו ואוסרין עליו".

ובשעה"צ (סק"ח) מביא "דלא כב"ח דרצה לדייק מרש"י דאפילו היכא שהשוכר יש לו רשות להשליך החפצים לחוץ, כיון שהוא דבר שאינו ניטל בשבת שרי, דליתא, אלא כמו שמצדד בתו"ט דגם כונת רש"י הוא במה שכתב דאי בעי שקיל ושדי לה אבראי היינו אמשכיר וכו' וכן פסק בחיי אדם".

ויעוי' באגרו"מ (סי' קמא) שכותב לחלוק על הח"א שכתב בכוונת הטור ושו"ע שצריך רשות, "פשוט לע"ד שלא נכון כלל, דהא הב"י כבר הביא לשון מהרי"ק ומ"מ סתם בש"ע וכו' וגם הרמ"א לא הזכיר, א"כ הוא כמפורש שלא פסק בזה כמהרי"ק אלא כרמב"ם וטור ורא"ש שלא הזכירו, ופלא על הח"א שלא הרגיש זה, ולכן ודאי יש לפסוק כרמב"ם וטור ורא"ש והש"ע נגד המרדכי ומהרי"ק וכו' והמ"ב נמשך אחרי הח"א ואינו נכון כלל". [וגם בפרש"י מסיק כהב"ח והק"נ].

כונת רש"י הוא במה שכתב דאי בעי שקיל ושדי לה אבראי היינו אמשכיר".

ולפ"ז אם הבעלים הוא גוי, לא מהני חפץ מוקצה אלא בעי' דוקא דבר שאינו ניטל מחמת כובדו. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ה סי' לד') דהיתר של מוקצה "היינו במי שנזהר באיסור מוקצה, אבל ברשע המחלל שבת ל"ש ד"ז כלל". ויל"ד במחלל שבת בצנעא אם לא מהני או"ד כיון שדינו כישראל לא פלוג].

ואם הבעלים ישראל והשוכר גוי, מהני חפץ מוקצה, דהכל תלוי במשכיר.

אמנם האגרו"מ לשיטתו שלמד לעיקר כביאור הב"ח והק"נ ברש"י דתלוי בשוכר, א"כ אם המשכיר גוי והשוכר ישראל, מהני שמונח שם חפץ מוקצה, ולהיפך אם השוכר גוי והמשכיר ישראל לא מהני חפץ מוקצה.

וכבר הבאנו דהעיקר להלכה כמש"כ במ"ב. וכן הוא מבואר בשו"ע (שפד' ס"ב) "אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים וכו' אם יש לבעלי בתים באותן מקומות שנכנסו העכו"ם כלים שאסור לטלטלם בשבת, אינם אוסרים עליהם", מבואר דמהני חפץ מוקצה בבעלים ישראל ודייר גוי.

תפס"י ע"י חפץ המושכר לדייר

האגרו"מ כותב "גם דברים השכורים נחשב תפ"י למשכיר". ומפרש טעמו "שהשוכר מוכרח להחזיק חפץ השכור של המשכיר מדין שומר ככל שוכר וכו' ואף שודאי רשאי שלא להשתמש

דהעיקר שלא יוכל השוכר להוציא את החפץ משם, ה"ה להיפך דסגי שיש לו רשות להניח שם חפץ דאין לשוכר זכות להוציאו משם, ומהני אפילו אם הוא דבר הניטל בשבת²⁷.

וכ"כ הפמ"ג (א"א סק"ג) "וכל זה שאין רשות לבע"ה להניח בחדריהם חפציו, אבל התנה עמהם שיהא מונח בחדריהם חפציו אף נטלין בשבת אין אוסרים". [וכבר כתב המהרש"ם ד"דברי תו"ט הנ"ל הי' בהעלם מהפמ"ג". והזכרנו את דברי השבט הלוי דש"י הפמ"ג היא סניף להקל בשעת הדחק כשא"א להעמיד הדת על תילה].

תפס"י ע"י חפץ מוקצה

השו"ע פוסק דמהני תפס"י ע"י דברים שלא ניטלים בשבת מחמת איסור "שהם דברים שאסור לטלטלם אפילו לצורך מקומן". אבל מוקצה הניטל לצורך גופו ומקומו, לא מהני.

והטעם בזה, כותב המ"ב (סק"ט) "דאם היה מותר לטלטלן לצורך גופן ומקומן, אפשר שיצטרך בעה"ב להשתמש בהם בשבת או להוציאן מביתו מחמת איזה סיבה ולא ישאר לו שם תפיסת יד".

ומבואר במ"ב דבעי' דבר שלא ניטל, שמא יצטרך "בעל הבית" להוציאן משם. והוא לשיטתו שפסק כמו הח"א שהמשכיר צריך לשייר לעצמו זכות, וע"כ צריך ללמוד דדברי רש"י קאי אמשכיר [כמש"כ בנ"א]. וכן הביא בשעה"צ (סק"ח) מהב"ח דמשמע דתלוי ב"שוכר", וחולק "דגם

✽ הערות והוספות ✽

²⁷ כמש"כ הק"נ דלפי ביאורו ברש"י דקאי אשוכר שיכול להוציא את החפץ, "בעינן נמי דאף מצד הדין רשאי להשליכן", ומבואר בדבריו דאם אין לשוכר זכות להוציא את החפץ משם, הרי זה תפס"י אפילו בדבר הניטל בשבת [ונכמו שהדגיש דלדעת החולקים דקאי אמשכיר, לא סגי במה שיש למשכיר רשות לחניח, ד"אפילו השוכרים מצד הדין אינן רשאים להשליכן" מ"מ בעי דבר שלא ניטל].

ובכפה"ח כתב דהשיעור הוא שלא ניטל ע"י אדם אחד.

היתר תפס"י כשיש עוד דיורים בחצר, והמסתעף בגדר היתר תפס"י

השר"ע פסק דמתי שיש לבעלים תפס"י, אין הדייר אוסר, ופירש דגדר ההיתר הוא "דהוא נעשה כאורח אצל".

והרמ"א כותב "ויש אומרים דכל זה כשאין דיורים בחצר אלא הם, אבל כשיש דיורים אחרים ומוליכים עירובין אצלן, צריכין כל אחד לערב". [כדין מקבלי פרס, שע' ס"ה].

ומקור שיטתו בר' יהונתן (כח. מדפה"ר) "יש מן הרבנים שאומרים כי מה שאמרנו שאינו אוסר, ה"מ כגון חצר שהיא כולה שלו ומשכיר הבתים שבה לאחרים והוא שוכן באחד מהן ויש לו תפיסת יד בכולן שאינן אוסרין עליו, משום דדמו לאחין השותפין (עב:) שאוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם שאין צריכין עירוב כל אחד ואחד, וה"מ בזמן שאין עמהן דיורין אחרים בחצר אבל אם יש שם דיורין בחצר ומוליכין עירובן אצל אחרים צריכין עירוב בכל אחד ואחד, מגו דאסרי הני הני נמי אסרי, וה"נ כך אנו דנין בר'.

וכותב החזו"א (צ' סק"מ) דלשיטת השר"ע ד"תפ"י משוי לי' לשוכר כאורח, ואפי' מוליכין עירובן למקום אחר עירוב אחד לכל'.

ומוסיף דכן מצאנו ברשב"א (עג.) ש"כתב דתפיסת יד עכו"מ מהני שלא יאסור שכירו ולקיטו אף ביש לו חדר מיוחד, ומבואר דאף במוליכין עירובן למקום אחר מהני תפיסת יד, דהא התם במשכיר עכו"מ ואין עירוב בא אצלן,

ולהחזירו אך שישלם לו השכירות, מ"מ כ"ז שלא החזיר מחוייב לשומרו כל ימי השכירות ואין רשאי להשליכו לחוץ כי רשות הנפקד קנוי למפקיד אף ברשות שוכר למשכיר שג"כ הוא מד' שומרין". והיינו אגרו"מ לשיטתו שנקט דהכל תלוי בשוכר שלא יוכל להוציא החפץ מרשותו.

אמנם החזו"א (סי' צב) כותב "המטה והשלחן לא חשיב תפיסת יד בעה"ב, כיון דהן שאולין להשוכר". ופירש השבט הלוי "וה"ט דנהי דאין השוכר רשאי להשליך כליו לחוץ מצד דיני ממונות, מ"מ כיון דבעינן שישיר לעצמו רשות בפועל והכא לא שיר לעצמו רשות והכל נכנס בשכירות שברשות השוכר". ומכאן מביא דגם החזו"א ס"ל כשיטת הח"א והמ"ב דצריך המשכיר לשייר לעצמו זכות להניח חפץ ברשות השוכר.

וכן משמע בשו"ת מהרש"ם (ח"ה סי' לד') לגבי תפס"י של תנורים המונחים בחדר האורחים, שהדגיש ד"אין צורך בהם להאורחין כלל ואינם מושכרין להם כלל".

תפס"י ע"י חפץ כבד

עוד כתוב בשר"ע דמהני תפס"י ע"י הנחת "דברים שאינם ניטלים בשבת מחמת כבדן".

הא"ר (סק"ב) מביא "כתב מג"א צ"ע מה גבול יש לכובד זה, דמשוי שקשה לאחד נוח לשני וכו', ואני אומר וכו' דמה שאין דרך לטלטלן מחמת כובדן הוא הגבול".

והתו"ש (סק"ג) כותב דהשיעור הוא שלא ניטל ביד אחת אלא בב' ידים.

בערוה"ש (ס"ד) כתוב דהשיעור הוא "שעינינו רואות שעומדים תמיד על מקומם".

והיינו דיסוד ההיתר של תפס"י אינו דנחשבים כאחד בעצם, אלא דנחשבים מעורבים יחד, והכלל הוא דאין עירוב מועיל במקום עכ"ם ליחשב יחיד.

[והא דלא מהני במקום שיש עוד דיירים, הוא משום מיגו].

דיני הבעה"ב שיש לו תפס"י אצל השוכר

כתוב בריו"נ "השוכר בית בחצר מבעל הבית שבחצר", "חצר שהיא כולה שלו ומשכיר הבתים שבה לאחרים, והוא שוכן באחד מהן". חז"י שיש תנאי שהבעה"ב ידור בתוך החצר.

ול"ד לפי המהלך דחשיבי כמעורבים בעי' שידורו באותו חצר, אלא ה"ה לפי השו"ע דחשיב כאורח, דין אורח שנטפל לדייר קבוע הדר בחצר.

והחזו"א (צ' סקל"ח) מוסיף "ונראה דתפישת יד מהני אף באין בעה"ב דר בבית זה, אלא בחצר, ואם תיקנו כל העיר אף בדר בחצר אחרת, וכדין אורח", דהעיקר שידור בתוך אותו היקף מחיצות [וכפי שהתבאר במ"ב (שע' סקנ"ט) בדין אורח].

המ"ב (סקי"ב) כותב ד"מיירי שהבתים שלו בעצם או שהוא שכור או שהוא שאול אצלו והוא השכירן או השאילן לאחר, דבזה אמרינן דהוא נעשה כאורח אצלו, אבל אם אין הבית שייך לו כלל אלא שניהם הם שכנים בחצר וכל אחד יש לו בית בפ"ע ואחד יש לו רשות בבית חבירו

וזה דלא כהריו"נ, ותימא על הרמ"א בסי' ש"ע שסתם כהריו"נ".

ומסיק "ונראה להלכה דיש להקל כהרשב"א דמהני תפ"י אף במוליכין עירובן למקום אחר".

הרמ"א (שפב' ס'א) פוסק "ישראל שהשאיל או השכיר בית לחבירו (במקום שדרים א"י) אף על פי שיש לו תפיסה בבית לא מהני וצריכים לשכור מעכ"ם" [דלא חשיבי ישראל יחידי במקום עכ"ם].

וכתב המ"ב (סקי"א) "דתפיסת יד לא עדיף מאם ערבו ביניהם שאינו מועיל כ"ז שלא שכרו מן העכו"ם".

והנה לשי' השו"ע דהיתר תפס"י הוא דחשיב כאורח, ודאי עדיף מ"ערבו", דהאורח נטפל לבעה"ב וכמאן דלית'. אלא ודאי הוא רמ"א לשיטתו^{רפד}, ויל"ע מהו גדר היתר תפס"י לפי הרמ"א:

בריו"נ מצאנו נוסח "דדמו לאחין השותפין שאוכלין על שלחן אביהם". ואילו כוונתו דחשיבי כחד, צ"ע מדוע לא חשיבי כיחיד במקום עכו"ם.

וכ' המהרי"ל (שו"ת סי' קנו') "והאי תפיסת יד הוי כמו עירוב או ביטול רשות דלא מהני במקום גוי, דתפיסת יד גורם לו שותפות בהוא בית כמו בעל הבית שותף עם שכינו ביין או בשמן".

✽ הערות והוספות ✽

^{רפד} וכן מבואר בביאורו"ל (ד"ה אע"פ) שכ' "ועיין בבי' הגר"א ס"ק ו' שתמה על דין זה דמ"מ הלא סוף סוף אין אוסרים זה ע"ז ע"י תפיסת יד בלי שום עירוב, וכללל הוא דכל שאין אוסרים זה ע"ז לא הצריכו חכמים לשכור מהעכו"ם". ומציין לתירוץ הדמש"א, שכ' דהרמ"א הוא לשיטתו דלא מהני תפס"י מתי שמניחים את העירוב בבית של שאר בני החצר [ועי' מה שביארנו בזה לעיל ח"א את א'].

להניח שם חפציו והניח שם, לא נעשה הוא כבעה"ב עליו והשכנגדו כאורח אצלר".

מבואר דלמרות שדינו כאורח, מ"מ שונה הוא מאורח שנטפל לדייר קבוע אפילו אם אינו בעה"ב שלו, דסגי בהכי כדי להטפיל דיורים ארעיים. משא"כ כאן דהם דיורים קבועים, בכה"ג נטפל רק לבעה"ב בעצמו שדר שם.

הרשב"א (עג.) כותב לגבי בעה"ב גוי שיש לו שכו"ל ישראל, דאם יש לגוי תפס"י בחדר של הישראל לא אוסר. מבואר דתפס"י מהני בדייר ישראל ובעה"ב גוי^פ.

ומבואר דלמרות שאורח ישראל לא נטפל לדייר גוי [כפי שהתבאר לעיל^פ], היינו דוקא שם שהאורח דר דיורים עצמאיים, אבל כאן שהדיורים גרועים, דיש לבעה"ב תפס"י בביתו, לכן הדין הוא דנטפל אפילו לבעה"ב גוי.

נמצא מחד דתפס"י עדיף מאורח שנטפל אפילו לגוי, ומאיך גרע מאורח שנטפל רק לבעה"ב ולא לכל דייר קבוע.

אמנם כל זה לשיטת השר"ע דתפס"י מהני מדין אורח, אבל לפי הרמ"א דבתפס"י חשיבי כמעורבים יחד, לא מהני תפס"י בגוי [אפילו אם שניהם גויים], כיון שאין עירוב בגוי [וה"ה במומר או מי שאינו מודה בעירוב], ולכן כאן

שבעה"ב גוי, לא יועיל תפס"י. [וע"ע להלן בדברי החזו"א].

היתר תפס"י בדייר גוי

החזו"א (צ' סק"מ וסקמ"א) כותב לשיטת הרמ"א "כיון דכשמוליכין עירובן למקום אחר צריך עירוב לכאו"א, כה"ג עכו"מ אוסר אף כשעירוב בא אצלן וכו', ולפי"ז ישראל שהשכיר לעכו"מ חדר מיוחד ויש לו תפישת יד לישראל, לא מהני לדעת הריו"נ שהביא הרמ"א בהגה' סי' ש"ע ס"ב דלא מהני תפישת יד ביש עמהן דיורין ומוליכין עירובן למקום אחר".

ודבריו מתבארים היטב לפי מש"כ מהמהר"ל דתפס"י עושה אותם כמעורבים יחד, ומה"ט לא מהני בדייר גוי. ולפי"ז ה"ה ישראל מומר או מי שאינו מודה בעירוב.

אמנם השר"ע (שפד' ס"ב) פסק באנשי חיל המלך שנכנסו לבית ישראל דמהני תפס"י, והוא לשיטתו דס"ל ד"תפ"י משוי לי' לשוכר כאורח", ומהני בדייר גוי^פ.

עוד יש לציין מש"כ הביאווה"ל (ד"ה כלים) ד"מהמגן אברהם משמע דהוא מצדד להקל בזה", דבדייר גוי סגי ברשות להניח שום כלי, ואפילו כלי הניטל, וגם לא צריך שיהיה לו שם כלי בפועל.

✪ הערות והוספות ✪

^פ ומ"מ יש חילוק, כפי שהתבאר לעיל דלא יועיל חפץ מוקצה במשכיר גוי, אלא דוקא תפס"י של חפץ כבד. [אמנם האגרו"מ פסק להיפך דהכל תלוי בשכור ולא במשכיר, והתבאר לעיל].

^פ עי' לעיל שהבאנו מהשעה"צ (סקל"ו) בדין אורח "אם הם מתאכסנים בפונדק של עכו"ם [אף שיש לכל אחד חדר בפני עצמו], כתב היד אפרים דבזה בודאי נטפלים להעכו"ם ואין צריכין לשכור ממנו רשות, וגם אין אוסרין זה על זה". ולפי שיטה זו, א"כ דין תפס"י מתאים לדין אורח דנטפל לגוי כשהוא הבעה"ב בעצמו. אמנם הכריע שם כהפמ"ג ש"כתב דגם בפונדק של עכו"ם אוסרים זה על זה וגם צריכים לשכור הרשות", וכ"כ החזו"א (צ' סקל"ד) "דוקא ישראל תושב עושה אותן אורחין אבל לא תושב א", ואף אם הן אורחין אצלו והוא בעל החצר, אפ"ה אוסרין זע"ז".

^פ ויל"ע אם כדברי החזו"א דלפי הרמ"א לא מהני תפס"י בדייר גוי, מדוע לא חלק הרמ"א בסי' שפד'. וצ"ב בזה.

היתר תפס"י למעשה

שאלה זו מצויה בבתי חולים או בתי מלון, שרוצים להתיר מדין תפס"י.

והנה קשה למצוא חפץ כבד או מוקצה שנמצא בחדר שלא לשימוש הדייר. אמנם היה נראה דאפשר בקלות לסדר את זה, ע"י שבעה"ב ישייר לעצמו זכות להניח מטבע של כסף בחדרים, ויניח מטבע בכל חדר שאוכלים שם דיירים האוסרים [אורחים קבועים או עובדים], דהרי זה מוקצה שאסור לטלטלו אפילו לצורך גו"מ.

אמנם בדר"כ היתר זה לא שייך מצד אחר, דהתבאר דהיתר זה שייך דוקא בבעה"ב עצמו שדר בתוך היקף המחיצות, וזה לא מצוי שבעה"ב דר שם. ואפילו באופנים שכן נמצא שם, הרי צריך שיהיה לו שם מקום פיתא, שיאכל שם לפחות ב' סעודות ביום.

[ובמקום שיש עירוב מהודר בעיר, סגי שבעה"ב דר בתוך העיר. אמנם אינו מצוי].

עוד בעיה בהיתר זה, דלפי מה שהתבאר בחזו"א לשי' הרמ"א דלא מהני תפס"י בדייר גוי, א"כ זה לא יתיר את רשות הגויים והמומרים. [אמנם לעיקר ההלכה נקט כהשו"ע דמתיר גם דייר גוי].

ועוד חיסרון, דהרבה פעמים הבעה"ב הוא גוי [או מומר], ולא מבעיא לפי החזו"א בשי' הרמ"א דלא מהני. אלא אפילו לפי המ"ב לא מהני היתר של חפץ "מוקצה" בבעה"ב גוי, ולא יועיל לזה הנחת מטבע. [אמנם האגרו"מ נקט דמהני, דאזלי' בתר שוכר ולא בתר משכיר].

ישראל הדר עם הגוי בחדר אחד

כשבעה"ב ישראל דר בחדר ביחד עם העכו"ם, [כמו שמצוי בפיליפינים המטפלים בזקנים, או בן

ומסיים "מ"מ אף אם המג"א לא כוון להקל בזה, יש להסתפק למעשה מאחר שהמאמר כתב להקל בזה, וכן בפמ"ג נשאר בזה בצ"ע, וכן בבי"מ מחלק בזה איזה חילוקים עיי"ש, וא"כ אפשר דיש להקל בשעת הדחק".

אמנם החזו"א (צ' סקל"ו) מסיק "דאין להקל בזה".

חילוק בין היתר של תפס"י לדין שאיל מיני' דוכתא

יש לציין דמצאנו היתר של שאיל מיני' דוכתא ליחשב שכ"ל. וכן מצאנו ברשב"א (סה:): דמהני לשכור מהמשכיר היכא דיש לו תפס"י, ד"לא גרע משכירו ולקייטו".

מבואר שם דההיתר של תפס"י מהני רק להחשיבו כשכ"ל, ואכתי לא הותר רשות הגוי עד שישכרו ממנו. ואילו ההיתר של תפס"י המתבאר כאן הוא היתר שלא יאסור בכלל.

ואכן הם ב' תפיסות שונות, כמש"כ המ"ב (סק"י) "דוקא כשמונח שם חפציו, אבל כ"ז שאין מונח שם אף שיש לו רשות להניח שם לא מהני".

ולאידך גיסא, "ואפילו אין לו רשות להניח בכל הבית רק בפינה אחת", אין חיסרון של יחוד מקום.

וכמו"כ צריך דוקא כלים שלא ניטלים בשבת [מחמת כובד או מחמת איסור, ומחמת איסור מהני רק במשכיר ישראל].

וכמו"כ התבאר דבעי' דוקא תפס"י של בעה"ב שהבית שלו. וגם שהוא דר בתוך ההיקף.

עוד חילוק, כשאחד מהם גוי, החזו"א למד ברמ"א דלא מהני תפס"י [אמנם להלכה נקט לעיקר כמו השו"ע דמהני].

אמנם יש לציין דהנוב"י (תנינא אור"ח סי' לב) חולק דלא חשיב כתפס"י, שכותב בענין "שעומדים שם חיל הקיסר יר"ה והם עומדים באכסניא מצד דינא דמלכותא וא"כ אוסרים הטלטול בשבת, הנה מה שעומדים בבתי היהודים אם יש לבעה"ב היהודי שם בחדר ההוא דבר שאסור לטלטלו בשבת מועיל וא"צ לשכור רשות כמבואר בסימן שפ"ד, וק"ו אם היהודי דר עמו בחדר ההוא וכל חפציו שם שיש בזה דברים שאסורים בטלטול בשבת". דמבואר שגם כשדר עמו בחדר, בעי' דוקא שיש לו שם דברים שאסורים בטלטול^{יפ"ח}.

ומ"מ נראה לדינא דיש לסמוך על היתר זה, על סמך הנ"ל. אבל יש לשים לב שהוא דוקא כשאוכלים יחד באותו חדר, אבל אם הגוי אוכל בחדר נפרד [אפילו באותו הבית], הרי הוא אוסר.

מומר בבית הוריו]. כתוב ברשב"א (עג.) "חמשה שכירו ולקיטו דלעיל אינה ראייה, דהתם העכו"ם דר שם וכל כליו שם ואין לך תפיסת יד גדול מזה".

וכן משמעות רש"י (פה: ד"ה אינו אוסר עליו) שמפרש את ההיתר של תפס"י "דכל רשותא דחצר דידיה הוא, כאילו דר עמו בבית", וק"ו אם באמת דר עמו בבית דאינו אוסר. [וכן משמעות תוס' שם ד"ה בית]. וכ"כ החזו"א (צג' סק"ז) "אם המשכיר דר עמו, אין לך תפיסת יד גדול מזה".

ולמרות שהחזו"א (צ' סקל"ז) הקשה על זה "ויש לעי' בהא דירושלמי שהבאנו סק"ה באנס שנכנס לבית ישראל דאמר אין בתינו שלנו, והלא כיון דהמשכיר דר הרי יש לו תפיסת יד", ועיי"ש מש"כ ליישב ונשאר בצ"ע. מ"מ כבר הכריע בשונה הלכות (שע' ס"ג) כדברי החזו"א סי' צג' (דהוא סימן בתרא ועיקר).

ד. מצי לסלוקי (שע' ס"ג)

הכל נקראים על שם בעל הבית". ב' "ועוד דאין משאל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה". ג' "ומצי לסלוקינהו".

השר"ע (שע' ס"ג) פוסק דין זה "מי שיש לו מלמד או סופר בביתו, וכן תלמידים הלומדים בפני הרב ודרים בביתו כל א' בחדרו, אפילו יש לכל א' פתח פתוח לחצר ואוכל וישן בחדרו, אינם אוסרים". סתם ולא פירש טעם ההיתר.

תוס' עב. (ד"ה ומודין) "אם יש לאדם סופר או מלמד בביתו או כעין אותן הבחורים הבאין ללמוד תורה, ושרויין כל א' בחדר או בעלייה בפני עצמו, אע"פ שחלוקין מבעל הבית בפתו, אין אוסרין עליו ולא בעו עירוב". ובטעם ההיתר כותב ג' טעמים: א' "כיון שכולם משתמשים בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפייה ובבישול ובכל דבר חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד, אע"פ שיש להם פתח לצד רה"ר

✻ הערות והוספות ✻

^{יפ"ח} אמנם דבריו צ"ב, דאם כל ההיתר משום שיש לו דברים שאסורים בטלטול, מאי "קל וחומר" יש כאן.

שיטת המ"ב

לר"ה ואין לכל אחד פתח מיוחד לצאת בו חשיבי כולם כבית אחד", אמנם הגביל היתר זה בכה"ג "שהבית שעוברין דרך בו הוא ג"כ מקום אפיה ובישול לכולם". ומסיק "ועדיין צ"ע".

היתר דמצי לסלוקי

וכתב הביאווה"ל (ד"ה אינם אוסרים) "ונראה דעד כאן לא הצריכו תרתי אלא במקום דמשאיל לו לזמן דלא מצי לסלוקינהו בכל שעה, ולהכי אי לאו טעם הראשון דאופין ומבשלין במקום אחד בודאי יכול לאסור וכו', אבל היכי דמצי לסלוקינהו בכל שעה כגון שלא השאילו לזמן מיוחד, לא יכול לאסור עליו אפילו אופה ומבשל בפני עצמו".

וכאן לא שייך ההגבלות הנ"ל, כמש"כ המ"ב (שפב' סק"ז וביאווה"ל שפד' ס"א ד"ה אינו אוסר) דמצי לסלוקי לא אוסר גם בשכירות.

עוד מבואר במ"ב שם דאפילו אם הדייר גוי יש היתר של מצי לסלוקי.

ובמ"ב (שפב' סקנ"ג ושעה"צ סקנ"ה) מבואר דגם בבעה"ב גוי יש היתר דמצי לסלוקי.

אמנם יש לציין דבהיתר ששוכרים מהמשכיר דמצי לסלוקי, נאמרו ב' הגבלות:

החזו"א (פב' סק"ח) כותב "נראה דמצי מסליק לי' היינו בדין ולא בע"כ, ומיירי שהתנה עמו לסלק בכל זמן שירצה".

היתר שכולם משתמשים ביחד ושאין משאיל רשותו לאסור עליו

המ"ב (סקל"ג) כותב "הטעם כיון שכולם משתמשין בשל בעה"ב באפיה ובישול ובכל דבר חשיבי כולהו כאלו אוכלים וישנים במקום אחד וכו', ועוד דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו".

והנה בהיתר שכולם משתמשים ביחד באפיה ובישול, כותב "אף על פי שיש להם פתח לצד חצר נקראים על שם בעל הבית", ולא צריך שיהיה חדרם פתוח לחדר של בעה"ב עצמו.

ובהיתר דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, כותב שזה שייך דוקא "בשהיה שאול להם, אבל אם היה מקום החדרים קנוי או מושכר להם וכו' אוסרין"^{רפט}.

ויש לציין עוד דהיתר זה שייך דוקא אם בעה"ב הוא שומר תו"מ, ודוקא אם בעה"ב דר שם (כמסקנת הביאווה"ל שפב' ס"א ד"ה אינו, כפי שהובא לעיל באות ב').

וכותב המ"ב דהיתר זה הוא דוקא בצירוף משתמשים יחד, אבל אם "משתמשין כל אחד בפ"ע בחדרו אוסרין, דדוקא בצירוף שני הטעמים ביחד מקילינן".

ומ"מ כתב בביאווה"ל "ודע עוד דאף דמסקינן דע"י אפיה ובישול יחד בלחודא לא מהני להתיר, מ"מ היכי שגם כולם עוברים דרך הבית לחצר או

✽ הערות והוספות ✽

^{רפט} אמנם הרמ"א (שפב' ס"א, מובא לעיל אות ב') כתב היתר זה גם בשכירות. וצ"ב. [ועיין לעיל שהבאנו דלא פוסקים את הרמ"א הזה].

והרשב"א (שו"ת ח"ה סי' ד') כותב "כל שאינו יכול לסלקו עד שיתן לו דמים, אין שוכרין ממנו".

ונראה דה"ה לעניננו לא חשיב מצי לסלוקי אם לא יכול לסלקו מדינא, או שיכול לסלקו רק תמורת דמים.

ואם לא יכול לסלקו מיד אלא בהודעה מראש, לא מבואר מה הדין. אמנם אם יכול לסלקו בהודעה מראש תוך שלושים יום, יתכן להתיר מכיון שבזמן שנשאר לו לדור כאן הוא פחות מל' יום והוי כאורח.

סילוק מבית לבית או מחצר לחצר

ואם אינו יכול לסלקו לגמרי, אלא רק מחדר לחדר [או מבית לבית באותו חצר], כותב הנשמת אדם (כלל עג' סק"ד) לגבי ה' שכירו ולקיטו של נכרי "כיון שיכול להחליף חדריהם או לתת להם מקום בביתו הו"ל כאילו יש להם רשות בכל בית הנכרי וכו', אם עירבו בני המבוי ושכרו מן הנכרי אלא שאחד מן השכירים לא נתן חלקו אינו אוסר, והיינו משום שיכול לסלקם לא חשיבא דירה דידה לאסור". מבואר דסגי בסילוק מחדר לחדר.

אמנם בשו"ת חיים שאל (לחיד"א, סי' כב') כתב סברה "נהי דיש רשות לסלקו מהבית אשר הוא חונה, אבל מחויב לתת לו בית אחר לישב שם עד מלאת ימי נזירותו, וא"כ נמצא דרשותו מהחצר אינו מסתלק כיון שיש לו בית זה או אחר". דמבואר דלא חשיב מצי לסלוקי.

וכן יש להוכיח עפ"י החזו"א (צ' סקל"א) "שהרי בנשים ועבדים פליגי ריב"ב וריב"ב לקמן ע"ג א' אע"ג דמצי לסלוקינהו מבית לבית", דיש ראייה

מגמ' דסילוק מחדר לחדר או מבית לבית באותו חצר לא מתיר.

ובאופן שיכול לסלקו לחצר אחרת, אבל אינו יכול לסלקו לגמרי אלא חייב להעמיד לו בית אחר, מצדד בשו"ת חיים שאל בסו"ד דגם בזה יש להחמיד, וז"ל "הדרים בזמן מה בלאזאריטו לשמור חקיו של אדוני הארץ, גם לפי מה שהגידו דזמנין דהויא חלופי מלאזאריטו ללאזאריטו, צריכין לערב ולשכור רשות מהממונה אשר מינהו הדוכוס להנהיג הלאזאריטו".

מצי לסלוקי כשאין בעה"ב דר באותו חצר

התבאר למסקנת הביאווה"ל דהיתר של אינו משאיל לו ע"ד שיאסור עליו, הוא דוקא באופן שבעה"ב דר באותו חצר. נמצא שהוא מפרש את דברי התוס' בכה"ג שבעה"ב דר שם.

ומעתה אין לנו לחדש יותר מזה, וגם ההיתר של מצי לסלוקי הוא דוקא בכה"ג שהבעה"ב דר באותו חצר [או באותה העיר המוקפת כדן]. והביאור בזה, דכתבו תוס' ביסוד ההיתר "דבטלה דירתם גבי דירתו של בעל הבית", דהיינו היתר של טפילות [אמנם בשונה מאורח שנטפל לכל קבוע, כאן נטפל דוקא לבעה"ב].

וראייה לזה, מגמ' סה: "ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא איקלעו לההוא פונדק ולא הוה שוכר והוה משכיר, אמרו מהו למיגר מיניה", ומפרש ספיקם אם מהני לשכור מהמשכיר "כי תיבעי היכא דמצי מסליק ליה". וצ"ע דאם מצי המשכיר לסלקו, מדוע צריך לשכור מהמשכיר, הרי אין השוכר אוסר בכלל. וע"כ צ"ל כנ"ל דאיירי בכה"ג שהמשכיר לא דר שם באותו חצר, ולכן אין השוכר נטפל למשכיר ואוסר.

שיטת החז"א

כמבואר בדברי החז"א (סקל"ט), וכ"כ להדיא בשונה הלכות (שע' הי"ז) "יש להקל ואפילו היה מושכר להם". ודלא כהמ"ב.

וי"ל לפי"ז דגם בבעה"ב גוי שייך היתר זה, דודאי כוונת הגוי שהשוכר והשואל ישאר כטפל אליו ולא ינהג כמנהג בעה"ב בביתו, ולכן גם בלי הטעם דאינו רוצה שיאסור עליו, לא מאלם להם את השאלה ושכירות.

בטעם דמצי לסלוקינהו, מבואר בדברי החז"א (סקל"א) דסגי "דמצי לסלוקינהו מבית לבית" אפילו באותו חצר, [ודלא כהשו"ת חיים שאל]. והוא לשיטתו דמצי לסלוקי לא מתיר בפנ"ע, אלא רק בצירוף הנך ב' טעמים, לכן סגי בסילוק מחדר לחדר.

נמצא שי' החז"א דבצירוף שחדרם פתוח לחדר בעה"ב וגם יכול לסלק אותם, אז נחשבים כבני ביתו, ושוב לא מאלם את השאלה והשכירות אלא כטפלים אליו.

כולם עוברים בפתח אחד: הביאוה"ל הביא דאם בנוסף על שימוש אפיה ובישול, כולם עוברים דרך מקום האפיה לחצר או לר"ה ואין לכל אחד פתח מיוחד לצאת בו, אז לא אוסרים. והחז"א (צב' ד"ה תשובה) חולק עליו וכותב "אמנם בב"י סי' ש"ע מבואר דבכלן יוצאין בפתח אחד לר"ה ואפי' ובישול בבית אחד, אפי' שניהם בעלים כל

החז"א (צ' סקל"א) כותב "נראה דדוקא בהני ג' טעמי שרינן אבל לא בחסר אחת מהן, דבמצי לסלוקינהו לחוד לא שרינן"^ר.

ביאור הג' טעמים

בטעם שכולם משתמשין בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפייה ובבישול, כותב (סקל"ב) "אופים ומבשלים לאו דוקא, אלא בנטפלין לבית בעה"ב כדרך בני ביתו הדבר תלוי", ולזה סגי "דחדרם פתוח לחדר בעה"ב ובזה הם כבני ביתו".

ומשמע דמפרש דברי התוס' דוקא ככה"ג שחדרם פתוח לחדר בעה"ב, ובלי זה לא שייך האי היתר אפילו אם אופים ומבשלים ביחד, ודלא כהמ"ב.

בטעם דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, כותב (סקל"א) "עיקר סברא זו אינו משום דחשיב כהתנה ע"מ שלא יאסרו עליו, שהמשכיר בית והתנה שלא יאסור עליו אין בתנאו כלום, כיון שהוא דר בבית מיוחד אוסר, אלא הכא כיון שהוא נטפל לבעה"ב והוא כאורח אצלו מהני סברא שלא השאיל לו לאסור עליו, ר"ל כיון דאם מאלם השכירות אוסר עליו בשביל זה מרופה השכירות והוא נטפל לבעה"ב".

והיינו מכיון דחשיבי כבני ביתו וטפלים אליו, לא מאלם את השאלה. וטעם זה שייך גם בשכירות,

✽ הערות והוספות ✽

^ר ולמרות שכתב (פב' סק"ו) "אם שוכר כל רשות עכו"מ, אע"ג דנשאר העכו"מ שכן אצלו, כיון שיכול לסלקו מחצר בכל עת אינו אוסר, דכה"ג גם ישראל אין אוסר וכמש"כ תו' ע"ב א". דמשמע שמסכים להתיר ע"י היתר דמצי לסלוקי לחוד. מ"מ בשונה הלכות (שע' הי"ז) הביא את שי' החז"א דאין להקל אלא כשמתקיימים ג' התנאים, "ומש"כ בסי' פ"ב סק"ו ד"ה רא"ש השמטנו, שאינו עולה לפי מסקנתו בסי' צ". דסימן בתרא הוא עיקר, ובפרט שמביא שם ראייה מגמ' לדבריו.

המ"ב, אבל אחרי שהדברים אינם מובנים לנו א"א לנו ללמוד ממנו", [ובסקל"ג וסקל"ה כותב לדחוק בדברי הגר"א שלא התכוון להתיר בכה"ג].

ובישוב הראיה לשיטת המ"ב, י"ל דהמ"ב למד כמו השו"ת חיים שאל דבעי' דוקא דמצי לסלוקי לגמרי, ואילו התם מצי לסלוקי רק מבית לבית, אבל אינו יכול לסלק את אשתו לגמרי [ואפילו יכול לסלקה לחצר אחרת, מ"מ כתב בסו"ד להחמיר גם בזה דלא חשיב מצי לסלוקי עד שיוכל לסלקו לגמרי]. אמנם אכתי צ"ע מעבדו דשפיר יכול לסלקו לגמרי^{צ"ב}.

אחד יש לו חדרו אין אוסרין, וכמש"כ במ"ב בבה"ל ד"ה אינם, אבל אין לד"ז מקור בפוסקים, ואין לנו לחדש בזה יותר ממה שבארו הראשונים ז"ל".

היתר דמצי לסלוקי לחוד

המ"ב נקט להלכה דמצי לסלוקי לחוד הוא סיבה להיתר. והחזו"א (צ' סקל"א) חולק עליו ומוכיח דמצי לסלוקי לחוד אינו טעם להיתר, "שהרי בנשים ועבדים פליגי ריב"ב וריב"ב לקמן ע"ג א', אע"ג דמצי לסלוקינהו מבית לבית"^{צ"א}. ומביא (סקל"ב) "ובאמת בדברי הגר"א משמע כמש"כ

✿ הערות והוספות ✿

^{צ"א} יש להעיר מדוע החזו"א לא הקשה מגמ' מפורשת סה: דגם ביכול המשכיר לסלוקי לשוכר, מ"מ צריך לשכור מהמשכיר או מהשוכר כדי להתיר את רשותו. ולכאורה מוכח כמו שהבאנו לעיל דהיתר זה שייך דוקא כשבעה"ב דר באותו חצר, ובגמ' שם איירי שהמשכיר לא דר שם, ולכן לק"מ.

^{צ"ב} הגרש"ז כותב בתשובה אחת דקשה להקל כדברי המ"ב, מאחר ויש ראייה מגמ' דלא כדבריו.

שער ההלכה חלק ה'

היתר דיורי בן מומר, והמסתעף בשכירות מהמשכיר

לפי הצד דחשיבי כולם כאיש אחד, יש להסתפק אם זה נאמר דוקא כשכולם בני עירוב, או שזה יועיל אפילו לבן מומר.

ומאחר ולא נמצא בזה דברים מפורשים, א"א לסמוך על העירוב שנעשה על הבית כדי להתיר גם את דיוריו של הבן המומר.

אופנים להתיר את רשותו

והנה מתי שהאבא נמצא בבית בשבת, בדרך כלל לא אוסר, דיש להתיר מדין תפיסת יד, או מדין מצי לסלוקי [דבדר"כ מתקיימים כל התנאים אפילו לשי' החזו"א, אמנם צריך לבדוק שאינו בגיל שעפ"י החוק אסור לסלקו מביתו]^{רצ"ג}.

אמנם הבעיה היא בשבת שהאב נוסע והבן נשאר בבית, דבכה"ג לא שייך היתר של תפס"י ומצי לסלוקי [כפי שהתבאר לעיל ח"ד אות ג' וד']. והבן אוסר, כמבואר במ"ב (שעא' סק"ב) על דברי השו"ע "אחד מבני חצר שהניח ביתו והלך ושבת בחצר אחרת וכו' הרי זה אינו אוסר עליהם", וכותב המ"ב "מיירי שהלך עם כל בני ביתו משם". מבואר דאם נשאר אחד הבנים בבית, הרי הוא אוסר, למרות שבעה"ב לא נמצא.

והפתרון הטוב ביותר הוא לשכור ממנו. אמנם לא תמיד זה מתאפשר. ואפשר להתיר רשותו ע"י

יל"ע בבן מומר הדר בבית הוריו, אם הוא אוסר את הטלטול.

דיור בלי קנין

החזו"א (סוף סי' קיד') כותב במכתב (לגרש"ש) "מה שאמר כת"ר שאין אדם אוסר על בני חצר אלא א"כ יש לו קנין ממון, אין זה כלום דהעיקר בדירה תליא, כל ששובת בפיתא ולינא אוסר".

ומוכיח כן "כדתנן י"ז א' בד' דברים שפטרו במחנה אף שהמחנה חונים בהפקר ובשל חבריהם", וכן מאריך שם בראיות בענין זה.

נמצא שא"א להתיר את הבן מומר מטעם שאין לו קנין בדיוריו, דכל שהוא מקום פיתא שלו אוסר. וכן נראה במ"ב (ביאוה"ל שע' ס"ח ד"ה אוסרים, מ"ב שסו' ס"ב).

עירוב של האב

והנה כל בן שומר תו"מ שדר בבית אביו, למרות שגם דיוריו הם דיורים האוסרים, מ"מ הרשות ניתרת ע"י העירוב שבעה"ב מערב על רשותו. אמנם יל"ח האם גדר ההיתר הוא דחשיבי כולם מעורבים יחד, או דחשיבי כאיש אחד.

והנה אם נימא דחשיבי מעורבים יחד, א"כ אין זה מתיר את הבן מומר, דלאו בר עירוב. ואפילו

❦ הערות והוספות ❦

^{רצ"ג} ואם הוא דר בית"ד נפרדת, בכה"ג לא שייך ההיתרים הנ"ל.

ומעתה, בשבת בה האב נמצא בבית, א"א לשכור ממנו, משום דאין האב נטפל לבנו ולא יכול לשמש כשלוחו. ומסתברא דגם בשבת שהאב לא נמצא בבית, א"א להחשיב את האב כשליח של בנו [למרות שבאותה שבת כל הדיורין באו"ח הם רק של הבן], דא"א לראות את האב שעיקר הדירה שלו כטפל לבן.

ואפילו לשי' המ"ב (ביאוה"ל שם ד"ה אם) שכותב להקל דמהני שכ"ל בשותפין [כשאינו בע"כ, וה"ה כאן בכה"ג שאין הבן מתנגד], מ"מ נראה שהוא דוקא בשותפין השווים בכוחם, אבל כאן שהדירה שייכת לאב, א"א להחשיבו כשכ"ל של הבן.

איתא בשו"ע (שפב' סי"ח) "עכו"ם שהשכיר ביתו לחבירו עכו"ם וכו', אם יכול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו, יכולים לשכור ממנו"¹³¹.

ומעתה יל"ד להתיר לשכור מהאב [אם הבן בגיל שאין איסור עפ"י חוק לסלקו מביתו]. אמנם הוא תלוי בגדר ההיתר¹³²:

א. שיטת הריטב"א (סה:): "כיון דמצי מסלק כל זמן שירצה, אין לך תפיסת יד גדול מזה ואגרינן מיניה". והוא גדר של שכ"ל [כנ"ל]. ולפי המבואר דמנהג ישראל להתיר דירת מומר ע"י שכ"ל, שפיר יש להתיר.

ב. שיטת רש"י והטור "אם יכול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו חשיב כאילו הוא ברשותו

שכ"ל [שאחד השכנים יביא לו לשמור על מפתח, וישכרו תיכף ממנו (לפני שיחזור בו) לזמן קצוב, או ע"י שכירות מחברת החשמל או מהעיריה, באופנים דמהני כפי שהתבאר לעיל¹³³].

שכירות מהאבא [והמסתעף בשכירות מהמשכיר]

כשלא מתאפשר להתיר ע"י הפתרונות הנ"ל, יל"ד אם מהני לשכור מהאב.

איתא בשו"ע (שפב' סי"ח) "עכו"ם שהשכיר ביתו לחבירו עכו"ם, אם נשאר לו שום תפיסה בבית, שיש לו רשות להניח שם שום כלים, יכולים לשכור ממנו". ומפרש המ"ב (סק"ס) "דלא גרע משכירו ולקיטו של נכרי המבואר בסי"א דלפי שיש לו רשות להשתמש בבית שוכרים ממנו, האי משכיר נמי די שם לו רשות להשתמש בבית שוכרין ממנו"¹³⁴.

ויל"ד להתיר דירת הבן ע"י שכירות מהאב, וכפי שהבאנו לעיל (ח"ב אות ד') דמנהג ישראל הוא להתיר דירת מומר ע"י שכ"ל, וכן שי' החזו"א.

אמנם התבאר לעיל (ח"ג אות ד') שי' השו"ע (שפב' סט"ו) והחזו"א (פב' סק"ט) דלא מהני שכ"ל בשותפין, משום דיסוד ההיתר של שכ"ל הוא שפועל כשליח, ובשותפין אין אחד טפל לשני שיחשב שליח שלו.

✻ הערות והוספות ✻

¹³¹ וכשדר ביח"ד, בדר"כ אין מונים ולא מועיל השכירות מחברת החשמל ומהעיריה.

¹³² וכבר התבאר לעיל (ח"ד אות ג') שאין זה ההיתר של תפס"י המתיר לגמרי שלא צריך לשכור כלל, אלא זה רק מתיר שיוכל לשכור מהמשכיר.

¹³³ התבאר לעיל (ח"ד אות ד') שאין זה ההיתר של מצי לסלוקי שלא צריך לשכור כלל [שזה היתר דוקא בכה"ג שהבעה"ב דר באותו חצר, ואילו כאן האב לא נמצא באותה שבת], אלא זה רק מתיר שיוכל לשכור מהמשכיר.

¹³⁴ נושא זה מבואר בסי' ד' ענף ד'.

מבוסס על שחכמים הפקיעו את האיסור מהדירה ושוב לא נאסר, וזה שייך דוקא במשכיר גוי].

איתא ברמ"א (שפב' ס"כ) "ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים, צריכים לערב ולשכור רשות מן העכו"ם בעל הספינה או להבליעו בשכר הספינה". וכ' המ"ב (סקע"ו) "ומבואר בב"י דלא מהני במה ששוכרים מבעל הספינה אלא אם שוכרין ממנו קודם שחילק המקומות לכל אחד מן העכו"ם, דעדיין רשות הספינה שייך לו לבד ויכולת בידו להשכיר".

אמנם בענינו, גם אם ישכרו מהאב בזמן שהבן לא נמצא, מ"מ אין כאן היתר של בעל הספינה, דהבן כבר דר בבית הזה, וכמו של יועיל לשכור מבעל הספינה לאחר שחילק המקומות את חדרו של אחד שיצא מהספינה לאיזה צורך. [וזה מלבד הבעיה של שכירות מישראל].

לסיכום: ההיתר היחיד שנשאר הוא שכירות ממשכיר דמצי לסלוקי, והתבאר דלחזו"א לא מהני, אמנם לפי הריטב"א מהני על סמך מנהג ישראל דמועיל שכ"ל במומר, ולפי רש"י והטור מהני בשעת הדחק על סמך השיטות דמועיל שכירות מישראל.

למעשה: יש להשתדל לשכור מהמומר בעצמו, או ע"י שכ"ל, דקשה להסתמך על ההיתר הנ"ל.

ויכולין לשכור ממנו". ולפי"ז זה יהיה תלוי בנידון אם מהני שכירות בישראל, ועיין מש"כ (לעיל ח"א אות ג') דבשעת הצורך יש לסמוך לשכור מישראל.

ג. שיטת החזו"א (פב' סק"ח) "חשיב כאילו סלקו בשעה שהשכיר לישראל ובאותו הרגע חזר והשכיר להעכו"ם השוכר מה שנשאר לו משכירות ישראל, ובשכירות זאת כבר הפקיעו חכמים גזירתם על דירת העכו"ם".

והיינו דמחשיבים כאילו המשכיר סילק את השוכר מכל הרשות והשכיר חלק ממנו לישראל, דהוי שכירות מעליא מכיון שכל הרשות שלו, ואח"כ חזר והשכיר את מה שנשאר אצלו לשוכר. ומחדש דלמרות שמחשיבים שחזר אח"כ והשכיר לשוכר, וא"כ היה מקום להצריך עכשיו שכירות מהשוכר על חלקו, מ"מ לא צריך, חזו"א לשיטתו (סק"א) דגדר היתר שכירות מגוי הוא שאחרי שעשה כתיקון חכמים לשכור מהגוי, חכמים מפקיעים את האיסור של דירת עכו"ם וחוזר להיות כדיר של בהמה, וממילא ברגע שהמשכיר השכיר כבר הפקיעו חכמים את האיסור מאותה הדירה, ולא חוזר ליאסר.

ולשיטתו לא שייך להתיר כאן ע"י שכירות מהאבא, כמש"כ שם בסו"ד "ונראה דדוקא במשכיר עכו"ם אבל משכיר ישראל אין שוכרין ממנו אף היכי דמצי לסלוקי". [לשיטתו דהיתר

לעלוי נשמת

סבי ר' משה ב"ר משולם ז"ל
נלב"ע כח' אייר תשל"ט

וסבתי מרת רוזא ב"ר הירש ע"ה
נלב"ע כה' שבט תשע"ה

סבי ר' ברוך בן ר' יוסף ז"ל
נלב"ע ב' אלול תשל"ח

וסבתי מרת רחל בת ר' ידידיה ע"ה
נלב"ע ו' תשרי תשע"ו

הסבא ר' חיים נחום ב"ר יצחק דב ז"ל
נלב"ע ה' מרחשון תשנ"ה

הסבא ר' מרדכי חי ב"ר משה ז"ל
נלב"ע כח' כסלו תשס"ד

דודתי מלכה אסתר ב"ר ברוך ע"ה
נלב"ע ט' באב תשס"ב

דודי שמואל ב"ר יהודה ז"ל
נלב"ע ד' ניסן תשע"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

